

BÜNTETŐJOGI TANULMÁNYOK XXII.

MTA VESZPRÉMI TERÜLETI BIZOTTSÁGA
VESZPRÉM
2022-2023

BÜNTETŐJOGI TANULMÁNYOK
XXII. kötet

Készült
a Győri Törvényszék,
a Szombathelyi Törvényszék,
a Veszprémi Törvényszék és
a Zalaegerszegi Törvényszék
anyagi támogatásával

Kiadó: az MTA Veszprémi Területi Bizottsága
Felelős kiadó:
Pósfai Mihály, az MTA levelező tagja, a VEAB elnöke

Szerkesztő: *Jungi Eszter*

Készítette: Valczer Z+J Kft. • Felelős vezető: *Valczer Zita*

ISSN 1586-3077

BÜNTETŐJOGI TANULMÁNYOK
XXII. KÖTET

2022-2023 VESZPRÉM

Előszó

Kedves Olvasó! Ön a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Területi Bizottsága Büntetőjogi Munkabizottságának soron következő tanulmánykötetét vette kézbe, amely tizenegy különböző értekezést tartalmaz.

Mindenekelőtt **dr. Kahler Frigyes** újszerű megközelítést alkalmazó jogtörténeti elemzését ajánlom az érdeklődők figyelmébe, majd **dr. Bótor Szabolcs** bíró kolléga alapos jogeset-feldolgozását egy bűvárbaleset tanulságairól. Örvendetes hír, hogy a munkabizottságon belül is megnőtt a közlekedési szakjogászok száma, s ennek kézzelfogható bizonyítéka, hogy három kolléganő is jelentkezett egy-egy tanulmánnyal: **dr. Király Réka Zsuzsa**, **dr. Kóhegyi Eszter Barbara** és **dr. Laczkó Henriett** is saját ítélkezési gyakorlatából merítve, jogalkalmazói szempontból analizált szokványos és speciális közútforgalmi szituációkat. Ettől teljesen különböző jellegű, a fogvatartottak lelki gondozására irányuló tanulmányokat végzett **dr. Vajda Edit** bírónő, melynek lényegét írásából ismerhetjük meg. Egyéb szakirányú képzések résztvevői is teret kaptak a kötetben, így olvashatjuk a fiatalkorúak ügyeiben jártasságot szerző **dr. Kustos Anna Zsófia**, a tanúgondozásra felkészült **Szücsné dr. Németh-Csóka Tímea** és az adatvédelemre szakosodott **dr. Badics Judit** bírósági titkárok tanulmányait. Joghallgatók is rendszeresen bekapcsolódnak tanácskozásainkba, ahol bemutatkozhatnak dolgozataikkal, így történt ez **Papp Benedek András** és **Bedő Kata** esetében is.

A munkabizottság tagjai számára minden kötet egy állomás; egy anyaggyűjtéssel, írással, szerkesztéssel és szervezéssel járó út vége, ahol megállunk egy kicsit pihenni és ünnepelni. De egyúttal egy új út kezdete, mert a megjelent tanulmányok hozzászólásokat, szakmai vitákat generálnak, további ötleteket adnak, más szerzőket és témákat is bevonzanak, tehát körvonalazódnak a következő kötet. A munkabizottság működésének végül is az a lényege, hogy megmutassuk: a saját és mások tapasztalatai együtt alakítják tudásunkat.

E folyamatos működtetés fő szervezői **dr. Magyar Károly** elnök és **dr. Bótor Szabolcs** alelnök. Szakmai közösségünk nevében köszönetünket fejezem ki a támogatásért **dr. Némethné dr. Szent-Gály Edit Katalinnak**, a Veszprémi Törvényszék elnökének, **dr. Somogyi Zoltánnak**, a Győri Törvényszék elnökének, **dr. Sorok Norbertnek**, a Zalaegerszegi Törvényszék elnökének és **dr. Szabó Sándornak**, a Szombathelyi Törvényszék elnökének.

Kötetünk nemcsak nyomtatott könyv formában olvasható, hanem elérhető elektronikus úton is, a korábbiakkal együtt, a Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Területi

Bizottsága honlapján a „kiadványok” címszó alatt (<https://tab.mta.hu/veszpremi-teruleti-bizottsag>).

Olvasóink bármely úton is kerülnek kapcsolatba e tanulmányokkal, kívánom, hogy azok sok hasznos ismerettel szolgáljanak, megalapozva az érdeklődést a következő évben megjelenő kötet iránt.

dr. Jungi Eszter
szerkesztő
munkabizottsági alelnök

Vérzivataros idők a magyar jogtörténetben (1919-1921)

....deliberatum est: in integrum restitutio

A magyarországi bolsevik államberendezkedés 1919. augusztus 1-i összeomlása² után a menekülő népbiztosok hullahegyeket és nyomort hagytak maguk mögött világmegváltónak szánt társadalmi kísérletük végtérmekeként. „A »kommunizmus kísérletétől« – ahogy az alapító atyák nevezték mozgalmukat – megszabadult Magyarország.”³

A 133 napos kommun – amelyet bizton leírhatunk az ellenük kirobbant *lázadások történeteként* is – magyarázatát keresve, a kezdeti hazug ígéretek és manipulatív híresztelések⁴ szertefoszlása után egyetlen okot jelölhetünk meg, s ez a legembertelenebb terror és a terror kiváltotta bénító félelem.

S itt jutunk el a *Révész Tamás* által felvetett kérdésre⁵ – hogy ti. mi tartotta életben a rendszert – adandó válaszhoz. *Kun Bélának⁶ csak a legkegyetlenebb terror alkalmazásával sikerült a hatalom megtartása a keleti front összeomlásáig*, és nem a társadalmi támogatottság okán. Ez utóbbi ott is elfogyott nagyon hamar, ahol márciusban még éltek illúziók az új rendszerrel kapcsolatban.

A lázadó erők szervezetlensége, szétforgácsoltsága, a fegyelem, a katonai szakismertek és vezetés, valamint a fontos információk hiánya, a fegyverzet elégtelensége, – hogy

1 Dr. Kahler Frigyes c. táblabíró, ny. törvényszéki kollégiumvezető, a Szt. István Akadémia rendes tagja, Széchenyi-díjas jogtörténész

2 Vö.: Fogarassy László: A Tanácsköztársaság katonai összeomlása p.1-50 tti.btk.hu>images>kiadvanyok> folyoiratok>tsz>1981-1

3 Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században Bp. 2000. p. 1130.

4 Rákosi Mátyás helyettes népbiztos Nagykanizsán áprilisban arról beszélt egy gyűlésen, hogy „orosz proletártestvéreink is átlépték már a galliciai határt és nemsokára egyesülnek velünk.” Szabó 1919. p. 81.

5 Révész Tamás: A Magyarországi Tanácsköztársaság kérdőjelei in: Rubicon 2017.10. p. 42-49.

6 *Kun [Kohn] Béla* (Lelle 1886. február 20. – Moszkva 1938/1939?). Külügyi majd hadügyi népbiztos a tanácsköztársaság tényleges vezetője. Gimnazistaként 1902-ben belépett a Magyar Szociáldemokrata Pártba. Kolozsváron joghallgató, 1904-től újságíró Kolozsváron és Nagyváradon. Ady Endre vezette be a budapesti liberális értelmiség körébe. 1907-ben fél év börtönre ítélik, ezután a Kolozsvári Munkás Biztosító Pénztár titkára. A világháborúban 1916-ban orosz fogságba esett, az urali hadifogolytáborban kommunista lett. 1917-től a tomszki bolsevik párt szervezet tagja. 1918. március 24-én elnöklétével alakult meg az Oroszországi Kommunista Párt magyar csoportja. Petrográdon személyes kapcsolatba került Leninnel. 1918-ban részt vett a fegyveres harcokban, egyidejűleg a Pravda és Izvesztija munkatársa. Pártutasításra 1918. november 17-én Budapestre érkezik és megalakítja a Kommunista Magyarországi Pártját. A Vörös Újság szerkesztője. 1919. február 22-én a Népszava előtti tüntetés okán letartóztatták. 1919. június 20-án Landler Jenő szociáldemokrata vezetővel megegyezve március 21-én puccsot hajtott végre és kikiáltotta a Magyarországi Tanácsköztársaságot. A kommun bukása után Ausztriában kapott menedéj jogot, majd 1920-ban Szovjet-Oroszországba távozott. Az orosz Vörös Hadsereg tagja lett. A Krimi Szovjet elnöként közel 10.000 fehér-gárdistát kivégeztetett és kiirtotta a Krimi tatárok tizezreit. Németországban 1921-ben kommunista fegyveres megmozdulást szervezett, amelyet a munkásság nem támogatott. Lenin tevékenységét elítélte. 1921-1936 között a Kommunista Internacionálé VB tagja. Sztálin – Trockijjal való kapcsolata miatt – 1937. június 29-én elfogadta, egyes források szerint 1938-ban kivégeztette, más források szerint 1939-ben egy Moszkvai börtönben halt meg.

csak néhány fontos tényezőt említsünk – nem tették lehetővé, hogy legyőzzék a szervezett, jól felfegyverzett diktatúra katonai erejét.

Az augusztus 1-én menekülő népbiztosok helyét elfoglaló szociáldemokrata *Peidl-kormány* nyomban visszavonta a kommün alatt meghozott rendeleteket. Peidl Gyula⁷ egyébként a kommün idején semmilyen funkciót nem vállalt. A tiszavirág életű kormányát az antant nem ismerte el, mint ahogy *Friedrich István*⁸ (három) kormányát sem.

A Friedrich-kormány az 1918. október 31-e előtti közjogi állapotokat tekintette alkotmányosnak és ehhez képest állította vissza a közigazgatási szervek hatalmát is.

A Friedrich-kormány augusztus 19-én hozta meg a 4038 ME. rendeletet a törvénykezés ideiglenes szabályozásáról, valamint az ezt kiegészítő 4039 ME rendeletet a gyorsított büntető eljárásról.⁹

A jogszabály a rendes bíróságok, illetve államügyészségek szünetelése idején – tehát a kommün alatt – hozott *büntető ítéleteket semmissé nyilvánította*.¹⁰

A semmisség jogi fogalma szerint a semmisség alá eső eljárást és ítéleteket olybá kell tekinteni, mintha azok sohasem történtek volna meg.

A rendeletek gyakorlatáról olvashatjuk *Réczei Sándor*¹¹ naplójában az 1920. január 28-i bejegyzésben:

„A kommun uralomnak nálunk letartóztatott több exponense ellen törvényszékünk a rendelet szerinti gyorsított eljárást már lefolytatta. Novák Károly vörös katonát zsarolás és személyes szabadság megsértése címén 4 évi fegyházra, Boldog József szobafestőt, aki a tanácsköztársaság forradalmi törvényszékének bírója volt ugyanezek és orgazdaság büntette címén 3 évi fegyházra ítélte. Ezek az ítéletek is arra a jogi felfogásra helyezkedtek, hogy a szovjeturalom nem tekinthető legális államhatalmi alakulatnak, közegeinek jogel-

7 *Peidl Gyula* (Ravasz, 1873. április 4. – Budapest, 1943. január 22.). Betűszedő, lapszerkesztő, szociáldemokrata politikus. Az Országos Munkásbiztosító Pénztár igazgatósági és elnökségi tagja. A Berinkey-kormány minisztere. Ellenezte a kommunistákkal való pártfúziót, ezért tisztségeiről lemondott. 1919. augusztus 1-től az un. szakszervezeti kormány elnöke. 1919 végétől 1921-ig Ausztriában élt. 1922-től 1931-ig országgyűlési képviselő.

8 *Friedrich István* (Malacka, 1887. július 1. – Vác, 1951. november 25.). Mérnök, vasgyáros. Budapesten jogot is tanult. 1912-től a Függetlenségi és 48-as Párt politikusa. A világháború alatt főhadnagyi rendfokozatot szerzett. A Károlyi- és Berinkey-kormány hadügyi államtitkára. A kommün alatt letartóztatták, de sikerült megszöknie, Zalában szervezi az ellenforradalmi mozgalmat. 1919. augusztus 6-án a román megszállók jóváhagyásával eltávolította Peidl-kormányt és József főherceg megbízásából, valamint a román parancsnokság jóváhagyásával átvette a kormányhatalmat. 1919. november 24-én az Antant nyomására lemondott. A Huszár-kormányban hadügyminiszter. 1931-1938 között országgyűlési képviselő. 1951-ben letartóztatták és a Grósz perben 15 év szabadságvesztésre ítélték. A váci fegyházban hunyt el. Az elítélés az 1990-es semmisségi törvény alapján semmisnek tekintendő.

9 A rendeleteket a Budapesti Közlöny 1919. augusztus 20-i számában kihirdették.

10 1919. évi 4038. ME rendelet 10. §.

11 *Dr. Réczei [Kacska] Sándor* (1866. február 20. Nyíregyháza – 1929. március 17. Budapest). Bíró, jogtudós. A jogi pályát 1892. aug. 1-én ügyvédként kezdte. 1894. dec.-től a Nyíregyházi Királyi Törvényszék jegyzője, 1895. júl. 28-tól a Máramaroszigeti Királyi Járásbíróság albirója. 1901. május 27-től ugyanitt járásbíró. 1902-től jelentek meg tudományos dolgozatai. A Máramaroszigeti Evangélikus Református Líceum Jogakadémiaján magántanár. Az uralkodó 1913. okt. 8-tól a Debreceni Királyi Ítéltőábla bírójává nevezte ki, ahol polgári ügyzakban ítélkezett. 1929-től vonult nyugdíjba és költözött családjával Budapestre, ahol csakhamar elhalálozott. 1919. április 23-tól 1920. március 11-ig vezetett naplóját fénykép és nyomtatvány mellékletekkel a MNL. Hajdú-Bihar megyei Levéltár őrzi. Naplójegyzetek dr. Réczei Sándor ítéltőablai bíró naplója – dr. Kovács Ilona bevezető tanulmányával – Debreceni ítéltőábla 2017 (Továbbiakban Réczei) p. 24 – 26.

lenes tényei tehát nem politikai, hanem közönséges büntettek. Mindig kétségesnek tartotam, hogy ez a felfogás megállja-e helyét a lehiggadt és tárgyilagos jogászi kritikát?¹²

A kérdésre még visszatérünk.

Az augusztus 7-től novemberig regnáló Friedrich-kormányt *Huszár Károly*¹³ kabinetje váltotta fel (1919. nov.24. – 1920. márc.15).

Horthy Miklós november 16-án, még a Friedrich-kormány alatt vonult be Budapestre a magát Nemzeti Hadseregnek nevezett haderővel.

A kommün után ez volt az első kormány, amelyet az antant hatalmak is elismertek¹⁴ Magyarország törvényes kormányának, s így tárgyalópartnernek, amelyet *Sir George Russel Clerk* (1874-1951) brit diplomata, a békekonferencia követe a békekonferencia nevében deklarált.

A Huszár-kormány 1920. január 25-26-án megtartotta a *nemzetgyűlési választásokat*. A választójogi szabályokat még a Friedrich-kabinet dolgozta ki, Clerk jóváhagyása mellett.

A titkos, egyenlő – a nőkre is kiterjedő – választójog alapján tartott választásokon az új határok szerinti lakosság (3 millió 42 ezer választó) 74, 6 % – a vett részt.¹⁵

A Friedrich – kormány természetesen nem állhatott meg a kommün rendeleteinek visszavonásánál.

Meg kellett alkotni azokat a jogszabályokat, amelyek újból *alkotmányos alapra* helyezik a magyar államéletet.

A *Károlyi Mihály*¹⁶ által népgyűlésen »kikiáltott« »népköztársaság« aligha tekinthető az államforma megváltoztatás *alkotmányos* alapjának, s ezt szemérmesen megkerüli számos mai kutató is, miután az országgyűlés megkérdése egy ilyen aktushoz nélkülözhetetlen. Az adott időszakban az országgyűlés nem ülésezett, rendkívüli ülés összehívását pedig Károlyi meg sem kísérelte.

A Magyar Nemzeti Tanácsnak¹⁷ nevezett testület – amelyet az »őszirózsás forradalom« törvényhozó szervének tekintenek, *joghatályosan* tehetett-e ilyen súlyú lépést?

12 Réczei: p. 152.

13 *Huszár Károly* (Nussdorf am Attersee 1882. szeptember 10. – Budapest, 1941. október 29.). Tanító Baján. Számos kereskedelmi újság munkatársa. A magyarországi keresztényszocialista mozgalom elindítója. 1910-től 1918-ig a Katolikus Néppárt országgyűlési képviselője. A kommün alatt üldözik, ezért Bécsbe menekült. A Friedrich-kormány vallás- és közoktatási minisztere. 1919. november 24-től 1920. március 15-ig miniszterelnök. A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja elnöke, a második nemzetgyűlés alelnöke. 1928-tól 1934-ig az Országos Társadalombiztosítási Intézet elnöke, felsőházi tag. 1932-től haláláig az Actio Catholica alelnöke.

14 Clemenceau december 1-én kelt levelében hívta meg Magyarországot a békekonferenciára.

15 Romsics 2000. p. 134

16 *Nagykárolyi Károlyi Mihály gróf* (Budapest, 1875. márc. 4. – Vence, Franciaország, 1955. március 19) politikus. 1901-től a Szabadelvű Párt, majd 1905-től a Függelenségi és Negyvennyolcas Párt tagja, országgyűlési képviselő. 1906-1910 között felsőházi tag, majd párton kívüli képviselő. 1916-ban hozta létre saját pártját. A háború alatt béke agitációt folytatott és polgári demokratikus reformokat követelt. 1918. október 31-én IV. Károly nevében József főherceg kinevezte miniszterelnöknek. A király lemondása után november 16-án a Magyar Nemzeti Tanács kikiáltotta a Népköztársaságot, amelynek 1919. január 11-én elnöke lett. Sikertelen külpolitikája bukásához vezetett. 1919. március 21-én a kommunisták vették át puccszerűen a kormányzást. 1919. július 4-én emigrált, végül Párizsban telepedett le. A második világháború alatt Londonban tartózkodott, 1945-ben hazatért, a Nemzetgyűlés meghívott képviselője lett, párizsi követ 1947-től 1949. június 2-ig, amikor is lemondott és véglegesen emigrációba vonult.

17 Megalakulása után október 29-én a Magyar Nemzeti Tanács szakosztályokat hozott létre és intézőbizottságot alakított, melynek tagjai: Károlyi Mihály, Batthyány Tivadar, Bíró Lajos, Böhm Vilmos, Garami Ernő, Garbai Sándor, Hock János, Jánossy Zoltán, Jászi Oszkár, Kunfi Zsigmond, Lovászy Márton, Pattantyús Ábrahám Dezső, Purjesz Lajos, Szende Pál, Weltner Jakab lettek, elnöke Károlyi Mihály. Károlyi miniszterelnöki kinevezése után tagjai: Hock János

Volt-e alkotmányos alapja a Károlyi-pártnak, illetve a *Jászi Oszkár*¹⁸ vezette polgári radikálisok, valamint szociáldemokraták által 1918. október 24-én létrehozott Magyar Nemzeti Tanácsnak?

Egy ország államformájának megváltoztatása csak *alkotmányos úton* történhet *jog-szerűen*, s ehhez a *törvényes választójog alapján* létrehozott országgyűlés (nemzetgyűlés) döntése, vagy törvényesen megtartott népszavazás – esetleg mindkettő – elengedhetetlen.

A Magyar Nemzeti Tanács azonban nem volt sohasem felruházva a választók többségének akaratával, így törvényhozói hatalommal sem. Jóllehet a balliberális értelmiségnek ez az álláspont – a mai napig -nemtetszését váltja ki, de ez mit sem változtat azon a tényen, hogy a törvényhozói hatalom törvényes léte – valamint az államforma meghatározása – csak a *szuverenitás forrásán, a törvényes választások alapján lehetséges*. Minden más csak hatalombitorlás.

Az 1920. február 16-i ülésen a *nemzetgyűlés* megalkotta az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről az 1920. évi I. törvényt és Horthy Miklóst az 1920. március 1-i ülésen kormányzóvá választották.¹⁹ *Teleki Pál*²⁰ július 19-én vette át a kormányzást. Ezzel megkezdődött a konszolidáció.

Az országban nagyon sok helyen ünnepeltek. „A Duna-Tisza közí kisvárosokban és falvakban bálók és vacsorák követték a magyar csapatok bevonulását.”²¹

A társadalmi folyamatok lényegére tapintott *Szerb Antal* a harmincas évek közepén: „1919 nyarán a forradalmi és proletarizált Magyarország egyik napról a másikra átalakult nemzeti és keresztény Magyarországgá. Az importált forradalomnak nyoma sem maradt. A forradalmakban kompromittált emberek eltűntek és újak jöttek a helyükbe. De sokan voltak olyanok is, akik még előző nap az internacionálét dúdolták és most könnyek közt fúják felváltva a himnuszt és az Erger-bergert...”²²

plébános) elnök, Vámbéry Rusztem, Groák Ödönné, Fernbach Károly, Székely Ferenc, Purjesz Lajos, Vanczák János, Nagyatádi Szabó István, Magyar Lajos, Rónai Zoltán, Zboray Miklós, Korányi Márton, Virányi Gida, György Károly, Kernstok Károly, Nagy György voltak.

18 *Jászi (Jakubovics) Oszkár* (Nagykároly, 1875. március 2. – Oberlin (USA), 1957. február 13.). 1896-ban szerzett jogi diplomát, a Földművelődésügyi Minisztériumban vállalt állást. 1906-tól csak tudományos és politikai tevékenységet folytatott, mint liberális társadalmi tudós. A Huszadik Század című lap alapítója. 1914-től a Polgári Radikális Párt elnöke, 1918-ban a Magyar Nemzeti Tanács tagja, a Károlyi-kormány minisztere. A tanácsköztársaságot „új középkornak” minősítette és április 30-án Bécsbe menekült. 1920-ban megfosztották professzori címétől. 1925-től 1942-es nyugdíjazásáig az USA-ban élt és tanított. 1947-ben Budapestre látogatott, de félmérve a helyzetet visszament az USA-ba. Az 1956-os forradalom betegsége miatt már nem jutott el a tudatáig.

19 131 támogató szavazatot kapott a leadott 141-ből.

20 *Széki Teleki Pál János Ede gróf* (Budapest, 1879. november 1. - Budapest, 1941. április 3.). Földrajztudós, politikus. 1905-1910 között országgyűlési képviselő. A világháborúban önkéntesként szolgált, főhadnagyi rendfokozatot ért el. 1918-ban visszavonult a közelettől, a kommün alatt Svájcban tartózkodott. A szegedi kormányban külügyminiszteri tárcát vállalt. A Simonyi-Semadam kormány külügyminisztere, majd miniszterelnök (1920-1921), vallás- és közoktatásügyi miniszter 1938-1939-ben, majd öngyilkosságáig miniszterelnök. A Magyar Tudományos Akadémia tagja.

21 Romsics 2000. p. 133.

22 Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet. 2. Kolozsvár, 1934. Erdélyi Szépművészeti Céh p.505.

Gondolatok a magyar kommün államának milyenségéről/lényegéről

Egy évszázaddal az események után könnyebb is, nehezebb is véleményt alkotni arról a kérdésről, államnak tekinthetjük-e a szó klasszikus értelmében a polgári köztársaságtól hatalmat puccsal megszerző Forradalmi Kormányzótanácsot és az általa megteremtett intézményrendszert?

A *marxista jogfilozófia* az állam fogalmát kizárólag az osztályuralom szempontjának abszolutizálásával definiálta.

„Az állam marxista lényegéből folyik, hogy az állami szervek – mint maga az állam is – osztályokhoz kötött alakulatok. Ezért a bíróság is osztályszervezet: lényegét (működésének tartalmát) éppen osztályjellege határozza meg.”²³

S még egy fontos megállapítás:

„Fennmarad emellett természetesen a szocialista építés egész folyamán a *bíróságoknak az a funkciója is, hogy éles fegyver legyen a szocialista állam kezében, az ellenségei elleni harcban is.*”²⁴ (Kiemelés tőlem. K. F.)

Az állam – a marxista felfogás szerint – a mindenkori „osztályérdekek” megvalósítója, s ez nem tűr meg semmilyen természetjogi vagy erkölcsi korlátot. Ez a gyakorlat a maga brutalitásában jelenik meg a magyar kommün véres gyakorlatában, az élet minden területén.

Ha az állam fogalmát az alkotmányos *jogállam oldaláról* vizsgáljuk, egészen más államfogalom jelenik meg.

Itt az állam a társadalmi együttélést biztosítja, az állampolgári jogegyenlőség elve alapján. A jogállam szabályai az egész társadalom egészséges működését hivatottak szolgálni.

A *jogállam* alapvető elemeit – a teljesség igénye nélkül – az alábbiak foglalhatjuk össze:

- a hatalom eredete,
- megszerzése,
- gyakorlása,
- a hatalomban történő változtatás,
- a hatalom belső szerkezete
- az ellenőrzés, a fékek és az egyensúlyok
- a jogalkotás módja (jog és erkölcs kapcsolata) határozza meg.
- a hatalom és az állampolgárok viszonya (az alapvető emberi és politikai jogok)

Valamennyi fenti tényező a jogállamban különböző szintű, alkotmányosan megalkotott jogszabályokban szabályozott, biztosítva ezzel a *jogbiztonságot és kiszámíthatóságot*. A jogállam alkotmánya (legyen az történelmi alkotmány, pl. Anglia vagy Magyarország

23 Dr. Beér János – dr. Kovács István – dr. Szamel Lajos: Magyar Államjog Tankönyvkiadó Bp. 1960. – továbbiakban: Államjog: p. 390. Vö. még: Szabó Imre: A szocialista jog Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Bp.1963.p. 1- 454.

24 Államjog: p. 396.

a kommunista hatalomátvételig) meghatározza az állam berendezkedését, működésének elveit, s az állampolgárok jogait és kötelezettségeit.

A hatalom forrásának a polgári állammodellek a népfelség elvét tekintik. A nép választások útján megnyilvánuló akarata ad felhatalmazást egy vagy több politikai párt-nak a hatalom gyakorlására.

Mindezek előrebocsátása után meg kell állapítanunk, hogy a tanácsköztársaság hatalmi berendezkedése nem felelt meg a jogállam egyetlen követelményének sem.

A hatalom eredete nem az állampolgári jogegyenlőségen alapuló népfelség, hanem az »élcspart« párt ideológiája, az új »vallás« által hirdetett gyűlölet-tanok.

A hatalom gyakorlásának egyetlen útja a terror. A hatalmi berendezkedés nem ismeri el az általános választójogot sem (sőt a saját választásának eredményeit is felülírja, ha érdeke úgy kívánja), a hatalom ellenőrzését és fékjeit még kevésbé, hanem a legteljesebb hatalomkoncentrációra törekszik. Az erkölcsi szabályokat és az emberi jogokat elméletileg is tagadó hatalom valójában féktelen zsarnokság. A párt és állami szervek, valamint a párt és állami normák összemosódása pedig megkülönböztethetlenné teszi az államgépzetet és az állami normákat.

Nem lehet felróni tehát, ha a bolsevik diktatúra államát nem ismerték el államnak az alkotmányos polgári berendezkedést és jogrendet helyreállítani akaró kormányok.

Kétségtelen tény, hogy a kiegyezéskori, a liberális alkotmányos jogállam keretei között működött bírának – mint Réczei Sándor táblabíró is volt – idegenül csengett a kommun által államinak mondott szervek tetteinek köztörvényes bünként való kezelése. Arra azonban nem tudott Réczei Sándor, de más kortársa sem választ adni, miként kelle-ne más módon megítélni és kezelni a jogállamnak ezt a Magyarországot 133 napig uraló terrorisztikus szervezét?

A 100 évvel később élő generációk azután kénytelenek voltak megtapasztalni, hogy létezik egy – fanatikusok vezette szervezet -, ahol az állami és vallási funkciók és normák összemosódtak, és a terror kizárólagos eszközével gyakorolták korlátlan hatalmukat az általuk elfoglalt területeken (időnként azon kívül is). Az önmagukat Iszlám Államnak (ISIS) nevező szervezetet a civilizált világ nem ismerte és ismeri el államnak, noha harci érintkezésben állnak vele. Az ISIS-t minden hivatalos tudósításban *Iszlám Állam terror-szervezet* megjelöléssel találjuk írásban és szóban egyaránt. Aligha hihető, hogy az ISIS egyetlen normáját, vagy a nevében végrehajtott aktust állami aktusnak ismerné el a világ egyetlen állama is.

Mindez egy évszázaddal korábban sem lehetett másként a kommunnal kapcsolatban. Helyesen tehát a „*Magyarországi Tanácsköztársaság terrorszervezet*” lenne a megfelelő megjelölés arra a hatalmi alakulatra, amely az ideológia (bolsevik vallás²⁵) és az állami funkciók összemosásával jött létre.

25 Vö.: Nyikolaj Bergyajev: A kommunizmus igazságai és hazugságai Bp. Kairosz Kiadó 2003. p. 7493.

Több mint ellentmondásos ezért a magyar alkotmánytörténet tankönyv alcímében olvasni: „Az alkotmányfejlődés jellegzetességei a Tanácsköztársaság időszakában.”²⁶

Egy halott a sok halott

A terror áldozatairól, a kommün összeomlása után a kortársak elkészítették az első munkákat. Elsőként *Váry Albert*²⁷ – aki nem csak képzett jogász, de a kommunisták elleni eljárások ügyésze is volt – tette közzé a fentebb már többször idézett munkáját. Váry összeállítása, ha nem is hibátlan, lényegét tekintve hivatalos vizsgálatokon alapuló megbízható forrás.

A másik fontos összeállítás, figyelemmel a nagyszámú dokumentum közlésére is, *Szabó László* munkája,²⁸ ami ugyancsak segít a ma kutatójának is.

Az áldozatok számáról a mai napig nem lehetett pontos számadatokat, csak becsléseket megállapítani. Ezek pontosságát sajnos a politikai elfogultság is befolyásolta (és befolyásolja).

Az áldozatok legkevésbé megállapítható köre, akik fegyveres összecsapásokban estek el. *Böhm Vilmos*²⁹ számukat 400 főre becsülte.³⁰

Jászi Oszkár 400 kivégzésre emlékezett.

Azt sem tudjuk pontosan, hogy a 320 öngyilkosból³¹ hányan vannak azok, akiknek halála a kommünnel hozható közvetlen összefüggésbe.

Gyakran jelzik az öngyilkosság okát (vagyonvesztés, félelem a letartóztatás miatt), de több esetben az indító okra nem derült fény.

Konok Péter a forradalmi törvényszékek által halálra ítélték számát 153 főben jelölte meg azzal, hogy 119 ítélet politikai okból, 6 katonai okból született, 28-at köztörvényes büntetés miatt hoztak meg.³²

A külföldön megjelenő szerzők közül a vörös terror áldozatait *Nicholas Nagy Talavera* 342 főben, *Lene Bøgh Sørensen* 370-578 fő között becsülte.³³

26 Magyar alkotmánytörténet 1995. p. 347.

27 *Váry Albert dr.* (1875 -1953) 1904-től működött jogi pályán. Aradon albiró, majd Nagyváradon alügyész. 1908-tól Budapesten királyi ügyész, majd sajtóügyész (1914-1918). 1918-tól a budapesti ügyészség vezetője. A kommün bukása után Budapest főügyésze. E tisztségében feladata volt a kommunista bűncselekmények és a fehérterror bűncselekményeinek felderítése. 1926-tól politikai pályára lépett. Az Egységes Pártban politizált. Az 1935-ös választásokon is mandátumot nyert, de nem értett egyet Gömbös Gyula irányvonalával és ezért kivonult a politikából. 1951-ben kitélepítették a Békés megyei Hunyára. A kitelepítés után Budapesten, majd Csengődön telepedett le.

28 Dr. Szabó László: A bolsevizmus Magyarországon, a proletárdiktatúra okirataiból Bp.1919. (Továbbiakban: Szabó 1919)

29 *Böhm Vilmos* (Budapest 1880. jan. 20. – Stockholm 1949. okt. 28). Szociáldemokrata politikus. Érettségi után műszerész, majd műszaki hivatalnok volt. 1911-től a vasas szakszervezetben tevékenykedett. 1913-ban a MSZDP vezetőségi tagja. A világháborúban főhadnagyi rendfokozatot ért el. 1919 januárjában a Berinkey-kormány hadügyminisztere. A kommün alatt hadügyi népbiztos, a Vörös Hadsereg főparancsnoka. 1919.júliustól bécsi követ. A bukás után emigrációba vonult. 1920-1945 között Bécsben, Csehszlovákiában és Svédországban élt. 1945-ben tért haza, majd 1946. május 1-től svédországi nagykövet. 1948-tól az MDP megalakulása után Svédországba emigrált.

30 Böhm Vilmos: Két forradalom tüzeiben 1923, idézi Konok: Rubicon 2011. 2. p. 50.

31 Gerencsér Miklós: Vörös Könyv 1919. I. Bp. 1993. (továbbiakban Vk.1.) p. 29.

32 Konok Péter: Két terror Magyarországon 1919-1920 in.: Rubicon 2011. 2. p. 42-55.

33 Idézi: Konok: Rubicon 2011. 2. p. 50.

Az áldozatok társadalmi összetételéről közölt adatokat *Istvan I. Mocsy*.³⁴ Szerinte az áldozatok száma 500-600 fő. 73% paraszt, 9,9 % katonatiszt, 8,2 % a burzsoázia tagja, 7,8 % földbirtokos. Arisztokrata áldozatról nem tud.

Fürj Orsolya,³⁵ aki Váry adatbázisát vette alapul, az áldozatok megoszlását az alábbiak szerint értékelte:

A Duna-Tisza köze: Pest, Pilis, Solt, Kiskun megyék 40%, Jász, Nagykun, Szolnok megyék 13%.

Duna-melléki „parasztforradalom”: Kalocsa 21 fő, Kecel 28 fő, Dunapataj 64 fő, Szolnok 49 fő áldozat.

A trianoni határokon belül Észak-Dunántúl: 79 fő, Észak-Magyarország 77 fő, Dél-Dunántúl 38 fő, Közép-Magyarország 356 fő, Kelet-Magyarország 40 fő.

Konok Péter Váry adatbázisát „igencsak kétséges”-nek tartja. „Váry nem történettudományi munkát akart írni, és nem is törekedett objektivitásra: hevenyészett és megbízhatatlan adathalmaz, melynek szinte egyedüli forrásai a fehérterror lépkörében végzett kihallgatásokon elhangzott közlések...”³⁶

Konok ezzel a teljesen megalapozatlan kritikájával *valójában menekül* Váry nagyon is objektív és koránt sem „hevenyészett” adatainak súlya alól. Váry főügyész – a kommunisták elkövetett bűnök vádiratainak felelőse – minden ügyben a vizsgálat adatait használta (ügyszámokra hivatkozva), s ezzel az objektivitásra törekedett. A „fehérterror légköre” pedig nem több *hangulatkeltésnél*, ugyanis egyetlen esetben sem bizonyította Konok, hogy a leírt cselekmények konstruált tényállások.

Ugyancsak Váry szemére vetik kritikusai, hogy összemossa a köztörvényes bűncselekmények miatt kivégzetteket a politikai okból kivégzett áldozatokkal.

Ez a kritika súlyos szakmai fogyatékoságban szenved.

Váry is tudta – mint képzett jogász -, s a kritikusainak is illik tudni, hogy a köztörvényes bűncselekmények miatt a forradalmi törvényszék által kivégzettek súlyos jogsérelmet szenvedtek el.

A köztörvényes bűncselekmények elkövetőinek is, minden civilizált ország jogrendje szerint, *joguk van a tisztességes büntető eljárás lefolytatásához* – beleértve a védelem korlátozás nélküli lehetőségét – és a törvényeknek megfelelő ítélethez. Ez pedig a Bp.³⁷ szerinti eljárást jelenti, a nyomozással, törvényes váddal és törvényesen megalakított bírósággal, és a Btk.³⁸ anyagi jogi rendszerének érvényesülésével. Megjegyezzük, hogy a Btk. sem az emberölés alapesetében, sem a rablás, vagy a lopás különböző formáinál nem ismerte a halálbüntetést. Amikor tehát a köztörvényes bűnök elkövetőit megfosztották a fenti lehetőségektől és ezzel együtt életüktől is, nem törvényes ítékezés történt, hanem gyilkosság.

34 The Efferts of Word War I. 1983 idézi: Konok: Rubicon 2011. 2. p. 50.

35 Fürj Orsolya: Adatok a Rubicon 2011. 2. számában megjelent cikkekhez [36 Konok Múltunk p. 87.](http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/varj-albert-adatok-a-voros-terror-vö.-még: Bödök: disszertáció p. 39.</p>
</div>
<div data-bbox=)

37 Bp. Büntető perrendtartás az 1896 évi 33. tc.

38 Btk. Büntető törvénykönyv az 1878 évi 5. tc. (Csemegi-kódex)

Ezek a bűnelkövetők – tisztességes eljárásban és törvényes anyagi jogi szabályok alapján tettük bizonyítása esetén – csupán szabadságvesztésre voltak ítéelhetők.

Nincs e helyen terünk arra, hogy a bírósági *felmentéssel* vagy részben felmentéssel végződött eljárásokra is kitérjünk. Ezért itt csak utalásszerűen említjük a Cserny-ügyben Karsai József, dr. Vajda Zoltán és Steiger János *részbeni felmentését* bebizonyítottág hiányában főbenjáró vádak alól.³⁹

Váry Albert összeállítása ezért igenis *komolyan kezelendő forrás*, s Fürj Orsolya teljes joggal mutathatta be az utókornak.⁴⁰

Végül szót kell ejteni a kommün vezetőnek nagy részben zsidó származására hivatkozva felkorbácsolt antiszemita indulatok okán a *zsidóság kommün alatti veszteségeiről*. *Hevesi Simon* országos főrabbi 1929. február 1-i levelében felhívta a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája elnökségét az áldozatok összeírására. Ennek eredménye, hogy a zsidó származású (ideértve a „kikeresztelkedettek” is) meggyilkoltak száma 40 fő volt, az általuk zsidónak minősülők 27.

Váry adatai szerint az 597 áldozatból 30 fő volt „Mózes vallású”.⁴¹

Más szóval, a zsidó lakosságból az áldozatok aránya 4,6 % volt. Ez azonos arányaiban a többségi lakosság által elszenvedett veszteséggel.⁴²

A túszok között hasonló arányban voltak zsidó származású fogvatartottak. A budapesti gyűjtőfogházban fogvatartott 571 rab közül Bődök Gergely 50 főt zsidó származásúként azonosított.⁴³

A terrorállam vége, a jogon kívüli megtorlás – avagy a fehérterror

A kommün terrorállamának összeomlását követően a történelme egyik mélypontját élő Magyarországon *három* olyan *hatalmi központ* látszott kialakulni és tevékenykedni, amely tényleges hatalommal rendelkezett.

Első hatalmi központ a *Friedrich-kormány*. A központi kormány gyors ütemben meghozott rendeleteivel arra törekedett, hogy az államot alkotmányos alapokra állítsa. A másik fegyveres hatalmi tényező a megszálló *román hadsereg* volt. Ez az erő birtokolta a Tiszántúlt, a fővárost és Észak-Dunántúlt.

39 Stocker Antal: A nagy per Csernyi József és terroristá társainak bűntgye címmel én. (továbbiakban Stocker) p. 87-88.

40 Vö. még Zinner Tibor: Dr. Töreky Géza minden hatalom öre? in: A Kúria és elnökei II. p. 57-109.

41 Váry 1922 és Zinner: p. 108.

42 Böködi Gergely: A magyarországi vörösteror zsidó származású áldozatai archiv NET XX. századi történelmi források

43 Bődök: Disszertáció p. 290.

A harmadik hatalmi központ a *szegei ellenforradalmi kormány*, a *Pattantyús Ábrahám*⁴⁴-kormány a Nemzeti Hadsereggel, élén *Horthy Miklóssal*, aki a szegei kormány hadügyminisztere, majd augusztus 9-től a hadsereg fővezérlet vezetője volt.⁴⁵

A Szegeden összegyűjtött haderő, mintegy 6.568 fő volt, ebből 2.000 fő volt tiszt. A tényekhez az is hozzá tartozik, hogy ez a haderő mindössze *1.300 fegyverrel rendelkezett*.⁴⁶

Augusztus elején a Horthy Miklós által vezetett haderő elindult a Dél-Dunántúlra. Horthy, aki nem rendelte alá magát és seregét a budapesti kormánynak, sikeres toborzást folytatott és igen rövid idő alatt – főleg paraszt és iparos fiatalokból – 30.000 fős hadsereget szervezett.

A hadsereg egyes alakulatai, a *különítményesek*, akikről később szólunk, megtorló hadjáratot indítottak a korábbi kommunista vezetők, szimpatizánsok és gyakran a semmi sem vádolható zsidó lakosok ellen.

Ez az önbíráskodási hullám – amelyet a történetírásban fehérterrornak neveznek – a korábbi vörösteror következménye volt. Salamon Konrád megfogalmazásában:

„A tudatosan kiélezett »osztályellentétek« kiprovoálták az ellenforradalmat és a fehérterrort, és ezzel polgárháborús állapotokat teremtettek a magyar társadalomban, jobb- és baloldal között. Ennek pedig az lett a következménye, hogy a Tanácsköztársaság bukása után nem lehetett visszatérni a köztársasághoz, a parlamenti demokráciához... Helyette kezdetét vette azon véres hatalomváltások sorozata, amelyek során az ellenségé s részben szélsőségé vált bal-, illetve jobb oldal mindig fájdalmas veszteséget okozott a másiknak.”⁴⁷

Arról, hogy a fehérterror visszavágás volt, mint egy válasz a vörös terrorra, a marxista történetírásnak valójában nincs mondanivalója.

A jogállam oldaláról azonban az előadott tények rögzítése mellett bírálatot kell mondani a különítményesekről és működésükről, még akkor is, ha közülük egyesek más területen az ország érdekében pozitív szerepet játszottak.

A különítményesek rendet helyreállító tevékenysége *jogilag* nem kifogásolható addig, amíg az kizárólag a rend helyreállítására és fenntartására, illetve a korábbi időszakban bűnelkövetéssel alaposan gyanúsítható személyek elfogására és őrizetbe vételére szorítkozik. Semmiképpen nem terjedhet ki jogszerűen azonban statáriális bíráskodásra, halálos ítéletek meghozatalára, de kínzásra, az elfogottak bántalmazására sem. E cselekedeteik az akkori jog szerint ideértve ez alatt a katonai büntető törvénykönyvet is – bűncselekményeket valósítottak meg.

44 *Dackai Pattantyús Ábrahám Dezső* dr. (Ungvár, 1875. július 10. – Budapest, 1973. július 25.). Ügyvéd, országgyűlési képviselő. A Károlyi-kormányban igazságügyi államtitkár. A kommün alatt a szegei 3. nemzeti kormány miniszterelnöke 1919. július 12-től augusztus 12-ig. A Huszár-kormány belügyi államtitkára. 1920-tól 1944-ig ügyvéd. A nyilas uralom alatti túszként elhurcolták Németországba. Hazakerülve 1947-től 1949-ig Balogh István pártjának országgyűlési képviselője. 1949-ben visszavonult a politikától. 1951-ben kitelepítették Tarcabra. Az 1956-os forradalom alatt a Szabadság Párt újjászervezésén dolgozott, ezért rendőri felügyelet alá került. 1958-tól 1969-ig ügyvédi gyakorlatot folytatott.

45 Romsics 2000. p. 132.

46 Fogarassy László: Id. mű. p. 28.

47 Salamon Konrád: Proletárdiktatúra és a terror in. Rubicon 2011. 2. p. 16-23.

A különítményesek három csoportjához kötődik a törvénytelen kivégzések és kínzások végrehajtása.⁴⁸

Az első csoport *Prónay Pál* (1874-1946)⁴⁹ parancsnoksága alatt működött. Ebben a különítményben szolgált Héjas Aurél, Bibó Dénes, Jankovich Bésán Endre és Salm Hermann is. Az 1919 júniusában mintegy 160 főt számláló különítmény egy fél év leforgása alatt 1500 főre nőtt. Feladatát *Konok Péter* a „rend helyreállítása” mellett *statáriális bíráskodásban* is megjelölte.⁵⁰ Ez utóbbi forrása *Prónay naplója*,⁵¹ amelyben Horthy ilyen értelmű utasítására hivatkozik. Ez utóbbi azonban nem tekinthető érvényes parancsnak, sokkal inkább Prónay védekezésének.

A különítmény de facto „ítélkezése” nem lehet statáriális bíráskodás, hanem kivégzés esetén gyilkosság, vagy kínzás. Hangsúlyozzuk: Horthy sem honvédelmi miniszterként, sem fővezérként nem volt abban a jogi helyzetben, hogy ilyen felhatalmazást adjon *törvényi rendelkezés nélkül*. Ilyen törvényi rendelkezés azonban nem volt, s nem is lehetett, hiszen a törvényhozás nem működött.

A különítményesek másik jól elkülöníthető csoportja a *Héjas Iván*⁵² (1890-1950) vezette irreguláris csapat. Itt találjuk Francia Kiss Mihályt és Láner Istvánt. Ez a különítmény 1919 áprilisában alakult és 50-60 főre duzzadt. Nevükhöz fűződik a Duna-Tisza közén elkövetett „számonkérések, gyilkosságok és kegyetlenkedések” sora.

Harmadsorban szólni kell az *Ostenburg-Moravek Gyula*⁵³ (1884-1944) vezette különítményről.

Bázisuk a korábbi csendőrség állományából szerveződött. Soraikban szolgált Kovarcz Emil, Lehrer Árpád, Megay László, Szakács Árpád, Bagi Ferenc és Soltész István. Létszámuk változó volt, valójában néhány tucat ember s csupán a második királypuccs idején emelkedett a létszám 3.000 főre. Nevükhöz fűződik Somogyi Béla és Bacsó Béla újságírók meggyilkolása.

A különítményesek ez utóbbi körben érintett magatartása elítélendő és elfogadhatatlan erkölcsi szempontból is.

48 Konok Péter: Két terror Magyarországon 1919-1920 in. Rubicon 2011. 2. 51-53.

49 Tóprónai és latncai Prónay Pál alezredes. A propaganda irodalom gyakran báróként emlegeti. Ő azonban nem a család bárói ágához tartozik. Ludovikát végzett huszártiszt, a világháborúból századosi rendfokozattal szerelt le. Megszervezte a Rongyos Gárdát, majd a Nyugat-Magyarországon kirobbantott felkeléssel kikényszerítette a soproni népszavazást. Az 1921. dec. 14-i királypuccs elleni fegyveres fellépést megalapította. Szélsőjobboldali nézetei mellett kitarva megszervezte Ostenburg-Moravek Gyulával a Magyar Országos Fasiszta Pártot (1932), amely csakhamar különböző pártokba olvadt be. Budapest ostrománál újjászervezett különítményével vett részt a védelemben. 1945. március 20-án elfogták a szovjet erők, a Szovjetunióban 20 év kényszermunkára ítélték 1946. június 10-én. Az orosz hatóság 2001. jún.27-én rehabilitálta.

50 Konok Péter: Az erőszak kérdései 1919-1920-ban. Vörösteror – fehérterror in: Múltunk 2010. 13. (továbbiakban: Konok: Múltunk) p. 83.

51 Prónay Pál: Ellenforradalmi naplójegyzeteim 1944; újabb – szerkesztett formában -: A határban a halál kaszá! Bp. 1963.

52 Héjas Iván: Kecskeméti birtokos család leszármazottja. A világháborúból főhadnagy rendfokozattal szerelt le.1919-ben a Szegeden szerveződő Nemzeti Hadsereghez csatlakozott. Különítmény parancsnokként vett részt a megtorlásokban. 1921-ben Prónay parancsnoksága alatt vett részt a nyugat-magyarországi felkelésben. 1924-től fajvédő politikusként Gömbös Gyula pártjában, országgyűlési képviselő (1926-1931).1938-1939-ben a Rongyos Gárda osztagparancsnoka. 1933-ban közigazgatásai doktorátust szerzett, 1939-től 1944-ig, nyugdíjazásáig, a Légügyi Hivatal osztályvezetője. 1944-ben Németországba, majd Spanyolországba távozik. Magyarországon halálra ítélték távollétében.

53 Ostenburg-Moravek Gyula csendőr őrnagy, Sopron volt rendőrkapitánya. Prónay elvbarátja. Részt vett a nyugat-magyarországi felkelésben. 1921. okt. 25-én amnesztiában részesült, nyugdíjazták, különítményét feloszlatták.

Az *erkölcs* sem adhat felmentést a gyilkosságokra és kínzásokra a vörös terror megelőző provokációja okán. Akkor, amikor a magyar haderő tisztjei és katonái az önbíráskodás útjára léptek, valójában lesüllyedtek a vörös terror és végrehajtóik erkölcsi szintjére.

E helyen említést kell tenni az antant misszió vizsgálódásáról, amelyet a zsidó lakosság elleni atrocitások hírére rendelt el a győztes hatalmak tanácsa. A vizsgálatra *Nathan Horowitz ezredes, az USA delegáltja* kapott megbízást. A vizsgálat magyar nyelvű fordítását az 1919. október 7-i magyar újságok közölték. A jelentésben a zsidó származású főtiszt cáfolja a fehérterrortól szóló híreszteléseket és hangot annak a véleményének, hogy a zsidó lakosságnak nincs oka félelemre.

Ezt a nyilatkozatot az ellenérdekű oldalak különböző módon értelmezik. E helyen arra kell rámutatnunk, hogy Horowitz ezredes a Nemzeti Hadsereg síófoki Fővezérségén járt és nem vizsgálódott a különítményesek által bejárt területen. Nyilatkozata így nem a különítményesek cselekedeteit cáfolja, hanem Horthy Miklós főparancsnok álláspontját tükrözi, amelyet a későbbi kormányzó több nyilatkozatában is kifejtett.

A fehérterror áldozatainak részletes, s mindezideig legmegbízhatóbb feldolgozását *Bödök Gergely* végezte el disszertációjában.⁵⁴

Horthy Miklós budapesti bevonulása, majd kormányzóvá történő megválasztása után maga is érezte mindennek súlyát és felelősségét, mindazt, amit a különítményesek önhatalmú terrorja jelentett. Ezért, oda kellett hatnia, hogy szűnjön meg az országban a különítményesek törvénytelen tevékenysége.

Ennek végrehajtása *Teleki Pál* kormányára hárult. Teleki a különítményesek egyes tagjait a hadseregbe integrálva, más részüket a hadseregből kirekesztve szüntette meg a fehérterrort, mint a megtorlás jogon kívüli formáját.

A jogon kívüli megtorlás számadatai

A fehér különítményesek jogon kívüli megtorlási akcióiban érintettek számadatai nagyrészt becslések és igen nagy szóródást mutatnak, annak függvényében, hogy a nyilatkozónak mi a politikai szimpátiája.

A marxista történetírás minden kritika nélkül vette át az emigrációba menekült kommunista vezetők – különösen Pogány József – 1920-ban leírt számadatait.⁵⁵: „mintegy 5000 embert öltek meg, 70 ezret zártak börtönbe, internáló táborokba, 100 ezerre tehető az emigrációba kényszerült munkások, értelmiségiek száma.”

A számok teljesen légből kapottak és politikai célokat szolgáltak

Romsics Ignác a fehérterror áldozatainak számát, s ez már a tudományos vizsgálódás eredménye, 1000 és 2000 közé teszi.⁵⁶ Arra nézve, hogy ebből hány személy vesztette az életét, nem tesz külön megállapítást.

⁵⁴ Bödök: disszertáció p. 292-431.

⁵⁵ Mt. 1976. p. 397.

⁵⁶ Romsics 2000. p. 132.

Fényes László (1871-1944) kortárs újságíró, a Népszava és az Arbeiter Zeitung munkatársa, 1920-ban *626 halálos áldozatról* tudott.

Fogarassy László kutatásai szerint 1919 augusztusa és 1920 novembere között *mintegy 500 halállal végződött* atrocitás terheli a különítményeseket.

A két terror a kettős mércén

E sorok írója sohasem rejtette véka alá azt a véleményét, hogy *a terrort nem igazolja semmilyen ideológia sem*.

Konok Péter véleménye a kérdést eltérő módon értékeli:

„A vörös- és a fehérterror mind arányaiban, mind társadalmi programjában, háttérében és legitimációjában eltér egymástól. Az egyik progresszív volt és utópista, egy olyan világot akart akár tűzzel-vassal megvalósítani, amely gyökeresen eltér minden addigi létezett világtól. Ennek az emberibb világnak a víziójáért pedig akár konkrét embereket is hajlandó volt feláldozni. A másik retrográd volt, és végső soron éppoly utópista meggyőződése volt, hogy létezik egy stabil, sajátos, ősi morálon alapuló társadalmi rend, amelyhez vissza kell térni, és mindazokat, akik arra nem hajlandók, meg kell fegyelmezni, meg kell félemlíteni, vagy netán ki kell irtani. A vörösteror képviselői úgy gondolták, a történelem a jövőben majd igazolni fogja őket; a fehérterroristák vissza akarták fordítani a történelmet és a múltban kerestek igazolást. A jövő azonban nem igazolta a vörösterort, és a múlt valódi folytonosságát képviselő politikai erők is elfordultak a fehérterrortól.”⁵⁷

Konok Péter »progresszív terrorja« – azon túl, hogy ez a megítélés megfelelhethet egy neomarxista ideológiának – elfogadhatatlan.

Elfogadhatatlan a jog mérlegén és elfogadhatatlan az erkölcs mércéjén is.

Ismét jelezzük: nem a halottak száma a meghatározó ebben a kérdésben, mert *az egy halott a sok halott!* Ezért védhetetlen a Weisz Fülöp által hangoztatott »ha elveinkről van szó, pár száz hullá csak nulla« – álláspont.

A vörösteroristák hite – a „progresszív utópia” – *csak utópia*, de semmiképpen nem progresszív.

Konok Péter okfejtésének logikáját látjuk a nürnbergi per háborús főbűnösének védekezésében is. Ők a nemzetiszocializmust hitték az emberiség boldog jövőjének és ennek megfelelően cselekedtek. Szálasi Ferenc is hasonlókat hangoztatott a perében.

Bizony nem volt, s nem is lesz olyan bíróság, amelyik helyt adott volna ennek a védekezésnek. Egy jogállam ugyanis nem ismerheti el más emberek kiirtásának jogát semmilyen feltételezett »progresszióra« való hivatkozással. S ez nincs másként az erkölcs tekintetében sem.

Mindez ugyanúgy áll a fehérterror cselekményeire is.

⁵⁷ Konok Péter: *Múltunk* 2010. 13. p. 91.

Nem lehet a két előjelű terrort ideológiai mércék szerint eltérő mértékben elítélendőnek tartani. Mindkettő egyforma mértékben bűnös, emberellenes és elítélendő.

A jog mérlegén

1919 végére lezajlottak az első bírói eljárások is, amelyek megvizsgálták és megítélték a kommün számos elfogott vezetőjének és terroristájának cselekményeit. 1919. december 11-én dr. Stocker Antal kúriai bíró, elnök és dr. Csekmanek Rezső előadó bíró által a budapesti büntető törvényszéken kihirdették „A magyar köztársaság nevében!” (Sic!) Cserny József, a Lenin-fiúk elnevezésű terrorcsapat parancsnoka és társai ügyben megszületett ítéletet.

Az ítélet meghozatalában részt vett még dr. Keresztesi Gyula, Nagy Béla és dr. Gebhardt Károly büntető törvényszéki bíró.⁵⁸

Az ügy hét vádiratban foglalt vád elbírálásaként született ítélet.⁵⁹

A vádat dr. Váry Albert főállamügyész képviselte. Az ügy tárgyalása 15 tárgyalási napot vett igénybe.⁶⁰ Valamennyi vádlottnak a védője jelen volt és közreműködött az eljárásban valamennyi tárgyalási napon.⁶¹

Az ítélet Cserny József, Goldberger (Schön) Gábor, Groó Géza, Mészáros Sándor, Löbl Mór, Steiger János, Papp Sándor, Küvér Lajos, Max Miksa, Bonyhádi Tibor, Kakas Ferenc, Csomor Gábor, Neumayer Nagy Géza és Löscher Márton vádlottakat *halálbüntetéssel* sújtotta.

Az ítéletet végrehajtották és ezzel a Lenin-fiúk leghírhedtebb vezetői 1919. december 18-án kirekesztettek az élők sorából, vagy ahogy a rómaiak írták, eltiltották őket a tűz és a víz használatától.

Szamuely Tibor – aki öngyilkos lett – több hóhéra ugyancsak megbűnhődött. (*Kohn Kerekes Árpádot* 1921 októberében érte el a halálos ítélet. Más gyilkosokat, mint Anocskai András a szegedi törvényszék 1920 júniusában 15 évi fegyházra ítélte. Stern Mózes pedig sikeresen megszökött az igazságszolgáltatás elől.

A Cserny-ügy többi vádlottja tíztől másfél évig terjedő szabadságvesztés büntetést kapott, s egyes vádpontokban felmentő rendelkezések is születtek.⁶²

Az ítélet részletes indokolása Dobsa Miklós, Hollán Sándor, ifj. Hollán Sándor, Dr. Berend Miklós, Madarász Béla, Szigeti Gusztáv, Ferry Oszkár, Bory Sándor, Menkina

58 Bkgy. 8931/1919/89. számon. Az ítéletet közzétette Stocker Antal: A nagy per Csernyi József és terrorista társainak bűnténye címmel én.

59 Vádiratok: Budapesti Államügyészség 24.402/1919, 40.766/1919, 30.928/1919, 28.788/1919, 45.562/1919, 38.034/1919 és 40.304/1919.

60 1919. november 24, 25, 26, 27, 28, 29, december 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 és 9.

61 Dr. Erős Vilmos, Dr. Kepes Bernát, Dr. Radó Károly, Dr. Rácz Miksa, Reiner László, Dr. Rejtő Árpád, Dr. Rezik József, Dr. Póka Ervin, Dr. Just László, Dr. Léderer Antal, Dr. Révész Géza, Dr. Gál Jenő, Dr. Ullmann Lajos, Dr. Vekerdő Géza, Dr. Török László Dr. Domonkos Jenő, Dr. Resofszyk Sándor, Dr. Bakonyi Pál, Dr. Domokos Andor, Dr. Bárdos Bernát, Dr. Gyarmati Lajos, Dr. Sztatényi Valér, Dr. Vilcek József, Dr. Acs Jenő.

62 Stocker p. 34-37.

János sértettek meggyilkolásának tényállását, az ezzel kapcsolatos bizonyítékokat tartalmazza.

Halállal büntette a Budapesti Királyi Törvényszék ítélete⁶³ *Lévai* [Lémer] *Oszkárt*, aki a Vörös Hadsereg tagjaként több városparancsnoki tisztséget látott el. Így Cegléden és Kiskőrösön irányította a vörös uralom ellen fellépők elleni fegyveres akciókat. a forradalmi törvényszék elnökeként Braun Mór és Gábor Károly bírákkal agyonlövötte Spany József főhadnagyot, Szenohradszky Pált és Kutyifa Jánost.

A magyar kommun jogi megmérettetése a *népbiztosok pere* néven⁶⁴ elhíresült büntető ügyben történt, ahol tíz vezető felett mondott ítéletet a budapesti büntető törvényszék *dr. Stocker Antal* vezette büntető tanácsa. Az eljárást a 4039/1919. ME. sz. rendelet alapján, a gyorsított eljárás szabályai szerint folytatták le. Ez a rendelet – mint arról már korábban szoltunk – nagy vitát váltott ki jogászai körökben. A liberális jogállam jogászaiknak egy része nem tudta vagy nehezen tudta elfogadni azt az álláspontot, amely a kommun államát nem tekintette államnak, s ezért közegeinek cselekményét köztörvényes büntettként kezelte.

Megjegyezzük, hogy a Kúria 1920-ban hozott döntésében ezt a szemléletet háttérbe szorította, a »visszamenőleges jogalkotás« tilalmát szigorúan értelmezve.

1920-ban Magyarországon aligha gondolhatott volna a jogtudomány arra, hogy negyedszázad múltával a nürnbergi perben a probléma világszinten jelentkezik. Nem kevesebbről volt szól, mint hogy a bíróságnak ítéletet kellett alkotni egy terrorra épülő rendszert működtetők felelősségéről. Negyedszázaddal a népbiztosok pere után nem okozott gondot, hogy a *Londoni Chartában* valóban visszamenőleges jogalkotás segítségével megeremtsék az alapot a nemzeti szocialista államot működtető főbűnösök felelősségre vonására és kivégzésére.

A népbiztosok perében ezt a kérdést a magyar bíróság a köztörvényes bűncselekmények formulájával oldotta meg, de valójában a rendszert működtetők felelősségről döntött.

Alaposan téved *Rév Erika*, amikor a népbiztosok perét *koncepció*s eljárásnak minősítette.⁶⁵ Álláspontjának kialakításában egyrészt meghatározó szerepet játszott a könyve megjelenésének ideje, 1969, másrészt, hogy nincs megalapozott fogalom-meghatározása a koncepció perokről. Élünk a gyanúperrel, hogy a döntő az első ok volt.

A népbiztosok pere nem felel meg a koncepció per fogalmi elemeinek, sem konstruált tényállás, sem más fiktív elem, mint pl. hamis bizonyítékok felhasználása, nem történt. A jogi megítélése pedig, amiről fentebb szoltunk, nem utalja a pert a koncepció per sorába.

Azt sem tartjuk elfogadható érvnek, hogy a per vádlottjainak bűnössége a büntetőjogban nem alkalmazható *kollektív felelősségen* alapult. A Forradalmi Kormányzótanács

63 1920. május 25. – 1875/1920/33 ítélet MNL Fővárosi Levéltár VII. 5. C. 1920-1875 – I- VII.

64 Nánási László: A jogrend szolgálatában, Váry Albert élete és működése 1875-1953. Bp. 2015, Nánási László: Politika, alkotmányjog, büntetőjog in: Jog, Állam, Politika 2017 2. p. 3-23., Bíró Aurél: Népbiztosok elleni eljárások static-cdn.hungaricana>library>bf1>biroa_nepbiztos-per; Nagy Szabolcs: A Tanácsköztársaság szereplői ellen folytatott bűnperek in: Újkor újkor.hucontent>tanacsokoztarsasag-szereploi-ellen-lefolytatott-bunperok

65 Rév Erika: A népbiztosok pere Kossuth Kiadó Bp. 1969.

diktatúrájának működtetésében a vád alá helyezettek ugyanis egyénileg vettek részt, a döntések meghozatalában az egyéni felelősségüket nem tünteti el, hogy az testületi döntés formájában jelent meg. Mindazért tehát, ami e döntések megvalósítása érdekében történt, egyénileg is felelősséggel tartoztak. (Így volt ez negyedszázad múltával a náci vezetők felelősségre vonásánál is!)

Váry Albert főügyész 1919. augusztus 11-én elfogató parancsot adott ki Kun Béla és társai ellen. Kun Béla menedékjogot kapott Ausztriában, majd 1920-ban Szovjet-Oroszországba menekült. A per így nélküle folyt le. A népbiztosok pere Vántus Károly és társai néven került a bíróság elé. A vádiratot 1920. április 21-én 36 oldal terjedelemben nyújtotta be Váry főügyész. A vádat a tárgyaláson Aczél Imre főügyész-helyettes képviselte.

A főtárgyalás 97 tárgyalási napot vett igénybe. A november 3-i tárgyalási napon az ügyész a vádat négy tárgykörben konkretizálta:

- felségsértés,
- lázadás,
- gyilkosságra felbujtás,
- pénzhamisítás.

Az utolsó tárgyalási nap 1920. november 22-én zárult, s az ítéletet december 28-án hirdette ki a törvényszék.

Bokányi Dezső munkaügyi népbiztost, *Ágoston (Augenstein) Pétert* külügyi népbiztos helyett, *Haubrich József* kereskedelmi népbiztost és *Vántus Károlyt* földművelési népbiztost *halálra*, *Bajáki Ferenc* szociális termelési népbiztost, *Dovcsák Antal* tanácselnök helyett, *Nyisztor György* földművelésügyi népbiztost, *Kalmár (Kohn) Henrik* német népbiztost, *Kelen (Klein) József* szociális termelési helyettes népbiztost, *dr. Szabados (Freistadt) Sándor* közoktatási népbiztost *életfogytig tartó szabadságvesztésre* ítélte.

Az igazságügy-miniszter⁶⁶ a *halálbüntetések végrehajtását felfüggesztette*, miután az szovjet-orosz hatóságokkal diplomáciai tárgyalások folytak az elítélt népbiztosok kicseréléséről fogoly magyar honvédtisztekre. Oroszországban 10 tisztet túszul tartottak fogva, 1000-et pedig internáltak a perbe fogott népbiztosok kiszabadítása érdekében.⁶⁷

Horthy Miklós kormányzó a halálra ítétekkel kapcsolatban *kegyelmet gyakorolt* és a halálbüntetést életfogytig tartó szabadságvesztésre változtatta. A Rigóban 1921. július 28-án megkötött szerződés alapján Magyarország átadta mind a tíz elítéltet Szovjet-Oroszországnak.⁶⁸

Kelen József mérnök (Korvin Ottó testvére) felesége, Kelen Jolán a perrel kapcsolatban megmozgatta minden nyugati befolyását a baloldali értelmiségi és szociáldemokrata körökben. Paul Hertz göttingai professzor és hatására hét professzor társa, valamint Albert Einstein állt ki Kelen József mellett. A svéd szociáldemokrata párt Teleki Pál

66 A per Simonyi-Semadam Sándor és Teleki Pál kormánya alatt folyt. Az igazságügy-miniszter Tomcsányi Vilmás Pál volt.

67 Csonka Laura: XX. századi történeti források 15. évf. 3.

68 1922. február 16-án

miniszterelnöknek küldött fenyegető hangú táviratot, amelyben tiltakoznak a népbiztosok pere ellen a »kultúrvilág« dolgozó osztályai nevében.⁶⁹

Kelen Jolán akciója emberileg teljes mértékben érthető.

Azon azonban el lehet (sőt kell) gondolkodni, hogy a tudomány kiválóságai és a szociáldemokrata politikusok *miért nem tiltakoztak*, amikor Magyarországon egy *olyan rendszert működtetett* egy hatalmi központ, amely semmibe vette az állampolgárok jogegyenlőségét, az élet és vagyonbiztonságot és szabad gyilkolást engedett csak azért, mert valaki pl. pap vagy polgár. S azon is, miért tartották olyan elvetendőnek, ha felelősségre vonják törvényes keretek között azokat, akik vérbe és szenvedésbe taszították egy ideológiai utópia érdekében országuk lakosságát. Ma már tudjuk, világszerte ennek a kegyetlen emberkísérletnek, amely végül összeomlott, százmillió halottja volt. Vajon, hogy is értelmezik ezek a körök a humánumot?

Amikor a tíz elítéltet átadták a magyar hatóságok, Kun Béla már Moszkvában tartózkodott.

1938-ban azután a *sztálini tisztogató terror hóhérekére adta* Bajáki Ferenc, Bokányi Dezső, Haubrich József, Kelen József és Szabados Sándor »menedéket« kapott magyar elítélteket. Így a menedékjog a jászberényi éhező parasztok közé géppuskázató Bokányi és Haubrich esetében csak a halálbüntetés végrehajtásának 18 éves *halasztását* jelentette, míg Kelen József, Bajáki, és Szabados esetében az életfogytig tartó szabadságvesztést (amelyből néhány év letöltése után bizonytalán szabadultak volna) cserélte fel a kivégzés. Ezen már sem Kelen Jolán, sem a professzorok és szociáldemokrata politikusok sem változtathattak.

Kun Béla ugyancsak Sztálin áldozata lett. Sztálin parancsára 1937. július 29-én letartóztatták. A források egy része úgy tudja, hogy 1938-ban kivégezték, más adatok szerint 1939-ben egy moszkvai börtönben érte utol hóhér keze által a halál.

A büntetőperek nagy része 1920-ban befejeződött A gyilkosságokban bűnös *Szamuely Lászlót*⁷⁰ 1920. január 28-án kivégezték, elsősorban a soproni gyilkosságok és az ukrán tisztak meggyilkolásában játszott szerepe miatt. Sorsában osztozott többek között Pergovác Károly és Szabó József, Szántó Róbert és Fennesz Rezső is. S nem kerülhette el sorsát *Korvin Ottó*⁷¹ sem. Ügyében Surgoth Gyula bíró büntetőtanácsa hozta meg a halálos ítéletet

Több nagyobb per – így, többek között Andics, Berei Andor, Vas Zoltán és társai – került bírósági elbírálásra 1921-ben is.

69 Csonka Laura id. mű

70 Budapesti királyi büntetőtörvényszék 1920. jan. 21 kelt B. 10082/1919. in: Váry 1922.

71 *Korvin (Klein) Ottó* (Nagybocskó, 1895. március 24. – Budapest, 1919. december 29.) A Galilei kör tagjaként költőnek készült. Apja faipari vállalkozásánál volt vállalatvezető. 1917-ben Budapestre költözött, ahol társadalomtudományokkal foglalkozott és megismerkedett a Marxizmussal. A forradalmi szocialisták csoportjának irányítója 1918. januártól, amikor is részt vett a Magyarországi Kommunista Pártjának alapításában. A kommunista párt pénztárosa. 1919. február 19-én letartóztatták. A MSZDP–MKP megállapodást ő gépelte a börtönbe. 1919. március 21-től előbb az államosítás területén kapott beosztást, majd a Belügyi Népbiztosság Politikai Osztály vezetője. Számos halálos ítélet meghozatalára és végrehajtására adott utasítást. A bukás után Kornis Béla állnénven bujkált hamis útlevelel, de elfogták és bíróság elé állították.

A száz körüli halálos ítéletből *74 elítéltet végeztek ki.*⁷²

Az ügyek többsége szabadságvesztés büntetéssel végződött, olyan esetekben is, amikor a vádlottat emberölésért ítélték el. Korábban már szóltunk Réczei Sándor táblabíró naplójában 1920. január 28-án olvasható feljegyzésről, hogy tíz a forradalmi törvényszékek tagjait, akik nem hoztak halálos ítéletet, 3 és 4 év szabadságvesztésre ítélték.

Ez az ítélkezési gyakorlat általános volt.

Váry adatai szerint⁷³ a kommün alatt elkövetett cselekmények miatt kb. 70 000 személlyel szemben indítottak eljárást. Közülük 15 000 volt előzetes letartóztatásban. A bíróságok *6000 személy bűnösségét* állapították meg és szabtak ki velük szemben büntetést, míg *2500 vádlottat felmentettek.* (Vagyis vádemelés 8500 esetben történt, míg 71500 személlyel szemben az *eljárást megszüntették.*)

Az utolsó felvonás

A vesztes háború és annak minden tragikus következménye – a hatalmas vérvesztés és a hétköznapi nyomor és lelki összeomlás, az ország kétharmadának elvesztése, az októberi forradalom, valamint az azt követő bolsevik terror – után szinte megoldhatatlannak tűnt az élet normalizálása, az ország működőképességének megszervezése egy ellenséges nemzetközi környezetben. Elemi érdeke volt tehát a kommunista diktatúra után kormányzati felelősséghez jutó vezetőknek e tragikus korszak lezárása.

A nemzetgyűlés által kormányzóvá választott Horthy Miklós 1920. december 24-én hirdette ki a közkegyelemről szóló elhatározást, amely a két forradalom politikai elítélteinek – kivéve a vezetőket – hirdetett közkegyelmet. A közkegyelmi elhatározás a két forradalom időhatárához kötve a tömegmozgalmak keretében vagy azokkal kapcsolatos cselekményekre terjedt ki. Feltétele volt az is, hogy az elkövető korábban, 2 éven belül nem esett ítélet alá büntetés miatt. A kormányzói elhatározás végrehajtására az igazságügyi-miniszter 49.900/1920 IM. sz. alatt adott ki rendeletet. A miniszteri rendelet minden törvényszéken kegyelmi tanácsot hozott létre, amelynek elnöke a törvényszéki elnök, illetve az általa kijelölt bíró. Tagjai a két kijelölt törvényszéki bíró. A kegyelmi tanács vizsgálta meg, hogy fennálltak-e a kegyelmi elhatározásban előírt feltételek. Amennyiben az ügyész és a kegyelmi tanács kegyelemre ajánlotta az elítéltet, úgy a büntetését vagy előzetes letartóztatását félbe kellett szakítani.

A kegyelmi elhatározást követően a nemzetgyűlés meghozta az 1921. évi III. tc.-t⁷⁴ az állami és társadalmi rend hatékonyabb védelméről.

A törvény bűncselekménynek nyilvánított az állami és társadalmi törvényes rend erőszakos felforgatását vagy annak megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló tevékenységet.

⁷² Romsics 2000. p. 132.

⁷³ Vári 1922. és Zinner id. mű p. 108.

⁷⁴ Magyar Törvénytár 1921 (szerk.: Térfy Gyula) Bp. Franklin társulat 1922.

Ezzel a rendelkezéssel a kommunista pártot – miután annak ideológiája éppen az alkotmányos rend megsemmisítése és osztálydiktatúra megteremtése volt – törvényen kívül helyezte.

Jogi értelemben ezzel a magyar történelem e neuralgikus korszaka véget ért, ami nem jelenti, hogy mindazon sokkhatás is véget ért, amely a magyar társadalmat a XX. század első két évtizedében érte. Mindez azonban már túlmutat ennek a dolgozatnak a keretein.

Egy bűvár-baleset margójára

Bevezetés

2013. június 20-án a horvátországi S.M. kempingben, M.V. sértett O.K. bűvároktató – későbbi vádlott – jelenlétében merülés közben ismeretlen okból fulladozni kezdett, pánikba esett, az oktató nevezett mellényét levegővel feltöltötte, ami miatt nagy sebességgel a felszínre emelkedett. A hirtelen felemelkedés miatt M.V. ún. „légmellet” kapott, sürgősséggel, életmentő jelleggel szállították a közeli kórházba, ahol életét megmentették. Több heti kezelés és közel 1 év rehabilitáció után M.V.-nál 60%-os rokkantságot állapítottak meg. De életben maradt!

Az ügy nem tűnt bonyolultnak első látásra, mégis több, mint 9 évbe telt, amíg a bűvár-baleset (büntető) jogi szempontból nyugvópontra jutott. Dolgozatomban ezt a hosszúságú folyamatot szeretném bemutatni a feljelentéstől a kúrai felülvizsgálat során hozott határozatáig.

Az „út” tanulságos lesz és reményeim szerint rámutat arra, hogy a valós életben megtörtént események értelmezése jogi szempontból gyakran egyáltalán nem egyszerű, még ha „csupán” – mint esetünkben – egy foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vétsége is a jogeset tárgya.

I. A nyomozati és ügyészi eljárás

A bűvár-balesetet követően a sértettet a horvátországi P. város kórházában kezelték. Tüdeje feltelt sós vízzel, összeomlott a keringése, légmellet, tüdőgyulladást kapott és epilepsziás rohamokkal kezelték. A kialakult súlyos állapot miatt nem tudták berakni az ún. dekompresziós kamrába, emiatt a nitrogén buborékok több agyi infarktust okoztak M.V. sértettnél. Mesterséges altatásba tették, ami 8 napig tartott. Azután 11 nap elteltével Magyarországon a V.-i kórház intenzív osztályára szállították.

Ezt követően közel 1 évet töltött az Országos Rehabilitációs Intézet Koponya és Agysérültek Osztályán. A sértett sérülései miatt 60%-os rokkant lett és állapotának lassú javulása után, 2014. szeptember 17-én tett feljelentést O.K. bűvároktató ellen, az O.K. bűvároktató lakhelye szerint illetékes rendőrkapitányságon.

A baleset időpontja és a feljelentés megtétele között közel 1 év 3 hónap telt el.

¹ dr. Bótor Szabolcs bíró, a Veszprémi Törvényszék tanácselnöke

Az illetékes rendőrkapitányság a feljelentést a Be. 174. § (1) bek. b) pontja alapján – figyelemmel a (2) bek. rendelkezéseire – „mivel a bűncselekmény gyanúja hiányzott” elutasította. Az elutasító határozat indoklása szerint a feljelentett személy cselekménye a végzett tevékenység folytatására vonatkozó írott, illetve íratlan foglalkozási szabályoknak megfelelő volt, így terhére büntetőjogi szempontból jogsértés gyanúja nem állapítható meg. Mivel a Btk. (1978. évi IV. törvény) 171. § (1) bekezdésbe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő maradandó fogyatékossgot okozó foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétség gyanúja nem volt megállapítható, a nyomozó hatóság a feljelentés elutasítása tárgyában határozott 2014. október 17-én.

M.V. sértett nem nyugodott bele a rendőrségi határozat tartalmába és panasszal élt. Érveinek lényege az volt, hogy élete első merülése történt 2013. június 20-án, amikor is a bűvároktató 20-21 méteres mélységre vitte le anélkül, hogy előtte a szükséges „oktatást” megkapta volna. Állítása szerint a Magyar Búvárszövetség Merülési Szabályzata egyértelműen rögzíti – az esetére is vonatkozó –, a bűvár szolgáltatók, oktatók részére előírt szabályokat, melyek több lényeges előírását O.K. bűvároktató megszegte. O.K. állítása szerint nem ment be a horvátországi P-i kórházba sem, nem tájékoztatta az orvosokat a baleset körülményeiről, ennek hiányában maradt el a horvát hatóságok vizsgálata.

Az illetékes járási ügyészség 2014. november 14-én a panasznak helyt adott, hatályon kívül helyezte a nyomozó hatóság határozatát és elrendelte a nyomozást a Btk. 171. § (1) bekezdésbe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő maradandó fogyatékossgot okozó foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétsége miatt.

A megindított nyomozás során a nyomozó hatóság 2015. február 18-án eseti szakértőt rendelt ki, melynek feladatául adta, hogy nyilatkozzon arra vonatkozóan, hogy a 2013. június 20-án a horvátországi S.M. kemping melletti tengerrészen történt bűvár-merülés során O.K. merülésvezető a hatályos jogszabályokat betartotta-e, vagy megszegte azokat? Ha megszegte, pontosan mely előírásokat nem tartotta be, ezen mulasztással összefüggésbe hozható-e a merüléskor történt baleset, a baleset bekövetkeztéért O.K. felelős-e?

Az eseti szakértői vélemény 2015. június 29-én készült el. A szakértő összesen 12 pontban részletezte, értékelt a baleset – általa fontosnak tartott – részleteit szakmai szempontból, majd a 13. pontban kifejtette: „O.K. bűvároktató a sérülttel „bevezető légzőkészülékes merülést” hajtott végre, melyet megfelelő gondossággal és a szabályoknak megfelelően hajtott végre. A kialakult pánikhelyzetet gyorsan és határozottan kezelte. Azzal, hogy a pánikhelyzetben a szabályokban megengedett 10 méter/perces felemelkedési sebességnél gyorsabban emelkedtek (mivel a sérültet nem tudja jobban lassítani), saját egészségét is kockára tette. A felszínen, a vízben és a parton a segítség megérkezéséig is jól cselekedett. O.K. véleményem szerint nem vonható felelősségre”.

A nyomozás során tanúként hallgatták ki a sértettet, a Magyar Búvárszövetségtől bekérték a merüléssel és a balesettel kapcsolatos iratokat, joghatályos merülési szabályzatot, továbbá megállapították, hogy a „Mária szobor” mélysége 11-13 méter, nem 20-25

méter, ezért „a vezetett bűvár” nem lépte át a baleset bekövetkeztekor a bűvárszabályzatban előírt maximum 18 méteres mélységet.

A gyanúsított lakhelye szerinti rendőrkapitányság 2016. március 21-én kelt határozatában újlag megszüntette a nyomozást, mivel annak adatai alapján nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése. A végzés a részletes indokolást követően megfogalmazta, hogy O.K. bűvároktató sem a Horváth Köztársasági Törvényt, sem a CMAS (Bűvár Világszövetség) Szabályzatát, sem a Magyar Bűvárszakszövetség Merülési Szabályzatát nem szegte meg.

A nyomozást megszüntető végzés ellen a sértett panaszt nyújtott be, amelyet azonban ebben az esetben az illetékes ügyészség, mint alaptalant 2016. május 4. napján elutasított, hivatkozva a szakértői véleményre, mely szerint O.K. gyanúsított a balesetet eredményező merülés során szabályt nem szegett.

Az eljárás ezen szakaszában úgy tűnt, hogy nem lesz büntetőjogi következménye a bűvár-balesetnek. A sértett azonban nem nyugodott bele a döntésbe és un. pótmagánvádas eljárást indított.

II. A pótmagánvád ismertetése

M.V. 2016. június 4-én pótmagánvádas eljárás keretei között – jogi képviselője útján – vádindítványt terjesztett elő O.K. bűvároktató ellen 1 rb. az 1978. évi IV. tv. 171. § (1) bekezdésbe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő maradandó fogyatékoságot okozó foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétsége miatt.

A pótmagánvádoló a vádindítványban előadta, hogy a nyomozás során a pótmagánvádoló jogi képviselője többször indítványozta a CMAS (Bűvár Világszövetség) International Diver Training Standards and Procedures Manual (Nemzetközi bűvárképzési szabványok és eljárások kézikönyve) bevezető légzőkészülékes merülésre vonatkozó – 2012. április 11. napjától hatályos – szabályzatának (Standard 2.A.4. és Syllabus 3.A.4.) csatolását és az eljárás során történő figyelembevételét. A nyomozó hatóság azonban a jelzett szabályzatokat nem szerezte be, így azok tartalmát a feljelentett bűncselekménnyel együtt sem a nyomozó hatóság, sem az ügyészség, sem pedig a szakértő nem értékelte, így a hiányos dokumentáció alapján téves következtetéseken nyugszik mind a rendőri, mind az ügyészi határozat, mind pedig a szakértői vélemény.

A pótmagánvádoló a CMAS honlapján található szabályzatokat beszerezte, lefordította és a vádindítványhoz csatolta.

A vádindítvány szerint a szakértő véleménye alapján a sértett-pótmagánvádoló a vádlott felügyeletével bevezető légzőkészülékes merülést hajtott végre. A vádlott a CMAS 2. csillagos oktatója volt a bűvár-baleset időpontjában. A merülések végrehajtására a MBSZ MSZ (Merülési Szabályzat) rendelkezésein felül az oktató szervezetének előírásai is irányadóak, jelen ügyben tehát a vádlottra a CMAS előírásai is vonatkoznak.

A Standard 2.A.4. (2.A.4. szabvány) 1.1. pontja szerinti a bevezető (kezdő) légzőkészülékek gyakorlati tanfolyamán az érdeklődő maximum 10 méter mélységig merülhet.

Az 5.1. pont alapján a tanfolyamon való részvétel feltételei a 14 éves koron felül, hogy az érdeklődőnek be kell mutatnia a CMAS oktató előtt alapszintű vízi jártasságát, és ki kell töltenie az egészségi állapotára és a merülés kockázatára való tájékoztatással kapcsolatos nyomtatványokat.

A Syllabus 3.A.4. (3.A.4. képzési tanterv) szerint a nyílt vízi merülést meg kell előznie 1/5 óra tantermi képzésnek, illetve 1 óra zárt vízi merülésnek.

A vádindítvány szerint a nyomozás során megállapítást nyert, hogy a vádlott a szükséges nyilatkozatokat a sértett-pótmagánvádlótól nem vette fel, a pótmagánvádló vízi jártasságát nem ellenőrizte, a nyílt vízi merülés előtt sem a tantermi, sem pedig a védett vízi oktatást nem tartotta meg. Megállapítást nyert továbbá, hogy a vádlott az előírástól eltérően, több mint 10 méter mélységbe vitte a pótmagánvádlót.

A vádlott részéről a CMAS szabvány és a Képzési Tanterv következetes betartásával a baleset elkerülhető lett volna, illetve könnyebb sérülés, betegség következett volna be. A fenti mulasztásával azonban a vádlott a foglalkozási szabályt megsértve a pótmagánvádlónak maradandó fogyatékossgot okozott. A vádlott a MBSZ-nek benyújtott búvár-baleseti bejelentőlappal próbálta felelősségét elfedni. A bejelentőlapon azt a valótlan állítást tette, miszerint a pótmagánvádló összes merülésének száma 4, míg az utóbbi 6 hónapban 3 alkalommal, utoljára 2013. június 16. napján merült. Szintén a felelősség elfedését szolgálta a vádindítvány szerint, hogy a vádlott a nyomozó hatóságnak az X Megyei Búvárklub elnökeként írt levelében azt az állítást tette, miszerint a pótmagánvádló a baleset napján, de a balesetet megelőző napon is részesült oktatásban.

A fentiek alapján a vádindítványban a pótmagánvádló O.K. vádlottat 1 rb. az 1978. évi IV. tv. 171. § (1) bekezdésbe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vétségével vádolta meg.

III. Az elsőfokú pótmagánvádas büntetőeljárás – bizonyítás

Az elsőfokú bíróság a vádindítványt befogadta és az ügyet 2017. március 9-re tárgyalásra tűzte. A bizonyítási eljárás során a bíróság összesen 7 érdemi tárgyalási napot tartott.

A járásbíróság rendkívül részletes bizonyítási eljárást folytatott le, melynek keretében kihallgatta a vádlottat – aki tagadta a bűncselekmény elkövetését – és számos tanút idézett. Figyelembe vette az R.Gy. eseti szakértő által készített szakvéleményt, illetve az általa a tárgyaláson előadottakat.

Az elsőfokú bíróság az eljárás során Gy. M. munkavédelmi szakértőt rendelte ki a baleset körülményeinek tisztázására.

A kirendelt szakértő eseti búvároktató-szakértő bevonását kérte. Az igazságügyi szakértői vélemény 2018. november 22-én készült el. 2019. január 31-én az igazságügyi

szakértői vélemény kiegészítésére került sor. Ezt követően az elsőfokú bíróság igazságügyi orvos szakértői vélemény elkészítését rendelte el. A dr. B.Z. igazságügyi orvos szakértő által készített orvos szakértő vélemény elkészítésébe dr. G.A. keszon orvos szakkonzultásként történő bevonására került sor. Végül bekapcsolódott az ügybe H.G., a Be. 198. § (1) bekezdése alapján szakvéleménynek minősülő magánszakvéleményt előterjesztő szakértő is. A dr. B.Z. szakértő által készített szakvélemény előadásait az elsőfokú bíróság ütköztette a H.G. által készített magánszakértői véleménnyel, a két szakértő személyes jelenléte és nyilatkozatai mellett.

Végül az elsőfokú bíróság 2019. április 4. napján megtartott tárgyaláson hozta meg az ügyben az érdemi ítéletet.

IV. Az elsőfokú ítélet és a fellebbezési nyilatkozatok

A járásbíróság 2019. április 4. napján kelt elsőfokú ítéletében elmarasztalta O.K. vádlottat. Bűnösnek mondta ki foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés vétségében (Btk. 171. § (1) bekezdés (2) bekezdés a) pont) és ezért a vádlottat megrovásban részesítette és kötelezte a büntügyi költség és a pótmagánvádló jogi képviselője vonatkozásában felmerült ügyvédi munkadíj megfizetésére.

A megállapított tényállás a következő volt:

Pótmagánvádló munkájából kifolyólag és egyik bűvár képesítéssel rendelkező rokona révén több éve ismerte a X Megyei Búvárklub vezetőjeként tevékenykedő vádlottat, s szóbeli megállapodás alapján vállalta vádlottnak és a klub által szervezett búvártanfolyamon részt vevő, főleg mozgássérült személyeknek 2013. június 19-i fuvarozását a horvátországi L. település melletti S.M. kempingbe. Velük tartott a vádlott menyasszonya is.

Az út hozzávetőlegesen hajnali 4 órától 11 óráig tartott. A szóbeli megállapodás részét képezte, amennyiben mód adódik rá, a pótmagánvádló szívesen kipróbálja a búvárkodást. Erre figyelemmel O.K. vádlott M.V. pótmagánvádlóra a búvárklub nevében 2013. június 17-én UNIQA „Gyöngyhalász” biztosítást kötött. Utazás közben O.K. részéről szóba kerültek a búvárkodással kapcsolatos tudnivalók, azonban a pótmagánvádló a sofőri szerepéből fakadóan azt nem figyelte és nem is hallhatta.

Vádlott 2013. június 19-én a búvárbázison oktatást tartott a búvártanfolyamon részt vevő mozgássérült személyeknek, azonban az ott elhangzó elméleti oktatásban pótmagánvádló nem vett részt. 2012. június 20-án vádlott visszaérkezve a kempingbe, délelőtt 10 óra körüli időben felvetette pótmagánvádlónak a búvármerülés lehetőségét, egyidejűleg pótmagánvádlótól a korábbi merüléseire vonatkozóan olyan tájékoztatást kapott, hogy 2001-ben végzett medencében merülést búvárruhában, körülbelül 5 perces időtartamban, illetőleg 2012-ben maszkban néhány alkalommal szabad tüdős merülést. Vádlott ekkor arról is tudomást szerzett, hogy légzőkészülékes merülésben a sértettnek nem volt része a korábbiakban, de egyéb típusú merülést sem előző napon, sem a megelőző 6 hónapban nem hajtott végre.

O.K. vádlott a Magyar Búvár Szakszövetséghez benyújtott baleseti bejelentőlapon valótlanul olyan adatot rögzített, miszerint a pótmagánvádló összes merülésének száma 4 alkalom, balesetet megelőző merülése 2013. június 16-án történt, valamint a balesetet megelőző 6 hónapban 3 alkalommal merült.

Vádlott a pótmagánvádlótól egy évnél nem régebbi orvosi igazolást nem kért és nem is kapott.

A búvárruhába öltözés közben vádlott részéről az alapfelszerelés működéséről szóló tájékoztatás, a tengerpartra történő lemenetel, majd a tengerparti rész sekélyebb, védett vízi környezetében történő oktatás összességében hozzávetőlegesen 30 percig tartott, majd pótmagánvádló vádlott felügyeletével élete első nyílt vízi légzőkészülékes búvármerülését hajtotta végre. A merülést a horvát búvárbázis által szervezett merülés keretében és merülőpárban végezték.

O.K. vádlott és vezetésével pótmagánvádló sértettel egy 15 méteres hátság felett áthaladva megtekintették a hozzávetőlegesen 11-13 méter mélységben lévő Mária szobrot, 1 perc időzés után onnan visszaindultak, 20-25 méter megtétele után pótmagánvádló kapkodó mozdulatokkal a felszín felé kezdett úszni, a búvármaszkjá félig telt vízzel, eközben pótmagánvádló vizet nyelt, fuldokolni kezdett, pánikba esett.

O.K. vádlott sértett pánikreakcióit érzékelve pótmagánvádló mellényét levegővel feltöltötte. Körülbelül 10 méterrel a felszín alatt pótmagánvádló a maszkot levette az arcáról, feltolta a homlokára, majd a légzőautomatát is kivette a szájából, eközben vádlott saját testi épségét is veszélyeztetve, a pánikreakcióból adódóan sértett nehezen kontrollálható mozdulataira is figyelemmel, sértettel a biztonságosnál gyorsabb sebességgel a felszínre emelkedett. Vádlott DO-SI-DO mentőúszással - pótmagánvádló tüdejébe levegőt fújva - vitte ki pótmagánvádlót a partra. Pótmagánvádló a felszínen erős mellkasi fájdalmat érzett, majd eszméletét veszítette, a parton a búvárbázis helyi búvárai segítségével oxigént kapott a mentő kiérkezéséig.

Sértettnek a mentőszállítás közben epilepsziás rohamai voltak, valamint többször újraélesztették. Sértett eszméletlen állapotban került a P.-i Kórházba, ahol továbbra is jelentkeztek nála az agyi hypoxia következtében kialakult epilepsziás görcsök, mely miatt altatásra, mesterséges lélegeztetésre szorult. A sürgősséggel elvégzett CT vizsgálat légmell, gátorüregi levegőképződés, szívburkok közti levegőképződés, artériás gázembólia - a verőéri rendszerben vándorló gázbuborék okozta érelzáródás - jelenlétét, dekompresziós baleset bekövetkeztét igazolta a sértettnél.

Sértettet hét napot követően választották le a lélegeztető gépről a P.-i Kórházban, 2013. június 27-től önállóan lélegzett. Sértettet a kialakult kétoldali tüdőgyulladás miatt kombinált antibiotikumos kezelésben részesítették. Jelentős neurológiai károsodásokkal: sensomotoros afázia, tetraparesis, vs.látótér kiesés 2013. július 01-jén került elbocsátásra, további magyarországi kezelésre.

M.V. sértett 2013.07.01-től 2013.07.10-ig Ch. F. Kórház Központi Intenzív Osztályán fekvődött. Továbbiakban többszöri intenzív rehabilitációs kezelése zajlott közel egy évig az

Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet, Agysérültek Rehabilitációs Osztályán, illetve a Zirci Erzsébet Kórház Mozgásszervi Rehabilitációs Osztályán. Sértettet több alkalommal kezelték a Budapesti Hiperbár Centrumban HBOT-val. Sértett a megtanult gyógytornái napi rendszerességgel végezte az elsőfokú ítélet meghozataláig is.

M.V. pótmagánvádoló sértett nem megfelelő gyakorlatából, képzettségéből kifolyólag a légzőautomatát nem megfelelően tartotta a szájában, melyből következően abba beszívárgott a víz, a légutakba beszívárgó víz sértettnél fulladásérzetet, pánikot eredményezett. O.K. vádlott életét is veszélyeztető, a sértett pánikreakciójából fakadó kontrollálatlan, hirtelen felemelkedés, sértett légzésvisszatartása okán M.V. sértettnél dekompresziós betegség utáni állapot, az agy bal és jobb parietalis – fali és occipitalis – tarkótáji lebenyének területén és a kisagy bal oldalán jelentkező agyérrendszeri vérrellátási hiány, zavar utáni állapot, tónusos négyvégtagi bénulás utáni állapot maradványtünetekkel (bal oldali peroneus – külső lábszár izomzat bénulása), ataxia – az izommozgások összerendezettségének zavara a törzs és a jobb felső végtag területén, járási és mobilitási rendellenesség, bal oldali Achilles ín tenotomia – ínembetszés utáni állapot alakult ki, amely nála a megfelelő ellátás ellenére is maradandó fogyatékossgát és súlyos egészségromlást okozott és 60%-os munkaképesség csökkenéssel járt.

O.K. vádlott azzal, hogy nem részesítette megfelelő idejű elméleti és védett vízi környezetben gyakorlati oktatásban az első nyílt vízi merülését megelőzően a képzés alatt álló sértettet, magatartásával megszegte a Magyar Búvár Szakszövetség Technikai Bizottsága 2005. 01. 01-től hatályos Merülési Szabályzatának 3.1, alapján a 3.3 pontja által előírt a biztonsággal összefüggő minimális követelmények teljesítéséhez szükséges, valamennyi búvár, vagy képzés alatt álló személy merülésére vonatkozathatóan hatályos MSZ EN 14253-1. számú honosított európai szabvány 3.8, 7.1, 8.1, 9.3, 9.4 pontjában foglaltakat, amely a szabadidős légzőkészülékes merülésnek minősülő merülésben a sértett képzésének alapvető biztonsági követelményeiről, a merüléshez szükséges alapvető ismeretek sértett általi készség szintű elsajátításáról szól.

Vádlott fenti honosított szabvány által megkövetelt, a tanulóknak minősülő sértettnek a maszkürítés, a légzőautomata víztelenítés módjainak megfelelő idejű képzését és gyakoroltatását elmulasztotta. O.K. vádlott továbbá nem megfelelően választotta ki azon vízmélységet, amelynél esetlegesen bekövetkező vészhelyzetet, pánikreakcióból eredő következményeket a sértett vagy ő biztonságosabb módon tudott volna elhárítani.

O.K. vádlott fenti magatartásával továbbá megszegte a szakma általános szabályai „ökölszabálya”, „szokásjoga”, „egyéniesítés” alapelvéből fakadó azon, a szakma által elvárt minimális, a fokozatosság elvéből fakadó követelményt, szakmai minimumot, hogy első nyílt vízi légzőkészülékes merülést megelőző maximum 20 perces védett vízi gyakorlást, minimális elméleti oktatást követően a tanuló egyéni adottságaitól, vízbiztonságától függően 3-5-8 méternél mélyebbre nem szokás tanulókat a víz alá vinni.

A sértettnél nem megfelelően kiválasztott mélység és a merülési profil által kialakult érzelmi állapot, de különösen a képzettség és a gyakorlat hiánya okán felmerülő veszély-

helyzet elhárítására való képtelensége miatt vádlott magatartása közvetlen veszélyhelyzetet idézett elő sértett élete, testi épsége tekintetében. Vádlott általi, a fentiek szerinti írott és íratlan szabályok megsértésével, mulasztásával okozati összefüggésben M.V.P. sértett pótmagánvádló maradandó fogyatékosságot, súlyos egészségkárosodást szenvedett el.

M.V.P. sértett amennyiben élete első nyílt vízi merülése során a biztonságos merüléshez szükséges alapvető ismereteket, köztük például a maszkürítést, légzőautomata víztenítés módjait megfelelő idejű képzést és gyakorlást követően készség szinten elsajátítja, elkerülhető lett volna a nála fellépő pánikreakció, ezáltal a maradandó egészségkárosodással járó eredmény.

Kétséget kizáróan nem volt bizonyítható, hogy a pótmagánvádban megjelölt, és a jogi képviselő perbeszédében is fenntartott CMAS (Bűvár Világszövetség) International Diver Training Standards and Procedures Manual (Nemzetközi bűvárképzési szabványok és eljárások kézikönyve) bevezető légzőkészülékes merülésre vonatkozó, nemzetközi szinten 2012. április 11. napjától hatályos szabályozóinak Standard 2.A.4 Szabványa és Syllabus 3.A.4. Képzési tanterve hazai CMAS bűvároktatókra kötelező erővel bírtak, csupán az, hogy a 2003. május 22-től hatályos C.M.A.S. Bűvár Képzési program, C.M.A.S. szabványok és követelmények Bűvár és Oktató, valamint a Merülési Szabályzat, és a hivatkozott szakmai minimumot felőlelő íratlan jogi normák vonatkoztak a tevékenységükre.

A hazai C.M.A.S. Technikai Bizottsága beszámolója alapján a Bűvár Világszövetség (C.M.A.S.) megújított Szabványok és Eljárások Kézikönyvének hazai alkalmazását a hazai bűvároktatókra 2017. február 15-én fogadta el.

Az elsőfokú eljárás során a terhére rótt bűncselekmény elkövetését be nem ismerő vádlott és védője felmentésre irányuló fellebbezést jelentettek be az ítélet ellen: fellebbezésükben sérelmezték az ítélet indokolását, ezen belül „az íratlan foglalkozási szabály létét, fennállását, fennállása esetén annak megállapított tartalmát, és annak a vádlott által történt megszegését”.

A pótmagánvádló és jogi képviselője a vádlott terhére megrovás intézkedés helyett bűvároktató foglalkozástól eltiltás büntetés kiszabása iránt jelentettek be fellebbezést, amely fellebbezésükben sérelmezték az ítélet indokolásának azon megállapítását, miszerint nem bizonyított, hogy a pótmagánvád elsődleges alapját képező CMAS 2.A.4. és 3.A.4. szabványok a bűncselekmény elkövetésének idején hatályban voltak.

V. A másodfokú eljárás és a meghozott másodfokú ítélet

Az eljáró törvényszék nyilvános ülésen bírálta felül az elsőfokú bíróság ítéletét és az azt megelőző eljárást.

A másodfokú eljárásban pótmagánvádló és jogi képviselője fellebbezésük indokolásában lényegében fenntartották és tovább indokolták a fellebbezésükben előadottakat. Vádlott és védője a következőkben foglalták össze fellebbezésük lényegét:

1. A vádiratban hivatkozott (CMAS 2.A.4., 3.A.4.) szabályszegést a bíróság nem találta bizonyítottnak.
2. Az utólagosan előhozott MSZ EN 14153-1 szabvány megszegése nem erre a merülésre, nem a CMAS búvároktatókra, nem a CMAS egycsillagos tanuló merültetése, képzése során betartandó minimális biztonságra vonatkozott. Az ítélet rossz szabályra hivatkozik, az eljáró bíróság rossz szabályt alkalmazott.
3. Az „ökölszabályként” nevesített íratlan szabályok, szokások egyrészt cáfolásra kerültek, másrészt a képzettségét, gyakorlatát, tudását tekintve alulképzett oktató által kreált szabályok hogyan írhatnak felül írott szabályokat, törvényeket. A megállapított ökölszabály általánossága, megfoghatatlansága miatt nem alkalmas normaként történő alkalmazásra.

A törvényszék a mindkét oldalról bejelentett bizonyítási indítványokat elutasítva a 2020. február 17. napján megtartott nyilvános ülésen hozta meg a másodfokú határozatát, melyben részben megváltoztatta az elsőfokú bíróság ítéletét annyiban, hogy a vádlott által megvalósított bűncselekmény minősítése foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vétsége (Btk. 1978. évi IV. tv. 171. § (1) bekezdés, (2) bekezdés a) pont).

A vádlottat a megrovás intézkedés helyett 2 évre próbára bocsátotta és kötelezte az ügyvédi munkadíj megfizetésére.

A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság által megállapított tényállást minimálisan javította ki annyiban, hogy a vádlott a Magyarországról Horvátországba vezető út alatt a hátsó sorban ült az autóban, így a pótmagánvádló sofőri szerepéből adódóan nem figyelhetett, nem hallgatta a vádlott előadását a bűvárkodással kapcsolatos tudnivalókról. Továbbá javította a baleset bekövetkeztének évét 2013. június 20. helyett 2012. június 20-ra.

Kiegészítette továbbá a másodfokú bíróság a felülbírált ítélet tényállását a Merülési Szabályzat és a MSZ EN 14153-1. számú honosított Európai Szabványnak a tényállásban felhívott pontjainak szövegével (amely az ítéletben másutt az indokolás 26-27. oldalán) szerepeltek. Tehát az indokolásból a tényállásba emelte át ezt a szövegrészt:

A Magyar Búvár Szakszövetség Technikai Bizottságának 2005. január 1-től hatályos Merülési Szabályzatának 3.1 pontja bűvármerülésként definiálja azt a tevékenységet amikor a bűvárminősítéssel rendelkező vagy képzés alatt álló személy a víz felszíne alá merül és ott különféle tevékenységet végez. Légzőkészülékes az a merülés, amelynél a bűvár légzőkészülékkel felszerelve merül.

Ugyanezen szabályzat 3.3 pontja a biztonsággal összefüggő minimális követelménynek tekinti, hogy teljesítéséhez meg kell felelnie búvárok esetében a hatályos MSZ EN 14153-1, MSZ EN 14153-2 és MSZ EN 14153-3 honosított Európai Szabványokban foglaltaknak, továbbá búvároktatók esetében a hatályos MSZ EN 14413-1 és MSZ EN 14413-2 Európai Szabványajánlásokban foglaltaknak, függetlenül attól, hogy a bűvár vagy a búvároktató milyen szabadidős légzőkészülékes búvároktatási szervezetben szerzett minősítést.

A 2003. szeptember 1-én elfogadott EN 14153-1 számú Európai Szabványt a Magyar Szabványügyi Testület 2004 májusában magyar nemzeti szabvánnyá nyilvánította, amely a közzétételének napjától érvényes.

A szabadidős bűvárszolgáltatások – szabadidős légzőkészülékes bűvárok képzésének alapvető biztonsági követelményeit meghatározó honosított Európai Szabvány azt követően, hogy rögzíti a zárt víz (védett víz) és a nyílt víz fogalmát, 3.8 pontjában felsorolja a bűvárfelszereléshez tartozó eszközöket, köztük a bűvár maszkot és a légzőcsövet. A 7.1 pont pedig előírja, hogy a hallgatóknak megfelelő szintű tudással kell rendelkezniük a 3.8 pontban felsorolt bűvárfelszerelés gyakorlati használatára vonatkozóan.

A 8.1 pontja a zárt vízi (másnéven védett vízi) bűvárkészleteket részletezi. Eszerint a hallgatóknak az alábbi készségekkel kell rendelkezniük, minden készséget zárt vízben kell tökéletesíteni, még a nyílt vízben való alkalmazás előtt: maszk, uszony és légzőcső használata, bűvárfelszerelés összerakása és szétszerelése (a víz szelénél), belépés és kilépés, csutora tisztítása, légzőcső és szabályozó, regulátor/légzőcső cseréje, felszínen való úszás, megfelelő merülés és emelkedési folyamatok (a nyomás kiegyenlítése a fülekben és a maszkban), vízalatti úszás, maszk tisztítása, ideértve a levételt és cserét, vízalatti és víz felszíni úszás szabályozás, vízalatti regulátor javítás, alapvető eszköz ellenőrzés, a súlyrendszer gyors kioldásának felszíni működtetése, alternatív légzőgáz-forrás fogadása, felszerelés karbantartása, alapvető kézjelek.

A gyakorlati képzés paramétereit meghatározó 9. pont 9.2 alpontja értelmében minden zárt vízi, vízalatti készséget a folyamatosan vízben tartózkodó bűvároktató tanít meg, ő felügyeli és értékeli közvetlenül. A bűvároktató felügyeli közvetlenül a hallgatókat minden órán. A 9.3 pont alapján az első nyílt vízi merülés előtt a hallgatónak megfelelően bizonyítania kell a bűvároktatónak, hogy az alábbi készségek birtokában van: maszk, uszony, légzőcső vagy egyéb úszó segédeszköz használata nélkül 50 méteres táv leúszása, 5 perces túlélő úszás/lebegés. A 9.4 pont értelmében a nyílt vízi merülésen való részvétel előtt a hallgatónak megfelelő elméleti tudással és bűvárkészséggel kell rendelkeznie zárt vízben ahhoz, hogy nyílt vízi merülést tudjon végrehajtani az adott körülmények között.

A tényállás fenti kiegészítése után a törvényszék a másodfokú ítélet indokolásában kifejtette, hogy álláspontja szerint a baleset bekövetkezése idején Magyarországon ekkor még nem volt hatályos a C.M.A.S. 2.A.4. és 3.A.4., így az ebben foglalt szabályok megszegése a vádlott terhére nem állapítható meg. Az MSZ EN 14153-1 szabvány megszegése pedig nem erre a merülésre, hanem a C.M.A.S. bűvároktatókra vonatkozott, nem a C.M.A.S. 1 csillagos tanuló merültetése, képzése során betartandó minimális biztonságról szólt. Bár a fent írott szabályok már 2017. előtt is ismertek voltak Magyarországon és a C.M.A.S. bűvároktatók is alkalmazták azokat, azonban a Magyar Bűvár Szakszövetség C.M.A.S. Bűvároktatói Kollégiuma elnökének tájékoztatása alapján a hazai alkalmazása csak 2017. február 15-ét követően kötelező. A vádlott büntetőjogi felelősségét tehát nem csak a fentebb felsorolt írott szakmai szabályok alapozták meg.

A vádbeli bűvárbaleset időpontjában hatályban lévő írott szakmai szabályként a Magyar Búvár Szakszövetség Technikai Bizottsága által elfogadott és 2005. január 1-től hatályos Merülési Szabályzat állt a bíróság rendelkezésére, melynek a szabályaira viszont az MSZ EN 14153-I. számú honosított Európai Szabványban előírt alapvető biztonsági követelmények voltak érvényesek.

A bizonyítás anyagából, köztük éppen az írott szakmai szabályokból levezethető, hogy melyek a merülés biztonságát szolgáló alapvető ismeretek, amelyek gyakorlása utáni készség szintű alkalmazásáról egyénileg kell meggyőződnie minden általa oktatott személy esetében a bűvároktatónak.

Ez az elméleti és gyakorlati oktatás volt a sértett esetében elégtelen ahhoz, hogy biztonságosan végre tudja hajtani első nyílt vízi merülését. A bűvárfelszerelés használatának védett vízi környezetben történő gyakorlására és összességében a pótmagánvádló egyéni oktatására a vádlott által szánt maximum fél óra nem volt elegendő ahhoz, hogy védett vízi környezetben készség szintűre gyakorolja a maszk ürítését és a léggőzautomata víztenlítését, hogy azt a nyílt vízi merülés alkalmával is már rutinosan tudja végrehajtani, ha szükséges, márpedig az ő esetében szükséges lett volna.

Az elsőfokú bíróság az általa lefolytatott bizonyítás során megpróbált választ keresni és választ is adott az ítélet indokolásában arra a kérdésre, miként maradt el a vádlott részéről a sértett első nyílt vízi merülése során a szükséges alaposágú elméleti és védett vízi gyakorlati oktatás.

Mind a szakkonzultánsként bevont Dr. G.A., mind pedig Dr. B.Z. egyetértett a fokozatosság elvével, követelményével és azzal, hogy azt a vádlott nem tartotta be, amelynek oka a túlzott bizalom volt a sértett irányába, mivel valószínűleg meggyőzőnek látta a vízbiztonságát és hogy jól ment neki a kiegyenlítés. Ehhez hozzájárult az is, hogy a vádlott és a sértett ismerték egymást, a vádlott évtizedek óta ismerte a sértett édesapját, vele baráti kapcsolatot ápolt.

A bíróság megítélése szerint nyilvánvaló, hogy minél hamarabb a merülés élményét akarta nyújtani a vádlott a sértettnek, azonban mindezt a merülés biztonságát megalapozó követelmények rovására tette. Ebben érhető tetten a vádlott tudatos gondatlansága, amelyet az elsőfokú bíróság helyesen állapított meg a terhére. Tudata ugyanis átfogta, mivel ismerte azokat a szakmai szabályokat és az azok által előírt gondossági követelményeket, amelyeknek megfelelően az adott helyzetben el kellett volna járnia. Ismerte a merülés veszélyeit is, és tudta, hogy azok megelőzésére, elhárítására szolgál az az elméleti és gyakorlati oktatás, amiben a Horvátországba vitt csoportot előzetesen már Magyarországon részesítette (mint ahogyan a vádlott elmondta, Horvátországban már csak átismételte velük a Magyarországon tanultakat). A sértett esetében azonban, akit az első nyílt vízi merülését megelőzően nem oktatott olyan hosszasan, hogy meggyőződhetett volna arról, a sértett valóban készség szinten elsajátította a bűvárfelszerelés biztonságos használatát, mégis bízott abban, hogy a merülés probléma mentes lesz. Nem a véletlenre számított csupán, hanem túlzottan és alaptalanul bízott a sértett ügyességében, képességeiben és abban, hogy

ő, mint tapasztalt bűvároktató, végig fizikai kontaktusban lesz a merülés során a sértettel. Ez azonban nem volt elégséges ahhoz, hogy a maszkürítésben, és a légzőautomata vízteleltetésében járatlan sértettet megóvja attól a pániktól, ami éppen az ezekben való járatlansága miatt alakult ki és hatalmasadott el rajta.

A fokozatosság be nem tartása a vádlott részéről – amint arra az elsőfokú bíróság helyesen rámutatott – megmutatkozik emellett abban is, hogy nem megfelelő merülési mélységet és merülési profilt választott a sértett első nyílt vízi merülésekor ahhoz, hogy a bűvárokodással éppen ismerkedő személy ne a félelmet, hanem a bűvárokodás szépségét élje meg.

Mindezek alapján a másodfokú bíróság megállapította, hogy az elsőfokú bíróságnak a vádlott bűnösségére vont következtetése helyes, és a Büntető Törvénykönyv időbeli hatályára vonatkozó főszabály törvényes alkalmazásával bírálta el az elsőfokú bíróság a vádlott cselekményét az elkövetés idején hatályban volt büntető törvény (1978. évi IV. tv.) alapján. A vádlott által elkövetett bűncselekmény helyes megnevezése azonban e törvény 171. §-a értelmében foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés. Ezt a másodfokú bíróság a felülbírálat keretében korrigálta.

A másodfokú határozat kifejtette, hogy az elsőfokú bíróság a büntetés kiszabása során a vádlott javára értékelendő alanyi és tárgyi tényezőket feltárta, törvénytőlően alkalmazott azonban megrovást a vádlottal szemben.

Az 1978. évi IV. törvény 71. § (1) bekezdése értelmében – amelyet az elsőfokú bíróság pontosan idézett is, azonban tévesen értelmezett – megrovásban azt kell és lehet részesíteni, akinek a cselekménye az elbíráláskor már nem veszélyes, vagy olyan csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy a törvény szerint alkalmazható legkisebb büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása is szükségtelen.

A vádlott terhére tudatos gondatlanságot (a gondatlanság súlyosabb fokát) állapította meg a bíróság. A vádlott a biztonságos merülést megalapozó ismeretek egy részére mulasztotta el kioktatni a sértettet és ellenőrizni azok készség szintű begyakorlottságát, amely elindítója volt egy maradandó fogyatékoságot és súlyos egészségromlást okozó bűvár-balesetnek. Bár nyilvánvaló, hogy mind a Magyar Bűvár Szakszövetség illetékesei, mind pedig személyesen a vádlott levonták ebből a balesetből a tanulságot és megtették azokat az óvintézkedéseket, melyek a jövőben az ilyen balesetek elkerülését, megelőzését szolgálják, a vádlott cselekményéről azonban nem jelenthető ki, hogy az elbíráláskor már a társadalomra veszélyessége megszűnt, vagy csekéllyé vált.

Ugyanakkor az elhúzó büntetőeljárás végén, a több évtizedes bűvároktatói múlttal, kifogástalan életvezetéssel rendelkező vádlottnak, aki a katasztrófa-védelem területén végzett kiemelkedő önkéntes tevékenysége elismeréseként Magyarország Belügyminiszterétől is elismerésben részesült, a köz érdekében kiemelkedő tevékenységet végzett, mindemellett a vádbeli bűvár baleset előtt és azóta is bűvárok százait oktatta balesetmentesen, nem szükséges a bűvároktatói foglalkozástól eltiltása a büntetési célok (akár az általános, akár az egyéni megelőzés) érdekében.

Ezeket a célokat elérhetőnek látta a másodfokú bíróság a büntetés kiszabásának 2 évi próbaidőre történő elhalasztásával is, ezért a felülbírált ítéletnek a jogkövetkezményre vonatkozó rendelkezését annyiban megváltoztatta, hogy megrovás intézkedés helyett az 1978. évi IV. törvény 72. § (1) és (5) bekezdését alkalmazva 2 évre próbára bocsátotta a vádlottat.

A másodfokú határozattal az elsőfokú ítélet 2020. február 17. napján jogerőre emelkedett, az ügy – ha úgy tetszik – lezárult.

Azonban a vádlott nem nyugodott bele a jogerős ítéletbe, hanem – védője útján – felülvizsgálati indítványt nyújtott be a Kúriához.

VI. A Kúriai felülvizsgálat

A bíróság jogerős ügydöntő határozata ellen a terhelt védője terjesztett elő felülvizsgálati indítványt a Be. 649. § (1) bekezdés a) pont aa) alpontjára alapította, a megtámadott határozat megváltoztatása és a terhelt felmentése érdekében.

A felülvizsgálati indítvány jogi érvei a következők voltak:

Elismerte, hogy a megállapított foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vétségének elkövetője olyan személy lehet, aki valamely meghatározott foglalkozási szabály hatálya alatt áll és mivel a terhelt a sértettet elméleti és gyakorlati búvároktatásban részesítette, majd ezt követően oktató merülést végzett vele, nem vitásan foglalkozási szabályok hatálya alatt állt. Tévedett azonban a bíróság a felülvizsgálati indítvány véleménye szerint a terheltre vonatkozó foglalkozási szabályok meghatározása során, mert íratlan szabályként (ún. Ökölszabályként) ezek körébe vonta a fokozatosság és egyéniesítés elvét, mint szakmai minimumnak minősülő szokásokat.

Ezzel ellentmondás keletkezett az ugyancsak foglalkozási szabályként meghatározott írott szabályok és a terhelten számonkért íratlan szabály között, utóbbi szerint ugyanis első merüléskor nem szabad a búvártanulót 3-5-8 méternél mélyebbre vinni, illetve nem lehet mindenkit az objektív, írott szakmai szabályok szerinti maximális 12 vagy 18 méteres mélységig levinni, mert figyelembe kell venni az egyéni adottságokat.

A bíróság által figyelembe vett íratlan foglalkozási szabály nem felel meg a jogi normákkal szemben támasztható egyértelműségi követelményeknek, továbbá nem széleskörű szakmai konszenzuson alapul. Ezek hiánya pedig a következetes bírósági gyakorlat alapján kizárja a büntetőjogi felelősséget megalapozó foglalkozási szabályként történő értékelést.

Arra is hivatkozott, hogy a bíróság tévesen állapította meg, hogy a terhelt foglalkozási szabályt segett azzal, hogy a sértettől nem kért, és nem is kapott orvosi igazolást. A Merülési Szabályzat csupán azt tartalmazza, hogy a búvárképzésben részt vevő 22 személynek rendelkeznie kell egy évnél nem régebbi orvosi igazolással, szervezett merülés esetén pedig a búvárnak nyilatkoznia kell arról, hogy orvosi igazolással rendelkezik, és a

merülésre alkalmas állapotban van. E szabályok nem kívánják meg az orvosi igazolás tényleges bemutatását vagy átadását, így ennek elmaradása sem róható fel a terheltnek.

A védő a felülvizsgálati indítványban kifejtette továbbá, hogy szintén téves – az a bírói - megállapítás, hogy a terhelt nem részesítette a sértettet megfelelő szintű elméleti és gyakorlati oktatásban, és ennek folytán a sértett nem rendelkezett megfelelő elméleti tudással és bűvárkészséggel a biztonságos nyílt vízi merülés végrehajtásához. Ezzel szemben az oktatással kapcsolatban nincs objektív szakmai előírás és követelményrendszer, így a bűvároktatónak nagyfokú döntési szabadsága van az egyénre szabott képzés tematikájának meghatározásakor. Mivel a C.M.A.S. képzési tematika alapján elfogadottnak kell tekinteni a kért gyakorlatot, ha azt a tanuló egyszer már végre tudja hajtani, önmagában nem lehet a terhelt szabályszegésére és a sértett oktatásának elégtelenségére következtetni abból, hogy a csoport többi tagjának oktatása hosszabb ideig tartott, és a megérkezüket követően átismételték a korábban tanultakat.

A védő vitatta azt az ítéleti megállapítást, hogy a merülés során a terhelt a megengedtnél mélyebbre vitte a sértettet. Álláspontja szerint az irányadó tényállás nem is rögzíti a maximális merülési mélységet, a 11-13 méter mélységben lévő Mária szobor megtekintése pedig nem jelenti azt, hogy le is merültek addig. A terheltre kedvezőbb 11 méteres mélység figyelembevételére viszont a merülési mélység nem haladja meg az írott szabályokban rögzített maximális merülési mélységet.

Indokai szerint a sértett lényegében sikeresen valósította meg a merülési tervet, hiszen felszíni és víz alatti úszást, merülést és emelkedést hajtott végre, percekig probléma nélkül használta a maszkot és a légzőkészüléket, valamint a többi eszközt. Ebből az következik, hogy megfelelő tudással és bűvárkészséggel rendelkezett, amelyet nem ír felül az utóbb bekövetkezett baleset, annak során több olyan mozdulatot tett, amelyek tilalmáról és kockázatairól az oktatás során szó esett. Álláspontja szerint a sértett végzetesnek bizonyult viselkedése nem az oktatás elégtelenségére vezethető vissza, hanem arra, hogy a megszerzett ismereteket nem megfelelően alkalmazta, kifejezetten azokkal ellentétesen cselekedett.

A szabályszegés mellett pedig hiányzik a tényállásszerűséghez nélkülözhetetlen okozati összefüggés is, hiszen a terhelt cselekménye és a sértett bekövetkezett sérülése között oksági viszony nem állapítható meg. Ezt ugyanis nem alapozhatja meg az orvosi igazolás hiánya, de az íratlan foglalkozási szabály („ökölszabály”) megszegése, illetve a sértett elméleti felkészültségének és bűvárkészségének esetleges hiánya sem. Tekintettel arra, hogy a bizonyítási eljárás során nem lehetett feltárni a sértett váratlan reakciójának kiváltó okát, az okozati lánc megszakad az esetleges szabályszegések és a bekövetkezett eredmény között. Álláspontja szerint a váratlan sértetti magatartás független volt attól, hogy a terhelt őt milyen oktatásban részesítette, hiszen olyan előírásokat szegett meg, amelyek fontosságára és megszegésük kockázatára bizonyítottan kitért az oktatás.

A felülvizsgálati indítványban a védő indítványozta, hogy a támadott I. és II. fokú határozatokat a Kúria változtassa meg és a terheltet bűncselekmény hiányában mentse fel.

A Kúria felülvizsgálat során hozott határozata megállapította, hogy a felülvizsgálati indítvány nem alapos.

A Kúria érvelése a következő volt:

A felülvizsgálatban a tényállás megalapozottsága, a bizonyítékok mikénti mérlegelése sem külön-külön, sem pedig egymás viszonyában nem volt vizsgálható.

A jogkövetkeztetések helyessége kizárólag az irányadó tényállás alapulvételével volt vizsgálható. A védő a felülvizsgálati indítványt a Be. 649. § (1) bekezdés a) pont aa) alpontjára hivatkozva terjesztette elő, mely szerint felülvizsgálatnak van helye, ha a bíróság a büntető anyagi jog szabályainak megsértésével állapította meg a terhelt bűnösségét.

A Kúria az ügy érdemében kifejtette, hogy a terhelt az irányadó tényállás szerint 2 csillagos C.M.A.S. bűvároktató volt, ebből következően a terhelte foglalkozási szabályként vonatkoztak a bűvárok oktatására vonatkozó szabályok. Ezt követően a Kúria határozata felsorolta az eljáró hatóságok által rögzített és a terhelte vonatkozó foglalkozási szabályokat. Kifejtette, hogy a bíróság helyesen vette számba a terhelte által megvalósított foglalkozási szabályszegéseket.

A szabályszegések azonban a Kúria álláspontja szerint nem objektíve tesznek felelőssé, hanem a bűnösség azt jelenti, hogy az alany tehet a bűncselekményt megvalósító magatartás tanúsításáról, és a magatartásával előidézett következményekről. A bűnösség a törvényi tényállás tárgyához és tárgyi oldalához fűződő aktuális, pszichikus viszony. Ez a kapcsolat a rá gondolásban fejeződik ki. Az alany akkor bűnös, ha az elkövetési magatartás tanúsításakor rá gondol a magatartás jellegére és következményére, és ebben a tudatban végrehajtja. A bűnösség azonban nem csak az aktív rá gondolásban, hanem a rá gondolás hiányában is kifejeződik. A Kúria határozata ezt követően részletesen foglalkozott a tudatos gondatlanság, könnyelműség, hanyagság és az elvárhatóság, közvetlen veszély fogalmaival, majd ezeket vonatkoztatta jelen konkrét ügyre:

Megállapította, hogy a bűvárok oktatására vonatkozó szabályokat ismerő, megyei bűvárklub vezetőjeként, bűvároktatóként tevékenykedő terhelttől elvárható volt, hogy a merülést megelőzően az előírt oktatásban részesítse a sértettet, meggyőződjön arról, hogy a sértett rendelkezik a nyílt vízi merüléshez szükséges megfelelő elméleti tudással és bűvárkészséggel, illetve az is, hogy ne vigye a sértettet az egyéni adottságaihoz, igazolt egészségügyi állapotához, vízbiztonságához és gyakorlatához képest mélyebbre.

A fenti irányadó kötelezettségeihez képest az irányadó tényállással összevetve megállapította, hogy az előírt tartamú és tartalmú oktatás, valamint a sértett készségei ellenőrzésének elmulasztása és a sértett első nyílt vízi légzőkészülékes bűvármerülésének tervezése a terhelt részéről akaratlagos magatartás volt. Ekként e szabályszegések önmagukban szándékosak.

Másrészt pedig a kellő tapasztalattal rendelkező terhelt előre láthatta, hogy a megfelelő oktatás és gyakorlás hiánya a sértett életét közvetlen veszélynek teszi ki, ám e felismerés és cselekvési lehetősége ellenére nem tett meg mindent (ami kötelessége volt) a veszély elhárítása érdekében, őt a baleset bekövetkeztében, és ezzel összefüggésben a

sértett – maradandó fogyatékoságot és súlyos egészségromlást eredményező – sérüléseinek kialakulásában tudatos gondatlanság terheli.

A Kúria határozata kifejtette, hogy a terhelt terhére rótt foglalkozási szabályszegések alkalmasak a közvetlen veszély (mint eredmény) előidézésére és a bekövetkezett eredménnyel okozati összefüggésben állók.

A terhelt nem tett meg mindent – nem fejtette ki azt a gondosságot -, amelyre kötelező volt, s amely tőle az adott körülmények között a tények ismeretében elvárható volt. Az elkövető azért felelős az eredményért, mert ugyan gondolt magatartása lehetséges következményeire, azonban könnyelműen bízott azok elmaradásában. Tehát nem a megkívánt és elvárható rá gondolás hiánya róható fel a terheltnek, hanem az aktív rá gondolás ellenére tanúsított könnyelmű magatartása. Ez volt a terhelt büntetőjogi felelősségének alapja.

Megállapította, hogy a másodfokú bíróság által megállapított minősítés is törvényes volt.

A Kúria nem észlelt olyan eljárási szabálysértést sem, amely alapján az alapítételek hatályon kívül helyezésére kerülhetett volna sor, ezért a járásbíróság elsőfokú, valamint a törvényszék másodfokú ítéletét hatályában fenntartotta.

VI. Konklúzió

Melyek az ügy tanulságai – büntető bírói szempontból? Az eljárás elhúzódását, nehézkessé válását számos tényező okozhatja, amint az jelen ügyben is történt.

Későn indult a nyomozás. A horvát hatóságok nem vizsgáloztak. A sértett – egészségügyi okból – csak későn 1 év 3 hónap múlva tett feljelentést. A magyar nyomozó hatóságok először részletes és alapos vizsgálat nélkül „élből” elutasították a feljelentést, a nyomozás végül ügyészi határozatra indulhatott meg.

A nyomozás során először nem megfelelő szakértőt rendeltek ki, akinek a szakvéleménye alapján újra csak megszüntetésre került a nyomozás. Az ügy újlag „megfeneklett”.

A nyomozás újabb elrendelése, majd lefolytatása után a pótmagánvádló vádat emelt, azonban az ügyben számos olyan felmerült kérdés részletes elemzésére, válaszok felkutatására volt szükség, amellyel – kellő mélységben – a nyomozás és a pótmagánvádlói vád sem foglalkozott.

A rendkívül részletes és alapos elsőfokú bizonyítási eljárás lefolytatásához idő kellett, nem utolsó sorban azért, mert a bírónak meg kellett találnia a megfelelő szakértőt, szakértőket, nekik pedig idő kellett a szakvélemény elkészítéséhez.

A büntetőeljárás nehézségét alapvetően az jelentette, hogy meg kellett keresni – találni – azt a szakértőt (szakértőket), akik kompetensek a bűvarkodás írott és íratlan szabályaiban és akik meg tudják adni azt a szakmai támogatást, amely jelen ügy szakszerű elbírálásához szükséges volt. Problémát okozott az irányadó szakmai szabályok, előírások

felkutatása, a történeti tényállásra vonatkoztatása is, az írott és íratlan szakmai szabályok összevetése és értelmezése.

Az eljárás elhúzódása annak is betudható, hogy az ügy tárgya viszonylag „unikális”, a vonatkozó írott és íratlan szabályok felderítéséhez, számbavételéhez idő kellett, ráadásul bírói gyakorlat sem nagyon volt hasonló jellegű bűvár-balesetekkel kapcsolatosan.

A vádlott és védője fellebbezései folytán további idő telt el a másodfokú jogerős ítélet meghozataláig.

Végezetül a vádlott és védője a jogerős ítéletbe sem nyugodtak bele, és a Kúrián folytatódott az ügy „felülvizsgálat” keretében. Az eljárás végére a kúriai határozat tett pontot. Mindez időbe telt. Sok időbe. De ezzel együtt van még egy fontos tanulsága az ügynek: igenis van létjogosultsága – ha ebben bárki is kételkedett volna – a pótmagánvádas eljárásnak. Ha sok idő után is, ha sok költség árán is, de végül győzedelmeskedett az igazság: a sértett azon véleménye, hogy bűncselekmény megvalósulása következtében szenvedett maradandó fogyatékossgot és súlyos egészségromlást, nem pedig csak a véletlenek szerencsétlen összejárásza folytán, ahogyan azt kezdetben az illetékes hatóságok gondolták. Az ügy – elhúzódása ellenére is – végső soron erősítheti az állampolgároknak a magyar igazságszolgáltatásba vetett bizalmát.

Források

- Büntető Törvénykönyv 1978. évi IV. tv.
- Büntető Eljárásjogi Törvény 2017. évi XC. tv.
- Veszprémi Rendőrkapitányság 19010/1935-85/2014.bü. sz. határozata.
- Veszprémi Járási és Nyomozó Ügyészség B.4579/2014/18-I. sz. határozata.
- Veszprémi Járásbíróság 1.B.880/2016/63. sz. ítélete, az elsőfokú eljárás iratai.
- Veszprémi Törvényszék 3.Bf.546/20219/6. sz. másodfokú ítélete, a másodfokú eljárás iratai.
- Kúria Bfv.III.635/2021/5. sz. határozata.

A szakértői vélemény jelentősége a közúti közlekedési balesetek elbírálásában, különös tekintettel a közúti baleset gondatlan okozásának vétségére

Bevezetés

Dolgozatomban azt vizsgálom meg, hogy – a közlekedési bűncselekmények, illetve a szakértők helyzetének történeti fejlődése vázolója után – a Büntető Törvénykönyv hogyan szabályozza a közúti közlekedési balesettel járó bűncselekmény fogalmát, majd a közúti közlekedési balesetek vizsgálata során elemzem a Büntetőeljárás Törvényből kiindulva a bizonyítás körében leggyakrabban kirendelt szakértők eljárásjogi helyzetét, részvételét, a szakértői bizonyítás alapjait, jellegzetességeit.

Fontosnak tartom az azon elmélkedést is, hogy hol a szakértő helye a közlekedési balesetek büntetőeljárásában, tényleg ő válik-e a per eldöntőjévé, hiszen a bizonyítás körében a jogalkalmazó sok esetben rá van utalva a szaktudására.

Végezetül saját szakmai gyakorlatomból választottam három, számomra emlékezetes esetet, melyeknél az ügy eldöntésében nagyban támaszkodtam a szakértői véleményben foglaltakra.

A dolgozatot a vonatkozó jogszabályok, ezek magyarázatai, szakkönyvek, tankönyvek, folyóiratok cikkei, a szakjogászai képzésben felvett jegyzetek, valamint a Soproni Járásbíróságon tárgyalt három ügy anyaga alapján készítettem el.

Alapvetések

A közlekedés egyidős az emberiséggel, hiszen testünk mozgásra teremtett, így a lábunk (amely mindig „kéznél van”) sokfelé elvitte, és hozta vissza őseinket.

Ahogy fejlődött a homo sapiens sapiens, már eszközöket is igénybe vett a közlekedéshez, ezzel megkönnyítette, meggyorsította a helyváltoztatását. Bár nem ismerjük a kerék feltalálója nevét, de találmánya örökre bevésődött a történelmünkbe, melynek egyre bonyolultabb szerkezetekhez kapcsolásával már nemcsak a személy-, hanem az áruszállítás is mind könnyebbé vált.

¹ dr. Király Réka Zsuzsa bíró, közlekedési szakjogász, Soproni Járásbíróság

A közlekedés során az emberiség először a földön járt (életkor szerint kúszik-mászik), a folyómenti kultúrák a vízi közlekedési eszközöket is hamar kifejlesztették, majd évezredek múlva újabb mérföldkőként a kötött pályás mozdonyok diadalútja is elkezdődött. A XX. században a légtér is meghódította a Föld bolygó lakossága, és még ez sem volt elég, mert a világűrbe is többször eljutottunk, majd a szomszédos égitestre, a Holdra is, most pedig már a Mars-járók által küldött információk feldolgozása folyik. Műszaki eszközeink pedig még a Naprendszerben messzebb, illetve azon túl is utaznak (Voyager, Pioneer űrszondák, Hubble, James Webb űrtávcsövek).

A mai kor embere el sem tudja képzelni az életét közlekedés, helyváltoztatás nélkül, még ha ő maga gyalogos is, az ételkészlet, amelyet fogyaszt, a ruha, cipő, amelyet felvesz, az építőanyagok, amelyekből a hajléka épül, mind-mind messze földről érkeznek, hogy megkönnyítsék az életünket.

A közlekedés tehát egy szükségszerű, hasznos emberi tevékenység, amely azonban magában hordozza, hogy veszélyessé is válhat. Egyre bonyolultabb, és egyre több közlekedési eszköz mozog adott területen, ez szükségképpen magával vonja nemcsak az eszköz meghibásodásának lehetőségét, hanem az eszközök egymással, személyekkel, tárgyakkal, tereptárgyakkal való szerencsétlen kimenetelű találkozását is.

Számos jogterület szabályozza, hogy a közlekedés rendeltetészerűen betölthesse a társadalmi szerepét.

Amikor azonban nem a társadalom javára működik, szükségképpen be kell avatkoznia az államnak, hogy védje a polgárait, és a jogellenes cselekményekre a megfelelő jogi eszközökkel reagáljon. A közlekedést befolyásoló, legszélesebb területet lefedő jogágak a közigazgatási jog, a munkajog, a polgári jog és a büntetőjog, azzal, hogy mindegyik jogági felelősségi forma alkalmazásának feltétele és következménye eltérő.

Így például a közigazgatás területén a közlekedésre kevésbé veszélyes cselekményekért szabálysértési felelősséggel tartozik az azt megvalósító, a munkajog szerint fegyelmi felelősséggel és kártérítéssel tartozik a munkavállaló a munkáltató felé, illetve a munkavállalójáért a munkáltató a kivülállók felé, a polgári jog a baleseti kár miatti kártérítési felelősséget szabályozza, a legsúlyosabb szabályszegéssel járó, a közlekedés, és az abban részt vevők biztonságára legveszélyesebb jogellenes cselekmények ellen pedig a büntetőjog – mint ultima ratio – kénytelen fellépni a társadalom védelme érdekében.

A köznapi életben közlekedésen főként – a jogi szaknyelv szerinti – közúti közlekedést értjük, hiszen ebben van érintve az emberiség legnagyobb része. Ekként vizsgálódásaimat is e területre szűkítettem.

A közúti közlekedés veszélyes üzem, egyik résztvevőnek sincs felette teljes kontrollja. Még a tapasztalt vezetővel is megtörténhet, hogy részesévé válik egy balesetnek, amely általában azonnali és jelentős sokkot okoz az azt elszenvetők számára, abban az esetben is, ha következményei nem túl súlyosak.²

2 dr. Németh Mariann: Közlekedési balesetek kárrendezése (gyakorlati útmutató) Hungarovox Kiadó, Budapest, 2016. 25.o.

Aki részt vesz a közúti közlekedésben, az aláveti magát szabályrendszerének, vagyis jogilag megengedett magatartásra épül a tevékenysége. Azonban mindig ott a lehetőség, potenciálisan bárki elkövetővé vagy áldozattá válhat saját maga, vagy más szabálytalankodása (közlekedési kulturálatlansága, türelmetlensége, fegyelmezetlensége) következtében.

Ilyen esetekben nemcsak anyagi kár következik be (gépjárművek, benne használati tárgyak, tereptárgyak sérülnek), hanem – hiszen minden érintett járműben legalább egy személy, a vezető ül – gyakran olyan fokú személyi sérülés is, amely jelentős negatív hatással jár a károkozó, a károsult és hozzátartozóik további életére is. Így például a károsult – túl azon, hogy a sérüléséből vagy meggyógyul, vagy testi-lelki hanyatlás marad vissza – a megváltozott egészségi állapota miatt elveszítheti az addigi munkáját, jövedelmét, családi háttér nélkül a hosszú gyógykezelés alatt fel kell élnie a megtakarításait, a hátrányos változásokban tönkremegy az addigi élete – mindez egy másik járművezető rossz döntése következményeként. Másrészt arra is van példa, hogy a felelősségét maximálisan megélő, balesetet okozó sofőr életében is elindul negatív spirál, szükségessé válhat szakember segítsége a baleset feldolgozásában.

A közúti közlekedés alapelve a bizalmi elv, amely valójában egy korlátozott bizalom: az egyik közlekedő feltételezi a másik közlekedőről, bizalmat támasztva irányába, hogy ismeri és betartja a közlekedési szabályokat, és ő is ezekhez alkalmazkodva vesz részt a forgalomban, eszerint alakítja ki a saját közlekedési viselkedését. A bizalom addig tud fennállni, amíg a közlekedésben részt vevő a többiek számára érzékelhető szabályszegésével a közlekedés biztonságát nem veszélyezteti. Hiszen, ha ez megtörténik, innentől ezt a közlekedőt potenciális veszélyforrásnak kell tekinteni, és vele szemben fokozott óvatosságot kell tanúsítani.³ Másrészt „nem lehet bízni a más szabálykövető magatartásában, ha a közlekedési helyzetről felismerhető annak a veszélyes jellege”.⁴ Például egy szabálytalan előzésbe kezdő gépjárművezetőről nem szabad feltételeznie a szemből érkező gépjárművezetőnek, hogy eláll az előzéstől, visszasorol a helyére a saját sávjába, hanem fel kell készülni legalább a lassításra.

A motorizációs fejlődés az utakon és az autókánál nem áll meg: új helyzetek és mind nagyobb követelmények elé állítja az embereket. Baleseti statisztikák is jelzik, hogy sok olyan, viszonylag „kezdő”, a jogosítványát régen megszerző vezető ül a volán mögé, aki csak később jutott gépkocsihoz, pedig az autóvezetést – „mely éles és tiszta gondolkodást, kíméletes és kifinomult vezetési modort követel” – csak folyamatos gyakorlás során lehet elsajátítani.⁵

Hasonló módon veszélyekkel terhes az az alaphelyzet, amikor a friss vezetői engedéllyel és sok lóerős gépkocsival, de kevés tapasztalattal rendelkező fiatalok és utasaik ún. diszkóbaleset áldozataivá válnak.

3 Erdősy Emil – Földvári József: Magyar Büntetőjog Különös Rész JPTE ÁJK 1995. 137.o.

4 Enyedi László – dr. Fülöp Ágnes – dr. Melegh Gábor – Radványiné Novotny Olga – dr. Varga Tibor: Közlekedési büntetőjog, HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001., 28.o.

5 Almássy Tibor: Az autóvezetés mesterfogásai, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1978., 111.o.

Azt is elmondhatjuk a XXI. században, hogy – a társadalmi - gazdasági anómia határára is – gyakran frusztrált személyek ülnek a gépkocsik kormányánál, akik azt képzelik, hogy a jobb gépkocsijukkal jobban vezetnek a többieknél, türelmetlenül versenypályának hiszik nemcsak a frissen elkészült utakat, hanem a sok évtizedes, „öreg, mint az országot” minőségű helyszíneket is, a mindennapi életből adódó frusztrációkat a közlekedés során akarják levezetni, mintegy másokon „megbosszulni”.

A közúti közlekedésnek akarva-akaratlanul mindenki részese, az is, aki gyalogol, az is, aki autót vezet, vagy abba utasként ül be (szinte minden családban van már gépkocsi, esetleg több is), az is, aki buszra száll.

Fel kellene ismernünk, hogy egy olyan össznépi társasjátékban veszünk részt, melyben mindenki nyer, ha mindenki betartja a játékszabályokat.

A közlekedési bűncselekmények önálló bűncselekményi kategóriává fejlődése

A viszontagságos magyar történelem nem segítette elő a közlekedés Európa többi újkori országához hasonló fejlődését, az utak minősége, a technikai felkészültség jelentősen lemaradt azoktól. A műszaki vívmányok azonban – ha lassan is, de biztosan – egyre nagyobb teret nyertek, magyar találmányok (például Kocs községből a kocsi szekér, Jedlik Ányos dinamója) indultak hódító útjukra, s e változások magukkal vonták a már meglévő szabályok megújítását és az újonnan kialakult életviszonyokról új rendelkezések meghozatalát.

A gépesítés először nem a közutakon jelentkezett, hanem a vasúton és a vízi utakon. A reformkor fő célkitűzései között szerepelt – Széchenyi István külföldi tapasztalatainak magyarországi meghonosítását, a gazdaság megújítását célzó törekvéseinek is köszönhetően – a vasutak lefektetése, a folyószabályzással hidak, kikötők építése. Szilárd burkolatú utakra akkoriban nem volt szükség, hiszen a nem nagy, állatokat hajtva, vagy gyalog, szekéren vagy kocsin megtett távolságokra megfelelő volt az évszázadok alatt kialakult földutak nyomvonala.

Az 1836. évi XXVI. törvénycikk Pest és Buda közötti állandó híd létesítését tűzte ki célul, melynek megvalósítása szintén Széchenyihez kötődik: már a szabadságharc leverése után, 1849. november 20-án nyitották meg a Lánchidat.

A passzív ellenállás korszakát követő dualizmus évtizedei alatt rohamosan növekedett az ipar és a mezőgazdasági termelés, ez magával húzta a személy- és áruforgalmat, szükségessé vált a szilárd burkolatú közúti hálózat és állandó hidak kiépítése.

A dualizmus korában robbanásszerű fejlődés következett be Magyarországon, a béke évtizedeiben a társadalmi-gazdasági viszonyok átalakulásával párhuzamosan szükségessé vált a különböző jogterületeket érintő törvényi szabályozások megalkotása. A közlekedés és a büntetőjog terén mindez azt jelentette, hogy az automobilal testi sértést vagy

halált okozó cselekmények elkövetőivel szemben zökkenésmentesen használták a büntetőjog évszázadok óta kialakult fogalomrendszerét. Így a gondatlan emberölés és testi sértés törvényi tényállásait alkalmazták a gőz- és benzinparipák hajtóival szemben „vigyázatlan hajtás” miatt.⁶

Már a Csemegi-kódex előtt is készült jogszabály, az 1874. évi XVIII. törvénycikk a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés iránti felelősségről.

Az **1878. évi V. törvénycikk, a Csemegi Kódex** korának legmodernebb büntetőjogi törvénykönyve lett. Mivel a XIX. század utolsó harmadában még nem voltak közúton közlekedő gépjárművek Magyarországon, nem is szabályozta, szabályozhatta a közúton elkövetett bűncselekményeket. Ismerte viszont magát a közlekedési bűncselekmény fogalmát a vasúti és vízi utakra, a XXXIX. fejezet 434.§-a a vaspályák, hajók, távírdák meg rongálása és egyéb közveszélyű cselekmények kérdéskörével foglalkozik, ekként „aki vaspályának, gőz- vagy más hajónak, vagy ezekhez tartozó tárgynak szándékos meg rongálása által, a vasúton vagy a hajón levő személyeket vagy árukat veszélynek teszi ki: a közveszélyű megrongálás büntetett követi el, és öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.”

A korabeli Magyar Jogi Lexikonban az alábbiak olvashatók: általános értelemben a közveszélyű bűncselekményeket az jellemzi, hogy az emberek szolgálatában álló természeti erők felszabadításával oly veszélyt idéznek elő, mely egyénileg meg nem határozott és nem korlátolt személyeknek életét és testi épségét vagy vagyonát éri. A Btk. a közveszélyű bűncselekmények körét sokkal szűkebben állapítja meg (1. vaspályák és hajók közveszélyű megrongálásának büntette, 2. vasúti jelzéssel való szándékos visszaélés, 3. közveszélyes rongálás, 4. hajó megfeneklésének vagy elsüllyedésének okozása, 5. távírókészlék megrongálása, 6. marhavész terjedése elleni szabályok megszegése).⁷

Természetesen a közúton is folyt közlekedés (állati hajtású járművekkel), ezért szükségessé vált jogszabályban rendezni a forgalom biztonsága érdekében a kívánatos magatartást. A közutakról és vámokról szóló 1890. évi I. törvénycikk 107. §-a határozza meg a „balra hajtás – jobbról előzz” elvet.⁸

Hatalmas mérföldkő, hogy Budapesten 1895-ben feltűnt az első autómobil a lovas kocsik között. A technikai újdonságokért rajongó Hatschek Béla (optikai műszerész, látés műszer, villamos jelző és villanyvilágítási üzlete volt Budapesten, műszemkészítő üzeme Bécsben) kíváncsiságból vásárolta meg az 1894-es gyártmányú Benz kocsit, a „Velo”-t, és hozta be Bécsből 1895-ben. Sokat kellett bosszankodnia a masina miatt, szerelgette, javíttatta, végül nemcsak megunt a sok bajlódást, hanem elege lett a szomszédok és a járókelők állandó csúfolódásából is, és eladta az autót Diószegi Lászlónak. Tőle

6 dr. Viski László: Közlekedési büntetőjog KJK, Budapest, 1974. 12.o.

7 Magyar Jogi Lexikon 6 kötetben, számos szakférfi közreműködésével szerkesztette dr. Márkus Dezső kir. ítélő táblai bírő, Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1904., 5. kötet, 199.o.

8 Lipók András: A közlekedési bűncselekmények szabályozása és története a kezdetektől napjainkig (Szakdolgozat), Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék, Miskolc, 2016, internetes hivatkozása: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/22795/17359.pdf>, a letöltés ideje: 2022. november 20.

Hora Nándor, az első magyar autóépítők egyike vásárolta meg, majd különböző javítatók után ő is túladott rajta egy Mezei nevű, sofőriskolával próbálkozó vállalkozónak.

Ezután nem tudni a gépjármű sorsáról, de 1895. évben még további két automobil érkezett az országba, Törley József, a pezsgőgyáros vásárolt egy személygépkocsit és egy áruszállítót. Ezekkel is sok (elsősorban üzembiztonsági) probléma adódott, ezért inkább a garázsban álltak, majd valószínűleg egy „bogaras” ember vásárolta meg mindkettőt.⁹

Ahogy az Nyugat-Európában is történt, Magyarországon is szokatlan volt egy pöfögő-mozgó-füstölő masina olyan utakon, ahol előtte gyalog a lakosság, vagy az állatok bandukoltak, az emberek és az állatok is féltek, megriadtak a nagy zajtól. Ahogy egyre jobban divat lett automobilt vásárolni, meg kellett barátkozni e zörgő járművekkel, és ez magával vonta az újabb szabályozási szükséghelyzetet.

1900-ban még jogosítvány és forgalmi engedély nélkül volt lehetőség a gépjárművek vezetésére, azonban az újfajta veszélyek elkerülése érdekében nemcsak a gépjármű, hanem az azt vezető személy vezetési jártasságát is jogszabályi keretek közé kellett illeszteni a társadalom érdekében. Újabb mérőföldkövet tettek le a magyar jogszabályok között a XX. század elején azzal, hogy – bár még csak a főváros illetékességi területén, de – szabályozták a járművek és vezetőik tevékenységét, mely az egyre rohamosabban szaporodó gépjárművek száma miatt vált szükségessé.¹⁰

Rudnay Béla, Budapest rendőr-főkapitánya a 17.902/1901. sz. rendeletében első alkalommal szabályozta a gépjármű-közlekedést, persze csak fővárosi viszonylatban. A rendelet szerint Budapest területén 1901. június 15-től személy- és teherszállításra csak oly automobil hozható forgalomba, amelyet meghatározott, hozzáértő tagokból álló bizottság (műegyetemi tanár, a Magyar Automobil Club egy tagja, a főkapitányság egy küldöttje) forgalomképesnek nyilvánít, és ezáltal számot kap, a főkapitányság bélyegzővel megjelöli és használati engedélyt ad rá ki. Automobilt pedig csak az vezethet, aki vizsgáló bizottság előtt sikeres vizsgát tett, és erről a képesítéséről a főkapitányság automobilvezetői jogosítványt állít ki.¹¹

Mivel a századforduló utáni időszakban már felismerték, hogy a határokon átkelő gépjárműforgalom megnövekedett, országonként eltérő közlekedési szabályozással, e probléma orvoslására nemzetközi útügyi tanácskozást tartottak, mely a nemzetközi autózás szabályainak kialakításával foglalkozott. Ezek egyik legfontosabb ajánlása, hogy a biztonságos közlekedés érdekében egységes közúti jelzőtáblákat állítanak fel. Ez indította el hazánkban is egy jogi norma, az egységes, országos érvényű automobil-forgalmi szabályrendelet kidolgozását (ez a mai KRESZ őse). A belügyminiszter 1910 áprilisában adta ki az 57000/1910 számú rendelkezést: Szabályzat a gépjárművek közúti forgalmáról.¹²

9 Az első autó és az első autós Magyarországon, internetes hivatkozása: <https://www.automotor.hu/extra/az-első-auto-es-az-első-autos-magyarorszagon-492563>, a letöltés ideje: 2022. november 20.

10 Lipók A.: i.m. 11.o.

11 Lipók András: i.m.11.o.

12 Lipók András: i.m. 12.o.

A közlekedés fejlődése ezután kirobbanó ütemben haladt, de az első világháború – akárcsak Európa más országaiban – nálunk is jelentősen visszavetette ezt a folyamatot. A háború végével általános állapotnak nevezhető a kontinensen a szétrobbantott utak, tönkrement házak, vasutak és kocsik látványa.

A trianoni békeszerződés a dualista Magyarország közlekedéstörténetében az addig erős, életképes és modern korszakot is kettétörte az ország társadalmi, gazdasági és politikai életén túl, az átszabdalt határokkal megcsonkították az addig kiépült, és racionálisan megszervezett köz- és vasúti vonalak szerkezetét.

Azonban a tragikus nehézségek ellenére a magyar szakemberek alkalmazkodtak a körülményekhez, és megtalálták a kiugrási, fejlődési lehetőséget.

A lassú helyreállításban gyakran vették igénybe a gépjárművek és a különböző munkagépek segítségét is, ez hozzájárult ahhoz, hogy egy teljesen új útrendszer épült ki ekkor, ami már nem lovas- és gyalogosforgalom számára készült, hanem gépjárművek számára is.¹³

A második világháborút is túlélve (amely nem csak az országot, annak – többek között – a közlekedését tönkretette) készült el a Csemegi-kódex III. Büntetőnovellája, az **1948. évi XLVIII. törvény** a büntetőtörvények egyes fogyatékoságainak megszüntetéséről és pótlásáról, hiszen a gépi hajtású kocsik számának növekedése magával hozta, hogy a balesetek száma is megsokszorozódott, így szükségessé vált a büntetőjogi védelem kiterjesztése.

A törvény lényeges újítása, hogy egyrészt a vasúti és a vízi közlekedésen túl kiterjesztette a védelmi kört a légi és a közúti közlekedés viszonyaira, másrészt megalkotta az összes közlekedési ágazatra érvényes veszélyeztetési bűncselekmények tényállásait. Az egyik, a közlekedés veszélyeztetése, a közrend elleni bűncselekmények között, a másik, a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, az élet elleni bűncselekmények között jelent meg.¹⁴

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésnél már megkülönböztették a tudatos és a gondatlan elkövetést, és a bírói gyakorlat e szabályok hatálya alá vont a gépjárművek vezetésének megszegésével elkövetett cselekményeket („alkalmazott gép, eszköz, vagy szer, avagy a közvetlen felügyelete” alatt álló jármű által okozott sérülés).

A törvény további érdeme, hogy először határozta meg törvényi szinten a szárazföldi (közút és vasút), a légi és a vízi közlekedést egy szabályban. (A 41. § szerint: aki akár tevékenységével, akár mulasztásával a szárazföldi, a vízi, vagy a légi közforgalmú közlekedés biztonságát szándékosan megzavarja, ha ebből személyekre vagy dolgokra veszély származik, öt évig terjedhető fegyházzal, ha pedig súlyos baleset közvetlen veszélye következett be, tíz évig terjedhető fegyházzal büntetendő.)

Az ittas járművezetést először Minisztertanácsi rendelettel tiltották meg (55/1953. MT.sz. rendelet), majd törvényi szintre az **1961. évi V. törvény** emelte. (194. §: Aki sze-

¹³ Lipók Andás: i.m. 13.o.

¹⁴ Erdősy – Földvári: i.m. 138.o.

szeszital hatása alatt levő állapotban vasúti, légi vagy vízi járművet, avagy közúton gépjárművet vezet, vagy a jármű, illetőleg a gépjármű vezetését olyan személynek engedi át, aki szeszital hatása alatt áll, ha súlyosabb büntett nem valósult meg, hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy egy évig terjedő javító-nevelő munkával büntetendő.)

E törvény írta le azt az eddig bírói gyakorlatban kimunkált szabályozást, hogy a járművek vezetésére vonatkozó közlekedési szabályokat foglalkozási szabályoknak kell tekinteni.

Továbbra is a közbiztonság elleni bűncselekmények között nyertek szabályozást a közlekedési bűncselekmények, ezen belül a közlekedés biztonsága elleni büntett körében külön tényállásba került egyrészt a közúti, másrészt a vasúti, légi, vízi közlekedés veszélyeztetése.

Az **1971. évi 28. számú tvr.** alapvető újítása, hogy megalkotta a közlekedési bűncselekmények önálló rendszerét azzal, hogy kiemelte az élet elleni bűncselekmények köréből (a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállásból) a közúti közlekedési szabályok megszegésével előidézett veszélyhelyzetet, és az közúti veszélyeztetést önálló közlekedési bűncselekménynek értékelte.¹⁵

Mivel az élet és testi épség jogi védelme évszázados (évezredes) múltra tekint vissza, már kialakultak a sérelem-szintek is, és ez a differenciált értékelés eredményezhette a közlekedés feltételei között megvalósuló veszélyeztető eredmények megjelenését.¹⁶

Az **1978. évi IV. törvény** hosszú életű, stabil büntetőjogi kodifikációt eredményezett a közlekedés szempontjából, jelentősége, hogy önálló fejezetben szabályozta a közlekedési szabályok megszegésével elkövetett, bűncselekményi kategóriát elérő jogellenes cselekményeket. A „Közlekedési bűncselekmények” fejezet a törvény rendszerén belül a személy elleni bűncselekmények után szerepel, ezzel is rámutatva a védendő jogi tárgy kiemelt fontosságára. E rendszert és tagoltságot a jelenleg hatályos 2012. évi C. törvény is megtartotta, kibővítve az időközben szükségessé vált új törvényi tényállásokkal.

A **jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyv, a 2012. évi C. törvény** (továbbiakban: Btk.) XXII. fejezete a 232.§-tól 239/B.§-ig szabályozza a közlekedési bűncselekményeket, melyek közül egyeseket a jogirodalomban a veszély fogalmáról mára már egyértelműen kimunkált sorrendiség, időben, helyszinben egyre közelebbivé válása folyamatában az alábbiak szerint csoportosíthatunk:

„»A veszély a sérelem bekövetkeztének objektív lehetősége. A közvetlen veszély: a sérelem bekövetkezésének nyombani lehetőségét jelenti, azaz helyzetre és személyre konkretizál«. Az absztrakt veszély »az időben és térben pontosan nem mérhető veszély. A veszély távoli, elvont.«¹⁷

15 Erdősy - Földvári: i.m. 138.o.

16 Enyedi László és társai: i.m.: 47.o.

17 Enyedi László és társai: i.m. 28.o.

1. veszélyeztetési bűncselekmények:

a) az adott közlekedési ágazatot kívülről támadó, de még csak absztrakt módon veszélyeztető, az ún. extraneus személyek által elkövethető bűncselekmények (közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény, Btk. 232. §),

b) a járművezetők veszélyeztetési bűncselekményei (vasúti, légi, vagy vízi közlekedés veszélyeztetése, melyhez reális, de nem közvetlen veszély szükséges, a minősített esetek tartalmazzák az eredményt (a baleset legalább súlyos testi sértést okoz, Btk. 233.§, illetve a közúti veszélyeztetés, ahol a veszély reális és közvetlen, Btk. 234. §);

2. gondatlan eredménybűncselekmény: közúti baleset okozása (csak gondatlan szabályszegéssel követhető el, és már az alapeset is csak más vagy mások sérelmére bekövetkezett súlyos testi sértés megvalósulása esetén állapítható meg, Btk. 235.§);

3. alkalmatlan állapotban járművezetési formák (ittas járművezetés, Btk. 236.§, bódult állapotban járművezetés, Btk. 237.§, járművezetés tiltott átengedése, Btk. 238. §);

4. cserbenhagyás (Btk. 239. §);

5. jogellenesen átalakított személyszállítást végző jármű vezetése (Btk. 239/A. §, a viszonylag új, 2018. augusztus 7-től hatályos tényállás bevételének szomorú indoka a 2017. január 20-án bekövetkezett veronai buszbaleset);

6. járművezetés az eltiltás hatálya alatt (Btk. 239/B. §, a 2021. május 14-től hatályos tényállás alapja az engedély nélküli vezetés szabálysértés volt, mely kissé más megfogalmazásban került be a Btk.-ba).

Napjainkban sem állt, illetve állhat meg a jogi szabályozás. A legnagyobb kihívást nemcsak az önvezető autók felelősségi szabályainak kidolgozásával, hanem a tömeges mértékű öltő, az egyébként sportpályára való sporteszközök (e-roller, monowheel) közúti közlekedésben használata jogi szabályozásával is adós a jogalkotás, holott igen felelőtlenül száguldoznak az ezen eszközöket használók nemcsak a saját, hanem mások testi épségét, anyagi biztonságát kockáztatva. (Például rémisztő, hogy egyes szülők engedik gyermekeiket iskolába menni e-rollerral, és még bukósisakot és láthatósági mellényt sem adnak rájuk.)

A közlekedési bűncselekmények jogtörténeti fejlődését áttekintve megállapítható, hogy ahogy a gazdaság, az ipar fejlődött, és tömegessé vált a közúti gépjárműhasználat, úgy önállósodott, differenciálódott egyre fokozatosabban a büntetőjogi szabályozás, és került előbbre időben a büntetőjogi felelősség beállta.

Megfigyelhető továbbá, hogy a közlekedési ágazaton belül legnagyobb részt kitevő közúti közlekedést érinti a tényállások nagyobb része.

E bűncselekmények – mint láttuk – a foglalkozás körében elkövetett bűncselekmények, illetve amely bűncselekményi kategóriából ezek kiváltak, az élet és testi épség elleni bűncselekmények sajátos megvalósulási és bűnösségi konstrukciójú formái.¹⁸

¹⁸ Enyedi László és társai: i.m. 21.o.

A „Közúti baleset okozása” bűncselekmény törvényi tényállása

A dolgozat témája szempontjából a „Közúti baleset okozása” bűncselekménynek van kiemelkedő jelentősége. A bűncselekmény törvényi tényállását a büntetőjogi szakirodalmi hagyományos felfogás szerint elemzem. Ennek kulcsszavai:

– egyrészt a bűncselekmény tárgya és a tárgyi oldal elemei (elkövetési tárgy, elkövetési magatartás, és az ún. esetleges tárgyi elemek, mint mód, hely, idő, eszköz, eredmény, okozati összefüggés);

– másrészt a bűncselekmény alanya és az alanyi oldal elemei (bűnösség: szándékoság/ gondatlanság, és esetleges elemként: motívum, célzat) szerint.¹⁹

A törvény szövege az alábbi:

„Közúti baleset okozása

235. § (1) Aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével másnak vagy másoknak gondatlanságból súlyos testi sértést okoz, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,

b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.”

1. A tárgyi oldal elemei

A tényállás **védett jogi tárgya** tágabb értelemben a közúti közlekedés biztonsága, szűkebb értelemben a más vagy mások élete, testi épsége, egészsége.

A bűncselekmény **passzív alanya** a közúti jármű vezetőjén kívül bárki lehet, egy vagy több személy, hiszen a „más vagy mások” szóhasználat törvényi egységet teremt. (Ha a sofőr magának okoz sérülést, nem lesz e bűncselekmény elkövetője, de cselekménye közlekedési szabálysértésnek minősülhet).

A bűncselekmény **elkövetési magatartása** a közúti közlekedés konkrét szabályának, szabályainak megszegése, amely megvalósulhat aktív (tevés) vagy passzív (mulasztás) magatartással, vagy ezek kombinációjával is.

Az elkövetési magatartás tekintetében **kerettényállásról** van szó, a keretkitöltő alapvető szabályokat a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény, a részletes szabályokat az 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól (továbbiakban: KRESZ) tartalmazza, de a közúti járművek forgalomba helyezéséről és forgalomban tartásáról szóló 6/1990. (IV. 12.) KöHÉM rendelet egyes előírásainak megszegése is tényállásszerű lehet. A közlekedési szabály tilalmat állapíthat meg, illetve utasítást adhat,

¹⁹ Erdősy – Földvári: i.m. 34-35.o.

a tilalom megszegése aktív magatartás elkövetését jelenti, míg az utasítás figyelmen kívül hagyása passzív magatartást feltételez.²⁰

A közlekedés biztonságát legáltalánosabban a KRESZ 3. § (1) bekezdés a) - c) pontja védi, mely a közlekedési szabályok betartására vonatkozó általános kötelezettséget tartalmaz, vagyis úgy kell közlekednünk, hogy a személy- és vagyónbiztonság ne kerüljön veszélybe, valamint másokat a közlekedésükben indokolatlanul ne akadályozzunk és ne zavarjunk.

Ezt fejezte ki találóan Viski László azzal, hogy – mivel lehetetlen valamennyi magatartás tétele tilalmazása, vagy pozitív előírása – „a közlekedési szabályok különböző megfogalmazásban, de azonos tartalommal és általános érvennyel leszögeznek egy keretszabályt: a mások veszélyeztetésének generális tilalmát, a »Ne veszélyeztess! « kategorikus parancsát”.²¹

E szabályok a közlekedésben általánosan követendő elvet, és nem valamely konkrét közlekedési magatartást szabályoznak, így mindig valamilyen speciális, konkrét közlekedési szabály megszegése mellett vizsgálhatóak a büntetőjogi felelősség körében (BH2004. 173.).

Hasonlóképpen egy általános szabály (KRESZ 25. § (1) bekezdés) kötelezi a gépjárművezetőt nemcsak arra, hogy a járművel a forgalmi, időjárási, látási és az útviszonyoknak megfelelően kell közlekedni, hanem arra is, hogy mindezt csak megfelelő műszaki állapotú gépjárművel teheti (KRESZ 5. § (1) bekezdés b) pont).

Az általános szabályok mellett a KRESZ a közúti közlekedésre vonatkozóan konkrét és részletes szabályokat is előír, így például a járművek elindulására, haladására, a megengedett legnagyobb, legkisebb sebességre vonatkozóan, a követési távolságra, az irányváltoztatásra, a hangjelzésre, a bekanyarodásra, a kitérésre, a megfordulásra és hátramenetre, az előzésre, a kikerülésre, a párhuzamos közlekedésre, a megállásra, a várakozásra, a különböző speciális járművekkel közlekedésre, a járművek kivilágítására, a gyalogosokkal szembeni és a megkülönböztető jelzésű járművekkel kapcsolatos magatartásra stb.

Az elkövetés helye a tényállásból kiolvashatóan a közút, de a Btk. 240. § (1) bekezdés ide vonja a nem közúton okozott balesetet is, ha a közúti járművezetésre vonatkozó szabályok megszegése nyolc napon túl gyógyuló sérülést, vagy ennél súlyosabb eredménnyel járó sérülést okoz.

Ha a közutat sportrendezvény céljára veszik igénybe, és ez időre a közúti forgalmat teljesen szüneteltetik, a verseny területén és idején nem a KRESZ-szabályok, hanem – a verseny engedélyezésével kapcsolatban kiadott rendőrhatalósági rendelkezések korlátain belül – a versenyszabályok alkalmazandók (BJD 1129.). Ha tiltott versenynél – mivel nincsenek versenyszabályok – következik be baleset, akkor az általános szabályok szerint

20 Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, szerkesztette: Karsai Krisztina, Wolters Kluwer, Budapest, 2022. március 1-től hatályos, internetes címe: <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/346/id/A13Y1369.KK/ts/20220301/lr/chain25710>, a letöltés dátuma: 2022. november 20.

21 Viski: i.m. 325-326.o.

vizsgálódó, hogy történt-e valamilyen bűncselekmény, akár élet-, testi épség elleni, vagy közlekedési bűncselekmény.

A **bűncselekmény eredménye** a (legalább) súlyos testi sértés okozása, ha az eredmény könnyű testi sértés, a közúti közlekedés rendjének megzavarása szabálysértés valósul meg.

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (továbbiakban: Szabstv.) 219. § szerint: „aki a közúti közlekedés szabályait megszegi és ezzel másnak vagy másoknak életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki vagy könnyű testi sértést okoz, szabálysértést követ el.”

A bűncselekmény minősített esetei az eredmény tekintetében tagolhatók (maradandó fogyatékoság, súlyos egészségromlás, vagy tömegszerencsétlenség, a halál, a kettőnél több ember halála, halálos tömegszerencsétlenség).

Másrésről eredmény a szabályszegő magatartás miatt bekövetkezett közlekedési baleset, mely fogalmat így definiálhatjuk: „közúti közlekedési baleset minden olyan váratlan esemény, amelynél a közúti forgalommal összefüggésben valaki meghal, megsérül, egészségében károsodik, vagy dologi kár keletkezik”.²²

Csak akkor valósul meg ez a bűncselekmény, ha az elkövetési magatartás és az eredmény közötti **okozati összefüggés** áll fenn. Így először mindig meg kell vizsgálni, hogy van-e olyan konkrét közlekedési szabály, amelyet a járművezető megsértett, akár szándékosan, akár gondatlanul, és ha van, a szabályszegés releváns oksági összefüggésben áll-e az eredménnyel, vagyis, hogy a sértettnek nyolc napon túl gyógyuló sérülése lett. (Ha nincs okozati összefüggés, csak a Szabs. tv. 224. § szerinti közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése szabálysértés miatt felel a járművezető /BH2000. 480./)

„Nem állapítható meg az okozati összefüggés, ha a veszélyhelyzetet, illetve az ebből bekövetkező eredményt elháríthatatlan külső ok (például a jármű elindulásakor nem észlelhető elháríthatatlan műszaki hiba, fék- vagy kormányhiba, természeti esemény, más személy szándékos vagy gondatlan veszélyeztető magatartása, például a jármű fékcsöveinek átvágása) okozta, vagy kizárólag a sértett szabályszegő aktív vagy passzív magatartása hozta létre, például a sértett szabálytalanul vagy nem észlelhető módon tartózkodik vagy halad a közlekedési útvonalon, féktávolságon belül lép a közlekedő jármű elé, és ezen okokból a közlekedési baleset a járművezető részéről elháríthatatlanná válik (BH1999. 350., BH1999. 196., BH1996. 242., BH1996. 296).”²³

2. Az alanyi oldal elemei

A **bűncselekmény alanya** a járművezető, aki intráneus, vagyis a közúti közlekedés szabályainak hatálya alatt áll. A jogszabályok és a bírói gyakorlat szerint vezetőnek az a személy minősül, aki az úton járművet vezet vagy állatot hajt (vezet). A segédmotoros

²² Viski László - Imre Iván - Ternai Zoltán: Közúti közlekedési balesetek elbírálása KJK, Bp. 1963., 12.o.

²³ Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez

kerékpárt vagy kerékpárt toló személy nem minősül vezetőnek (BH1977. 90.). A gépkocsivezetés oktatása és az azt követő gyakorlati vizsga során vezetőnek az oktató minősül (KRESZ 1. számú függelék III. pont a) alpont).

Az utas vagy a gyalogos a megvalósult bűncselekményért felel (eredménytől függően életelleni vagy testi épség elleni bűncselekmény, közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény), mert ők a Btk. 240. § (2) bekezdése alapján a közúti baleset okozása bűncselekmény tettesei nem lehetnek.

A **bűnösség** tekintetében fontos, hogy az eredményre, a súlyos testi sérülés okozására az elkövetőnek csak gondatlansága terjedhet ki.

„Tudatos gondatlanság esete például, ha a járművezető ismeri az adott körülmények között irányadó közúti közlekedési szabályt, előre látja, hogy ennek megszegésével olyan közlekedési helyzetet hozhat létre, amelyben egy vagy több személy 8 napon túl gyógyuló sérüléseket szenved, de ez a felismerés nem tartja vissza a közlekedési szabályszegéstől, mert a saját ügyességében, vezetési jártasságában és a sértett közlekedési magatartásában könnyelműen bízva abban reménykedik, hogy sikerül elkerülnie nemcsak a súlyos testi sérülést, hanem már a veszélyhelyzet kialakulását is. Hanyagság esetében a járművezető nem ismeri fel az adott körülmények között irányadó közlekedési szabályt, ezért nincs tudatában annak, hogy közlekedési szabályszegésével olyan veszélyhelyzet alakít ki, amelyből súlyos testi sérülés keletkezhet. További feltétel, hogy a közlekedési szabályszegés folytán előálló veszélyhelyzet és a súlyos testi sérülés objektíve előrelátható, és szabályszerű közlekedés esetében elkerülhető legyen, valamint, hogy ez az előrelátás és felismerés a járművezető személyes tulajdonságaira tekintettel elvárható legyen.”²⁴

E szabály jelentősége a jogalkalmazásban nemcsak az, hogy ha még gondatlanság sem terheli a vezetőt, nem valósítja meg ezt a bűncselekményt a magatartása, hanem az is, hogy ez alapján, vagyis a veszélyeztetésre, illetve az eredményre irányuló bűnösségi forma alapján lehet elhatárolni egymástól a közúti veszélyeztetés és a közúti baleset okozása bűncselekményeket.

A közlekedési szabályszegés (elkövetési magatartás) vagy szándékos, vagy gondatlan, de ha az eredményre csak gondatlanság terjed ki, a közúti baleset okozása bűncselekményt követte el a járművezető. Ha a közlekedési szabályszegés folytán előállott veszélyhelyzetre a szándékos terjed ki, akkor a cselekmény közúti veszélyeztetés, míg az életet, testi épséget sértő eredményekre kiterjedő szándék esetén pedig sértő bűncselekmény (emberölés, testi sértés) megállapítására kerülhet sor (BH2000. 2., 41/2007. BK vélemény I.).

A bűncselekmény megvalósulási **stádiumai** szerint befejezetté válik a bűncselekmény a szabályszegéssel létrehozott súlyos testi sértés bekövetkezésével, és mivel gondatlan bűncselekményről van szó, kísérleti szakasza nem lehetséges.

Maga a jogszabály alkot **törvényi egységet** azzal, hogy akkor is egyrendbeli a bűncselekmény, ha több személy sérül súlyos fokban, vagy hal meg a baleset következtében.

²⁴ Erdős-Földváry: i.m. 150.o.

Ha a balesetokozó a járművet ittas vagy a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt vezeti, e bűncselekmény (ittas járművezetés Btk. 236. §, járművezetés bódult állapotban Btk. 237. §) minősített esetét valósítja meg.

Más bűncselekményektől elhatárolás kérdésében fontos vizsgálni az elkövető szándékát (ahogy azt a fentiekben már részleteztem), hiszen ettől függően lesz a cselekmény közlekedési baleset okozásának vétsége (gondatlan cselekmény), vagy szándékos sértő bűncselekmény, ahol a közlekedési jármű csak egy eszköz a megvalósításhoz.

A szakértői bizonyítás a büntetőeljárásban – történeti áttekintés

A tudományok fejlődése már az ókori birodalmakban létrehozott olyan „foglalkozásokat”, amelyek művelői különleges ismeretekkel vagy tapasztalatokkal rendelkeztek, így, ha peres eljárásban bizonyításra került sor, a releváns tények megállapítására, értelmezésére, az összefüggések feltárására ezek a személyek voltak alkalmasak. Ekkor és a korai középkorban – a tudományágak kezdetleges specializációja miatt – a per eldöntéséhez szükséges kérdések megítélésére a közéletben, a bíraskodásban eljáró emberek nagy része képes volt.²⁵

A XI-XIII. században a magyar büntetőeljárásban nem az anyagi igazság kiderítése volt a cél (ennek megfelelően azt ezt elősegítő szakértői tudásra sem volt szükség), hanem a formális jellegű bizonyítás volt jellemző, így a bizonyítás eszközei elsősorban az eskü, a tanúbizonyosság, az istenítélet (például vas-, vízpróba), a perdöntő bajvívás és az okirati bizonyítás voltak.²⁶ A magyar eljárásjogból az istenítélet a XIII. században, a párbaj a XV. században szorult ki.²⁷

A XIV-XVI. században egyre inkább előtérbe került az anyagi igazság kiderítése, a formális bizonyítás háttérbe került, így a büntetőeljárásban olyan új bizonyítási eszközök jelentek meg, mint a hivatalbeli tudakozódás, a tanúkihallgatás, valamint az oklevél-bizonyítás. Bár szakértői tevékenységet ebben a korszakban sem végeztek, de ez utóbbi bizonyítási eszköznél már „szakkérdésben” adott „véleményt” egy, a bíróságtól különböző testület, ugyanis az oklevél-bizonyítás azt jelenti, hogy ha az ellenfél kétségbe vonta a bemutatott oklevél valóságát, a bíróság az okiratot hiteles hellyel vizsgálhatta meg, és a hiteles hely véleménye alapján foglalt állást.²⁸

Ugyancsak a későbbi szakértőkhöz hasonlóan a seborvos szaktudására alapoztak a látletet (*visum repertum*) felvételénél. A seborvos itt még nem szakértőként járt el, de

25 Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században, A kriminalisztika magyarországi előzményei, KJK, Budapest, 1977, 282.o.

26 Csizmadia Andor – Kovács Kálmán – Asztalos László, Magyar Állam- és jogtörténet, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003. 262.o.-tól

27 Katona Géza–Kertész Imre: A bűn nyomában, Fejezetek a kriminalisztika történetéből RTV-Minerva, Budapest, 1979., 40.o.

28 Csizmadia Andor és társai: i.m. 267.o.

speciális ismereteivel a szakértőhöz hasonlóan hozzájárult az anyagi igazság kiderítéséhez.²⁹

Hurtony Alexandra részletesen elemzi a szakértő igazságszolgáltatásban elfoglalt helyét. Alapkérdése, hogy kinek tekintsük a szakértőt: tanúnak, különleges szakértelemmel rendelkező tanúnak, vagy „ténybírónak”? E tekintetben a jogtudósok a kutatásaik során az alábbiakra jutottak:

Székely János szerint „Csupán a középkori pandektajogban – az olasz praktikusok munkássága nyomán – lett a szakértő nyilatkozata a büntető eljárás bizonyítékai sorában önállóvá, mint különleges bizonyítási eszköz. A pandektajogban a szakértő lassanként, fokozatosan vált ki a tanúk köréből, mint a büntető eljárásnak olyan szereplője, akinek funkcióját a bíróhoz látták hasonlíthatónak”.³⁰

A szakértő korai igazságszolgáltatásban elfoglalt ténybírói minőségét erősítette meg Kengyel Miklós is, miszerint a szakértőt a pandektajog ténybíróinak (»iudex facti«) nevezték, minthogy a bírónak nem volt lehetősége arra, hogy a szakértői véleménnyel szemben fenntartásait kifejezésre juttassa.³¹

A tudományok fejlődésével könnyebbé vált az anyagi igazság kiderítése, ezért ennek előtérbe helyezése a XVII-XVIII. században tovább folytatódott, ebben az időszakban a bizonyítás fő eszközei a gyanúsított és a tanú vallomása, a házkutatás, a helyszíni szemle és a látlelet felvétele. A XVIII. század végéig a szakértői bizonyítás tárgyi feltételei még nem voltak biztosítva, emiatt nem is mutatkozott igény a szakértői tevékenység részletes jogi szabályozására.

A XVIII. század második felében a formális bizonyítási elméletet (mely a bizonyítékokat szigorúan rangsorolta, így pl. a legmeggyőzőbb bizonyíték a beismerés, még ha azt kínvallatással is nyerik) felváltotta a bírói belső meggyőződésén alapuló, szabadon mérlegelt bizonyítékok rendszere.³² Mindez szükséges volt ahhoz a társadalmi, kulturális változáshoz, mely elvezetett az Ember mint érték elismeréséhez, amely a felvilágosodás eszmerendszerének középpontjában állt.

Bakonyi Mária tanulmányában a XVIII. században kialakult nézeteket is elemezte: eltérő álláspontok alakultak ki azzal kapcsolatban, hogy a szakértői vizsgálatnál a bíró jelen legyen-e. A hagyományos álláspontot védő jogászok szerint a szakértői bizonyítás a bírói szemle egyik esete, a bíró jelenléte szükséges, hiszen csak így tudja ellenőrizni a vegyészek tevékenységét, s veheti át a tényállás megállapításához annak eredményeit, míg az igazságügyi orvostan képviselőinek ellenvéleménye szerint egy esetleges szakértői manipulációt a bíró jelenléte nem tudja megakadályozni, hiszen nem ért a szakmához. A perjogászok ez utóbbi elméletet támogatták, önálló bizonyítási eszköznek tekintették a

29 Csizmadia Andor és társai: i.m. 269.o.

30 Hurtony Alexandra: Az igazságügyi szakértő szerepe a büntetőeljárásban, különös tekintettel a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények bizonyítási nehézségeire, 2021. június, internetes hivatkozás <http://ugyeszeklapja.hu/?p=3163>, letöltés:2022. november 20.

31 Kengyel M.: Magyar polgári eljárásjog, Osiris, Budapest, 2001, 283.o.

32 Katona Géza – Kertész Imre: i.m. 42.o.

szakvéleményt, és kifejlesztették azt a tételt, hogy a szakértő szakismereteinek közlésével és alkalmazásával a bíró segítője a perben (tehát bíróságéd).³³

Végül a jogfejlődés rögs útján kialakult hosszas vitából a szakvéleményt a bizonyítási eszközök egyik önálló fajtájaként elismerő álláspont került ki győztesen.³⁴

Az 1806. évi francia polgári eljárásjogi törvénykönyv 323. cikke már kimondta, hogy a bírák nem kötelesek a szakértők véleménye alapján döntésüket meghozni, ha a saját, belső meggyőződésükkel ellenkezik, csak meg kell indokolni az eltérést.

Történetileg a XIX. században a kötöttségektől mentes, szabad bizonyítás liberális alapelve lett általános (1865. évi olasz, 1881. évi spanyol, 1877. évben kodifikált ún. birodalmi német, 1895. évi osztrák polgári perrendtartás, 1896. évi XXXIII. törvénycikk a magyar büntetőeljárásról). E folyamatok máig ható eredményeként kötött (törvényes, formális) bizonyítási rendszert a XXI. században már nem találunk sem a kontinentális, sem az angolszász jogi környezetben, a szabad (materiális) bizonyítási rendszer alapvető struktúráját az elmúlt évtizedek európai perjogi reformfolyamatai sem érintették érdemben.³⁵

A XIX. században a magyar perjogban is jelentkeznek már a szakértői bizonyítás korszerű elvei, alapvető lett, hogy a szakértő tudományos képzettséggel rendelkezzen.³⁶

Az írásba foglalt magyar büntetőeljárás története **A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikkkel** (továbbiakban: Bp.) indul, melyet 1896. december 22-én hirdettek ki, és 1900. január 1-jén lépett hatályba. A törvény egységes és modern elveken szabályozta a büntetőeljárást, szakmai színvonala és értékei máig időtállóak, egyes megállapításai jelenleg is használatosak. Alapelvei a szabad bizonyítás és a szóbeliség, illetve a nyilvánosság. A törvény már említi a szakértői vizsgálat fogatosítását akként, hogy összeköti a bírói szemle (vagyis a bizonyítékhoz kapcsolódó tényleges észlelés) szabályaival. A Bp. 225. §-a szerint: „Ha bűnvádi ügyre nézve fontos ténykörülmények megállapítására vagy felderítésére személyes megfigyelés szükséges: bírói szemlélt kell tartani. Amennyiben a szemlével megállapítandó tények felismeréséhez és megítéléséhez külön szakértelem szükséges: szakértők alkalmazandók.”

A törvény általánosságban lehetővé tette minden olyan bírói szemle esetében szakértő alkalmazását, ahol bármilyen jellegű különös szakértelem volt szükséges, és egyes területeket külön is kiemelt (pl. halottszemle és boncolás, testi sértés esetében a gyógyulás időtartamának meghatározására, a terhelt beszámíthatóságát kizáró vagy korlátozó

33 Dr. Bakonyi Mária: A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárás törvényben 2018. április 4. <https://ujbtk.hu/dr-bakonyi-maria-a-szakvelemeney-szabalyozasa-az-uj-buntetoeljarasi-torvenyben/>, letöltés:2022. november 20.

34 Puzstai László: A szakvélemény és a bizonyítékok szabad mérlegelése Kriminálisztikai Tanulmányok XXIV. kötet, KJK, Bp, 1987., 375.o.

35 a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának véleménye 2014.El.II.JGY.1/1-65.: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből)

internetes hivatkozás: https://kuria-birosag.hu/hu/joggyak_csoport/szakertoi-bizonyitas-birosagi-eljarasban-targykoru-joggyakorlat-elemzo-csoport-a-letoltés:2022.április11

36 Halmosné Siket Zsuzsanna: Az igazságügyi szakértői tevékenység az állami szerepvállalás tükrében Debreceni Jogi Műhely, 2016. évi (XIII. évfolyam) 1-2. szám (2016. július 31.), internetes hivatkozás: <https://ojs.lib.unideb.hu/DJM/article/view/6665>, letöltés: 2022. április 11.

elmezavar vagy öntudatlanság kérdésében, pénz-, közhitelepapír- és bélyeghamisítás megállapítására, az írás azonosságának vizsgálatára, csalárd és vétkes bukás megállapítására, gyújtogatás esetén), és ismerte az elmemegfigyelés intézményét is.³⁷

A törvényjavaslat indoklásában olvasható, hogy a magyar jogtörténetben végül az alábbi álláspont kristályosodott ki: „Leghelyesebbnek látszik az az álláspont, mely szerint a szakértő se tanúnak, se a bírói hatáskör részesének nem tekintendő, hanem a bizonyítás eszközei közt önálló helyet foglal el. ... Hisz a szakértőnek tudománya, művészete vagy különös ügyessége alapján előadott véleménye nem lehet egyenlő természetű a csupán tényekre vonatkozó tanúvallomással. A bírói hatáskör részesének szintén nem tekinthető a szakértő, így véleménye valamely észleletről vagy ennek eredményéről éppen nem köti a bírót, hanem úgy, mint minden más bizonyító eszköz szabad mérlegelésének tárgya.”³⁸

A szakértői bizonyítás minőségi garanciájaként határozta meg a törvény, hogy a szakértő a vizsgálatát a szemle keretében végezte, mely szemlét a vizsgálóbíró vezette (aki rendszerint jelen volt, ha távollétében tartották, a szakértői vizsgálat hitelességét biztosítani kellett), a szemléről jegyzőkönyv készült. A szemlén alapvetően rendes szakértőt kellett alkalmazni, de ismerte az eseti szakértőt is, és kimondta, hogy a gazdasági szakismeret bizonyos esetekben speciális szakértelemnek tekintendő.

A törvény meghatározta az alkalmazandó szakértők számát (általában egy, de előírta, hol kötelező a kettő: boncolás, elmeorvos), a szakértők kizártságának feltételeit, és lehetőség volt magánszakértőt fogadnia a terheltnek, saját költségén, ellenőrző szakértő közreműködésével, olyan ügyben, amelyben az eldöntendő kérdések felismeréséhez és megítéléséhez külön szakértelem volt szükséges.

A bűnvádi perrendtartás szabályozta a szakértői vizsgálat, a véleményadás, illetőleg a szakértői vélemények értékelésének szabályait is. A szakértő a szakértői vizsgálat eredményeként leletet rögzített, vagy szakértői véleményt készített, melyet vagy szóban előadott (jegyzőkönyvbe foglalták), vagy megadott határidőn belül írásban terjeszthette elő.

Mivel a szakértői vélemény fontos bizonyítási eszköz volt, már ekkor szabályozták az eljárásrendet arra az esetre, ha a szakértők ténybeli megállapításai jelentősen eltértek, vagy a lelet határozatlan, homályos, önmagával vagy bizonyított ténykörülmenyekkel ellentétes, az adott vélemény helyességéhez nyomatékos kétség fér. Ekkor más szakértővel új szemlét kellett tartani, más szakértők véleményét kellett beszerezni, illetve a felülvizsgálatot szakértői testületek (orvostani, vegyészeti, az Igazságügyi Gazdasági Tanács hatáskörébe tartozó kérdésekben) végezték.³⁹

37 dr. Szűts Veronika: A szakértői bizonyítás és ennek tükrében a pszichológus szakértő alkalmazási lehetősége közlekedési büntetőügyekben, a bírói kirendelő határozatok sajátosságai, Budapest, 2020., internetes elérhetőség: https://www.jogiforum.hu/wp-content/uploads/2021/08/szuts-veronika_szakertoi-bizonyitas_pszichologus-szakerto-alkalmazasi-lehetosege-kozlekedesi-bunetougyekben_cimlappal.pdf, a letöltés: 2022. április 11.

38 Hurtony Alexandra: i.m.

39 Szűts Veronika: i.m.

A második világháborút követően megváltozott társadalmi rendben a szocialista államfelfogás gyakorlata egyre inkább a bünvádi perrendtartás rendelkezéseinek megvaltoztatásához, garanciáinak leépítéséhez vezetett.⁴⁰

1945. október 15-én a **9600/1945. ME számú rendelet** bevezette a rögtönítélő bíráskodást, a 72 órán belüli statáriális eljárást. Nem történt a Bp.-ben előírt alakszerű nyomozás, vizsgálat, az ügyész feladata volt, hogy a bizonyítékok biztosításáról, a szakértő előállításáról, sőt, halálos ítélet esetén orvosról, lelkészről gondoskodjon. A szabályozás politikai céljainak megfelelően ebben az időszakban a szakértő szaktudásának tényleges alkalmazása gyakorlatilag kizárt volt.⁴¹

Az új ideológiai alapokon nyugvó szocialista állam az **1951. évi III. törvénnyel (II. Bp.)** megalkotott büntető perrendtartással hozta létre az első önálló büntetőeljárásitörvényt, mely jogszabály a szakértői tevékenység szabályozásával kapcsolatban továbbra is leszögezi a szabad bizonyítás elvét, vagyis a büntetőeljárás során az eljáró hatóság alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy a meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához nem volt kötve, és szabadon felhasználhatott minden bizonyítékot, amely a tényállás kiderítésére alkalmas lehet.

A törvény újdonsága, hogy elválasztotta a bizonyíték (azok a tények, amelyekből a bizonyítandó tényekre lehet következtetni) és a bizonyítási eszköz (azok a források, amelyekből az ügy eldöntése szempontjából jelentős tényeket meríthetünk) fogalmakat egymástól, így a bizonyítási eszközök által megismert tények (melyek alapján arra következtetünk, történt-e bűncselekmény, ha igen, ki az elkövető) adják a bizonyítékokat.

A Bp. 53.§ sorolja fel a bizonyítási eszközöket, a „különösen” szóval kifejezi, hogy ezen kívül más bizonyítási eszköz is felhasználható: a terhelt személyes nyilatkozatai, a tanúvallomások, a szakértői vélemények, a szemle, okiratok és egyéb tárgyi bizonyítékok.

Azt is rögzíti, hogy eskünek a perben nincs helye.

Lényeges változás, hogy a szakvélemény mint bizonyítási eszköz, és nem mint szemle szerepel.⁴² Ennek megfelelően a szemlét önállóan, a szakértői bizonyítástól elkülönült eljárási cselekményként nevesítette.

Az 1951. évi III. törvény 68.§ a büntető perrendtartásról „szakértők” címszó alatt úgy rendelkezett, hogy „ha az ügyben jelentős tények vagy egyéb körülmények megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.”

A szakértőkre vonatkozó szabályok a bünvádi perrendtartás szabályaira reflektálnak, azokat a kor megváltozott eljárási szelleméhez igazítva tartalmazzák.

A Kommentár szerint a szakértő különleges szakértelme segítségével bizonyos tényeket vagy körülményeket észlelete körébe von, a hatóság előtt kifejti a szakismerete terü-

40 Szűts Veronika: i.m.

41 Halmosné: i.m.

42 Halmosné: i.m.

letéhez tartozó tapasztalati szabályokat, és azok alá vonja az ügy általa vizsgált ténykörülményeit.⁴³

Nincs szükség szakértő kirendelésére, ha olyan szakismeretre van szükség, amellyel minden, az általános életviszonyokkal ismerős személy rendelkezik.

Nincs lehetőség szakértő kirendelésére, ha jogkérdésről van szó, hiszen a hatóságnak, bíróságnak ismernie kell a jogot.

Nem mellőzhető a szakértő, ha a hatóság (rendőrség, ügyészség) vagy a bíróság tagja rendelkezik ezzel a különleges szakértelemmel, hiszen ez esetben a két szerep egybeesik, és ez kizárási ok.

A törvény Kommentárja világossá teszi, hogy a bizonyításnak az a feladata, hogy az összegyűjtött és megvizsgált bizonyítékok alapján minden egyes ügyben olyan következtetésekre jusson, amelyek megfelelnek a valóságnak, tartalmazzák az objektív igazságot.⁴⁴

A törvény bevezette azt a lehetőséget, hogy a kirendelt szakértő mellett a terhelt kérelmezte az általa megjelölt más szakértők meghallgatását (amelyet csak abban az esetben lehetett mellőzni, ha az az eljárást akadályozta).

Bár az 1951. évi III. törvény elkülönítette a szemle intézményét a szakértői vizsgálattól, de lehetővé tette, hogy a szemlén a szakértő részt vegyen, szakértői vizsgálatot végezzen, és lehetőséget adott arra is a törvény, hogy a szemle kizárólag szakértői vizsgálatból álljon (115. § (2) bekezdés).

Mindez arra utal, hogy a szakértői vizsgálat és a szemle még nem vált ketté, ezt a következő jogi norma szabályozta.

A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. törvényerejű rendelet (I. Be.) a szabályozási elvek és a lényegi szabályok tekintetében nem változtatott a szakértői bizonyítás szabályain, vagyis a korábbi szabályokhoz hasonlóan szabad bizonyítási rendszeren alapult, az általában előforduló bizonyítékokat sorolta fel (tanúvallomások, tárgyi bizonyítékok, okiratok, terhelt vallomása, szakértői vélemény, szemle (61. §)).

A szabályozás továbbra is a szakértő alkalmazásának feltételeként határozta meg az ügy eldöntéséhez szükséges tények vagy egyéb körülmények megállapításához vagy megítéléséhez elengedhetetlen különleges szakértelem szükségességét.

Szakértőként a kinevezett állandó szakértő mellett ki lehetett rendelni szakértői irodát (munkaközösség), igazságügyi miniszter rendeletével létrehozott szakértő testületet, szakértői feladattal megbízott hatóságot, szervet és eseti szakértőt is.

A tvr. egyértelműen elválasztotta a szemlét és a szakértői bizonyítást, de továbbra is volt lehetőség a szakértőnek részt venni a szemlén, illetve szakértői vizsgálati módszerként ismerte a tárgy, tény vagy helyszín közvetlen megfigyelését, illetve megvizsgálását is.

43 A Büntető Perrendtartás Kommentárja: (összeállította: dr. Molnár László és munkaközössége), Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957., 192.o.

44 A Büntető Perrendtartás Kommentárja: i.m. 178.o.

A szakértő jogai, kötelezettségei is változatlanul maradtak, valamint nevesítette a terhelt és a sértett szakértői vizsgálatnak alávetési kötelezettségét (a testi épséget és az egészséget nem veszélyeztető cselekmények kivételével). (I. Be. 137. §).

A szakértő megállapításaira és a szakértői véleményekre, a szakvélemény hiányosságának tisztázására irányuló eljárás szabályai azonosak maradtak a korábbi szabályozással, a terheltnek továbbra is joga volt más szakértőt alkalmaztatni azzal a korláttal, hogy a saját érdekében kirendelendő szakértő személyét nem ő határozhatta meg.

A szemlére vonatkozó szabályozás is változatlan maradt.⁴⁵

A büntetőeljárásról szóló **1973. évi I. törvény (II. Be.)** a büntetőeljárást, így azon belül a szakértői bizonyítást is több részletszabállyal gazdagította az I. Be.-hez képest.

A bizonyítás eszközei között továbbra megtalálható a szakvélemény és a szemle, továbbá kimondta a szabad bizonyítási rendszer elve alapján, hogy a más ügyben készült szakértői vélemények a büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználhatóak (61. § (2) bekezdés), bár nem tette egyértelművé, hogy ez szakértői véleményként vagy okiratként használható-e fel.

A 68.§ szerint a szakértő igénybevételének változatlanul az volt az alapja, hogy a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, továbbá a szakértő kötelező igénybevételének eseteit is meghatározta a törvény (kóros elmeállapot megállapítása, kényszergyógykezelés, kényszergyógyítás szükségessége, illetve amit az igazságügyi miniszter rendeletben meghatároz).

A törvény meghatározta, hogy elsősorban, illetve ennek hiányában kit lehet kirendelni szakértőként, ahogy azt is, hogy hány szakértő rendelhető ki, illetve mikor kötelező két szakértő (igazságügyi orvosi boncolásnál, a terhelt elmeállapotának vizsgálatánál két szakértőt kellett igénybe venni, emellett az igazságügyi miniszter más esetben is kötelezővé tette több szakértő alkalmazását), és a korábbi szabályozástól eltérően már nem visszautalással rendezte a szakértő kizárásának eseteit, hanem önállóan szabályozta (71. §).

A szakértő jogai változatlanok maradtak, ugyanakkor a törvény a gyakorlati tapasztalatok alapján már főszabályként szabályozta, hogy a szakértő a hatóság távollétében is végezhet vizsgálatot. A törvény egyértelműsítette, hogy a szakértő kötelessége az ügyben való közreműködés és a szakvéleményadás, ugyanakkor kötelessége a kirendelő hatóság értesítése abban az esetben, ha a szakkérdés nem tartozik szakismereteinek körébe.

A vizsgált személy közreműködési kötelezettsége továbbra is fennmaradt, azonban az alávetési kötelezettség alóli kivételnek már a műtétet és műtétnek minősülő vizsgálati eljárást jelölte meg a törvény, és meghatározta, hogy a szakértői vizsgálattal okozott kárért külön jogszabály szerint kártalanításnak van helye.

A szakvéleményről a törvény szüksézávan írt akként, hogy a szakértő feladata a szakvélemény elkészítése, amelyet a hatóság rendelkezésének megfelelően szóban ad elő, vagy meghatározott határidőn belül írásban terjeszt elő.

45 Szűts Veronika: i.m.

A törvény – a gyakorlatot átvéve – meghatározta az együttes (több szakértő azonos szakágban a szakvéleményt közösen terjeszti elő) és az egyesített (több szakághoz tartozó szakkérdésben adnak egy közös szakvéleményt a szakértők) vélemény fogalmát.

A szakvélemény hiányosságának tisztázására irányuló eljárás annyiban változott, hogy ugyanúgy először a szakértő köteles volt a hatóság felhívására szükséges felvilágosítást megadni, szakvéleményét kiegészíteni, ennek eredménytelensége esetén más szakértőt kellett kirendelni, elsősorban szakértői intézményt.

A magánszakértői vélemény csírája már fellelhető a törvényben, akként, hogy a vádlott és a védő a bírósági szakban, a vádirat kézbesítését követően a saját érdekében a nyomozás során kirendelt szakértő által vizsgált tény vonatkozásában név szerint megnevezett szakértő kirendelését indítványozhatták, a bíróság pedig eldöntötte, hogy helyt ad-e az indítványnak, és kirendeli-e ezt a szakértőt, vagy kirendel, de más szakértőt.

A II. Be. önállóan szabályozta a szaktanácsadó intézményét (olyan, megfelelő szakismerettel rendelkező személy, aki nem minősül szakértőnek, a hatóság tagja, aki szemlénél, bizonyítási kísérletnél, vagy más eljárási cselekménynél járhatott el, ha a bizonyítási eszközök felkutatásához, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakértelem volt szükséges, illetőleg ha a hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kért).

A szemlére vonatkozó szabályozás lényegében változatlan maradt.

Az 1989-es átfogó társadalmi változások tudományos és technikai fejlődéssel is jártak, a szabályozandó életviszonyok száma kiszélesedett, ezzel együtt megnőtt a büntető tényállások száma is, melyek megítéléséhez a bizonyítás szempontjából jelentős tények megállapításához vagy megítéléséhez új szakterületekre kiterjedő, különleges szakértelem vált szükségessé.

A harmadik büntetőeljárás törvény, a büntetőeljárásról szóló **1998. évi XIX. törvény (III., vagy régi Be.)** egy, a jogtudomány által elért eredményeket hasznosító megfontolt, de több területen nehezen alkalmazható szabályozást tartalmazó részletes és korszerű eljárási törvény volt.⁴⁶

A törvény 78. § (1) bekezdése értelmében szabadon felhasználható a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz (önállóan kiemelve a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat, a terhelt vallomása) és szabadon alkalmazható minden bizonyítási eljárás, a törvény azonban elrendelheti egyes bizonyítási eszközök igénybevételét (pl. a szakértő kötelező alkalmazásának köre kábítószerfüggőség, a személyazonosítás, elhalt személy kihantolása során).

Vagyis a törvény a szabad bizonyítási rendszer alapján állt, de tartalmazott egy, a részben kötött bizonyítási rendszerre utaló szabályt.

Mivel a gyakorlatban a büntetőeljárások jelentős elhúzódtását okozta a szakértői vizsgálatok késedelme, ezért a törvény a szakvélemény elkészítésének határidejét 60 napban határozta meg, mely a szakértő kérelmére, egy alkalommal legfeljebb 30 nappal volt meghosszabbítható (100. § (3) bekezdés).

46 A büntetőeljárás kézikönyve, Összeállította: Bárd Károly – Pusztai László, KJK Bp, 1993.

A törvény lehetővé tette a szakértő utólagos kirendelését sürgős részvizsgálat elvégzésére a nyomozati szakban (írásbeli kirendelés nélkül, ügyész vagy a nyomozó hatóság szóbeli rendelkezésére), ha az utólagos, írásbeli kirendelés elmaradt, a részvizsgálat eredményét önállóan nem lehetett felhasználni.

A törvény előírása szerint általában egy szakértőt kellett alkalmazni, de – ha a vizsgálati eljárás szükségessé tette – több szakértő is kirendelhető volt.

A törvény szerint a szakértő a vizsgálatot a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő eszközök, eljárások és módszerek felhasználásával köteles elvégezni, jogosult és köteles is mindazokat az adatokat megismerni, amelyek a feladatának teljesítéséhez szükségesek, e célból az ügy iratait megtekintheti, a szükséges eljárási cselekményeken jelen lehet, és a terheltől, a sértettől, a tanúktól és az eljárásba bevont többi szakértőtől felvilágosítást kérhet.

A III. Be. a szakértői törvény szabályaira figyelemmel először határozta meg (108. § (2) bekezdése) eljárásjogi törvényben a szakvélemény tartalmi elemeit, vagyis – a szakértő által aláírt – szakvélemény magában foglalta a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat (lelet), a vizsgálat módszerének rövid ismertetését, a szakmai megállapítások összefoglalását (szakmai ténymegállapítás), a szakmai ténymegállapításból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat (vélemény).

Fontos garanciális szabályként a leletben a szakértő előtt tett nyilatkozatot bizonyítási eszközként nem lehetett felhasználni.

Ha a szakvélemény hibás volt, orvoslására megoldást jelentett a felvilágosítás adása, a szakvélemény kiegészítése, a szakértő meghallgatása, a szakértők egymás jelenlétében meghallgatása, más szakértő kirendelése.

A törvény szerint a terhelt és a védő már a nyomozás során indítványozhatta más szakértő kirendelését, továbbá magánszakvéleményt is benyújthattak (korlátozás nélkül), de a felkért személy szakértőként bevonását a hatóság megtagadhatta. Ez esetben – a szakértői törvény alapján a szakvéleményre vonatkozó szabályoknak megfelelő – magánszakértői vélemény okiratként volt felhasználható. Ha elfogadta a hatóság a magánszakértői véleményt, a magánszakértő jogosulttá vált a kirendelt szakértővel azonos körű iratmegismerésre, vizsgálat elvégzésére.

A szemlénél, ha szükséges, szakértőt is lehetett alkalmazni. Ezzel a törvény azt a bizonytalanságot rendezte, hogy a szemlénél a nyomozó hatóság igénybe vehet-e szakértőt, vagy csak szaktanácsadót.

A jelenleg hatályos **Büntetőeljárás törvény (2017. évi XC. törvény, továbbiakban: Be.)** szintén a szabad bizonyítási rendszer alapjain áll, vagyis a bizonyítási eszközök egyikeként nevesíti a szakvéleményt. A törvénykönyv 167.§ (3) bekezdése egyértelműsíti, hogy a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító erejük, vagyis elméletileg ugyanolyan súlyú lehet igazságügyi szakértői vélemény, mint például egy tanúvallomás. Ugyanezt erősíti meg a Be. 167.§ (4) bekezdésben írtak, miszerint a bíróság,

az ügyesség és a nyomozó hatóság a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg.

A szakértő – aki főszabály szerint kirendelés alapján jár el, illetve részletesen szabályozást nyert a magánszakértő jogállása is – alkalmazási köre változatlan: ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, ebben az esetben kerülhet sor kirendelésére a 188.§ (1) bekezdés szerint.

A törvény a speciális szakismeret alkalmazására feljogosított személyek körét továbbra is a szakértőben és a szaktanácsadóban határozza meg.

Érdekes megoldása a törvénynek, hogy a szakértőt és a szaktanácsadót egyéb érdekeltként tünteti fel (58.§ (2) bekezdés g) pont), majd rögzíti, hogy melyikőjüket miként lehet az eljárásban meg-, illetve kihallgatni.

A szakértőt szakértőként lehet meghallgatni (Be. 196.§ (2) bekezdés szerint a szakvélemény szóbeli előterjesztése).

A szaktanácsadóról a törvény – a korábban kialakult gyakorlatot beemelve – nevesíti a műszeres vallomásellenőrzés (poligráfós vizsgálat) bizonyítékként felhasználhatóságát, és a poligráfós vizsgálatot végző személy mint szaktanácsadó tanúkénti kihallgathatóságát (Be. 212.§ (2) bekezdés. (Viszont továbbra sincs törvényi szinten elismerve a szagazosítás mint bizonyítási eljárás).

A hatályos Be. újítása, hogy a Szakértői törvény rendelkezéseivel összhangban lehetővé teszi a magánszakvéleménynek a kirendelés alapján készült szakvéleménnyel azonos értékelését abban az esetben, ha az a Büntetőeljárás törvényben előírt követelményeknek eleget tesz, ha nem, akkor pedig az azt benyújtó fél különleges szakértelemmel készült előadásának, észrevételének lehet tekinteni, és az abban leírtakra tekintettel is megvan a bíróságnak az a lehetősége, hogy a kirendelt szakértőt meghallgassa, szakvéleménye kiegészítését rendelje el, vagy új szakértőt rendeljen ki.

Továbbra is lehetőség van a nyomozati szakban a sürgős részvizsgálat szükségessége esetén szóbeli rendelkezés alapján szakértő kirendelésére akként, hogy a haladéktalan szükség megszűntével írásban ki kell rendelni a szakértőt.

A Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény a szakértőkre vonatkozóan alapvetően a korábbi, a III. („rég”) Be. szabályozásával azonos tartalmú szabályozást tartalmaz.

A szakértői törvényről röviden

Az igazságügyi szakértői tevékenység és szakvéleményadás alapvető szabályait Az **igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény (Szaktv.)** tartalmazza, amely a Be. háttéranyagát adja.

A jogrendszerünk kettős szabályozással oldotta meg az igazságügyi szakértői tevékenységre vonatkozó normákat, egyrészt a valamennyi igazságügyi szakértői tevékenységre vonatkozó alapvető intézményi, eljárási, minőségbiztosítási szabályok, a vizsgálati

követelményekre, a szakértői véleményekre és a kompetenciákra vonatkozó szabályok jelentik az igazságügyi szakértői tevékenység általános kereteit (Szaktv.), másrészt az adott igazságügyi területen végzett szakértői tevékenységet az érintett eljárási szabályok, így a büntetőjog területén a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény szabályozza.

A Szaktv. definiálja az igazságügyi szakértő feladatát: a hatóság kirendelése vagy megbízás alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel, a függetlenség és pártatlanság követelményeinek megtartásával döntse el a szakkérdést, és segítse a tényállás megállapítását (3.§ (1) bekezdés).

A törvény szabályozza az igazságügyi szakértői tevékenységet, a szakértővé válás folyamatát, a szakértés intézményrendszerét (igazságügyi szakértők, eseti szakértők, szakértői gazdasági társaságok, szakértői intézmények, szakértői intézetek, szakértői testületek, külön jogszabályban szakvélemény adására feljogosított szervezetek), a szakértő tevékenységében közreműködő személyekkel (szakkonzultáns és a segédszemélyzet) kapcsolatos szabályokat, valamint a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara működésére vonatkozó előírásokat.

Hogyan kerül a szakértő a büntetőeljárásba?

A Büntetőeljárás Törvény szigorú rendben szabályozza a bűncselekmény észlelésekor megtett feljelentéstől a jogerős bírósági ítélet meghozataláig (és különleges esetekben még azon túl is) az eljárásrendet, melynek időben első szakasza a nyomozás, ahol a bűnyűben releváns tények felkutatása, összegyűjtése, biztosítása és értékelése történik.

A büntetőeljárásban kiinduló pont, hogy bűncselekmény történt, ez hozza mozgásba az állami büntüldöző apparátust. Az eljáró hatóságok a bűncselekményről nyert elsődleges ismeretanyagot folyamatos gyarapítják, hogy minél több tudásuk legyen a bűncselekményről, és annak megítéléséről.

„A hatóságok tevékenysége a bűnyűgyek mindhárom időbeli stádiumára: a múltra, a jelenre, a jövőre kiterjed. A büntetőeljárás csak akkor töltheti be funkcióit, ha:

- a múltban végbement eseménnyel, a bűncselekménnyel kapcsolatban valóban állapítja meg a történeti tényállást oly módon, hogy
- a bizonyítás során reálisan észleli a jelen tényeit, körülményeit;
- a törvények által meghatározott jogkövetkezmények közül azokat és olyan mértékben alkalmazza, amelyekről a jövőben várunk kedvező hatást, akár a felelősségre vont személy magatartásában, akár a társadalom mikro- vagy makroszintjein.²⁴⁷

A büntetőeljárás az objektív igazságot akarja megállapítani, azt, hogy az eljárásban az ügy minden lényeges körülményére kikövetkeztetett megállapítások megfeleljenek a valóságban, a múltban ténylegesen megtörténteknek.

47 Katona Géza: Valós vagy valótlan, KJK Budapest, 1990., 21-22.o.

Az ügy lényeges körülményei azok a tények, amelyeknek az eljárás tárgyát képező konkrét ügyben jogi jelentőségük van. Ezeket a tényeket bizonyítandó tényeknek nevezük.

A bizonyítandó tények komplexumának megállapítását más tények, konkrétan a bizonyító tények (bizonyítékok) teszik lehetővé. A bizonyítékok a bizonyítási eszközök révén szerezhetők meg.⁴⁸

Katona Géza szerint a bizonyítási eszköz az a jogi fogalom, amelynek jogi funkciója a benne foglalt bizonyíték rögzítése és továbbítása a büntetőügyekben eljáró hatóságokhoz⁴⁹, míg a bizonyítás célja a tények megállapítása (hasonlóan a mindennapi élet területeihez), nem pedig tudományos összefüggések, új tudományos tételek felállítása.⁵⁰

A Be. 165.§ szerint a bizonyítási eszközök: a tanúvallomás, a terhelt vallomása, a szakvélemény, a pártfogó felügyelői vélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, ideértve az iratot és az okiratot is, és az elektronikus adat.

A felsorolás a)-f) pontig tart, és mivel nem teszi hozzá a törvény, hogy „különösen”, akként kell értelmeznünk, hogy csak ezeket a bizonyítási eszközöket ismeri el a Be., vagyis a felsorolás taxatív. (Felmerült bennem a kérdés, hogy a most még nem létező, de a jövőben már létrejött olyan valami, ami akár bizonyítási eszközként funkcionálhat, csak emiatt nem lehetséges az alkalmazása? Vagy egy törvénymódosítás majd megoldja.)

Katona Géza a szakvéleményt kettős jellegű bizonyítási eszköznek tekinti, nem kizárólag személyi és nem kizárólag tárgyi bizonyítási eszköz, hiszen egyrészt maga a szakértő személy hozza létre, mint a tanú és a terhelt a maga vallomását, másrészt a szakértői tevékenység objektív forrását, a vizsgálat tárgyát az eljáró hatóság bocsátja a szakértő rendelkezésére.⁵¹

A szakvélemény tehát bizonyítási eszköz, az általa hordozott bizonyíték pedig a szakértőnek a hozzá intézett kérdésekben kialakított szakmai véleménye.

Ahogy a Szakértői törvény 2.§ 15. pontja fogalmaz: a szakértő véleménye a szakvélemény részét képező azon tartalmi egység, amely a szakmai ténymegállapításokból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat tartalmazza.

Szakvélemény adására a szakértő jogosult, kirendelésére a Be. 188.§ (1) bekezdés alapján akkor van szükség, „ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges”.

A nyomozás során összegyűjtött adatokról minél előbb el kell dönteni, vannak-e köztük olyanok, amelyek szakértői vizsgálatot igényelnek, ezeket célszerű minél előbb elvégezni, mert komoly kihatással lehetnek az eljárás további menetére, eredményességére.

48 Hegyi Zsófia: Szakértő a büntetőeljárásban, különös tekintettel az írásszakértőre (szakdolgozat, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc ÁJK, 2009.) internetes hivatkozás: <https://docplayer.hu/6129130-Hegyizsofia-szakerto-a-buntetoeljarasban-kulonos-tekintettel-az-irasszakertore.html>, letöltés időpontja: 2022. május 3.

49 Katona Géza: Valós vagy valótlan 35.o.

50 Katona Géza: Valós vagy valótlan 18.o.

51 Katona Géza: Valós vagy valótlan 302.o.

A Be. egyértelműen fogalmaz: amennyiben az eljárásban bizonyítandó tény megállapításához

vagy megítéléséhez különleges szakértelemre van szükség, a hatóság szakértőt alkalmazhat. A különleges szakértelem az eljárás során a nem jogi jellegű, hanem az eljáró jogászok ismereteit meghaladó jártasságra, egyedi szakismeretre vonatkozik. A szakértő alkalmazása biztosíthatja a minél pontosabb tényállás-megállapítást.

Maga a szakértelem egy gyűjtőfogalom, Székely János szerint „a szakértelem a tapasztalati tételek ismeretét jelenti, amelyek lehetnek kialakult tudományos vagy technikai tételek, amelyek szakkönyvekben is megtalálhatók, lehetnek azonban olyanok is, amelyeket a szakértő hosszú évek gyakorlata alapján elsajátít ugyan, ámde alkalmazásuk még nem teljesen tudatos. Fontos azonban, hogy hangsúlyozza azt is: az egyéni tapasztalatnak ahhoz, hogy tapasztalati tételként kezelhető legyen, verifikálhatónak kell lenni.”⁵²

A „különleges szakértelem” definícióját a Be. nem adja meg, bár támpontokat nyújt, így a *contrario* értelmezéssel mindent ide vehetünk, amely tényekre bizonyítás folyik és nem köztudomásúak, vagyis amely tények megállapítása nem igényel különleges szakértelmet, de még bizonyítást sem.

Az 1998. évi XIX. törvény („régí Be.”) még meghatározta, hogy mikor kötelező a szakértő alkalmazása (kóros elmeállapot, alkohol-, illetőleg kábítószerfüggőség vizsgálata, kényszergyógykezelés vagy kényszergyógyítás szükségessége felmerül-e, személyazonosítás biológiai vizsgálattal, elhalt személy kihantolása), ebből következtethetünk arra, hogy ezen esetek megítélése biztosan a különleges szakértelem körébe tartozik.

A fogalmat arról az oldalról megvizsgálva, hogy valamilyen szakmai tényre kell vonatkozni a különleges szakértelemnek, szűkíthetjük a kirendelendő szakértők körét, ugyanis ez azt is jelenti, hogy jogkérdésben nem lehet szakértőt kirendelni, hiszen már a római jog is azt mondta ki: „*iura novit curia*”, vagyis a bíróság ismeri a jogot, a jogi szakismereteket a büntetőeljárásban eljáró hatóságoknál meglévőnek kell tekinteni.

Bakonyi Mária tanulmányában Székely Jánost idézi: „nem kerülhet sor szakértő igénybevételére jogi kérdésben. Arra vonatkozólag, hogy az ügyben jelentőséggel bíró bárminő jogszabály (törvény, rendelet, szabályrendelet, döntvény, stb.) létezik-e és mit tartalmaz, éppen a hatóság rendelkezik különleges szakértelemmel. Ha kétségei vannak, tudakozódnia kell, de szakértőt nem vehet igénybe.”⁵³

A nyomozás során a bűnyűgyben releváns tényeket vagy körülményeket a nyomozó hatóság állapítja meg, vagyis a nyomozó hatóság tagjainak általános szakismereti színvonalát vehetjük a különleges szakértelem alsó határának, mivel ezen az alapon dönti el a nyomozó hatóság, hogy a konkrét tény megállapításánál vagy megítélésénél szükséges-e különleges szakértelem.

52 Nogel Mónika: Az igazságügyi szakértői szakterületek tagolása és a szakértői kompetencia, *Ügyészek Lapja* 2019/6., internetes hivatkozás: <http://ugyeszleklapja.hu/?p=2702>, a letöltés dátuma: 2022. április 29.

53 Bakonyi Mária: i.m.

E tények és körülmények megállapításánál és megítélésénél a szakértői vélemény, mint bizonyíték csak az egyik lehetőség a sok közül.⁵⁴

Markánsan fejezi mindezt ki az alábbi megfogalmazás is: „...az eljárásvezető jogosult, de egyben köteles is eldönteni, hogy valamely adott esetben szüksége van-e az ő jogi szaktudásától eltérő különleges szakértelemre, vagy nincs. Szándékosan nevezzük »attól eltérőnek« a keresett szaktudást az »azt meghaladó« helyett, mert egyesek szeretik ezt tévesen úgy beállítani, mintha ilyenkor valamiféle minőségi többletről lenne szó.»⁵⁵

Napjainkban a tudomány, a technika, az ipar, a mezőgazdaság, a kultúra rohamos fejlődése újabb ismereteket eredményez. Emiatt állandó mozgásban van a különleges szakértelem és az általános ismeret körébe tartozó tudás közti határvonal, egyrészt az eddig különleges szakértelem körébe tartozó ismeretek a nyomozási gyakorlatban általános ismertekké válnak, ezzel kikerülnek a különleges szakértelemnek számító ismeretekből, másrészt újabb és újabb területek születnek, amelyek abban az adott időpontban különleges szakértelemnek minősülnek.

A különleges szakértelem határait megvonva Gödöny József hangsúlyozza, hogy a fogalom állandóan változó tartalmat takar.

Erdei Árpád szerint a különleges szakértelem olyan ismereteket foglal magában, amelyek kívül esnek a jogi ismeretek körén, és meghaladják az általános ismeretek szintjét.⁵⁶

A szakvélemény értékelésének fonáksága

A különleges szakértelemmel elkészült szakvéleményt valójában egy olyan valakinek kell értékelnie, akinek magának nincs meg a különleges szakértelme, hanem más által kerül a különleges szakértelem birtokába. A bíróság különleges szakértelme hiányzik, mégis a vádemelésig eljutott büntetőeljárársban a bíró feladata a rendelkezésre álló bizonyítékok egyenként és összességében értékelése, hiszen a büntetőeljárás egyik garanciális alapelve a büntetőeljárás tárgyilagossága, hogy a jogalkalmazó a saját szakismerete alapján ne döntse el a különleges szakértelmet igénylő kérdéseket.

Mind emiatt a bizonyítási tevékenység egyik legbonyolultabb mozzanata, amikor a jogalkalmazó a szakvéleményt értékeli, mely nemcsak a szakértő alkalmasságára, a szakértő rendelkezésére bocsátott bizonyítási eszközök hitelességére, az elvégzés módszerére, hanem a szakvélemény hitelt érdemlőségére (a szakértő kompetenciája, szaktudása) is kiterjed.

54 Katona Géza: Valós vagy valótlan, KJK Budapest, 1990., 302.o.

55 Destek Miklós: Szakértős bizonyítás közlekedési büntetőügyekben, Belügyi Szemle, 1998/2. 55.o.

56 Dr. Bakonyi Mária: A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárási törvényben 2018. április 4. <https://ujbtk.hu/dr-bakonyi-maria-a-szakvelemeny-szabalyozasa-az-uj-buntetoeljarasi-torvenyben/letoltés>: 2022. április 29.

Ahhoz, hogy a jogalkalmazó a szakvéleményt aggálytalanul fogadja el, meg kell győződnie arról, hogy az adott szakértő jogosult és képes a feltett kérdésekre válaszolni, ezzel a kirendelő hiányzó szakértelmét pótolni.⁵⁷

Ahogy Erdei Árpád megfogalmazza: „a jog, a logika, az általános ismeretek szerepet kapnak az értékelési műveletben”, illetve „kétségtelen, hogy a hatóságnak bizonyos mértékig meg kell bíznia a szakértő tudásában és lelkiismeretes munkájában”.⁵⁸

Amennyiben a benyújtott szakvélemény kétségeket ébreszt a hatóságban, maga a Be. adja meg a lehetőségeket a szakvélemény pontosításához, vagyis nem kell a hatósági személynek a különleges szakértelem birtokában lennie ahhoz, hogy felfedezze a szakvélemény formális hibáját (pl. minden kérdésre lett-e, és egyértelmű-e a válasz) vagy tartalmi tévedéseit (pl. önellentmondó, a vélemény nincs összhangban a lelet részben írtakkal).

A szakvélemény értékelése éppúgy a bíróság bizonyítékokat mérlegelő tevékenységének szűrője alá esik, mint a tanúvallomások értékelése. Találónan definiálja a mérlegelés fogalmát a két jogtudós, Móra Mihály és Kocsis Mihály: A mérlegelés „a bíróságnak az a tevékenysége, amellyel a bizonyítás adatait rendbe szedi, azokat értékelés útján egységbe vonja és ennek eredményeképpen keletkező benső meggyőződése segítségével a tényállást megállapítja.”⁵⁹

Ki dönti el az ügyet?

Az eddig elemzettekből úgy tűnhet, hogy olyan esetekben, ahol szakértő kirendelése szükséges a különleges szakértelme miatt, ha az általa beterveztett szakvélemény aggálytalanul elfogadható, az abban leírtak már el is döntötték az ügyet, aki tudja, jól értelmezi, már prejudikációnak is veheti, hiszen a jogalkalmazó úgyis vakon elfogadja az abban leírtakat.

Azt gondolom, valóban vannak olyan esetek, amikor ez történik (például egy kromoszómavizsgálatkor), de ez így túl leegyszerűsített séma, és összemosza az eljárási szereplők feladatait.

A Be. (és minden elődje) egyértelművé teszi az eljárás résztvevői körében, hogy a nyomozó hatóság, az ügyészség, a bíróság folytatja a büntetőeljárást, melybe egy ponton, amikor a különleges szakértelemre van szükség, a jogalkalmazó által átadott adatok és információk feldolgozására becsatlakozik (kirendelés folytán) a szakértő, majd a vizsgálat eredményét, a szakvéleményét visszaengedi az eljárásba, melyet a jogalkalmazó értékeli.

Ugyanezt fejezi ki Székely János meghatározása: „a szakértő nem bíró és nem is tanú, hanem olyan személy, aki különleges szaktudásánál fogva bizonyító eszközt szolgáltat”.⁶⁰

57 Nogel Mónika: Az igazságügyi szakértői szakterületek tagolása... Ügyészek Lapja 2019/6.

58 Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, KJK, 1987. 236.o.

59 Hegyi Zsófia: i.m.

60 Hegyi Zsófia: i.m.

Fontos, hogy mind a bíróság, mind a szakértő tudja a kompetenciahatárait, hiszen megeshet, hogy egyrészt a bíró azt gondolja, ért az adott szakterülethez, és nem rendel ki szakértőt, másrészt van szakértő, aki (akár a kirendelő határozatban tévesen feltett kérdésre) szívesen nyilatkozik jogkérdésben, és eldönti a jogesetet a bíró helyett.

A szakértőt a fentiek alapján találóan nevezhetjük a bíró segédjének, aki szaktudásával hozzájárul az objektív igazságnak legnagyobb mértékben megfelelő tényállás kidolgozásához, és ezzel a büntetőeljárás megnyugtató befejezéséhez.

(Személy szerint sosem éreztem úgy, hogy a szakértő döntötte el az ügyet, de nagyban támaszkodtam a megállapításokra.)

A közlekedési büntetőügyek tipikusan sok szakértős ügyek. Az 1990-es években az összes büntetőügy legfeljebb 40%-ban rendeltek ki szakértőt, a 2000-es évek első felében már kb. 50 %-ban, ezen belül a közlekedési bűncselekmény elkövetésének alapos gyanúja miatt indult eljárásoknál ez az arány az ügyek 80%-a.⁶¹

Különösen a balesettel járó bűncselekmények nem folytathatók le szakértői közreműködés nélkül, akár a sérülésre, véralkohol-kábítószer használatra, elmeállapotról (orvossal szakértő), akár a baleset mechanizmusára, a jármű műszaki állapotára, a járművezető vezetéstechnikai jártosságára (műszaki szakértő), akár a vezető személyére, járművezetésre szellemileg-lelkileg alkalmasságára (közlekedésszociológus szakértő) vonatkozó kérdések megválaszolása különleges, más-más szakterülethez tartozó szakértelmet igényel.

Nagy szerep juthat a különböző kriminalisztikai vizsgálatokra szakosodott szakértőknek is egy-egy bűncselekmény tényállása felállításában, így a nyomszakértő (pl. a sérült alkatrész és a jármű azonossága), a fizikai és vegyi vizsgálatok szakértője (pl. be volt-e kapcsolva a jármű világítása, gépjárműtűz vizsgálata), textilszakértő (ruhafosztlány azonossága), de akár a meteorológust is meg kell keresni adott esetben (a balesetkor időjárási és látási viszonyok).⁶²

A magyar jogirodalomban egységes az álláspont arról, hogy a szakértő ténymegállapításai nem kötik a bíróságot, a szakértő funkciója nem feleltethető meg a bírói tevékenységnek.⁶³

A szakértő nem köti szakvéleményével a bírót, hiszen ezzel kisajátítaná az ítélezés jogát. Egyértelműen levezethető a Be.-ből is, hogy a szakvélemény bizonyíték, amely több más bizonyíték mellett egy olyan ítélet alapját adja, amelyben döntenek a büntetőeljárás alá vont személy büntetőjogi felelősségéről.

A bíró pozícióját erősíti az is, hogy a szakvéleményben leírtakkal nem köteles egyetérteni, figyelmen kívül hagyhatja egészében vagy részben, de mindennek részletes indo-

61 Kereszty Béla: A szakértői bizonyítás szerepe a közlekedési bűncselekmények miatt induló büntetőeljárásban, *Belügyi Szemle* 2008/6. 46.o.

62 Kereszty Béla: A szakértői bizonyítás valós szerepe a közlekedési bűncselekmények miatt induló büntetőeljárásokban, *Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére.* Budapest, 2007.103.o.

63 Bérces Viktor: A szakvélemények büntetőperbeli felhasználásnak elvi és gyakorlati kérdéseiről internetes hivatkozás: https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/6543/13_bercesviktor_t%C3%B6rdelt.pdf, a letöltés dátuma: 2022. november 20.

kát kell adni, és a Be.-ben szabályozott lépcsőfokokat megjárva orvosolhatja annak hiányosságait.

Találón jegyzi meg Erdei Árpád, hogy a szakvéleményben foglaltak „csak más adatokkal, bizonyítékokkal együtt fordulnak elő a hatósági ténymegállapításokban”, a hatósági döntés alapja nem csak a szakvélemény egyedül és önmagában, viszont előfordulhat olyan eset, amikor a hatóság „minden más, azzal ellentétes bizonyítékkal szemben a szakvéleményre alapozza a döntését” a mérlegelés és a belső meggyőződés kialakulása folyamatában.⁶⁴

Azt is látni kell, hogy a szakvélemény a bizonyítás anyagának csak egy részére, mégpedig a különleges szakértelmet igénylő részére ad választ, míg a bíróság az összes bizonyítékot átlátja, és alakítja ki az ezek értékelésével kialakult belső meggyőződése során a történeti tényállást.

A szakértői vélemények jelentőségét a közúti baleset okozásának vétsége bűncselekmények elbírálásánál az alábbi jogesetek is szemléltetik:

A figyelmetlen teherautós és a gyorsajtó motoros (a Soproni Járásbíróság B.33/2021. számú eljárása)

A vádlott

B.B. vádlott 2007-2021-ig dolgozott gépkocsivezetőként egy egyéni vállalkozónál, munkahelye a vezetési jogosultság szünetelése miatt szűnt meg.

A vádlott 1991. június 14. óta rendelkezik B1, B, C1, C, K, AM kategóriákra, míg 1994. március 4. óta B+E, C1+E, C+E, Mgv, T, F kategóriákra érvényes vezetői engedéllyel.

Büntetve volt, a Sz-i Járásbíróság a 2016. június 2. napján jogerőre emelkedett 6.B.229/2016/2. számú ítéletével ittas állapotban elkövetett járművezetés vétsége és más bűncselekmény miatt 150.000,- forint pénzbüntetésre és 6 hónap B kategóriára érvényes járművezetéstől eltiltásra ítélte, szabálysértés miatt az elmúlt 3 évben nem vonták felelőségre.

A tényállás

B. B. vádlott 2019. október 26. napján reggel 7 órától állt munkába, a munkáltatója tulajdonát képező, általa vezetett FUZ-515 frsz-ú, Liaz típusú tehergépkocsiból és a hozzá kapcsolt FXB-590 frsz-ú, Theodor Meierli MK 16 típusú vontatmányból álló gépjárműszerelvényt szállított folyamatosan cukorrépat a lövői vasútállomásra egy közeli faluból, majd indult vissza.

11,14 óra körüli időben a lövői vasútállomás rakodóterületéről az üres járműszerelvényt indult vissza a következő fuvarért, a burkolatlan, murvás felületű bekötő útról kívánt Lövő irányába, balra, nagy ívben a száraz útburkolatú 84-es számú főút 96 +570

64 Erdei Árpád. Tény és jog ... i.m. 91.o.

km szelvényében a főútra kihajtani, ahol az időben közepes erősségű forgalom haladt, derült, száraz időben, nappali látási viszonyok között.

A vádlott a balra kanyarodást 11,18 órakor álló helyzetből kezdte meg, majd a kikanyarodást követően 28-32 km/h sebességgel haladt már a főúton akként, hogy a járműszelvény mindkét úttestet elfoglalta.

A vádlott a kikanyarodás megkezdésekor és a kanyarodás folyamán figyelmetlensége miatt nem észlelte a 84-es számú főúton – ahol a megengedett legnagyobb sebesség 90 km/h – a neki jobbról, Sopronkövesd irányából, a kanyarodás megkezdésekor tőle 272,2 méterre, a későbbi lehaladási ponttól 242 méterre lévő, valószínűsíthetően 120-130 km/h sebességgel felé közlekedő, Sz. Z. sértett által vezetett UNT-900 frsz-ú, Ducati típusú, kivilágított motorkerékpárt.

A sértett – észelve az elé kanyarodó járműszelvényt a későbbi lehaladási helyétől 189,9 méterre, a letérés előtt 3 másodperccel – motorkerékpárját jobbra, az úttest melletti füves területre kormányozta az ütközés elkerülése érdekében. Ennek során a jobb oldali útpadkára 90-95 km/h sebességgel lehaladva a vízelvezető árok jobb partjának csapódott, amitől a levegőbe repült, majd a talajon többször megpördülve, a földbe csapódva a füves területen került nyugalmi helyzetbe.

A baleset következtében Sz. Z. sértett diffúz agyzúzódásban, traumás agyvizenyőben, kétoldali agyzúzódásban, vérzéses elváltozásokban, az elektrolitháztartás zavarában, szövődményként tüdőgyulladásban, a hosszú idegpálya károsodásban megnyilvánuló sérüléseket szenvedett el, alsó végtagjában rögösödés lépett fel, mely sérülések gyógytatama 8 napon túli.

A sérülésekkel okozati összefüggésben maradandó fogyatékoság alakult ki, mely agykárosodásban, axonkárosodásban, a hosszú idegpályák károsodásában, diffúz agyzúzódásban, vérzéssel járó göcös agyzúzódásban nyilvánult meg. Ezen központi idegrendszeri és idegpálya károsodása éber kómához, négyvégtagi bénuláshoz vezettek testi leromlással.

A sértett jelenleg is éber kómában van, önellátásra képtelen, a külvilággal nincs kapcsolata, gyomorszondával táplálják.

A két jármű kölcsönös észlelésének egyik járművezető részéről sem volt akadálya.

A vádlott részére az elinduláskor, illetve a kanyarodás megkezdésekor a motorkerékpár mozgása látható, észlelhető volt, azonban a vádlott nem vette észre a közeledő motorkerékpárt.

Amennyiben a kivilágított motorkerékpár közeledését a vádlott észlelte volna, az elindulás, illetve a balra kanyarodás megszakításával a balesetet el tudta volna kerülni.

A vádlott észlelési-cselekvési késedelme 7,2 másodperc, mely ok-okozati összefüggésben áll a baleset bekövetkeztével.

A vádlott megszegte a közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (továbbiakban: Kresz) 28. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt rendelkezést, mely szerint a másik jármű érkezési irányától függetlenül elsőbbséget kell adni az

útkereszteződésben a földútról érkező járművel a szilárd burkolatú útról érkező jármű részére.

A baleset bekövetkezésében közrehatott az, hogy Sz. Z. sértett megszegte a Kresz 26. § (1) bekezdés a) pontjában foglalt rendelkezést, mely szerint motorkerékpárral lakott területen kívül legfeljebb 90 km/h sebességgel szabad közlekedni.

A sebességtúllépés és a sértett 2,7 másodperces észlelési-cselekvési késedelme ok-okozati összefüggésben áll a baleset bekövetkeztével, késedelemmentes reakció esetén a sértett is el tudta volna kerülni a balesetet a megengedett, legfeljebb 90 km/h sebességről lassító fékezéssel, ez esetben meg is tudott volna állni, míg a tényleges sebességéről intenzív fékezéssel akként, hogy felveszi a járműszerelvény haladási sebességét.

A sértett részéről vezetéstechnikai hiba nem állapítható meg.

A vádlott vezetői engedélyét ténylegesen 2020. november 6. napján vonták be, majd a bíróság értesítése alapján a kormányhivatal rendelkezett a visszaadásáról, az engedélyt 2021. június 7. napján vette át.

A **Soproni Járásbíróság a B.33/2021/52. számú**, 2022. február 1. napján hozott ítéletével 1 rb maradandó fogyatékoságot eredményező közúti baleset gondatlan okozásának vétségében (Btk. 235. § (1) bekezdés, (2) bekezdés a) pont) mondta ki bűnösnek B.B. vádlottat, és ezért 10 hónap – végrehajtásában 2 évre felfüggesztett – fogház fokozatban végrehajtandó szabadságvesztés-büntetésre és 1 év 6 hónapra a közúti járművek vezetésétől eltiltásra ítélte. Rendelkezett a végrehajtás esetén a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjáról, a járművezetéstől eltiltásba beszámítható időtartamról, és a bűnügyi költségről.

A vádlott azzal tagadta a bűnösségét, hogy a motoros jött gyorsan, a műszaki szakértői véleményben meghatározottnál is nagyobb, vagyis már megtévesztő sebességgel, „hogy tudtam volna neki elsőbbséget adni, mikor nem is láttam őt”.

Ennek ellenére a bíróság megállapította a felelősségét, mivel az elsőbbségadásra kötelezett vádlottnak mind objektíve, mind szubjektíve látható volt/lett volna a motoros sértett.

A bíróság meghallgatta a szakértőt is a tárgyaláson, aki a szakvéleményében kimunkálta a motorkerékpár megengedett és tényleges sebességgel haladása esetén a fékezés intenzitását és következményeit is, majd a baleset időpontjához képest 2 évvel helyszíni tárgyalást tartott, melyeken megállapítottakra kiegészítő műszaki szakértői vélemény készült.

A helyszíni tárgyaláson az út vonalvezetését megtekintve egyértelműen megállapítható volt, hogy az út hosszan beláthatóan egyenes, és bár egy bukkanót tartalmaz, de az nagyon enyhe, abban nem tud „elbújni” még egy motor sem.

A tanúvallomásokból a sértett motoros baleset előtti közlekedéséről lehetett adatokat megtudni (akik vele egy irányban, illetve szemből haladtak).

Rendelkezésre állt a helyszíni szemle jegyzőkönyve, abban rögzítették az időjárás körülményeket (derült, száraz idő). Ezek alapján a bíróság helyszíni tárgyalást tűzött ki a

baleset második évfordulójára, mely napon a kedvező időjárási viszonyoknak köszönhetően egyrészt kizárható volt, hogy a nap állása, az egyéb időjárási körülmények zavaróan hatottak volna akár a vádlott, akár a sértett számára (a nap nem sütött senkinek a szemébe), másrészt bizonyítási kísérletet végzett.

A helyszíni tárgyaláson részt vevők, így a bíróság is meggyőződhetett arról, hogy a tehergépkocsi kabinjából kellő rálátás esik a konkrét útszakaszra, bár az ablak megosztja a látványt, de a lassú kanyarodás közben visszatekintve jobb oldalra, jól látható, belátható és észlelhető az úttest és a forgalma. (Mindezt fénykép is mutatja a kiegészítő szakértői véleményben.)

Mivel a vádlott nem észlelte a neki jobbról érkező motorkerékpárt, így fel sem merül az a helyzet, amelyre a védelem hivatkozik, hogy a sértett a sebességtúllépésével megtévesztette a vádlottat, és így a vádlott ne lenne felelős a balesetért.

A bíróság álláspontja szerint a vádlott indította el a figyelmetlen kikanyarodásával azt az okfolyamatot, amely a sértettet helytelen korrigálásra készítette.

A bíróság a sértett közrehatását is vizsgálta, e körben mind a szakértő, mind az egyik tanú, aki évtizedek óta motorozott, kifejtette a motorkerékpár-vezetés ügyben értékelendő sajátosságait, majd megállapította azt, hogy a sértett motoros a sebességtúllépése miatt – ahogy a szakértői vélemény kimunkálta – észlelési-cselekvési késedelembe esett akkor, amikor megfelelő módon reagálnia kellett volna a vádlott által elkövetett járműszelvény megjelenésével kiváltott veszélyhelyzetre. Mindezt a bíróság a büntetéskiszabásnál értékelte.

Az ítélet ellen a meghatalmazott védő elsősorban felmentésért, másodsorban enyhítésért – a szabadságvesztés és a járművezetéstől eltiltás időtartamának csökkentése, másodlagosan az eltiltás baleset során vezetett gépjárműkategóriára korlátozása érdekében – jelentett be fellebbezést. A védő arra hivatkozott, hogy a sértett sebessége kétséget kizáróan nem volt megállapítható, illetve a tanúvallomások alapján a megállapított 130 km/h-nál magasabb sebességre lehet következtetni, ha pedig a sértett jóval túllépte a megengedett sebességet, akkor sebességtúllépése alkalmas volt arra, hogy megtéveszse a vádlottat.

Másodlagos indítványa körében előadta, hogy a vádlott munkaviszonya a vezetői engedélyének visszavonása után megszűnt, majd újra sikerült elhelyezkednie egy községi önkormányzatnál, ahol személygépkocsit és traktort vezet, erről munkáltatói igazolást csatolt, így a járművezetéstől teljes körű eltiltással megszűnne a vádlott munkaviszonya, ezzel saját és a családja megélhetése is veszélybe kerülne (édesanyja nyugdíjas, testvére a minimálbér körül keres, a munkába járásához gépkocsihasználat szükséges).

A **Főügyészség** az ítélet helybenhagyására tett indítványt, mivel a járásbíróságnak a vádlott bűnösségére vont következtetése helytálló, a vádlott terhére rótt bűncselekmény minősítése az anyagi jogi szabályoknak megfelel, felmentésre nem kerülhet sor, a kiszabott büntetés törvényes és arányos, a teljes körű járművezetéstől eltiltás nem mellőzhető az elkövetett szabályszegés jellege miatt.

A **Győri Törvényszék** a 16.Bf.75/2022/6. számú, 2022. június 23. napján kelt ítéletével az elsőfokú ítéletet akként változtatta meg, hogy a járművezetéstől eltiltást C és E kategóriákba sorolt járművekre korlátozta.

A másodfokú bíróság szerint az elsőfokú bíróság a bizonyítási eljárást szabályosan folytatta le, széleskörű bizonyítást vett fel (valamennyi, a bekövetkezett balesetről információval bíró tanút kihallgatta, a szakértőt részletesen meghallgatta, helyszíni tárgyalás is tartott, és ennek alapján a szakértői véleményt kiegészítette), így a szükséges bizonyítékokat beszerezte, azokat a törvényi követelményeknek megfelelően külön-külön és összefüggéseiben is értékelte, így megalapozott tényállást állapított meg, logikusan megindokolta, hogy miért jutott arra a megállapításra, hogy a sértett objektíve látható volt, és hogy a vádlott indította el a balesethez vezető okfolyamatot, ugyanakkor a sértetti közrehatás is megállapítható volt.

A jogkövetkezmény körében a törvényszék egyetértett a járásbírósággal abban, hogy a rendkívül súlyos, a balesetkor 52 éves sértett és családja életében is visszafordíthatatlan változásokat eredményező baleset esetében a büntetési célok szabadságelvonással járó büntetéssel érhetők el, ugyanakkor a vádlott rendezett életvitelére tekintettel a büntetés végrehajtásának felfüggesztése nem kifogásolható, továbbá nem mellőzhető a közúti járművezetéstől eltiltás alkalmazása, annak az elsőfokú bíróság által megállapított mértéke arányos a KRESZ-szabályszegéssel és a bekövetett eredménnyel. Azonban a vádlott személyi körülményeire, közlekedési előéletére, a becsatolt munkáltatói igazolásra, a sértetti közrehatásra tekintettel a másodfokú bíróság lehetőséget látott arra, hogy az eltiltást arra a kategóriára korlátozza, amellyel a vádlott a bűncselekményt elkövette (ezzel egyidejűleg megmaradt az a lehetőség, hogy a vádlott a munkavégzést folytassa, így saját és családja megélhetését biztosítsa), azonban további enyhítést nem látott indokoltnak.

Tanulságok

Ebben az ügyben a bizonyítási eljárás magvát adta a helyszíni bizonyítási kísérlet. A műszaki szakértő nagyszerű segédletével élményszerűvé vált a helyszíni tárgyalás, szinte filmszerűen lepergett a motoros útja, és hogy mit észlelhetett volna a tehergépkocsi-vezető. Egy hasonló, piros Ducati motort vezető fiatalember „játszotta” a sértett szerepét, a szakértői intézet munkatársai vezették a sértett által megelőzött gépkocsisorban legelsőként haladó fehér autót helyettesítő fehér gépkocsit, a járműszerelvényt pedig rendelkezésre bocsátotta az egykori munkáltató. Szükség volt a rendőrség közreműködésére is, akik a kísérlet idejére, többször is, a forgalmat mindkét irányból leállították.

Megelevenedett a két évvel korábban történt baleset, láthatóvá váltak a bizonyítás kritikus pontjai, így tényleg semmilyen kétség nem fért ahhoz, hogy az egyébként objektíve látható motorost a vádlott szubjektíve nem látta, értékelve azt is, hogy a szürke aszfalton egy apró, világító, gyorsan mozgó fényt kellett volna észrevennie.

Az apnoés bácsi (a Soproni Járásbíróság B.170/2016. számú eljárása)

A terhelt

A baleset idején 73 éves K.E. terhelt 1975. november 25. napján szerezte a vezető engedélyét, ismert alapbetegségei (magas vérnyomás, cukorbetegség, jóindulatú prosztata-eltávolítás, magas húgysavszint) miatt orvosi felügyelet alatt állt, gyógyszereit rendszeresen szedte.

Nem volt tudomása arról, hogy alvási apnoe szindrómában szenved, csak a baleset miatt kezdték kivizsgálni erre, így a terhelt nem tudta, hogy az álmoság érzékelése után milyen gyorsan jelentkezik az elalvás. Az alvási diagnosztikai vizsgálat súlyos fokú alvási apnoe szindrómát igazolt, mely alvás közbeni légzésleállást, illetve napközbeni aluszékonyság szindrómát alakít ki. Terápia hatására az alvás rendeződött. Ezen állapot megléte akár évekkel korábbi időponttól is fennállhat, bizonyossággal határos valószínűséggel igazolható, hogy ez a baleset bekövetkeztekor is fennállt, annak bekövetkezésében részoki szereppel bírhatott. Más okból ugyanilyen okozó betegség, vagy állapot nem állt fönn nála.

A tényállás

K.E. terhelt 2015. november 30. napján 09.45 óra körüli időben a R. cég tulajdonát képező VW Tiguan típusú személygépkocsival közlekedett a 85. számú főúton Fertőszentmiklós felől Peresztég irányába, amikor a jobb oldali első ülésen feleségét, K. E.-né sértettet utasként szállította. Úticéljuk Győrből Balf, gyógyszálló lett volna.

A másodfokú bíróság által kiegészített tényállás: A vádlott a vezetést abban a tudatban kezdte meg, hogy vezetésre alkalmas állapotban van, éjszaka megfelelően kipihente magát.

Ebben az időben mindkét irányból közepes volt a forgalom, enyhe, borult, száraz idő, valamint jó látási viszonyok voltak.

A másodfokú bíróság által kiegészített tényállás: Az aszfalt felületű út kétsávos, egyenként 3,6 méter széles, egymástól terelővonallal elválasztva, az úttest mellett mindkét oldalon 1,5 méter széles, az árok irányában lejtő füves útpadka, ezt követően négy méter szélességben füves árok volt.

A terhelt a balesetet megelőzően néhány perccel észlelte, hogy nehezen tudja nyitva tartani a szemét, és ezt jelezte a feleségének, valamint azt is, hogy az első megfelelő helyen meg fog állni. Ennek ellenére azonban tovább közlekedett a gépkocsijával.

A másodfokú bíróság e bekezdést teljes egészében ekként módosította:

A vádlott a balesetet megelőzően észlelte – pontosan nem állapítható meg, mennyi idővel korábban –, hogy nehezen tudja nyitva tartani a szemét, ezt jelezte feleségének és közölte, hogy az első megfelelő helyen meg fog állni.

Mielőtt a vádlott meg tudott volna állni, a főút lakott területen kívüli 63. kilométer szelvényében közlekedve, fennálló betegsége, súlyos fokú alvási apnoé miatti napközbeni

aluszékonyság szindróma, valamint a kettős fronthatás miatt érvényesülő paraszimpatikus idegrendszeri aktivitás fokozódása miatt –, amelyekről a vádlottnak nem volt tudomása – elaludt, és emiatt az irányítás nélkül maradt gépjármű kb. 58- 62 km/h sebességgel haladva áttért a menetiránya szerinti bal oldalra.

A terhelt a főút lakott területen kívüli, 63. kilométer-szelvényében közlekedve, fennálló betegsége (súlyos fokú alvási apnoe miatti napközbeni aluszékonyság szindróma), valamint a kettős fronthatás miatt érvényesülő paraszimpatikus idegrendszeri aktivitás fokozódás miatt - melyekről a terheltnek nem volt tudomása - egy pillanatra elaludt.

Az emiatt irányítás nélkül maradt gépjármű – kb. 58-62 km/h sebességgel haladva – kezdett áttérni a menetiránya szerinti bal oldalra.

Ebben az időben közlekedett vele szemben kb. 70,4 méterre, kb. 78-82 km/h sebességgel P. T. az általa vezetett Ford Ranger típusú tehergépkocsival, aki - észelve a veszélyhelyzetet - fékezést és balra kormányzást alkalmazott, de ennek ellenére az ütközést elkerülni nem tudta, hanem kb. 65-70 km/h sebességgel gépjárműve jobb oldali elejével nekiütközött a vádlott által vezetett gépjármű jobb oldali elejének.

A másodfokú bíróság által kiegészített tényállás:

Az ütközésre a vádlott útirányából nézve a bal oldali forgalmi sávban került sor oly módon, hogy a vádlott gépjárművének eleje már teljes egészében áttért a bal oldali forgalmi sávba, a jármű jobb oldali része kb. a terelővonal szélénél helyezkedett el.

A baleset következtében a 74 éves K. E.-né sértett olyan súlyos sérüléseket szenvedett el, hogy a helyszínen életét veszítette. Halálát soksérüléses (polytraumás) shock okozta. A csontsérüléseket, valamint a mellüri és hasüri szervek durva zúzódásait, roncsolódásait nagy erejű, míg a lágyrész-sérüléseket legfeljebb közepes erejű tompa erőbehatások idézték elő. A sérülések közül több olyan mérvű és jellegű volt, mely egymagában az élettel összeegyeztethetetlen. A baleset elszenvedése és a bekövetkezett halál között közvetlen és egyenes ok-okozati összefüggés állapítható meg.

A baleset következtében K.E. terhelt 8 napon túl, kb. 42 nap alatt gyógyuló – jobb oldali III-V. bordák törése, homlok hámphorcsolása, mellkasfal zúzódása, jobb kéz zúzódása és hámsérülések, jobb térd és lábszár zúzódása és hámsérülése – sérüléseket szenvedett el.

A baleset következtében P.T. 8 napon belül gyógyuló – a mellkas zúzódása, a jobb alkar és kéz horzsolts sebe, a bal oldali csípő horzsolása, mindkét térd horzsolása – sérüléseket szenvedett el.

Az ütközés következtében mindkét gépjármű olyan súlyosan rongálódott, hogy a közúti forgalomban történő további közlekedésük balesetveszéllyel járna, emiatt a rendőr a hatósági engedélyüket elvette, és azt megküldte a forgalomból történő kivonásuk végett.

A közlekedési balesetet kizárólag a vádlott okozta, mert megszegte a KRESZ 4. § /1/ bekezdés b/ pontjában foglalt rendelkezést, amely szerint járművet az vezethet, aki a jármű biztonságos vezetésére képes állapotban van. Vezetői engedélyét a helyszínen elvették.

E bekezdést a másodfokú bíróság mellőzte, helyette a következő került a tényállásba: A baleset oka az volt, hogy a vádlott előre nem látható és ismerhető betegsége miatt elalvása miatt tudatvesztéses állapotba került, emiatt nem tudta kontrollálni a gépjármű vezetését, ezért terhére Kresz szabályszegés nem állapítható meg.

A **Soproni Járásbíróság a B.170/2016/54/I. számú**, 2018. január 11. napján kelt ítéletével K.E. terheltet 1 rb, a Btk. 235.§ (1) bekezdésében meghatározott, és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő halálos közúti baleset gondatlan okozásának vétsége miatt 1 év – végrehajtásában 2 év próbaidőre felfüggesztett – fogházban végrehajtandó szabadságvesztés büntetésre és 3 év közúti járművezetéstől eltiltásra ítélte. Rendelkezett a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának elrendelése esetére a feltételes szabadság legkorábbi időpontjáról, járművezetéstől eltiltás **kapcsán a beszámításról, valamint a bűnügyi költség viseléséről.**

A bíróság amiatt találta bűnösnek a terheltet, mert megszegte a KRESZ 4. § (1) bekezdés b) pontjában foglalt rendelkezést, amely szerint járművet az vezethet, aki a jármű biztonságos vezetésére képes állapotban van.

A terhelt mind a nyomozás során, mind a bírósági tárgyaláson arról nyilatkozott, hogy percekkel a baleset előtt még mondta is a feleségének, hogy fáradtnak érzi magát, és az első alkalmas helyen megáll. A 85-ös számú főút korszerűsítése folytán időben és térben is meg lett volna a vádlottnak a lehetősége, hogy pár perccel korábban, pár kilométerrel a baleset előtt félreálljon, mellyel a baleset elkerülhető lett volna. Azzal azonban, hogy tovább vezetett, olyan állapotban vezette a gépkocsit, mely vezetésre alkalmatlan állapotot jelent, és ez vezetett a gépkocsi baloldali sávba való áttéréséhez, szemközti autóval ütközéséhez, és a halálos baleset okozásához.

A tárgyaláson is meghallgatott orvosszakértő elmagyarázta az alvási apnoe szindróma lényegét, tüneteit, érzékelését (az emberre hirtelen uralhatatlan fáradtság jön, nem tud védekezni ellene, nem képes cselekedni, a helyzetet kezelni, nem tudja magát az ébrenlétbe visszahozni, rögtön bealszik, tudatvesztett lesz), összehasonlította a szokványos fáradtsággal (az ember tudatában van annak, hogy pl. átmulatta az éjszakát, nem aludt, és ezért érzi magát fáradtnak, de tud reagálni, hogy megáll, megmozgatja a tagjait, vizet iszik, zenét bekapcsol, beszélget, az ébrenléti állapotba vissza tudja hozni magát).

A szakértő kiemelte, hogy belefér a tünetcsoportba a vádlott azon kijelentése, hogy jelezte vezetés közben, hogy félreáll, mert lecsukódik a szeme, vagyis tudatosan meg is élte ezt a kínzó jellegű, szinte uralhatatlan fáradtságot, álmoságot, de valószínű, hogy ebből az álmosági állapotból már nem is tudta semmi kizökkenteni. Mivel a vádlott nem tudott az alvási apnoe szindrómájáról, nem is gondolhatott arra, hogy mi lehet a következmény.

Az orvosszakértő szerint a balesetet akkor tudta volna elkerülni a vádlott, ha – amikor a nagyon kínzó álmoságot érzi – azonnal meg is állt volna.

Az igazságügyi műszaki szakértői vélemény kimutatta, hogy mindkét gépkocsi betartotta a sebességkorlátot, egyik gépkocsinak sem volt műszaki hibája, a Ford tehergépkocsi

vezetője részéről vezetéstechnikai hiba, vagy észlelési, cselekvési késedelem nem állapítható meg, míg a Volkswagen személygépkocsi vezetője részéről vezetéstechnikai hiba annyiban, hogy a jobb oldali sávot elhagyta műszaki indok nélkül, de az észlelési, cselekvési késedelem esetében nem értelmezhető, mivel emberi tényező miatt tért át a gépkocsi a jobb oldali forgalmi sávba. A baleset vészfékezéssel sem lett volna elkerülhető.

Az eljárás során a vádlott közlekedépszichológiai vizsgálatra is sor került, a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium Pályaalkalmassági Vizsgálati Hatósági Főosztályának 2017. június 14-ei döntése szerint a IV. pályaalkalmassági kategóriában alkalmatlan, majd a 2017. szeptember 20-ai határozat alapján határozatlan ideig alkalmas minősítést kapott a vádlott. A bíróság megkereste a Főosztályt, mi az oka, hogy rövid időn belül két ellentétes tartalmú határozat született, melyre a Főosztály az alábbi választ adta:

– a pályaalkalmassági vizsgálatok során a közlekedés releváns képességek felmérése történik, és az emberi képességek vizsgálatának megvan az a sajátos problematikája, hogy egy mérés nem feltétlenül tükrözi az adott személy esetében realizálható valós képesség-szintet;

– az első vizsgálatban egyetlen teszt eredménye sem érte el a IV. alkalmassági kategória követelményeit;

– a második vizsgálatban a teljesítmény megfelelt a követelményeknek;

– az ilyen esetekben feltételezhető, hogy az első vizsgálat rossz eredményei nem a vizsgált személy valós teljesítmény-szintjét tükrözték, hanem egyéb tényezők (pl. a vizsgálati helyzet szokatlansága, idegesség) miatt jöttek létre.

Az ítéletet a terhelt és a védő fellebbezése folytán a **Győri Törvényszék a 3. Bt.78/2018/23.** számú, 2019. január 21. napján kelt ítéletével bírálta el, és a Soproni Járásbíróság ítéletét megváltoztatta. A terheltet – bizonyítottság hiányában – az 1 rb, a Btk. 235.§ (1) bekezdésében meghatározott, és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő halálos közúti baleset gondatlan okozásának vétsége vádjá alól felmentette. Rendelkezett továbbá a bűnügyi költség viseléséről.

A másodfokú bíróság megállapításai szerint az elsőfokú bíróság a bizonyítási eljárást szabályosan folytatta le, azonban azt nem terjesztette ki a megfelelő körben, indokolt lett volna igazságügyi pszichiáter szakértő bevonása is, ezért ezt a másodfokú bíróság pótolta, majd a tényállást módosította.

A másodfokon beszerzett szakértői vélemény szerint a terhelnél nem volt megállapítható az elmeműködés olyan kóros állapota, amely korlátozta volna abban, vagy képtelenné tette volna arra, hogy cselekménye következményeit felismerje, és hogy felismerésnek megfelelően cselekedjék. A cselekményt megelőzően kialakuló álmosága természetes jelenség, elalvása nem minősül pszichiátriai kóros állapotnak, az alvás közbeni tudatvesztés nem patológiai, hanem fiziológiai jelenség.

Az apnoé miatt az éjszakai alvás nagy része nem pihentető, ezért jelentkezik gyorsabban a napközbeni álmoság, melyet a vezetés monotonitása fokozottan kihozott, és megkönnyítette az uralhatatlan álmoság jelentkezését.

A terhelt azt gondolta, hogy pihent állapotban kezdte meg a vezetést, holott valójában nem tudta, hogy nem aludt pihentetően.

A beszámítás kérdése azt jelenti, hogy a személy képes a lehetőségek felmérésére és a helyes döntés kiválasztására, az pedig külön vizsgálandó, ha valaki elalszik, és emiatt nem tud vezetni.

A szakértők nem tudtak választ adni arra a kérdésre, hogy az álmoság észlelése és a baleset bekövetkezése között mennyi idő telt el.

A törvényszék felmentő ítéletében az orvosszakértői véleményeket aggálytalanul elfogadta, és ezek alapján azt állapította meg, hogy mivel a terhelt nem volt tudatában alvási apnoe betegségének, így kétséget kizáróan nem volt tőle elvárható a tudatos cselekvés, a megállás, mivel az álmoság észlelése után már nem volt képes cselekedni, ezért terhére nem róható gondatlanság.

Az eljárásban nem lehetett objektív adatot megállapítani az álmoság bekövetkezése és a baleset között eltelt időtartamra, erre nézve csak a terhelt különböző vallomásai álltak rendelkezésre, melyek közül nem lehet kiragadni azt az egyet, amely bizonytalanul néhány perccel ír. Egyrészt ez az időtartam kétséget kizáróan nem állapítható meg, másrészt az sem tudni, milyenek voltak ekkor pontosan a forgalmi viszonyok, ténylegesen a terhelt meg tudott volna állni.

A terhelt egyébként mindvégig azt nyilatkozta, hogy az első alkalmas helyen meg akart állni, csak nem talált alkalmas helyet.

A másodfokú bíróság ítéletével szemben a főügyészség fellebbezést jelentett be, a másodfokú ítélet hatályon kívül helyezését indítványozta azzal, hogy a másodfokú megismételt eljárásban új szakértőket kell kirendelni mindkét területre.

A **Győri Ítélet tábla Bhar.I.25/2019/5. számú**, 2019. június 11. napján jogerőre emelkedett végzésével a Győri Törvényszék ítéletét helybenhagyta.

Az ítélet tábla megállapította, hogy a másodfokú bizonyítás végére az ügyben elvarratlan szálak, feloldatlan ellentmondások nem maradtak. A rendelkezésre álló bizonyítékokból a megállapítottaknál többet, mást nem lehet a tényállásban rögzíteni, térben és időben nem lehet szétválasztani a történeteket. Ehhez pontosan ki kellene munkálni, hogy a terhelt mikor, mit észlelt, hol járt ekkor, ehhez képest mennyi idő telt el, és ez a sebesség függvényében mekkora úton megtett távolságot jelentett.

Tisztázandó kérdésként merül fel, hogy a soproni főútvonalon közepes forgalom mellett miért lett volna alkalmas a lehúzóadás ott és akkor az álmoság észlelésének pillanatában a 1,5 méteres útpadka megléte esetén is. Egy ilyen forgalmas főúton egy indokolatlanul történő megállás, ahol a gépjárműnek a sávba történő belógása elháríthatatlan a műszaki paraméterek miatt, komoly veszélyt jelenthet a közlekedés biztonságára.

Jelen ügyben a terhelt igazoltan a baleset előtt nem tudott alvási apnoe betegségéről, így az álmoság észlelésekor az általa nem ismert betegségének ilyen drámai hatásával nem kellett számolnia, ítéleti bizonyossággal a gondatlanság enyhébb formája sem állapítható meg esetében.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Főügyészség perújítási nyomozást rendelt el az ügyben, új igazságügyi orvosszakértői és műszaki szakértői véleményt szerzett be, és arra hivatkozva, hogy ezek megállapításai olyan új bizonyítékok, melyek alapján valószínű, hogy a terhelt bűnösségét halálos közúti baleset gondatlan okozásának vétségében meg kell állapítani, a terhelt terhére perújítási indítványt terjesztett elő.

Indítványa szerint az orvosszakértői vélemény alapján megállapítható, hogy a terheltnek – tekintettel az elalvását megelőző álmoságérzetre és arra, hogy az elalvás nem pillanatszerű – az erős alvaskésztetés ellenére lett volna esélye és lehetősége a cselekvésre. A műszaki szakértői vélemény szerint ugyan szakértői oldalról nem modellezhető, hogy mennyi időt vesz igénybe a terhelt azon nyilatkozata, hogy észleli azt, hogy a szemét nehezen tudja nyitva tartani és ezt közli a feleségével, de valószínűsíthető, hogy 3-4 másodperc, így a terheltnek a főút 59. km-szelvényétől több helyen lehetősége lett volna az út melletti területeken megállni.

Mindezekből a főügyészség azt a következtetést vonta le, hogy a terhelt saját téves döntése, mint neki felróható ok miatt elmulasztotta a félreállást és a továbbhaladást választotta, ez pedig megalapozza büntetőjogi felelősségének megállapítását.

A védő erre tett észrevételében a főügyészségi indítvány elutasítását kérte a törvényi feltételek hiányában arra hivatkozással, hogy a főügyészség által megjelölt bizonyítékok egyfelől nem újak, másfelől pedig nem alkalmasak arra, hogy a terhelt büntetőjogi felelősége megállapításának szükségességét valószínűsítsék.

A Győri Törvényszék a Bpi.562/2021/9. számú, 2022. március 11. napján meghozott végzésével a Győr-Moson-Sopron Megyei Főügyészség által a Soproni Járásbíróság B.170/2016/54/I. számú ítélete, a Győri Törvényszék 3.Bf.78/2018/23. számú ítélete és a Győri Ítéletábrla Bhar.I.25/2019/5. számú végzése ellen előterjesztett perújítási indítványt elutasította, mivel a perújítási indítvány nem alapos, és megállapította, hogy a perújítási nyomozás során felmerült bűnügyi költséget az állam viseli.

A végzés indokolása szerint a perújítási indítványhoz csatolt szakértői vélemények bár új bizonyítási eszközök, de egyfelől nem tekinthetők új bizonyítéknak, másfelől pedig nem alkalmasak annak valószínűsítésére, hogy a terhelt bűnösségét meg kell állapítani.

Az alapügyben eljáró bíróságok már vizsgálták a terhelt megbetegedésének kialakulását, fennállását, a betegség jellemző tüneteit és azok gépjárművezetési képességre gyakorolt hatását igazságügyi orvosszakértő bevonásával, míg a perújítási nyomozásban kirendelt orvosszakértő az alvási apnoe mibenléte és a napközbeni álmoság uralhatatlan volta tekintetében nem tér el az alapügyben figyelembe vett orvosszakértői véleménytől, és az az álláspontja, hogy a terheltnek volt esélye, lehetősége cselekvésre, az álmoság érzete alapján érezhette, hogy nemsokára elalszik, de ennek veszélyességét nem ítélte meg helyesen, csak feltevésen alapul.

A perújítási nyomozásban kirendelt műszaki szakértő sem helyezkedett eltérő álláspontra az alapügyben eljáró bíróságokkal szemben, miszerint az adott útszakasz, objektív tulajdonságai alapján a félrehúzóásra alkalmasnak tekinthető.

A végzés ellen a **Főügyészség** fellebbezést nyújtott be, mivel szerinte a perújítási nyomozás során beszerzett bizonyítási eszközök (igazságügyi orvosszakértői és igazságügyi műszaki szakértői vélemény) olyan új bizonyítékokat szolgáltatnak, amelyek alapján valószínűsíthető a terhelt bűnösségének megállapítása halálos közúti baleset gondatlan okozásának vétségében, saját téves döntése miatt a továbbhaladást választotta, ez pedig megalapozza a terhelt büntetőjogi felelősségének megállapítását.

Az igazságügyi orvosszakértő a véleményében egyértelműen megállapította, hogy tekintettel a megelőző álmoság érzetre, és arra, hogy az elalvás nem pillanatszerű, az erős alváskésztetés ellenére a terheltnek lett volna esélye és lehetősége a cselekvésre (vérszfékezés nélküli félreállásra), míg az igazságügyi műszaki szakértő véleménye szerint műszaki szakértői oldalról bár nem modellezhető, hogy mennyi időt vesz igénybe a terhelt azon nyilatkozata, hogy észleli azt, hogy a szemét nehezen tudja nyitva tartani, és ezt közli a feleségével, de valószínűsíthetően 3-4 másodperc, ez idő alatt a személygépkocsi a megengedett 90 km/h sebességgel 75-100 méter utat tesz meg. A főút 59. km-szelvényétől több helyen lehetősége lett volna az út melletti területeken megállni a forgalom akadályozása, zavarása nélkül is.

A védő egyetértett a Győri Törvényszék végzésével, mivel a szakértői megállapítás csak feltevés, és nem is cáfolja az alapügyben eljáró bíróságok azon megállapítását, hogy a terhelt igazoltan a baleset előtt nem tudott alvási apnoe betegségről, így alappal hitte azt, hogy egy szokásos fáradtságot él meg, nem kellett számolnia az álmoság észlelésekor az általa nem ismert betegség ilyen drámai hatásával, és ezért nem cselekedett azonnal, vérszfékezéssel.

A **Győri Ítéltábla mint másodfokú bíróság a Bpkf.II.158/2022/5. számú, 2022. május 11. napján hozott végzésével a Győri Törvényszék végzését megváltoztatta, és a perújítást elrendelte.** A végzés indoka szerint az ítéltábla az újonnan beszerzett orvosszakértői és műszaki szakértői véleményt az alapügyben már ismert tényre vonatkozó új bizonyítékokként értékelte, ezeknek az alapeljárás során a tényállás megállapításánál bármilyen módon való felhasználására vagy értékelésére nem került, nem kerülhetett sor, ezek ezidáig fel nem merült bizonyító tényeket, szakértői megállapításokat foglalnak magukban, s egyúttal valószínűsítik az alapügyben megállapított tényállás terhelt bűnösségére és ennek jogkövetkezményeire kiható megváltoztatásának szükségességét.

A részletes indoklás szerint egyrészt a perújítási nyomozás során beszerzett orvosszakértői vélemény részletesen bemutatta az alvási apnoe kialakulását, működési módját, fázisait, az emberi szervezetre gyakorolt hatásmechanizmusát (a súlyos fokú alvás fragmentáció mélyalvás fosztottságot okoz, az alvás töredezettsége debilizáló hatású) és tünete-gyűttesét. Rögzíti, hogy mindez a vezetési képességeket is jelentősen befolyásolja, a személy képessége bonyolult helyzetek gyors megoldására – amelyek hirtelen alakulhatnak ki a járművezetés közben is – meglással, egy olyan fokozott nappali alváskésztetés alakul ki, ami a döntésképeség meglassulását eredményezi, ebben az összefüggésben tehát nincsen szó a döntésképeség, a cselekvési lehetőség hiányáról. Az alvási apnoe

okozta erős alvási késztetés, álmoságérzet semmiben nem különbözik a szokványos álmoság okozta alvási késztetéstől, ezen szakértői vélemény új bizonyíték jellege éppen az utóbbi megállapításból és a terhelti cselekvés adott pillanatban történő lehetősége szakértői megállapíthatóságából következik. Az uralhatatlan alvási késztetés lényege abban fogható meg, hogy az érintett apnoes személy előbb-utóbb el fog aludni, az állapotával járó nappali álmoság tartósan, napokon, hónapokon keresztül fennáll és gyakorlatilag nem tud tőle megszabadulni. A szakvélemény azonban azt is kifejti, hogy az alváskészítés erős ugyan, az álomba zuhanás azonban nem pillanat-, illetőleg villámcsapásszerű, mint a narkolepsiánál. Az elalvásnak konkrét előzményei vannak, megelőző álmoságérzet jelentkezik, azaz olyan erős álmoságérzet lép fel, ami a terhelt számára is érezhetően hátrányosan befolyásolja a vezetői képességét.

Az ítéletábra osztotta azt az ügyészi érvelést, hogy miután a fentiek szerint a tünetek azonosak, büntetőjogi szempontból nem releváns, hogy az érintett személy tud-e arról, hogy az elalvással fenyegető erős álmoságérzet, alváskészítés konkrétan milyen okból ered, a közlekedési büntetőjog szempontjából iránymutató tudati tény az, hogy a terhelt észleli-e a vezetési képessége drámai romlását, illetőleg, hogy vezetésképtelen állapotba kerül. Az újonnan beszerzett szakértői vélemény kifejezetten tartalmazza, hogy véleménye szerint az adott szituációban a terheltnek volt esélye és lehetősége a megfelelő cselekvésre, ilyen módon e vonatkozásban a szakértői vélemény egyértelmű bizonyítékot jelent, amely nem feltételezés, hanem az adott betegség jellegét tekintve az azzal összefüggő szakértői vizsgálatokon, megállapításokon és tapasztalatokon nyugvó tény.

Másrészt az utóbb beszerzett műszaki szakértői vélemény nem feltételezésként, hanem az utólagos helyszíni szemle során elvégzett pontos mérésekkel megállapította, hogy a közúti járműforgalom akadályozása nélkül, mindennemű veszélyhelyzet előidézése hiányában pontosan mely, földrajzilag konkrétan meghatározható pontokon volt alkalmas az útpadka a megállásra. Mindemellett az eljárás során a terhelt által előadott, közvetlenül az ütközést megelőző ismert cselekménysor minimális időszükséglete alapulvételeivel a szakértő számításokat végzett egy lehetséges aktuális észlelési és reakció távolságra- és időre nézve, amely melletti késedelemmentes észlelés és reagálás esetén a közúti forgalom akadályozása nélkül elkerülhető volt (lett volna) a közúti baleset.

Az alapügyben eljáró elsőfokú bíróság, a **Soproni Járásbíróság a B.160/2022/10/II. számú**, 2022. november 14. napján hozott végzésével a perújítási indítványt elutasította, mivel a perújítási nyomozás során beszerzett bizonyítékokat a perújítási tárgyaláson úgy mérlegelte, hogy azok alapján nincs törvényes lehetőség a vádlott bűnösségének megállapítására.

A bíróság álláspontja szerint a két szakértői véleményben leírtak mint bizonyítékok már rendelkezésre álltak korábban is, a perújítási eljárásban beszerzett műszaki szakértői vélemény teljes egészében bizonytalansági tényezőket hordoz magában, mivel a nyomozó hatóság olyant kérdezett a szakértőtől, amelynek eldöntése nem szakértői feladat (mennyi idő telt el a vádlott álmoságra utaló közlése és a baleset bekövetkezése között), hanem a

nyomozás során a vádlott kihallgatásával vagy tanúbizonyítással lehetett volna ezt megállapítani (erre nézve a vádlott megtagadta a vallomástételt a perújítási nyomozásban felvett folytatatólagos kihallgatás során). Egy vélelmezett időn (3-4 másodperc) alapuló következményi megállapítás (ennyi idő alatt 48,3-68,9 métert lehet megtenni az ütközési sebességgel, míg 90 km/h sebességgel 75-100 métert, azon az útszakaszon, ahol a baleset bekövetkezett, a vádlottnak több helyen lett volna lehetősége megállni) viszont nem szolgálhat olyan bizonyítékként, amelyre minden kétséget kizáró módon a vádlott bűnösségét lehetne alapítani.

Ugyanez volt az álláspontja a bíróságnak az igazságügyi orvosszakértői véleménnyel és a szomnológus szaktanácsadó megállapításaival is, mivel a szakértőnek az a kijelentése, hogy „véleménye szerint” a vádlottnak volt esélye és lehetősége a cselekvésre, amikor az álmodást érezte, de a véleményében nem fejtette ki, hogy ezt a véleményét mire alapozza, nem eshet a vádlott terhére.

A végzést az ügyészség megfellebbezte.

Tanulságok

Ebben az eljárásban is hangsúlyos szerepet kapott a szakértői bizonyítás. Jól nyomon követhető volt, ahogy az egyes tudományterületek specializációja folytán halmozódtak a szakértői feladatok. Az eljárásban a műszaki szakértő kidolgozta a baleset mechanizmusát, míg a terhelt személyére nézve a betegsége miatt az orvosszakértő, a beszámíthatóságot vizsgálva elmeorvos szakértő is, míg a vezetési képesség vizsgálatára közlekedépszichológus szakértő kapott kirendelést.

Mindegyikük munkája kellett ahhoz, hogy a másodfokú bíróság – a további bírósági fórum, mint az Ítéletábla, illetve a perújítás elutasítása által is megerősítve – teljes megalapozottsággal tudja kimondani a terhelt felmentését.

Míg korábban csak az érintettek tudtak róla (amikor már esetleg sajnálatos esetek után kiderült), manapság, az orvostudomány fejlődésével egyre közzismertebb az alvási apnoe betegség. E körben jelentős a média edukációs felelőssége is, hogy egyre szélesebb körben elterjedjen annak ismerete, hogy létezik az alvási apnoe szindróma, mik a tünetek, kik a veszélyeztetettek, mi a kezelési lehetőség. Ez állampolgári kötelességünk, hogy odafigyeljünk magunkra, a családtagjainkra, hiszen legelőször családi körben, egy szobában alvók között tud fény derülni a tünetekre (mint ismeretes, mindig az alszik el először, aki horkol).

A fenti büntetőeljárásban is volt adat arra, hogy a terhelt egy korábbi esetre vissza tudott emlékezni, amikor vezetés közben álmodás jött rá, és ezt akkor megfelelően kezelte is. Lehet, ha akkor felfigyelnek erre az egy alkalomra, és összesítik a felismert további tünetekkel, majd megkapta volna a megfelelő orvosi kezeléseket, nem csak később, a büntetőeljárás időtartama alatt, lehet, nem történik meg a baleset.

Fontos tudatosítani a házi orvosokban, hogy egyrészt az időszakos vezetői engedély alkalmassági vizsgálatokon is kikerdezzék a páciens esetleges alvászavarra figyelmeztet-

tő tünetekről, másrészt bármilyen más egészségügyi problémával jelentkezik a betege, erre is terjedjen ki az anamnézis felvétele. Mindez segíthet felismerni egy olyan egészségügyi problémát, amely kiszűrésével és kezelésével (alvászavar szűrővizsgálat, CPAP készülék használata, alvási diagnosztikai központban kiállított szakorvosi vélemény, időszakos felülvizsgálatok) emberéleteket (a gépkocsivezető és minden más közlekedésben résztvevő) lehet megmenteni. Természetesen nemcsak az apnoéa vonatkozásán, hanem bármilyen más, a mindennapi életre, témánk szempontjából a vezetésre hátrányosan ható tünetekre rá kellene kérdezni még a rutin orvosi vizsgálatokon is.

Sajnos nem minden orvos van tisztában a közúti járművezetők egészségi alkalmasságának megállapításáról szóló 13/1992. (VI. 26.) NM rendelet előírásaival, pedig erre is kiterjedő figyelemmel nemcsak közlekedési, hanem munkahelyi baleseteket is meg lehet előzni.

Jogtechnikai érdekessége az ügynek, hogy eljárási szakaszonként csatlakoztak be újabb és újabb szakértői vélemények, és ezek megállapításaiból kristályosodott ki a bírói döntés.

A türelmetlen buszsofőr (a Soproni Járásbíróság B.158/2018. számú eljárása)

A vádlott

Sz. J. 50 éves vádlott 1986. február 18. napja óta rendelkezik B1, B, C1, C, Mgv, T, F, AM, 1990. március 20. napja óta C1+E, C+E, 1993. július 15. napja óta pedig D1, D12, D25, D, B+E, D1+E, D+E kategóriákra érvényes vezetői engedéllyel. Buszsofőrként dolgozik 19 éve a – jelenlegi nevén – Volánbusz Zrt-nél.

A tényállás

Sz. J. vádlott 2016. november 14. napján 04,40 órakor kezdte meg a buszvezetői szolgálatát munkaadójánál, akkori nevén az ÉNYKK (Északnyugat-magyarországi Közlekedési Központ) Zrt-nél.

Fertődről 15,40 órakor időben indult el a munkaadója tulajdonát képező HNP-140 frsz-ú, Ikarusz E 98.51. típusú, távolsági járatként közlekedő autóbusszal, és szállított utasokat Sopronba, ahová beérve – a távolsági busz belső kialakítású járat – már 5A jelzésű helyi járatú autóbusként közlekedett a Győri úton (a megengedett legnagyobb sebesség 50 km/h) a belváros felé.

Az autóbusszal 16,18 perc körüli időben ért a Sopron, Győri úti, az Imo autómosóval szemben lévő, buszöbölként kialakított megállóhelyre.

A megállóban a buszra várt a 76 éves P.S.-né sértett és férje, a 78 éves P.S. győri lakosok, akik akkoriban a soproni szívszanatóriumban tartózkodtak. Az első ajtó kinyitása után megkezdte a felszállást P.S.-né, aki – láthatólag idős kora miatt – nem mutatta fel a személyi igazolványát.

A vádlott azon megjegyzésére, hogy „Asszonyom, nem hiányzik valami?!”, a sértett az alsó lépcsőn állva a kézitáskájából elővette személyi igazolványát, felmutatta, lassan

fellépett a második lépcsőre, majd a padlószintre. Fent körülnézve haladt hátrafelé, jobb kezében fogta a kézitáskáját, bal kezével pedig az ülések hátulján lévő kapaszkodót. Az első két ülésor fogalt volt, a sértett a harmadik ülésorban akart helyet foglalni.

Eközben lépett fel az első lépcsőre P.S. utas, igazolványát mutatva, és hátával nekitámaszkodott az első ülés előtti lábvédőnek.

A vádlott – a sértett hátrafelé haladása közben – kiindult az autóbuszöbölből, és a külső forgalmi sávban haladva – ahonnan már látható volt, hogy előtte feltorlódott a belváros felé igyekvő kocsisor a következő jelzőlámpás kereszteződésnél („Lidl-kereszteződés”) – sebességét 43-45 km/h-ig gyorsította, majd visszafékezte 32 km/h-ra.

Figyelmetlensége miatt kb. 2,7 – 2,8 mp-el később vette észre, hogy a kiindulási helyétől mintegy 125,5 méterre elhelyezett úttest szélén álló, illetve 143,5 méterre elhelyezett függő fényjelző készülék a Lidl-kereszteződésnél piros jelzést mutat, és hogy a tilos jelzésen ne haladjon át, illetve a busszal ne állja el a kereszteződést, fékezést hajtott végre mindegy 3-5 m/s² mértékben.

Az erős fékezés hatására a még mindig álló, ülőhelyet kereső, ülésről ülésre, így gyengén kapaszkodó P.S.-né sértett a tehetetlenségi erő hatására hátrafelé (a busz menetirányának megegyező irányban) tántorodott, bezuhant az első ajtó lépcsőjére felé, közben fejét beverte a jegykezelő asztal sarkába.

P.S. utas ekkor még a lépcsőn állt, arccal a menetirány felé, a fékezéstől a szélvédő előtti támfalnál tudott megtámaszkodni, nem lendült neki a szélvédőnek.

P.S.-né sértett – egyértelműen az elszenvedett balesettel okozati összefüggésben – az ágyéki II-III. csigolya jobb oldali harántnyúlványának törését szenvedte el, valamint a jobb oldali hashártya mögötti térben jelentős mennyiségű vérzés keletkezett, továbbá a hajas fejbőr repesztett sérülése jött létre.

A balesetben elszenvedett hajasfejbőr sérülés 8 napon belül gyógyult, belőle maradó fogyatékoság, vagy súlyos egészségromlás nem származott.

Az ágyéki II-III-as csigolya harántnyúlványának törése 8 napon túl gyógyult, tényleges gyógytartama 6 hétben jelölhető meg. Ezen sérülésből maradó fogyatékoság, vagy súlyos egészségromlás nem származott.

A hashártya mögötti térben kialakult vérgyülem – tekintettel annak elhelyezkedésére, mennyiségére – 8 napon túl gyógyuló sérülésnek minősül, előrehaladása folytán közvetlen életveszélyes állapotot okozott, melyet csak az idejekorán elvégzett szakszerű orvosi beavatkozás hártott el. Ezen sérülésből maradó fogyatékoság vagy súlyos egészségromlás nem származik.

Tekintettel ezen sérülés jellegére, minőségére, egyértelműen megállapítható, hogy ez, és az ágyéki csigolyatörés a balesetben keletkezett, nem pedig a másnap reggeli kollabálás (ájulás) során. Az ájulás már annak a következménye volt, hogy a hashártya mögötti térbe olyan jelentős mennyiségű vér áramlott be, amely már keringésmegingást okozott, ez idézhette elő az ájulást. A jelentős mennyiségű vérvesztést csak a megfelelően elvégzett orvosi beavatkozás szüntette meg.

A sértett által panaszolt szubjektív érzetek (ízlelés romlása, memóriaromlás, depresszió, utazástól félelem) nem minősül maradandó fogyatékoságnak vagy súlyos egészségromlásnak.

P.S. sérülést nem szenvedett el.

Sz. J. vádlott megszegte A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (továbbiakban: KRESZ) 3. § (1) bekezdés c) pontjában foglaltakat, amely értelmében, aki a közúti közlekedésben részt vesz, köteles úgy közlekedni, hogy a személy- és vagyónbiztonságot ne veszélyeztesse, másokat közlekedésükben indokolatlanul ne akadályozzon, és ne zavarjon.

A **Soproni Járásbíróság a B.158/2018/46. számú**, a 2020. január 7. napján kihirdetett ítéletében bűnösnek mondta ki Sz. J. vádlottat 1 rb közúti baleset gondatlan okozásának vétségében (Btk. 235. § (1) bekezdés), és ezért 240 napi tétel pénzbüntetésre (egy napi tétel összege 1.600 Ft), összesen 384.000 Ft pénzbüntetésre ítélte. Rendelkezett meg nem fizetés esetén az átváltoztatásról, a bűnügyi költség viseléséről, és a pénzbüntetés megfizetésére részletfizetést engedélyezett.

A vádlott következetesen tagadta a bűnösségét azzal, hogy egyedül a sértett a hibás, mert nem kapaszkodott. Neki buszsofőrként ezer dologra kell figyelnie, nem csak arra, hogy az utas éppen hol jár a buszban, és mit csinál, hiszen lett volna ideje a néninek leülni.

Kifogásolta a műszaki szakértői véleményt is, a szakértő a baleset időpontját rosszul határozta meg, ezért helytelen fékezési adatokkal számolt, nem 32 km/h-ról fékezett le, hanem a GPS adatok alapján 11, illetve 29 km/h-ról fékezett. Jól ismeri a 18 tonnás busz ABS-fékkrendszerét, vagyis akkor is erősen befog a fék, ha lassan haladva fékez, pont ezért nem hajtott végre olyan intenzív fékezést, mint ahogy a szakvélemény írta.

Ezzel szemben a bíróság kétséget kizáróan elfogadta a műszaki szakértői véleményben leírtakat, melyeket megerősített a tárgyaláson meghallgatott szakértő.

A szakértő részletesen elemezte a rendelkezésre álló adatokat (tachográf, EDR, GPS), kitért a fékezési folyamatra, így teljes bizonyossággal meg lehetett állapítani azt az időpontot, amikor a vádlott – annak ellenére, hogy a közlekedési helyzetre előre fel lehetett készülni, és átgondolni a cselekvési lehetőségeket – hirtelen befékezett, és a sértett előre zuhant.

Ekkor a lassulási érték (37 km/h sebességről 0 km/h-ra megállás) vészfékezést jelentett, 3-5 m/s² értékben, mely vészfékezést megelőzött egy kb. 2,6 s észlelési, cselekvési késedelem is.

A vádlott által vitatott fenti időponthoz képest a szakértő kiszámolta a lassulást a vádlott által elfogadott időponthoz is, és akkor is ugyanilyen értékű lett a fékezés.

Az eljárás során arra is fény derült, hogy a vádlott által vezetett autóbusz egy helyközi járatos autóbusz volt, melyet beállítottak helyi közlekedésbe, vagyis a busz a hosszabb, távolsági utakat ülve megtevő utasokra volt kialakítva, kapaszkodók nem voltak az ülések háttámlájának tetején, csak az ülések háttámláján, így e körülmény miatt sem volt olyan

helyzetben a sértett, hogy felszállása, és hátrafelé elindulása közben (mialatt a busz már mozgásba került) stabilan meg tudja kapaszkodni.

Az ítélet ellen a vádlott és a védője felmentés érdekében jelentett be fellebbezést, mivel szerintük a vádlott minden előírást betartott, a buszvezetőnek nem kötelessége ellenőrizni, hogy mindenki ül, vagy kapaszkodik, a sértett sértette meg az ÉNYKK Zrt. üzletszabályzatának 7. pontját, így egyértelműen utasbaleset történt, amiről az első rendőrségi vizsgálat is szólt, érthetetlen, hogy a bíróság ezt miért nem fogadta el. Bizonytalan, hogy a sértett sérülései a baleset vagy a későbbi elesés következtében keletkeztek, és a műszaki szakértő véleménye is kétséges a baleset időpontját és a fékezés mértékét illetően.

A **Győr-Moson-Sopron Megyei Főügyészség Bfel.83/2020/2.számú átiratában** az elsőfokú bíróság ítéletének helybenhagyására tett indítványt, mivel véleménye szerint az ítéleti tényállás megalapozott, az elsőfokú bíróság indokolási kötelezettségének is eleget tett, a kiszabott büntetés pedig törvényes és arányos.

A **Győri Törvényszék mint másodfokú bíróság a 3.Bf.49/2020/12. számú, 2020. október 19. napján hozott végzésével** az elsőfokú ítéletet helybenhagyta, mivel az elsőfokú bíróság a bizonyítási eljárást megfelelő körben, szabályosan folytatta le, a tényállás megállapításához szükséges bizonyítást felvette, a szakértői véleményre alapított tényállás megalapozott, így a vádlott felmentésére nem kerülhet sor. (A rendőrség megállapításai nem kötik a bíróságot.)

A másodfokú bíróság megerősítette, hogy a Kresz. 3.§ (1) bekezdésében írtak alapján a vádlott kötelezettsége nem ért véget azzal, hogy megvárta, míg az utasok felszálltak a buszra. A vádlott látta, hogy a felszálló utasok idős emberek, ismerte az általa használt busz tulajdonságait is, így azt, hogy nem olyan egyszerű rajta kapaszkodni, mint a helyközi buszokon, mivel lényegében nincsenek is kapaszkodók, a sértettnek a busz adottságai miatt esélye sem volt arra, hogy megfelelően megkapaszkodjon.

A vádlott a buszjáratral nem volt késésben, így semmi nem indokolta azt a sietséget, hogy ne várja meg, míg utasai biztonságban helyet foglalnak. (A sértett férje még az autóbusz lépcsőjén sem tudott felmenni, olyan gyorsan elindult a megállóból.)

A vádlott saját figyelmetlensége miatt észlelte későn a lámpaváltást, és emiatt kényserült erőteljes fékezésre, amely a baleset előidézője volt.

A vádlott feladata lett volna, hogy betartja a Kresz előírásait és a munkáltató szolgálati szabályzatát, hiszen mindezek teljesítésének elvárása a munkaköréből fakad.

Az eljárás utóélete körében megjegyzem, hogy – amit az elsőfokú bíróság még nem tehetett meg – a másodfokú bíróság élt a Be. 111. § szerinti szignalizációval, és tájékoztatta a Volánbusz Zrt. elnökét a büntetőeljárás jogerős befejeződéséről, valamint felhívta a figyelmet a Zrt.-n belül a szükségesnek tartott intézkedéseket megtételére a hasonló balesetek elkerülése érdekében, különös tekintettel az autóbuszvezetők oktatására és a járműveken kialakított kapaszkodók rendszerére.

Tanulságok

A bírósági eljárásban nemcsak az orvosszakértőt kellett kiegészítő szakvéleményre kirendelni (mivel P.S.-né sértett a tárgyaláson nyilatkozott a tovább romlott egészségi állapotára), hanem a műszaki szakértőt is meghallgatta a bíróság a tárgyaláson, aki kiegészítő számításokat is végzett.

Ez az ügy jó példa arra, hogy a modern, már a gépjárművekbe beépített technikai eszközökből (GPS, EDR) kinyerhető adatok milyen nagy mértékben segítik a szakértők munkáját, akiknek szintén folyamatos fejlődésben kell lenniük. E nélkül nem tudnák kinyerni az adatokat, nem tudnák elemezni, értelmezni, közérthetően megfogalmazni azokat.

Az elemzett technikai adatokkal párhuzamba lehetett állítani a sértett és férje tanúvallomásában említettek az autóbusz haladására, pillanatnyi helyzetére, sebességére, a fékezés folyamatára, a baleset időpontjára nézve, így a szakértői megállapítások mindenben a sértett és a tanú vallomását támasztották alá. Ahogy a szerencsétlenül járt utasok beszámoltak a szubjektív érzeteikről a saját és a busz mozgását illetően, mindazt párhuzamba lehetett állítani az objektív mérési eredményekkel.

Záró gondolatok

Mindannyian részesei vagyunk a közlekedésnek, akár emberi, állati, vagy gépi erővel meghajtott jármű vezetőjeként, akár utasként, akár gyalogosként. Két lábbal (két, három, négy kerékkel) a földön járva túlnyomó részt a közúti közlekedésben veszünk részt.

A közlekedés veszélyes üzem jellegéből (és mint tudjuk, ami elromolhat, az el is romlik⁶⁵) adódóan minden egyes közlekedés során van esélye baleset bekövetkezésének, a közlekedési bűncselekmények közül a közúti baleset okozásának vétsége kb. 13-14% -os arányt képvisel.⁶⁶

A balesetek oka kivizsgálásához és a baleset következményeinek megállapításához néha nem elegendő a jogalkalmazó jogászi szaktudása, hanem attól eltérő, más jogterületre kiterjedő, különleges szakértelem szükséges, melynek a szakértő van birtokában. Ezért a közúti baleset okozásának vétsége bűncselekmények aktáiban szinte kivétel nélkül található a bizonyítékok sorában szakértői véleményt.

Fontos, hogy mind a bíró, mind a szakértő tisztában legyen az eljárásjogi helyzetével, egyrészt a bíró ismerje fel, hogy adott kérdésre szakértőt kell kirendelni (ha elmaradt a nyomozás során akár csak egy részkérdésre is), és ismerje fel azt is, ha a készen kapott szakvélemény hiányos, aggályos, kiegészítésre szorul, másrészt a szakértő maradjon meg a bíró segédje funkcióban, mert ő nem a ténybíró, és nem speciális tanú.

65 Arthur Bloch: Murphy törvénykönyve, avagy miért romlik el minden, Gondolat Könyvkiadó, 1985.

66 Bűntügyi Statisztikai Rendszer 2021-2021. adat (adatközlő: a Győr-Moson-Sopron Megyei Főügyészség statisztikusa)

Egy büntetőeljárásban a nyomozó hatóság, az ügyészség, a szakértő és a bíróság valójában mind egy célért dolgoznak, hogy az adott ügyben kiderüljön az anyagi igazság, és ebben nyújt a szaktudása révén segítséget a szakértő. Ez köti igazán össze őket.

Az ítélet kimondása – amely döntés arról, történt-e, és ha igen, milyen bűncselekmény, és az követte-e el, akit ezzel megvádoltak, vagy sem – a bíró felelősége, nem veheti át más szereplő ezt a terhet, de nagyban megalapozza a mérlegeléssel, belső meggyőződéssel meghozott döntést egy gondos szakvélemény.

Ahogy Katona Géza írja: „Senki nem becsülheti le az ítélelhozatal előtt álló bíró dilemmáját és teljesen érthető, hogy ítéletét, amely a terheltnek és rajta keresztül gyakran másoknak is súlyos hátrányt jelenthet, csak a tények valóságáig ismeretére alapíthatja.”⁶⁷

A közlekedési balesetekben készült szakvéleményekben feltártak elősegítik a prevenciót is, például a műszaki szakértői vélemények a közutak és tárgyaik hiányosságára, gépkocsik típushibáira is rá tudnak mutatni, míg egy közlekedépszichológus kiszűri azokat, akik személyiségjegyeik alapján nem valók az utakra.

Amennyiben baleset történik, szerencsésebb esetben csak anyagi kár keletkezik, de súlyosan hátrányos következményekkel igazából a gépek között a leggyengébb szereplőnek, az embernek kell számolnia.

A károsultaknak megváltozik az egészségi állapotuk, gyógykezelésre lehet szükség, elveszíthetik családtagjaikat, munkájukat, életkilátásaik, méltó öregedésre való esélyük jelentősen csökken.⁶⁸

A károkozó pedig ugyanúgy belerokkanhat lelkileg a balesetokozásba, azon túl, hogy ő is megsérülhetett, gyógykezelésre szorult.

Az anyagi igazság kiderítéséhez hozzátartozik az is, hogy ki, milyen sérülést szenvedett, ez milyen következményekkel járt rá nézve, hol, mekkora anyagi kár keletkezett.

A tudományok fejlődésével a szakértői bizonyítás jelentősége még inkább nő, így új módszerekkel új távlatok nyílnak (például helyszíni szemlén drónok használata, szituációk számítógépes modellezése), és a szakemberek is specializálódnak. Ennek jegyében fontos, hogy a jogalkalmazó megtalálja a megfelelő szakértőt, és rendelkezzen annyi alapismerettel, hogy megértse a szakvéleményt.

Találón jegyzi meg az amerikai űrhajós, Scott Kelly: „A legtöbb probléma megoldásához nem kell atomtudósnak lenni – de ha az atomtudomány tárgykörébe tartozik, amit meg kell oldani, akkor atomtudóshoz kell fordulni.”⁶⁹

Bár a közlekedési ügyekben nem kell atomfizikusokat igénybe venni, de a felkészült orvos- és műszaki szakértők bevonása elengedhetetlen, mint ahogy a jogesetek is jelzik.

67 Katona Géza: i.m. 19.o.

68 dr. Németh Mariann: Közlekedési balesetek kárrendezése (gyakorlati útmutató) Hungarovox Kiadó, Budapest, 2016., 158.o.

69 https://www.citatum.hu/szerzo/Scott_Kelly/2, a letöltés dátuma: 2022. november 20.

Felhasznált jogszabályok

- 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi Kódex)
- A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bp.)
- Budapest rendőr-főkapitánya 17.902/1901. sz. rendelete
- 57000/1910. számú belügyminiszteri rendelkezés (Szabályzat a gépjárművek közötti forgalmáról)
- 9600/1945. ME számú rendelet
- 1948. évi XLVIII. törvény a büntetőtörvények egyes fogatékosságainak megszüntetéséről és pótlásáról
- 1951. évi III. törvénnyel (II. Bp.)
- 1961. évi V. törvény
- 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntetőeljárásról (I. Be.)
- 1971. évi 28. számú tvr.
- 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról (II. Be.)
- A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (Kresz)
- 1978. évi IV. törvény
- 1998. évi XIX. törvény (III., vagy régi Be.)
- A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabstv.)
- 2012. évi C. törvény (Btk.)
- 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről (Szaktv.)
- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Be.)

Felhasznált irodalom

- Almássy Tibor: Az autózvezetés mesterfogásai, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- Az első autó és az első autós Magyarországon <https://www.automotor.hu/extra/az-első-auto-es-az-első-autos-magyarországon-492563>
- A Büntető Perrendtartás Kommentárja: (összeállította: dr. Molnár László és munkaközösége), Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957.
- A büntetőeljárás kézikönyve, Összeállította: Bárd Károly – Pusztai László, KJK Budapest, 1993.
- Bakonyi Mária dr.: A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárás törvényben 2018.
- Bérces Viktor: A szakvélemények büntetőperbeli felhasználásnak elvi és gyakorlati kérdéseiről
- Bloch, Arthur: Murphy törvénykönyve, avagy miért romlik el minden, Gondolat Könyvkiadó, 1985.
- Csizmadia Andor – Kovács Kálmán – Asztalos László, Magyar Állam- és jogtörténet, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003.
- Destek Miklós: Szakértős bizonyítás közlekedési büntetőügyekben, Belügyi Szemle, 1998/2.

- Enyedi László – dr. Fülöp Ágnes – dr. Melegh Gábor – Radványiné Novotny Olga – dr. Varga Tibor: Közlekedési büntetőjog, HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2001.
- Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, KJK, 1987.
- Erdősy Emil – Földvári József: Magyar Büntetőjog Különös Rész JPTE ÁJK 1995.
- Halmosné Siket Zsuzsanna: Az igazságügyi szakértői tevékenység az állami szerepvállalás tükrében Debreceni Jogi Műhely, 2016. évi (XIII. évfolyam) 1-2. szám (2016. július 31.)
-
- Hegyi Zsófia: Szakértő a büntetőeljárásban, különös tekintettel az írásszakértőre (szakdolgozat, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc ÁJK, 2009.)
- Hurtony Alexandra: Az igazságügyi szakértő szerepe a büntetőeljárásban, különös tekintettel a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények bizonyítási nehézségeire, 2021.
- Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században, A kriminalisztika magyarországi előzményei, KJK, Budapest, 1977.
- Katona Géza – Kertész Imre: A bűn nyomában, Fejezetek a kriminalisztika történetéből RTV-Minerva, Budapest, 1979.
- Kengyel M.: Magyar polgári eljárásjog, Osiris, Budapest, 2001.
- Kereszty Béla: A szakértői bizonyítás szerepe a közlekedési bűncselekmények miatt induló büntetőeljárásban, Belügyi Szemle 2008/6.
- Kereszty Béla: A szakértői bizonyítás valós szerepe a közlekedési bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásokban, Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére. Budapest, 2007.
- a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának véleménye 2014.El.II.JGY.1/1-65.: A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből)
- Lipók András: A közlekedési bűncselekmények szabályozása és története a kezdetektől napjainkig (Szakdolgozat), Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék, Miskolc, 2016.
- Magyar Jogi Lexikon 6 kötetben, számos szakfőrfi közreműködésével szerkesztette dr. Márkus Dezső kir. ítélő táblai bír., Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1904., 5. kötet
- Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, szerkesztette: Karsai Krisztina, Wolters Kluwer, Budapest, 2022.
- Németh Mariann dr.: Közlekedési balesetek kárrendezése (gyakorlati útmutató) Hungarovox Kiadó, Budapest, 2016.
- Nogel Mónika: Az igazságügyi szakértői szakterületek tagolása és a szakértői kompetencia, Ügyészek Lapja 2019/6.
- Szűts Veronika dr.: A szakértői bizonyítás és ennek tükrében a pszichológus szakértő alkalmazási lehetősége közlekedési büntetőügyekben, a bírói kirendelő határozatok sajátosságai, Budapest, 2020.
- Pusztai László: A szakvélemény és a bizonyítékok szabad mérlegelése Kriminalisztikai Tanulmányok XXIV. kötet, KJK, Budapest, 1987.
- Viski László dr.: Közlekedési büntetőjog KJK, Budapest, 1974.
- Viski László - Imre Iván – Ternai Zoltán: Közúti közlekedési balesetek elbírálása KJK, Bp. 1963.

A közúti veszélyeztetés büntettének elemzése és a bűncselekmény az ítélkezési gyakorlat tükrében

Bevezetés

A témaválasztást a mai társadalmi viszonyok között a vasúti, légi, vízi és közúti közlekedés, a személy-, valamint áruszállítás megnövekedett volumene, a közlekedési ágazatok forgalmának és járműtípusainak időközbeni rohamos fejlődése, napjaink közlekedési problémái, a közúti közlekedésben nap, mint nap tapasztalható bonyodalmak, a közlekedési fegyelem nem kielégítő volta, valamint a közlekedésben részt vevő járművezetőkkel szemben felmerülő fokozott elvárások támasztották alá. Mindezekben túlmenően megfigyelhető a közlekedési szabályok megsértésének szignifikáns emelkedése, amely jobbára az emberi figyelmetlenségekre, mulasztásokra vezethető vissza. A közlekedési balesetek fókuszaként a közlekedésben részt vevők felelőssége felé irányul, amely számos esetben szabálysértési vagy büntetőjogi felelősségre vonást hoz magával.

Ekkor jelenik meg a jogalkalmazók azon feladata, hogy a mindenkori hatályos, a közlekedés körében alkalmazandó, az adott szituációra vonatkozó jogszabályokat következetesen, annak előírásai szerint alkalmazzák. Fontos, hogy a jogalkalmazó munkája során érvényesüljön a törvényesség követelménye azzal, hogy a jelen dolgozatban érintett bűncselekmény kapcsán a közlekedés biztonsága és a közlekedésben részt vevő személyek életének, testi épségének és egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek maradéktalanul teljesüljön.

A dolgozat a közúti veszélyeztetés büntette jellemzőinek, a deliktum ítélkezési gyakorlatának és a 41/2007. számú Büntető Kollégiumi vélemény jogalkalmazói gyakorlatban lévő jelentőségének bemutatására törekszik. A limitált veszélyeztetési szándék kifejtésén túl a közúti veszélyeztetés büntettének az ítélkezési gyakorlatban betöltött szerepére fókuszál, mely mellett kitér e közlekedési bűncselekmény esetén a közvetlen veszély és az arra kiterjedő szándékosság megállapítására.

Első lépésként a közlekedési bűncselekmények általános jellemzőin keresztül helyezem középpontba a közúti veszélyeztetés büntettét és annak jogdogmatikai szerkezetét. A dolgozat teljességéhez elengedhetetlen a közúti veszélyeztetés büntettének elemzése, ezen belül a bűncselekmény jogi tárgya, az elkövetési magatartása, ezek egymáshoz való viszonya, a KRESZ „általános generál klauzulájának” felhívása, a bűncselekmény eredménye, alanya és a halmazati kérdések problematikája.

¹ dr. Kőhegyi Eszter bíró, közlekedési szakjogász, Győri Járásbíróság

Mindehhez szükséges górcső alá venni e materiális közlekedési bűncselekmény veszélyeztető eredményeit, ezen belül meg kell határozni a veszély fogalmát és fajtáit. Ezt követően kerül sor a veszélyeztető eredményű közlekedési bűncselekmények bűnösségének bemutatására. A limitált veszélyeztetési szándék bírósági gyakorlatának teljességigénye nélküli felvázolása mellett, annak elméleti értelmezhetősége is kifejtésre kerül.

A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet alapelveként citált alábbi mondatok nemcsak a dolgozat zsinórmértékéül szolgálnak, hanem a közlekedésben részt vevő valamennyi szereplőre kötelező előírásként, betartandó szabályként, kell, hogy hassanak. A jogszabály preambuluma szerint „a közúti közlekedés biztonsága és zavartalansága fontos társadalmi érdek. A biztonságos és zavartalan közlekedés alapvető feltétele, hogy a közlekedési szabályokat mindenki megtartsa és számít-hasson arra, hogy azokat mások is megtartják. Emellett szükséges az is, hogy a közlekedés résztvevői előzékeny és türelmesek legyenek egymással szemben.”

„Elég kilépni az ajtón, és máris egy hihetetlen és kiszámíthatatlan világ vár ránk.”² Azt gondolom, hogy ha kellően ismerjük a szabályokat, akkor nem is olyan kiszámíthatatlan az a világ, amelyben élünk. Ezért nagyon fontos, hogy a közlekedésben részt vevők ismerjék és betartsák a szabályokat, ahogyan az is, hogy a jogalkalmazók pedig differenciáltan szankcionálják a szabályszegéseket.

I. A közlekedési bűncselekmények törvényi elhelyezkedése

A jogalkotó a közlekedési bűncselekményeket a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.) XXII. fejezetében helyezte el. Önálló fejezetbe rendezésüket e bűncselekmények komplex jogi tárgya, vagyis a közlekedés biztonsága – mint elsődleges különös jogi tárgy – és a közlekedésben részt vevő személyek életének, testi épségének és egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek – mint másodlagos különös jogi tárgy –, valamint a közlekedési bűncselekmények fejlődéstörténetében, fogalomrendszerében és dogmatikájában rejlő sajátosságok tették indokolttá.

A fejezetet alkotó bűncselekmények a következők:

- a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény (Btk. 232. §),
- vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése (Btk. 233. §),
- közúti veszélyeztetés (Btk. 234. §),
- közúti baleset okozása (Btk. 235. §),
- járművezetés ittas állapotban (Btk. 236. §),
- járművezetés bódult állapotban (Btk. 237. §),
- járművezetés tiltott átengedése (Btk. 238. §),
- cserbenhagyás (Btk. 239. §),

2 Nina Björk Jónsdottír izlandi újságíró

- jogellenesen átalakított személyszállítást végző jármű vezetése (Btk. 239/A. §) és
- járművezetés az eltiltás hatálya alatt (Btk. 239/B. §).

A közlekedésre vonatkozó jogszabályok, normatív előírások jellemzője az, hogy a jogalkotás a törvényi tényállások meghatározása során jobbra keretdiszpozíciót alkalmaz. A „közlekedés szabályainak megszegésével” valósul meg a fentebb hivatkozott bűncselekmények egy részének törvényi tényállása. Mindez azt jelenti, hogy ezen törvényi tényállások tartalmát más jogágakhoz tartozó normákban előírt és pontosan körbehatárolt közlekedésre vonatkozó rendelkezések töltik ki.³

A háttér jogszabályok a különböző közlekedési alágazatokra specializálódva születtek, meghatározva a közlekedéssel kapcsolatos kötelezően betartandó, konkrét szabályok körét.⁴

Gyakran felmerülő kérdés az, hogy mely jogszabályokat kell alkalmazni a magyar állampolgár által külföldön elkövetett közlekedési bűncselekmény elbírálásának alkalmával. A mára már kifejecesedett bírói gyakorlat szerint ilyen esetben a büntető törvénykönyvben előírt rendelkezések mellett a külföldi állam közlekedési szabályait kell figyelembe venni. A Btk. 3. § (1) bekezdésének c) pontja kimondja, hogy a magyar büntető törvényt kell alkalmazni, a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény.

II. A közúti veszélyeztetés büntette és annak törvényi tényállása

A Btk. 234. §-a (1) és (2) bekezdéseinek értelmében a komplex jogi tárgyú bűncselekmény törvényi tényállása a következő:

(1) Aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek teszi ki, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

- egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,
- két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékossgot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,
- öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,
- öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

³ A magyar közlekedési büntetőjog kézikönyve / Kereszty Béla – Budapest: KJK-Kerszöv Kft., 2005., 30. oldal

⁴ A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény, a vasúti közlekedésről szóló 2005. évi CLXXXIII. törvény, a légi közlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény és a víziközlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény, a közúti közlekedés szabályairól 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ)

A büntetőjogi szakirodalmi hagyományos felfogás szerint a törvényi tényállás négy fő alkotórészből, jelesül a bűncselekmény jogi tárgyából, az objektív tényállási elemekből, azaz a bűncselekmény tárgyi oldalából – az elkövetési tárgy, az elkövetési magatartás, az ún. szituációs elemek, az eredmény és az okozati összefüggés –, a deliktum alanyából és a bűncselekmény szubjektív tényállási elemeiből, vagyis az alanyi oldalból – a szándékoság, a gondatlanság, a motívum és a célzat – áll.⁵ Az alábbiakban ezen iránymutatás mentén kerül sor a közúti veszélyeztetés büntetének elemzésére.

II.1. A bűncselekmény elkövetési magatartása

A bűncselekményt megvalósító elkövetési magatartás a közúti közlekedés konkrét szabályainak megszegése. A szabályszegés tipikusan aktív cselekvésben, tevésben nyilvánul meg, ugyanakkor passzív magatartással, mulasztással történő elkövetés is előfordulhat. A Btk. miniszteri indokolása szerint a törvényi tényállás megállapíthatósága szempontjából annak van jelentősége, hogy az elkövető szabályszegése és a bekövetkező eredmény között ok-okozati összefüggés álljon fenn. Az elkövetés legtipikusabb esetei: a büntető fékezés, rákormányzás, leszorítás, bevágás, rátapadva követés, forgalommal szemben történő haladás, az üldöző járó elöl való menekülés vagy az intézkedő rendőr elugrásra kényszerítése.

A törvényi tényállás tartalmát kitöltő legfontosabb ágazati, illetve háttérjogszabályok, a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény és az 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól (továbbiakban KRESZ).

Általánosan elfogadott, hogy a közúti közlekedésre vonatkozó konkrét szabályokat elsősorban a KRESZ passzusai ölelik fel, ugyanakkor ebben a körben megjelennek a különböző szakmai utasítások is, a közismert és elfogadott szakmai gyakorlat mellett.⁶

A közúti közlekedésre vonatkozó általános előírásokat a KRESZ 3. § (1) bekezdés a)-c) pontjai határozzák meg, melyek szerint, aki a közúti közlekedésben részt vesz, köteles a közúti forgalomra, valamint a közútnak és környezetének a védelmére vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket megtartani; a közúti jelzések rendelkezéseinek, továbbá a forgalom irányítására, ellenőrzésére jogosultak utasításainak eleget tenni és úgy közlekedni, hogy a személy- és vagyonbiztonságot ne veszélyeztesse, másokat közlekedésükben indokolatlanul ne akadályozzon, és ne zavarjon.

Ugyanakkor fontos leszögezni azt is jelen bűncselekmény kapcsán, hogy csak azok a törvényi tényállást tartalommal kitöltő szabályszegő magatartások jönnek, jöhetnek szóba, melyek összefüggésben állnak a közúti jármű vezetésével és közlekedésével. A törvény kommentárja rámutat arra is, hogy a jelen bűncselekmény megállapíthatósága szempontjából nincs relevanciája annak, hogy az elkövető milyen közúti járművet vezet,

5 Büntetőjog I. Általános Rész, A 2012. évi C. törvény alapján / Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály – Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2012., 176-177. oldal

6 Magyar Büntetőjog Különös rész / Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály, 3., átdolgozott kiadás – Budapest: Rejtjel Kiadó, 1998., 154. oldal

hiszen az állatok vezetésére, hajtására vonatkozó rendelkezések megszegésével⁷ is elkövethető a büntetendő cselekmény. Szignifikánsan kimutatható leggyakrabban elkövetett közlekedési szabályszegés a sebesség helytelen megválasztása⁸, a követési távolság meg nem tartása⁹ és az előzés szabályainak megsértése¹⁰.

A Büntető Törvénykönyv hivatkozott passzusa egzakt módon meghatározza a bűncselekmény elkövetési helyét is, amely a közút vagy a közforgalom elől el nem zárt magánút. Ezen fogalmakat is a háttérjogszabályok töltik ki tartalommal, melyek szerint az út, a járművek és a gyalogosok közlekedésére, vagy csak a járművek, illetve csak a gyalogosok közlekedésére szolgáló, e célra létesített vagy kijelölt közterület vagy magánterület (közút, magánút), magánútnak kell tekinteni az állam vagy az önkormányzat tulajdonában álló területen lévő, közforgalom elől elzárt utat is. Közforgalom elől elzárt magánút: a sorompóval, kapuval vagy más fizikai eszközzel lezárt, vagy „Mindkét irányból behajtani tilos” jelzőtáblával és a „magánút” feliratot tartalmazó kiegészítő táblával jelzett út, amely az ingatlan-nyilvántartásban közforgalom elől elzárt magánútként van bejegyezve¹¹. Az alacsonyabb hierarchiájú norma szerint az út a gyalogosok és a közúti járművek közlekedésére szolgáló közterület (közút), illetőleg magánterület (közforgalom elől el nem zárt magánút)¹².

A Btk. XXII. fejezetének értelmező rendelkezése, a Btk. 240. § (1) bekezdése értelmében a közúton elkövetett bűncselekményekre megállapított rendelkezéseket kell alkalmazni akkor is, ha a közúti járművezetésre vonatkozó szabályok megszegése nem közúton okoz legalább súlyos testi sértést vagy halált.

Ezen rendelkezés kizárólag a közúti közlekedés körében elkövetett cselekményekre vonatkozik, a többi közlekedési ágazat – vasúti, légi és vízi közlekedés – területén nem alkalmazható. Továbbá a hivatkozott jogszabályhely másfelől kiterjesztő szabályt tartalmaz, hiszen ezeket a rendelkezéseket kell alkalmazni akkor is, ha a közúti közlekedési szabályok megszegése nem közúton okoz sérülést vagy halált.¹³ Ezen következményekkel járó baleset bekövetkezése esetén a nem közúton végzett járművezetésre is a közúti közlekedés szabályai lesznek irányadók.¹⁴

A KRESZ 1. § (1) bekezdése szerint a rendelet Magyarország területén lévő közutakon és közforgalom elől el nem zárt magánutakon folyó közlekedést szabályozza, mellyel megadja a közúti közlekedés szabályainak hatályát. E normaszöveg alapján, a kommentár

7 BH2008. 294. Közúti veszélyeztetés büntetetté valósítja meg az úton lovagló terhel, aki miután meglátja a járdán tartózkodó haragosát és a vele együtt lévő másik két személyt, a lóval a járdára ugat és a sértettek felé vágtazik úgy, hogy azok az elütésüket félreugrassal tudják elkerülni [1978. évi IV. törvény 186. § (1) bek., KRESZ 62. § (4) bek., 1. számú függelék III. a) pont]

8 KRESZ 26. §

9 KRESZ 27. §

10 KRESZ 34. §

11 A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény 47. § 7. és 8. pontjai

12 KRESZ 1. számú függelék I. pont a) alpont; úttal kapcsolatos egyéb fogalmak: KRESZ 1. számú függelék I. pont b)-o) alpontok

13 Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, szerkesztette: Karsai Krisztina

14 Büntetőjog II. Különös Rész, A 2012. évi C. törvény alapján / Belovics Ervin, Molnár Gábor Miklós, Sinku Pál – Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2012., 281. oldal

magyarázata szerint, megállapítható, hogy a közúti közlekedés szabályainak hatálya a közúton kívüli területekre nem terjed ki. Ugyanakkor vannak olyan alapvető járművezetési előírások, amelyek be nem tartása a közútnak nem minősülő utakon is az emberek életét, testi épségét veszélyeztetheti, azonban e szabályok megszegésével okozott eredményeket a Btk. 240. § (1) bekezdésének hiányában csak a sértő eredményhez kapcsolódó büntetőjogi rendelkezések szerint lehetne elbírálni, a szabályszegés specialitása nem nyerhetne értékelést. Ekként az értelmező rendelkezés a fenti ellentétet hivatott feloldani azzal, hogy valamennyi közlekedési bűncselekményre nézve alkalmazni rendeli a törvényi előírásokat.

A Btk. kommentárja rámutat arra is, hogy a nem közúton történő közlekedés során a közlekedési szabályok teljes köre nem alkalmazandó, csak azok, amelyek a balesetek közvetlen veszélyének az elkerülését szolgálják.¹⁵ Ha a szabályszegés nem tartozik ebbe a körbe, akkor közlekedési bűncselekmény megállapítására nem kerülhet sor.

II.2. A jogi tárgy és az elkövetési magatartás egymáshoz való viszonya

A közúti veszélyeztetés büntettének jogi tárgya a közúti közlekedés rendjét garantáló jogszabályrendszer, melynek biztosításán keresztül valósul meg a fentebb hivatkozott elsődleges és másodlagos különös jogi tárgyakkal a védelme. A védett jogi tárgy határozza meg az elkövetési magatartást, vagyis a fentebb kifejtettek szerinti konkrét közúti közlekedés körében elkövetett szabályszegést.¹⁶

II.3. A bűncselekmény eredménye

A közúti veszélyeztetés büntettének egyik legjellemzőbb dogmatikai sajátossága, hogy materiális, azaz eredmény bűncselekmény.

A bűncselekmény eredménye más vagy mások életének, testi épségének közvetlen veszélyeztetése, amely a tárgyi oldalon jelenik meg. „Közvetlen veszély a szabályszegő magatartás folytán a tényleges helyzetben külsőleg is felismerhető formában jelentkező és konkrét személyre vagy személyekre vonatkozó káros eredmény, az élet, testi épség sérelme reális és azonnal lehetséges bekövetkezésének veszélyét jelenti.”¹⁷ A közvetlen veszélyhelyzet kialakulása egyúttal a közúti veszélyeztetés deliktumának befejezettségi stádiumát is jelenti. Megfogalmazható az eredmény akként is, ahogy arra a büntető norma miniszteri indokolása is rámutat, mint olyan közvetlen veszélyhelyzet, amelyben a veszély a sérelem bekövetkezésének a nagyobb valószínűséget is meghaladó mértéke, egyben a sérelem bekövetkezésének a bizonyossággal határos volta. A büntetőjogi felelősségnek az origója az eredményhez vezető folyamatnak az a pontja, amikor a személyi sérülés nagy valószínűséggel bekövetkezik, de nem elkerülhetetlen. Míg a felelősség végső pontja azzal

15 Például a sebességre, a követési távolságra, a járművezetés személyi feltételeire, az irányváltoztatásra, a tolatásra, a járművek műszaki feltételeire vonatkozó szabályok.

16 Közlekedési büntetőjog / Enyedi László, Dr. Fülöp Ágnes, Dr. Meleg Gábor, Radványiné Novotny Olga, Dr. Varga Tibor – 2. hatályosított, bővített kiadás – Budapest: HVG-ORAC, 2008., 88. oldal

17 Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, szerkesztette: Karsai Krisztina

fémjelezhető, ha az adott közlekedési szituációban más vagy mások nyolc napon belül gyógyuló sérülést szenvednek.¹⁸

A törvény indokolásának meghatározása is egyértelmű, mely szerint a közvetlen veszély mindig a sérelem bekövetkezésének nyombani, azonnali lehetőségét jelenti, vagyis mindig adott szituációra és személyre konkretizált. A Btk. kommentárja a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekményének magyarázatánál mutat rá arra, hogy a közvetlen veszély nem alakul ki, ha a szabályszegő cselekvéségből következő veszély hatókörében nincs és nem is lehet személy vagy ha a szabályszegés kizárólag dolgokat veszélyeztet.

A bűncselekmény megállapíthatósága szempontjából döntő jelentősége van annak, hogy az okozati összefüggésnek a közvetlen veszélyt eredményező helyzet és a közúti közlekedési szabály megszegése között fenn kell állnia, ha nincs ilyen jellegű összefüggés, akkor a közúti veszélyeztetés bűncselekményéről nem beszélhetünk. A kimunkált bírósági gyakorlat szerint a közúti veszélyeztetés büntette nem valósul meg, ha a vádlott közúti közlekedési szabályszegésének következményeként nem keletkezik más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető konkrét veszélyhelyzet.¹⁹ Ez utóbbi esetben a szabályszegésre tekintettel közlekedési szabálysértés, jelesen a közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértésének szabálysértése²⁰ valósulhat meg.

A közúti veszélyeztetés büntettének eredménye, a közvetlen veszély, veszélyhelyzet, mint objektív tényállási elem határolja el a bűncselekményt az egyéb közlekedési deliktumoktól. Hiszen a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény és a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése kapcsán a jogalkotó által meghatározott törvényi tényállás a veszély reális, objektív lehetőségét hívja fel.

II.4. A KRESZ „általános generál klauzulájának” felhívása

A KRESZ 3. § (1) bekezdés c) pontja kimondja, hogy aki a közúti közlekedésben részt vesz, köteles úgy közlekedni, hogy a személy- és vagyonbiztonságot ne veszélyeztesse, másokat közlekedésükben indokolatlanul ne akadályozzon és ne zavarjon.

A citált normaszöveg a közúti veszélyeztetés büntette kerettényállásának leggyakrabban tartalmat adó közlekedési szabálya. A hivatkozott jogszabály 3. passzusa általános érvényű, elvi meghatározású – különös tekintettel a lentebb megfogalmazott baleset elhárítási – kötelezettségeket ír elő, melyekből a közúti közlekedés alapelvei rajzolódnak ki. A normahely a közúti közlekedés egésze vonatkozásában kiemelt és különös jelentőséggel

18 Magyar Büntetőjog Különös rész / Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály, 3., átdolgozott kiadás – Budapest: Rejtjel Kiadó, 1998., 155. oldal

19 BH2004. 130. I. [Btk. 186. § (1) bek.]

20 A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (továbbiakban Szabs. tv.) 224. §-a

bír, amit alátámaszt az is, hogy magasabb szintű jogszabály is, azonos tartalommal megjeleníti az alapelveket.^{21 22}

A téma kapcsán leszögezhető az az általános érvényű megállapítás, hogy a közlekedés fokozott rizikóval járó tevékenység, ekként megfogalmazható követelményként, célkitűzéseként a közlekedéssel járó rizikó minimumszinten tartása, illetve az arra való törekvés. E célt pedig a hivatkozott rizikófokozás tilalmának elve mellett, az alávetettség elve és a bizalmi elv maradéktalan betartása is szolgálja. Mindezeket túl kimondható az is, hogy a közlekedés társadalmilag hasznos és nélkülözhetetlen tevékenység, mely motivációja e rendeltetés biztosítása. Az indokolatlan akadályozás és zavarás tilalma pedig a célt szolgáló alapelvek egyike.^{23 24}

„A közlekedési helyzet egyik fő jellemzője a baleseti rizikó, abban az értelemben, hogy több-kevesebb valószínűséggel mindenkor adott a balesetbekövetkezés lehetősége, aminek folytán a közlekedési magatartás egyúttal rizikómagatartás is.”²⁵

A „Ne veszélyeztess!” előírás, a közlekedési helyzetek rendkívüli változatossága miatti kvázi szokásjogi „gumi” szabály, valamint olyan általánosan megfogalmazott magatartási követelmény, amely a fentebb pontosított célt szolgálva, bárminemű sérelem bekövetkezése esetén, egzakt, pontosan körülírt szabály hiányában is, felhívható és felhívandó.²⁶ Ezen általános magatartási szabály megfoghatatlansága azonban „veszélyes”, melynek kapcsán Viski László rámutatott arra, hogy „Az általános szabályok tartalma így kizárólag azon a réven konkretizálható, hogy vizsgáljuk: az adott elkövető látta, láthatta-e a helyzet veszélyességét, a káros eredmény bekövetkezésének valószínűségét vagy lehetőségét és ha igen, olyan időpontban történt-e ez, amikor még cselekedhetett volna másként, mint ahogyan tette.”²⁷

A következetes és kikristályosodott joggyakorlatnak köszönhetően egyre kevesebb számban születnek olyan bírósági döntések, melyekben az általános generál klauzulára, mint közvetlenül megszegett szabályra történik hivatkozás, valamint amelyekben a KRESZ által nem szabályozott gondossági követelményt írnak elő. Ugyanakkor szükségszerű lenne, hogy a járművezetői magatartást pontosan körülírt, egzakt módon meghatározott, egyértelmű normák határolják be.

A 6/1998. Büntető jogegységi határozat²⁸ rámutatott arra, hogy a bírói gyakorlatban is követett értelmezési szabály, hogy a részletes rendelkezések, mint speciális normák alkalmazása megelőzi az általános szabály felhívását, vagyis az általános érvényű rendelkezés

21 A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény 5. § (1) bekezdés a-c) pont

22 A KRESZ értelmezése a joggyakorlatban / Fülöp Ágnes, Fülöp Natasa, Major Róbert. – 4., hatályosított, bővített kiadás – Budapest: HVG-ORAC, 2021., 112. oldal

23 A célt szolgáló alapelvek továbbá a funkcionalitás elve és a bizalmi elv főszabálya.

24 A KRESZ értelmezése a joggyakorlatban / Fülöp Ágnes, Fülöp Natasa, Major Róbert. – 4., hatályosított, bővített kiadás – Budapest: HVG-ORAC, 2021., 113. oldal

25 Közlekedési büntetőjog / Viski László – Budapest: KJK, 1974., 21. oldal

26 A KRESZ értelmezése a joggyakorlatban / Fülöp Ágnes, Fülöp Natasa, Major Róbert. – 4., hatályosított, bővített kiadás – Budapest: HVG-ORAC, 2021., 119. oldal

27 Közlekedési büntetőjog / Viski László – Budapest: KJK, 1974., 339. oldal

28 6/1998. Büntető jogegységi határozat a közúti közlekedés szabályai szerinti elsőbbségadásra kötelezett felelősségéről

hatályát a különös norma kizárja. Ekként elsőként mindig azt kell górcső alá venni, hogy az elkövető megszegett-e valamely konkrét közlekedési szabályt, ennek hiányában ugyanakkor, kiegészítő jelleggel alapulhat a büntetőjogi felelőssége azon, hogy az általános baleset-elhárítási kötelezettségét elmulasztotta. A jogegységi tanács álláspontja szerint az egyes speciális közlekedési szabályok nem állnak egymással hierarchikus viszonyban, egyik közlekedési szabálynak sincs abszolút elsőbbsége a másikkal szemben, amely feltétlenül kizárná, illetve korlátozná egy másik szabály alkalmazhatóságát. A bírósági legfelsőbb fórumának általános iránymutatása és zsinórmértéke az, hogy mindig az adott, konkrét forgalmi helyzethez, a közlekedés résztvevőinek cselekvőségéhez képest kell megállapítani, hogy az adott szituációban melyik közlekedési szabálynak, illetve szabályszegésnek van relevanciája és az milyen mértékű. Ezen elvi jelentőségű követelmény ugyanakkor nem ellentétes azzal a megállapítással, hogy vannak olyan közlekedési szabályok, amelyek betartása kiemelkedően fontos a közlekedés biztonsága szempontjából, mivel a megszegésük számos esetben idéz elő súlyos kimenetelű közlekedési balesetet.²⁹

Viski László megfogalmazta azt is ebben a körben, hogy „A konkrét közlekedési részletszabályt megszegő cselekménynél a magatartás objektív szabályszegő volta és felróhatósága különvlik, az általános közlekedési szabályokba ütköző szabályszegéseknél a magatartás diszpozícióserősége és felróhatósága szükségképpen egybeesik.”³⁰

II.5. A bűncselekmény alanya

A bűncselekmény alanya abból a szempontból speciálisnak tekintendő, hogy tettesi minőségben csak az a személy jelenhet meg, aki a KRESZ hatálya alatt áll. A büntető törvény XXII. fejezetére vonatkozó értelmező rendelkezéseiben foglaltakra³¹ figyelemmel egyértelműen kimondható, hogy a közúti veszélyeztetés büntettét a közúti közlekedés résztvevői közül kizárólag a közúti jármű vezetője követheti el, tekintet nélkül arra, hogy rendelkezik-e érvényes vezetői engedéllyel vagy van-e megfelelő, a közúti közlekedésben való részvételhez elegendő tapasztalata, gyakorlata.³² Elegendő, ha a közúti jármű vezetője ténylegesen részt vesz a közlekedésben. A közúti veszélyeztetés büntette kapcsán a jogalkotó kiemeli a normakörből a gyalogosokra és az utasokra vonatkozó rendelkezéseket, vagyis ez utóbbiak a bűncselekményt csak részesként követhetik el, tettesként nem.

A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény 47. § 2. pontja, valamint a KRESZ 1. számú függelékének II. fejezete a)-s) pontjai határozzák meg pontosan a közúti jármű-

29 Kiemelt jelentőségű közlekedési szabályok pl.: a sebesség helytelen megválasztása (KRESZ 26. §), a követési távolság meg nem tartása (KRESZ 27. §), az elsőbbségadási szabályok megsértése (KRESZ 28. §), az előzési szabályok megsértése (KRESZ 34. §).

30 Közlekedési büntetőjog / Viski László – Budapest: KJK, 1974., 340. oldal

31 A Btk. 240. § (2) bekezdése értelmében a 233-235. § alkalmazásában nem tekinthetők közlekedési szabályoknak a gyalogosokra és az utasokra vonatkozó rendelkezések.

32 A magyar közlekedési büntetőjog kézikönyve / Kereszty Béla – Budapest: KJK-Kerszöv Kft., 2005., 123. oldal

vek teljes körét. A törvény indokolása szerint a bűncselekmény bármely közúti jármű vezetőjeként elkövethető.

A KRESZ 1. számú függelékének III. a) pontja tölti ki tartalommal a vezető definícióját, mely szerint a vezető az a személy, aki az úton járművet vezet, vagy állapotot hajt (vezet). A segédmotoros kerékpárt és a kerékpárt toló személy nem minősül vezetőnek. A gépkocsivezetés oktatása és az azt követő gyakorlati vizsga során vezetőnek az oktató minősül.

A Btk. indokolása rámutat arra is, hogy jelen bűncselekmény esetében általában a társas elkövetés megállapíthatóságára nincsen mód, ami abból következik, hogy a közúti járművek vezetője egy személy, ugyanakkor nem zárható ki a társtetteség akkor, ha két személy egyidejűleg a közúti jármű vezetéséhez szükséges vezetői tevékenység részmuveleteit egymás között megosztja és egymás tevékenységéről tudva, szándékegységben követnek el közlekedési szabályszegést. A tettesi alapcselekményhez a részesi magatartások bármelyike kapcsolódhat, azaz a felbujtás és a bűnsegély is megállapítást nyerhet.

II.6. A bűncselekmény stádiumai és minősített esetei

A közúti veszélyeztetés büntette esetében, mint ahogy a többi deliktumnál is, az elkövető cselekvőségével összefüggésben megkülönböztethetők a bűncselekmény különböző szakaszai. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekménnyel ellentétben e deliktumnak nincs előkészülete. Jelen büntett akkor jut kísérleti szakaszba, amikor az elkövető a törvényi tényállásban előírt elkövetési magatartásnak, jelesül a közúti közlekedési szabály megszegésének kifejtését megkezdi, de azt nem fejezi be, vagyis az eredmény nem következik be, azaz más vagy mások élete, testi épsége még nem kerül közvetlen veszélybe. A bűncselekmény befejezett stádiumba akkor kerül, ha az alapeseti eredmény megvalósul.

A törvény indokolása kitér arra is, hogy az alapeseti törvényi tényállás a korábban hatályban lévő normaszöveget kiegészítette az elkövetés helyének pontos meghatározásával, figyelemmel arra, hogy jelen bűncselekmény csupán veszélyeztető eredménnyel járó alapesete e törvényi rendelkezés hiányában csak közúton lenne elkövethető. Ezzel lehetőségessé vált az, hogy a gyakorlatban számtalan alkalommal előforduló közúti veszélyeztetés büntette személyi sérüléssel nem járó alapesete a közúton túl, közforgalom előtt el nem zárt magánúton, például bevásárló centrumok, komplexumok, benzinkutak parkolójában és szervizútján is közúti veszélyeztetés bűncselekményének minősüljön és akként lehessen elbírálni.

A Btk. 234. § (2) bekezdésében foglalt minősített esetek összhangban állnak a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény és a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése kapcsán felhívott minősített esetekkel. A törvény magyarázata egyértelműen megfogalmazza azt a kívánalmat, mely szerint a deliktum minősített változatainak megállapíthatóságához az elkövetési magatartásnak a veszélyeztető eredménnyel, a fentiekben hivatkozott további eredménnyel is ok-okozati összefüggésben kell állnia. A jelen bűncselekmény minősített változatait a törvény a személyi sérülés súlyosságától és a passzív

alanyok számától függően egy évtől öt évig, két évtől nyolc évig, öt évtől tíz évig, valamint öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni. Minősítő körülményként a nyolc napon túli tényleges gyógytartamot meghaladó súlyos sérülés, a marandó fogyatékoság, a súlyos egészségromlás, a tömegszerencsétlenség, egy ember halála, valamint kettőnél több ember halála vagy halálos tömegszerencsétlenség, mint eredmény bekövetkezte kerültek megfogalmazásra. A legsúlyosabb minősítő körülmény fennálltáról akkor beszélhetünk, ha az elkövető közlekedési szabálysértéssel járó magatartása legalább három ember halálát okozta.

II.7. A bűncselekmény halmazati kérdéseinek fő vonulata

Az elkövető által megvalósított több olyan közlekedési forgalmi szabályszegés, amely adott, konkrét közlekedési helyzetben azonos közvetlen veszélyhelyzetet eredményez, természetes egységet alkot a törvény indokolása szerint. Egység kerül megállapításra akkor is, ha az elkövető magatartása eredményeként több személy kerül közvetlen életveszélybe vagy több személy szenved testi sérülést vagy következik be a halála.³³

Amennyiben az elkövető szándéka, akár eshetőlegesen is, de kiterjed az általa vezetett járművel a sértett megölésére vagy testi épségének a megsértésére, akkor emberölés és testi sértés bűncselekményének megállapítására kell, hogy sor kerüljön. Emberölés büntetékének kísérletét és nem a közúti veszélyeztetés büntetét valósítja meg az a gépkocsivezető, aki járművét felgyorsítva a menetirány szerinti bal oldalra áttér és haragos érzületéből fakadóan elüti a vele szemben szabályosan kerékpározó sértettet, aki azonban csupán nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenved.³⁴ Az emberöléssel – pl. a segédmotoros kerékpárral haladó sértettet a gépkocsijával ölési szándékkal halálra gázoló elkövető a gépkocsijában ülő utasok életét, testi épségét is veszélyeztette³⁵ – és a hivatalos személy elleni erőszak büntetével – pl. hivatalos személynek közvetlen veszélyhelyzetbe hozásával történő akadályozása a közúti veszélyeztetés és a hivatalos személy elleni erőszak halmazatának megállapítását eredményezi például a közepes fokú alkoholos befolyásoltság állapotában gépjárművet vezető elkövető a rendőr irányába történő haladással – ezzel a rendőrt közvetlen veszélybe hozva, úgy, hogy az az elütést csak elugrással tudta elhárítani – próbálta kivonni magát az intézkedés alól³⁶ – valóságos halmazatban a közúti veszélyeztetés büntette megállapítható. Úgyszintén a segítségnyújtás elmulasztásával is halmazatban állhat³⁷. Továbbá a büntett többszöri elkövetése, amennyiben a folytatolagosság³⁸ törvényi feltételei nem állnak fenn, szintén halmazat megállapítására alkalmas.

33 Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, szerkesztette: Karsai Krisztina

34 BH1992. 745.

35 BH1993. 339.

36 BH1981. 89., FBK 1991/22.

37 Ha az elkövetőt a közvetlen veszélyen túli eredmény tekintetében csak a gondatlanság terheli (BH1992. 745.)

38 Btk. 6. § (2) bekezdés

III. A közlekedési bűncselekmények veszélyeztető eredményei

A jogalkotó a Btk. XXII. fejezetében összefoglalt közlekedési bűncselekmények döntő részét materiális bűncselekményként határozza meg. Ezen bűnös magatartások törvényi tényállása tartalmazza az eredményt, vagyis a külvilágban leképeződő azon változást, amely az elkövetési magatartás hatására jön létre.³⁹ A materiális, eredmény szempontjából az anyagi bűncselekmények két csoportra oszthatók: az egyik csoport a materiális sértő, a másik pedig a materiális veszélyeztető deliktumokat foglalja össze. Ez utóbbi csoportba sorolandó a közlekedési bűncselekmények zöme, hiszen a veszélyhelyzet létrejötte jelenti az eredményt, amellyel a deliktum befejezetté válik. Ki kell emelni azt is a közlekedési bűncselekmények – a cserbenhagyás kivételével – minősített esetei kapcsán, hogy a jogalkotó a fentebb hivatkozott alapeseti eredményen túl további, biológiai típusú sértő eredményt is megkövetel annak megállapíthatóságához.⁴⁰ Jelen pontban irányadóak a szakdolgozat II.3. alpontjában már kifejtettek.

III.1. A veszély fogalma

A közlekedési bűncselekmények egyik kiemelt jelentőségű pontja a veszély, hiszen annak megléte nélkül nem beszélhetünk bűncselekmény megvalósulásáról. Továbbá a veszély különböző szintű fokozatai mutatnak irányt a bűncselekmény és a szabálysértés meghatározása, elhatárolása között is. Mindezek miatt is rendkívül fontos a veszély fogalmának egyértelműsítése, meghatározása, amely az alább írtak szerint nem is egyszerű feladat.

A veszély definícióját nem határozza meg jogszabály, tartalmát a gyakorlat és a szakirodalom tölti ki, annak megalkotása tehát a jogalkalmazók feladatává vált. Az utóbbi évtizedekben számos szerző tollából megannyi fogalom-meghatározás látott napvilágot. A veszély általános értelmezése a jogalkalmazásban egyöntetű, miszerint a veszély „a sérelem bekövetkezésének az objektív lehetősége”. Azonban az is leszögezhető, hogy a büntetőjog-tudományban általánosan elfogadott definíció mibenléte olyan helyzetben rejlik, amikor fennáll az élet, testi épség vagy az egészség, valamint a vagyoni javak sérelmének a lehetősége.⁴¹ Ugyanakkor a szerzők nagyobb része ezen definíciónál nem tartja nélkülözhetetlennek a sérelem bekövetkezésének valószínűségét, hanem elegendőnek tartja a sérelem bekövetkeztének a lehetőségét.⁴²

39 A magyar közlekedési büntetőjog kézikönyve / Kereszty Béla – Budapest: KJK-Kerszöv Kft., 2005., 35. oldal

40 Közlekedési büntetőjog / Enyedi László, Dr. Fülöp Ágnes, Dr. Melegh Gábor, Radványiné Novotny Olga, Dr. Varga Tibor – 2. hatályosított, bővített kiadás – Budapest: HVG-ORAC, 2008., 29. oldal

41 A veszély fogalmának értelmezése a büntetőjogban / Balogh Ágnes, Rendészeti Szemle, A Belügyminisztérium folyóirata, 9. szám, 2007., 96. oldal

42 A veszély fogalmának értelmezése a büntetőjogban / Balogh Ágnes, 90 éves a szegedi jogászképzés, főszerk. Hajdú József, Szeged: Szegedi Tudományegyetem, 2013., 19. oldal

Angyal Pál magyar jogtudós szerint „Veszély alatt valamely hátrány bekövetkezésének közeli lehetőségét, valószínűségét értjük.”, továbbá megfogalmazta akként is, hogy „A veszély valamely hátrány felé áramló, indításra kész vagy útban lévő folyamat.”⁴³

Viski László a veszély kapcsán az alábbiak szerint fogalmazott: „A veszély lehetőség a sérelem bekövetkezésére. Objektíve a veszélyhelyzet egy olyan szituáció, amely magában hordja az események káros irányú, a sérelem bekövetkezésének irányában ható továbbfejlődésének a magját. Szubjektíve a veszélyfogalom lényegében ítélet a szituáció fölött. A két nézőpont egybeolvadása jelenti a büntetőjog számára használható veszélyfogalmat: a veszélyhelyzet olyan életbeli tényállás, amely a sérelem bekövetkezésének lehetőségét tárja fel, a fenyegető ártalom benyomását kelti az átlagos, a szituációt ismerő emberben.”⁴⁴

Pintér Jenő szerint a büntetőjogi értelemben vett veszély a következő: „A veszély bűnös emberi magatartás folytán keletkező olyan állapot, amely a benne rejlő viszonylagos nyugalmi állapotban vagy mozgásban lévő objektív tényezőkön keresztül valamely jog által védett érdek sérelmével fenyeget. A veszélyhelyzet a sérelem kisebb vagy nagyobb valószínűségét jelenti.”⁴⁵

A három citátum közül Viski László veszélyről adott meghatározását tartom a legteljesebbnek, mivel többféle oldalról látatja azt, majd azok egybevetésével komplexen határozza meg a veszély definícióját.

III.2. A veszély fajtái

A jogirodalom a veszély több fajtáját írja le, amelyek értelmezése sem elméleti, sem gyakorlati szempontból nem egyöntetű. A jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyv is különböző terminus technikusokat használ e vonatkozásban, így a jogalkotó a közlekedési bűncselekményi körben megjeleníti a „veszélyezteteti” és a „közvetlen veszélynek teszi ki”, megfogalmazásokat. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a törvény nem véletlenül használ eltérő meghatározásokat, ezáltal kifejezésre juttatja a veszély fajtái közötti különbséget, utalva arra, hogy minőségileg különböző veszélyeztető eredmények valósulhatnak meg.

A szakirodalomban számos, egymástól eltérő megfogalmazásban jelenik meg a veszély különböző fajtáinak megjelölése. Ugyanakkor az elmondható, hogy leggyakrabban az „absztrakt és konkrét” vagy a „távoli és közvetlen” veszély fogalmak kerülnek leírásra.

E téma vonatkozásában többféle csoportosítási szempont látott napvilágot. Van olyan megközelítés, amely a sértő eredmény bekövetkezésének valószínűségét veszi górcső alá,

43 A veszély fogalma és jelentősége a büntetőjogban / Dr. Pintér Jenő, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1965., 43-44. oldal

44 A veszély fogalma és jelentősége a büntetőjogban / Dr. Pintér Jenő, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1965., 46. oldal

45 A veszély fogalma és jelentősége a büntetőjogban / Dr. Pintér Jenő, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1965., 63. oldal

míg más elmélet szerint a veszélyként fenyegető állapot és a védendő jogtárgy tér és időbeli viszonyát, azaz annak közeli vagy távolabbi voltát emeli a fókuszba.⁴⁶

Kialakult olyan álláspont, amely szerint a legtávolabbi, absztrakt veszélyből fejlődik ki a konkrét veszély, amelynek lényege abban rejlik, hogy a sérelem bekövetkezéséhez vezető okfolyamat már megkezdődik. A konkrét veszélyen belül két további halmaz különböztethető meg attól függően, hogy a sérelem elhárítására van-e lehetőség és ha van rá mód, akkor milyen formában. Ezen elhatárolás mentén haladva beszélhetünk távoli vagy közeli, közvetlen veszélyről. Általánosan elfogadott a közvetlen veszély kapcsán az a meghatározás, mely szerint az élet, a testi épség vagy az egészség azonnali sérelmének reális lehetősége bekövetkezik, amely személyre, helyzetre konkretizáltan, külsőleg felismerhető formában képeződik le.⁴⁷

Vannak olyan szerzők is, akik háromféle veszély típust határolnak el egymástól attól függően, hogy a sérelem, mint eredmény milyen közel jelenik meg, ezek szerint megkülönböztethető a konkrét (közvetlen), a közvetett és az absztrakt veszély.⁴⁸

Napjaink gyakorlata alapján az figyelhető meg, hogy a jogalkalmazó kétféle veszélyt különböztet meg, a fentiekben leírtak szerint. Álláspontom szerint szükségtelen és olykor értelemzavaró a veszély fajtájának három ágra tipizálása. A kettes felosztás mentén, az eset összes körülményeit vizsgálva, megállapítható a veszély absztrakt-konkrét vagy közeli-távoli volta.

IV. A veszélyeztető eredményű közúti veszélyeztetés büntettének alanyi oldala

A fentiekben kifejtettek szerint a közúti veszélyeztetés büntettének egyik jogdogmatikai jellegzetessége a tárgyi oldalban – alapesetben a más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek kitevő –, mint veszélyeztető eredményben rejlik, míg a másik jellegzetessége az alanyi oldalban, mint az alább hivatkozottak szerinti, speciális bűnösségi struktúrában keresendő.

A bűncselekmény csak szándékosan⁴⁹, akár egyenes – *dolus directus* –, akár esetőleges – *dolus eventualis* – szándékkal, követhető el. A szándékosságnak ki kell terjednie az elkövetési magatartásra és annak következményeire is, azaz az elkövető szándékának mind a közlekedési szabályszegés, mind az eredmény, mint közvetlen veszélyhelyzet tekintetében fenn kell állnia. Az egyenes szándék kétséget kizáróan megállapítható akkor,

46 Közlekedési büntetőjog / Enyedi László, Dr. Fülöp Ágnes, Dr. Melegh Gábor, Radványiné Novotny Olga, Dr. Varga Tibor – 2. hatályosított, bővített kiadás – Budapest: HVG-ORAC, 2008., 31-32. oldal

47 A veszély fogalmának értelmezése a büntetőjogban / Balogh Ágnes, Rendészeti Szemle, A Belügyminisztérium folyóirata, 9. szám, 2007., 100-102. oldal

48 Az új büntető törvénykönyvnek a veszély fogalmával kapcsolatos rendelkezéseiről / Gellér Balázs József, Egy jobb világot hátrahagyni... : Tanulmányok Korinek László tiszteletére, szerk. Finszter Géza, Kóhalmi László, Végh Zsuzsanna, Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016., 254-255. oldal

49 A Btk. 7. §-a értelmében szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményének következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.

hogya a tettes kifejezetten kívánja a veszélyhelyzet létrejöttét és szabályszegése éppen ennek az elérésére irányul.⁵⁰ Ezen megállapításokat hivatott alátámasztani az alábbi bírósági döntés, mely szerint a közúti veszélyeztetés büntette nemcsak a mások életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyre irányuló egyenes, hanem eshetőleges szándék esetén is megállapítható, ha a terheltnek a közlekedési szabályok szándékos és sorozatosan megszegő magatartása alapján az következtethető, hogy e veszélyhelyzet kialakulásába belenyugodott.⁵¹

A közúti veszélyeztetés büntettének nincs gondatlan alakzata, ha gondatlan az elkövetés, akkor bűncselekményről nem beszélhetünk.⁵² Ugyanakkor a közúti közlekedés rendjének megzavarása szabálysértés törvényi tényállása⁵³ rögzíti, hogy aki a közúti közlekedés szabályait megszegi és ezzel másnak vagy másoknak életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki vagy könnyű testi sértést okoz, szabálysértést követ el. Továbbá a jogszabály indokolása szerint a bűncselekmény alapeseti eredménye tekintetében fontos kiemelni azt is, hogy az csak szándékos szabályszegéssel ok-okozati összefüggésben jöhet létre, a „gondatlan szabályszegés fogalmilag kizárt”.

A közúti veszélyeztetés büntettének mind az alapesete, mind a minősített esetei kizárólag limitált veszélyeztetési szándékkal követhetők el. Ami azt jelenti, hogy az elkövető tudata átfogja azt, hogy a veszélyhelyzeten túlmenően további káros következmények is bekövetkezhetnek, vagyis az adott közlekedési helyzet sértettje testi sérülést szenvedhet vagy akár meg is halhat. Ezen következményekre és eredményekre azonban az elkövetőnek a szándéka, sem direkt, sem eshetőleges formában nem terjed ki, mert bízik abban, hogy cselekvőségével „csak” a közvetlen veszélyhelyzetet idézi elő. Ha a fentebb hivatkozott, nem várt eredmény bekövetkezik, akkor is legfeljebb a tudatos gondatlanság – luxuria – állapítható meg. Egészen más a helyzet a jogi minősítés vonatkozásában, ha az eredmény bekövetkezte tekintetében az elkövető szándéka egyértelműen bizonyosságot nyer, hiszen akkor már nem a közlekedési bűncselekmények megvalósulásának körében, hanem az élet, testi épség és egészség elleni bűncselekmények megállapíthatósága terén kell gondolkodnia a jogalkalmazónak. Következtes a gyakorlat abban, hogy a bíróságnak először mindig azt kell vizsgálnia, hogy az elkövető szándéka mire irányult, tehát azt kell kétséget kizáróan megállapítania, valóságghú tényállás mellett, hogy a tettest sértési vagy veszélyeztetési szándék vezette. Továbbá rá kell mutatni arra is, hogy az elkövető tudatának át kell fognia azt is, hogy magatartása veszélyes a társadalomra.

A szakirodalomban leírtak szerint az elkövető tudati oldalának három fokozatát lehet elkülöníteni, jelesül az egyik fokozata az elkerülhetetlenség, a másik dimenziója a való-

50 Magyar Büntetőjog Különös rész / Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály, 3., átdolgozott kiadás – Budapest: Rejtjel Kiadó, 1998., 155. oldal

51 BH2010.58.

52 Szemben a közlekedés biztonsága elleni bűncselekménnyel és a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése bűncselekménnyel, melyek gondatlan alakzatát is büntetni rendeli a törvény.

53 Szabs. tv. 219. § (1) bekezdés

színőség, míg a harmadik a reális lehetőség tudata. Az első esetben az elkövető egyenes szándéka jelenik meg, míg az utóbbi két esetben az eshetőleges szándék is tetten érhető.⁵⁴

V. A 41/2007. számú Büntető Kollégiumi vélemény

A szándékos veszélyeztetési bűncselekményekről szóló 41/2007. számú Büntető Kollégiumi vélemény (továbbiakban BK vélemény) két pontja kimondja, hogy

I. A szándékos veszélyeztetési bűncselekmények – így a 2012. évi C. törvény 234. §-a szerinti közúti veszélyeztetés – esetében az elkövetőnek a veszélyhelyzet előidézésén túlmenően – a minősített alakzatokba foglalt – bármely káros eredményre kizárólag csak a gondatlansága terjedhet ki.

II. A szándékos veszélyeztetési bűncselekményekkel halmazatban a segítségnyújtás elmulasztása akkor állapítható meg, ha az elkövető által szándékolt veszélyhelyzeten túl a sérülés, mint eredmény is létrejön (2012. évi C. törvény 166. §).

A jogalkotó a közlekedési bűncselekmények közül a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény, a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése és a közúti veszélyeztetés büntette minősített eseteihez azonos büntetési tételeket fűzött, függetlenül attól, hogy az elkövető szándéka más-más veszélyformára – konkrét, elvont, közvetlen – terjedt ki.

A Btk. 165. §-ának (3) bekezdésében foglalt foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés speciálisan megfogalmazott alapesetének és minősített eseteinek büntetési tételei a fentiekben tárgyalt közlekedési bűncselekményekkel azonosak.^{55 56}

A BK vélemény indokolásában rámutat arra, hogy a foglalkozási szabályok megszegésével vagy más módon megvalósított szándékos veszélyeztetési bűncselekmények közös jellemzője egyrészt a szabályszegés szándékos volta, másrészt az, hogy a további, akár egyenes, akár eshetőleges szándék csupán az eredményként megfogalmazott veszélyhelyzetet foghatja át. Ekkor beszélünk limitált veszélyeztetési szándékról. Az ezen túlmenően jelentkező, a veszélyhelyzettel okozati összefüggésben levő bármilyen káros eredmény tekintetében már csupán gondatlanság állapítható meg, akár annak tudatos, akár hanyag formájában.

A vélemény kifejti azt is, hogy a közúti veszélyeztetés büntette sem képez kivételt, mivel maga a törvény szövege semmiféle utalást nem tartalmaz arra vonatkozóan, miszerint a közúton megvalósított szándékos veszélyeztetés esetében a veszélyhelyzeten túli további káros eredményekre – súlyos testi sértés, annak minősített esetei, illetve tömegbaleset – az elkövető szándéka is kiterjedhetne.

54 A magyar közlekedési büntetőjog kézikönyve / Kereszty Béla – Budapest: KJK-Kerszöv Kft., 2005., 57-58. oldal

55 A Btk. 165. § (1) bekezdése értelmében, aki foglalkozási szabály megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

56 Btk. 165. § (3) bekezdése szerint, ha az elkövető a közvetlen veszélyt szándékosan idézi elő, büntett miatt az (1) bekezdésben meghatározott esetben három évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben – az ott tett megkülönböztetés szerint – egy évtől öt évig, két évtől nyolc évig, illetve öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Ha és amennyiben a bűncselekmény elkövetőjének a veszélyhelyzet okozásán túlmenő káros eredményre is kiterjed a szándéka, úgy a ténylegesen létrejött eredményhez képest kell a cselekményét minősíteni, mert ilyen esetben már nem „veszélyeztető”, hanem materiális, „sértő” bűncselekmény valósul meg. Ezen esetekben az elkövetés motívumára, a megvalósítás módjára és eszközére is tekintettel, általában a testi sértés minősített eseteinek megállapítását kell eszközölni.

A Btk. 166. § (1) bekezdése alapján, aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Ezen törvényi tényállás egzakt módon meghatározza azt, hogy kinek kell segítséget nyújtani, jelesül annak a személynek, aki megsérült, vagy élete, illetve testi épsége közvetlen veszélyben van.

Rámutat a vélemény arra, hogy a szándékos veszélyeztetési cselekmények elkövetőjének szándéka kizárólag az általa kívánt vagy felismert és elfogadott veszélyhelyzet okozására terjed ki. Ezen túl kimondja azt is, hogy „Nyilvánvaló, hogy amennyiben az ilyen cselekménnyel érintett személy a szándékos tevékenység következtében – sérülést nem szenvedve – kerül veszélyhelyzetbe, és e helyzetét előidéző a részére nem nyújt segítséget, az elkövető büntetőjogi felelőssége a segítségnyújtás elmulasztása miatt – az eredeti szándékra figyelemmel – nem állapítható meg. Természetesen más a helyzet, ha a szándékolt veszélyhelyzetből következően a sértett bármilyen sérülést szenved, vagy az elkövetői tevékenységgel összefüggően újabb további veszélyhelyzetbe kerül. Mivel az ilyen eredményre vonatkozóan az elkövetőt csupán gondatlanság terhelheti, ezért a Btk. 166. §-ának alapját képező humanitárius gyökerű, erkölcsi kötelesség teljesítése megköveteli a segítségnyújtást, és annak elmulasztása, a veszélyeztetési cselekménnyel bűnhalmazatban megállapítható. Ilyen esetben – az eddigi bírói gyakorlatnak megfelelően – a segítségnyújtás elmulasztása a Btk. 166. §-a (3) bekezdésének⁵⁷ első tétele szerint minősül. Ez nem jelent kétszeres értékelést, mivel a közvetlen veszélyhelyzetre, illetve a segítségnyújtás elmulasztására vonatkozó szándék egyértelműen különbözik egymástól.”

A BK vélemény a jogalkalmazó számára kötelező érvényű előírásokat tartalmaz, továbbá hatályba lépése óta zsinórmértékül szolgál a szándékos veszélyeztetési bűncselekmények megítélése, minősítése kapcsán, ekként hozzájárul az egységes joggyakorlat kialakításához.

57 A Btk. 166. § (3) bekezdése szerint a büntetés büntett miatt az (1) bekezdés esetén három évig, a (2) bekezdés esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a veszélyhelyzetet az elkövető idézte elő, vagy ha a segítségnyújtásra egyébként is köteles.

VI. A limitált veszélyeztetési szándék a gyakorlatban

A fentiekben leírtak összefoglalásaként tehát leszögezhető, hogy a közúti veszélyeztetés büntette olyan szándékos bűncselekmény, melynek törvényi tényállása más vagy mások életét, testi épségét közvetlenül veszélyeztető eredményt nevesít. Továbbá ezen veszélyeztető eredményű deliktumnál a szándék úgynevezett limitált veszélyeztetési szándék, amely a veszélyre, mint eredményre terjed ki. A törvényi tényállás minősített változatainak bekövetkezése esetén beálló eredményre az elkövetőnek csak a gondatlansága terjed ki. „Ennek megfelelően e cselekmények bűnösségi képlete a következő: az elkövetési magatartás szándékos tanúsítása, szándék a veszélyeztető eredményre, gondatlanság a minősítő körülményre.”⁵⁸

A következő pontban, néhány bírósági döntés alapján fogom fókuszba állítani a szándékos elkövetési magatartás megállapíthatósága mellett megjelenő, az eredményre kiterjedő limitált veszélyeztetési szándék megvalósulásának tetten érését.

VI.1. A limitált veszélyeztetési szándék jogeseteken keresztül történő bemutatása

VI.1.1. „A sértett vezető” esete

Az előzmények és a tényállás:

A vádlott 2014. október 6. napján 11 óra 15 perc körül, derült, száraz időben, közepes forgalomban, közlekedett az általa vezetett Fiat Ducato MAXI 2.3 típusú tehergépkocsival Győr belterületén az 1. számú út belső forgalmi sávjában Abda irányába, amikor a jobb oldali első ülésen élettársa foglalt helyet.

A Kossuth utca fényjelző készülékkel ellátott kereszteződésében mellette, a külső forgalmi sávban közlekedett a sértett, az általa vezetett Peugeot Partner típusú tehergépkocsival. A sértett a zöld jelzésre a kereszteződésen áthaladva, mivel a forgalmi sávja elfogyott, meggyőződése után gyorsítva balra forgalmi sávot váltott és besorolt az elől haladó, a vádlott által vezetett tehergépkocsi elé. Forgalmi manőverével a vádlott elsőbbségét nem sértette. A vádlott azonban vélt sérelme miatt indulatba jött, folyamatosan hangjelzést adott és a követési távolságot nem tartva, szorosan a tehergépkocsi mögött haladt. Egy idő után, amikor szemből nem volt forgalom, „kivágott” balra és előzésbe kezdett. Az előzés során, azt még be nem fejezve, hirtelenszerűen jobbra kormányzással „bevágott” az előzendő gépjármű elé, melynek során a gépjárműve jobb oldali részével nekiütközött a véltlen gépjármű bal oldalának.

A sértett észlelte a veszélyhelyzetet, de annak hirtelenszerűsége miatt az ütközést nem tudta elhárítani.

58 Közlekedési büntetőjog / Enyedi László, Dr. Fülöp Ágnes, Dr. Melegh Gábor, Radványiné Novotny Olga, Dr. Varga Tibor – 2. hatályosított, bővített kiadás – Budapest: HVG-ORAC, 2008., 53. oldal

A balesetet követően a vádlott után haladt és hangjelzést adva a Nép utca előtti útszakaszon megállította. A vádlott és utasa a gépjárműből kiszálltak. A vádlott ekkor a következőket mondta: „Elmehetsz a piczába, mi ügyis ketten vagyunk.” A sértett, ezt követően rendőri segítséget kért.

Az ütközés következtében a vádlott által vezetett gépkocsi jobb hátsó sarokrészén az úttesttől 53-56 cm közötti magasságban benyomódás keletkezett. A műanyag hátsó lökhárító elem jobb oldali oldalrészén és a kerékjáratig tartó műanyag oldal védőlécen több vízszintes húzásnyom keletkezett, jellemzően az elemek éleinél. A gépkocsi jobb oldali hátsó oldalfalán jellegzetes, sötét, felkenődési nyom keletkezett az úttesttől 100-108 cm magasságban.

A vétlen gépjármű bal első ajtaján az úttesttől 68 cm magasságban kezdődően, a baloldali első sárvédőig egy sötét színű, vízszintes húzásnyom keletkezett. A gépjármű bal első ajtaján a műanyag védőcsík közepéről a záróelem leesett. A bal első sárvédő elemről a bal oldali irányjelző ismétlő lámpabúra letört. Az első sárvédőn az „A” oszloptól előre, az úttesttől 80 cm magasságban előre lejtően, sötét színű felkenődés keletkezett. Az első sárvédőről a műanyag védőburkolat leesett. A bal első sarokrészén sérülés nyomai keletkeztek. A gépjármű bal oldali első, külső visszapillantó tükör külső élén súrlódásnyomok keletkeztek.

A vádlott szándékosan megszegte a KRESZ 3. § (1) bekezdés c) pontjában és a 34. § (1) bekezdés e) pontjában foglalt rendelkezést, melyekkel mások életét, testi épségét veszélyeztette.

A baleset következtében a sértett gépjárművében 128.305 forint kár keletkezett, mely összeg erejéig polgári jogi igényt terjesztett elő.

Az elsőfokú ügydöntő határozat:

A bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki közúti veszélyeztetés büntetében és ezért 150 napi tétel pénzbüntetésre ítélte. A bíróság az egy napi tétel pénzbüntetés összegét 1.500 forintban határozta meg. Továbbá a bíróság megítélte a sértett polgári jogi igényét, a vádlottat kötelezte annak, valamint az eljárás során felmerült bűnügyi költségeknek a megfizetésére.

A bizonyítékok és az indokolás:

A bíróság a fenti tényállást a vádlott vallomása, a sértett és a tanúk vallomásai, az igazságügyi műszaki szakértői vélemény, a meghallgatási jelentések, a Magyar Közút Nonprofit Zrt. Győr-Moson-Sopron Megyei Igazgatóságának tájékoztatása és a rendelkezésre álló egyéb okirati bizonyítékok alapján állapította meg.

A vádlott az eljárás során mindvégig tagadta a terhére rótt bűncselekmény elkövetését. Gyanúsított kihallgatása alkalmával elmondta, hogy a vádbeli napon 11 óra körül a tehergépkocsival Győr felől Hegyeshalom irányába közlekedett az 1-es számú főúton, utaként a jobb oldali első ülésen élettársát szállítva. Az 1-es számú főúton a Duna Centernél lévő jelzőlámpás kereszteződésnél a belső forgalmi sávban piros lámpánál másodikként várakozott. Mellette a jobb oldali sávban, amikor a lámpa zöldre váltott, az első induló gépjár-

mű jobbra kanyarodott, ezért a mögötte másodikként haladó gépkocsinak szinte meg kellett állnia, ami annak vezetőjét felháborította, mert dudált és mutogatott. Felvéve a forgalom ritmusát haladt, és azt tapasztalta, hogy a mellette lévő elfogyó sávból hirtelen a korábban dudáló gépkocsi bevágott elé, őt hirtelen intenzív fékezésre készítette. E közlekedési szituációban ő semmilyen módon nem nyilvánított véleményt a szabálytalan besorolás miatt, nem dudált, nem villogtatott, hanem biztonságos követési távolságot tartva 70 km/óra sebességre gyorsított, majd, amikor meggyőződött arról, hogy szemből nem érkezik jármű, megkezdte a korábban elébe vágó gépjármű előzését kb. 270 méter után. Az előzést szabályosan, irányjelző használatával kezdte meg, és a másik forgalmi sávban már szinte teljesen elhagyta a másik gépkocsit és jobb irányjelzőt használva megkezdte a saját forgalmi sávba való visszasorolását, amikor azt tapasztalta, hogy a megelőzött gépkocsi gyorsításba kezd és a másik sáv felé kormányoz. Ennek következtében, amikor be akarta fejezni visszatérését a saját forgalmi sávjába, akkor azt észlelte, hogy a megelőzött gépkocsi neki ütközik a gépkocsija hátuljának. Amikor megkezdte a visszahaladását a jobb oldali forgalmi sávba, addigra már fél méterre elhaladt az előzött gépjármű elejéhez képest, ezért úgy ítélte meg, hogy az előzést biztonságosan be tudja fejezni. Két ütközést észlelt, amikor is az előzött gépkocsi kicsit lelassított és így be tudta fejezni az előzést, majd kb. 105 méter megtétele után biztonságosan kisorolt a leálló sávba és megállt. A balesettel érintett másik gépkocsi is kisorolt, majd annak vezetője a gépkocsiban maradván értesítette a rendőrséget.

A vádlott a helyszíni meghallgatása alkalmával hasonlóan adta elő a történeteket, a sértett gépkocsi vezetőjéről viszont gyorsítást, illetve balra irányuló kormányozdulatot nem említett, mindösszesen annyit, hogy az előzés közben nem segítette az ő visszatérését a jobb oldali forgalmi sávba.

A sértett, a balesettel érintett Peugeot Partner tehergépkocsi vezetője vallomásaiban előadta, hogy 40 éve rendszeresen vezet, balesetet soha nem okozott. A vádbeli időpontban Győrben, a Szent István úton Abda irányába közlekedett az 1. számú főúton. A Kossuth Lajos utcai lámpás kereszteződésbe a lámpa szabad jelzésére érkezett, előtte egy gépkocsi jobbra kanyarodott, ezért neki kissé lassítania kellett. A kereszteződésen áthaladva sávja kb. 200 méteren belül elfogyott, ugyanakkor a vádbeli időben útmunkák miatt korlátozó tábla volt kihelyezve és egy tehergépkocsi is állt a sávban, így a sáv rövidebb távon elfogyott. A tőle balra eső forgalmi sávban a forgalom folyamatos volt, de irányjelző használatával, miután meggyőződött arról, hogy biztonságosan be tud sorolni, megkezdte az áttérést a bal oldali sávba. A sávváltást követően folyamatos dudaszót hallott, bár nem tapasztalt olyan körülményt, ami ezt indokolta volna. Haladt tovább sávjában, miközben a Fiat Ducato, ami elé besorolt, szorosan mögötte folyamatosan dudált és villogtatott. Amikor oldalra nézett, arra lett figyelmes, hogy ez a gépkocsi már mellette halad, őt előzi és felé kormányoz és amikor az ő autójának eleje, a Fiat Ducato közepével volt egyvonalban, neki ütközött. Az ütközés ellenére a Fiat Ducato nem lassított, csak miután ő rádudált, akkor állt meg a Nép utcai kereszteződésnél. Ő is leállt mögötte, s amikor a Fiat Ducato vezetője

kiszállt, azt közölte, hogy „elmehetsz a picsába, mi úgyis ketten vagyunk.” Ezt követően a sértett értesítette a rendőrséget. Vallomásában előadta, hogy amikor a vádlott gépkocsijával elhaladt mellette, kaján vigyort látott az arcán, ezért a vádlott viselkedéséből úgy érezte, hogy direkt húzta rá a gépkocsiját a korábbi besorolásból fakadó felindultságában. Ezt adta elő a helyszíni meghallgatás során is azzal, hogy a szemközti sávban nem jött szemben gépkocsi, ami esetleg az előzés korábbi befejezését indokolta volna.

A vádlott élettársa a Fiat Ducato jobb oldali első ülésén utasként foglalt helyet a gépjárműben a vádbeli időben. Elmondta, hogy a Kossuth L. utcai lámpás kereszteződésben a piros lámpánál álltak, majd zöld jelzésre indultak. A tőlük jobbra lévő sávban haladó Peugeot Partner tehergépkocsi eléjük vágott, amivel a vádlottat hirtelen erőteljes fékezésre készítette. Nem tapasztalta, hogy emiatt a vádlott dudálni kezdett volna. Amikor a forgalmi helyzet lehetővé tette, a vádlott megkezdte az előtte haladó gépkocsi előzését, majd a saját sávjukba történő visszatérés során a tanú egy zajt hallott. Azon kérdésére, hogy „Mi volt ez?” a vádlott azt mondta, hogy „ez az örült nekünk jött.” Határozottan állította, hogy a sértetti gépkocsi nem segítette az előzés befejezését, az ő gépkocsijuknak ment, ellenkező esetben biztonsággal be tudták volna fejezni az előzést, hiszen a sebességük is nagyobb volt, illetve szemből érkező gépkocsi sem volt.

A helyszínen történt meghallgatása alkalmával úgy nyilatkozott, hogy a Peugeot Partner gépkocsi bevágását követően megkezdődött a két gépjármű közötti „kakaskodás”, minek során a vádlott megkezdte a sértett előzését és a szemből érkező gépkocsi miatt jobbra kormányzással megkezdte a visszatérést a jobb oldali sávba, ám a sértetti gépkocsi ekkor nem húzódott jobbra. Ütközést, arra utaló hangot nem tapasztalt.

A helyszínen elsőként intézkedő rendőr tanú, de nem, mint bűnügyi helyszínelő, az út mentén várakozó két gépkocsi sofőrje által elmondottakból arra a következtetésre jutott, hogy baleseti helyszínelő intézkedést kell kérni, ezért értesítette kollégáit. Az érintettek által elmondottakból kiderült, hogy a baleset pár 100 méterrel előbb történt, ezért gyalog visszafelé haladva megkísérelte pontosan feltérképezni a helyszínt, illetve az út mentén dolgozó közútkezelő munkatársakat is nyilatkoztatta arról, hogy esetlegesen tapasztaltak-e valamit a balesettel kapcsolatban. Az egyik útmunkás dudaszót említett. A baleset vélt helyszínén, illetőleg annak környezetében anyagmaradványokat, amelyek a balesettel érintett gépkocsikról származhattak, nem talált. A helyszínen beszélt a balesettel érintett gépkocsik vezetőivel és bár jelentés nem készült az általa tett intézkedésről, arra visszaemlékezett, hogy az elmondásokból szándékosság, bűncselekmény gyanúja rajzolódott ki, ezért is látta mindenképpen szükségesnek a helyszínelők értesítését.

Az elsőként intézkedő rendőri egység másik tagja megerősítette, hogy a helyszíni meghallgatás alkalmával a két autóvezető között feszült volt a hangulat, mindkettőjük szándékosságról beszélt, ezért hívták a helyszínelőket, ellenkező esetben ő maga is szabálysértés elkövetése miatt intézkedhetett volna, helyszíni bírságot szabhatott volna ki.

A Magyar Közút Nonprofit Zrt. megyei igazgatóságának alkalmazottja a baleset közepén, az 1-es számú főút mentén útpadka feltöltést végzett kollégáival, ami miatt a gyor-

sító sávban sebességkorlátozó, illetve útszűkületet és úton folyó munkát jelző táblák kerültek kihelyezésre. Munkavégzése során folyamatos dudaszóra lett figyelmes, amikor a belső sávban egy fehér autót látott tőle 10-15 méterre. Úgy ítélte meg, hogy a dudaszó ettől az autótól származik. Ebben az időben semmilyen olyan forgalmi helyzetet nem látott, ami ezt a dudaszót indokolta volna.

A Magyar Közút Nonprofit Zrt. Győr-Moson-Sopron Megyei Igazgatóságának tájékoztatása szerint a vádbeli időpontban 10 fővel szalagkorlát cserével összefüggő földmunkát végeztek. Ezen utóbbi munkálat miatt az érintett útszakaszon 30 km/óra sebességkorlátozás volt érvényben, valamint „úton folyó munkák”, illetőleg „útszűkület jobbról” veszélytáblák kerültek kihelyezésre. A bíróság a munkálatokban részt vevő személyeket tanúként hallgatta ki arra vonatkozóan, hogy a vádbeli baleset időpontjában a balesettel kapcsolatosan bármilyen körülményre felfigyeltek volna, azonban tanúkihallgatásuk alkalmával mindegyikük úgy nyilatkozott, hogy sem dudaszóra, sem egyéb balesetet megelőző körülményre, illetőleg ütközésre nem emlékeznek, már csak azért sem, mert többségük a munkálatok közben fülvédőt használt, illetve a munkagépek zaja is kizárta, hogy bármit halljanak.

Az eljárás során beszerzett igazságügyi műszaki szakértői vélemény a gépjárművek rongálódásai alapján a két gépjármű ütközési mechanizmusát dolgozta ki. E körben rögzíti, hogy a két jármű sérülése oly módon jöhetett létre, hogy a Peugeot gépkocsihoz képest balra előbbre elhelyezkedő Fiat Ducato gépkocsi jobbra tartva a jobb oldali hátsó oldalrészével érintkezésbe került a Peugeot gépkocsi bal oldali külső visszapillantó tükörház külső élével, majd a tükörház becsukódását követően a tükörtartó állvánnyal. A Fiat Ducato gépkocsi továbbra is jobbra tartva a gépkocsi jobb oldali sarok része és jobb hátsó kereke érintkezésbe került a Peugeot gépkocsi első sárvédőjével és első lökhárítójával. Az érintkezést és ütközést követően a Fiat Ducato gépkocsi a Peugeot gépkocsi elé került. A gépkocsik egymáshoz viszonyított mozgása a sértett által előadottaknak felel meg. A Fiat Ducato gépkocsi mozgása megfelel egy előzésből visszatérő gépkocsi mozgásának, a megfelelő oldaltávolság be nem tartása eredhet a jármű méretének hibás felméréséből illetőleg bekövetkezhet figyelmetlenség miatt is.

Az igazságügyi műszaki szakértői véleményt készítő igazságügyi műszaki szakértő a tárgyaláson történt meghallgatása alkalmával maradéktalanul fenntartotta írásban előterjesztett véleményét. Kiegészítette azzal, hogy a helyszínen rögzített nyomok, illetve a tükör által okozott felkenődési nyom kizárja a vádlott által előadottakat, miszerint a Peugeot Partner részéről balra kormányzó mozdulat lett volna. A jármű elején bekövetkezett elsődleges érintkezési nyom, amely folyamatosan hátrafelé halad, kizárja, hogy a Peugeot gépkocsi sebessége lett volna nagyobb, azaz, hogy gyorsít, mivel ebben az esetben a nyom hátulról kezdődött volna a rácsúzás miatt. A balesetből származó nyomok tekintetében egyértelműen megállapítható, hogy egyetlen mozgásfolyamatból keletkeztek és az elsődleges érintkezési pont egyértelműen meghatározható. A két nyom közötti szünetet a két gépkocsi méretkülönbségéből adódik.

A tárgyaláson a szakértő ismételt meghallgatására került sor, mivel felmerült, hogy a vádlott által csatolt helyszíni vázlat alapján a Kossuth Lajos utcai kereszteződésben történt előzés illetőleg sávváltás mozgás mechanizmusa kidolgozható-e, a két gépkocsi teljesítményét a 104 méterre rövidülő gyorsító sáv hosszát figyelembe véve lehetséges volt-e a sértett biztonságos sáv váltása. A szakértő e kérdésre kifejtette, hogy tekintve, hogy az egyik gépkocsi álló helyzetből, a másik pedig szinte álló helyzetből indult, nyilvánvaló, hogy a gépkocsik teljesítményének nincs relevanciája, a belső sáv dinamikájának ismerete nélkül nem lehet számításokat végezni a tekintetben, hogy hogyan történhetett a sértetti gépjármű sáv váltása, hiszen a gépjárművek mozgása egymáshoz képes relatív.

A fenti bizonyítékok mérlegelése és egybevetése alapján a bíróság az alábbiakat állapította meg:

A vádlott az eljárás kezdeti szakaszában a baleset bekövetkezésének okaként egyértelműen a sértett helytelen közlekedési magatartását jelölte meg, azaz azt, hogy amikor ő a sértetti gépjármű előzésébe kezdett a sértett nemhogy segítette volna őt az előzés befejezésében, hanem balra kormányzó mozdulatot téve gépkocsijának ütközött, ugyanakkor a vádlotti oldalról az eljárás végén már olyan nyilatkozatok érkeztek, miszerint a baleset bekövetkezésének oka részben a vádlott figyelmetlen előzése, illetve a sértett nem megfelelő sebesség megválasztása volt az előzés alkalmával. Ezzel szemben a sértett az eljárás során mindvégig következetesen kitartott azon álláspontja mellett, miszerint a Kossuth Lajos utcai kereszteződést követő szükségszerű sávváltása miatti felháborodásában a vádlott ingerült magatartást tanúsítva mindvégig a dudát nyomva, követési távolságot nem tartva, szorosan mögötte haladva indulatosan kezdte meg az előzését és ezen indulatából fakadóan nem megfelelő módon fejezte azt be. Emellett az igazságügyi műszaki szakértői vélemény is alátámasztja a sértettnek azon előadását, miszerint a baleset bekövetkezése arra vezethető vissza, azért érintkezett a két gépjármű, mert a vádlott nem megfelelően mérte fel előzése alkalmával az oldaltávolságot, nem megfelelő ütemben tért vissza saját forgalmi sávjába.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a közúti közlekedési szabályok szándékos megszegése, azaz az elkövető tudatában volt a KRESZ általános és tételes rendelkezéseinek, tudta azt, hogy magatartása mást, vagy mások testi épségét veszélyezteteti, ennek ellenére közlekedési szabályt szegett.

A szakértő által kidolgozott mechanizmus alapján egyértelműen megállapítható volt, hogy a Fiat Ducato tehergépkocsit vezető vádlott volt az, aki helytelen közlekedési magatartást tanúsítva okozta a közlekedési balesetet, az azonban, hogy ez a helytelen közlekedési magatartás mennyiben vonható a szándékos közúti veszélyeztetés körébe, már a vádlott tudattartamának vizsgálatát igényli. E körben rendelkezésre állt a sértetti előadás, valamint a teljesen független, elfogulatlan tanú nyilatkozata, miszerint a sáv váltást követően a vádlotti gépjárműből hosszú, folyamatos dudaszó hallatszott, ami a vádlott részéről egyértelmű ingerültséget jelzett.

Az a körülmény, hogy a vádlott a sértetti gépjárműhöz szorosan közel haladva egyből megkezdte annak visszaelőzését, azt erősítette, hogy a vádlott nem nyugodott bele a sértetti sávváltásba, azt sérelmezte. A vádlott ingerült, felfokozott állapotára utal ezen túlmenően az a szitkozódó, káromkodó megjegyzés, amit a balesetet követően a gépkocsiból kiszállva a sértett felé intézett.

Az a körülmény, hogy az ütközést követően a vádlott még tovább haladt és csak a sértett dudálására húzódott félre és állt meg, illetőleg az a körülmény, hogy a vádlotti fellépés hatására a sértett egyből rendőri intézkedést kért, egyértelműen abba az irányba mutat, hogy nem a sértett volt az, aki a vádlott előzését akadályozva gyorsított, illetőleg balra kormányzott, hanem – mint ahogy azt az egyéb rendelkezésre álló bizonyítékok is alátámasztják – a vádlott volt az, aki indulatából a sértett korábbi előzését sérelemként megélve, a sértetti gépjárműre kissé ráhúzva az autóját, idő előtti visszatérés miatt az ütközést előidézte.

A másodfokú döntés:

A másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta, azzal, hogy a történeti tényállást kiegészítette akként, hogy a vádlott a hivatkozott KRESZ szabályokon kívül megszegte a 34. § (1) bekezdés d) pontjában írt rendelkezést is. Indokolásában kifejtette, hogy az elsőfokú bíróság ítéletének ténybeli indokolása során mindenre kiterjedően értékelte az eljárás adatait és kellő részletességgel fejtette ki a jogi indokolást is. Helyesen utalt arra, hogy az igazságügyi műszaki szakértői vélemény mindenben alátámasztotta a sértett következetes előadását a gépkocsik egymáshoz viszonyított mozgása tekintetében. A vádlotti tudattartamot is vizsgálva helyesen foglalt állást akkor, amikor a sértett és a kívülálló tanú következetes vallomását, a vádlott és élettársa helyszínen tett nyilatkozatait, a vádlott részéről a baleset helyszínén elhangzott megjegyzést, a vádlottnak és a sértettnek az ütközést követően tanúsított magatartását értékelve megállapította, hogy a vádlott a közlekedése során szándékosan veszélyeztette a sértett testi épségét. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság logikus és meggyőző érvelésével mindenben egyetértett.^{59 60}

Konklúzió:

A bíróság által megállapított valósághű történeti tényállás alapján a vádlott által elkövetett bűncselekmény jogi minősítése nem volt kétséges. Az elkövető cselekvősege, az általa tanúsított magatartás kimerítette a közúti veszélyeztetés büntettének törvényi tényállását. A bíróság érdemi döntésének meghozatalát álláspontom szerint az igazságügyi műszaki szakértői vélemény és annak kiegészítése nagyban segítette, megállapításaival gyakorlatilag a vádlotti védekezés megdőlt.

⁵⁹ A Győri Járásbíróság B.305/2015/23. számú ítélete

⁶⁰ A Győri Törvényszék 4.Bf.169/2016/8. számú végzése

Ugyanakkor szükséges megjegyezni azt is, hogy a közúti közlekedés generális és speciális szabályainak egyidejű felhívására nincsen mód, azzal, hogy ezen szabályok nem állnak egymással hierarchikus viszonyban. Minden jogesetnél először azt kell vizsgálni, hogy az elkövető magatartása valamelyik, konkrét közlekedési szabályt sért-e, ha nincs ilyen szabály, akkor kiegészítő jelleggel hivatkozik fel a KRESZ 3. § (1) bekezdésének c) pontja.⁶¹ Ha és amennyiben az elkövető magatartása pontosan körülírt, egzakt, speciális szabályba ütközik, jelen esetben a KRESZ 34. § (1) bekezdés e) pontjába, akkor nem hívható fel az ún. „gumi szabály”. Az általános generál klauzula megsértésére való utalás akkor helyes, ha nincs konkrét olyan közlekedési szabály, amelyet a rendelet nevesít. Ekként álláspontom szerint az ítélet jogi indokolásában csak a speciális közlekedési szabályszerűséget kellett volna felhívni az abszolút általános jellegű közlekedési kötelezettséget előíró jogszabályhely mellőzésével.

A bírósági gyakorlatban megfigyelhető az is, hogy jelen bűncselekmény mellett a rongálás deliktuma is, mint valóságos alaki halmazat, megállapításra kerül. A fentebb ismertetett esetben a terhelt cselekvősege több törvényi tényállásba is beleilleszkedik, vagyis a közúti veszélyeztetés büntette mellett az elkövető a rongálás vétségét is kimerítette.

VI.1.2. „A büntető fékező” esete

Az előzmények és a tényállás:

A vádlott 2015. szeptember 1. napján 13 óra 10 perc körüli időben az általa vezetett, Skoda Superb típusú személygépkocsival, nappali látási viszonyok között, száraz felületű, jó minőségű aszfaltburkolaton, erős forgalomban közlekedett az egyirányú, két forgalmi sávú M85 számú gyorsforgalmi út 16. km szelvényében, Győr felől Csorna irányába a külső forgalmi sávban. A megengedett legnagyobb sebesség 60 km/h volt. Előtte haladt egy Scania N 320 típusú nyergesvontatóból és a hozzá kapcsolt félpótkocsiból álló járműszerelvény kb. 60-70 km/h sebességgel. A járműszerelvény-vezetője a tartályos félpótkocsiban kb. 25 tonna folyékony vinaszt szállított. A járműszerelvény utasfülkéjében egy utas foglalt helyet. Ezen a helyen érte utól őket a belső forgalmi sávban 110 km/h körüli sebességgel haladva egy vezető egy Toyota Hilux típusú tehergépkocsival. A gépjármű jobb oldali első ülésén egy utas utazott. A vezető, mivel nagyobb sebességgel haladt, az utolért gépjárművek mellett kívánt elhaladni.

A vádlott azonban figyelmetlenül forgalmi sávot váltva, az általa alkalmazott kb. 70 km/h sebességgel kihaladt a tehergépkocsi elé. A vezető az eléje váratlanul alacsony sebességgel kihajtó gépjármű miatt fékezésre kényszerült, melynek során felvette annak sebességét. Látva azonban, hogy az előjelző táblák szerint a gyorsforgalmi út egy forgalmi sávra szűkül és az előtte haladó sem gyorsul kellően, fénykürttel többször „rávillantott”, hogy gyorsítással segítse elő az előzését és a járműszerelvény elé történő visszatérést. A vádlott azonban nem gyorsított, hanem a külső forgalmi sávban történő

61 BH.2016.163, 6/1998. BJE határozat

visszatérése után a „rávillantástól” indulatba jött és hirtelen fékezéssel sebességét 30 km/h körüli sebességre lassította le. Erre a vezetőnek és a mögöttük közlekedő járműszerelvény-vezetőnek is hirtelen fékeznie kellett, aki a rakománya miatt, hirtelen fékezéssel az előtte haladó tehergépkocsival az ütközést csak úgy tudta elkerülni, hogy a jármű-szerelvényvel balra kormányzással áttért a belső forgalmi sávba. Ezután a vádlott gyorsítva haladni kezdett. A járműszerelvény-vezetője a kialakult veszélyhelyzet miatt többször hangjelzést adott. A vádlott emiatt még legalább három alkalommal indokolatlanul fékezgetett és ezzel a mögötte közlekedőket is fékezésre, lassításra kényszerítette.

A vezető a kialakult veszélyhelyzetből szabadulni kívánt, ezért, a terelő táblákat elhagyva, a záróvonalon át, a forgalomtól elzárt területen meg akarta előzni a vádlott által vezetett személygépkocsit.

A vádlott ezt észlelve balra kormányzással meg akarta akadályozni az előzést. A vezető az ütközés elől balra a szalagkorlát felé térve el tudott haladni a személygépkocsi mellett. A vádlott elé visszatérve járművével megállt, kiszállt, és kezét széttárva megkérdezte, „Mi a bajod?”. Eközben még a járműszerelvény-vezetője folyamatosan hangjelzéssel fejezte ki nemtetszését.

Mindezek után mindhárman tovább közlekedtek. A vádlott Csornára érve a rendőrkapitányságon feljelentést tett a vezető ellen. A Csornai Rendőrkapitányság szabálysértési eljárást indított vele szemben, azt azonban a 2016. február 25. napján jogerős, 08802/405-20/2015. szabs. számú határozatával megszüntette.

A vádlott közlekedése során szándékosan megszegte a KRESZ 27. § (3) bekezdésében és a 34. § (6) bekezdésében írt szabályt, amelyek szerint a jármű sebességét hirtelen fékezéssel csökkenteni csak abban az esetben szabad, ha ezt a személy- vagy vagyonbiztonság megóvása szükségessé teszi, valamint az előzés végrehajtását a sebesség fokozásával, balra húzódással akadályozni nem szabad. Így a vádlott szándékos szabályszegésével más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek tette ki.

A vádlott vezetői engedélyét a nyomozó hatóság elvenni nem tudta. A Budapest Főváros Kormányhivatala III. Kerületi Hivatala Kormányablak és Okmányirodai Osztály a vezetési jogosultságának szünetelését 2016. január 7. napjával elrendelte. Tájékoztatásuk szerint a vádlott 2016. július 21. napján bejelentette vezetői engedélyének 2016. július 15. napján történő elvesztését.

A Nemzeti Innovációs és Technológiai Minisztérium határozata szerint a vádlott a IV. pályaalkalmassági kategóriában alkalmatlan. Új vizsgálatot azonos vagy magasabb pályaalkalmassági kategóriában 2019. július 4. napja után kezdeményezhet.

Az elsőfokú ügydöntő határozat:

Az elsőfokú bíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki közúti veszélyeztetés büntetében és ezért 1 év, végrehajtásában 2 év próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés büntetésre és 2 év 6 hónap járművezetéstől eltiltásra ítélte. Továbbá a bíróság rendelkezett a beszár-

mitásról, előzetes mentesítésben részesítette a vádlottat, valamint kötelezte az eljárás során felmerült bűnügyi költség megfizetésére.

A bizonyítékok és az indokolás:

A vádlott a tárgyaláson és a nyomozás során is tagadta a terhére rótt bűncselekményt. Védekezése lényegében arra irányult, hogy ő a sebességkorlátozó táblák hatására lassult le, nem akarta, hogy gyorshajtás miatt megbírságot adják. Vallomása szerint nem állt meg, s hirtelen fékezésre sem kényszerített senkit. Elmondása szerint a két sáv leszűkülte egy lehajtó sávra, emiatt kellett a járműszerelvény elé visszasorolnia a külső sávba. Nyilatkozata szerint a vezető volt az, aki előtte állt meg, ami nagyon veszélyes helyzet volt, sőt még ki is szállt a járműből, amit ő le tudott fotózni. Rajta kívül, a kamion és más járművek is megállásra kényszerültek. Ezért tett ő feljelentést a rendőrségen. Értetlenségét fejezte ki amiatt, hogy miként válhatott ő feljelentőből vádlottá. Nem fogadta el a tanúk vallomását. A járműszerelvény-vezetőjének vallomása szerinte kitaláció és annak nagy része meg sem történt. Az utasának vallomása is „kreálmány”, összekeverte a közlekedése során történeteket és mindet rávetítette. Álláspontja szerint a vezető utasa egyben a főnöke, ezért a vezető szándéka szerint nyilatkozik és okkal feltehetően elfogult az irányában.

A járműszerelvény-vezetője 10 éve hivatásos gépkocsivezető, utasa úgyszintén 15 éve vezet. A kamion vezetője határozott, következetes vallomást tett az eljárás egésze alatt. A tárgyaláson elmondta, hogy napi szinten sajnos akad hasonló mentalitású vezető, mint a vádlott. A vádlotti viselkedést, az általa provokált manővereket részletezte a vallomásában. Ő azért is emlékezett az eseményekre határozottan, mert aznap kezdett az új munkahelyén és ez volt az első útja ezzel a járművel. Elmondta, hogy 25.000 kg vinaszt szállítottak, a külső sávban haladt körülbelül 60-70 km/h sebességgel. Nyilatkozata szerint miután a vádlott a belső sávból a külső sávba eléjük visszasorolt, indokolatlanul hirtelen fékezésbe kezdett. Határozottan kitartott a tárgyaláson is amellett, hogy állóra kellett egy alkalommal fékeznie a járművet a vádlotti vezetés miatt. Ő a baleset elkerülése végett a belső sávba sorolt át, hogy megelőzze a vádlottat. A vádlott, miután észlelte az ő előzési szándékát, a külső sávban kezdett el gyorsítani, ezzel is veszélyhelyzetet teremtve. Mivel ő végül nem tudta megelőzni a vádlotti járművet, visszatért a külső sávba.

A járműszerelvény utasa jól emlékezett a tárgyaláson is a történetekre, a nyomozati vallomását ő is fenntartotta, határozottan visszautasította a vádlott vádaskodását, hogy kreált a nyilatkozata. Kiemelte, hogy a szállítmányuk jellege miatt mennyire óvatosan kellett közlekedniük. A tanú vallomása szerint is a vádlott több alkalommal hirtelen fékezésre kényszerítette társát, emiatt testi épségük is közvetlen veszélynek volt kitéve.

A másik jármű vezetője a nyomozás során és a tárgyaláson is elmondta, hogy a bűncselekmény elkövetési idejében ő a belső sávban haladt a Toyota Hilux járművével. A vádlott az M85-ös számú gyorsforgalmi út külső sávjában haladt a bűncselekményben érintett kamion mögött, amikor azért, hogy a kamiont megelőzze, a belső sávba sorolt át,

közvetlenül az ő járműve előtt. Ezt követően KRESZ táblák jelezték, hogy útszűkület várható, ezért a vádlottnak villogtatással jelzett, hogy a kamion elé soroljanak vissza. Körülbelül 110 km/h sebességgel haladt, majd 80-90 km/h sebességre lassított vissza. Előadta, hogy a kamion elé sorolást követően a vádlott hirtelen vészfékezésbe kezdett. A kamionos nyomni kezdte a dudát az esetleges ütközés veszélyének jelzése érdekében. A vádlott azonban ismételtelen folyamatos vészfékezésbe kezdett. A kanyarodó sávban a vádlott ezt többször megismételte. Annak érdekében, hogy ebből a helyzetből szabaduljon, megpróbálta kikerülni a vádlott gépjárművét, azonban a vádlott újbóli gyorsításba kezdett és a szalagkorláthoz szorította őt. Az úttesten és félig a forgalomtól elzárt területen állt meg a haladási iránynak megfelelően. A baleset következtében ő nem sérült meg és a gépjárművén sem keletkezett rongálódás. A járművéből kiszállt, majd megkérdezte a vádlottat, hogy „Mire volt ez jó? Ezt miért csináltad?” A vádlott erre azt felelte, hogy fel fogja őt jelenteni.

A vezető utasának tanúvallomása igazodott a fenti tanúk nyilatkozatához, miszerint a vádlott több alkalommal fékezésre kényszerítette a vezetőt. Előadta, hogy a vádlott azzal is veszélyeztette őket, hogy miután a szalagkorlát felől, a vádlott gépjárművének bal oldaláról megpróbálták kikerülni, a korlát felé szorította őket.

Az igazságügyi műszaki szakértő véleménye szerint nem volt megállapítható, hogy a félpótkocsiból álló járműszerelvény vezetője hány alkalommal és milyen mértékben, milyen fékezési folyamattal csökkentette sebességét. A tárgyalás során a szakértő szóbeli indokát is adta annak, hogy a tachográfból miért nem tudott adatot kinyerni és következtetést levonni a jármű szűkebben vett sebességére vonatkozóan. A szakértő szerint a nyomkövető rendszerből kinyomtatott sebesség adatok egy kördiagram és egy oszlop diagram formájában jeleníthetők meg, melyek időbeosztása 1 órás időintervallum. A szakértő szerint az oszlop diagramnál annyira kicsi az időbeosztásnak a mértéke, hogy abból messzemenő következtetést nem lehet levonni, illetve ugyanez vonatkozik a kördiagramra is, tehát ezekből az adatokból lassulási értéket nem lehetett meghatározni.

A vizsgált flotta követő rendszer GPS alapú, azaz nem egy hitelesített rendszer, mint a digitális tachográf. A digitális tachográfnek pontosan jeleznie kell, ugyanis meghatározott időintervallumonként, másodperces bontással rögzítik a sebesség adatokat. A GPS alapú nyomkövető rendszer 1 perces időtartamban küld adatokat a jármű sebességére és helyzetére vonatkoztatva. Egy órában tehát 60 adat áll rendelkezésre, a 3600 adathoz képest, amit a digitális tachográf tudna rögzíteni. Mivel ennyire nagy a szórása a küldött jeleknek, ezért mindig az aktuális percnak az aktuális küldési időpontjában lévő sebességet rögzíti a nyomkövető rendszer. Mivel egy percen belül gyakorlatilag egy fékezési folyamat minden további nélkül megvalósítható, egy vészfékezési folyamat akár 2-3 másodperces időtartamot ölel fel, ezért magára a balesetkori időpontra, a sebességre következtetést ebből a két diagramból levonni a szakértő nem tudott.

A szakértő a tárgyaláson kifejtette azt is, hogy a félpótkocsiban lévő 25 tonna folyékony vinasz a jármű fékút távolságát növeli. Vészfékezéskor a fékezési iránytól függően

oldal- és hosszirányú kilengések is létrejöhetnek, ami akár egy kezelhetetlen folyamatba is átmehet. A gépjármű vezetőnek így hosszabb fékútra van szüksége. A tehergépjármű jobban lelassult 13 óra környékén, fékezett, majdnem megállt, majd újra tovább ment.

A bíróság által elrendelt pályaalkalmassági vizsgálat, amely a fent részletezettek szerint a vádlottat IV. kategóriában alkalmatlannak nyilvánította, megállapította a 444/2017. (XII.27.) Kormányrendelet 1. melléklet 3. pontjának 7. alpontjában megjelölt kizáró okot, ami a vádlott esetében a közlekedési magatartást közvetlenül befolyásoló személyiségvonások, amelyek fokozott baleseti veszélyeztetettségre utalnak. A melléklet leírása szerint a személyiségvonások szabályozzák az ember viselkedését, magatartását, valamint a képességek, készségek működésének, felhasználásnak módját. A kizáró ok arra utal, hogy a környezethez, emberekhez, közlekedési partnerekhez való spontán viszonyulás valószínűleg alkalmazkodási zökkenőkhöz vezet.

A bíróság a vádlott védekezését nem fogadta el. A tanúk vallomásai önmagukkal és egymással is összhangot mutattak. A tanúk nyilatkozatai egymást megerősítették, kiegészítették, a bíróság olyan körülményt, amely a tanúk vallomásainak valóságtartalmát megkérdőjelezte volna, nem talált. A vezető utasa esetében sem tapasztalt a bíróság a vádlott által állított elfogultságra utaló elemet. A két járműben ülő személyek egymást nem ismerik, azon kívül, hogy egy időben közlekedtek a tényállásban írt helyzetben, semmiféle más kapcsolat nincsen köztük. A szakértő a véleményének okszerű indokát adta, megerősítette a járműszerelvény-vezetője és utasa által elmondottakat, miszerint a jármű mérete, a szállítmány jellege miatt fokozott óvatosságot kellett tanúsítaniuk.

Mindezek alapján a bíróság a vádlott tagadása ellenére a tényállást a tanúk vallomása, a szakértői vélemény, a PÁV vizsgálati eredmény, a helyszínről rögzített adatok, a fényképmelléklet, a rendelkezésre álló egyéb írásos dokumentumok alapján állapította meg.

A másodfokú döntés:

A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Megállapította, hogy az elsőfokú bíróság a bizonyítási eljárást megfelelő körben, szabályosan folytatta le, a tényállás megállapításához szükséges bizonyítékokat feltárta. Kihallgatta a vádlottat, az eseményről közvetlen tudomással bíró tanúkat, meghallgatta az igazságügyi műszaki szakértőt, **írásbeli** véleményét is az eljárás anyagává tette. Ezen bizonyítékok és egyéb okiratok alapján megalapozott tényállást állapított meg. A bizonyítékokat egyenként és összességében is értékelte, számot adott arról, hogy a vádlott védekezését elvetve a tényállást miért a tanúk vallomására és az azt alátámasztó egyéb bizonyítékokra alapította. Gondolatmenete logikus volt, melyhez meggyőző erejű indokolást fűzött, ezért a tényállás felülmérlegelésre, bizonyítékainak átértékelésére a másodfokú eljárásban nem volt lehetőség, ekként a vádlott felmentésére nem kerülhetett sor.^{62 63}

62 A Győri Járásbíróság B.47/2017/36. számú ítélete

63 A Győri Törvényszék 3.Bf.303/2018/6. számú végzése

Konklúzió:

Álláspontom szerint jelen ügyben a bíróság által elrendelt pályaalkalmassági vizsgálat eredményeként tett megállapítás igazolta és érthetővé tette a vádlotti magatartást. A vádlott alkalmatlannak nyilvánítása mellett a kizáró ok is megjelölésre került, mely szerint a kizáró ok a vádlott közlekedési magatartását közvetlenül befolyásoló személyiségvonásaiban keresendő, amely fokozott baleseti veszélyeztetettségre utal. Erre tekintettel ugyanakkor véleményem szerint a végleges hatályú járművezetéstől eltiltást kellett volna alkalmaznia az elsőfokú bíróságnak. A 38/2007. Büntető Kollégiumi vélemény II. pontja szerint végleges hatállyal a járművezetéstől az a bűncselekményt elkövető tiltható el, aki arra személyi adottságai miatt – életkora, betegsége, a vezetésre kiható súlyos jellembeli fogyatékosága, a vezetési képesség hiánya folytán – alkalmatlan. Továbbá az előzetes mentesítés alkalmazása is indokolatlan volt a vádlott vonatkozásában. A törvény indokolása szerint az előzetes mentesítés szubjektív, alanyi feltétele a terhelt érdemessége. A Büntető Törvénykönyv azonban az érdemesség megítéléséhez nem nyújt támpontokat, azt a bírósági gyakorlat alakította ki, miszerint az érdemesség mérlegelése során több körülményt kell vizsgálni. Jelesül a bűncselekmény tárgyi súlyát, a bűnösség fokát, az elkövető személyiségét, életvezetését, a bűncselekmény elkövetése és az elítélés ideje között tanúsított magatartását, a cselekményével okozott sérelem jóvátételét és a sértett felróható közrehatását. A fentebb leírtak tükrében, valamint figyelemmel a közúti veszélyeztetés büntettének tárgyi súlyára, az elkövetés módjára, különös tekintettel azon szakértői megállapításra, hogy a vészfékezés, a nagy tömeget szállító gépjármű vonatkozásában oldal és hosszirányú kilengésekkel járhat, ami akár egy kezelhetetlen folyamatba is átmehetett volna, továbbá a terhelt pályaalkalmassági vizsgálatán történő alkalmatlanná nyilvánítása megfelelő képet adva személyiségére abba az irányba hatnak, amely okokból az előzetes mentesítésére nem kerülhetett volna sor.

VI.1.3. „A bosszúálló” esete

Az előzmények és a tényállás:

A vádlott 2015. szeptember 29. napján, 19 óra 00 perc és 19 óra 30 perc közötti időpontban a Győr, Sztásdombi úttól kezdődően az Opel Astra típusú személygépkocsijával követni kezdte a Renault Clio típusú gépkocsijával haladó sértettet, aki mellett a bal első ülésen a 10 éves fia foglalt helyet. A vádlott egyszer csak nagy lendülettel megelőzte a sértettet, majd megállt előtte. A sértett hirtelen fékezésre kényszerült, majd azzal a lendülettel meg is előzte a vádlottat, enélkül ugyanis nekiütközött volna a váratlanul előtte megálló vádlotti járműnek. A vádlott azonban a sértett nyomába szegődött és haladt utána egészen a Kinizsi Pál utcáig. A Kinizsi Pál utca 33. szám előtti parkolóban a vádlott a kiszállni készülő sértetthez lépett, számonkérte rajta, hogy korábban miért lyukasztotta ki gépjárművének abroncsait, és követelte, hogy fizesse meg a kárát.

A vádlott a sértettet ököllel, két alkalommal arcon ütötte és eközben folyamatosan követelte a sértettől, hogy fizesse meg neki a kilyukasztott gépjármű abroncsok árát, mert ha nem akkor súlyosabb következményei lesznek.

A sértett a bántalmazás következtében a szem körüli lágy részek vérbeszűrődéssel járó sérülését, valamint a száj nyálkahártyájának vérbeszűrődésével járó sérülését és a két felső I. foga kitörését szenvedte el. A lágyszövet-sérülések gyógytartama 8 napon belül gyógyuló volt. A két fog elvesztése pedig maradandó fogyatékoság hátrahagyásával gyógyuló sérülés.

A sértett az öt ért bántalmazás miatt 2015. október 5. napján tett feljelentést a rendőrségen.

A sértett 2015. október 23. napján, a délutáni órákban a Győr, Kinizsi Pál utca melletti halas tavat övező sétányon tartózkodott a 10 éves fiával. Éppen a sétányról, a Fenyőszert utcán keresztül, a Kinizsi Pál utcába akartak tovább sétálni, amikor megjelent a sétányon a vádlott a fenti gépjárművel és megállt a sértett mellett, azzal, hogy „ha nem fizeted ki a pénzemet, össze lesz verve a fejed”. Emellett megfenyegette azzal is, ha neki „ebből az ügyből kifolyólag a rendőrségre kell mennie, agyon lesz csapkodva”.

A vádlott fenti magatartásának hatására a sértett megpróbált az úttesten átsétálni a másik oldalra, ekkor a vádlott a gépjárművet hátramenetbe kapcsolta és többször próbálta megállásra kényszeríteni a sértettet, melynek során egy alkalommal a gépkocsi lökhárítójával a sértettet meglökte, ezzel adva nyomatékot a fenti fenyegetésének. A sértett a fenti magatartás következtében el nem esett, egyensúlyát meg tudta tartani, és állva maradt.

A vádlott az eljárás során a sértettnek, a fogai pótlására, 300.000 forint összegű kártérítést fizetett. A sértett a bírósági eljárás során kijelentette, hogy megbocsátott a vádlottnak.

A vádlott ezzel a magatartásával megszegte a KRESZ 3. § (1) bekezdés c) pontjában foglaltakat, mely szerint, aki a közúti közlekedésben részt vesz köteles úgy közlekedni, hogy a személy- és vagyonbiztonságot ne veszélyeztesse, másokat közlekedésükben indokolatlanul ne akadályozzon, és ne zavarjon.

Az elsőfokú ügydöntő határozat:

Az elsőfokú bíróság bűnösnek mondta ki a vádlottat 1 rendbeli testi sértés büntetésében, 2 rendbeli közúti veszélyeztetés büntetésében, 1 rendbeli folytatólagosan elkövetett önbíráskodás büntetésének kísérletében és 1 rendbeli kényszerítés hatósági eljárásban büntetésének kísérletében. Ezért a bíróság a vádlottat, halmazati büntetésül, 1 év 10 hónap, végrehajtásában 3 év próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés büntetésre és 1 év 6 hónap közúti járművezetéstől eltiltásra ítélte. A bíróság rendelkezett a bűnjelről és a büntügyi költség megfizetésére kötelezte a vádlottat.

A bizonyítékok és az indokolás:

A vádlott a nyomozás során a vallomástételt megtagadta, mindkét ügyben írásbeli vallomást csatolt, majd a tárgyaláson sem tett vallomást. A benyújtott írásbeli vallomásában a terhére rótt cselekményt ténybelileg nem vitatta, de ugyanakkor a történeti tényállást pontosította és az általa fontosnak talált előzményeket részletezte. Eszerint, egy általa

már nem használt telefont egy ismerősének adta át használatra. Később ez a személy közölte vele, hogy a telefont a sértett elkérte tőle, hogy kikösdoltatja, majd nem adta vissza. Véletlenszerűen találkozott később a sértettel, aki megnevezett egy további személyt, akinél a telefon van, majd mégsem volt nála. Emiatt megbeszélte egy találkozót a sértettel, de nem tudott elmenni, mert reggelre valaki kivágta az autójának 3 kerekét. Ő összefüggést érzett a sértettel folytatott beszélgetés és az atrocitás közt, illetve ismerőseiktől is azt hallotta, hogy az elkövető a sértett volt. Ilyen előzmények után találkozott a sértettel, melynek során valóban kérdőre vonta, hogy ő rongálta-e meg az autógumikat és felhívta arra, hogy fizesse meg a kárát. Nem azért ütötte meg a sértettet, hogy a követelésének nyomatékot adjon, hanem azért, mert flegmán viselkedett vele. Nem látta, hogy megsérült-e, illetve azt sem látta, hogy gyermek lett volna az autóban. A további cselekményekkel kapcsolatban a felelősségét vitatta azzal, hogy ez a találkozás is véletlen volt a sértettel. Előzőleg ugyan hallotta az ismerőseitől, hogy a sértett azt hangoztatta, hogy őt tönkreteszti, anyagilag ellehetetleníti. A találkozásukkor ezt kérte rajta számon, illetve utalt arra, ha nem fizeti meg a kárát, akkor milyen jogon szándékozik ellehetetleníteni. A járműből nem szállt ki, de nem is tolatott neki. Előadta továbbá, hogy ismerőseitől hallotta, hogy a sértett fogai quadozás közben estek ki. Az előterjesztett írásbeli vallomásában a hatósági eljárásban való kényszerítés cselekményét illetően védekezést terjesztett elő azzal, hogy ő a kérdéses napon nem is tudta, hogy őt a sértett feljelentette. Azt azonban hallotta, hogy sértett ártani akart neki, a munkahelyét, anyagi helyzetét tönkre tenni. Véletlen volt ez a találkozás is. Utalt továbbá arra, hogy bocsánatot kért a sértettől és az általa kért összeget kártérítésként megfizette a részére.

A sértett a nyomozás során tett feljelentésében és tanúvallomásában elmondta, hogy megállásra kényszerítette a közlekedési manőverével a vádlott, de ő kikerülte, azonban a Kinizsi utcáig ment utána. Fogalma se volt arról, hogy milyen kerékszurkálásról beszélt és követelte tőle, hogy fizesse ki neki az árát. Szóhoz sem hagyta szinte jutni, mert már ütött is. A fia időközben bement és ő csak arra eszmélt, hogy a volt felesége lépett az autóhoz és a vádlott pedig eltávozott a helyszínről. Elmondta azt is, hogy teljesen váratlanul érte a vádlott újbóli megjelenése és agresszív viselkedése. A pénzt követelte ismételtén és megfenyegette, ha neki ebből kifolyólag rendőrségre kell mennie, akkor agyonveri. Többször készítette megállásra, úgy tolatott. Elmondta, hogy amikor a lökhárítójával meglökte, ő nyugodt maradt és ura volt a helyzetnek, ezért nem esett el. A tanú a tárgyaláson részletezte, hogy a vádlottal ismeretségi viszonyban volt, nem volt semmiféle nézeteltérésük. Megbocsátott a vádlottnak, de sérelmezte, hogy a vádlott a gyermeke előtt tette mindezt. Ugyanakkor a lehető legenyhébb büntetés kiszabását kérte a bíróságtól. Elmondta, hogy a vádlott által kifizetett összeget nem fordította a fogai javítására azért, mert a beszerzett információi szerint az nem lett volna elég.

A sértett volt felesége a tárgyaláson a nyomozás során tett vallomását megerősítette. Eszerint a kisfia sírva ment be a házba, hogy az apját valaki bántja. Mikor ő kiment, az általa is ismert vádlott állt a volt férje autója mellett, és „ha még egyszer ilyet csinálsz,

akkor kaphatsz”, kijelentést tette, miközben a volt férje az autóban ült. A vádlott aztán őt látva, elment. A tárgyaláson is határozott volt abban a tanú, hogy a férje szája vérzett, foga kiesett. A tanú részletezte, hogy mennyire sokkolta a gyermekét az eset, nem tudta feldolgozni, ami az apjával történt. A vádlott bocsánatkérését nem is fogadta el.

A kiskorú gyermeket a nyomozási bíró meghallgatta az ügyben. Vallomásaiban elmondta, hogy a vádlott többször próbálta leszorítani a járművéket. Egy esetről tett ő is említést, hogy az édesapjának fékeznie kellett a vádlotti közlekedés miatt. Azt is elmondta, hogy ő ekkor nem dőlt előre, az ajtót viszont megfogta és az édesapja is a mellkasa elé tette a kezét, ahogy máskor is szokta, mikor fékez. A vádlott, amikor odament az autójukhoz kiszúrt kerekeket kért számon az apján azzal, hogy azokat fizesse ki. Édesapja azt se tudta, miről beszél a vádlott, aki behúzott neki úgy, hogy kiröpült a foga, majd újra megütötte. Ekkor ment be ő az édesanyjához, hogy segítséget kérjen. A második esettel kapcsolatosan határozottan állította, hogy először a pénzt kérte megint a vádlott az édesapjától, majd utána volt az, hogy rátolatott úgy, hogy el nem esett az apukája, csak megdőlt kissé. Ekkor pedig megfenyegette azzal, ha neki bíróságra kell mennie, akkor megöli.

A bírósági tárgyalás során az ügyész beszerezte a rendőrségi nyilvántartásból az esethez kapcsolódó küldési naplóban lévő információkat. Ennek figyelembevételével lehetett a cselekmény időpontját pontosítani.

Az igazságügyi orvosszakértő a véleményében a tényállásban már részletezettek állapította meg. Az igazságügyi orvosszakértő a sérülés keletkezési mechanizmusát illetően kifejtette, hogy két rendbeli kis, legfeljebb közepes erejű tompa erőbehatás bizonyítható, de nem zárható ki, hogy ennél több erőbehatás is érte a sértett arcát. A szem körül érvényesülő kis legfeljebb közepes erejű tompaerő behatás általában nem alkalmas 8 napon túl gyógyuló sérülés okozására. A száj környékén is kis, legfeljebb közepes tompaerőbehatás érvényesült. A szakértő a tárgyaláson a véleményét fenntartva, megismételte, hogy a rendelkezésére bocsátott orvosi dokumentáció nem leletszerű, emiatt nem vonhatók le pontosabb szakértői megállapítások. A tárgyalási nyilatkozatában a szakértő véleményét egyértelműsítette akként, hogy a fog elvesztése maradandó fogyatékossgal gyógyul, azzal, hogy azok pótlása funkcionális és esztétikai javulással járhat. A szakértő nyilatkozata szerint nem csak 2, hanem már 1 fog elvesztése is maradandó fogyatékossgá-ként értékelendő, ez a szakmai álláspont.

A bíróság a fent részletezett bizonyítékok alapján megállapította, hogy a vádlott az írásbeli vallomásaiban nem adott számot arról, hogy a használaton kívüli telefonja miért vált olyan fontossá a számára, illetve kik voltak azok az a jól értesült ismerősök, akik folyamatosan konkrét információkkal bírtak a sértettel kapcsolatban.

A sértett a tanúvallomása során a vádlott vonatkozásában tárgyilagos tudott maradni, beszámolt azokról a körülményekről is, amelyek a vádlott javára szolgáltak. Ő is és a volt felesége is kihangsúlyozta, hogy a 10 éves gyermeket is mennyire megviselték az események. A sértett vallomása következetes, ellentmondásmentes volt. A tanú vallomása kiegészítette, megerősítette az általa elmondottakat. A kiskorú tanú vallomása az édesap-

ja nyilatkozatával összhangban volt. A járművel való közlekedési helyzetekre vonatkozó vádlotti védekezést az ő vallomásaik cáfolták. A sértett vallomását egyébiránt az orvosi dokumentumok, a szakértői vélemény, a rendőri jelentések is alátámasztották.

Mindezek alapján a bíróság a vádlott írásbeli védekezését, felelősségét vitató felvetéseit nem fogadta el. A bíróság a tényállást a vádlott részbeni beismerő vallomása, a sértett, a tanúk, az igazságügyi orvosszakértő, az orvosi dokumentumok, a rendőri jelentések, a helyszíni szemle és egyéb írásos dokumentumok alapján állapította meg.

A másodfokú döntés:

A másodfokú bíróság megváltoztatta az elsőfokú bíróság döntését, miszerint a közúti járművezetéstől eltiltást „B” kategóriára korlátozta és tartamát 1 évre csökkentette, egyebekben az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. Megállapította, hogy a járásbíróság a bizonyítási eljárást a szükséges körben lefolytatta, a releváns bizonyítékokat beszerezte. A másodfokú bíróság egyetértett az elsőfokú bíróság álláspontjával a testi sértés büntetést és a közúti veszélyeztetés büntetést érintően kifejtettekkel is. Utóbbi vonatkozásában kiemelte, hogy a közlekedésben részt vevő valamennyi személy kötelessége a közlekedési szabályok betartása, a veszélyeztető magatartás elkerülése. A másodfokú bíróság álláspontja szerint, a vádlott magatartása erőszakos jellegű volt, amely olyan közvetlen veszélyt teremtett, amely miatt a sértett hirtelen elhárító manőver alkalmazásra kényszerült az ütközés bekövetkezésének elhárítása érdekében. A további vádlotti magatartás nyomán a sértett közvetlen érintkezésbe is került a vádlotti járművel, egyensúlyából kibillent, így a súlyos sérülés bekövetkezésének veszélye közvetlen volt.

Kifejtette továbbá, hogy az önbíráskodás kísérlete körében is helyes döntést hozott az elsőfokú bíróság, amikor a vádlott védekezését, mely szerint a sértett flegma viselkedése miatt került sor a bántalmazásra, nem fogadta el. Erre az eljárás során adat nem merült fel, s az elsőfokú bíróság által elfogadott tanúvallomások is azt erősítik meg, hogy a gépjármű abrascsok árának megfizetésére való felszólítást követte a bántalmazás és a fenyegetés, így egyértelmű, hogy annak célja az anyagi igényérvényesítés volt.

A kényszerítés hatósági eljárásban büntette tekintetében kiemelte a másodfokú bíróság, hogy a vádlott tudattartamának ki kellett terjednie arra, hogy a sértett hatósági eljárás résztvevője volt vagy azzá válhatott. A vádlott általi kijelentés, ha „ebből az ügyből kifolyólag a rendőrségre kell mennie, agyon lesz csapkodva”, korábbi magatartására is figyelemmel, a szavak általánosan elfogadott értelme szerint azt jelenti, hogy a sértett ne tegyen feljelentést a rendőrségen. A vádlott ezen magatartásával fenyegetéssel kényszerítette arra a sértettet, hogy törvényes jogait ne gyakorolja, azaz az őt ért sérelmek miatt ne éljen feljelentéssel.

A másodfokú bíróság indokolásában rámutatott arra, hogy álláspontja szerint ugyanakkor a járművezetéstől eltiltás eltúlzott mértékű volt. E jogkövetkezmény a közúti veszélyeztetés bűncselekményéhez kötődik, melynek tárgyi súlyára tekintettel, figyelemmel a vádlott közlekedési elő- és utóéletére is, annak mérséklését látta indokoltnak a törvényszék.

A Btk. 79. §-ában meghatározott büntetési célok, a Btk. 80. §-ában foglalt büntetés kiszabási elvekre is figyelemmel, rövidebb tartamú eltiltással is elérhetőek, a másodfokú bíróság szerint.

A bűncselekmény elkövetésének körülményeire figyelemmel a törvényszék véleménye szerint a 38. BK vélemény szempontjai alapján a vádlott esetében arra a kategóriára korlátozható az eltiltás, amellyel a bűncselekményt elkövette; a közlekedésben más gépjárművel történő részvétele nem veszélyezteti a közlekedés biztonságát.^{64 65}

Konklúzió:

Véleményem szerint a közúti járművezetéstől eltiltás alkalmazásának körében, mind a büntetés nemét, mind mértékét tekintve, az elsőfokú bíróság helyes döntést hozott, amely alkalmas lett volna a törvény által előírt büntetési célok elérésére. Jelen esetben az eltiltás járműkategóriára vonatkozó differenciálása, pontosan a bűncselekmény elkövetésének körülményeire figyelemmel nem volt indokolt. Álláspontom szerint jelen ügy minden mozzanatát tekintve az a következtetés vonható le, hogy a vádlott erőszakos, agresszív magatartása megnyilvánult volna akkor is, ha a közlekedésben más gépjárművel vett volna részt, vagyis a vádlott cselekvősége független volt a járműkategóriától.

VI.1.4. „Az ideges rongáló” esete

Az előzmények és a tényállás:

A vádlott 2017. június 1. napján 18.00 és 18.10 óra közötti időben Abda belterületén a kétirányú, irányonként 1-1 forgalmi sávból álló 1. számú főútvonalon a Bécsi úton, Győr felől Öttevény felé haladt a tulajdonát képező Toyota Tundra típusú, 3220 kg össztömegű tehergépkocsira vizsgáztatott terepjárával, amikor a Radnóti Miklós lakótelep irányából jobb oldalról szabályosan eléje kanyarodott a sértett a tulajdonát képező Peugeot 407 SW típusú személygépkocsival és haladt Öttevény irányába. A vádlott tempomatot használva a két gépkocsi között lévő sebességkülönbség miatt a követési távolságot be nem tartva közvetlenül a sértett mögé érkezett és többször rádudált a másik gépjárműre. Ezt észlelve a sértett a fékpedálra lépett, a gépkocsi sebességét egy pillanatra kissé csökkentve, ezzel figyelmeztette a vádlottat a követési távolság betartására, majd haladt tovább. Ezen az útszakaszon van felszerelve a sértett védett úttestre történő kihajtásától mintegy 40 m-re a VÉDA Közúti Intelligens Kamerahálózat egyik eszköze, ezért a sértett mindössze mintegy 45 km/h sebességgel közlekedett.

A vádlott erre az általa vezetett gépjárművel, a jobb oldali – VÉDA rendszertől számítva – mintegy 360 méter hosszú leállósávban nagy sebességgel megelőzte a sértett személygépkocsiját. A sértettnek fékeznie kellett ahhoz, hogy a vádlott a szabálytalan előzést követően a forgalmi sávba vissza tudjon térni. A vádlott a sértett előtt haladva 2

64 A Győri Járásbíróság B.552/2016/12. számú ítélete.

65 A Győri Törvényszék 3.Bf.326/2017/8. számú ítélete.

esetben hirtelen fékezett úgy, hogy a vádlotti gépkocsi hátsó része jobb oldali irányba kissé megcsúszott és ezzel a sértettet is fékezésre kényszerítette.

A vádlott a Bécsi út és Diófa utca kereszteződésben a menetiránya szerinti jobb oldali sávban forgalmi akadályt képezve megállt és kiszállt a gépjárműből. A sértett a gépjárművével a vádlotti gépkocsit mintegy 3-4 méterre alacsony sebességgel megközelítette, szinte megállt, majd annak érdekében, hogy a személygépkocsival tovább tudjon haladni, a záróvonalon keresztül és a forgalom elől elzárt területen áthaladva a szembejövő forgalom által használt bal oldali forgalmi sávba áthajtva az előtte álló gépjármű kikerülésébe kezdett. A vádlott ekkor a sértett által vezetett személygépkocsihoz lépett és lendületből nagy erővel megütötte az autó jobb oldali visszapillantó tükrét, amely ennek következtében a sértett által vezetett gépkocsi jobboldali első ajtajának csapódott, majd az úttest jobb oldalán az aszfaltra leesett. Az ütés következtében az ajtó behorpadt, a visszapillantótükör kerete és az üvege összetört.

A történetek után a sértett, a Bécsi út és Kossuth Lajos út kereszteződésében, a személygépkocsival félreállt. A vádlott ekkor gyalog odament a sértett gépjárművéhez, majd a baloldali első ajtónál a kissé leengedett ablaküveget megfogta, azt több alkalommal megrángatta, közben azt kiabálta a sértettnek, hogy „Jelentsél fel baszd meg, aztán megtudom a címedet, megkereslek és agyonverlek!” A vádlott a fenyegetést követően a helyszínről elhajtott. A vádlott agresszív viselkedése és fenyegetése a sértettben komoly félelmet keltett.

A vádlott közlekedése során nem tartotta be a KRESZ 3. § (1) bekezdés c) pontjában írtakat. A közlekedésben résztvevőkre vonatkozó általános rendelkezések szerint, aki a közúti közlekedésben részt vesz, köteles úgy közlekedni, hogy a személy- és vagyonszükségét ne veszélyeztesse, másokat közlekedésükben indokolatlanul ne akadályozzon, és ne zavarjon. A vádlott továbbá megszegte a KRESZ 27. § (1) bekezdésében, a 34. § (3) bekezdésében és a 40. § (5) bekezdés b) pontjában írt követési távolságra, az előzésre és a megállásra vonatkozó rendelkezéseket.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Kormányhivatal Győri Járási Hivatala a 2018. március 27. napján kelt határozatával a megalapozott gyanú közlésének időpontjától, 2018. március 6. napjától, a büntetőeljárás jogerős befejezéséig a vádlott vonatkozásában a vezetési jogosultság szünetelését rendelte el és egyúttal a vádlott külföldi vezetői engedélyét bevonta, felszólította a vádlottat, hogy a vezetői engedélyét a határozat kézhezvételétől számított 8 napon belül adja le, melynek a vádlott ezidáig nem tett eleget.

A vádlott a rongálással összesen mintegy 161.719 forint kárt okozott, amely nem térült meg. A sértett a gépkocsit a vádlott által okozott sérülések megjavítása nélkül eladta. Ezt megelőzően a jobb oldali külső tükörlapot kicserélte, azt házilag megjavította annyira, hogy használható legyen.

A sértett a 2020. január 29. napján tartott tárgyaláson 90.000 Ft kártérítés megfizetését kérte.

Az elsőfokú ügydöntő határozat:

Az elsőfokú bíróság bűnösnek mondta ki a vádlottat közúti veszélyeztetés büntetében, garázdaság vétségében, rongálás vétségében és zaklatás vétségében. Ezért a bíróság a vádlottat, halmazati büntetésül, 200 napi tétel pénzbüntetésre és 1 év „B” kategóriára vonatkozó közúti járművezetéstől eltiltásra ítélte. A bíróság egy napi tétel pénzbüntetés összegét 1.500 forintban állapította meg. A bíróság rendelkezett a bűnjelről és a bűnügyi költség megfizetésére kötelezte a vádlottat. Továbbá a sértett polgári jogi igényének érvényesítését egyéb törvényes útra utasította.

A bizonyítékok és az indokolás:

A bíróság a fenti tényállást a vádlott vallomása, a sértett feljelentése és tanúvallomása, tanúk vallomása, a rendőr jelentések, a priuszok és az eljárás során keletkezett egyéb iratok alapján állapította meg.

A vádlott nem ismerte el a felelősségét a terhére rótt bűncselekményekben. Vallomása szerint a sértettet szabályosan, balról előzte meg és a sértett ment ezt követően nagyon közel hozzá és vészfékezve meg is állt. Úgy érezte, hogy a sértett ezzel a magatartásával az ő nagy tömegű gépkocsija vonóhorgát is megsérthette volna. Mivel ezt a gépkocsija méretei miatt nehezen észlelhette, ezért megállt és kiszállt abból, hátra ment a gépkocsijához, amikor a sértett veszélyesen közel haladt el mellette. Ekkor mindegy védekezésképpen a sértetti gépkocsi felé ütött. Az nem volt szándékos magatartás részéről. Ezt követően miután lehiggadt, odament a sértetti gépkocsihoz és higgadtan mondta a sértettnek, hogy amit a sértett tett, azt nem tartja helyesnek. Nem fenyegette meg a sértettet, nem rángatta meg az autója bal első ablaküvegét, nem állt meg később a sértett háza előtt sem. Mivel 2018. június 15-én Budapesten egy szabálysértést elkövetett, így álláspontja szerint nem lehetett aznap a sértett házánál. Ő azért nem hívott rendőrt a helyszínre, mert nem kedveli a rendőröket, nincs jó tapasztalata velük.

A sértett a tényállásban írtak szerint mondta el a történeteket, a bíróság által megállapított tényállás is az ő vallomásán és a vallomását alátámasztó bizonyítékokon alapul. A nyomozati vallomásában még nem említette a VÉDA rendszernél történő vádlott előtti ráférékezést, de a vádlott által becsatolt, a közlekedési eseménysor elejét és végét rögzítő, fedélzeti kamerafelvétel megtekintése után úgy nyilatkozott, hogy az valóban megtörtént. Ennek indokaként előadta, hogy a visszapillantó tükörben csak a vádlotti gépkocsi hatalmas díszrácsát látta, amitől nagyon megijedt. A bírósághoz 2020. január 7-én írt e-mailjében leírta, hogy a vádlott 2018. június 15-én a Mercedes típusú személygépkocsijával a házánál megjelent és akkor annyit mondott: „még találkozunk”. A vádlott a tárgyalásra is ezzel a gépkocsival érkezett, melynek tényét a vádlott is megerősítette. A bűncselekmények elkövetése után azért hívta a rendőrséget, mert nagyon megijedt a vádlott magatartásától, a gépkocsiban anyagi kár is keletkezett, valamint megfenyegette őt a vádlott.

A szemtanú Ötvevény felől Győr irányába haladt gépkocsijával, amikor is látta a vádlottat a gépkocsija vezető oldali ajtajánál feldúlt viselkedéssel állni és ezért lassított,

amikor elhaladt mellette. Azt még látta, hogy a sértett kikerülte az álló vádlotti autót, de a tükörrre ráütést vagy egyéb érdemleges eseményt nem látott. A vádlottat és gépkocsiját távolabbról kerülte ki a sértett, olyat nem látott, hogy el akarta volna ütni őt. A szembe sávban érkező sértetti gépkocsira tekintettel a tanú fékezett, hogy elkerüljön egy balesetet. A lassítást szabályos előzéskor is megteszi, a KRESZ is előírja az előzés elősegítési kötelezettséget.

A bíróság megállapította, hogy a vádlott által a cselekménysor elkövetésekor vezetett gépkocsi 3220 kg össztömegű volt, így azt „B” kategóriás vezetői engedéllyel vezethette. A gépkocsival kapcsolatos adatok közé a gépjárműnyilvántartásba bejegyezték, hogy: „B típusú forgalmi rendszám engedélyezve”.

A bíróság rámutatott arra, hogy azért, mert a vádlottat 2018. június 15-én Budapesten szabálysértés miatt bírságolták, még lehetett aznap a mintegy 140 km-re lévő Kunszigeten is. A sértett még azelőtt közölte a 2018. június 15-én látott vádlotti gépkocsi rendszámát, mielőtt azt a bírósági tárgyalásra érkezésekor látta volna. Mindebből a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a vádlott valóban járt a sértett háza előtt, vagyis a cselekménykor elhangzott fenyegető mondatának egy részét teljesítette annyiban, hogy megtudta a címét és megkereste.

Az eljárás során elhangzott lényegi részben egymásnak teljes ellentmondásban lévő sértetti és vádlotti vallomás közül a bíróság a sértett vallomását fogadta el. A sértett érthető indokát adta, hogy miért nyilatkozott apró részletekben eltérően a tárgyaláson. A vallomását a cselekménysor lényegi részei tekintetében következetesen, szemléletesen adta elő. Mivel nem ismerték egymást a vádlottal korábban, így a bíróság nem látta indokát, hogy hamis terhelő vallomást tett volna a vádlottra. A vádlotti magatartást már az eljárás kezdetekor úgy mondta el, mely magatartás megfelelt a vádlott tárgyaláson tanúsított magatartásának. Az eljárásnak nem volt olyan pontja, amit a vádlott ne vitatott volna.

A sértetti vallomást csupán érintőlegesen támasztják alá a tanúvallomások és a vádlotti gépkocsi fedélzeti kamerafelvétele, mivel a cselekménysor elkövetésekor csupán a vádlott és a sértett volt jelen, továbbá a kamerafelvétel a közlekedési szituációt rögzítette és annak is csak az eleje és a vége került az iratokhoz csatolásra. Azt a részt nem csatolta be a vádlott, mely tartalmazza, hogy a vádlott a sértettet a leállósávon jobbról előzte meg, valamint erőteljesen fékezett a sértett előtt. A vádlott elmondása szerint informatikai probléma merült fel annak a résznek a mentésekor. A csatolt kamerafelvételek viszont a vádlotti és később a sértett által módosított sértetti vallomással egyező tényeket tartalmaznak a közlekedéssel kapcsolatban. A vádlott tükör letörési mozdulata nem látható a felvételen, hiszen a fedélzeti kamera „előre irányba lát”, így a gépkocsi srégen oldal-hátsó részénél történeteket nem rögzíthette. A felvételen a sértetti gépkocsi tükörének letörés utáni ütéstre esése ugyanakkor jól látható.

A bíróság megállapította, hogy a vádlott eljárás során tanúsított magatartása megfelel a terhére rótt bűncselekményt megvalósító elkövetőknél tapasztalt magatartásnak.

A vádlott a közúti veszélyeztetés büntetettét követte el azzal, hogy jobbról megelőzte a sértettet, előtte többször erőteljesen lefékezett, majd megállt az úttest közepén oly módon, hogy csak a záróvonalon lehetett kikerülni, majd a magatartása kicsúcsosodott a sértetti gépkocsi visszapillantó tükrének szándékos letörésében. Ez a cselekménysorozat egy egység, melyben a sértett testi épsége közvetlen veszélybe került. A visszapillantó tükör letörésével a vádlott elkövette a garázdaság vétségét és a rongálás vétségét, míg a sértett megfenyegetésével a zaklatás vétségét valósította meg.

A másodfokú döntés:

A törvényszék az elsőfokú bíróság döntését megváltoztatta és megállapította, hogy a közúti veszélyeztetés büntettként megnevezett cselekmény minősítése helyesen közlekedés biztonsága elleni büntett a Btk. 232. § (1) bekezdése szerint. Továbbá a másodfokú bíróság a vádlott büntetéseit közül mellőzte a járművezetéstől eltiltást. Egyebekben a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta.

A törvényszék megállapította, hogy az elsőfokú bíróság a bizonyítási eljárást megfelelő körben, szabályosan folytatta le, a tényállás megállapításához szükséges bizonyítást felvette, a vádlottat, a sértettet és a tanúkat részletesen kihallgatta, az iratokat ismertette, a vádlott által csatolt kamerafelvételeket megtekintette. Valamennyi bizonyítékot számba vette és ennek eredményeképpen a tényállás megállapításánál a vádlotti előadással szemben a sértett vallomásának tulajdonított döntő jelentőséget. Részletesen megindokolta, hogy miért fogadta el a sértetti vallomást, indokolása logikus, mérlegelési tevékenysége minden részletében törvényes, a másodfokú eljárásban sem merült fel olyan körülmény, amely a megállapításokat kétségessé tette volna, ezért a vádlott felmentésére nem kerülhet sor.

A másodfokú bíróság álláspontja szerint az elsőfokú bíróság tévedett akkor, amikor a vádlott cselekményét közúti veszélyeztetés büntettné minősítette. Ez a bűncselekmény akkor állapítható meg, ha az elkövető magatartásának következtében a sértett élete, testi épsége közvetlen veszélybe kerül, ahol a közvetlenség a baleset bekövetkezésének azonnali és reális bekövetkezését jelenti. Jelen esetben, a törvényszék véleménye szerint, ilyenről nem volt szó, ezért téves az ítélet indokolásában leírt megállapítás. Az elsőfokú bíróság a tényállásban sem rögzített olyan körülményeket, amelyek a közvetlen veszélyre utaltak volna és ilyen körülmények a sértett vallomásában sem szerepeltek. A sértett látta a vádlott Kresz-szabályokat megszegő magatartását, de azok következményeinek elhárítására időben fel tudott készülni (nem kellett hirtelen, intenzíven fékeznie, hirtelen kormányozdulattal kikerülnie a vádlottat), lényegében elegendő volt lassító fékezést és kikerülést alkalmaznia. A sértett testi épsége nem került közvetlen veszélybe, a baleset lehetősége reálisan nem merült fel. A vádlott magatartásával a közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése szabálysértést követte el, azonban a felelősségre vonásra már nem kerülhet sor, mivel a cselekmény elkövetése óta két év eltelt, az elévült. Ugyanakkor a vádlott gyalogosként, az őt elkerülő sértett járműve ellen erőszakot alkalmazott, azt

szándékosan megrongálta; fel sem merült a gondatlanság, hiszen gépkocsijából kiszállt, a sértett gépkocsijához ment, miközben a sértett el akarta kerülni és kezét ütésre emelve törte le a tükröt. Magatartása megfelel a Btk. 232. § (1) bekezdésében meghatározott közlekedés biztonsága elleni büntettnnek, hiszen a közlekedő jármű elleni erőszakot alkalmazva veszélyeztette a gépjármű vezető testi épségét.

Rámutatott a törvényszék arra, hogy ebben az esetben a törvény a bűncselekmény megvalósulásához távoli veszélyt kíván meg, így a testi épség sérelme bekövetkezésének absztrakt veszélye is elegendő, amely a másodfokú bíróság álláspontja szerint megvalósult, hiszen a sértettel szemben is közlekedtek, ezért egy ilyen váratlan eseménynél felmerülhet a kormány félrerántása, amely ütközéshez vezethet vagy a visszapillantó tükör betörhette volna a gépkocsi ablakát és akár így okozhatott volna személyi sérülést.

Ezért a másodfokú bíróság a vádlott cselekményét, a Btk. 232. § (1) bekezdésében meghatározott, aszerint minősülő és büntetendő közlekedés biztonsága elleni büntettnnek minősítette.

A bíróság megállapította azt is, hogy az elsőfokú bíróság a büntetéskiszabási tényezőket feltárta. Álláspontja szerint a feltárt büntetéskiszabási körülményekkel arányos az elsőfokú bíróság által kiszabott pénzbüntetés napi tétel száma, az egy napi tétel összege nem eltúlzott, összességében alkalmas a büntetési célok elérésére. Ugyanakkor a másodfokú bíróság a közúti járművezetéstől eltiltásra vonatkozó rendelkezést a megváltozott minősítésre tekintettel mellőzte, mivel a bűncselekmények minősítésében már nincs a KRESZ szabályokra utalás, így az eltiltás nem alkalmazható.^{66 67}

Konklúzió:

A történeti tényállásban megállapított vádlotti magatartás szerint: „A sértettnnek fékeznie kellett ahhoz, hogy a vádlott a szabálytalan előzést követően a forgalmi sávba vissza tudjon térni. A vádlott a sértett előtt haladva 2 esetben hirtelen fékezett úgy, hogy a vádlotti gépkocsi hátsó része jobb oldali irányba kissé megcsúszott és ezzel a sértettet is fékezésre kényszerítette.”. Ez nem merítette ki a közúti veszélyeztetés büntette törvényi tényállási elemeit, ekként az elkövető bűnös cselekvősége ezen bűncselekmény szerinti minősítése nem is volt megállapítható. Egyetérttek a másodfokú bíróság minősítésre vonatkozó megváltoztató ítéletével. Ugyanakkor az elsőfokú döntés során alkalmazott joghátarányt, azaz a „B” kategóriára vonatkozó közúti járművezetéstől eltiltás büntetést, vagyis a korlátozott eltiltást indokolatlannak tartom, annak ellenére, hogy a másodfokú bíróság mellőzte azt. Álláspontom szerint a büntetés további differenciálása jelen esetben nem volt indokolt. A Btk. 55. § (3) bekezdésének elsődleges célja az, hogy aki csak bizonyos jármű vezetésével kapcsolatban jelent veszélyt a közlekedés biztonságára, az ne legyen eltiltva mindennemű jármű vezetésétől. Ehhez képest a bíróság dönthet úgy, hogy bizonyos járműkategóriára korlátozza az eltiltás érvényesülési körét. A terhelt cselekvősége,

66 A Győri Járásbíróság B.495/2018/71. számú ítélte.

67 A Győri Törvényszék 3.Bf.91/2020/24. számú ítélete.

az elkövetés módja, azonban a fentebb leírtak szerinti „kedvezmény” biztosítását egyáltalán nem alapozta meg. Véleményem szerint, aki az engedélyhez kötött járművezetés szabályainak megszegésével követi el a bűncselekményt, a már hivatkozottak szerint, annak viselnie kell magatartásának következményeit, ami abban is megnyilvánul, hogy kötelezően utánképzést kell elvégeznie.

Összefoglalás

Véleményem szerint a közúti közlekedésben kialakult korlátozott bizalom elvének érvényesülése zsinórmértékül kell, hogy szolgáljon a mindennapokban. Hiszen a gépjárművek vezetőinek személyes tulajdonságaira figyelemmel megfogalmazott előírás lényege abban rejlik, hogy mindenki, aki a közlekedésben részt vesz, feltételezi a többi résztvevőről, hogy a szabályokat, normákat ismeri és ezeket betartva, ezekhez alkalmazkodva válik a forgalom szerves részévé.

A többszöri közlekedési szabályok megszegése vagy a kiemelten durva közlekedési szabálysértés alkalmával joggal merülhet fel a jogalkalmazóban az a kérdés, hogy a jármű vezetőjének személyiségjegyei lehetővé teszik-e a normákat áthágó elkövető esetében a közlekedésben való részvételt, vagyis alkalmas-e arra, hogy a biztonságos közlekedésnek résztvevője legyen. Azonban ez szakkérdés, ennek megállapításához közlekedépszichológus szakértő bevonására van szükség, aki a vizsgálatok alapján véleményezni tudja azt, hogy a tettes alkalmas vagy alkalmatlan-e a részvételre.

A közúti közlekedés során, kiindulva a tanulóvezetőtől egészen a több éves, évtizedes gyakorlattal rendelkező járművezetőig, elmondható, hogy a közlekedésre vonatkozó szabályok maradéktalan elsajátítása és annak beépülése a vezetési mechanizmusokba nem szabad, hogy automatizmussá váljon.

A fentiekben bemutatottak alapján kimondható, hogy az állam büntetőhatalmi igényének érvényesítéséről nem lehet lemondani abban az esetben, ha az elkövető közlekedési szabályszegésének eredménye a közlekedésben részt vevő személy, személyek életének, testi épségének és egészségének közvetlen veszélyeztetése.

Nem értek egyet azzal a humorosnak szánt megállapítással, hogy „Aki ma járművezetőként a volán mögé ül, potenciális bűnelkövető.” Hiszen a járművezetők többsége szabályosan közlekedik, azonban a közlekedés egy sokszereplős játszma, ugyanakkor egyetlen szereplőnek a szabályszegése is emberi életet sodorhat veszélybe vagy okozhat sérülést. Ezért fontos a szabálysértések megfelelő kategorizálása és szankcionálása.

Korunk Robinson Crusoe-jára nem egy lakatlan szigeten várna a legnagyobb kihívás, hanem egy nagyvárosban, hiszen a megnövekedett járműforgalomban és a többlelpcsős szabályrendszerben való eligazodás sem könnyű, ekként a szabályszegések megítélése sem az, ezért rendkívül fontos a joggyakorlat egységes irányba terelése.

Felhasznált és alkalmazott jogszabályok, jogforrások

1. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.)
2. A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény
3. A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs.tv.)
4. A közúti közlekedés szabályairól/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet
5. A közúti járművek forgalomba helyezésének és forgalomban tartásának műszaki feltételeiről szóló 6/1990. (IV. 12.) KÖHÉM rendelet
6. 41/2007. BK vélemény, a szándékos veszélyeztetési bűncselekményekről
7. 6/1998. Büntető jogegységi határozat a közúti közlekedés szabályai szerint elsőbbségadásra kötelezett felelősségéről

Felhasznált irodalom

1. A KRESZ értelmezése a joggyakorlatban / Fülöp Ágnes, Fülöp Natasa, Major Róbert. – 4., hatályosított, bővített kiadás – Budapest: HVG-ORAC, 2021.
2. Magyar Büntetőjog Különös rész / Erdősy Emil – Földvári József – Tóth Mihály, 3., átdolgozott kiadás – Budapest: Rejtjel Kiadó, 1998.
3. Büntetőjog I. Általános Rész, A 2012. évi C. törvény alapján / Belovics Ervin, Gellér Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály – Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2012.
4. Büntetőjog II. Különös Rész, A 2012. évi C. törvény alapján / Belovics Ervin, Molnár Gábor Miklós, Sinku Pál – Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2012.
5. Bírói gyakorlat füzetek / Karsai Krisztina: Közlekedési bűncselekmények – Budapest: Opten Kft., 2013.
6. Közlekedési büntetőjog / Enyedi László, Dr. Fülöp Ágnes, Dr. Melegh Gábor, Radványiné Novotny Olga, Dr. Varga Tibor – 2. hatályosított, bővített kiadás – Budapest: HVG-ORAC, 2008.
7. A magyar közlekedési büntetőjog kézikönyve / Kereszty Béla – Budapest: KJK-Kerszöv Kft., 2005.
8. Közlekedési büntetőjog / Viski László – Budapest: KJK, 1974.
9. A veszélyeztetés mint materiális bűncselekmény / Viski László, Állam- és Jogtudomány, XI. kötetet 1. szám – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1968.
10. A veszély fogalma és jelentősége a büntetőjogban / Dr. Pintér Jenő, Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1965.
11. A veszély fogalmának értelmezése a büntetőjogban / Balogh Ágnes, Rendészeti Szemle, A Belügyminisztérium folyóirata, 9. szám, 2007.
12. A veszély fogalmának értelmezése a büntetőjogban / Balogh Ágnes, 90 éves a szegedi jogász-képzés, főszerk. Hajdú József, Szeged: Szegedi Tudományegyetem, 2013.
13. Gondolatok az extrém gyorsajtás büntetőjogi értékeléséről / Benei Dóra, Ügyészek Lapja, Szakmai érdekképviseleti folyóirat, 23. évfolyam, 2. szám, 2016.
14. Az új büntető törvénykönyvnek a veszély fogalmával kapcsolatos rendelkezéseiről / Gellér Balázs József, Egy jobb világot hátrahagyni... : Tanulmányok Korinek László tiszteletére, szerk. Finszter Géza, Kóhalmi László, Végh Zsuzsanna, Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016.

15. Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez, szerkesztette: Karsai Krisztina
16. A veszély büntetőjogi fogalmának megjelenési formáiról / Bérces Viktor, *Glossa Iuridica*, 4. évfolyam, 1-2. szám, 2017.
17. Sebesség és veszélyeztetés a közutakon / Fülöp Ágnes, Fülöp Natasa, *Rendészeti Szemle, Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium folyóirata*, 2. szám, 2008.

Felhasznált joggyakorlat, bírósági döntések

BH1981. 89., FBK 1991/22.

A hivatalos személynek közvetlen veszélyhelyzetbe hozásával történő akadályozása a közúti veszélyeztetés és a hivatalos személy elleni erőszak halmazatának megállapítását eredményezi például a közepes fokú alkoholos befolyásoltság állapotában gépjárművet vezető elkövető a rendőr irányába történő haladással – ezzel a rendőrt közvetlen veszélybe hozva, úgy, hogy az az elütést csak elugrással tudta elhárítani – próbálta kivonni magát az intézkedés alól

BH1992. 745.

Emberölés büntetnének kísérletét és nem a közúti veszélyeztetés büntetést valósítja meg az a gépkocsivezető, aki járművét felgyorsítva a menetirány szerinti bal oldalra áttér és haragos érzületéből fakadóan elüti a vele szemben szabályosan kerékpározó sértettet, aki azonban csupán nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenved

BH1993. 339.

A segédmotoros kerékpárral haladó sértettet a gépkocsijával ölési szándékkal halálra gázoló elkövető a gépkocsijában ülő utasok életét, testi épségét is veszélyeztette

BH2004. 130.

A közúti veszélyeztetés büntette nem valósul meg, ha a vádlott közúti közlekedési szabályszegésnek következményeként nem keletkezik más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető konkrét veszélyhelyzet [Btk. 186. § (1) bek.]

BH2008. 294.

Közúti veszélyeztetés büntetést valósítja meg az úton lovagló terhelt, aki miután meglátja a járdán tartózkodó haragosát és a vele együtt lévő másik két személyt, a lóval a járdára ugat és a sértettek felé vágtazik úgy, hogy azok az elütésüket félreugrással tudják elkerülni [1978. évi IV. törvény 186. § (1) bek., KRESZ 62. § (4) bek., 1. számú függelék III. a) pont].

BH2010. 58.

Közúti veszélyeztetés büntette nemcsak a mások életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyre irányuló egyenes, hanem eshetőleges szándék esetén is megállapítható, ha a terheltnek a közlekedési szabályok szándékos és sorozatosan megszegő magatartása alapján az következtethető, hogy e veszélyhelyzet kialakulásába belenyugodott [1978. évi IV. törvény 13. §, 186. § (1) bekezdés].

A közúti veszélyeztetés büntette néhány veszprémi ítélet nyomán

I. fejezet

Előszó

A közlekedési büntetőjog kialakulásának és fejlődésének bemutatásakor annak kiinduló pontjaként az automobilizmus széleskörű elterjedését, a járművek számának ugrászerű növekedését – amely Amerikában a 30'-as évek végén és a 40'-es évek elején, míg Európában az 50'-es évek derekán vált igazán tömegjelenséggé az autó használatával – és ami ezzel járt, a közlekedési balesetek és a közlekedési szabályszegések számának rohamos növekedését jelölte meg Viski László. Rámutatott arra, hogy a közlekedési bűncselekmények eltömegesedésével egyfelől a normakövető magatartás, másfelől a bűncselekmény-elkövetés egyébként fennálló szabály-kivétel viszonya megfordult. Az addig rendkívülként, „csak mások által” elkövettként értékelt bűncselekmény egyre inkább elveszíti deviálót, a „normától eltérő” jellegét. A közlekedési bűncselekmény tipikus elkövetője ugyanis az „átlagpolgár”, szemben a bűnözőnek a közvéleményben kialakult fogalmával. Mint írja, tény az, hogy minden közlekedőben tudatosan vagy tudat alatt él a félelem, hogy „egyszer közlekedési bűnözőként ő is a bíró elé kerül”. Ennek a „potenciális bűnözési situációnak” sajátossága tehát az, hogy olyan cselekményekről van szó, amelyek eleve nem felelnek meg a bűncselekményi ismérveknek. A közlekedés körében tanúsított magatartás, mint emberi tevékenység ugyanis annak bonyolult fajtájaként sajátos szituációból fakad és annak jellemzői határozzák meg.²

Erre a problémára mutat rá Irk Ferenc is, mikor azt mondja, hogy minden balesetet megelőz számos ún. „majdnem baleset”, ahol az egyén szempontjából véletlen tényezők segítettek a baleset elkerülését. A balesetokozó esetében a balesetet a „majdnem balesetek” általában megelőzik, illetve kiegészítik a szabálysértések sorozatai. A baleset tehát törvényszerű jelenség, törvényszerű abban az okozó, de többé kevésbe a szenvedő is. Nem látható ugyan előre, hogy mely okozó mely sértettel találkozik, de bizonyos szituáció bizonyos résztvevőkkel azonban törvényszerűen baleset kimenetelű. Rámutat ugyanakkor Irk Ferenc arra is, hogy el kell érni, hogy a társadalom, de a balesetokozó közvetlen környezete se tartsa bocsánatos bűnnek a közlekedési bűncselekmény elkövetését, szűnjön meg az a szemlélet, hogy a bűnöst inkább sajnálja, mint elítéli. Az elkövető környezetének felelősségére is rámutat azzal, hogy az elkövető szociálpszichológiai tulajdonságainak

¹ dr. Laczkó Henriett bíró, közlekedési szakjogász, Veszprémi Törvényszék

² vö. Viski László: Közlekedési büntetőjog, Közgazdasági és jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 16-19. oldal

ismeretében fel kell hívni az egyén figyelmét a közösséget veszélyeztető viselkedésre, illetőleg ezt a lehető eszközökkel meg kell akadályozni.³

Ma sincs ez másként, hiszen a közlekedés rohamos fejlődése folyamatos, az egyre bővülő számú, egyre nagyobb sebesség elérésére képes jármű, különösen a közúti közlekedés terén párosul nem kielégítő közeledési fegyvellemmel. Az ebből és más okból is eredő, jelentős számú, főként emberi mulasztásra visszavezethető közlekedési baleset előtérbe helyezi a közlekedésben résztvevők felelősségét. E felelősség negligálásának ellenszere a közlekedési szabályokat megsértő személy, a közlekedési balesetet okozó járművezető elleni büntetőeljárás és annak eredményeként alkalmazott felelősségre vonás, büntetés alkalmazása lehet. Itt azonban előtérbe kerül a jogalkalmazó felelőssége. Egyrészt azért, hogy a hatályos rendelkezések következetesen kerüljenek alkalmazásra, másrészt pedig azért, hogy a jogalkalmazás során felmerülő kérdések megoldása összhangban álljon a jogalkotói szándékkal és a társadalom érdekeivel, még szerencsésebb esetben az értékítéletével is.

Dolgozatom tehát ehhez a jogalkalmazói felelősséghez kíván csekély mértékben hozzájárulni. Célom egy olyan praxisorientált mű létrehozása volt, amely konkrét ügyeken keresztül mutatja be az igazságszolgáltatás szereplőinek időnként egyező, más esetben teljesen ellentétes álláspontját az általam kiválasztott bűncselekmény tükrében. A dolgozat semmiképpen sem kritikai éllel íródott, de nyilvánvalóan álláspontomat, véleményemet a konkrét esetek kapcsán tükrözi. Nem vitásan az általam elsőként elemzett ügy volt az, ami a témát kijelölte számomra, még pedig azért, mert testközelből hívta fel a figyelmet arra, hogy mennyire sok hasonlóságot mutat a tudatos gondatlanság (luxuria) és az eshető szándék (dolus eventualis) az elméletben és ez a gyakorlatban milyen nehézséget okoz, konkrét esetben akár ellentétes, valid álláspontokat is. Gyakorlati szakemberként azonban azt látom, hogy a fellelhető, csodálatos jogtudomány és jogirodalom, a munkánkat segítő határozatok, állásfoglalások és vélemények – időnként ellentétes – összütőében ott áll az elkövető, akinek egyáltalán nem mindegy, hogy egy súlyosabb megítélésű szándékos bűncselekményt, avagy egy enyhébb elbírálású gondatlan vétséget varrunk a nyakába. Ráadásul ezzel egyidőben azt is mérlegelnünk kell, hogy milyen üzenetet hordoz az általunk kiszabott büntetés a közlekedés többi résztvevőjének, illetőleg a társadalom többi tagjának. A jogalkotó szándéka szerint ugyanis a speciális prevenciónak a generális prevencióval együtt kell érvényesülnie. Álláspontom szerint egy ítéletnek a magas színvonalú elméleti tudáson és sziporkázó logikai okfejtéseken túl az átlagembert is meg kell győzni és azt kell üzeni, hogy nemcsak humánus, hanem tettarányos ítélet is született, végső soron az igazságosság szolgálatában, mint ahogy Viski László és Irk Ferenc is utalt rá a közlekedési bűncselekmények körében. A gyakorló szakember számára érzékelhetően szaporodó közúti veszélyeztetések vonatkozásában a társadalom, az átlagemberek értékítélete korántsem olyan kiegyensúlyozott, mint más bűncselekmények kapcsán, ezért különös felelőssége van a jogalkotónak, de legalább ekkora a jogalkalmazónak is minden

3 Irk Ferenc: Közúti balesetek, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979, 368. oldal

egyes döntésénél. Bízom abban, hogy az általam bemutatott és a közelmúltban zajlott vagy éppen folyamatban lévő büntetőügyek akárcsak végig gondolása segítheti a gyakorlati munkát. Ennek szellemében és ebben bízva rögzítettem a magam szerény lehetőségeivel dolgozatom minden mondatát. Rövid dogmatikai áttekintést követően tehát olyan ítéleteket fogok bemutatni, ahol a közúti veszélyeztetés és a közúti baleset okozása ugyanazon ügyben a különböző bírói fórumokon, minősítés változtatásokon keresztül, különbözőképpen került megállapításra. Bemutatásra kerül olyan ügy is, amely a vádkiterjesztésekkel alakul, majd az egység, többség halmazát kérdése osztja meg az eljárás szereplőit úgy, hogy az alapcselekmény önmagában senki által nem vitatottan az ún. „klasszikus közúti veszélyeztetés”.

II. fejezet

Rövid dogmatikai áttekintés

Dolgozatom célját tekintve nem vitásan a legfontosabb rendelkezés a Btk. 234. §-a által rögzített közúti veszélyeztetés,⁴ amely így hangzik:

234. § (1) Aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével közúton vagy közforalom előtt el nem zárt magánúton más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek teszi ki, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

- a) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,
- b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékossgot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,
- c) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,
- d) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget

okoz.

Azonban elmaradhatatlan a Btk. 235. §-ában foglalt közút baleset okozásának érintése is, hisz mint látni fogjuk a gyakorlatban, a két bűncselekmény elhatárolása és a helyes minősítés megállapítása konkrét ügyekben ellentétes álláspontokat indukál. Ezen szándékos, illetőleg gondatlan bűncselekmények elhatárolási problémáihoz induljunk el egy kicsit távolabbról. Ugyanis, ahogy Viski László helyesen rámutatott: „A közlekedési büntetőjog, mint önálló büntetőjogi matéria saját dogmatikával is rendelkezhetik, érte ezen egyfelől a büntetőjogban általánosan érvényes szempontok sajátos érvényesítését, másfelől azonban a csak ezen a területen érvényesülő specifikumok önálló hasznosítását is”⁵ Legelőször is szükséges rögzítenünk a büntetőjog-tudomány általános fogalmai közül a gondatlanság és a szándékosság megközelítését, majd ezt követően a veszély fogalmának és fajtáinak a

4 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

5 Viski László: Közlekedési büntetőjog, KJK könyvkiadó, Budapest 1974, 306. oldal

rögzítése feltétlenül szükséges, hangsúlyozottan a közlekedés területére szűkítve, de ezen belül is a közúti veszélyeztetés bűncselekménye szempontjából vizsgálva.

A gondatlanság fogalmát a Btk.⁶ 8. §-ban az alábbiak szerint rögzíti: gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja cselekményének lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy cselekménye lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.

Békés Imre a bűnösség enyhébb alakzatának teljeskörű bemutatására egy egész könyvet szentelt, melyben annak formáit részletesen elemzi.⁷ Rámutat arra, hogy az európai irodalom hagyományosan a gondatlanság két fogalmát, a luxuriát és negligentiát különbözteti meg és a két forma között az eredményre kiterjedő tudásfoka alapján graduál.⁸ A negligentiát a hanyag gondatlanságot, mint fel nem ismert felismerhetőséget, az előre láthatást, de nem előrelátásként jellemzi.⁹ Békési Imre a luxuriát pedig úgy jellemzi, hogy a felismerés a tettesnek az eredmény lehetőségére kiterjedő tudása folytán adott. Utal arra, hogy az eredmény az objektív előreláthatóságot és szabályként objektív elkerülhetőséget, tehát az előreláthatóság ellenére eredményt okozó cselekmény pedig az objektív gondossági kötelesség megszegését fejezi ki. Hangsúlyozza, hogy az előrelátás nemcsak a szándékosságnak, hanem a tudatos gondatlanságnak is kritériuma, hiszen a szándékosság és a luxuria kizárólag emocionális mozzanatokban különülnek el egymástól.¹⁰

A luxuria és a dolus eventualis elhatárolásának vizsgálatakor az értelmi és az érzelmi tényezők összevetését követően arra a megállapításra jut, hogy a könnyelmű bizakodás a luxuria, az alaptalan bizakodás a szándékosság megállapításához vezet. Az alapos bizakodás az eredmény elmaradásában kizárja a bűnösséget.¹¹

Témám szempontjából fontos gondolatnak számít a veszélyeztetési szándék és a luxuria kapcsolatának az elemzése nyomán a szerzőnek azon kijelentése, amelyben azt rögzíti, hogy felfogása szerint minden luxuriosus sérelem okozást időbelileg a szándékos veszélyeztetés szakasza előzi meg.¹² A gondatlanság meghatározása tehát itt kap elengedhetetlenül fontos terepet. Igazán érdekessé és sokszor nehezzé a gyakorlatban pedig mindezt a luxuria, a tudatos gondatlanság és a dolus eventualis megkülönböztetése teszi.

Nézzük előbb azonban a szándékosságot. A szándékosság fogalmát a Btk. 7. §-a az alábbiak szerint szabályozza: szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményének következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.¹³ Földvári József a szándékosság kapcsán rögzíti, hogy a szándékosság a bűnösség súlyosabban megnyilvánuló formája. A szándékosság körében hangsúlyozza, hogy annak lényegét az elkövető belső világában lejátszódó fázis határozza meg és döntő, hogy milyen lelki tényezők és

6 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

vö. Békés Imre: Gondatlanság a büntetőjogban, KJK Könyvkiadó, Budapest, 1974.

8 uo. 309. oldal

9 uo. 341. oldal

10 uo. 390. oldal

11 uo. 405. oldal

12 uo. 410. oldal

13 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

milyen módon vesznek részt a cselekmény elhatározását megelőző lelki folyamatban. Ezen tényezők elemzése kapcsán az értelmi, tudati elemeket, az érzelmi jellegű mozzanatokot és az akarati tényezőt vizsgálja részletesen. Arra a következtetésre jut, hogy az értelem, az érzelem és az akarat lelki jelenségének egymáshoz való viszonya az, ami a szándékos bűnelkövetést is meghatározza. Földvári rámutat arra is, hogy a pozitív érzelmi színezettség hiánya vagy megléte alapján válassza el maga a törvényhozó is a szándékoság két formáját, tehát, hogy magatartásának lehetséges következményeit kívánja az elkövető vagy abba belenyugszik. Álláspontja szerint a szándékoság súlyosabb megítélés alá eső eseteiben mindhárom lelki tényező pozitívan vesz részt a magatartás kialakításában, vagyis az elkövető tisztában van cselekményével, előre látja annak veszélyes következményeit és ezeket kívánja is. A szándékoság ezen alakját egyenes szándéknak, *dolus directus*nak jelöli meg. A szándékoság enyhébb alakzatát Földvári szerint a pozitív érzelmi színeződés hiánya jellemzi, mikor az elkövető tisztában van azzal, hogy cselekményének társadalomra veszélyes következményei lehetnek, ezt azonban nem kívánja, de belenyugszik a bekövetkezésükbe. Ezt a belenyugvását pedig az bizonyítja, hogy a következmények előre látása, a bekövetkezésük biztos tudata sem tartja vissza a cselekmény elkövetésétől. Rámutat arra, hogy az elkövető cselekménye ebben az esetben is akart, hiszen a külső testmozgás az elkövető belső világában kialakult elhatározásnak megfelelően kerül kifejezésre. Utóbbi szándékoságot eshetőlegesen szándékként, *dolus eventualis*ként jelöli meg.¹⁴

Álláspontom szerint a *dolus eventualis* utóbbi meghatározását jól példázza az általam részletesen bemutatott első büntetőügyben végig követhető magatartás. A fenti gondolatmenetet a jogirodalomban másutt is felfedezhetjük.¹⁵ Utóbbi műben azonban a szándékos bűnösség értelmi oldala, a tényállási ismérvek alapjául szolgáló tények ismerete az ún. rá gondolás formájában aktualizálódik, amely rá gondolás a materiális bűncselekmények esetén az eredmény bekövetkezése bizonyosnak tekintését, valószínűnek vagy lehetségesnek tartását jelenti.¹⁶ A tudati tények az ún. belső történések és így a tudattartalom ténybeli alapjai körében a BH.2018.239.sz. jogeset is fontos megállapításokat rögzít. Az eshetőlegesen szándékkal elkövetett bűncselekmény vizsgálata során ugyanis leszögezi, hogy a terhelt szándékára vont következtetés jogi következtetés, amely ténybeli alapok hiányában a cselekmény törvénytörtő minősítését és így törvénytörtő büntetés kiszabását eredményezi. Ebben az ügyben a Kúria arra mutatott rá, hogy egy büntetés-végrehajtási intézet zárkájában lezajlott ún. kihívásos verekedés pusztán attól, hogy vaságyak és vasszerű tárgyak találhatók a zárkában, további tények hiányában még nem minősülhet úgymond automatikusan eshetőlegesen szándékkal elkövetett súlyos testi sértés büntette kísérletének. A terhelt szándékát pontosan szükséges rögzíteni, nem elegendő pusztán annak megjelölése, hogy súlyos sérülés is létrejöhett volna, különösen úgy, hogy a verekedésnek indu-

14 vö. Földvári József: Magyar Büntető Jog Általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1990

15 vö. Magyar Büntető Jog Általános rész, szerkesztette Balogh Agnes, Tóth Mihály, Ozirisz Kiadó, Budapest, 2010, illetve Büntető Jog Általános rész, szerkesztő dr. Békés Imre, HVG-ORAC Lap-, és Könyvkiadó, Budapest, 2003

16 vö. uo. 122. oldal

ló, de valójában dulakodásban végződő összecsapás valójában a sértettnek nem okozott sérülést.

A közúti veszélyeztetés büntette kapcsán a szándékosság megállapításán túl a veszély fogalmának a meghatározása, azon belül is a közvetlen veszély meghatározása elengedhetetlenül szükséges. Pintér Jenő úgy fogalmaz, hogy a büntetőjogilag releváns veszély megteremtője vagy fokozója egyedül és kizárólag csak emberi magatartás, mégpedig bűnös magatartás lehet.¹⁷ A veszély fogalmának osztályozásakor Pintér távoli, azaz absztrakt veszélyt, illetőleg közvetlen veszélyt különböztet meg. A távoli veszélyt úgy határozza meg, hogy valamely emberi magatartással létrehozott olyan állapot, amelyben a védett tárgy sérelmének közvetlen előidézéséhez szükséges objektív tényező még nincs jelen. Jellemzőjeként jelöli meg a távoli veszélynek, hogy viszonylag ritkán jut el a sérelemig¹⁸. A közvetlen veszély fogalma kapcsán leszögezi, hogy az valamely bűnös emberi magatartás eredményeként keletkezett olyan állapot, amelyben a védett tárgy sérelmét előidézni alkalmas mozgásban lévő objektív tényezők jelen vannak. Jellemzője még a közvetlen veszélynek, hogy a sérelem elmaradása objektív véletlenre vagy emberi tevékenységre vezethető vissza.¹⁹ Fontos megállapítása Pintér Jenőnek, hogy a közvetlen és a távoli veszély közötti különbség a veszély tartalmát kitevő folyamatok, tényezők azon tulajdonságaiban van, amely tartalmát tekintve vagy képes már mintegy automatikus sérelmet előidézni, illetőleg magában még az elindított folyamat nem vezet eredményre. E különbség kapcsán leszögezi, hogy ez nem pusztán mennyiségi, hanem minőségi különbség.²⁰

Bérczes Viktor a veszély fogalmak értelmezése során²¹ kijelenti, hogy absztrakt veszélynek azt tekinti, amelynek a létezése önmagában is veszélyt jelent az állampolgárok életére és testi épségére, illetve bizonyos vagyontárgyaira, de amelyet a büntetőjog még nem értékel, ám elfogadja a létezésüket. Álláspontja szerint ebből az absztrakt veszélyből alakul ki a konkrét veszély, ahol a jogi tárgy sérelmének bekövetkezéséhez vezető okfolyamat már megindult, itt meghatározhatóvá vált az a személyi vagy tárgyi kör, amelyet a hátrányos változás érinthet és annak a bekövetkezésének a lehetősége már valószínű. Álláspontja szerint a konkrét veszély lehet távoli vagy közeli veszély, ahol is a távoli veszély a konkrét veszély kezdete, amikor még be lehet vagy be kell avatkozni a sérelem elhárítása érdekében. Álláspontja – mint leszögezi – ellentétes a jogirodalomban uralkodó állásponttal; a konkrét veszély nem azonosítható a közvetlen veszéllyel. Bérczes Viktor a közlekedési bűncselekmények köréből a közúti veszélyeztetés kapcsán Erdősy Emilt idézve rögzíti, hogy ennél a bűncselekménynél nem elegendő a veszélyfolyamat megindítása, hanem a veszélyhelyzet kialakulásának mennyiségileg előrehaladottabb stádiuma szükséges. A büntetőjogi felelősség a sérelem irányába haladó folyamatnak annál a pontjánál

17 Pintér Jenő: A veszély fogalma és jelentősége a büntetőjogban, KJK Kiadó, Budapest, 1965, 61. oldal

18 Pintér Jenő im. 66-76. oldal

19 uo. 86. oldal

20 Pintér Jenő uo. 91. oldal

21 Bérczes Viktor: A veszély büntetőjogi fogalmának megjelenési formáiról., Glossa Iudirica 4. évfolyam, 1-2. szám, Budapest, 2017, Károlyi Gáspár Református Egyetem Állam-, és Jogtudományi Kar

kezdődik, amikor a személyi sérülés a hasonló közlekedési helyzetek statisztikai átlagában számítva nagy valószínűséggel bekövetkezik, de nem elkerülhetetlen.²²

A szándékos veszélyeztetési bűncselekményekről szóló 41/2007. Bk. vélemény a veszélyformák meghatározásakor konkrét, elvont és közvetlen veszélyt jelöl meg az elkövető szándéka szerint. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény tekintetében a konkrét, a vasúti, a légi közlekedés veszélyeztetése vonatkozásában az elvont, míg a közúti veszélyeztetés büntette tekintetében a közvetlen veszélyformát rögzíti. A szándékos veszélyeztetési bűncselekmények közös jellemzőjének azt tekinti, hogy egyfelől a szabályszegés szándékos, másrészt azt, hogy akár egyenes, akár eshetőleges szándék csupán az eredményként megfogalmazott veszélyhelyzetet foghatja át (limitált veszélyeztetési szándék), ám az ezen túlmenően jelentkező veszélyhelyzettel okozati összefüggésben lévő bármely káros eredmény tekintetében már csupán gondatlanság állapítható meg, akár tudatos, akár hanyagság formájában. Rámutat arra, hogy a Btk. rendszerében a közúti veszélyeztetés sem kivétel ez alól, hiszen a törvény szövege nem tartalmaz utalást arra, hogy a közúton megvalósított szándékos veszélyeztetés esetében a veszélyhelyzeten túli további káros eredményekre az elkövető szándéka is kiterjedhetne, ugyanis amennyiben a veszélyhelyzet okozásán túl a káros eredményre is kiterjed az elkövető szándéka, akkor már nem veszélyeztető, hanem materiális „sértő” bűncselekmény valósul meg.

A jogirodalmi álláspontokon túl bírósági határozatok is segítségünkre sietnek a veszélyhelyzet közvetlenségének megítélése körében, így a BH.2021/325.sz. jogeset, amely arra mutat rá, hogy törvénytörő a terhelt bűnösségének a megállapítása közúti veszélyeztetés büntetében, ha a jogerős ítéleti tényállásból a közvetlen veszélyhelyzet létrejött, illetve a terhelt annak előidézésére vonatkozó szándékossága nem tűnik ki. A vizsgált ügyben a Kúria rámutatott arra, hogy a helyszínen rögzített adatok hiányában a tényállásból a terhelt szándékosságára még a releváns közlekedési szabályszegés és a létrejött közvetlen veszélyhelyzet megállapítása esetén sem lehetne következtetni. Ugyanis ebben az ügyben pusztán az állapítható meg, hogy a sértettet kereső terhelt a sértettet észlelve a haladásban lévő gépkocsijával ismeretlen távolságról és ismeretlen sebességgel az úttest bal oldalára hajtott és ott hirtelen fékezéssel, az egyébként ittas sértett közvetlen közelében állt meg. A közúti veszélyeztetés esetén azonban a terhelt előre látja, hogy a közlekedési szabályszegése a baleset bekövetkezésének közvetlen veszélyét vonja maga után, de abba legalábbis belenyugszik. A Kúria a BH.2010.58.sz. jogesetben arra mutat rá, hogy a közúti veszélyeztetés büntette nemcsak a mások életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyre irányuló egyenes, hanem eshetőleges szándék esetén is megállapítható, ha a közlekedési szabályok szándékos vagy sorozatos megszegése alapján az következtethető, hogy a terhelt e veszélyhelyzet kialakulásába belenyugodott. A terhelt ebben az esetben a megkülönböztető jelzéseket használó rendőrtörő kocsija elől gépkocsiján nagy sebességgel menekült és sorozatos közlekedési szabályszegő magatartásával több közvetlen baleseti veszélyhelyzetet is előidézett, amelyeket részben a közlekedésben

22 uo. 33. oldal, illetve Erdősy Emil-Földvári József-Tóth Mihály: Magyar Büntető Jog II. Különös rész, 168-169. oldal

résztevő más személyek ébersége, gyors reakciói és ügyessége mentett meg attól, hogy súlyosabb következmények konkretizálódnak. Rámutatott arra is a Kúria, hogy a terhelt előre látta magatartásának lehetséges következményeit, még akkor is, ha ennek nem tulajdonított jelentőséget, hiszen magatartását kizárólag eredményes menekülésének célja határozta meg. Azonban a közúti veszélyeztetés büntette nemcsak közvetlen veszélyre irányuló egyenes, hanem eshetőleges szándék esetén is megállapítható, így nem foghatott helyt az a védői álláspont, miszerint a közvetlen veszély az ilyen helyzetbe jutott személyek ismerete nélkül meg sem állapítható. A sértettek beazonosításának a tényállás megállapítása szempontjából ugyanis nincs jelentősége, ha a veszélyhelyzetek körülményei e nélkül is tisztázottak.

Más ügyben az utóbb idézet állásponttal látszólag ellentétes érvelés is megfogalmazódott a BH.1979.397.sz. jogesetben. Itt még a Legfelsőbb Bíróság arra mutat rá, hogy a közlekedési szabály szándékos megszegésével előidézett veszélyhelyzet nem feltétlenül jár együtt a szándékos veszélyeztetés megállapíthatóságával. A törvényességi óvás keretében eljáró Legfelsőbb Bíróság másként foglalt állást a bűncselekmény minősítésében, mint a jogerős határozatot hozó bíróság. Nem volt vitás, hogy a terhelt rossz úton, túlterhelt gépkocsival 80 km/h haladási sebesség mellett olyan kormánymanővert kezdett meg (úgymond szitáltatta, azaz jobbra-balra forgatta a kormánykereket), amelynek folytán objektíve mások életét veszélyeztető helyzet keletkezett. A vádlott ugyanis egy korábbi történetet mesélt a gépjárműben ülő barátainak, ahol ellene intézett támadásról beszélt, amelyet a fenti módon háritott el. Az elbeszélés során hátra fordult, tehát az általa végrehajtott kormánymanővereket a további figyelmetlenségével is fokozta. A Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy lényegében az objektív körülményekből következtek a bíróságok arra, hogy a tényállásban írt események során a terhelt a közvetlen veszélyhelyzet létrehozásába belenyugodott. A vádlotti védekezés azonban arra irányult, hogy a közvetlen veszélyhelyzetet nem ismerte fel, ő ezt a kormánybiztosulatot valójában többször próbálta, gyakorolta és magát a manővert sem tartotta közvetlenül veszélyesnek. Tény, hogy figyelmetlen volt, amikor hátra fordult és közben az utasokkal beszélt. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a terhelt védekezése az ő valódi tudattartalmát tükrözi, semmi nem cáfolja a vallomását, vagyis azt, hogy hasonlóan szabálytalan vezetése során nem lett káros következménye cselekményének, így nincs olyan bizonyíték, ami az objektíve közvetlen veszélyhelyzetet felismerő és abba belenyugodó vádlotti magatartást támasztaná alá. Az ítélet leszögezi, hogy a vádlott bizakodása, ha teljesen alaptalan nem is volt, de olyan mértékű könnyelműségre utal, amely cselekvőségének a tudatos gondatlanság alakzatán belül, de jelentős súlyú megítélését igényli. Ebben a jogesetben a Legfelsőbb Bíróság definíció-szerűen mutat rá, hogy a közúti veszélyeztetés büntetnének elkövetése akkor állapítható meg, ha az elkövetőt a közvetlen veszélyhelyzet létrehozásáért is szándékos bűnösség terheli. A szándékos bűnösség pedig akkor állapítható meg: ha

- a) az elkövető annak ellenére cselekedett, hogy felismerte, magatartásának tanúsítása más életét, testi épségét vagy egészségét szükségképpen és biztosan közvetlen veszélybe hozza és ebbe belenyugodott;
- b) az elkövető akarata, célja éppen az ilyen veszélyhelyzet – bármely okból motivált – létrehozása volt.

A fenti jogeseten elgondolkodva figyelemre méltónak találok, hogy a Legfelsőbb Bíróság érvelése a *dolus eventualis* kapcsán a vádlott tudattartalmát nagyon távolról érinti, míg a *dolus directus* esetén van ez kifejezetten a fókuszban; „akarata, célja éppen az ilyen veszélyhelyzet...”.

A kommentár ugyanakkor úgy fogalmaz, hogy a közvetlen veszélyhelyzet előidézésére irányuló egyenes szándék ismérve az, hogy az elkövető kifejezetten kívánja a veszélyhelyzet létrejöttét, célja éppen erre irányul és tudatos szabályszegése ennek elérése érdekében történik. Míg az eshetőleges szándék kapcsán azt szögezi le, hogy a veszélyhelyzet létrehozására irányuló egyenes szándék esetében az elkövető azt is felismeri, hogy a veszélyhelyzeten túlmenően további káros következmények is létrejöhetnek, a közvetlen veszélyhelyzetbe hozott személyek meghalhatnak vagy testi sérülést szenvedhetnek, erre nézve azonban a szándéka sem egyenes, sem eshetőleges vonatkozásban nem terjed ki, mert bízik abban, hogy az általa elindított oksági folyamat magának a veszélyhelyzetnek a létrejötténél megreked és tovább nem fejlődik.²³

Ugyanakkor a kommentár kiemeli azt, hogy a közvetlen veszélyhelyzetnek eshetőleges szándékkal történt előidézése esetén a szándékos elkövetésnek a tudatos gondatlanságtól való elhatárolása rendkívül problematikus, ugyanis az elkövető csupán a veszélyhelyzet bekövetkezésének a lehetőségét látja előre, általában bízik is annak elmaradásában, ami egyszersmint a *luxuria* ismérvével azonos. Tehát szándékos közúti veszélyeztetés – ha a közvetlen veszélyhelyzet létrehozásában az elkövetőt szándékosság terheli – megállapítására akkor van alap, ha a magatartás a veszélyhelyzetnek – bármely ok folytán motivált – létrehozására irányult, vagy pedig az elkövető annak ellenére cselekedett, hogy felismerte, hogy szándékos KRESZ szabályszegő magatartásának a tanúsítása más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélybe hozza.²⁴

Mindezen röviden ismertetett néhány tudományos és gyakorlati álláspont segítségével felvértezve nézzük meg, hogy a hétköznapiok néhány szeletében mindezek a fogalmak, meghatározások és elhatárolások hogyan tükröződnek.

23 Magyar Büntető Jog Kommentár a gyakorlat számára, 4. kiadás, szerkesztő Kónya István, Orac Kiadó, Budapest, 2022, 3. kötet, 1009. oldal

24 uo. 1010. oldal

III. fejezet

A közúti veszélyeztetés büntette néhány veszprémi ítélet nyomán

1. Közúti balesetből közúti veszélyeztetés; majd mégsem, avagy mi a tudatos gondatlanság legvégsőbb foka

A Veszprémi Járásbíróság a vádlottat bűnösnek mondta ki közúti veszélyeztetés büntetében (Btk. 234. §. (1), (2) bekezdés b) pont) és ezért őt 4 év börtön fokozatban végrehajtandó szabadságvesztésre, 4 év közútyek gyakorlásától eltiltásra, továbbá 9 év járművezetéstől eltiltásra ítélte.²⁵

A vádirati tényállás szerint a vádlott 2019. február 16. napján 21 óra 40 perckor az általa vezetett és tulajdonát képező személygépkocsival közlekedett Balatonakarattya külterületén a 710-es számú főút 0 + 199 km szelvényében a belső forgalmi sávban Papkeszi felől Balatonakarattya irányába, derült időben, éjszakai látási és gyenge forgalmi viszonyok mellett, száraz burkolatú úttesten, kb. 200 km/h sebességgel. A helyszínen a megengedett legmagasabb sebesség a kihelyezett sebességkorlátozó tábla utasítása szerint 70 km/h volt. A vádlott a megengedett és az útviszonyoknak megfelelő sebességet jelentősen túllépve közlekedett, aminek következtében egy jobbra ívelő útkanyarban, kb. 154-165 km/h sebességgel haladva, az általa vezetett gépjárművel megcsúszott, majd vészfékezése ellenére az úttest bal oldali forgalmi sávjába áttért, ahol balra tartva 43,7 méteren át tovább sodródott, majd az úttest bal oldala mellett húzódo szalagkorlátnak ütközött kb. 115-125 km/h sebességgel érkezve. Az általa vezetett személygépjármű ezt követően a szalagkorlátot többször átszakítva, a saját tengelye körül megpördült, végül a tetejére borulva került nyugvó helyzetbe az úttest menetiránya szerinti bal oldala mellett húzódo vízelvezető árokban. A vádlott által vezetett személygépjármű hátsó ülésén utazó O.G., Ö.M. és P.B. sértettek a biztonsági övüket nem használták, a járműből az ütközés és a jármű pördülése következtében kirepültek. A helyszínen az úttest két-két, ellentétes irányú forgalmat lebonyolító, párhuzamos forgalmi sávból áll, amelyek egyenként 3,5 méter szélesek, a jobb oldali külső forgalmi sáv pedig 3,8 méter széles. A két párhuzamos sávot záróvonal választja el egymástól. A vádlott által vezetett személygépjármű hátsó biztonsági övei már használhatatlanok voltak a balesetet megelőzően, így a jármű biztonságos közlekedésre alkalmatlan volt, amelyről a vádlott tudomással bírt. A sértett utasok a biztonsági övüket az indulást megelőzően használni kívánták. O.G. sértett a baleset következtében 8 napon túl gyógyuló, többszörös csigolyatörésben, lépsérülésében, tüdő zúzódásában, a háti csigolyák és bordák törésében megnyilvánuló sérüléseket szenvedett, a csigolya sérülések a sértettnél az alsó végtagok bénulását és inkontinenciát eredményeznek, így azok maradandó fogyatékoságnak és súlyos egészségromlásnak minősülnek. Ö.M. sértett a tarkójájék lebenyes jellegű repesztett sérülését, szemgödör törést, kétoldali papaszem vérömleny, illetőleg lépzúzódást, továbbá boka és ugrócsont, térdízület törését,

²⁵ Veszprémi Járásbíróság 15.B.908/2020/30.sz. ítélete

továbbá a térd ízületi szalagok szakadását szenvedte el, amely sérülései gyógytartama 8 napon túli, 3-4 hónapban jelölhető meg. A sértettnek a balesetből fakadóan a bal térd és a bal bokaizület mozgásának beszűkülésével, a térdizület instabilitásával és a bal előláb enyhe deformálásával jellemezhető súlyos egészségromlása is kialakult. P.B. sértett agyrázkódásban, traumás pókhálóhártya alatti vérzésben, az arc horzsolás, nyakrándulás, mellkas és fej zúzódásban és tüdőzúzódásban megnyilvánuló, összességében 8 napon túl gyógyuló sérüléseket szenvedett, esetében maradandó fogyatékoság kialakulása nem várható. A vádlott által vezetett személygépkocsi jobb első ülésén utazó P.P.M. 8 napon belül gyógyuló horzsolásokban és zúzódásokban megnyilvánuló sérüléseket szenvedett. A vádirat rögzíti, hogy a baleset azért következett be, mert a vádlott megszegte a KRESZ 14. § (1) bekezdés d) pontjában foglalt közlekedési szabályt, mivel az általa vezetett személygépjárművel a helyszínen kihelyezett jelzőtábla utasítása ellenére a megengedett 70 km/h legnagyobb sebességet jelentősen túllépve közlekedett. Megszegte továbbá a KRESZ 5. § (1) bekezdés c) pontjában foglaltakat is, amely szerint a közlekedésben olyan járművel szabad részt venni, amelynek műszaki-, biztonsági- és környezetvédelmi jellemzői megfelelnek a jogszabályban meghatározott feltételeknek. A vádlott 2018. év óta rendelkezik AM-B kategóriákra érvényes vezetői engedéllyel, amelyet a kormányhivatal visszavont, egyúttal kötelezte a vádlottat, hogy a vezetői engedélyét a hatóságnál adja le, amelyet a vádlott 2019. augusztus 22. napján teljesített. A járási ügyészség a vádlottat a fenti tényállás alapján a Btk. 235. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő maradandó fogyatékoságot okozó közúti baleset gondatlan okozásának vétségével vádolta. A járási ügyészség a Be. 422. §. (3) bekezdése alapján azt indítványozta, hogy amennyiben a vádlott az előkészítő ülésen a vádirattal egyezően a bűncselekmény elkövetését beismeri a bíróság vele szemben 1 év 8 hónap, végrehajtásában 3 év próbaidőre felfüggesztett fogházbüntetést és 7 év közúti járművezetéstől eltiltás büntetést szabjon ki. Egyúttal közölte az ügyészség azt is, hogy az ügy közvetítői eljárásra utalását megtagadta.²⁶

Az ügyész a perbeszédében a vádlottal szemben már végrehajtandó szabadságvesztést és járművezetéstől eltiltást indítványozott. A járásbíróság ítéletében rögzítette, hogy bár a vádlott előkészítő ülésen részbeni beismerő vallomást tett, ennek a nyilatkozatnak az elfogadását a bíróság megtagadta, mert az nem volt a váddal teljesen egyező és egyértelmű. A vádlotti nyilatkozat ugyanis arra utal, hogy az autó műszaki állapota megfelelő volt, alkalmas volt a közlekedésben való részvételre. Tagadta a vádlott, hogy a 70-es táblát észlelte volna, pusztán 110 km/h-s sebességkorlátozó táblát észlelt nyilatkozata szerint. Ugyanakkor a bíróság megállapította, hogy a cselekmény a vádtól eltérően maradandó fogyatékoságot és súlyos egészségromlást okozó közúti veszélyeztetés büntetteként is minősülhet (Btk. 234. §. (1), (2) bekezdés b) pont).

A járásbíróság az általa lefolytatott eljárás eredményeként az ítékezésének alapjául szolgáló tényállást az alábbiakkal egészítette ki: A vádlott a gyorsshajtási rekordja megdön-

²⁶ Veszprémi Járási Ügyészség K.483/2019/30.sz. vádirata

tése és P.P.M. tanú elismerésének megszerzése céljából a megengedett és az útviszonyoknak nem megfelelő sebességet extrém módon túllépve közlekedett. A vádlott tudata, figyelemmel az extrém mértékű sebességtúllépésre, az éjszakai látási és téli, fagypont közeli időjárási viszonyokra, a vádlott kezdő vezetői minőségére, a gépkocsin lévő nyári abroncsokra és arra, hogy a hátsó biztonsági övek működésképtelenek voltak, átfogta a közvetlen veszély kialakulásának a reális lehetőségét, melybe belenyugodott. A vádlott tisztában volt azzal, hogy közvetlen veszély kialakulásának bekövetkezése vagy elmaradása a pusztá véletlentől függ, eziránt közömbös maradt.²⁷

Az elsőfokú bíróság a bizonyítékok értékelése során arra mutatott rá, hogy a vádlott csak részben ismerte el a tényállásban foglaltakat és a bűnösségét. Ugyanis vallomása szerint a gépjármű megfelelő műszaki állapotban volt, feltehetően egy olajfoltra ment rá, ezen csúszott meg, de az sem kizárható, hogy páralecsapódás miatt vált csúszóssá az út. A biztonsági övek kapcsán szintén elismerte, hogy a bal és a jobboldali öv mechanikája nem működött, azonban a középső kétpontos biztonsági öv álláspontja szerint jó volt. Vallomását a tekintetben a bíróság előtt megváltoztatta, miszerint a balesetet megelőző percekben előbb 100-110 km/h-ban jelölte meg a sebességet, amellyel közlekedett, majd később a legfeljebb 180 km/h sebességet tartotta reálisnak, azt meghaladót nem. Elismerte, hogy P.P.M. tanú bízta, hogy legyen meg legalább a 180 km/h sebesség, a többiek nem bízatták, sőt P.B. tanú rászólt, hogy lassítson. A bíróság előtt a vádlott tagadta, hogy 70 km/h sebességkorlátozó táblát észlelt volna, pusztán 110 km/h sebességet meghatározó táblát észlelt. Itt rögzítette a bíróság azonban azt, hogy a helyszíni meghallgatáson készült rendőri jelentés szerint a vádlott észlelte azt, hogy a 70-es tábla ki van rakva az úton és azt is elismerte, hogy hideg volt és érezte, hogy a levegő kezd lehűlni. A vádlotti vallomással szemben az elsőfokú bíróság rögzítette, hogy az okiratokból megállapítható, hogy észlelte a 70 km/h korlátozó táblát és a tanúvallomások azt is igazolták, hogy a vádlott tudta, hogy mindhárom biztonsági öv rossz, nemcsak a két szélső. Továbbá az is aggálytalanul bizonyítható, hogy idegen anyag nem volt az úttesten. A tanúvallomások tükrében pedig az megállapítható, hogy a személygépkocsiban hátul helyet foglaló sértettek felszólították a vádlottat, hogy a gyorsajtást hagyja abba. A műszaki szakértői vélemény és a GPS adatokról készült képernyőfotó pedig aggálytalanul igazolja, hogy 200 km/h-t meghaladó sebességgel haladt a vádlott az érintett útszakaszon. O.G. sértett alátámasztotta, hogy P.P.M. tanú a vádlottat nem 180, hanem 200 km/h sebesség megdöntésére bízta. Ö.M. sértett pedig előadta azt, hogy a sebesség rekord megdöntéséről fénykép is készült, akkor már 205 km/h sebesség haladt a gépjármű, miközben a hátul ülő sértettek mindhárman szóltak a vádlottnak, hogy lassítson. Ö.M. sértett hangsúlyozta, hogy nagyon komoly veszélyben érezte magát, nagyon félt és bár a vádlott tudta, hogy az öveket nem lehet bekötni, nem jók, ő ezzel nem foglalkozott. Az elsőfokú bíróság mérlegelési körébe vonta P.B. tanúvallomását is, aki szintén megerősítette, hogy a hátul nem működő biztonsági övekről a vádlott tudott, erre a figyelmét felhívták. A tanú határozottan állította,

²⁷ Veszprémi Járásbíróság 15.B.908/2020/30.sz. ítélete

hogy a vádlott célja a gyorsajtási rekordjának a megdöntése volt P.P.M. tanú biztatására, ugyanakkor ő maga határozottan rászólt a vádlottra, hogy fejezze be a gyorsajtást, mert biztonságérzete elfogyott, érezte, hogy rövid időn belül baj lesz, ha a vádlott a száguldozást haladéktalanul nem fejezi be. Hitelesnek fogadta el az elsőfokú bíróság P.P.M. tanúvallomását is, hiszen önmagára nézve is terhelő vallomást tett, elismerte, hogy ő biztatta, hogy a vádlott egyéni sebességi rekordot érjen el a 200 km/h megdöntésével, sőt arra is pontosan emlékezett, hogy P.B. tiltakozott a gyorsajtás miatt. Az ügyben eljáró igazságügyi műszaki szakértő szakvéleménye és a tárgyaláson az általa előadottak alapján az elsőfokú bíróság rögzítette, hogy a vádlott által vezetett gépjármű nem volt közúti közlekedésre alkalmas állapotban, a hátsó biztonsági övek használhatatlanok voltak, azok semmilyen tartással nem bírtak, így bekötésük esetén sem mentette volna meg a hátsó utasokat attól, hogy kirepüljenek a gépjárműből. A szakvélemény megerősítette azt is, hogy a vádlott legalább 200 km/h sebességgel haladt a 70 km/h sebességkorlátozó táblánál. Majd a járművével másodpercenként 55 métert megtéve mintegy 199 méter megtételét követően 3 másodperccel később határozta el a vészfékezést. A reakciópontjában 154-165 km-es sebességgel haladt, amelyről 115-125 km-re sikerült lassítani a járművét, amely az ütközési sebessége volt. Rámutatott a szakvélemény arra is, hogy a rendeltetészerű használatra alkalmas biztonsági övek esetén a hátul ülő sértettek nem zuhantak volna ki a gépjárműből. A szakértő hangsúlyozta, hogy egy rutinos gépjárművezető megfelelő műszaki állapotú gépjárművel, jó abroncsokkal is legfeljebb 100-110 km/h sebességgel tudta volna ezt a kanyart bevenni, ha jól választja meg a kanyarodási ívét, figyelemmel a kanyarnak megközelítőleg 100 km/h ívmeneti sebességére. Azonban vádlott által tanúsított extrém gyorsajtással semmilyen gépjárművel, a legfelkészültebb gépjárművezető sem tudta volna bevenni a kanyart. A szakértő egyértelműen kizárta, hogy a balesetnek bármilyen más oka lett volna, például: olajfolt vagy idegentárgy, amely okozati összefüggésbe hozható a balesettel. Tisztázható volt az is, hogy a GPS adatokat figyelembe véve a vádlott számára legkedvezőbb számítás szerint is legalább 200 km/h sebességgel haladt a vádlott, így az általa előadott 100-110 km/h, illetőleg 180 km/h egyértelműen kizárható. A szakértő rámutatott arra is – melyet a bíróság elfogadott -, hogy teljesen indokolt volt a 70 km/h-s sebességkorlátozás, hiszen a kanyarnak legfeljebb 100 km/h lehet az ívmeneti sebessége a legoptimálisabb esetben. A vádlott azonban nyári gumikkal közlekedett és az első nyom megjelenésekor a gépkocsi sebessége 154-165 km/h volt, ekkor határozta el a vészfékezést a vezető és a szalagkorlátnak pedig 115-125 km/h sebességgel ütközött, vagyis a vezető kb. 3 másodperccel a táblán túlhaladva vészfékezett, amikor a gépjármű már nem engedelmeskedett a vezetéstechnikai beavatkozásnak, a jobbra kormányzásnak. A fent rögzítettek mérlegelését követően az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a közvetlen veszélyhelyzet létrejött, a vádlott ezt észlelte és az általa jól ismert körülményekhez és az általa okozott közvetlen veszélyhelyzethez való viszonyulást tekintve egyértelmű, hogy a közvetlen veszélyhelyzet bekövetkezésébe belenyugodva cselekedett. Tehát nemcsak a felhívott KRESZ szabályokat szegte meg szándékosan a

vádolt, hanem a veszélyhelyzetet is szándékosan idézte elő. A megengedett sebességet közel háromszorosával túllépve közlekedő vádolt, amikor átlépte a sebességhatároló tábla nyomvonalát a kanyar előtt, a közvetlen veszély beállt. Ekkor a jármű másodpercenként 55 métert tett meg, miközben egy éles, nehezen bevehető kanyar következett, amelynek eredményes bevetéléséhez lényegesen alacsonyabb, legfeljebb 100 km/h sebesség és sokkal nagyobb vezetési gyakorlat kellett volna. Az elsőfokú bíróság álláspontját a bírói gyakorlat és a jogirodalom alapján azzal indokolta, hogy a veszély akkor közvetlen, ha reális esélye van annak, hogy konkrét személyek rövid időn belül megsérülhetnek, meghalhatnak vagy egyéb súlyos eredmény jöhet létre, ha azonnal, illetve rövid időn belül nem kezdik meg az ennek elkerülését szolgáló hatékony műveletet, beavatkozást, azaz a veszély kilép az absztrakt jellegéből és konkrét helyzetben, konkrét személyekre realizálódik és bekövetkezése valószínűvé válik. Jelen esetben a vádolt gyorsajtási rekordja felállítása és a jobb első utas elismerésének a kiváltása érdekében szándékosan létrehozta a közvetlen veszélyt, majd a sebességhatároló táblán túlhaladva 3 másodpercig elmulasztott hatékony intézkedést tenni a közvetlen veszély megszüntetésére. Leszögezi azt is a bíróság, hogy hatékony beavatkozásnak értelemszerűen nem volt tekinthető az, hogy a vádolt enyhe motorfékes lassítást végzett, elengedte a gázpedált, miközben extrém sebességgel közlekedve már közvetlenül a kanyar előtt voltak. A vádolt szándékos szabályszegései és a közvetlen veszélyhelyzet szándékos előidézése következtében történt a baleset, így az okozati összefüggés fennáll a szabályszegései és az eredmény között. Az okozati láncot nem szakította meg az, hogy a sértettek nem voltak bekövetve, mert a vádolt idézte elő extrém gyorsajrással azt az okfolyamatot, amely a balesethez vezetett, figyelemmel arra, hogy a vádolt volt az, aki közlekedésre alkalmatlan járművet használt, így az övek működésképtelensége is a vádolt mulasztására vezethető vissza.²⁸

Az elsőfokú bíróság a BH2010.58.sz. jogesetre utalva szögezte le, hogy a vádolt jelen ügyben többszörös és durva szabályszegést követett el, amelyekből az következik, hogy közvetlen veszély előidézésének a lehetőségét felismerte, eziránt közömbös maradt, abba belenyugodott, így cselekményét – a közvetlen veszély előidézésében – eshetőleges szándékkal követte el. Hangsúlyozta azt is, hogy nem önmagában a gyorsajrás eredményezett közvetlen veszélyt, hanem az, hogy a vádolt részéről extrém sebességtúllépésre közvetlenül egy éles, nehezen bevehető kanyar előtt került sor. Utalt arra is, hogy az, hogy az utasok, a sértettek, működésképtelen övek ellenére vállalták az utazást, nem tekinthető sértetti bejegyzésnek az életük, testi épségük közvetlen veszélyeztetésébe. Értelemszerűen nem mondtak le az élethez és testi épséghez való jogukról.²⁹

Az elsőfokú bíróság a 41/2007-es Bk. vélemény elemzése kapcsán leszögezi, hogy a közúti közlekedés szabályainak megszegése a vádolt részéről szándékos volt, szándéko-

28 Az elsőfokú bíróság dr. Katona Sándor Közúti veszélyeztetés, illetőleg a Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára I., szerkesztette dr. Kónya István HVG-Orac 920-922. oldal, továbbá a Bkv. 41.sz. véleményre és a BH.2004/130.sz. döntésére utal

29 Az ítélet utal a BH.1993.339-es számára, továbbá dr. Molnár Gábor Miklós Közúti veszélyeztetés, Büntetőjog Különös rész 182-184. oldal, HVG-Orac, továbbá dr. Nagy Ferenc Közúti veszélyeztetés in. Magyar Büntetőjog Különös rész, szerkesztő Nagy Ferenc 239-242. oldal, Korona Kiadó, Budapest műveke

san hozta létre a veszélyhelyzetet is, ezen túlmenően azonban a sértettek sérülései tekintetében gondatlanság volt megállapítható, így a vádlott limitált veszélyeztetési szándékkal követte el a terhére rótt bűncselekményt. Az ítéletben az elsőfokú bíróság álláspontjának alátámasztására az EBD.2018.B.10.sz. jogesetet is felhívja, amely azt szögezi le, hogy a jelentős mértékű és többszörösen megvalósított sebességtúllépés közvetlen veszély okozása nélkül nem valósítja meg a közúti veszélyeztetés büntettét. A jogeset ismertetése kapcsán kitér arra a bíróság, hogy a jogesettel szemben minden fordítva áll fenn a vádlott terhére, azaz az EBD-ben meglévő értékelési szempontokat figyelembe véve, az ellentétesből való következtetés logikai elve alapján kell megállapítani a vádlott terhére a közúti veszélyeztetés büntettének az elkövetését. Végezetül a bűncselekmény minősítése során az ítélet kiemelte azt a pontot, amikor a közvetlen veszély bekövetkezett, mikor a vádlott átlépte a 70 km/h korlátozó táblát legalább 200 km/h-s sebességgel, miközben a közúton egy veszélyes kanyarhoz közeledett. Bár a hátsó utasok külön felszólították cselekményének az abbahagyására – ha magától nem is, úgy legkésőbb ekkor nyilvánvalóvá kellett, hogy váljon, hogy közvetlen veszély alakult ki, ebbe azonban beletörődött, közömbös maradt iránta és további 3 másodpercig – egy alkalmatlan beavatkozást, enyhe lassítást és gázpedál lenyomásának a megszüntetését kivéve – nem tett többet a közvetlen veszély elhárításának az érdekében, bár ekkor már a vészfékezés lett volna az indokolt. Az elsőfokú bíróság a vádlott eshetőleg szándékát azzal támasztotta alá, hogy a közvetlen veszély létrehozása után a veszélyhelyzetet további 3 másodpercig fenntartotta, vagyis közömbösen viszonyult a veszélyhez. Hiszen számolnia kellett azzal, különösen a be nem kötött utasok esetében, hogy súlyos, életveszélyes sérüléseket is szenvedhetnek. A vádlott nem bízhatott alappal sem a járműben, sem saját vezetői képességében, hiszen az előbbi műszakilag alkalmatlan volt, ő pedig kezdő vezetőként, téli időjárásban, éjszakai látási viszonyok között haladt egy főútvonal mentén, amely nem nagy sebességgel közlekedésre tervezett autópálya, ugyanakkor a gumiabroncsok tapadásában sem bízhatott, hiszen azok nyári gumik voltak. Az elsőfokú bíróság kizárta a tudatos gondatlanságra és a hanyag gondatlanságra való hivatkozás lehetőségét is, a vádlottnak hétköznapi ismeretei és tudása alapján is fel kellett ismernie, hogy a fent részletezett viszonyok mellett cselekménye közvetlen veszély előidézésére alkalmas, már csak amiatt is, mert a hátul ülő sértettek figyelmeztették a veszélyre. Az elsőfokú bíróság figyelemmel volt egy másik Veszprém vármegyei döntésre, ahol a Tapolcai Járásbíróság, illetőleg a Veszprémi Törvényszék hozott határozatot³⁰. Utal arra a határozat, hogy ebben az ügyben a vádlott egy ismeretlenül maradt járművel versenyezve jelentős sebességtúllépéssel, záróvonal átlépéssel előzött egy másik járművet, mikor a szemben, a balra kanyarodó sávban szabályosan biciklivel közlekedő sértettet gázolta halálra. Álláspontja szerint a két ügy jelentős hasonlóságot mutat a szabályszegések szándékossága és az elkövetőknek az elkövetéskori tudattartalmuk tekintetében. A törvényszék ebben az ügyben rámutatott, hogy a vádlott sorozatos közlekedési szabályszegései olyan közlekedési helyzetet teremtettek, ahol is reálisan szá-

30 Vö: Tapolcai Járásbíróság 2.B.54/2013/45.sz., Veszprémi Törvényszék 1.Bf.891/2013/7.sz. ítélete

molni kellett a baleset bekövetkezésével, illetőleg a konkretizált veszélyhelyzetet is észlelni kellett. Ebben az ügyben a másodfokú bíróság a közvetlen veszély bekövetkezését megállapította, hangsúlyozva azt, hogy a veszélyhelyzet nem rekedt meg az absztrakt veszély szintjén, hiszen konkrét forgalmi helyzetben, konkrét személy veszélyeztetését jelentette akként, hogy a vádlottnak reálsan számolnia kellett azzal, hogy a szembe forgalom számára fenntartott kanyarodó sávban közlekedhetnek és ezzel az eshetőlegesen szándék megállapítható.

Elemzett ügyünkben az elsőfokú bíróság ítéletével szemben a vádlott és védője eltérő minősítés és enyhítés miatt jelentettek be fellebbezést, míg az ügyészség szintén a vádlott javára nyújtott be eltérő minősítés és enyhítés miatt fellebbezést. A védő rámutatott arra, hogy a bíróság részleteiben taglalta a vádlott sebesség túllépését és a fellelhető objektív körülményeket, de olyan körülményt azonban nem értékelt megfelelően, amely a minősítés körében releváns, még pedig azt, hogy védenca nem rendelkezett tapasztalattal, nem volt helyismerete, a cselekmény helyszínét utasként is csak egyszer látta. Védenca nem volt gyakorlott vezető, nem mérte fel saját képességeit, a vezetés veszélyeit és a helyismeret hiánya miatt a kanyarban sodródás lehetőségével sem tudott számolni. Álláspontja szerint nem volt eshetőleges szándéka sem veszély okozására, önmaga nem fogta fel, a tudata pedig nem fogta át, hogy cselekménye veszélyt rejt. Rögzítette továbbá azt is, hogy igazolást nyert, hogy a vádlott a gázról a lábát levette, csökkenteni próbálta a veszélyhelyzetet, az, hogy ez a cselekedete nem volt elég hatékony, nem teszi meg nem történté azt, hogy a vádlott kifejezetten törekedett, kísérletet tett arra, hogy megállítsa a járművet. Ezzel igazolt az is, hogy a veszélyhelyzetet a vádlott nem kívánta közvetlenné tenni, döntésével nem érte el a baleset elhárítását, de ez szándékkal, még az eshetőlegessel sem hozható összefüggésbe.³¹

A járási ügyészség fellebbezésében eltérő jogi minősítés, így a Btk. 235. §. (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő maradandó fogyatékoságot okozó közúti baleset gondatlan okozásának vétsége megállapítása, fogház fokozatú szabadságvesztés büntetés kiszabása, továbbá a közügyektől eltiltás mellékbüntetés mellőzése érdekében a vádlott javára jelentett be fellebbezést. A járási ügyészség osztotta a bíróság azon álláspontját, hogy a vádlott csekély vezetési tapasztalattal rendelkezett, járműve sem volt megfelelő műszaki állapotban, ezért extrém sebessége mellett a káros eredmény elmaradásában való bizakodása erősen megkérdőjelezhető. Azonban a vádlott cselekménye a nagyfokú gondatlanság talaján maradt, képességeit a vádlott jelentősen túlbecsülve, nagyon könnyelműen bízott a káros következmények elmaradásában, nyilvánvalóan saját magát sem akarta utasaival együtt még csak eshetőleges szándékkal sem veszélybe sodorni. Utalt arra az ügyész, hogy a vádlott már korábban is állított fel sebességrekordot, amelyet megdönteni kívánt, így megalapozott volt az a feltevés a részéről, hogy annak káros következményei elmaradhatnak. Utalt arra is az ügyész, hogy önmagában a sebességtúllépés veszélyhelyzetet teremt, de közvetlen veszélyeztetési szándék létrehozására önmagában nem alkalmas, a

31 vő: a védő fellebbezése az elsőfokú ítélettel szemben

vádolt konkrét veszélyhelyzet létrehozására nem törekedett. Ugyanakkor a vádhatóság maradéktalanul egyetértett az ügyészi fellebbezésben azzal, hogy a súlyosító körülmények túlsúlyra tapasztalható, amely a büntetés kiszabása során értékelendő, így a 9 év tartamú járművezetéstől eltiltás büntetés a cselekmény minősítésétől függetlenül törvényes és megalapozott, a cselekmény súlyával összhangban áll, így ennek enyhítésére a vádhatóság nem látott indokot, azonban az elsőfokú bíróság által kiszabott 4 év börtönbüntetés a büntetési tételkeretekre és a szabadságvesztés büntetés fokozatára vonatkozó törvényi rendelkezéseket is figyelembe véve törvénysértő, amelynek megváltoztatása indokolt.³²

A megyei főügyészség az ügyészi fellebbezést a vádolt javára irányulóan fenntartotta. Az elsőfokú bíróság minősítését vitatva leszögezte, hogy döntő jelentőségű körülménynek tartja a vádolt tapasztalatlanságát a járművezetés terén és a helyismeretének hiányát. Az elsőfokú ügyészhez hasonlóan hangsúlyozta, hogy saját képességeit nem tudta felmérni, nem volt tapasztalata arról, hogy a vezetés veszélyét kiismerje, hiszen mindössze fél évvel a balesetet megelőzően szerzett vezetői engedélyt. Másrészt arról sem volt tudomása, hogy egy veszélyes kanyarba hajt be, amely az általa megválasztott sebességgel gyakorlatilag bevehetetlen. Ezen érvekkel a főügyészség álláspontja szerint alátámasztható az ügyészi fellebbezés a tekintetben, hogy a vádolt szándéka – még eshetőleges szándéka sem – nem terjedt ki a közvetlen veszélyhelyzet létrehozására, az adott körülmények között felfogta az absztrakt veszélyt, de sem saját magát, sem utasait, de még gépkocsiját sem akarta veszélybe sodorni. Általa már többször megvalósított extrém sebességhatár túllépést, sebességrekordot kívánt megdönteni, abban bízott, hogy a következmények elmaradnak. Utal arra is az átirat, hogy nonszensz gyakorlat lenne, ha minden extrém sebességtúllépés közúti veszélyeztetésnek is minősülne konkrét közvetlen veszélyeztetési szándék nélkül. A főügyészség álláspontja szerint a bírói gyakorlatban kiforrott döntő eleme a közúti veszélyeztetési cselekményeknek az indulati cselekvés, az elkövető felfokozott indulattól vezérelve akár veszélyhelyzetet is létrehoz, amelynek a motívuma lehet bosszú vagy menekülési szándék, azonban jelen esetben a gyanúja sem merülhet fel ennek. Abból pedig, hogy a gázpedálról a lábát a vádolt levette a sebességkorlátozó táblát elérve, azt a következtetést lehet levonni, hogy az absztrakt veszélyhelyzetet nem kívánta közvetlenné tenni, sőt annak elhárítására törekedett, azonban késedelmesen és rossz döntést hozott. Fenntartotta, hogy a téves minősítés miatt a kiszabott szabadságvesztés büntetés tartama törvénysértő és lehetőséget látott a szabadságvesztés próbaidőre történő felfüggesztésére, illetőleg a 9 évnél alacsonyabb tartamú járművezetéstől eltiltás kiszabására.³³

A törvényszék másodfokon eljárva az elsőfokú bíróság ítéletét annyiban változtatta meg, hogy a kiszabott szabadságvesztés büntetés mértékét 2 év 8 hónapra, a közügyektől eltiltás mértékét 3 évre, a járművezetéstől eltiltás mértékét 5 évre enyhítette. Egyebekben

32 Veszprémi Járási Ügyészség K.483/2019/46.sz. fellebbezése

33 Veszprém Megyei Főügyészség Bf.367/2021/5.sz. átirata

az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta. A törvényszék teljesen megalapozottnak és irányadónak tekintette a megállapított tényállást és teljes körűen osztotta az elsőfokú bíróság indokolásában foglaltakat, a vádlott bűnösségére és a bűncselekmény minősítésére vonatkozóan. A törvényszék rámutatott arra – az EBD.2018.B.10.sz. döntéséből kiindulva –, hogy jelen esetben, az igen jelentős mértékű sebességtúllépéssel az irányadó tényállásban rögzített viszonyok között (éjszakai sötétség, korlátozott látási viszonyok), általa nem ismert közúton, mellette ülő utas ösztökéléséből, bizonyítási vágyból, sebességi rekord megdöntése céljából a vádlott esetében nem csupán egy jelentős mértékű sebességtúllépéssel előidézett absztrakt veszélyhelyzet kialakításáról beszélhetünk, hanem az utasainak olyan konkrét veszélyhelyzetbe juttatásáról, amelyben bármely pillanatban bekövetkezhet egy olyan közúti baleset, amelynek során egy vagy több személy 8 napon túl gyógyuló sérülést szenvedhet. Rögzítette azt is a törvényszék, hogy a baleset bekövetkeztekor nem a veszélyhelyzet konkretizálásáról beszélhetünk, hiszen az a pillanat már nem veszélyhelyzet, hanem már a veszélyhelyzetből eredő közúti baleset. A törvényszék is utalt egyúttal arra, hogy a fent hivatkozott állásfoglalásban rögzített kedvező feltételek egyáltalán nem voltak adottak és pont ezek a körülmények azok, amelyek megállapíthatóvá teszik, hogy a vádlott utasait nem csupán absztrakt veszélybe sodorta. A vádlott tudattartalmának vizsgálatát követően egyértelműen vonható le a következtetés, hogy noha magatartásának következményeit kifejezetten nem kívánta, a vádlott azokba belenyugodva cselekedett és eshetőleges szándéka kiterjedt arra, hogy a sebességi rekord megdöntése során elveszítheti a gépjármű feletti uralmát és olyan baleseti szituáció következik be, amelynek során utasai élete, testi épsége kerülhet reális, közvetlen veszélybe. A közúti veszélyeztetés büntette tekintetében pedig a BH.210.58. illetve a BH.1986.352.sz. jogesetre utalva a törvényszék leszögezte, hogy nem csupán egyenes szándékkal, hanem eshetőleges szándékkal is megvalósítható a vádlott terhére rótt közúti veszélyeztetés büntette.

A büntetés kiszabása körében a másodfokú bíróság úgy foglalt állást, hogy bár a bűnösségi körülményeket az elsőfokú bíróság maradéktalanul felismerte, azonban azokat nem a súlyuknak megfelelően értékelte és bár törvényes nemű büntetést szabott ki, azt eltúlzottan súlyosnak találta, így a szabadságvesztés mértékét 2 év 8 hónapra, a közügyektől eltiltás mértékét 3 évre, míg a járművezetéstől eltiltás mértékét 5 évre enyhítette.³⁴

A megyei főügyészség az eljáró bíróságok törvénysértő minősítése és büntetés kiszabása miatt felülvizsgálati indítványt nyújtott be.³⁵

A Kúria a felülvizsgálat keretében eljárva a terhelt cselekményét közúti baleset okozása vétségének (Btk. 235. §. (1) bekezdés, (2) bekezdés a) pont I. fordulat) minősítette, a szabadságvesztés tartamát a vádlott tekintetében 1 év 8 hónapra enyhítette, ugyanakkor mellőzte a közügyektől eltiltás mellékbüntetés alkalmazását azzal, hogy a szabadságvesztés

³⁴ Veszprémi Törvényszék 3.Bf.416/2021/15/3.sz. ítélete

³⁵ Veszprém Megyei Főügyészség Bf.159/2022. vö: 2022/3.sz. felülvizsgálati indítványával

tés végrehajtási fokozata fogház. Egyebekben a megtámadott határozatokat hatályukban fenntartotta.

A vádlott és védője szintén felülvizsgálati indítványt terjesztett elő, mely indítványok azok lényegét tekintve a bűncselekmény törvénysértő minősítése miatt kiszabott törvénysértő büntetés okán kerültek előterjesztésre. A vádlott álláspontja szerint az ítéleti tényállás nemcsak a közvetlen veszélyhelyzet tényleges bekövetkeztét nem tartalmazza, de hiányos abban a tekintetben is, hogy pontosan hol és milyen sebesség mellett következett volna be. Hangsúlyozta a terhelt, hogy szándéka még eshetőlegesen sem terjed ki közvetlen veszély kialakulására. Ezt a körülményt az támasztja alá, hogy amikor észlelte a sebességkorlátozó táblát, sebességét 40-50 km/h-val tudta csökkenteni, könnyelműen bízva abban, hogy a kanyarig érve el tudja kerülni a közvetlen veszélyhelyzet bekövetkezését. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a sebességkorlátozó tábla nem közvetlenül a kanyar előtt volt kihelyezve, hiszen még a táblát követően 199 métert tudott menni az egyre lassuló gépjárművel a kanyar eléréséig. Azonban a tényállásból kitűnik, hogy a terhelt a jelzőtábla észlelésekor gázelvétellel és motorfékkel lassította a járművet. Nem hagyható továbbá figyelmen kívül az sem, hogy önmaga is az érintett járműben tartózkodott, annak vezetője volt.

A Legfőbb Ügyészség álláspontja szerint a terhelt tényállásban rögzített magatartása egyértelműen baleseti, ily módon a közvetlen veszélyhelyzet elhárítását célozta, amely kétségkívül nem vezetett eredményre, de önmagában a baleset bekövetkezésének tényéből nem lehet visszakövetkeztetni a terhelt közvetlen veszélyeztetésre irányuló eshetőleges szándékát. Eltűzött jelentőséget tulajdonítottak a bíróságok az ügyész álláspontja szerint annak, hogy a személygépkocsi nyári gumikkal volt felszerelve, bár fagyponthoz közeli volt a hőmérséklet, az útburkolat teljesen száraz volt, ily módon a tapadási viszonyok szempontjából ennek nem volt érdemi jelentősége. A terheltet nem lehetett rutintalan vezetőnek tekinteni és alappal bízhatott abban, hogy a közvetlen veszély nem jön létre, amely elhárítása érdekében kifejtett magatartása jelentős mértékben célszerűnek és az adott forgalmi helyzetben adekvátnak tekinthető. Álláspontja szerint a terhére kizárólag tudatos gondatlanság, luxuria állapítható meg, mind az alapeseti, mind a minősítő körülményt képező eredmény tekintetében. A fentieket követően pedig a Legfőbb Ügyészség arra tett indítványt, hogy a Kúria maradandó fogyatékoságot eredményező közúti baleset gondatlan okozásának vétségében állapítsa meg a vádlott bűnösségét, a büntetés mértékét szállítsa le, a közügyektől eltiltás mellékbüntetés kiszabását mellőzve a szabadságvesztés végrehajtási fokozatát fogházra változtassa meg, egyebekben azonban a megtámadott határozatot hatályában tartsa fenn.³⁶

A Kúria megállapította, a felülvizsgálati oknak a fent írt indítványok megfelelnek, tehát annak helye van. Utalt arra, hogy a Kúria irányadó gyakorlata értelmében a jogi értékelést magában hordó közlekedési veszélyhelyzet létrejötte, a terhelt arra vonatkozó szándékának a megállapítása, nem olyan tudati ténymegállapítás, amire a felülvizsgálati

³⁶ vö: A Legfőbb Ügyészség Bf.196/2022/2.sz. átírata

eljárásban a tényállás támadhatatlanságának a tilalma kiterjedne (BH.2011.3.II. Bfv.80/2021/6.). A Kúria nem tekintette ténymegállapításnak és ekként a felülvizsgálat során irányadónak az elsőfokú bíróság azon tényállásban foglalt következtetését, miszerint a terhelt a közvetlen veszélyhelyzet iránt közömbös maradt. A Kúria leszögezte, hogy a Btk. 234. §. (1) bekezdésében írt tényállás más vagy mások életének vagy testi épségének közvetlen veszélynek kitételét írja elő, amely meghatározott személyre és helyzetre konkretizált veszélyt, vagyis olyan helyzetet jelent, amikor az élet és a testi épség vagy egészség sérelmének reális veszélye – a veszély absztrakt jellegéből kilépve – határozott és külsőleg is felismerhető formában egyes személyekhez vagy meghatározott személyhez kapcsolódva jelentkezik. A távolabbi veszély lehetősége nem elegendő tehát a Btk. 234. §. szerinti bűncselekmény megállapításához. A BH.2021/325.sz. jogesetére hivatkozva rögzíti azt is a Kúria, hogy törvénysértő a terhelt bűnösségének megállapítása a közúti veszélyeztetés büntetvényében, ha a jogerős ítéleti tényállásból a közvetlen veszélyhelyzet létrejötte, illetőleg a terhelt annak előidézésére vonatkozó szándékossága nem tűnik ki. A jogerős ítélet tényállása a közvetlen veszélyhelyzet vonatkozásában a következő tényállításokat tartalmazza:

- a terhelt az általa vezetett személygépkocsival Balatonakarattya külterületén a főúton legalább 200 km/h sebességgel közlekedett közvetlenül egy jobbra ívelő útkanyarulat előtt,
- a helyszínen a megengedett legmagasabb sebesség a kihelyezett sebességkorlátozó tábla utasítása szerint 70 km/h,
- a terhelt a megengedett és az útviszonyoknak megfelelő sebesség extrém túllépésének következtében a jobbra ívelő útkanyarulatban, kb. 154-165 km/h sebességgel haladva, az általa vezetett gépjárművel a gyorsrajtása miatt stabilitását veszítette, megcsúszott, vészfékezése ellenére az úttest bal oldali forgalmi sávjába áttért, ahol balra tartva 43,7 méteren át tovább sodródott, majd az úttest bal oldala mellett húzó-dó szalagkorlátnak ütközött kb. 115-125 km/h sebességgel érkezve,
- a terhelt által vezetett személygépjármű ezt követően a szalagkorlátot átszakítva többször, a saját tengelye körül megpördült, végül a tetejére borulva került nyugvó helyzetbe az úttest menetiránya szerinti bal oldala melletti vízelvezető árokban.

Rögzíti a Kúria, hogy a megállapított tényállás keretei között a terhelt tudattartalmára vonatkozó megállapítások is fellelhetők, amelyek a jogi következtetés köré tartoznak és amelyeket az elsőfokú ítélet úgy rögzített, hogy a vádlott tudata – figyelemmel az extrém mértékű sebességtúllépésre, az éjszakai látási és téli, fagyponthoz közeli időjárási viszonyokra, a vádlott kezdő vezetői minőségére, a gépkocsin lévő nyári abroncsokra és arra, hogy a hátsó biztonsági övek működésképtelenek voltak – átfogta a közvetlen veszély kialakulásának reális lehetőségét, amelybe belenyugodott. A vádlott tisztában volt azzal, hogy a közvetlen veszély kialakulásának bekövetkezése vagy elmaradása a pusztán véletlentől függ és eziránt közömbös maradt. A tényállás részeként rögzítésre került az is, hogy a baleset azért következett be, mert a vádlott megszegte a KRESZ 14. § (1) bekezdés d)

pontjában foglalt közlekedési szabályt, mivel az általa vezetett személygépjárművel a helyszínen kihelyezett jelzőtábla utasítása ellenére a megengedett 70 km/h legnagyobb sebességet extrém módon túllépve közlekedett, mellyel a gépjármű utasainak életét, testi épségét szándékosan közvetlen veszélynek tette ki. A Kúria rámutatott arra, hogy az idézettek közül a terheltnek a közvetlen veszélyhelyzet létrejöttébe való belenyugvása és szándékosságára vont következtetés a jogi értékelés körébe tartoznak és ily módon a jogi indokolás részét képezik. A terhelt szándékára vont következtetés jogi következtetés, ami ténybeli alapok hiányában a cselekmény törvénysértő minősítéséhez és törvénysértő büntetés kiszabásához vezet (BH.2018.239.), amely jelen esetben történt. A Kúria érvelése szerint az irányadó tényállásból az kétségtelenül megállapítható, hogy a terhelt az adott útszakaszon érvényesülő sebességkorlátozást jelző tábla által előírt, illetőleg a lakott területen kívüli sebességkorlátozásra vonatkozó rendelkezéseket egyenes szándékkal szegte meg. Ez azonban önmagában nem teszi megállapíthatóvá a Btk. 234. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekményt, hiszen arra kizárólag akkor van lehetőség, ha nem csupán a közúti közlekedés szabályainak megszegésére, hanem egyidejűleg más vagy mások életének vagy testi épségének a közvetlen veszélybe kerülésére is kiterjed – legalább eshetőleges formában – az elkövető szándéka. A Kúria kiemelte, hogy az elsőfokú bíróság tényállásában azt rögzítette, hogy a terhelt a 710-es számú főúton legalább 200 km/h sebességgel közlekedett közvetlenül egy jobbra ívelő útkanyar előtt, majd az indokolásban azt állapította meg, hogy a közvetlen veszély akkor jött létre, amikor a 70 km/h sebességkorlátozó tábla mellett legalább 200 km/h-s sebességgel elhaladt. A sebességkorlátozó közlekedési tábla azonban a Kúria álláspontja szerint nem jelenti egyben a közvetlen veszélyhelyzet határát is. A terhelt ugyanis még legalább 199 métert haladt a korábbi menetstabilitás mellett, miközben a tábla mellett elhaladva magatartásában változás következett be, a bűncselekmény megítélése szempontjából viszont annak van jelentősége, hogy a közvetlen veszélyhelyzet létrehozására a terheltnek kiterjed-e legalább eshetőlegesen a szándéka, vagy erre vonatkozóan csak tudatos gondatlansága állapítható meg. E körben leszögezi az ítélet, hogy a bíróságok a terhelt tudattartalmának megítélését illetően eltúlzott jelentőséget tulajdonítottak a jármű közúti közlekedésre alkalmatlanságának, a terhelt tapasztalatlanságának, helyismerete hiányának és az általa megvalósított extrém mértékű sebességtúllépésnek. Ugyanakkor árnyaltabbá teszi ezt a képet az, hogy bár a terhelt gépkocsija nyári gumikkal volt felszerelve, de a fagyponthoz közeli hőmérséklet mellett az útburkolat száraz volt. A személygépkocsi közlekedésre való alkalmatlansága pedig kizárólag azon alapult, hogy a hátsó biztonsági övek nem működtek, ami értelemszerűen nem a baleset létrejöttével, hanem legfeljebb a baleset következményeinek súlyosságával állhat oksági kapcsolatban. Továbbá az ügyben a Kúria jelentőséget tulajdonított annak is, hogy a terhelt maga is a gépkocsiban volt, a vele utazó személyek a barátai voltak, akikkel aktuálisan semmiféle konfliktushelyzet nem merült fel, így semmi oka nem volt a maga és barátai szándékos veszélyeztetésére. Ezzel szemben a tényállás kifejezetten rögzíti, hogy a terhelt célja a sebességrekord elérése, azzal pedig a gépkocsiban utazó egyik höl-

gyutas elismerésének a kivívása volt. A rekord elérése az irányadó tényállás szerint a sebességkorlátozó tábla elérése előtt megtörtént. A terhelt a jelzőtábla észlelésekor gázeltétel, motorfékkel lassította a járművét. Ennek tulajdonítható, hogy legalább 200 km/h-s sebesség helyett 3 másodperccel később a vészfékezés reakciópontjában már csak 154-165 km/h sebességgel haladt. Erről a sebességről kezdett vészfékezésbe, miután időközben észlelte, hogy az útszakaszon egy jobbra ívelő útkanyar következik, ily módon 154-165 km/h sebességről sikerült lelassítania a járművet mintegy 115-125 km/h sebességre. Itt utal a Kúria a műszaki szakértő által rögzített adatra, miszerint megfelelő műszaki állapotban lévő gépjárművel és jó abroncsokkal legfeljebb 100-110 km/h sebességgel tudta volna a kanyart bevenni, a kanyar ívmeneti határsebessége a 100-110 km/h, a terhelt amire ténylegesen le tudta lassítani a járművet, az 115-125 km/h, azaz, egymáshoz közelítő érték. Ehhez képest a Kúria álláspontja szerint megalapozatlan az a jogkövetkeztetés, miszerint a terhelt a felismert közvetlen veszélyhelyzet iránt közömbös maradt, a kifejtettek szerint a baleset elkerülése érdekében célirányosan cselekedett, csökkentette a sebességét, azonban már nem tudta oly mértékben lelassítania a gépkocsit, hogy a balesetet elháríthatta volna.

A Kúria végül arra mutatott rá, hogy az alapeljárás során sem volt vitatott, hogy a terhelt egyenes szándékkal szegte meg a KRESZ vonatkozó szabályait, melyek közül a 14. § (1) bekezdés d) pontja a baleset bekövetkeztének közvetlen oka. Álláspontja szerint azonban a közvetlen veszély létrejötte tekintetében a szándékossága nem, csupán a tudatos gondatlansága állapítható meg, melyet azzal indokolt, hogy a megengedett sebesség extrém túllépése nem eredményezett a helyzetre és a személyre konkretizált veszélyhelyzetet. Kétségtelen, hogy az ilyen mérvű szabályszegés nagyfokú felelőtlenséget, gondatlanságot takar, azonban nem a terhelt a baleset bekövetkezésének reális esélyébe való belenyugvását vagy az az iránti közömbösségét mutatta. A terhelt célja az elismerés kivívása volt, a magatartása pedig egyértelműen baleseti, ily módon közvetlen veszélyhelyzet elhárítását célozta, amely kétségkívül nem vezetett eredményre, de önmagában a baleset bekövetkezésének tényéből nem lehet visszakövetkeztetni a terhelt eshetőleges szándékára. Az elhárítás érdekében kifejtett magatartása pedig jelentős mértékben célszerűnek és az adott forgalmi helyzettel adekvátnak tekintendő. A terhelt a Kúria által rögzítettek szerint könnyelműen bízott abban, hogy az extrém sebességtúllépésben tetesztöltő magatartásának káros következményei elmaradnak, képes a sebességrekordjának elérésére oly módon, hogy abból nem jön létre baleset, ez a bizakodása könnyelmű volt, mert a sebességtúllépés olyan mérvű volt, hogy a közvetlen veszélyhelyzet észlelésekor megkezdett, egyébként célszerű elhárító magatartása már nem vezetett eredményre. Ily módon a terhelt terhére kizárólag a tudatos gondatlansága, luxuria állapítható meg az alapeset, továbbá a minősítő körülményt képező eredmény tekintetében is. A fentiek alapján tehát a Kúria a terhelt cselekményét közúti baleset okozásának vétségeként (Btk. 235. § (1) bekezdés, (2) bekezdés a) pont I fordulat) minősítette. Rögzítette, hogy a bűncselekmény büntetési tétele 3 évig terjedő szabadságvesztés. Azonban a BH.2010.97. számára hivatko-

zással leszögezte azt is, hogy a büntetés abban az esetben is lehet törvénysértő, ha a törvényes minősítésnek megfelelő büntetési tétel keretei között került kiszabásra. Következésképpen, ha a minősítés valóban törvénysértő, mindig vizsgálni kell, hogy a kiszabott büntetés a helyes minősítéshez képest nem túlzottan súlyos, azaz törvényes-e. Rámutatott a Kúria arra, hogy a helyes minősítés kapcsán kiszabható szabadságvesztés 3 hónaptól 3 évig terjed, ehhez képest a jogerős ítéletben kiszabott 2 év 8 hónap a törvényi középértéket jelentősen meghaladó szabadságvesztés, amely a büntetlen előéletű terhelttel szemben túlzott. A Kúria azonban a bíróságok által értékelt büntetéskiszabási körülményekre figyelemmel úgy foglalt állást, hogy a szabadságvesztés tartamát a törvényi középértékkel közel megegyező, 1 év 8 hónapban határozta meg, amelynek során abból indult ki, hogy a terhelt kedvező személyi körülményei és a bűncselekmény jelentős tárgyi súlya (tudatos, extrém szabályszegés és annak következményei) egymással ellentétes irányban, de érdemben azonos nyomatékka hatnak. A Kúria a szabadságvesztés végrehajtási fokozatát fogházban határozta meg, míg az általa megállapított gondatlan bűncselekmény esetén mellőzte a közügyektől eltiltás alkalmazását, hiszen erre törvényi lehetőség nincs (BH 2021.247.). A szabadságvesztés felfüggesztésének lehetőségét megvizsgálva azonban a Kúria arra az álláspontra jutott, hogy arra nem talált okot. Bár kétségtől eltekintve a terhelt fiatal felnőtt és gondatlan bűncselekmény miatt került sor büntetőjogi felelősségének megállapítására, cselekményének tárgyi súlyát azonban igen nagyként jelölte meg, amelynek következtében ugyancsak két fiatal ember szenvedett maradandó fogyatékoságot, amelyek közül az egyik sérülés különösen súlyos, az a sértett egész hátralévő életminőségét a teljes hátralévő életében alapjaiban és minden területére kiterjedően, súlyosan meghatározza, mellette pedig még három személy szenvedett maradandó, súlyos, illetve könnyű sérüléseket. Mindennek alapjaként egy rendkívül nagyfokú felelőtlenységben megnyilvánuló súlyos, tudatos gondatlanságot határozott meg, amellyel az egyéni és generális prevenció igényli a büntetés végrehajtását. Ugyanezen okból nem látott okot a Kúria a járművezetéstől eltiltás tartamának mérséklésére sem.³⁷

2. Egyezőségek, különbségek az egyes álláspontok között, meglátásaim és álláspontom rögzítése

Álláspontom szerint a bemutatott ítéletekben, beadványokban foglalt közvetlen veszély fogalom meghatározását – amely a bűncselekmény megvalósulásának törvényi tényállási eleme – igen tanulságosan és változatosan rögzítik a büntetőeljárás résztvevői, így az ügyészségek és a bíróságok is. Ebben az ügyben a senki által nem vitatott, releváns tények értékelése pedig úgyszintén széles spektrumon mozog és igen különböző következtetések, tudati tények vagy tudattartalom megállapításához vezet.

A törvény szikár megszövegezése alapján a közvetlen veszély meghatározása látszólag a már kidolgozott dogmatikai alapokon nem olyan bonyolult, de a fenti jogeset is azt támasztja alá, hogy éppen ellenkezőleg nagyon is az. Ebben az ügyben a büntetés kisza-

37 Kúria Bfv.II.79/2022-9.sz. ítélete

bása, de már az erre vonatkozó indítványok is jelentős különbséget mutatnak. Ez nyilván a minősítéssel, azontúl pedig a bűnösségi körülményekkel függ össze, de különösen a Kúria ítéletében mintha egyfajta kompenzációra törekedve került volna kiszabásra a végrehajtandó szabadságvesztés a jelentős tárgyi súlyúnak minősített közúti baleset kapcsán. Lássuk tehát, hogy valójában miben is mutatkoznak konkrétan az álláspontbeli különbségek.

A vádirat valóban egy közúti balesetet ír le azzal, hogy egy szót sem ejt arról, hogy a vádlott szándéka sebességrekord megdöntése volt, ezen motivációján túl pedig a jobb első ülésen helyet foglaló hölgy elismerésének elnyerése, a hátsó utasok félelme és tiltakozása ellenére is. Nem esik szó arról sem, hogy a téli időjárási viszonyok mellett éjszakai órában, nyári gumival kívánta a vádlott teljesíteni a 200 km/h feletti sebességet korántsem autópályán. Arról szól ugyan a vádirat, hogy a hátsó biztonsági övek használhatatlanok voltak, amiről a vádlott tudomással bírt és így a jármű biztonságos közlekedésre alkalmatlan volt. Tényként rögzíti azt is, hogy az utasok a biztonsági övet az indulást megelőzően használni kívánták. Rögzíthető tehát, hogy a vádiratban foglaltak alapján a közúti veszélyeztetés büntette szóban sem jöhet, hiszen a használhatatlan biztonsági öveken kívül sem a vádlott szándékával, sem a baleset mechanizmusával kapcsolatban nem rögzít olyan tényeket, amelyek ellentétes értékelést nyerhettek volna. A vádirat szerint szintistán helytelenül – nyilván KRESZ szabályszegés útján – megválasztott nagysebességgel haladó személygépkocsi vezetőjéről van szó, aki a megengedett és az útviszonyoknak nem megfelelő sebességgel képtelen bevenni a jobbra ívelő útkanyart a vészfékezése ellenére. Az ügyész, amennyiben a vádlott a bűncselekmény elkövetését előkészítő ülésen a vádirattal egyezően elismeri, azt indítványozta, hogy vele szemben 1 év 8 hónap fogházbüntetés kiszabására kerüljön sor, amelyet 3 év próbaidőre függeszsen fel a bíróság és ezen túlmenően a bíróság a vádlottal szemben 7 év közúti járművezetéstől eltiltást is szabjon ki. Az 1 év 8 hónap fogházbüntetés figyelemre méltó, hiszen az eljárás legvégén pont ennyi büntetés kiszabására kerül sor a Kúria által a vádlottal szemben, amit az ügyész tehát a vádirattal egyező beismerés és a tárgyalásról lemondása esetére indítványozott, azzal azonban, hogy a Kúria a felfüggesztésre már nem látott lehetőséget ugyan ezen bűncselekmény megállapítása mellett. Tény, hogy a felfüggesztés lehetőségét a büntetés mértékétől elkülönülten kell vizsgálni, mint ahogy tette is ítéletében a Kúria. A mértékes indítványban rögzített 7 év közúti járművezetéstől eltiltás büntetés a vádiratban rögzített tényállással azonban nem áll arányban, sokkal inkább a vádirat által nem rögzített azon tényekkel, amelyek már a nyomozás során is tudottak voltak és a bírósági ítéletben kerülnek rögzítésre.

A járásbíróság ítéletében tehát a vádlottat közúti veszélyeztetés büntetében (Btk. 234. §. (1), (2) bekezdés b) pont) találta bűnösnek, nyilvánvalóan több ponton eltérő tényállás mellett. Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás szerint a vádlott a legalább 200 km/h sebességet a jobbra ívelő útkanyarban érte el, ahol is a sebességkorlátozó tábla utasítása 70 km/h maximális sebesség volt. Az extrém sebességgel való közlekedésnek az

elsőfokú bíróság okát is adja, itt már a gyorsajtási rekord rögzítésre kerül ugyanúgy, mint a tanú elismerésének a megszerzése, aki a jobb egyes ülésen foglalt helyet. A baleset mechanizmusában eltérések lényegében nincsenek. Az elsőfokú bíróság azonban rögzítette a vádlott tudattartalmára vonatkozó megállapításait is. Mindezekre figyelemmel az elsőfokú bíróság álláspontja szerint a vádlott tudata átfogta a közvetlen veszély kialakulásának a reális lehetőségét, amelybe belenyugodott. A vádlott tisztában volt azzal, hogy a közvetlen veszély kialakulásának bekövetkezése vagy elmaradása a pusztá véletlentől függ és eziránt közömbös maradt.

A BH.2018.239. sz. jogeset, mely korántsem közlekedési tárgyú, ám a terhelt szándékára, még közelebről az eshetőleges szándékára vonható következtetések tekintetében ad használható eligazítást.³⁸ E határozatban éppen a Legfőbb Ügyészség érvel amellett, hogy az ítéleti tényállás személyi és történeti részében rögzített ténymegállapítások nem kizárólag fizikai jellegű történések, de ún. belső történések, tudati tények is lehetnek.³⁹ Utal arra is, hogy a tudattartalom ténybeli megállapítása lehet a tényállás része, ezért a tudati tények a felülvizsgálati eljárásban nem vitathatók.⁴⁰ A Kúria a BH.2011.3., továbbá a BH.2005.167. sz. jogesetben rögzíti, hogy az ítéleti tényállás személyi és történeti részében rögzített ténybeli megállapítások nem kizárólag fizikai jellegű külső történések, de ún. belső történések, tudati tények is lehetnek. A tudattartalom ténybeli megállapítása lehet a tényállás része, ezért a tudati tények a felülvizsgálati eljárásban nem vitathatók, másként fogalmazva a tényállás részét képező tudati tények sérelmezése a tényállás tilalmazott támadása miatt a törvényben kizárt.⁴¹ A Kúria ennek kapcsán rámutat arra is, hogy a BH.2011.3. döntésének indokolása a fentieket igazán szemléletesen teszi: „az ügyben eljáró bíróságok ténybeli következtetéssel állapították meg, hogy a terhelt azért vágott a sértett jármű elé, mert meg akarta állítani, a sértett az ütközést csak úgy tudta elkerülni, hogy a járdára felhajtott, a közvetlen veszélyhelyzet fennállt, ebből következően az irányadó tényállás támadását jelenti annak vitatása, hogy a terhelt közlekedési szabályszegése és ezzel okozati összefüggésben a közvetlen veszélyhelyzet kialakítása nem volt szándékos, ezért a Be. 423. §. (1) bekezdésébe írtakra figyelemmel a felülvizsgálati indítvány ebben a részében a törvényben kizárt. Rámutat a Kúria arra is a BH.218.239.sz. jogeset 37. pontjában, hogy „egyfelől a tényből tényre vont következtetés is tény, másfelől a jogkövetkeztetésnek is ténybeli alapon kell nyugodnia akkor is, ha jogkövetkeztetés közvetlenül egy vagy több megállapított tényből került levonásra (ellenkező esetben a jogkövetkeztetés mint tudati tény nem is volna kontrolálható). Ebből pedig az következik, hogy – mivel az ítéleti tényállás részei lehetnek a tudati tények is – amennyiben az irányadó tényállás egyidejűleg akár primer, akár szekunder tényként és értelemszerűen jogkövetkeztetésként is tartalmazza az elkövető cselekvésével kapcsolatos tudati tényeket, akkor ezekre is érvényesül a támadhatatlanság szabálya. Álláspontom szerint ebből a kúriai határozatból

38 vö BH.2018.239.sz. jogeset

39 BH.2005.167

40 BH.2011.3.

41 Bfv.II.818/2014/6.

az mindenképpen rögzíthető, hogy a vádlott tudattartalmára vonatkozó megállapításoknak helye van a tényállásban, ha pedig azok a tényállás részét képezik, akkor az már a felülvizsgálati eljárás során nem támadhatóak. Ennek az ügynek a megítélése kapcsán pont ezek a senki által nem vitatott tények és körülmények vezetnek el az elsőfokú bíróság álláspontja szerint a vádlotti tudattartalom pontos meghatározásához, amelyek a luxuria és a dolus eventualis elhatárolását eredményezik. A vádlotti vallomás részbeni cáfolata és a további bizonyítékok összevetése, a mérlegelés logikai vonala valójában senki által nem vitatott már az elsőfokú ítéletet követően, így az lényegében minden különböző álláspont alapját képezi. Bizonyítottá vált tehát a sebességrekord megdöntési kísérlet, az, hogy a vádlott korábban is száguldozott 200 km/h-t megközelítő sebességgel, hogy tisztában volt az autó műszaki állapotával, azzal mindenképpen, hogy a hátsó biztonsági övek működésképtelenek, a tél dacára nyári gumikkal próbálkozik egy általa ismeretlen útszakaszon, nem autópályán, éjszaka órákban sebességrekordot megdönteni a hátsó utasok tiltakozása ellenére a jobb első utas biztatására és képernyőfelvételek elkészítése céljából. Nem vitás az sem, hogy a téli időjárási körülmények ellenére az út nem csúszott, műszaki hibára sem hivatkozott senki, de tény az, hogy a vádlott érezte a hideget és azt, hogy a levegő kezd lehűlni, amelyet az elsőfokú bíróság nyilván azért rögzített, mert egy hétköznapi ember számára még vezetési tapasztalat nélkül is köztudomású tény, hogy február közepi téli időjárásban a közút fagyossá, csúszóssá válhat és még az sem rendkívüli, hogy ez csak bizonyos helyenként történik meg. Tény, hogy a tanúk kifejezetten tiltakoztak a gyorsítás ellen, amelyet mindannyian egybehangzón adtak elő, még a vádlottat biztató jobb egyes utas is, sőt P.B. sértett kifejezetten úgy nyilatkozott, hogy érezte, hogy rövid időn belül baj lesz a száguldozásból, ezért hívta fel a vádlottat arra, hogy fejezze be. Meglátásom szerint a sértetti figyelmeztetések fontos tények az ügyben, ugyanis a vádlott ezekre, ha nem is a külvilág számára felismerhetően, de mindenképpen reagált. Az is tényként rögzítésre került, hogy a vádlott biztosan hallotta a figyelmeztetéseket. Így nem vitás, hogy más megítélés alá esik egy gépjárművet egyedül használó vádlott esetén a körülmények dacára történő virtuskodás, ahol szerencsés esetben más közlekedő híján saját testi épségét kockáztatja. Jelen esetben nem ez történt és a vádlotti magatartásból egyértelműen levonható az a következtetés, hogy ha a külvilág számára nem is nyilvánult meg, de gondolati síkon elvetette a kérést, fittyet hányva a hátsó utasok félelmére, amelyek általa tudottan is jogosak voltak. Köztudomású tény az is, hogy a biztonsági öv használata bármely közlekedési helyzetben életet menthet vagy súlyos sérülésektől mentheti meg a használóját, amelyből az ellenkezőre történő következtetés is nyilvánvaló. Itt rögtön hozzá kell tennünk azt is, hogy a 200 km/h sebességet meghaladó rekordkísérlet megdöntésére irányuló száguldozás messzemenőkig nem tekinthető egy átlagos közlekedési helyzetnek és akkor még a helyi adottságokról, útviszonyokról, sebességkorlátozásról, kanyarról nem is beszéltünk. A sértettek tiltakozása álláspontom szerint semmilyen módon nem jelenik meg az ügyészi érvelésekben. A szakértő rámutatott arra, hogy a jármű hátsó biztonsági övei oly mértékben voltak használhatatlanok, hogy a gépkocsival

közlekedni sem lett volna szabad. Ami tehát az elsőfokú bíróság álláspontjának markáns eltérését okozza az ügyészi állásponthoz képest a közvetlen veszély létrejötte és a vádlott ehhez való tudati és érzelmi viszonyulása. A veszélyhelyzet bekövetkezése az ügyben senki által nem vitatott, azonban az elsőfokú bíróság megjelöli azt a pontot, amikor az absztrakt veszélyt felváltja a közvetlen veszély, azaz a veszély kilép az absztrakt jellegéből és a konkrét helyzetben konkrét személyekre realizálódik és bekövetkezése valószínűvé válik. Nem vitásan mind a bírói gyakorlat, mind a jogirodalom szerint a veszély akkor közvetlen, ha reális esélye van annak, hogy konkrét személyek rövid időn belül megsérülhetnek, meghalhatnak vagy egyéb súlyos eredmény jöhet létre, ha azonnal vagy rövid időn belül nem kezd meg ennek elkerülését szolgáló hatékony műveletet, beavatkozást. Az elsőfokú bíróság ennek a közvetlen veszély bekövetkezésének a pillanatát rögzítette.⁴²

Az elsőfokú bíróság jogi indokolásából kiemelendő az EBD2018.B.10. számú eset, amely azt rögzíti, hogy a jelentős mértékű és többször megvalósított sebességtúllépés közvetlen veszély okozása nélkül nem valósítja meg a közúti veszélyeztetés büntetét.⁴³ Ami érdekes és esetünk szempontjából fontos megállapítás, hogy az eshetőleges szándék vizsgálatakor a bíróság arra az álláspontra jutott, hogy az azért nem állapítható meg a vádlott részéről, mert igen jelentős vezetői tapasztalattal rendelkezett, ismerte a gépkocsiját, a balesetet megelőzően több ezer kilométert vezetett, a járművet a műszaki paraméterei alkalmassá tették a nagy sebességgel való biztonságos közlekedésre, továbbá a vádlott autópályán közlekedett kedvező időjárási és jó látási viszonyok mellett közepes forgalomban, ráadásul a balesetet megelőzően több autópálya szakaszon is túllépte a megengedett sebességet, azonban stabilan tudta irányítani a járművet.⁴⁴

Már első olvasatra is nyilvánvaló, hogy a feldolgozott jogeset nem ezt a kategóriát képezi le és ha az állásfoglalás mindezen körülményekből helyes következtetést vont le a vádlott eshetőleges szándékát illetően, annak kizárása mellett, akkor talán annak ellenkezőjére való következtetés nem az ördögtől való, vagyis az, hogy a vádlott mindezen körülmények közül egyikben sem bízhatott, legfeljebb abban – bár erre pontos adatok nincsenek -, hogy korábban már megúszott néhány száguldozást. Mivel azonban jelenleg rekord kísérletről volt szó, így tulajdonképpen még ezt sem állíthatjuk, hiszen éppen a lényege szerint ilyen sebességgel még nem közlekedett. Összegzésképpen tehát kiemelni kívánom, hogy az elsőfokú bíróság ítéletének sarkalatos pontja a közvetlen veszélyhelyzet alátámasztására, hogy a szándékosan előidézett, majd fenntartott veszélyt a vádlott elhárítani sem próbálta, 3 másodpercen át közel 200 méterhosszan. Persze vitatható és lényeges álláspontbeli különbséget eredményez az, hogy a vádlott a lábát a gázpedálról levette – azaz engedte a motorfőket érvényesülni – ebben a helyzetben elhárításnak tekinthető-e. Álláspontom szerint nem, de feltehetően a vádlott szerint sem, hiszen a vészfékezésbe később belefogott. Meglátásom szerint itt fontos különbség van az álláspontok között, hogy ez kevésbé hatékony elhárítás vagy közömbös viszonyulás a helyzethez. Ám ebben

42 Veszprémi Járásbíróság 15.B.908/2020/30.sz. ítéletének 10. oldal [54] bekezdés

43 vö. EBD.2018.B10.

44 Kaposvári Törvényszék 1.Bf.596/2016. döntés

az előzmények, a hátsó utasok félelmei és figyelmeztetései, a gépjármű minősége és műszaki állapota és az időjárási viszonyok ténye, amelyek teljes mértékben ismertek voltak a vádlott előtt, eligazítást adhatnak. E körben további érdekesség, hogy a védelem szakértőhöz intézett kérdései között szerepelt az is, hogy egy ilyen korú és minőségű autóval egyáltalán lehetséges-e 200 km/h sebességgel közlekedni. Ezt a kérdést megítélésem szerint a vádlottnak kellett volna saját magának feltenni, a szakértő egyébként igenlő választ adott rá.

Az elsőfokú bíróság álláspontjának és különösen jogi érvelésének alátámasztására segítségül hívott egy másik Veszprém megyei ítéletet, amely nem vitathatóan sok hasonlóságot mutat ügyünkkel, nem utolsó sorban pedig a jogi érvelése is sok tekintetben egybeesng a már részletesen ismertetett büntetőüggyel.

A fentiekre figyelemmel röviden és kiemelésszerűen ismertetem tehát a járásbíróság ítéletét és mivel az másodfokon jogerőre emelkedett, a törvényszék jogi indokolásának lényegét is.

Az ügyben a járási ügyészség halált okozó közúti veszélyeztetés büntette miatt emelt vádat a vádlottal szemben és a járásbíróság ezen bűncselekményben is marasztalta. A vádlott érintve volt egy próbára bocsátás megszüntetésében is, azonban mindezekkel együtt vele szemben 7 év 6 hónap börtönbüntetés és 5 év közúti járművezetéstől eltiltás, továbbá 7 év közügyektől eltiltás mellékbüntetés kiszabására került sor. Az elsőfokú bíróság által rögzített tényállás szerint a vádlott, bár 2 éve rendelkezett vezető engedéllyel, mindösszesen 500.000 km-t vezetett, jelen esetben egy kölcsönkapott gépjárművel, ami a közlekedésre alkalmatlan volt, tekintettel arra, hogy a gépkocsi ABS fékrendszere hibás volt. A vádlott gépkocsijában 2 további személy tartózkodott, mindhárman biztonsági övet használtak, miközben T. belterületén a déli tehermentesítő úton közlekedtek a veszprémi út irányából a vasútállomás irányába. A körforgalom elhagyását követően azonban a vádlott versenyezni kezdett egy vele azonos irányba haladó, azonos sebességű ismeretlen személy által vezetett sötét színű személygépkocsival, majd mintegy 500 méter megtételét követően egy kereszteződésnél kb. 118-122 km/h sebességgel haladva az előtte haladó fent említett ismeretlen személygépkocsi előzésébe kezdett. Ekkor a vádlott a záróvonalat szándékosan átlépte, áttért a szembejövő fogalom számára fenntartott balra kanyarodás céljából kialakított forgalmi sávba, ahol elhaladt az ismeretlen személygépkocsi mellett, ami szintén nagy sebességgel közlekedett, annak ellenére, hogy 70 km/h sebességkorlátozást jelzett a tábla. Haladása közben észlelte a vádlott, hogy vele szemben a sértett közlekedik kerékpárjával, ezt követően, bár fékezni kezdett, a gépkocsijának bal elejével neki ütközött az út síkjával teljes mértékben párhuzamosan haladó kerékpár elejének, amikor is a személygépkocsi 105-115 km/h sebességgel haladt. Az ütközéssel a vádlott által vezetett személygépkocsi teljes terjedelmében a kanyarodók számára fenntartott sávban tartózkodott, illetve az ütközés után 70 méteres féknyomot hagyott. A baleset következtében a sértett olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy a helyszínen elhalálozott, halála és az általa elszenvedett közlekedési baleset között közvetlen okozati összefüggés állt fenn.

Ebben az esetben a vádlott mindvégig tagadta, hogy versenyzett volna az előtte haladó gépkocsival, azonban érdektelen tanúk vallomása alapján ezt a bíróság kétséget kizáróan állapította meg. Az elsőfokú bíróság leszögezi, hogy a szakértői vélemény alapján kialakított álláspontja szerint a vádlottnak már 80-90 méter távolságról észlelnie kellett volna a gyalogost, azonban ezzel szemben az bizonyítható egyértelműen, hogy a vádlott kb. 40 méter távolságról észlelte.⁴⁵ Ebben az ügyben az elsőfokú bíróság messzemenő jogi következtetésekbe nem bocsátkozott, már a gépjármű állapota és a szándékos KRESZ szabályszegés lényegében elvezette a bíróságot a bűncselekmény megállapításához. A másodfokú ítélet a bűncselekmény elnevezésének pontosítása mellett enyhítette a kiszabott szabadságvesztés tartamát 5 év 6 hónapra. A törvényszék nyilvános ülésén az ügyész súlyosításra irányuló indítványt terjesztett elő, leginkább a bűncselekmény tárgyi súlyával és a bekövetkezett eredménnyel érvelve, továbbá azzal, hogy a vádlott terhére többszörös KRESZ szabályszegés róható és hogy a bűncselekmény mélyen felháborította T. város közvéleményét, így az ügyész álláspontja szerint az elsőfokú bíróság által kiszabott 7 év 6 hónap börtönbüntetés és az 5 éves járművezetéstől eltiltás sem a speciális, sem a generális célokat nem szolgálja. A vádlott védője azonban perbeszédében azzal érvelt, hogy vizsgálni szükséges, hogy a vádlott által felismerhető konkrét veszélyeztetés megvalósult-e vagy csak absztrakt veszélyhelyzet alakult ki és a bíróságnak az elkövető szándékán keresztül kell ebben állást foglalni. Arra hivatkozott, hogy a vádlott, amikor a konkrét veszélyhelyzetet felismerte, elkövetéssel megkísérelte a baleset elhárítani, mely vádlotti magatartás nemcsak az egyenes, de az eshetőleges szándékosság megállapítását is kizárja és a bűncselekmény minősítése tekintetében annak nincs relevanciája, hogy a két személygépkocsi valójában versenyzett-e egymással. A védő álláspontja szerint a szándékosság, a konkrét veszélyhelyzetre még eshetőleges jelleggel sem terjedt ki és ezért azt indítványozta, hogy a bíróság a közút baleset gondatlan okozásának vétsége miatt alkalmazzon jogkövetkezményt, melynek során enyhítse az álláspontja szerint súlyos, megtorló jellegű büntetését. Ezen védői érvelés nyert cáfolatot, legalábbis a törvényszék álláspontja szerint, amikor a másodfokú bíróság a vádlott védőjének az eltérő jogi minősítés megállapítására irányuló indítványát elutasította. A törvényszék rögzítette, hogy a vádlott által vezetett gépjármű az 50 km/h sebességhatárt jelentősen túllépve érkezett a kereszteződésbe és megkezdte az ismeretlenül maradt személygépkocsi előzését. Rögzítette a törvényszék azt is, hogy helyes az elsőfokú bíróság azon következtetése, hogy egy mindennapi forgalmi szituáció alakult át a két gépkocsi közötti versenyé, még akkor is, ha a másik személygépkocsi vezetőjének személyazonossága nem nyert bizonyosságot és az sem, hogy a versenyre vonatkozóan létrejött-e előzetes megállapodás. A törvényszék elfogadta az elsőfokú bíróság azon irányú érvelését is, hogy sem az előzőtt gépjármű nem tarthatta ki a kerékpárost, sem a közvilágítás hiányosságai nem álltak fenn, továbbá nem a kerékpáros kanyarodott a gépjármű elé, aki tényszerűen egyébként láthatósági mellényt is viselt. Leszögezi ugyanakkor a másodfokú bíróság, hogy a bizonyítási eljárás során

45 vő. Tapolcai Járásbíróság 2.B.54/2013/45.sz. ítéletével

megállapítást nyert, hogy a vádlott több alapvető KRESZ szabályt is megszegett, mind a sebességhatár jelentős túllépésével, mind a kereszteződésben történő előzéssel, záróvonal átlépéssel és a szembe forgalom számára fenntartott kanyarodósávban történő haladással. A többszörös KRESZ szabályszegések által megteremtett helyzet már önmagában veszélyt jelent a közlekedés biztonságára, illetve a közlekedésben résztvevők életére és testi épségére. Rámutat a másodfokú határozat arra is, hogy a vádlott a közlekedési szabályok sorozatos megszegésével olyan közlekedési helyzetet teremtett, amelyben a baleset bekövetkezésének lehetőségével reálisan számolnia kellett. A konkretizált veszélyhelyzet vonatkozásában úgy foglalt állást a bíróság, hogy a vádlott által kialakított veszélyhelyzet nem rekedt meg az absztrakt veszély szintjén, hiszen az a konkrét forgalmi helyzetben konkrét személy veszélyeztetését jelentette, miután a vádlottnak reálisan számolnia kellett a szembe forgalom számára fenntartott kanyarodósávban közlekedőkre. A másodfokú bíróság rámutatott, hogy a konkrét és közvetlen veszély a vádlott számára, aki az általa vezetett gépkocsival teljes terjedelmében a szembe forgalom számára fenntartott kanyarodó sávban volt a baleset pillanatában, felismerhető volt. A közúti veszélyeztetés büntetőtének megállapítása tekintetében pedig ennek van relevanciája. Rámutatott ugyanakkor a törvényszék arra is, hogy álláspontja szerint nem helyes az a védői érvelés, miszerint a vádlott a kerékpár észlelését követően a gépkocsi elkörmányzásával kísérletet tett a baleset elhárítására, s így arra vonható következtetés, hogy a súlyosabb eredmény vonatkozásában szándékosság nem róható a vádlott terhére.⁴⁶

Álláspontom szerint kétségtelenül mutat a két ügy hasonlóságot, azonban az, hogy a veszélyhelyzet létrehozásán túl a vádlottnak a biciklis sértett személyére konkretizált veszélyeztetésére akár eshetőleges szándéka is kiterjedt volna, az vitatható. Ha pedig ez így van, akkor az utóbbi eset sokkal inkább luxuria a vádlott részéről, mint az általunk részletesen elemzett ügyben. Különösképpen azért is, mert a korábban már lefektetett bírói gyakorlat alapján az nem vitásan leszögezhető, hogy a sorozatos KRESZ szabálysértések még oly súlyosságuk mellett sem – ideértve az extrém sebességtúllépést is – elegendők önmagukban a közúti veszélyeztetés megállapításához. A biciklivel közlekedő sértett tekintetében pedig a személyre szabott konkrét veszélyeztetés megállapíthatósága mellett igazából érvek nem kerültek rögzítésre, pusztán a szembe jövő sávban haladás lehetősége, ami azért a többségi álláspont szerint absztrakt veszélyt jelent. Utóbbi okfejtés miatt tartottam érdekesnek és kissé bővebb bemutatásra érdemesnek a fent megjelölt jogesetet is, bár ebben az ügyben pusztán a védő részéről volt vitatott a bűncselekmény minősítése.

A fenti gondolati kitérő után pedig az általam vizsgált ügy elsőfokú határozatát követő jogi álláspontok értékélését folytatom, mind a védői, mind az ügyészi fellebbezéssel.

A védői fellebbezés lényegét tekintve a bűnösség vonatkozásában nem vitatta az elsőfokú bíróság álláspontját, azonban azt hangsúlyozta, hogy védenca a vészfékezés ellenére sodródott a bal oldali sávba, majd ütközött a szalagkorlátba. A védő álláspontja, hogy a

46 Veszprémi Törvényszék I.Bf.891/2013/7.sz. határozata

vádolt a gázpedálról a lábát levette, a veszélyhelyzetet csökkenteni próbálta, az, hogy ez nem vezetett a sodródás elhagyásához és a veszélyhelyzet csökkentése nem volt elég hatékony, nem teszi meg nem történtté azt, hogy a vádlott erre kifejezetten törekedett. Az pedig nem lehet kérdéses, hogy sem magát, sem az utasokat, sem a nehezen megszerzett gépjárművét sem akarta veszélybe sodorni. Álláspontom szerint a védő által kifejtettek messzemenőkig leegyszerűsítik és torzítják a tényeket. Az elsőfokú bíróság sem a pusztán sebességtúllépéssel indokolta a szándékos cselekmény megvalósítását a vádlott részéről és pusztán annak a kijelentése, hogy nyilvánvalóan nem akarta veszélyeztetni az autóját és az autójában utazókat, minden alapot nélkülöz. Sőt, ellenkezőleg még a sértettek felhívását követően sem mondott le a veszélyhelyzet fenntartásáról az általa ismert valamennyi baleset irányába mutató körülmény tudatában. Az pedig, hogy a vádlott nem rendelkezett tapasztalattal vagy nem volt helyismerete, de ennek ellenére sebességrekord megdöntésére vállalkozott éjszakai időpontban egy általa ismeretlen útvonalon, ahol ennek az elképzelésének vagy vágyának egyetlenegy feltétele sem állt fenn, többek között a rutin hiánya is ezek közé tartozott, nos, ez álláspontom szerint nem az enyhébb minősítés felé mutat.

A járási ügyészség fellebbezése és egyúttal álláspontja sokkal izgalmasabb. Azt nem kifogásolja, hogy a bíróság a vádirati tényállást ítéleti tényállásában kiegészítette a vádlott tudattartamára vonatkozó okfejtéssel. Oszítja a bíróság azon álláspontját is, hogy a vádlott csekély vezetési tapasztalattal rendelkezett és a járműve nem volt megfelelő műszaki állapotban, ezért extrém sebessége mellett a káros eredmény elmaradásában való bizakodása erősen megkérdőjelezhető. Az ügyész ezen érvelése meglátásom szerint az elsőfokú bíróság álláspontját támasztja alá. Majd ezt követően egy kis logikai bukfenc segítségével azt rögzíti, hogy azonban a vádlott cselekménye a nagyfokú gondatlanság talaján maradt. Képességeit a vádlott jelentősen túlbecsülve nagyon könnyelműen bízott a káros következmények elmaradásában. Nyilvánvalóan saját magát sem akarta utasaival együtt még eshetőleges szándékkal sem veszélybe sodorni. A gondolatmenet alátámasztására pedig leszögezi azt, hogy korábban is közlekedett már a vádlott ugyan a 200 km/h határt el nem érő sebességgel, ennek káros következményei elmaradtak, így bizakodása jelen cselekményt megelőzően nem volt teljesen alaptalan.

Számomra nem világos, hogy mivel támasztható alá az a kijelentés vagy az a következtetés, hogy nyilvánvalóan nem akarta a vádlott sem magát, sem az utasait veszélybe sodorni, ugyanis a beszerzett bizonyítékok teljes mértékben ellentétes irányba mutatnak, amelyet az elsőfokú bíróság alaposan és körültekintően ki is fejtett és értékelt. Sajnos a büntetőeljárás során nem hangzott el olyan kijelentés, amely arra utalt, hogy féltette volna a vádlott akár a saját életét és testi épségét, akár rettegő utasainak biztonságát vagy akár csak a gépjárművét, amely egyébként a védői kérdésekből visszakövetkeztetve kevésbé volt alkalmas sebességrekordok megdöntésére minősége és életkora alapján. Az ilyen kijelentésekkel és következtetéssel az a probléma, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékokkal szemben feltételezésekből indul ki, abból, hogy egy átlagos, hétköznapi ember nem veszélyezteti a tulajdonát, a barátai és a saját maga testi épségét és egészségét. Ez esetben

azonban nincs bűncselekmény és büntetőeljárás sem. Az ügyészi álláspont rögzíti azt is, hogy a jelentős sebességtűllépés valóban a célpotenciált jelentősen növeli, míg az utasok biztonságérzetét csökkenti és egyfajta veszélyhelyzetet is teremt, de önmagában konkrét veszélyeztetési szándék, konkrét veszélyhelyzet hiányában a közúti veszélyeztetés megállapítására nem feltétlenül alkalmas. Azonban egyetlen egy szót sem ejt arról, hogy milyen oknál fogva látja úgy a bíróság érvelésével szemben, hogy a közvetlen veszélyhelyzet nem következett be. Ezen állításával mindenképpen szemben állítható az a korábbi kijelentése, amelyben azt rögzítette, hogy a vádlott extrém sebessége mellett a káros eredmény elmaradásában való bizakodása erősen megkérdőjelezhető. Ezt a „megkérdőjeleződést” kellett volna úgy vélem kifejtetni, hiszen pont ez a határvonal a gondatlanság és az eshetőleges szándék között. A büntetés kiszabása körében az ügyész a fentiekben túlmenően egyetértett a 9 év tartamú járművezetéstől eltiltással is, a cselekmény minősítésétől függetlenül azt törvényesnek és megalapozottnak találta. Megjegyezni tartom szükségesnek, hogy az ügy megítélése szempontjából fontos bizonyítékok, így a vádlott, a tanú, a sértettek vallomásai, a rendelkezésre álló műszaki szakértői vélemény, a szakértő előadása és az egyéb tények tekintetében a nyomozáshoz képest a bírósági eljárás során lényeges változások nem következtek be. A vádlotti részbeni beismerés is változatlan maradt, továbbá a bűncselekmény következtében kialakult maradandó fogyatékoság egyik sértett tekintetében, illetőleg a sérülések a többiek vonatkozásában úgyszintén ismertek voltak. Az ügyész a vádiratban felfüggesztett szabadságvesztés kiszabására tett indítványt, míg a fellebbezésében letöltendő szabadságvesztés és igen hosszú tartamú eltiltás szerepel. A tévedés lehetőségének fenntartása mellett számomra ez az ügyészi álláspont azt sugallja, hogy valójában az elsőfokú bíróság az ügyészt a vádlotti tudattartalom tekintetében meggyőzte, ezért ilyen következtelen az érvelés a veszélyhelyzetet illetően, azonban tény, hogy az ügyész maradt az eredeti minősítés, vagyis a közúti baleset gondatlan okozása mellett.⁴⁷

A főügyészi érvelés már arra utal, hogy két, álláspontja szerint döntő jelentőségű körülmény egyáltalán nem lett vizsgálat tárgyává téve. Az egyik, a vádlott tapasztalatlansága a járművezetés terén, a másik pedig a helyismeretének hiánya. A tapasztalatlanságát alátámasztja az, hogy féléves jogosítvánnyal rendelkezett, helyismeretének hiánya pedig, hogy az adott útszakaszon korábban nem vezetett, legalábbis a gyanúsított vallomása szerint, utasként is csak egyszer járt arra. Ez a két tény a főügyészi álláspont szerint elegendő ahhoz, hogy az összes többi körülménnyel alátámaszsa azt, hogy a vádlottnak a szándéka, még az eshetőleges szándéka sem terjed ki a közvetlen veszély létrehozására és bár felfogta az absztrakt veszélyt, de ugyanakkor saját magát, sem utasait, de még a gépjárművét sem akarta veszélybe sodorni. Álláspontom szerint pont az ellenkező következtetés tehető, amit bizonyítékok, tények és vallomások is alátámasztanak; egy tapasztalatlan nem rendelkező személy, ismeretlen útvonalon törekedett arra, hogy minden korábbinál nagyobb sebességgel száguldozzon, még hozzá olyan sebességgel, amit eddig nem ért el. A veszélyhelyzet létrehozása pedig nem vitatott ténykérdés. A főügyészi érveléssel

47 Veszprémi Járási Ügyészség K.483/2019/46.sz. irata alapján

ellentétben álláspontom szerint ez a két körülmény önmagában biztosan nem támasztja alá azt a kijelentést, hogy a vádlott szándéka nem terjedt ki közvetlen veszélyhelyzet létrehozására. A főügyészi érvelés másik szála az, hogy a bírói gyakorlatban kiforrott döntő eleme a közúti veszélyeztetés bűncselekményének az indulati cselekvés. Az elkövető fel-fokozott indulattól vezérelve, akár veszélyhelyzetet is létrehozhat, az indulat motívuma lehet bosszú vagy menekülési szándék; jelen esetben ennek gyanúja sem merült fel, érvel a főügyészség. Ezzel kapcsolatban megjegyezni kívánom, hogy a törvényi tényállás semmi erre vonatkozó megszorítást nem tesz, vagyis az indulati cselekvés és az említett bosszú, avagy menekülési szándék nem feltétlen vele járója a közúti veszélyeztetésnek. Nem vitás, hogy leggyakrabban e körben állapítható meg a bűncselekmény a büntetőfélékezések, leszorítások, avagy a rendőri intézkedés elől történő menekülés kapcsán, de ezen motívumnak a hiánya biztos, hogy nem vezethet oda a gyakorlatban, hogy az elkövető cselekményét feltétlenül gondatlannak kellene minősíteni. Végül a büntetés kiszabása körében a főügyészség álláspontja szerint a bűnösségi körülményeket ugyan helyesen ismerte fel a bíróság, azonban a téves minősítés miatt szabott ki törvénytörtő minősítést, ennek korrigálására tett indítványt a helyes minősítés megállapítása mellett. Ugyanakkor hivatkozva a bírói gyakorlatra, amely álláspontja szerint hasonló esetekben lehetőséget lát a szabadságvesztés próbaidőre történő felfüggesztésére, erre tesz indítványt. Továbbá azt nyilvánvalónak tartja, hogy a vádlottal szemben hosszabb tartamú járművezetéstől eltiltás büntetést kell kiszabni, azonban az ítéletben szereplő 9 évnél alacsonyabb tartamú eltiltás kiszabása indokolt. Utóbbiak tekintetében nem tudok vitatkozni a főügyészség álláspontjával, hiszen egy fiatal felnőtt korú vádlott esetén egy gondatlan bűncselekmény megvalósítását követően a nevelő hatás elérése érdekében általában a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetésnél súlyosabb büntetés kiszabására nincs ok. A főügyészségi átirat tehát úgy tesz az enyhítésre indítványt, hogy teljes mértékben osztja az elsőfokú bíróság bűnösségi körülményeket értékelő tevékenységét, a súlyosító körülmények túlsúlyát, egyetlen egy enyhítő körülmény tekintetében nem foglal állást, miszerint az nem a súlyának megfelelően került volna értékelésre vagy esetleg mérlegelésre. Nyilvánvalóan a bűncselekmény enyhébb minősítésének talaján áll az ügyészi indítvány, de meggyőző indokolást e körben sem nyújtott.⁴⁸

A törvényszék álláspontja lényegében az elsőfokú ítéletben foglaltaktól csak a büntetés kiszabása körében tér el, ugyanis a vádlottal szemben a szabadságvesztés büntetés mértékét 2 év 8 hónapra, a közügyektől eltiltás mértékét 3 évre, a járművezetéstől eltiltás mértékét pedig 5 évre enyhítette a másodfokú bíróság. Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállást megalapozottnak, az indokolási kötelezettségét teljes körűen teljesítettnek tekintette. Utóbbi körben a törvényszék kiemelte, hogy a hátul ülő sértettek kifejezetten többször szóltak a vádlottnak a gyorsajtás miatt, hogy hagyja abba a száguldást, mert nem érzik magukat biztonságban. Azonban a vádlott a sebességrekordjának megdöntése során mit sem törődött a hátul ülők biztonsági övének meghibásodásával, utasai aggódó

48 Veszprém Megyei Főügyészség Bf.367/2021/5.sz. átirata

felszólításával a sebesség csökkentésére, illetőleg azzal, hogy egy számára nem ismert vonalvezetésű úton éjszakai sötétségben vezet, csupán a mindenáron való bizonyítási vágytól hajtva. A másodfokú bíróság egyetértett a bűncselekmény minősítésével is, amelynek kapcsán rámutatott arra, hogy a vádhatóság álláspontját nem osztja és részletesen elemezte az EBD2018.B.10. sz. állásfoglalásában rögzítetteket, amelyek párhuzamban állíthatók jelen ügygel. Rámutatott, hogy a vádlott esetében nem csupán egy jelentős mértékű sebességtúllépéssel előidézett absztrakt veszélyhelyzet kialakításáról beszélhetünk, hanem utasainak egy olyan konkrét veszélyhelyzetbe juttatásáról, amelyben bármelyik pillanatban bekövetkezhet egy olyan közúti baleset, amelynek során egy személy legalább 8 napon túl gyógyuló sérülést szenved. A vádlott részéről nem csupán egy egyszerű extrém mérvű gyorsajtásról beszélhetünk, hanem a fent felsorolt körülmények, az objektív tények, valamint a vádlott tudattartalmának vizsgálata alapján levonható az a következtetés, hogy a vádlott, noha magatartásának következményeit kifejezetten nem kívánta, ám azokba belenyugodva cselekedett, eshetőleges szándéka pedig kiterjedt arra, hogy a sebességrekord megdöntése során elveszítheti a gépjárműve feletti uralmát és olyan baleseti szituáció következik be, amelynek során utasai, azaz konkrét meghatározott személyek élete, testi épsége kerülhet reális veszélybe. Érvelésének alátámasztására a törvényszék segítségül hívta a BH.2010.58 és a BH.1986.352. sz. jogeseteket is, amelyek szintén értékelésre kerültek már általam is korábban. A büntetés kiszabása során a törvényszék elsősorban az enyhítő körülmények közül a vádlott fiatal felnőtt korát hangsúlyozva látott lehetőséget alacsonyabb tartalmú szabadságvesztés büntetés kiszabására és ugyancsak ezen indoknál fogva a járművezetéstől eltiltás mértékének csökkentésére is. Tény az, hogy ebben az ügyben a bíróságok részéről mindeddig következetes álláspont került kialakításra, mind a bűncselekmény minősítése, mind az azzal arányos jogkövetkezmény alkalmazása terén, azzal azonban, hogy a törvényszék látott okot az enyhítésre, amelynek indokát adta.⁴⁹ A vádhatóság részéről azonban a bűncselekmény minősítésén túl a jogkövetkezmények tekintetében következetesség semmiképpen sem ismerhető fel, hiszen váltakozva tesznek indítványt felfüggesztett, illetőleg végrehajtandó szabadságvesztésre, amely feltételezésem szerint a minősítésbeli bizonytalanságot is takarhatja.

A felülvizsgálati indítványban a főügyészség lényegében a fellebbezésében foglaltakat rögzítette ismételten, ezzel kapcsolatos álláspontomat a főügyészi átirat kapcsán már részletesen kifejtettem.

Végül pedig a Kúria ítéletéről ejtek néhány szót. A Kúria a terhelt cselekményét közúti baleset okozása vétségének (Btk. 235. §. (1), (2) bekezdés a) pont I. fordulat) minősítette, a szabadságvesztés tartamát 1 év 8 hónapra enyhítette, mellőzve egyúttal a közügyektől eltiltást, a szabadságvesztés végrehajtását fogház fokozatban rögzítve, egyebekben pedig a megtámadott határozatokat hatályában fenntartotta. Részletesen foglalkozik a vádlott és védőjének álláspontjával is. Ezen fellebbezések azon túl, hogy az irányadó tényállást támadják, ami a felülvizsgálat céljával természetesen ellentétes, arra mutatnak rá, hogy a

49 vö. Veszprémi Törvényszék 3.Bf.416/2021/15/III.sz. ítélete alapján

terhelt szándéka még eshetőlegesen sem terjed ki a közvetlen veszélyhelyzet kialakulására, amely körülményt leginkább az támaszt alá, hogy a sebességkorlátozó táblát észlelve a vádlott 40-50 km/h sebességgel csökkentette a sebességét, könnyelműen bízva abban, hogy a kanyarig érve el tudja kerülni a közvetlen veszélyhelyzet bekövetkezését. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a sebességkorlátozó tábla nem közvetlenül a kanyar előtt volt kihelyezve, hiszen még a táblát követően 199 métert tudott megtenni az egyre lassuló gépjárművel a kanyar elérésig. A Kúria határozata tartalmazza a Legfőbb Ügyészség Bf.196/2022/2.sz. átiratában foglalt ügyészi érvelést is, amely a minősítés tekintetében leginkább azzal érvel, hogy a bíróságok meghatározó jelentőséget tulajdonítottak a jármű közúti közlekedésre alkalmatlanságának, a terhelt tapasztalatlanságának, helyismere hiányának és az általa megvalósított extrém mértékű sebességtúllépésnek. Az ügyészség álláspontja szerint azonban egyértelműen kitűnik, hogy a terhelt a jelzőtábla észlelésekor gázlévétellel és motorfékkel lassította a járművet, amelyben maga is tartózkodott. Tehát a terhelt tényállásban rögzített magatartása egyértelműen a baleseti, ily módon a közvetlen veszélyhelyzet elhárítását célozta, amely kétségkívül nem vezetett eredményre, de önmagában a baleset bekövetkeztének a tényéből nem lehet visszakövetkeztetni a terheltnek a közvetlen veszélyeztetésre irányuló eshetőleges szándékára. A Legfőbb Ügyészség álláspontja szerint a terheltet nem lehetett rutintalan vezetőnek tekinteni, ráadásul az útburkolat teljesen száraz volt, ily módon a tapadási viszonyok szempontjából az e körben megállapított hiányosságoknak nem volt érdemi jelentősége. Ezen érdemi körülmények talaján pedig a terhelt alappal bízhatott abban, hogy a közvetlen veszély nem jön létre, amelynek elhárítása érdekében kifejtett magatartása jelentős mértékben célszerűnek tekinthető és a forgalmi helyzettel adekvát.

A Kúria maga is leszögezi – csakúgy, mint az előtte állást foglalo bíróságok, vádhatóságok -, hogy a közúti veszélyeztetés elkövetésének elkövetési magatartása a közúti közlekedés szabályainak a megszegése, eredménye pedig a közvetlen veszélyhelyzet bekövetkezése, ami a baleset bekövetkeztének és a testi sérülés létrejöttének a reális veszélyét jelenti. Tehát e bűncselekmény csak szándékosan, akár egyenes, akár eshetőleges szándékkal követhető el és az elkövető szándékának mind a közlekedési szabályszegés, mind a közvetlen veszélyhelyzet tekintetében fenn kell állnia, továbbá a közúti közlekedési szabály megszegése és a közvetlen veszélyt eredményező veszély között okozati összefüggés fennállta szükséges. Utal arra is a Kúria, hogy a közvetlen veszély meghatározott személyre és helyzetre konkretizált veszélyt jelent, vagyis olyan helyzetet, amikor az élet és testi épség vagy egészség sérelmének a reális veszélye a veszély absztrakt jellegeből kilépve határozott és külsőleg is felismerhető formában egyes személyekhez vagy meghatározott személyekhez kapcsolódva jelentkezik. Távollabbi veszély lehetősége esetén nincs mód a Btk. 234. §. szerinti bűncselekmény megállapítására. Ugyanakkor utal arra, hogy törvénysértő a terhelt bűnösségének megállapítása, ha a tényállásból a közvetlen veszélyhelyzet létrejötté, illetve a terhelt annak előidézésére vonatkozó szándékossága nem tűnik ki (BH.2021.325.). A Kúria határozatában rámutat arra, hogy a bíróságok a

terhelt tudattartalmának a megítélését illetően meghatározó jelentőséget tulajdonítottak a jármű közúti közlekedési alkalmatlanságának, a terhelt tapasztalatlanságának, helyismerete hiányának és az általa megvalósított extrém mértékű sebességtúllépésnek. Azonban árnyalja a képet, hogy bár a kocsi nyár gumikkal volt felszerelve és fagyponthoz közeli hőmérséklet volt, az útburkolat azonban száraz volt, a gépjármű közlekedésre való alkalmatlansága kizárólag azon alapult, hogy a hátsó biztonsági övek nem működtek, ami értelemszerűen nem a baleset létrejöttével, hanem legfeljebb a baleset következményeinek súlyosságával állhat oksági kapcsolatban. A Kúria álláspontja szerint az ügyben annak is jelentősége van, hogy a terhelt maga is a gépkocsiban volt és a vele utazó személyek a barátai, akikkel aktuálisan nem merült fel semmilyen konfliktus helyzet, így a terheltnek semmi oka nem volt maga és a barátai szándékos veszélyeztetésére. A Kúria az igazságügyi műszaki szakértő által kidolgozott sebességtartományok összevetése alapján arra a következtetésre jutott, hogy a kanyar ívmeneti határsebessége 100-110 km/h, illetőleg a terhelt által ténylegesen lelassított jármű sebessége 115-125 km/h, amely egymáshoz közelítő érték. Mindezek alapján megalapozatlan az a jogkövetkeztetés, miszerint a terhelt a felismert veszélyhelyzet iránt közömbös maradt, a kifejtettek szerint a baleset elkerülése érdekében célirányosan cselekedett, csökkentette a sebességét, ezt azonban már nem tudta olyan mértékben lassítani, hogy a balesetet elkerülje. A Kúria hangsúlyozta azt is, hogy a terhelt vezetési tapasztalatának mértéke és a gépkocsi biztonságos közlekedésre való alkalmatlansága nem áll összefüggésben a közvetlen veszélyhelyzet létrejöttére irányuló szándékossággal vagy annak hiányával. Az kétségtelen, hogy jelen ügyben nem autópályán, hanem egy jó minőségű főúton került sor a cselekményre, amelyen azonban egyáltalán nem volt forgalom, így ebben az ügyben sem merült fel adat arra nézve, hogy a terhelt cselekménye bárki más közlekedő biztonságát veszélyeztette volna. Mindezekre figyelemmel a közvetlen veszély létrejöttének tekintetében a Kúria álláspontja szerint a szándékossága nem, csupán a tudatos gondatlansága állapítható meg a vádlottnak.

Álláspontom szerint azonban a terhelt tudattartalmának a megítélésakor nagy jelentősége van a fenti körülményeknek, hiszen a bíróság határozatában rögzítette, azok senki által nem kerültek cáfolatra, ilyen a nyári gumi, az extrém mértékű sebességtúllépés, stb., de még fontosabb az a tény, amivel a Kúria határozata egyáltalán nem foglalkozik, hogy az utasok kifejezetten felszólították a vádlottat arra, hogy fejezze be a száguldozást, hiszen nyilvánvalóan még egy vezetői jogosultsággal nem rendelkező ember is tisztában van azzal, hogy a működésképtelen biztonsági övek kiszolgáltatottságában levő hátsó utasok könnyen szenvedhetnek nagyon súlyos, akár halálos kimenetelű sérüléseket. Nem tehető álláspontom szerint megnyugtatóan olyan kijelentés, hogy a vádlott fel nem foghatta cselekményének következményeit, hiszen annak abbahagyására kifejezetten figyelmeztették. Ugyanakkor nem vitatható természetesen a Kúria határozatában az a megállapítás, hogy a személygépkocsi közlekedésre való alkalmatlansága a hátsó biztonsági övek működésképtelenségén alapult. Ez nem a baleset létrejöttével, hanem legfeljebb

a baleset következményeinek súlyosságával áll oksági kapcsolatban. Ez tény, de annak a biztos tudata, hogy a hátsó utasok teljes mértékben kiszolgáltatottak a vádlott által is tudottan – ennek a kiszolgáltatottságnak hangot is adtak – már nem kerülhető el figyelembe veendő körülményként. Ezzel szemben a Kúria annak tulajdonít jelentőséget, hogy a terhelt maga is a gépkocsiban volt és a vele utazó személyek a barátai, akikkel aktuálisan nem merült fel semmilyen konfliktus helyzetük, tehát semmi oka nem volt a maga és a barátai szándékos veszélyeztetésének. Ezek azonban pusztán feltevések. Mindezekre vonatkozóan sem a terhelt, sem a tanúk részéről semmilyen kijelentés nem hangzott el, az pedig ismert tény, hogy vannak olyan személyek és elképzelhetően a terhelt is ilyen lehet, akinek a saját testi épsége kevésbé fontos, mint az adott sebességrekord megdöntése. Azt semmiképpen nem állítanám, hogy a vádlottnak bármi oka lett volna vagy bármi körülmény felmerült volna, hogy a barátait szándékosan veszélyeztesse, ám az ügyben az egyenes szándék, a dolus directus egyébiránt sem merült fel, de hangsúlyozom, az sem, hogy a vádlott bármennyire is tekintettel lett volna a gépkocsiban utazó személyekre, ellenkezőleg, kiszolgáltatottságukkal tisztában volt és a kérésüket sem méltányolta. Ezt a gondolatmenetet sokkal inkább alátámasztja az az első bírói érvelés, miszerint a sebességrekord elérését követően a vádlott még 200 métert megtesz a gépjárművel addig, míg vészfékezésbe kezd. Álláspontom szerint a terhelt a felismert közvetlen veszélyhelyzet iránt maradt közömbös, tény azonban, hogy a baleset elkerülése érdekében cselekedett már késve és nem hatékonyan, de ez nem a bűncselekmény minősítését érinti. Ugyanakkor az szintén nem vitatható, amire a Kúria rámutatott korábban is, hogy a terhelt vezetési tapasztalatának mértéke és a gépkocsi biztonságos közlekedésre való alkalmatlansága nem áll összefüggésben a közvetlen veszélyhelyzet létrejöttére irányuló szándékossággal vagy annak hiányával. Ebben az ügyben azonban nemcsak ennyi meghatározó tényező értékelendő. Van egy motívum, ami az egész cselekményt vezérli és ez a sebességrekord megdöntése minden kedvezőtlen körülmény ellenére. A büntetés kiszabása körében pedig nem a tárgyi súlya jelentős a bűncselekménynek, hanem a következményei rendkívül súlyosak. A bűncselekmény alatt a közúti baleset gondatlan okozását értem, amely egy vétség, még annak súlyosabb foka mellett is. A súlyosabb eredményt pedig a bűnösség fokának függvényében kell tekintenünk. A vádlott fiatal felnőtt, akivel szemben egy gondatlan bűncselekmény miatt került sor a büntetőjogi felelősség megállapítására azon érvelés mellett, hogy bár sorozatos szabályszegéseket valósított meg, a baleset elkerülése érdekében célirányosan cselekedett, magatartása tipikus baleseti, a baleset elhárítására törekedett. Mindezen érvelést követően tapasztalatom és ismereteim szerint nem szokványos végrehajtandó szabadságvesztés alkalmazása. Álláspontom szerint tehát a minősítés és az alkalmazott jogkövetkezmények kevésbé adekvátak egymással.

Ez az ügy meglátásom szerint a fent ismertetettre figyelemmel rendkívül jól példázta azt, hogy a gyakorlat számára a legtipikusabb eseteket kivéve messzemenőkig nem egyértelmű, de legalábbis jelentős nehézséget okozhat a közvetlen veszély adott ügyben történő meghatározása. A definíció tekintetében bőven található segédanyag, törvényema-

gyarázat, bírói gyakorlat, ennek ellenére a napi ítélkezés során kialakulnak változatosan ellentétes álláspontok a különböző veszélyhelyzetek értékelése során.

*3. Közúti veszélyeztetésből közúti baleset gondatlan okozása;
avagy szándékosság hiányában még az oly súlyos és sorozatos szabályszegések sem
elegendők a súlyosabb minősítés megállapításához*

A következő ítélet, melynek segítségével az általam választott téma gyakorlati nehézségeire töreksem rámutatni, még nem jogerős a dolgozat készítésének időpontjában, ám ezt érényének tekintem, hiszen éppen ezért még nagyobb mozgásteret enged saját okfejtésemnek is.

A járási ügyészség vádirata⁵⁰ szerint a vádlott 2020. augusztus 26. napján 04:56 órakor közlekedett autóbusszal utasokat szállítva, az M7 autópálya 90. kilométerénél Siófok felől Budapest irányába derült időben, közvilágítás nélküli útszakaszon éjszakai látási viszonyok mellett, hibátlan, sima aszfalt úton, gyér forgalomban. A buszban 6 személy utazott. A vádlott az utasokat Veszprémbe kívánta volna szállítani, ennek érdekében az M7 autópálya 90. kilométerszelvényében lévő balatonvilágosi kihajtón kellett volna lehajtania az autópályáról. Azonban figyelmetlensége miatt elvétette a lehajtót, ezt észelve 276 méterrel a lehajtó után megállt az autópálya műszaki sávjában. A vádlott az autóbusszal a műszaki sávon hátra menetet kezdett végezni, miközben az autóbust a külső forgalmi sávba kormányozta. Ezzel azonos időben a vádlotti jármű mögött, vele azonos irányban és forgalmi sávon kb. 130 km/h sebességgel szabályosan közlekedett S.M.J. sértett, az általa vezetett személygépkocsival. S.M.J. sértett mögött, vele azonos irányban és sávban közlekedett V.CS. 90-100 km/h sebességgel az általa vezetett személygépkocsival. S.M.J. sértett nem számítva arra, hogy az autópályán hátramenetet végző jármű közlekedhet, az éjszakai látási viszonyok miatt az előtte hátra menetet végző autóbusz mozgását későn észlelte, ezért a gépkocsi első részével az autóbusz hátsó részének ütközött az autópálya balatonvilágosi kihajtójának torkolata után 15,6 méterre a külső sávban, a terelővonaltól 1,8 méterre. V.Cs. az általa vezetett személygépkocsival a másik személygépkocsi által képezett forgalmi akadályt észlelte és a járművet balra kormányzással próbálta kikerülni, de a gépkocsi bal hátsó részével a másik személygépkocsi jobb hátsó részének, majd tovább haladva a belső forgalmi sávban a gépkocsija első részével a belső szalagkorlátnak ütközött. Az ütközés ereje a buszt a műszaki sávra lökte. A vádlott az ütközésig kb. 250-300 métert haladt hátramenetben éjszakai látási viszonyok között az autópályán, külön figyelmeztető jelzést nem alkalmazva. A baleset helyszíne az M7 autópálya bal pályájának 90 + 400 kilométerszelvénye. A baleset helyszínén az úttest egyenes elvezetésű, párhuzamos közlekedésre alkalmas, két forgalmi sávval és egy műszaki sávval, belső és külső szalagkorláttal ellátva. A megengedett legnagyobb sebesség személygépkocsik részére 130 km/h. A baleset következtében az autóbusz utasa, J.CS.I. sértett 8 napon túl

50 vö. Veszprémi Járási Ügyészség K.2610/2020/24. számú vádirata

gyógyuló, csigolyatörést szenvedett el. J.C.S.I. sértettnél súlyos egészségromlásnak értékelhető állapot jött létre, B.C.E. sértett 8 napon túl gyógyuló, bal oldali VI. bordatörést szenvedett. A baleset következtében S.M.J. sértett 8 napon túl gyógyuló orrcsonttörés, bal csipő zúzódása, jobb kéz zúzódása sérüléseket szenvedett, míg F.T., T.E.A. utasok úgyszintén 8 napon belül gyógyuló zúzódásos sérüléseket szenvedtek. A beleset következtében a vádlott 8 napon belül gyógyuló koponya zúzódásos sérülést szenvedett.

A vádirat rögzíti, hogy a baleset azért következett be, mert a vádlott megszegte a KRESZ 37. § (3) és (4) bekezdésében foglaltakat, vagyis azt, hogy tilos az autópályán hátramenetet végezni illetőleg az autópálya úttestén megállni és tilos a leálló sávon megállni és várakozni. Rögzíti azt is a vádirat, hogy a vádlott fenti KRESZ szabályszegései önmagában is alkalmasak voltak arra, hogy az autópályán közlekedők életét, testi épségét közvetlen veszélynek tegeye ki.

A fenti tényállás alapján az ügyész a vádlottat a Btk. 234. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő súlyos egészségromlást okozó közúti veszélyeztetés büntetével vádolta és indítványozta, hogy a bíróság a vádlottal szemben szabadságvesztés büntetést szabjon ki, amelyet börtön fokozatban rendeljen végrehajtani, tiltsa el őt a közútyek gyakorlásától és tiltsa el a közúti járművezetéstől is határozott időtartamra. A vádirat a Be. 422. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezésre is figyelemmel megfogalmazott még egy indítványt, ha a vádlott az előkészítő ülésen beismerő nyilatkozatot terjeszt elő a váddal egyezően, egyúttal lemond a tárgyaláshoz való jogáról, akkor az ügyész vele szemben 1 év börtönben végrehajtandó szabadságvesztés büntetés kiszabását indítványozta azzal, hogy 2 év időtartamra tiltsa el a közútyek gyakorlásától őt a bíróság (ez feltehetően tévedés), majd ezt követően tartalmazza az indítvány azt is, hogy a Btk. 85. §. (1), (2) bekezdése alapján 5 évre függesse fel a büntetés végrehajtását a vádlottal szemben, illetőleg 5 évre tiltsa el őt a közúti járművezetéstől.

A járásbíróág⁵¹ azonban a vádlottat közúti baleset okozásának vétségében (Btk. 235. § (1), (2) bekezdés a) pont) találta bűnösnek és ezért őt 2 év szabadságvesztés büntetésre ítélte, melynek végrehajtását 4 év 6 hónapra felfüggesztette. A vádlottat 4 év 6 hónap időtartamra eltiltotta a közúti járművezetéstől.

A járásbíróág a tényállást a következőképpen rögzítette. A vádlott 2020. augusztus 26. napján 04:56 órakor közlekedett autóbusszal utasokat szállítva, az M7 autópálya bal pálya 90. kilométerszelvényében Siófok felől Budapest irányába derült időben, közvilágítás nélküli útszakaszon, az időpontnak megfelelő korlátozott látási viszonyok mellett, hibátlan, sima aszfalt úton, gyér forgalomban. A buszban 6 személy utazott: J.I., P.T., V.F., T.E.A., B.C.E. és F.T. A vádlottnak az utasokat Veszprémbe kellett volna szállítani, ennek érdekében az M7 autópálya 90. kilométerszelvényében lévő balatonvilágosi kihajtón kellett volna lehajtania az autópályáról, a vádlott azonban figyelmetlensége miatt elvétette a lehajtót, ezt észlelve a lehajtó után, 339,4 méterre lévő felüljáró előtt, pontosabban meg nem határozható távolságban megállt az autópálya műszaki sávjában, és az autóbusszal a

51 Veszprémi Járásbíróág 2.B.1153/2021/34. számú ítélete

műszaki sávon hátra menetet kezdett végezni, a manőver során az autóbust a külső forgalmi sávba átkormányozta.

A baleset mechanizmusa a vádirattal egyezően került rögzítésre azzal, hogy a vádlott az ütközésig 323,8 méternél kevesebb, pontosan meg nem határozható távolságot haladt hátramenetben.

A bíróság rögzítette, hogy a vádlott mind a nyomozás során, mind a bírósági eljárás során ténybeli beismerő vallomást tett, és a baleset bekövetkezéséért való felelősségét sem vitatta. A bíróság utalt arra is, hogy a vádirat ugyan tartalmazza, a vádbeszéd pedig megerősítette, hogy a vádlott 276 méterrel haladt túl a lehajtón, azonban a bíróság álláspontja szerint a vádlott tolatásával, annak hosszával, sebességével, időtartamával kapcsolatos számok csak becslések, a baleset lehetséges paraméterei. A vádlottnak a lehajtón való túlhaladása utáni megállási helyéhez kapcsolódóan semmilyen nyom nem került rögzítésre, feltehetően nem is létezett ilyen nyom, a vallomások pedig a pontos helymeghatározásra alkalmatlanok, azokból csupán az állapítható meg, hogy a lehajtót a vádlott biztosan elhagyta, de a 339,4 méterre lévő felüljárót még nem érte el. A vádlott és a vele utazó tanúk is rendkívül bizonytalan becslésekről számoltak be, ezért a járásbíróság álláspontja szerint a rendelkezésre álló adatokból kizárólag a baleset bekövetkezésének helye állapítható meg ítéleti bizonyossággal, a helyszínrajz, a helyszíni szemle jegyzőkönyv, a fényképfelvételek, a helyszínelést végző rendőrök által rögzített mérések alapján.

A bíróság külön foglalkozott a vádlott által végzett hátramenet kapcsán felmerülő azon problémával, ami a nyomvonal meghatározására irányult. Ebben a körben a vádlott és a vele utazó tanúk vallomásain kívül azon okirati bizonyítékok álltak rendelkezésre, melyek a rendőri jelentésben foglalt és a balesetet követően rögtön a helyszínen meghallgatott személyek elmondásait tartalmazzák. Azonban leszögezte az elsőfokú bíróság, hogy a jelentésekben foglaltak nem felelnek meg a Be. szerinti terhelte és tanúkra vonatkozó elvárásoknak, nélkülözik a megfelelő figyelmeztetéseket és pontatlanok, továbbá a tanúkat egymás jelenlétében hallgatták meg. Annyi azonban megállapítható, hogy a vádlott a műszaki sávba kisorolva, ezen sávban kezdte meg a tolatást, úgy nyilatkozott, hogy igyekezett a leálló sávon maradni, azonban ez sajnos nem sikerült, kissé átment a külső forgalmi sávba. F.T. tanú pedig nem egyenesen történő tolatásról, hanem cikkcakkban közlekedésről, V.F. tanú többszöri sávváltásról számolt be. Tekintettel azonban arra, hogy a vádlott által vezetett gépjármű a külső forgalmi sávban tartózkodott a baleset időpontjában, a bíróság álláspontja szerint az bizonyossággal kijelenthető, hogy haladása a tolatás során nem volt egyenes vonalú. Ennél e körben azonban pontosabb megállapítás nem tehető, tekintettel a vallomásokban fellelhető bizonytalanságokra. A járásbíróság a baleset bekövetkeztének okaként azt rögzítette, hogy a vádlott megszegte a KRESZ 37. § (3) bekezdés b) pontjában foglaltakat, mely szerint tilos az autópályán hátramenetet végezni. Rögtön indokát is adta annak, hogy a vádirattal szemben a KRESZ 37. §. (4) bekezdésében foglalt közlekedési szabályszegést, mely szerint az autópálya úttestén tilos megállni, illetőleg a leállósávon megállni és várakozni, nem tekinti a baleset okának. A járásbíróság

álláspontja szerint nem vitás, a vádlott a tolatást megelőzően megállt, ugyanakkor ezt külön felróni neki nem lehet, hiszen ez a tolatás eszközselekményeként fogható fel, ugyanis előre menetből megállás nélkül nem lehet hátra menetbe váltani. Arra vonatkozóan, hogy a vádlott a tolatástól függetlenül, azt megelőzően, hosszabb időn keresztül állt vagy várakozott volna az autópályán, semmilyen bizonyíték nem áll rendelkezésre, ezért a megállás a baleset bekövetkezésével összefüggésben nem volt, a baleset a tolatás, és az ahhoz kapcsolódó vezetéstechnikai hiba – a külső forgalmi sávba történő átsorolás – miatt következett be. Ugyanakkor a bíróság nem osztotta az ügyész azon álláspontját se, hogy a vádlott KRESZ-szabályszegései önmagukban is alkalmasak voltak arra, hogy az autópályán közlekedők életét, testi épségét közvetlen veszélynek tegyék ki. A járásbíróság rámutatott arra, hogy a tényállás minősítése kapcsán a Btk. 234. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő közúti veszélyeztetés büntette, illetőleg a Btk. 235. § (1) bekezdésébe ütköző és (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő közúti baleset okozásának vétsége merülhet fel. A járásbíróság a Btk. 234. §-ában szabályozott közúti veszélyeztetés büntetést mint szándékos bűncselekményt elemzi a kommentár alapján és hangsúlyozza, hogy az elkövető szándékának egyfelől a szabályszegésre, másfelől a veszélyhelyzet előidézésre is ki kell terjedni, ugyanakkor a szándék a (2) bekezdésben foglalt súlyosabb következményeket illetően csupán a gondatlanság formájában állhat fenn. Rögzíti azt, hogy a közvetlen veszélyhelyzet előidézésére irányuló egyenes szándék ismérve éppen az, hogy az elkövető kifejezetten kívánja a veszélyhelyzet létrejöttét, célja erre irányul és a tudatos szabályszegése ennek az elérése érdekében történik. A veszélyhelyzet létrehozására irányuló egyenes szándék esetében is az elkövető azt felismeri, hogy a veszélyhelyzeten túlmenően további káros következmények is létrejöhetnek, a közvetlen veszélyhelyzetbe hozott személy, vagy személyek meghalhatnak, vagy testi sérülést szenvedhetnek, erre nézve azonban a szándék sem egyenes, sem eshetőleges vonatkozásban nem terjed ki, mert bízik abban, hogy az általa elindított oksági folyamat magának a veszélyhelyzetnek a létrejötténél megreked és tovább nem fejlődik, ez a bizakodása alapulhat saját ügyességébe, vezetői tapasztalatába vetett hítén, járműve műszaki tulajdonságában való bizakodásán, a veszélyeztetett személy lélekjelenlétéből fakadó elhárító magatartásának a feltételezésén. A gondolatmenetet összefoglalva rögzíti a bíróság, hogy szándékos a közúti veszélyeztetés, ha a magatartás a veszélyhelyzetnek – bármely ok folytán motivált – létrehozására irányult, vagy pedig, ha az elkövető annak ellenére cselekedett, hogy felismerte, hogy a szándékos KRESZ szabályszegő magatartásának a tanúsítása más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélybe hozta. A szándékos veszélyeztetés materiális bűncselekmény, az elkövető tudatának a szándékos szabályszegő tevékenység kifejtésekor át kell fognia a közvetlen veszélyhelyzet kialakulását. A bíróság az ítéletében ezt követően rögzítette, hogy a veszélyhelyzet egyenes szándékkal történő létrehozása a vádlott esetében fel sem merült, így az elhatárolás kérdése az eshetőleges szándékkal megvalósított közúti veszélyeztetés büntette, illetőleg a tudatos gondatlansággal megvalósított közúti baleset okozásának vétsége között merült fel. Nem

vítás, hogy a vádlott szándéka a tolatás végrehajtásakor kiterjedt a közlekedési szabály megszegésére, tisztában volt a tilalommal, azt tudatosan megszegte. Az azonban, hogy ezen túlmenően kiterjedt-e a szándéka közvetlen veszélyhelyzet előidézésére, belenyugodott-e a közvetlen veszélyhelyzet létrejöttébe, azaz az eshetőleges szándék megállapítható-e, azt a bizonyítékok értékelésével nemlegesen döntötte el a bíróság. Az elsőfokú bíróság itt segítségül hívta a BH.1979.397.sz. jogesetet, amely leszögezi, hogy a közlekedési szabály szándékos megszegésével előidézett veszélyhelyzet nem feltétlenül jár együtt a szándékos veszélyeztetés megállapításával. Az ítélet ugyan nem tartalmazza a jogesetben foglalt tényállást, azonban érdemesnek tartom a hivatkozott eseti döntést arra, hogy az ítélet elemzését kissé megszakítva, az abban foglaltakat részletesebben ismertessem.

A terheltet a járásbíróság, illetőleg a megyei bíróság halált okozó közúti veszélyeztetés büntette miatt 3 évi és 8 hónapi szabadságvesztésre, 6 év járművezetéstől eltiltásra ítélte. A megállapított tényállás szerint a terhelt a személygépkocsijával úgy közlekedett, hogy a személygépkocsiban rajta kívül még 5 felnőtt tartózkodott. A túlterhelt járművet nagy sebességgel lakott területen kb. 80 km/h sebességgel vezette. A kocsiban ülőknek pedig arról számolt be, hogy egyszer más személyeket szállított, akik megpróbáltak belekötni és ő viszont azzal ijesztette meg őket, hogy a kormányt elkezdte szitáltatni, azaz jobbra-balra forgatta és ezzel el is érte, hogy abbahagyják a molesztálását. Mindezt a terhelt hátra fordulva mesélte és be kívánta mutatni a kocsiban ülőknek. Amikor a kormányt jobbra rántotta, a gépkocsi lehaladt a menetirány szerinti jobb oldali útpadkára, a kormányt a terhelt még balra kapta, de a jármű felett az uralmát elveszítette és a gépkocsival a menetirány szerinti bal oldalán lévő fának ütközött. A baleset következtében az egyik utas olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy másnap meghalt, további két utasa pedig 8-10 hét alatt gyógyuló sérüléseket szenvedett. Az eljáró bíróságok a terhelt cselekményét közúti veszélyeztetés büntettének minősítették, mivel a terhelt szándéka indokolásuk szerint kiterjedt a közvetlen veszélyhelyzet létrehozására, amikor a rossz úton túlterhelt gépkocsival 80 km/h haladási sebesség mellett olyan kormánymanővert kezdett meg, amelynek folytán objektíve mások életét veszélyeztető helyzet keletkezett. Tehát az objektív körülményekből következtettek a bíróságok arra, hogy a tényállásban írt esemény során a terhelt a közvetlen veszélyhelyzet létrehozásába belenyugodott. A Legfelsőbb Bíróság azonban arra mutatott rá, hogy az eshetőleges szándéokra következtetés bármely bűncselekmény megvalósulása esetén csak akkor válik megalapozottá, ha azt a bíróság az objektív és szubjektív körülmények minden oldalú vizsgálatára és elemzésére alapítja. Különös jelentősége van ilyen alapos elemzésnek a közlekedési bűncselekmények vonatkozásában, minthogy a közlekedési szabályok szándékos megszegése révén szándékosan létrehozott veszélyhelyzet nem feltétlenül jár együtt a szándékos veszélyeztetéssel, illetve a közvetlen veszélyhelyzet szándékos előidézésével. A közúti veszélyeztetés büntettének az elkövetése akkor szándékos, ha az elkövetőt a közvetlen veszélyhelyzet létrehozásáért is szándékos bűnösség terheli, a szándékos bűnösség pedig akkor állapítható meg, ha

- a) az elkövető annak ellenére cselekedett, hogy felismerte magatartásának tanúsítása más életét, testi épségét vagy egészségét szükségképpen és biztosan közvetlen veszélybe hozza és ebbe belenyugodott;
- b) az elkövető akarata, célja éppen az ilyen veszélyhelyzet – bármely okból motivált – létrehozása volt.

A Legfelsőbb Bíróság szerint a b) pont alatti szándékforma, az egyenes szándékú veszélyhelyzet teremtésének a megállapítása ebben az ügyben fel sem merült. Az a) pontban említett eshetőleges szándék megállapításának azonban úgyszintén nincs helye. Ugyanis a jármű túlterhelése, rossz úton és a megengedettnél nagyobb sebességgel vezetése magában hordja a baleset veszélyét, de az még nem elegendő a szándékos veszélyeztetés megállapításához. Azonban rámutat arra is a Legfelsőbb Bíróság, hogy az eljáró bíróságok sem ezekre a közlekedési szabályszegésekre, hanem arra alapították a terhelt szándékos bűnösségét, hogy ilyen körülmények között korábban mások megijesztésére alkalmas kormánymanővert mutatott be. Ehhez képest pedig azt kell vizsgálni, hogy ez a kormánymanőver természeténél fogva szükségképpen és biztosan közvetlen veszéllyel jár-e és a terhelt ezt a veszélyhelyzetet felismerve, abba belenyugodva cselekedett-e. A probléma kifejtése során a jogeset arra mutat rá, hogy előfordulhat olyan helyzet, amikor a kormány jobbra, majd balra fordítása elkerülhetetlen vezetési kényszer és nem okoz balesetet. Rossz minőségű úton, nagy sebességgel való közlekedés vagy túlterheltség esetében már önmagában és általában is veszélyes és a járművezetőtől különös figyelmet, vezetésre való koncentrációt igényel. Ilyen helyzetben az egyenes irányú haladással össze nem egyeztethető kormánymozdulat alkalmas a közvetlen veszély felidőzésére, de szükségképpen és biztosan közvetlen veszéllyel nem jár, mert nem lehet kizárni a járművezető veszély elhárító cselekvőségét. A terhelt maga is tagadta a közvetlen veszélyhelyzet felismerését és a felismerés ellenére történő cselekvését. Konkrétan az általa elvégzett kormánymozdulatot úgy írta le, hogy előbb jobbra, majd balra forgatta a kormányt, amikor az utasok megbillentek, de a kocsit nem. A terhelt elmondta azt is, hogy ő ezt gyakorolta, amelynek során a gépkocsi ura maradt, tehát arra hivatkozott, hogy a manővert közvetlenül veszélyesnek nem tartotta és ehhez képest a vádbeli baleset is azért következett be, mert figyelmetlen volt, a kormány jobbra fordítása közben a kocsit utasaival hátra fordulva beszélgetett. Mindezekből a Legfelsőbb Bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a terhelt által előadottak a valódi tudattartalmát tükrözik, így nem nyert cáfolatot az a vallomása, hogy hasonló szabálytalan vezetése balesettel járt volna vagy hogy a korábbi időből felidézett eseményeknek káros következményei voltak. Ráadásul a vádbeli alkalommal a gépkocsiban a legjobb barátja és ismerősei ültek, így nyilvánvaló, hogy a saját és az utóbbiak életét még eventualesen sem kívánta veszélybe sodorni. Nincs olyan bizonyíték sem, ami igazolná egy olyan következtetés helyességét, amely szerint az objektív, közvetlen veszélyhelyzetet felismerve vagy abba belenyugodva cselekedett volna, ezért a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a vádlott terhére a közúti veszélyeztetés nem állapítható meg. Magatartása nagyfokú gondatlansággal elkövetett halálos közúti baleset okozása büntetett

meríti ki, hiszen bár tudta, tudnia kellett, hogy egészében szabálytalan közlekedése balesetet is okozhat, bízott a súlyos következmény elmaradásában. Bizakodása, ha teljesen alaptalan nem is volt, olyan mértékű könnyelműsége utal, amely cselekvőségének a tudatos gondatlanság bűnösségi alakzatán belül, de jelentős súlyú megítélését igényli. A bűnösségi körülmények értékelését követően a Legfelsőbb Bíróság a vádlottat 3 év szabadságvesztésre és 5 év időtartamú járművezetéstől eltiltásra ítélte, a cselekmény gondatlan jellegére tekintettel pedig mellőzte a közügyektől eltiltás mellékbüntetés alkalmazását.⁵²

A jogeset felhívása során az elsőfokú bíróság azt tartotta fontosnak kiemelni, hogy a közúti veszélyeztetés büntette akkor szándékos, ha az elkövetőt a közvetlen veszélyhelyzet létrehozásáért is szándékos bűnösség terheli. A szándékos bűnösség pedig akkor állapítható meg, ha az elkövető annak ellenére cselekedett, hogy felismerte, hogy magatartása más életét vagy testi épségét vagy egészségét szükségképpen és biztosan közvetlen veszélybe hozza, ebbe belenyugodott, vagy az elkövető akarata, célja éppen az ilyen veszélyhelyzet – bármely okból motivált – létrehozása volt. Azonban vizsgált ügyünkre konkretizálva a bíróság rögzítette, hogy a vádlottnak a vallomása szerint a tolató manőverrel az volt a célja, hogy ne kelljen a következő lehajtóig elmenni az autópályán, amely miatt jelentős késéssel tudta volna csak leszállítani az utasokat. A késés miatti félelmében döntött a közlekedési szabály megszegése mellett, ugyanis utalt arra, hogy a munkáltató korábban más munkavállalóval szemben késés miatt negatív következményeket alkalmazott. A bíróság rögzítette tehát, hogy a késés elkerülésén kívül semmilyen más motiváció nem merült fel a vallomások, okirati bizonyítékok alapján. Rámutat arra is, hogy az autópályán való tolatás magában hordja ugyan a baleset veszélyét, de a manőver természeténél fogva szükségképpen és biztosan még nem jelent közvetlen veszélyt, hiszen jelen esetben is az kellett a baleset bekövetkezéséhez, hogy a vádlott járműve visszakerüljön a külső forgalmi sávba, vagyis a vádlott vezetéstechnikai hibája is részoki szereppel bír. Mivel a vádlott évtizedek óta sofőrként dolgozott, tükörből tolatott mindkét oldalt ellenőrizve, vezetési tapasztalata, a jármű állapota, illetőleg a hajnali időpontra tekintettel a gyér forgalmi viszonyok okán azon bizakodása, hogy képes veszélyhelyzet nélkül végrehajtani a manővert, nem tekinthető teljesen alaptalannak. Rámutatott arra is a bíróság, hogy előfordulhat olyan helyzet is, amikor egyébként a nem vitatottan tilalmazott autópályán történő tolatás egyáltalán nem okoz balesetet, bár alkalmas veszélyes helyzet előidézésére, de szükségképpen és biztos közvetlen veszéllyel nem jár, hiszen nem lehet kizárni a járművezető veszély elhárító cselekvőségét, illetve a leállósávon szintén nem kellett feltétlenül más közlekedő járműre számítani. A bíróság álláspontja szerint a BH.1979.397.sz. jogesetben az ott elkövetett közlekedési szabálysértés kapcsán tett megállapítás a tárgyalt ügyben is helytálló, hiszen a terhelt járművezető magatartása nagyfokú gondatlansággal elkövetett, mert bár tudta, tudnia kellett, hogy egészében szabálytalan közlekedése balesetet okozhat, bízott a súlyos következmény elmaradásában. Bizakodása azonban, ha teljesen

52 vö. BH.1979.397.sz. jogeset

alaptalan nem is volt, olyan mértékű könnyelműségre utal, amely cselekvőségének a tudatos gondatlanság bűnösségi alakzatán belül, de jelentős súlyú megítélését igényli. A bíróság ugyanakkor nem osztotta azon ügyési álláspontot sem, hogy tekintettel a baleset bekövetkezésére, az azt megelőző veszélyhelyzetet nem lehet másként, mint közvetlen veszélyhelyzetnek értékelni, hiszen ebben az esetben a Btk. 235. §. szerinti közúti baleset gondatlan okozásának vétsége egyetlen olyan esetben sem lenne megállapítható, amikor a szándékos közlekedési szabálysértés balesethez vezet. Tehát lényegében minden balesettel végződő közlekedési szituáció közúti veszélyeztetés büntetéként kellene, hogy minősüljön, ez pedig nyilvánvalóan nem lehet a jogalkotói szándék. Alapvetően a KRESZ szabályok szándékos megsértése során mindig valamilyen veszélyhelyzet jön létre, hiszen ezért is minősülnek tilalmazottnak, de a közúti veszélyeztetés büntetének megállapításához a veszély közvetlensége is előfeltétel.

Az elsőfokú bíróság az EBD2018.B.10. számú jogeset kapcsán a Kúria álláspontjára utal az egymás után többször megvalósított súlyos közlekedési szabálysértések vonatkozásában. A járásbíróság álláspontja szerint azonban a vádlott szándékos szabályszegő magatartásával a többi közlekedőre és az utasként szállított sértettre vonatkozóan absztrakt veszélyhelyzetet hozott létre, amely veszélyhelyzet a baleset bekövetkezésekor konkretizálódott.

A bíróság a fenti okfejtés alapján megállapította, hogy a vádlottnak eshetőleges szándéka sem terjedt ki közvetlen veszélyhelyzet létrehozására, cselekménye gondatlan volt, ezért őt a Btk. 235.§ (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő közúti baleset okozásának vétségében mondta ki bűnösnek. Az elsőfokú bíróság a bűnösségi körülmények gondos mérlegelését követően úgy látta, hogy a vádlottal szemben végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása indokolt, ugyanígy a járművezetéstől eltiltás alkalmazása is.

A járási ügyészség a bíróság ítéletével szemben a vádlott terhére eltérő minősítés miatt és a kiszabott büntetés súlyosítására irányulóan jelentett be fellebbezést. A vádlott és védője pedig enyhítés céljából.

A járási ügyészség fellebbezésében⁵³ sérelmezte, hogy a bíróság a vádirati tényállástól eltérően állapította meg a látási viszonyokat, illetőleg azt, hogy a vádlott által elkövetett KRESZ szabályok megszegése és az azzal okozati összefüggésben bekövetkezett veszélyhelyzet kialakulása tekintetében is eltérően foglalt állást. Ugyanis a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján az állapítható meg, hogy a bűncselekmény sötétben, derült időben, a reggeli szürkület kezdetén következett be, ami a KRESZ szerint éjszakai látási viszonynak felel meg.

Az ügyész rámutat továbbá arra, hogy a vádlott bűnösségének vizsgálatakor a vádlott tudati és érzelmi oldalának felderítésekor, a tanúk vallomásainak nagy szerepe van.

E körben felmerült, hogy a műszaki sávon haladva a busz nem egyenesen, hanem kacsászva, kigyózva haladt, továbbá, hogy V.F. tanú arra is figyelmeztette a vádlottat,

53 Veszprémi Járási Ügyészség K.2610/2020/43.sz. irata

hogy jobb lenne, ha tovább mennének, és ezt két további tanú is megtette, amire a vádlott nem reagált. Az ügyész kiemelt jelentőséget tulajdonított annak, hogy a helyszínen a bal-eset részesei még frissen, átgondolás nélkül tudták elmondani tapasztalataikat, az eljáró rendőr ezekből következtetéseket tudott levonni, de a helyszíni meghallgatás keretében készült rendőri jelentéseket azonban a bíróság még okirati bizonyítékként sem értékelte a Be. terhelti és tanúkra vonatkozó megfelelő figyelmeztetéseinek rögzítése hiányában. Az ügyész álláspontja szerint a bűncselekmény helyes minősítésnek megállapításához a vádlott tudati és akarati-érzelmi állapotának vizsgálata vezethet. Azt az ügyész sem vitatta, hogy az elkövető a közúti közlekedési szabályokat szándékosan megszegő magatartása önmagában nem valósítja meg a bűncselekményt, kizárólag absztrakt veszélyhelyzetet jelent, így személyre konkretizált veszélyhelyzet nélkül a szándékos KRESZ szabályszegések nem elegendők a közúti veszélyeztetés bűncselekményének a megállapításához. Jelen ügyben a tudatos gondatlanság konkurrál az eshetőleges szándékkal és a bíróságnak ezen két veszélyhelyzethez viszonyuló tudattartalmat kell megvizsgálnia, és ezt követően lehet a bűncselekmény minősítésre megfelelő következtetést levonni. Ugyanis a dolus eventualis esetén tudati oldalról nézve az elkövető valószínűnek vagy reálisan lehetségesnek tartja az elkövetési magatartás következményeinek, veszélyhelyzet létrejöttének megvalósulását és az érzelmi oldala pedig a belenyugvásban mutatkozik meg, vagyis valószínűnek tartja, hogy a szabályszegő magatartása folytán közvetlen veszélyhelyzetet hoz létre, de nem kívánja ezt a veszélyhelyzetet, hanem csak belenyugszik annak bekövetkezésébe. A tudatos gondatlanság, vagyis luxuria esetében azonban a tudati oldalról nézve az elkövető lehetségesnek tartja az elkövetési magatartás és következményeinek megvalósulását, tehát ezeket előre látja, azonban akarati-érzelmi oldalon könnyelműen bízik a következmények elmaradásában. Az ügyész álláspontja szerint, amennyiben a tettesnek alaptalan volt az eredmény elmaradásában való bizakodása, eshetőleges szándékot kell megállapítani. Az alptalan bizakodás lényegében azt fejezi ki, hogy a tettesnek jobban jött volna az eredmény elmaradása, mint a bekövetkezése, esetleg remélte, hogy magatartása nem jár közvetlen veszély létrejöttével, de tudatában megjelent az eredmény-lehetőség képzete, s fontosabbnak tartotta a cselekmény kifejtését, jelen esetben a felhajtóig való visszatolatást, mint az eredmény elmaradását. Az elkövető tudatában hajszálnyi különbség van a tudati oldalon a dolus eventualis és a luxuria esetében. Az elkövető mindkét esetben lehetségesnek tartja az elkövetési magatartás és következményei megvalósulását, vagyis előre látja azokat. Álláspontja szerint azonban a tudatos gondatlanság esetében ez nem olyan határozott reális előrelátás, mint eshetőleges szándék esetében. Tudatos gondatlanság esetén ugyanis az elkövető tudatában több lehetőség is felmerül a magatartásának következményeként. A közlekedési bűncselekmények esetében a könnyelmű bizakodás gyakran megvalósul, még akkor is, ha az elkövetőnek kevés alapja volt a bizakodásra, mert a közlekedés más résztvevői elhárító magatartásában vagy helyes közlekedési magatartásában bízott. Azonban a tényleges bizakodás megállapításához helyes ténybeli alapok szükségesek, amelyek alapján megállapíthatóan az elkövető való-

ban bízhatott az eredmény elmaradásában, vagyis ilyen lehetőség is felmerülhetett objektíve. Amennyiben azonban az elkövető csak a csodában bízhatott, nem minősül megalapozott bizakodásnak és eshetőleges szándék állapítható meg. Jelen esetben az ügyész álláspontja szerint éjszakai látási viszonyok mellett végzett hátramenetet a terhelt az autópálya leálló és külső forgalmi sávjában haladva azzal a céllal, hogy a balatonakarattyai kihajtóra fel tudjon hajtani. Ezzel nyilvánvalóan már egy absztrakt veszélyhelyzetet hozott létre, mivel 130 km/h sebességgel haladó járművek közlekedtek az autópályán és az éjszakai látási viszonyokra figyelemmel az észlelés is lényegesen korlátozottabb, valamint a járműveknek nem kell arra számítaniuk, hogy bárki hátramenetet végez. Ráadásul a vádlott a lehajtóra való felhajtást kizárólag csak úgy tudta megvalósítani, hogy a lehajtó előtt kikormányozta az autóbust az autópálya külső forgalmi sávjába, mivel a lehajtó torkolatában megszűnt a leállósáv – ez a helyszínrajzon, fényképfelvételeken is látszik – és onnan tudott volna ráfordulni a felhajtóra. Ezen manőverét a bíróság vezetéstechnikai hibának ítélte meg, amelyről azonban szó sincs, ennek ténye fel sem merült a bírósági eljárásban. Az ügyész leszögezte, hogy a vádlott szándékosan kormányozta ki a buszt a külső sávba, hogy az autópálya lehajtóját elérje, ezzel pedig a veszély egy magasabb szintre emelkedett. Ekkor ugyanis már kellő körültekintés mellett látnia kellett az autópályán szabályosan haladó sértetti járműveket. A bíróság utalt arra, hogy a tükrökből tolató vádlott mindkét oldalon ellenőrizte a mögöttes forgalmat, ami azt jelenti, hogy a veszélyt akarta minimalizálni, csak ez a törekvése nem volt sikeres. Az ügyész szerint azonban ebből kizárólag az a következtetés vonható le, hogy a vádlott alaptalanul bízott abban, hogy ki tud hajtani a lehajtóra baleset bekövetkezése nélkül. Bizakodása azért volt alaptalan, mert a tanúk vallomásai szerint a hátramenetet nem kizárólag a leállósávban hajtott végre, és ahhoz, hogy a külső forgalmi sávban ne következzen be baleset, nem kizárólag a saját vezetési képességeiben kellett bizakodnia a vádlottnak, hanem abban is, hogy a mögötte közlekedők az éjszakai látási viszony ellenére időben észlelik a hátramenetet végző autóbust a külső forgalmi sávban, és megfelelő vezetési rutinnal a veszélyt el tudják háritani, ami pedig szinte azonos azzal, hogy a vádlott a csodában bízott. Ezt tényszerűen mutatja, hogy a vádlott mögött szabályosan, 130 km/h sebességgel közlekedő S.M. sértett nem számított a hátramenetet végző járműre, amikor észlelte a buszt maga előtt, már be is következett az ütközés. A sértett semmilyen elhárító manővert nem tudott tenni a baleset elkerülése érdekében, mint ahogy a sértett mögött közlekedő V.C.S. sem. Az ügyész a vádlott eshetőleges szándékú elkövetésének megvalósulását azzal is alátámasztotta, hogy a tanúk vallomásaiból kitűnik a vádlott személyiségrajza, mely szerint a vádlott felelőtlenül vezetett, rendszeresen túlment a buszmegállókon, sokat telefonált vezetés közben és veszélyesen vezetett. Kiemeli azt is, hogy volt olyan tanú, aki jelen esetben figyelmeztette a vádlottat a tovább haladásra tolatás nélkül, amelynek nem tett eleget a vádlott. Összegzőképpen álláspontját tehát úgy rögzítette, hogy a vádlott azzal, hogy az autópályán éjszaka hátramenetet végzett, nemcsak a 130 km/h sebességgel haladó járművek vezetőit hozta közvetlen veszélyhelyzetbe úgy, hogy még elhárító manővert sem

tudtak tenni, annyira váratlan volt a szituáció, de az autóbusz utasait is közvetlen veszélybe hozta. Erre tekintettel a vádlott cselekménye a Btk. 234. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő súlyos egészségromlást eredményező közúti veszélyeztetés büntette.

Az ügyészi fellebbezés itt utal egy másik immáron jogerős veszprémi ügyre, amely ugyanilyen tényállás alapján az M7-es autópálya balatonakarattyai lehajtójánál, a lehajtón való túlhaladás miatt hátramenetet végző jármű vezetőjével szemben született, ahol is közúti veszélyeztetés büntetében állapította meg a bíróság a vádlott bűnösségét. A büntetés kiszabása körében az ügyész arra utal, hogy álláspontja szerint a bíróság által kiszabott büntetés túl enyhe, nem felel meg a büntetési céloknak, így azok súlyosítása szükséges, végrehajtható börtön fokozatú szabadságvesztés büntetés és hosszabb tartamú közúti járművezetéstől eltiltás büntetés kiszabása indokolt.

A megyei főügyészség⁵⁴ átiratában az elsőfokon eljáró ügyészség fellebbezését megváltoztatott formában tartotta fenn, még pedig úgy, hogy nem indítványozta a vádlottal szemben a szabadságvesztés büntetés felfüggesztésének mellőzését és azt sem, hogy a másodfokú bíróság a járművezetéstől eltiltás büntetés tekintetében annak tartamát emelje fel. A tényállás tekintetében a főügyészség indítványozta, hogy helyesbítenni szükséges azt, hogy a baleset nem korlátozott, hanem éjszakai látási viszonyok között következett be. Ezzel a helyesbítéssel a tényállást már megalapozottnak találta. Rámutatott arra, hogy osztja az elsőfokon eljáró ügyész azon álláspontját miszerint a vádlott megszegte a KRESZ 37. §. (4) bekezdésében foglalt szabályt is. Továbbá tévesen járt el az elsőfokú bíróság akkor, amikor a helyszínen rögzített tanúk meghallgatásáról szóló rendőri jelentéseket a bizonyítékok köréből kizárta, ugyanis álláspontja szerint döntő jelentősége van az abban foglaltaknak, különösen a vádlottnak a helyszínen történt meghallgatásáról szóló rendőri jelentésnek.

A főügyészség utalt arra, hogy első ránézésre valóban az eshetőleges szándék és a tudatos gondatlanság határmezsgyéjén helyezkedik el az eset, azonban mivel az elkövető általa is belátottan minden alap nélkül bízik a szándékos szabályszegése következményének elmaradásában, akkor a tudatos gondatlanság esete nem állhat fenn, hanem cselekményét akként kell értékelni, hogy nem kívánta magatartásának lehetséges következményeit, de azokba belenyugodott. Rámutat arra, hogy a vádlott szinte pánikba esve minden körülmények között végre akarta hajtani a tolatási manőverét, fegyelmi felelősségre vonástól tartva, annak ellenére, hogy az utasok közül többen felhívták a figyelmét arra, hogy ezt ne tegye. Álláspontja szerint amennyiben ezt a manővert a leállósávon, illetve az azt követő forgalomtól elzárt területen hajtotta volna végre oly módon, hogy a tanúk által elmondott ún. kacsázó mozgással végrehajtott tolatás során néha érintette volna az autópálya külső forgalmi sávját, akkor helyes lenne az elsőfokú bíróság által hivatkozott vezetéstechnikai hibára történő utalás. A rendelkezésre álló vádlotti vallomás és az objektív bizonyítékok ugyanakkor azt támasztják alá, hogy a tolatás legalábbis végső szakasza

54 Veszprém Megyei Főügyészség Bf.679/2021/9.sz. átirata

teljes egészében az autópálya külső forgalmi sávjában zajlott. Ennek kapcsán hivatkozik arra az ügyész, hogy a helyszínen intézkedő rendőr a vádlott meghallgatásáról készült jegyzőkönyvben rögzítette, miszerint a vádlott a helyszínen akként nyilatkozott, hogy a tolatás közben a buszt próbálta a műszaki sávban tartani, de amikor odaért ahhoz a részhez, ahol már kifelé tudott volna indulni, a buszt a külső forgalmi sávba kormányozta, és ekkor a külső forgalmi sávon a mögötte közlekedő gépkocsi az általa vezetett busz hátsó részének ütközött. Ezek alapján a vádlotti manőver tudatos volt, a vádlott meg sem próbálta az elfogyó leállósávot követően a forgalomtól elzárt területté váló sávon tartani a kisbuszt, hanem azt szándékosan kikormányozta a külső forgalmi sávba. Tette ezt úgy, hogy a tükörből tolatott, melynek során látnia kellett a mögötte közlekedő jármű fényeit. Éjszakai tolatás közben ezeknek a fényeknek a pontos helye, így a mögötte közlekedő jármű elhelyezkedése pontosan nem határozható meg, azt azonban érzékelnie kellett volna, hogy a mögötte haladó jármű viszonylag közel van. A főügyészség felrója a vádlottnak azt is, hogy a tolatáskor még a vészvillogót sem kapcsolta be, ezzel az általa teremtett közvetlen veszélyhelyzetre nem hívta fel a mögötte közlekedő jármű vezetőjének figyelmét, aki, még ha észlelte is a vádlotti jármű fényeit, alappal gondolhatta azt, hogy az a saját haladási irányában közlekedik előtte és nem számított arra, hogy az felé tolat. Mindezen bizonyítékok kapcsán tehát nem vezetéstechnikai hibáról, hanem eshetőleges szándékkal előidézett közvetlen veszélyhelyzetről beszélhetünk. Itt utal az átirat a nyomozási anyagban található fényképfelvételekre, amelyeken a vádlott által vezetett kisbusz és a sértett gépkocsi látható. A képen látható, hogy a kisbusz teljes hátulja és a Volkswagen teljes eleje sérült, ami frontális ütközésre utal, amely szintén azt a verziót támasztja alá, hogy az ütközés a külső forgalmi sáv közepén következett be, vagyis nem a Volkswagen jobb oldali eleje kapta el a kisbusz bal hátulját, amely pillanatnyilag kikacsázott a leálló sávból a külső forgalmi sáv szélére. A főügyészség fontosnak látja azt is rögzíteni, hogy a tanúk vallomásaiból megrajzolható vádlotti személyiségrajz kifejezetten felelőtlen vezetőként tünteti fel, hiszen a tanúk akként nyilatkoztak, hogy rendszeresen túlment a buszmegállókon, azokra külön fel kellett hívni az utasoknak a figyelmét, illetőleg sokat telefonált vezetés közben.

A vádlott védője az ügyészi fellebbezésre vonatkozó „érdemi észrevételeket és enyhítést célzó érvelést” terjesztett elő. Leszögezi a védő, hogy a Kúria ítélkezési gyakorlata a közúti veszélyeztetés cselekménye kapcsán egyértelműen mondja ki, hogy ezen büntett csak szándékosan, egyenes vagy eshetőleges szándékkal követhető el. A cselekmény megállapításához nem elegendő egy absztrakt veszélyhelyzet létrehozása vagy fenntartása. A veszély közvetlenségét illetően pedig, hogy a veszély – konkrét személyekre vonatkozó – káros eredményének azonnali bekövetkezésével kell számolni. Ezen gondolatmenetének alátámasztására a BH.2014.67 és az EBD.2018.B.10.sz. jogesetet hívja fel. Védence végig következetesen úgy nyilatkozott, hogy egyetlen cél lebegett a szeme előtt, hogy a munkavállalókat időben leszállítsa a munkahelyre. Hangsúlyozta, hogy senkinek nem akart sérülést okozni, senkit nem akart veszélyeztetni, kifejezetten úgy nyilatkozott, hogy

„Bepánikoltam, hirtelen elkezdtem tolatni, de senkit nem akartam bántani...nagyon rosszszat cselekedtem, nem mértem fel a helyzetet.” Ebből pedig a védő álláspontja szerint a vádlott tudattartalma és a cselekményhez fűződő érzelmi viszonya egyértelműen kiolvasható. A védő rámutat arra, hogy a vádlott bepánikolt és egy tolatásban megnyilvánuló vészreakcióba kezdett, ezért a tettét magát és lehetséges következményeit (a veszélyhelyzet előidézést) nem fogta fel, a tudatában a tolatás ténye, mint veszélyes magatartás és annak konzekvenciái nem alakultak ki, mindez a gondatlanság enyhébb fokára enged következtetni. Az ijedség és a félelem (a késés miatt), valamint a vádlottnál ezek nyomában és következményeként kialakuló „tolatásban manifesztálódó” pánikreakció a jellegéből adódóan alapvetően kizárta a következményekbe való belenyugvást, és így kizárt az eshetőleges szándékkal történő elkövetés is. Rámutatott arra, hogy a vádlott a tolatás végrehajtása során igyekezett a leállósávon maradni, azonban ez nem sikerült és a manőver végén – akaratán és szándékán kívül – nagyobb terjedelemben áttért a külső sávba, ahol összeütközött a szabályosan közlekedő gépkocsival. A vádlott azért tért át a külső forgalmi sávba, illetőleg azért nem látta az érkező gépkocsit, mert nem tanúsította a tőle elvárható figyelmet és körültekintést. A védelem álláspontja szerint a vádlott cselekménye a vádlott tudattartalma és a bizonyítási eljárás egyéb bizonyítékai alapján egyértelműen gondatlan, ezen belül ugyanolyan eséllyel minősíthető enyhe (negligentia) vagy tudatos gondatlanságnak (luxuria). A védelem hivatkozott arra is, hogy okirati bizonyítékot csatolt be egy angol nyelvű időjárás portál jelentése nyomán arra vonatkozóan, hogy a baleset időpontjában, tehát 2020. augusztus 26. napján 04 óra 56 perckor ún. navigációs szürkület ideje állt fenn. Ellenkező bizonyításig ezt irányadónak kell tekinteni, ezt cáfoló vagy ellentétes tartalmú bizonyítékokat az ügyészség nem terjesztett elő. A navigációs szürkület jelentése a Wikipedia szerint, hogy a tárgyak és az objektumok körvonalai láthatóak, de a horizont még elmosódott. Ez azért lényeges, mert láthatósági szempontból már nincs teljes sötétség és ezt valamennyi tanúvallomás alátámasztotta. A járásbíróság a „korlátozott látási viszonyok” megjelölést pragmatikusan értette, a tanúk nyilatkozatai alapján használta ezt a kifejezést és nem a KRESZ dogmatikáját vette alapul.

A védő hangsúlyozta azt is, hogy a vádlott korábban telefonált néha vezetés közben (a baleset napján nem), azonban a tanúk többsége jól és biztonságosan vezető sofőrként jellemezték, az pedig, hogy alkalmanként túlmegy néhány buszmegállón, ahol utasokat kellett volna felvenni, az nem jelenti azt, hogy a vádlott közlekedési moralitása ne lenne megfelelő. A védő álláspontja szerint a vádlott közlekedési magatartására kizárólag a közlekedési előélete alapján lehet következtetést levonni, amelynek körében tény az, hogy a vádlott 43 éve rendelkezik több kategóriára kiterjedő vezetői engedéllyel, ezen időszak alatt balesetet nem okozott, még szabálysértést sem követett el. A baleset bekövetkezéséig sofőrként dolgozott, ezen időszak alatt több millió kilométert vezetett balesetmentesen. A vádlott 34 éven keresztül volt az OMSZ hivatásos sofőrje, ahol munkájával, munkavégzésével is maximálisan elégedettek voltak, ugyanis dicséretben és jutalomban is részesítették. A járművezetéstől eltiltás körében a vádlott meghatalmazott védője a 38/2007. Bk.

véleményt idézve azt rögzíti, hogy a járművezetéstől eltiltás alkalmazása akkor indokolt, ha az elkövető személyiségéből vagy az elkövetés körülményeiből arra kell következtetni, hogy a vádlott közlekedésbe való részvétele veszélyezteti a közlekedés biztonságát. A fent hivatkozott tényekre tekintettel azonban inkább az fogalmazható meg, hogy a vádlott közlekedési előélete és viselkedése kifogástalan, hiszen jelen balesetet leszámítva 43 éven keresztül teljes mértékben betartotta a közlekedés szabályait. A Bkv. azt is rögzíti, hogy az eltiltás alkalmazását a törvény nem teszi kötelezővé, azt a bíróság mérlegelési körébe utalja, továbbá a Bkv. lehetővé teszi, hogy a bíróság az eltiltás körét járműkategóriára korlátozza. Mindezeket figyelembe véve a védő a vádlott büntetésének az enyhítését kérte oly módon, hogy a felfüggesztett fogházbüntetés időtartamát csökkentse a törvényszék, illetve igazítsa a középértékhez, illetőleg a járművezetéstől eltiltást korlátozza „D” kategóriára, tekintettel arra, hogy a balesetet e kategória használata során okozta a vádlott.

Meglátásom szerint ez az ügy nagyon érdekes ellentmondásokat takar. A büntetőeljárás résztvevői, bár különböző álláspontokat fogalmaznak meg – leginkább a bűncselekmény minősítése kapcsán -, ezek az álláspontok lényegüket tekintve nincsenek túl messze egymástól. A vádlotti tudattartalom értékelésekor pl. pont ugyanazon tényeket kissé máshogy színezve a vádhatóság és a bíróság egészen más következtetésre jut. Érdekes – bár nem példanélküli – az, hogy a vádhatóság és a bíróság is kissé önkényesen válogat a bizonyítékok köréből álláspontjának megerősítésére. A vádhatóság részéről ezt abban látom, hogy mind az elsőfokú, mind a másodfokú ügyészség feltétlenül szükségesnek tartotta a tanúk arra vonatkozó nyilatkozatait rögzíteni, hogy a vádlott egyébként munkavégzése kapcsán időnként telefonálni szokott vagy esetleg túlhalad egy buszmegállón, amely nyilatkozatok alapján – bár nem erre az ügyre vonatkoznak – a főügyészség arra az álláspontra helyezkedik, hogy a vádlott személyiségrajza kifejezetten felelőtlen vezetőre utaló közlekedési morált mutat. Ugyanakkor szót sem ejt arról, hogy a vádlott büntetlen előéletű, közlekedési előélete kifogástalan, még szabálysértése sem volt, 43 éve rendelkezik több kategóriára is érvényes vezetői engedéllyel, amelyből 34 éven keresztül az OMSZ hivatásos sofőrjeként végezte a munkáját munkáltatója maximális megelégedése mellett. Utóbbi állítások okirattal is igazolt tények az ügyben, míg az ügyészi „személyiségrajz” nem a bűncselekmény időpontjára vonatkozó, egy tanú által megfogalmazott vélemény, amely álláspontom szerint relevanciát egyáltalán nem mutat ebben az ügyben. A bíróság oldaláról is megfigyelhető azonban, hogy a baleset helyszínén készült rendőri jelentések kapcsán az azokkal szemben támasztott követelmények kissé eltúlzottak. Meglátásom szerint soha nem volt vitás, hogy a szabad bizonyítás keretében ezen rendőri jelentések okirati bizonyítékként értékelendők. Más kérdés az, hogy milyen bizonyító erővel bírnak, avagy a többi bizonyítékkal történő összevetés keretében, azaz a mérlegelés során a bíróság milyen jelentőséget tulajdonít azoknak. Mindezek azonban nem az ügy általam vizsgált lényegi vonatkozásait érintik, vagyis azt, hogy a vádlott cselekménye közúti veszélyeztetés büntettként vagy közúti baleset okozásának vétségeként minősül. A vádirat és az elsőfokú ítélet tényállásában rögzített különbségeket, ami a látási viszonyokra, illetőleg

a vádlott által az ütközésig a tolatással megtett távolságra vonatkoznak, nem tartom lényegesnek az ügy megítélése szempontjából. A látási viszonyok tekintetében igazán érdemi ellentmondás sem fedezhető fel, hiszen az ügyész a KRESZ I. függelék III.g. pontjára hivatkozva az éjszakát úgy határozza meg, hogy az esti szürkület kezdetétől a reggeli szürkület megszűnéséig terjedő időszak, így éjszakai látási viszonyokat rögzített a baleset időpontjában. Idézi ugyanakkor a fellebbezés a korlátozott látási viszonyokat is a fenti jogszabályhely megjelölésével, amely definíció így hangzik: korlátozott látási viszonyok tehát az általános látási viszonyoknak a felhősödés, köd, eső, hóesés, porfelhő vagy más ok miatt előállt jelentős korlátozottsága. Álláspontom szerint a más ok a hangsúlyos jelen esetben, mivel a KRESZ maga is a reggeli szürkület megszűnéséig terjedő időszakként jelöli meg az éjszakát, tehát pontos időpontot nem határoz meg, nyugodtan támaszkodhatunk tapasztalatainkra, arra, hogy augusztus hónapban a reggel 5 óra körüli időpontot biztosan nem tekintjük éjszakának. Az pedig, hogy a szürkület milyen mértékben szűnik meg ezen kora reggeli órában, az adott napon, adott időjárási körülmények mellett lehetett volna pontosan meghatározni, de ez az ügyben nem történt meg, mint ahogy az elsőfokú bíróság arra utalt, indítványok hiányában. A képet színesíti a védelem navigációs szürkületre vonatkozó Internetről nyert és a Wikipedia által értelmezett meghatározása, amelynek jelentése a fenti forrás szerint, hogy a tárgyak és az objektumok körvonalai láthatóak, de a horizont még elmosódott.

Nem vitás, hogy a vádlott figyelmetlensége miatt vétette el a lehajtót és ezt észelve a lehajtó után 339,4 méterre lévő felüljáró előtt megállt, majd hátramenetet kezdett végezni. Álláspontom szerint az, hogy a vádlott 276 métert ment hátra, avagy 339,4 méternél kevesebb, pontosan meg nem határozható távolságot tett meg ezen a módon, jelentőséggel nem bír. Nem vitás az ügyben az sem, hogy a baleset azért következett be, mert a vádlott megszegte a KRESZ azon rendelkezését, miszerint az autópályán hátramenetet végezni tilos. Az ügyész azonban hangsúlyozta mind a vádiratban, mind a fellebbezésekben is azon álláspontját, hogy a vádlott a KRESZ 37. §. (4) bekezdésében foglalt rendelkezéseit is megszegte, miszerint az autópálya úttesten megállni tilos, illetőleg leállósávon megállni és várakozni is tilos. Mivel a baleset bekövetkeztéhez nyilvánvalóan a hátramenet végzése vezetett, vagyis ez a KRESZ szabályszegés áll okozati összefüggésben a baleset bekövetkeztével, álláspontom szerint is szükségtelen a megállásra vonatkozó KRESZ szabály megszegését a vádlott terhére róni, ugyanis vezetői engedély birtokában különösebb műszaki ismeretek nélkül is tudható, hogy hátramenetet végezni leginkább úgy lehetséges, hogy legalább a sebességváltó hátramenetbe történő kapcsolásának ideig a gépjármű megáll. Arra vonatkozóan pedig az eljárás során nem merült fel adat, hogy a gépjármű huzamosabb ideig állt, várakozott volna a leállósávban. A bíróság igyekezett tisztázni, hogy a vádlott által végzett hátramenet kapcsán az milyen nyomvonalon történt. Végül megelégedett az elsőfokú bíróság annak összegzésével, hogy a vallomásokból az állapítható meg, hogy a vádlott a műszaki sávba kisorolva, ezen sávban kezdte meg a tolatást. Azonban a vádlott maga is úgy nyilatkozott, hogy igyekezett ugyan a leállósáv-

ban maradni, de ez sajnos nem sikerült, kissé átment a külső forgalmi sávba. Mivel a tanúk közül volt, aki cikkcakkban történő közlekedésre, más pedig sáv váltásra is emlékezett, a bíróság azt rögzítette, hogy bizonyossággal kijelenthető, hogy a tolatás során a vádlott gépjárművének a haladása nem volt egyenes vonalú, ennél pontosabb megállapítás nem tehető. Az elsőfokú bíróság a vádlott vezetéstechnikai hibájának minősítette azt, hogy a busz a külső forgalmi sávba került, amelynek részoki szerepet tulajdonított. Az ügyészségi álláspont teljesen ellentétes ezzel. Az ügyész ugyanis arra mutatott rá, hogy a vádlott a lehajtóra való felhajtást kizárólag csak úgy tudta volna megvalósítani, hogy a lehajtó előtt kikormányozta az autóbust az autópálya külső forgalmi sávjába, mivel a lehajtó torkolatában megszűnt a leállósáv, amelyet a helyszínrajz és a fényképfelvételek mutatnak és innen tudott volna ráfordulni a felhajtóra. Ennek a manővernek vezetéstechnikai hibaként minősítése helytelen, erről szó sem lehet. Az ügyészi álláspont szerint a vádlott szándékosan kormányozta ki a buszt a külső sávba, hogy az autópálya lehajtóját elérje, ezzel pedig a veszély egy magasabb szintre emelkedett, ugyanis azt az ítélet maga is rögzíti, mivel a vádlott a tükörből tolatott, folyamatosan ellenőrizte a mögöttes forgalmat, ezért látnia kellett a mögöttes közlekedő sértettet. A főügyészség indítványa szintén ezen körülményre utal azzal kiegészítve, hogy a vádlott tolatáskor még a vészvillogót sem kapcsolta be és ezzel a közvetlen veszélyhelyzetre nem hívta fel a mögöttes közlekedő jármű vezetőjét. A főügyészség álláspontja szerint ugyanakkor az objektív bizonyítékok, a helyszínen készített fotók is azt támasztják alá, hogy a vádlotti cselekmény kapcsán nem vezetéstechnikai hibáról, hanem eshetőleges szándékkal előidézett közvetlen veszélyhelyzetről beszélhetünk, hiszen a vádlott által vezetett kisbusz és az S.M. sértett által vezetett személygépkocsi sérülései, mivel a kibusz teljes hátulja és a személygépkocsi teljes eleje sérült, frontális ütközésre utalnak és arra, hogy az ütközés a külső forgalmi sáv közepén következett be. Amennyiben elfogadjuk az ügyészi érvelést a tekintetben, hogy a vádlott a lehajtóra való felhajtás érdekében nem is tehetett mást, mint hogy igénybe vegye a külső forgalmi sávot, amelyet alátámaszt az, hogy az ütközés is itt történt, még mindig nem bizonyos, hogy eljutunk ahhoz a közvetlen veszélyhez, amely feltétel nélkül szükséges a súlyosabb büncselekmény megállapításához. Álláspontom szerint sem vezetéstechnikai hibával kell itt számolnunk, ezen a ponton szükséges a vádlott tudattartalmának vizsgálata. A vádlott célját tekintve legklasszikusabban a főügyészségi átirat fogalmaz, miszerint a vádlott a fegyelmi felelősségre vonástól tartva, szinte pánikba esve, minden körülmények között végre akarta hajtani a tolatási manővert. A pánik ugyan túlzónak tekinthető, de a lényeg mégis az, hogy a vádlott szándéka nem a veszélyhelyzet létrehozására irányult, hanem a korrekcióra, akár szándékos szabályszegések útján is. A bíróság maga is rögzíti ítéletében, hogy a késés elkerülésén, mint célon kívül semmilyen más motiváció nem merült fel a vádlott részéről. Nyilván nem vitás az ügyben, hogy a veszélyhelyzet bekövetkezett, amely a leállósávban történő tolatáskor mindenképpen, de esetlegesen más közlekedők hiányában akár a külső sávban történő haladáskor is önmagában absztrakt is marad. Tény, hogy a vádlott szándékos szabályszegő magatartásával a többi közlekedőre

és az utasként szállított sértettekre vonatkozóan absztrakt veszélyhelyzetet hozott létre, mely veszélyhelyzet a baleset bekövetkezésekor konkretizálódott. Álláspontom szerint is, hasonlóan az elsőfokú bírósághoz a vádlott magatartása nagyfokú gondatlansággal elkövetett, hiszen tudnia kellett, hogy egészében szabálytalan közlekedése balesetet okozhat, bízott a súlyos következmény elmaradásában, ha ez alaptalan teljesen nem is volt, olyan mértékű könnyelműsége utal, mely cselekvőségének a tudatos gondatlanság bűnösségi alakzatán belül, de annak jelentős súlyú megítélését igényli. A jogkövetkezmények tekintetében – ha bár ez témánk szempontjából kevésbé jelentős – a bíróság és a főügyészség álláspontját osztom a tekintetben, hogy a vádlottal szemben kiszabott szabadságvesztés felfüggesztése mindenképpen indokolt, mind a bíróság, mind a főügyészség által helyesen és egybehangzóan rögzített enyhítő és súlyosító körülmények mérlegelését követően, ugyanígy a járművezetéstől eltiltás büntetés vonatkozásában hosszabb tartamú közúti járművezetéstől eltiltás indokolt és bár a kategóriára korlátozás megfontolható, de álláspontom szerint a 38.sz. Büntető Kollégiumi Véleményben foglaltak helyes értelmezése szerint nem jöhet szóba.

A fentieket követően szeretném rögzíteni azt a korábban már jelzett jogesetet, amit mind az első-, mind a másodfokú ügyészi indítvány megjelöl úgymond precedensként, utalva arra, hogy hasonló tényállás mellett a járásbíróság megállapította a közúti veszélyeztetés büntetettét a vádlottal szemben.

Ebben az ügyben tehát a járási ügyészség büntetővégzés meghozatalára irányuló indítványt terjesztett elő⁵⁵ az alábbi tényállás alapján vádolta a vádlottat közúti veszélyeztetés büntetettével.

A vádlott 2020. június 1. napján 13 óra 50 perccel megelőzően az M7-es autópálya jobb pályáján közlekedett az általa vezetett és a felesége tulajdonát képező Peugeot típusú személygépkocsival Székesfehérvár irányából Siófok irányába a külső forgalmi sávban. A személygépkocsi jobb oldali első ülésén a vádlott felesége foglalt helyet, biztonsági övet használtak. A vádlott a balatonakarattyai lehajton kívánt lehaladni az autópályáról, azonban ezt elvettette és Siófok irányába kb. 200 méterre tovább haladt, miközben folyamatosan fékezte a járművét, majd a járművével az autópályán a külső forgalmi sávban megállt. Ezt követően a vádlott a járművével az autópályán a külső forgalmi sávban, kissé a leálló sáv felé tartva tolatásba kezdett és egészen a lehajtóig hátramenetet végzett, miközben mögötte-mellette kb. 8-10 jármű haladt el. Ezzel azonos időben a vádlott járműve mögött közlekedett Székesfehérvár felől Siófok irányába, az M7-es autópálya jobb pályatest külső forgalmi sávjában személygépkocsival F.T.ZS. sértett, aki feleségével és két kiskorú gyermekével utazott. F.T.ZS. sértett, amikor előtte, a saját forgalmi sávjában a vádlotti jármű hátramenetét észlelte, intenzív fékezésbe kezdett, azonban a forgalmi helyzet nem engedte részére a sávváltást, mivel a belső forgalmi sávban is egy jármű haladt vele egy irányban. A járművek ütközése elmaradt, mert a sértett járművével a veszélyhelyzetet észlelve intenzíven fékezett, valamint a vádlott a balatonakarattyai kihajtót elérve a felfestett for-

⁵⁵ Veszprémi Járási Ügyészség K.1455/2020/8.sz. vádirata

galomtól elzárt területre a sértetti gépkocsi elől éppen kitolatott. A vádlott azzal, hogy a járművel az autópályán megállt, majd a jobb oldali forgalmi sávban tolatást végzett, a járműve mögött nagy sebességgel Siófok irányába haladó járműveket, valamint az abban utazó személyek életét vagy testi épségét veszélyeztette. A vádirat tartalmazza azt is, hogy a vádlott a cselekményével a KRESZ 37. § (4) bekezdésében foglaltakat, illetőleg a KRESZ 37. § (3) bekezdés b) pontjában foglaltakat szegte meg, miszerint az autópálya és az autót úttestén megállni tilos, illetőleg tilos autópályán hátramenetet végezni, továbbá a KRESZ 18. § (1) bekezdés k) pontjában foglaltakat is megszegte, mely szerint útburkolati jellel jelölt járműforgalom elől elzárt területre járművel ráhajtani tilos.

A Veszprémi Járásbíróság⁵⁶ I.B.1492/2020/7.sz. ítéletében a vádlottat bűnösnek mondta ki közúti veszélyeztetés büntetében (Btk. 234. § (1) bekezdés) és ezért a vádlottal szemben 150 napi tétel pénzbüntetést és 1 év 2 hónap járművezetéstől eltiltást szabott ki, az egy napi tétel összegét 1.000,- Ft-ban meghatározva.

A vádlott terhére az ügyész jelentett be fellebbezést,⁵⁷ amelyben lényegében a terhelttel szemben alkalmazott jogkövetkezmény eltúlzottan enyhe voltára tekintettel a büntetés súlyosítását indítványozta, mivel álláspontja szerint a büntetés sem az egyéni, sem az általános büntetési célokat nem szolgálja kellő mértékben. Az ügyész álláspontja szerint a bíróság túl nagy súllyal értékelte a terhelt javára fennálló enyhítő körülményeket, így a bűncselekmény és a szabálysértések tekintetében is büntetlen előéletét, a beismerését, a tárgyaláson szemmel látható megbánását, idős korát (81 éves), rossz egészségi állapotát, azt, hogy egyedül gondozza idős beteg feleségét, továbbá, hogy bocsánatot kért a tárgyaláson megjelent sértettől, aki a bocsánatkérést elfogadta.

A megyei főügyészség átiratában⁵⁸ az ügyész súlyosításra irányuló fellebbezését a vádlott terhére fenntartotta azzal, hogy a törvényszék a vádlottal szemben kiszabott közúti járművezetéstől eltiltás tartamát emelje fel. A főügyészség álláspontja szerint a szabályszegések nagyobb száma és súlya, valamint a kialakult közvetlen veszélyhelyzet miatt a közúti járművezetéstől eltiltást magasabb tartamban kell megállapítani.

A törvényszék⁵⁹ az elsőfokú bíróság ítéletét annyiban változtatta meg, hogy a vádlottal szemben kiszabott közúti járművezetéstől eltiltás tartalmát 1 év 10 hónapra felemelte, ugyanakkor mellőzte a pénzbüntetést kiszabására vonatkozó első bírói rendelkezést. A törvényszék a járásbíróság büntetés kiszabási körülményeinek értékelési körében arra utalt, hogy több alapvető közlekedési szabály megszegésével a vádlott olyan közlekedési szituációt idézett elő, amivel a tömeges baleset bekövetkezésének közvetlen veszélyére figyelemmel nagyobb számú közlekedő életét, testi épségét – köztük a sajátját és feleségét is – közvetlenül veszélyeztette, így ez a generális prevencióra figyelemmel mindenképpen hosszabb tartamú eltiltás alkalmazását indokolja. A törvényszék ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy a büntetlen előéletű vádlottal szemben – figyelemmel az életkörülménye-

56 Veszprémi Járásbíróság I.B.1492/2020/7.sz. ítélet

57 Veszprémi Járásbíróság K.1455/2020/10.sz. fellebbezése

58 Veszprém Megyei Főügyészség Bf.371/2020/6.sz. átirat

59 Veszprémi Törvényszék I.Bf.199/2021/5/I.sz. ítélet

ire – szükségtelen kettős szankció alkalmazása, az ő vonatkozásban a közúti járművezetéstől eltiltás már önmagában is alkalmas a büntetési célok eléréséhez.

Erre az ügyre történő ügyész-i hivatkozások a tekintetben nyilván helyesek, hogy a tényállás valóban mutat hasonlóságot. Ráadásul ez esetben az ügyészség minősítésre vonatkozó álláspontját a bíróság osztotta. Értékelhető jogi indokolásba ugyan sem a vádirat, sem az ítéletek nem bonyolódnak, de a tényállásból azért következtetéseket lehet levonni. Sőt, a tévedés lehetőségét fenntartva a saját álláspontom megfogalmazására is lehetőség nyílik. Mi is történt a tényállás szerint? A 81 éves vádlott a balatonakarattyai lejtőt elhagyva tervezett útirányából letérve 200 métert tovább haladt az autópályán, miközben a járművét fékezte. Az irányadó tényállás szerint ezt követően megállt, majd tolatásba kezdett a külső forgalmi sávban a leállósáv felé tartva, közben mellette több gépjármű is elhaladt. A vádlott mögött haladó F.T.Z.S. észlelte a vádlotti manővert, intenzív fékezésbe kezdett, de sávot nem tudott váltani a forgalmi helyzet miatt. A járművek ütközése elmaradt, hiszen a vádlott elérve a balatonakarattyai kihajtót, a felfestett, forgalomtól elzárt területre kitolatott a sértetti gépkocsi elől. A vádirat maga is úgy fogalmaz, hogy a vádlott azzal, hogy az autópályán megállt, majd a jobb oldali forgalmi sávban tolatást végzett, a járműve mögött nagy sebességgel Siófok irányába haladó járműveket, illetve az abban utazó személyek életét vagy testi épségét veszélyeztette. Az elsőfokú bíróság ugyanezen tényállást szó szerint átvéve szintén a „veszélyeztette” kifejezést használta. Természetesen az nem vitatható, hogy a vádlotti magatartás veszélyeztető volt, de sem a vádirat, sem az ítélet, de a másodfokú határozat sem foglalkozik azzal, hogy ez a veszély közvetlen veszélye volt-e, ez ugyanis a bűncselekmény megállapításához szükséges, elengedhetetlen törvényi tényállási elem. Az ítéletek azonban megelégszenek a vádlott részéről kifejtett pusztán veszélyeztetési magatartás rögzítésével. Nyilvánvalóan látható, hogy az igen időskorú sértett figyelmetlensége korrigálásaként kezdett tolatásba az autópályán, nem vitathatóan ez KRESZ szabályszegés, de ebben az esetben se rónám a megállás tényét a vádlott terhére és pláne nem azt, hogy ráhajtott az útburkolati jellel jelölt, járműforgalom elől elzárt területre, hiszen ez a művelete éppen a baleset elkerülése érdekében szükségszerű volt. Nyilván a veszélyhelyzetből történt menekülését szolgálta, furcsa lenne azt elvárni a vádlottól, hogy inkább vállalja az ütközés bekövetkeztét, mint hogy ráhajtson a járműforgalom elől elzárt területre, amelyet útburkolati jel jelölt. Pontosan ezen vádlotti magatartás alapján meglátásom szerint a közvetlen veszélyhelyzet létrehozására irányuló eshetőleges szándék sem alakult ki, pusztán a tudatos gondatlanság, azaz a luxuria. Ebben az ügyben én egy kétségbeesett 81 éves vádlottat látok, akinek makulátlan a közlekedési előélete és próbálja megoldani az elhibázott közlekedési helyzetet, vagyis azt, hogy túlhaladt a lejtőn. Álláspontom szerint nyilvánvaló, hogy szándéka semmiféle veszélyhelyzet létrehozására nem irányult, bár ténylegesen ez történt, de bűnössége a tudatos gondatlanságon túl nem terjed. Nem vitatom, hogy egy nagyon veszélyes közlekedési helyzetet hozott létre, de a tömegbaleset közvetlen létrejöttének a lehetőségét a tényállás nem támasztja alá és erre vonatkozóan bizonyítékokat sem jelöl

meg az ítélet. Álláspontom szerint ebben az ügyben a közúti veszélyeztetés büntettének megállapítására nem lett volna mód és figyelemmel arra, hogy baleset sem történt, így a közúti baleset okozásának megállapítására sincs mód. A Btk. 235. §. (1) bekezdésében foglalt közúti baleset gondatlan okozásának vétsége ugyanis akkor tényállásszerű, ha a közúti közlekedés szabályainak a megszegésével a vádlott másnak vagy másoknak gondatlanságból legalább súlyos testi sértést okozott volna. Mindezeket tekintve úgy vélem, hogy ebben az ügyben bűncselekmény nem történt, így a vádlott felmentésének lett volna helye, kétségkívül súlyos szabálysértések megállapítása mellett. Mindezeket figyelembe véve, törvénysértő az 1 év 10 hónapos járművezetéstől eltöltés, ráadásul a vádlott idős korára és rögzített életkörülményeire is figyelemmel, különösen sajnálatos.

Ezt az ügyet azért is tartottam fontosnak részleteiben ismertetni az előzőkben tárgyalt ügy kapcsán, mivel véleményem szerint éppen nem az ügyészi álláspontot erősíti. Pusztán azt a kritika nélkül el nem fogadható vélekedést, hogy az autópályán kialakuló veszélyhelyzet nyilván a közvetlen veszélyt is magában hordozza.

4. Egység, többség, halmazat és dolus directus

Az alább ismertetett ügyben nem az okozott problémát a gyakorlatban, hogy esetlegesen másként minősülne, mint közúti veszélyeztetés büntetteként. A bűncselekmény rendbelisége, illetve más bűncselekménnyel, a rongálás vétségével halmazatban történő minősítése vetett fel gyakorlati problémákat.

A járási ügyészség⁶⁰ vádiratában büntetővégzés meghozatalára irányuló indítványt terjesztett elő a vádlottal szemben az alábbi tényállás szerint.

A vádlott 2018. szeptember 21. napján a délután órákban az általa vezetett autóbusszal közlekedett a 82-es számú főútvonalon, Győr felől Veszprém irányába. A vádlott előtt haladt egy katonai konvoj, amelynek utolsó jármű-tagján „Előzni tilos” tábla volt található. A vádlott által vezetett autóbust több jármű próbálta megelőzni a fenti útszakaszon, azonban a vádlott a bal oldali forgalmi sávba történő áthúzóddással akadályozta a járművek előzését.

R.D.SZ. sértett, az általa vezetett személygépkocsival a 82-es számú főútvonalon, Zirc felől Eplény irányába haladva, a vádlott által vezetett autóbusz mögé került. A személygépkocsi jobb oldali első ülésén SZ.R. tanú foglalt helyet, biztonsági övet használtak.

R.D.SZ. sértett, az általa vezetett személygépkocsival Zirc és Eplény között, a vádlott által vezetett autóbust három alkalommal próbálta megelőzni, azonban a vádlott a járműve balra kormányzásával megakadályozta ezt.

Ezen előzmények után 2018. szeptember 21. napján 14.25 órakor Eplény belterületére érve R.D.SZ. sértett az általa vezetett személygépkocsival 15-30 km/h közötti sebességgel haladt a vádlott mögött, az Eplény, Veszprémi út 5. szám előtti útszakaszon, amikor a sértett az általa vezetett személygépkocsival megkezdte a vádlott által vezetett autóbusz előzését. Az előzés végrehajtása során a vádlott az általa vezetett autóbusszal először az

60 Veszprémi Járási Ügyészség K.3126/2018/28.sz. vádirata

előtte haladó jármű mögött a követési távolságot gyorsítással indokolatlanul csökkentette, így nem engedte be maga elé a személygépkocsit, majd indokolatlan fékezéssel akadályozta a lassításban mellette haladó személygépkocsi besorolását a járműve mögé. A vádlott ezen túl áttért a menetiránya szerinti bal oldali forgalmi sávba, hogy az előzés végrehajtását megakadályozza, amikor R.D.SZ. sértett az ütközés elkerülése érdekében vészfékezett és a bal oldali útpadka felé kormányzott, amelynek során az autóbusz bal hátsó része érintőleg ütközött a személygépkocsi jobb első részével. R.D.SZ. sértett ezt követően visszasorolt az autóbusz mögé, a vádlott pedig az autóbuszsal megállás nélkül tovább közlekedett Veszprém irányába. Veszprém-Kádártánál rendőrségi bejelentésre került megállításra a vádlott, az általa vezetett autóbuszsal. A vádirat rögzíti, hogy a baleset következtében személyi sérülés nem történt.

A vádlott cselekményével a KRESZ 34. §. (6) bekezdésében foglalt szabályt szegte meg, mely szerint az előzés végrehajtását a sebesség fokozásával, balra húzódással vagy más hasonló módon akadályozni nem szabad.

A fenti tényállás alapján a járási ügyészség a vádlottat a Btk. 234. § (1) bekezdésébe ütköző közúti veszélyeztetés büntetével vádolta és azt indítványozta, hogy a vádlottal szemben pénzbüntetést szabjon ki, valamint öt határozott időre tiltsa el a közúti járművezetéstől.

A járásbíróság⁶¹ tárgyalás mellőzésével büntetővégzést hozott a vádlottal szemben, ahol is őt a fenti tényállás mellett közúti veszélyeztetés büntette (Btk. 234. §. (1) bekezdés) miatt 150 napi tétel pénzbüntetésre ítélte, az egy napi tételének összegét 1000,- Ft-ban állapította meg, valamint 2 évre eltiltotta a vádlottat a „D” kategóriájú járművek vezetésétől. A büntetővégzésében felhívta a vádlottat arra, hogy azzal szemben fellebbezésnek helye nincs, de tárgyalás tartása iránti kérelmet terjeszthet elő, aki ezt meg is tette. Az ügyész nem terjesztett elő kérelmet a büntetővégzéssel szemben. Az ügyben a bíróság tárgyalást tartott. Az előkészítő ülésen befejezésre a vádlott nyilatkozatára tekintettel nem volt lehetőség. A lefolytatott bizonyítási eljárás során a tanúk meghallgatásának eredményeként az ügyész a vádat kiterjesztett azzal, hogy a vádirati tényállás az alábbiak szerint került kiegészítésre.

1.) vádpont. A vádlott által vezetett autóbusz mögött közlekedett a 82-es számú főúton Győr irányából Zirc irányába B.Z. sértett, az általa vezetett személygépkocsival, aki Bakonytérségében 50-60 km/h sebességgel haladva megkísérelte a vádlott által vezetett autóbuszt megelőzni abból a célból, hogy az autóbusz és a katonai konvoj mögött közlekedő személygépkocsik mögé besoroljon. A sértett az előzés végrehajtásakor irányjelzőt használva megkezdte az átsorolást a bal oldali forgalmi sávba, az által vezetett gépkocsival elérte az autóbusz hátsó kerekét, amikor a vádlott a személygépkocsi előzésének megakadályozása céljából balra kormányozta az autóbuszt, ezzel leszorítva az útpadkára a személygépkocsit. Az ütközést és a vádlott által kialakított közvetlen veszélyhely-

61 Veszprémi Járásbíróság 10.Bpk.776/2020/8.sz. büntetővégzése

zetet úgy tudta B.Z. sértett elkerülni, hogy erősen fékezett, majd visszatért az autóbusz mögé.

2.) vádpont. A vádlott által vezetett autóbusz mögött közlekedett a 82-es számú főúton Zirc irányából Veszprém irányába dr. B.ZS., az általa vezetett személygépkocsival. A sértett Zircet elhagyva, Olaszfalu és Eplény közötti egyenes szakaszon, amikor az előzés feltételei adottak voltak, megkísérelte a vádlott által vezetett autóbust megelőzni. A dr. B.ZS. által vezetett személygépkocsi áttért a bal oldali forgalmi sávba, és kb. az autóbusz felénél haladt, amikor a vádlott a személygépkocsi előzésének megghiúsítása céljából áttért a bal oldali forgalmi sávba, ezzel az útpadka felé szorítva a személygépkocsit. A baleset és a vádlott által kialakított közvetlen veszélyhelyzet elhárítása érdekében dr. B.ZS. vérsfékezett, balra húzta a kormányt, majd visszasorolt az autóbusz mögé. Ezt követően pedig a dr. B.ZS. által vezetett személygépkocsit Eplény előtt megelőzte R.D. sértett az általa vezetett személygépkocsival.

Az ügyész a vádirati tényállást a korábban benyújtott tényállás tekintetében a 3. vádpont alatt kiegészítette és immáron a vádlottat 3 rendbeli, a Btk. 234. § (1) bekezdésébe ütköző közúti veszélyeztetés büntetével vádolta. Indítványozta, hogy a járásbíróság a vádlottal szemben végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztést, pénzbüntetést, járművezetéstől eltiltás büntetést szabjon ki.

Az ügyész perbeszédében ismét módosította a vádat, még pedig ezúttal a 3. vádpont tekintetében, amikor a tényállást kiegészítette azzal, hogy az ütközés következtében a személygépkocsiban 100.000,- Ft kár keletkezett.

A módosított vádirati tényállás alapján immár az ügyész a vádlottat a Btk. 234. §. (1) bekezdésébe ütköző közúti veszélyeztetés büntetével és a Btk. 371. §. (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés a) pontja szerint minősülő rongálás vétségével is vádolta. Végindítványában, egyezően a korábbi módosításban foglaltakkal, a vádlottal szemben próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés, pénzbüntetés kiszabására, továbbá járművezetéstől eltiltás kiszabására tett az ügyész indítványt.

A járásbíróság⁶² az ítéletében a vádlottat bűnösnek mondta ki közúti veszélyeztetés büntetében (Btk. 234. §. (1) bekezdés) és rongálás vétségében (Btk. 371. §. (1), (2) bekezdés a) pont), ezért a vádlottat halmazati büntetésül 150 napi tétel pénzbüntetésre, valamint 2 év közúti járművezetésétől eltiltásra ítélte. A pénzbüntetés egy napi tételének összegét 1.000,- Ft-ban határozta meg.

Az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás szerint a vádlott 2018. szeptember 21. napján a délutáni órákban az általa vezetett autóbusszal közlekedett a 82-es számú főútvonalon, Győr felől Veszprém irányába, az autóbusszon utas nem tartózkodott. A vádlott előtt haladt egy katonai konvoj, amelynek utolsó jármű-tagján „Előzni tilos” tábla volt található. A vádlott által vezetett autóbust legkevesebb négy gépjármű több alkalommal próbálta megelőzni a fenti útszakaszon, azonban a vádlott a bal oldali forgalmi sávba történő áthúzódással rendszeresen, a teljes útvonalon szándékosan akadályozta a jármű-

62 vö. Veszprémi Járásbíróság 10.B.964/2020/36.sz. ítélet

vek előzését, azt fizikailag lehetetlenné téve. A járásbíróóság rögzíti azt is, hogy a vádlott szándékosan megszegte a KRESZ 34. §. (6) bekezdésében foglalt szabályt, mely szerint az előzés végrehajtását a sebesség fokozásával, balra húzódással vagy más hasonló módon akadályozni nem szabad. A vádlott szándékos közlekedési szabályszegésével az alábbi esetekben a sértettek gépjárművének leszorításával, a sofőröket kitérésre, vészfékezésre kényszerítve, a személygépkocsik sofőrjei és utasai élet és testi épségét közvetlen veszélynek tette ki.

Az 1.) tényállási pontban rögzítette a bíróság, hogy az autóbusz a fenti útvonalon történő közlekedése során B.Z. sértett az általa vezetett személygépkocsival, melyben utas nem tartózkodott, Nyúl térségében érte utol az autóbust, amit több alkalommal próbált megelőzni. Az előzést a vádlott a baloldali forgalmi sávba áthúzódvá több alkalommal szándékosan megakadályozta. Utoljára B.Z. sértett Bakonytérd térségében 50-60 km/h sebességgel haladva kísérelte meg az autóbust megelőzni abból a célból, hogy az autóbusz és a katonai konvoj mögött közlekedő személygépkocsik mögé besoroljon. B.Z. sértett az előzés végrehajtásakor irányjelzőt használva megkezdte az átsorolást a bal oldali forgalmi sávba, az általa vezetett személygépkocsi az autóbusz hátsó kerekével egy vonalba került, amikor a vádlott a személygépkocsi előzésének megakadályozása céljából balra kormányozta az autóbust, ezzel leszorítva az útpadkára a személygépkocsit. Az ütközést és a vádlott által kialakított közvetlen veszélyhelyzetet úgy tudta B.Z. sértett elkerülni, hogy erősen fékezett, majd visszatért az autóbusz mögé. A sértett Zircen kiállt a forgalomból.

2.) pont. A vádlott által vezetett autóbusz mögött közlekedett a 82-es számú főúton Zirc irányából Veszprém irányába dr. B.ZS. sértett, az általa vezetett személygépkocsival. A személygépkocsiban egy utas tartózkodott. Dr. B.ZS. sértett Pannonhalma térségében érte utol az autóbust, amit több alkalommal megpróbált megelőzni. Az előzést a vádlott a baloldali forgalmi sávba áthúzódvá több alkalommal szándékosan megakadályozta. Utoljára Dr. B.ZS. sértett Zircet elhagyva, Olaszfalu és Eplény közötti egyenes szakaszon, amikor az előzés feltételei adottak voltak, kísérelte meg a vádlott által vezetett autóbust megelőzni. Ekkor a sértett az általa vezetett személygépkocsival áttért a bal oldali forgalmi sávba és az autóbusz felé haladt, amikor a vádlott az előzés megghiúsítása céljából, áttért a bal oldali forgalmi sávba, ezzel az útpadka felé szorította a személygépkocsit. A baleset és a vádlott által kialakított közvetlen veszélyhelyzet elhárítása érdekében dr. B. ZS. sértett vészfékezett, balra húzta a kormányt, majd visszasorolt az autóbusz mögé. Ezt követően a dr. B.ZS. által vezetett személygépkocsit Eplény előtt megelőzte R.D.SZ., az általa vezetett személygépkocsival.

3./1.) pont. R.D.SZ. sértett, az általa vezetett személygépkocsival a 82-es számú főútvonalon, Zirc felől Eplény irányába haladt, mikor a vádlott által vezetett autóbusz mögé került. A személygépkocsi jobb oldali első ülésén SZ.R. tanú foglalt helyet, biztonsági övet használtak. R.D.SZ. sértett, az általa vezetett személygépkocsival Zirc és Eplény között, a vádlott által vezetett autóbust három alkalommal próbálta megelőzni, azonban

a vádlott a járműve balra kormányzásával megakadályozta ezt. Ezen előzmények után 2018. szeptember 21. napján 14.25 órakor Eplény belterületére érve R.D.SZ. sértett, az általa vezetett személygépkocsival 15-30 km/h közötti sebességgel haladt a vádlott mögött, az Eplény, Veszprémi út 5. szám előtti útszakaszon, amikor megkezdte a vádlott által vezetett autóbusz előzését. Ekkor a vádlott áttért a menetiránya szerinti bal oldali forgalmi sávba, hogy az előzés végrehajtását megakadályozza. Ezt látva R.D.SZ. sértett az ütközés elkerülése érdekében vészfékezett, a bal oldali útpadka felé kormányzott, amelynek során az autóbusz bal hátsó része érintőleg ütközött a személygépkocsi jobb első részével. R.D.SZ. sértett ezt követően visszasorolt az autóbusz mögé, a vádlott pedig az autóbusszal megállás nélkül tovább közlekedett. Az ütközés következtében a személygépkocsiban 100.000,- Ft kár keletkezett, személyi sérülés azonban nem történt. A sértett a rongálással okozott kár vonatkozásában polgári jogi igényt nem terjesztett elő.

A 3./II.) tényállási pont szerint R.D.SZ. sértett Eplény belterületéről kiérve meg kívánta állítani a vádlott által vezetett autóbust, annak érdekében, hogy az Eplény belterületén okozott baleset vonatkozásában a felelősség kérdését tisztázzák, ennek érdekében a busz mellé hajtott, illetőleg R.D.SZ. utasa, SZ.R. karjelzéssel és kiabálással is jelezte a vádlottnak, hogy álljon félre, de a vádlott nem kívánt megállni. Egyidőben ezzel a busz előtt haladó kocsi lassítani kezdett, így az autóbusz és az előtte haladó jármű közötti követési távolság lecsökkent. A vádlott észlelte azt, hogy a sértett gépjárműve még mindig a busz mellett halad, valamint azt, hogy szembe gépjármű közeledik, intenzív lassításba kezdett, abból a célból, hogy a sértetti gépjármű ne tudjon besorolni az autóbusz elé. Figyelemmel arra, hogy időközben járművével R.D.SZ. is intenzíven fékezett, gépjárművével sem a folyamatosan fékező busz elé, sem mögé nem tudott besorolni, majd mintegy 8-10 méterre a szembe közeledő, és állóra fékező járművel szemben megállt. Az eljárás adatai alapján azonban nem nyert kétséget kizáróan bizonyítást az, hogy a vádlott az autóbusszal a követési távolságot gyorsítással indokolatlanul csökkentette, így nem engedte be maga elé a személygépkocsit, majd indokolatlan fékezéssel akadályozta a lassításban mellette haladó személygépjármű besorolását az autóbusz mögé.

Az elsőfokú bíróság ítéletében rögzítette, hogy az általa megállapított tényállást az ügyész nem vitatta, míg a vádlott és védő kizárólag a rongálás tényállását vitatta, így ítéletének részletes indokolását a rongálás tényállásra, illetve a közúti veszélyeztetés büntetének rendbeliségére, továbbá a büntetés kiszabására korlátozta. A bíróság a rongálási kár mértékének megállapítására igazságügyi szakértőt rendelt ki, aki alátámasztotta a sértett által számlával nem igazolt javítási költséget. A bírósági ítéletben a kár mértékének rögzítését követően rámutatott arra, hogy a közúti veszélyeztetés büntette az egyéb szándékos cselekményekkel valóságos eszmei halmazatban áll, így a rongálás bűncselekményével is azon okból, hogy a másik jármű leszorításával megvalósított közúti veszélyeztetés nem kizárólag az érintett sértetti gépkocsival történt tényleges károkozással, hanem anélkül is megvalósítható, ezért az állag rongálással járó károkozó magatartás olyan többlet elemet valósít meg, amely ebben az esetben is alaki bűnhalmazat megállapítását

teszi szükségessé. A cselekmény rendbelisége vonatkozásában azonban az elsőfokú bíróság úgy foglalt állást, hogy a vádlott sorozatos közlekedési szabályszegése abban nyilvánult meg, hogy az általa vezetett busszal Győr felől Veszprém irányba haladva a katonai konvoj utolérését követően a 82-es főútvonalon folyamatosan a bal oldali forgalmi sávba történő áthúzóással akadályozta a járművek előzését. Álláspontja szerint a vádlott szabályszegése folyamatosnak tekintendő, hiszen maga a vádlott is így nyilatkozott és az általa becsatolt kamerafelvételek alapján is megállapítható, hogy rendszeresen, folyamatosan, ismétlődő jelleggel a bal oldali forgalmi sávba áthúzódt. A vádlott ezt a magatartását azzal magyarázta, hogy egyfelől a mögötte haladó járműveknek nem is volt előzési szándéka, hiszen nem indexeltek, vagy ha volt, akkor agresszív előzési szándékkal veszélyes közlekedési helyzetet hoztak létre, és amúgy sem jutottak volna a konvoj miatt előre, így felesleges lett volna az előzés. A vádlott a balra sorolással szándékos közlekedési szabályszegést valósított meg, amely nem volt vitatott, csak az, hogy ennek során bármikor is gépjárműveket szorított volna le. Az elsőfokú bíróság rögzítette, hogy a meghallgatott tanúk vallomása alapján sorozatban, lényegében folyamatosan előfordult, hogy leszorítás nélkül a bal oldali forgalmi sávba történő szándékos lehúzóással fizikailag akadályozta a buszvezető a személygépkocsikat az előzésben, több tucatnyi alkalomkor. Leszögezi azt is a bíróság, hogy a tanúvallomások alapján a vádlott szándékos, sorozatos közlekedési szabályszegése következtében legkevesebb három gépjármű vezetője, illetőleg annak utasai élete, testi épsége közvetlen veszélyben volt, így a mások személyére és helyre konkretizált testi épség sérelmének a reális, közvetlen lehetősége bekövetkezett. A közúti közlekedési szabály megszegése és a közvetlen veszélyhelyzet között szükséges az okozati összefüggés fennállta (BH.2004.130.), ennek hiányában bűncselekmény nem állapítható meg, a szabályszegő magatartásra figyelemmel csak közlekedési szabályszegés valósul meg. Utalt arra is az elsőfokú bíróság, hogy a közúti veszélyeztetés büntette csak szándékosan követhető el, akár egyenes, akár esetlegesen szándékkal és az elkövető szándékának mind a közlekedési szabályszegés, mind a közvetlen veszélyhelyzet tekintetében fenn kell állnia. Kiemelte, hogy a vádlott a sértett járművek előzésének megakadályozása során tudatosan hagyta figyelmen kívül az előzési művelet megakadályozása során a KRESZ 34. §. (6) bekezdésében foglalt szabályt és a tudata átfogta, hogy a konkrét közlekedési situációban a közlekedési normák milyen magatartás tanúsítására köteleznék, tisztában volt azzal, hogy az általa tanúsított vezetői magatartás szemben áll a közúti közlekedés szabályaival, és ezen elvárásokkal tudatosan helyezkedett szembe. Ezen szembenállást a vádlott sem vitatta, sőt erre vonatkozóan a busz kamerafelvételeinek benyújtásával ő maga szolgáltatott egyértelmű bizonyítékot. A vádlott tagadása arra irányult, hogy adott helyzetre konkretizált közvetlen veszélyhelyzet alakult volna ki, amely kifejezetten a sértettek személyéhez kapcsolódva jelentkezett, illetve arra, hogy ő maga ebben a helyzetben felismerte, hogy magatartása sértettek életének, testi épségének veszélyeztetésére is alkalmas volt. Az elsőfokú bíróság kizárta, hogy a vádlott részéről az egyenes szándékkal történő elkövetés valósult

volna meg, mert úgy látta, hogy e körben kétséget kizáró bizonyítékok nem merültek fel. Álláspontja szerint a közvetlen veszélyeztetésre a vádlottnak eshetőleges szándéka egyértelműen kiterjedt. Az elsőfokú bíróság úgy foglalt állást azonban a vádlott által megvalósított közúti veszélyeztetés büntetnének rendbeliségét illetően, hogy a törvényi tényállásból következően az összefoglalt bűncselekmény, így a veszélyeztetett személyek száma a cselekmény rendbeliségét nem alakítja. Megjegyezte azt is, hogy az ügyész sem a sértettek száma alapján, hanem az elkövetési helyszínek alapján határozta meg a cselekmény rendbeliségét a módosított vádiratában, azt véve alapul, hogy a vádlott magatartása folyamán három helyszínen, Bakonypéterd térségében, Olaszfalu és Eplény közötti egyenes szakaszon, illetőleg Eplény belterületén került az általa leszorított gépjárművek utasainak illetőleg vezetőinek testi épsége közvetlen veszélybe. A bíróság azonban nem osztotta az ügyései álláspontot. Az általa rögzítettek szerint elméletileg egy adott tényállás függvényében a helyszín és időpontok markáns eltérése alapján nem kizárt a közúti veszélyeztetés több rendbeliségének megállapíthatósága, amennyiben ezek vonatkozásában a vádlott veszélyeztetésre vonatkozó szándékának határozott elkülönülése is megállapítható. Azonban a cselekmény egységét vagy többségét nem a helyszín és időpont azonossága, illetőleg különbözősége, hanem a közlekedési esemény során kialakult elkövetői szándék egységes és több szakaszra elkülöníthető volta (megszűnő vagy újraéledő jellege) alakíthatja. Az elsőfokú bíróság utal a Fővárosi Ítéltőbíróságra Bhar.10/2018/5.sz. döntésére, azt rögzítve, hogy ha a vádlotti szándék az, hogy valamely cél érdekében, tartósan, akár több mozzanatban is közlekedési szabályt sért, továbbá kívánja vagy belenyugszik abba, hogy ennek során más vagy mások élete, testi épsége közvetlen veszélybe kerül, magatartása egy természetes egységet képez. Mindezek alapján jutott az elsőfokú bíróság arra az álláspontra, hogy a vádlottat az autóbusz személygépkocsik által történő megelőzésének megakadályozása célja vezérelte, ezért szándékosan, sorozatosan, esetenként tartósan (több kilométeren át) szegte meg a KRESZ 34. §. (6) bekezdésében foglalt szabályt. Mindeközben egy akaratelhatározással nyugodott bele abba, hogy esetlegesen bekövetkező baleset során az előzést végrehajtó járművek vezetői, illetve utasai megsérülhetnek, így az egységes elhatározása cselekményét is egységbe foglalja. Álláspontjának alátámasztására utalt arra is a bíróság, hogy a bírói gyakorlat a terhelt rendőri intézkedés előli menekülése során tanúsított veszélyeztető közlekedési magatartását is egy bűncselekményként értékeli. Ezt a menekülés során érvényesülő egységes akaratelhatározás teszi indokolttá, így jelen esetben szintén egységes akaratelhatározás vezette a vádlottat, erre tekintettel a vádlott közlekedési cselekménye egy rendbeli. A bíróság leszögezte ítéletében, hogy a súlyosítási tilalom nem érvényesülhet, hiszen a tényállásban olyan új tényt állapított meg a bíróság eljárása során, amely a vádlott által elkövetett közúti veszélyeztetési cselekmények tárgyi súlyát növelte, a rongálás vétségétől függetlenül is.

Az elsőfokú bíróság ítéletével szemben az ügyész a vádlott terhére eltérő minősítés és súlyosítás miatt, míg a vádlott és védője részfelmentésért és enyhítésért jelentettek be

fellebbezést. A főügyészség pedig az ügyész indítványát⁶³ fenntartotta azzal, hogy a másodfokú bíróság a közúti veszélyeztetés büntette (Btk. 234. §. (1) bekezdés) cselekményét 3 rendbelinek minősítse és a kiszabott pénzbüntetés mellett a vádlottat börtön fozozatú határozott tartamú szabadságvesztés büntetésre ítélje, amelynek végrehajtását függesse fel, továbbá a vádlottal szemben kiszabott közúti járművezetéstől eltiltás tartamát emelje fel. A főügyészség átiratában utalt arra, hogy a vádlott bűnösségére vont következtetés helyes és a részfelmentést célzó fellebbezés alaptalan. A rongálás tekintetében ugyanis R.D.SZ. sértett leszorítása során a sértett gépjárművét elérve azt megrongálta és ha ezt a vádlott kifejezetten nem is kívánta, de abba belenyugodott. A főügyészség álláspontja szerint az okozott kár összege nem vitatható, az nyilvánvalóan meghaladja a szabálysértési értékhatárt. A főügyészség arra is rámutatott, hogy álláspontja szerint az elsőfokú bíróság által is megállapított megleckéztetési motívumra figyelemmel a vádlott kifejezetten kívánta a sértettek esetében a közvetlen veszélyhelyzet létrejöttét, ezért a közúti veszélyeztetés büntettét egyenes szándékkal követte el, és ezen cselekményei nem alkotnak természetes egységet, azt 3 rendbelinek kell minősíteni. A rendbeliséget ugyanis a veszélyeztetési szituációk száma határozza meg, mely jelen esetben három volt. Nyúl, Pannonhalma és Eplény térségekből valósultak meg, melyek egymástól távol esnek, ezért a veszélyeztetési cselekmények időben is jelentősen elkülönültek anélkül, hogy a vádlott egységes akaratelhatározására lehetne következtetést levonni. Rámutatott arra is a főügyészség, hogy az időben távoli cselekmények között nincsen folyamatos veszélyeztetési szándék, voltak olyan gépkocsik, melyek a vádlotti járművet időközben meg tudták előzni, ezek esetében a veszélyeztetési szándék a vádlott részéről nem volt bizonyítható. Nem volt folyamatos elkövetési magatartás (mind például egy üldözéssel jellemezhető cselekménynél), ennek hiányában pedig a cselekmény nem eredményezhet természetes egységet. A büntetés kiszabása körében az ügyész utalt arra, hogy a vádlott a cselekményt egy hosszabb útszakaszon, kitaró szándékkal, ráadásul hivatásos gépkocsivezetőként olyan nagy terjedelmű és tömegű járművel valósította meg, amely kiemelkedő veszélyt hozott létre mindhárom esetben. Ezt támasztja alá az is, hogy egy esetben ütközött is a sértetti járművel, amelynek során kárt okozott. Az ügyész álláspontja szerint a cselekmény fokozott társadalomra veszélyessége miatt a vádlottal szemben szabadságvesztés büntetés kiszabása is indokolt, annak próbaidőre történő felfüggesztése mellett.

A törvényszék⁶⁴ az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatva rögzítette, hogy a vádlott által megvalósított közúti veszélyeztetés büntette (Btk. 234. § (1) bekezdés) 3 rendbelinek minősül. A vádlottal szemben 1 év 6 hónap börtön fozozatú szabadságvesztés büntetést is kiszabott, melynek végrehajtását 2 évi próbaidőre felfüggesztette. A közúti járművezetéstől eltiltás mértékét 3 évre súlyosította.

63 vö. Veszprém Megyei Főügyészség Bf.161/2022/7.sz. átiratával

64 Veszprémi Törvényszék mint másodfokú bíróság 3.Bf.232/2022/16/II.sz. ítélet

A törvényszék leszögezte ítéletében, hogy az elsőfokú bíróság által lefolytatott bizonyítási eljárásra az eljárási szabályok megtartása mellett került sor és az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás irányadó a másodfokú eljárás során is. A másodfokú bíróság vizsgálta, hogy a Be. 746. §. (5) bekezdésében foglaltak megtartásra kerültek-e, vagyis a súlyosítási tilalom nem szenvedett-e sérelmet, amire a védő a nyilvános ülésen hivatkozott. Ezt követően a törvényszék leszögezte, hogy a bíróság által lefolytatott részletes bizonyítás eljárás során a büntetővégzés meghozatalához képest új bizonyítékok merültek fel, amelyek alapján a többszöri vádmódosításra is figyelemmel új tényeket állapított meg a bíróság, így lehetőség nyílt súlyosabb minősítés alkalmazására, illetőleg súlyosabb büntetés kiszabására is. A törvényszék a rongálás tekintetében is osztotta a járásbíróság álláspontját. A törvényszék rámutatott azonban arra, hogy tévedett az elsőfokú bíróság a közúti veszélyeztetés rendbeliségének meghatározásában. Nem osztotta a törvényszék az elsőfokú bíróság azon álláspontját e bűncselekmények tekintetében, hogy kétséget kizáró bizonyíték nem merült fel a tekintetben, hogy a vádlott szándékos közlekedési szabályszegése során a közvetlen veszélyhelyzet előidézésére irányuló egyenes szándékkal cselekedett volna, mások életének vagy testi épségének közvetlen veszélyeztetésére pusztán eshetőleges szándéka terjedt csak ki. Ugyanis a vádlott egyenes szándékú elkövetése a vádlott vallomásával alátámasztható, amelyben előadta, hogy kilométereken át rendszeresen a bal oldali forgalmi sávba húzódva közlekedett, amellyel önmagában egy veszélyhelyzetet hozott létre, kétségtelen ez egy távoli, még nem konkretizált veszélyhelyzetet jelentett. A személyekre konkretizált, a gépkocsi vezetőire és az utasaira létrehozott közvetlen veszélyhelyzet ezentúl mindhárom ítéleti pont esetében megállapítható. A törvényszék álláspontja szerint a vádlott kifejezetten kívánta a sértettek esetében a közvetlen veszélyhelyzet létrejöttét, amelyet egyenes szándékkal valósított meg és mivel a közvetlen veszélyeztetés három különböző ponton és alkalommal történt, azt három rendbelinek kell minősíteni. Rámutatott a másodfokú bíróság arra is, hogy nyilvánvalóan a rendbeliséget itt a közvetlen veszélyeztetési helyzetek száma határozza meg, hiszen az időben távoli cselekmények között nincsen folyamatos közvetlen veszélyeztetési szándék, pusztán egy távoli veszélyhelyzet az autóbusz balra húzódásával, melynek következtében a folyamatos elkövetési magatartás hiányában a vádlott cselekménye nem eredményezhet természetes egységet. A másodfokú bíróság indokolása szerint e tekintetben az elsőfokú bíróság által hivatkozott több mozzanattól álló közlekedési szabálysértést is magába foglaló magatartás, például egy üldözéssel jellemezhető cselekménynél, helyes hivatkozás lehet, itt azonban nem ez történt. Azt ugyanis nem vitatta senki az ügyben, hogy a cselekmény rendbeliségét nem a veszélyeztetett személyek száma határozza meg, hanem a közvetlen veszélyhelyzettel járó szituációk, amelyek az elsőfokú bíróság által is helyesen három helyszínre konkretizálva kerültek megállapításra. A törvényszék a büntetés kiszabása körében rögzítette, hogy az enyhítő és súlyosító körülményeket az elsőfokú bíróság helyesen állapította meg, azonban a törvényszék a 2 év 1 hónap 15 nap középérték szem előtt tartása mellett a vádlottal szemben elkerülhetetlenül szükségesnek tartotta a középértéktől kissé elmara-

dó 1 év 6 hónap börtönbüntetés kiszabását is. E körben hangsúlyozta, hogy a vádlott kitartóan agresszív, megleckéztető jellegű magatartást tanúsított, a megelőző két éven belül közlekedési szabálysértés miatt is szabtak ki vele szemben bírságot és mindezeket túlmenően egy szándékosan elkövetett rongálás során, egy másik járműben kárt okozott hivatásos járművezetőként egy nagy terjedelmű és tömegű járművel, amely kiemelkedő veszélyt jelentett mindhárom esetben. Ugyanezen indokok alapján tartotta szükségesnek a törvényszék a járművezetéstől eltiltás felemelését, elvetve azt a védői indítványt, hogy pusztán „D” kategóriára történő eltiltásra kerüljön sor a vádlottal szemben.

Ebben az ügyben tehát a vádirat benyújtásától kezdődően a tényállás folyamatos bővülésével került sor a vádhatóság részéről az álláspontom szerint helyes minősítés rögzítésére. Témánk szempontjából az elsőfokú bíróság jogi érvelése helyes a tekintetben, hogy a rongálás vétsége halmazatban megállapítható a közúti veszélyeztetés büntetével az irányadó tényállás alapján. Meglátásom szerint azonban az elsőfokú bíróság, bár helyesen rögzítette ítéletében azt, hogy a közúti veszélyeztetés kapcsán hogyan definiálható a közvetlen veszély bekövetkezése, a konkrét ügyben mégsem helyesen alkalmazta. Tévedését éppen az általa felhívott üldözésem jogeset világítja meg, ahol valóban egy folyamatos veszélyeztető magatartásról van szó. Jelen ügyben azonban egy esetenkénti veszélyeztető magatartás – pontosan három ponton megfoghatóan – absztrakt távoli veszélyből közvetlen veszéllyé alakul át. Ez lényegében a három leszorítással érintett eset és helyszín. Ezt alátámasztja az is, hogy az időbeli távoli cselekmények között nincs folyamatos veszélyeztetési szándék, hiszen voltak gépkocsik az útszakaszon, amelyek a buszt meg tudták előzni, ezek esetében ilyen szándék a vádlott részéről nem volt bizonyítható. A tényállás alapján nem vitás, hogy a vádlott szándéka közvetlen veszélyhelyzet létrehozására is irányult, így esetében nem a dolus eventualis, hanem a dolus directus valósult meg. Az elsőfokú bíróság a büntetés kiszabása körében pedig tévedett, amikor egy eltérő, több bűncselekményt is tartalmazó tényállást követően – bár kétségtelen helytelen minősítés mellett – majdnem teljesen azonos büntetés szabott ki a vádlottal szemben, mint ahogy tette azt a büntetévégzésében. Ez nyilvánvalóan nem helyes, a büntetés súlyosítása mindenképpen indokolt volt.

IV. Konklúzió

Dolgozatom összegzéseként pedig néhány gondolatomat szeretném rögzíteni az elemzett ítéletek alapján az általam választott téma tükrében. Az általam önkényesen kiválogatott ügyek valamennyien azelőtt a büntető tanács előtt folytak, amelynek magam is tagja vagyok, illetőleg hasonlóságot mutatnak és így segítségül szolgálnak az ítélezés során. Az igazságszolgáltatás elenyészően kicsi szeptembe sikerül tehát betekintnünk, de álláspontom szerint az ebből nyert tapasztalat alapján is tehető néhány megállapítás, sőt javaslat is. Ami a megállapítást illeti: szépen kirajzolódik a feldolgozott ügyek kapcsán,

hogy a közúti veszélyeztetés büntette igen nagy elhatárolási nehézséget tud okozni a közúti baleset gondatlan okozásának vétségétől. Mivel e tekintetben a vádlotti tudattartalom vizsgálata útján tehetjük meg a minősítés szempontjából elengedhetetlen megkülönböztetést, ezért az aprólékos felderítő munkán túl a precízen elvégzett bizonyítékok értékelése és persze a bírói gyakorlat által rendelkezésünkre álló testületi állásfoglalások, határozatok és egyes döntések tudják a munkánkat segíteni. Utóbbi vonatkozásában további nehézséget okoz az is, hogy még a dogmatikai alapelvek változatlansága mellett is a bírói gyakorlat változik, fejlődik és néhány évtized múltával szinte ugyanazon tényalapokon megítélt bűncselekményt éppen a vádlotti tudattartalom elemzésének eredményeként máshogy értékeli, ezért van az lényegében, hogy sok esetben adott büntetőügy tárgyalására készülve találunk éppen a gondatlanságot alátámasztó döntést, de ugyanígy olyat is, amely alapján inkább a szándékos elkövetés mellett szólnak érvek. Ha pedig ez a probléma a luxuria és a dolus eventualis elhatárolása során merül fel, na akkor igazán nehéz dolgunk lehet. Annak ellenére van ez így, hogy a Btk. mind a gondatlanságot, mind a szándékosságot látszólag egyértelműen rögzíti.

Ami pedig a javaslatot illeti: Nem vitás, hogy a közlekedési bűncselekmények legfőbb jellemzője a veszélyeztetés mint elkövetési magatartás és a veszély mint eredmény. Mind a jogtudomány, mind a jogirodalom sokszor, de gyakran egymásnak ellentmondóan igyekezett meghatározni a különböző veszély fogalmakat, így a távoli, absztrakt, közvetlen veszély megkülönböztetését. Az elemzet jogesetek is jól példázzák, hogy ez azonban a gyakorlat számára még minden elméleti tudással felvértezve sem egyértelmű és pláne nem egységes, így teljes mértékben egyetértve Kereszty Bélával, valóban hasznos lenne az egzakt meghatározás érdekében magában a Btk-ban rögzíteni a fenti fogalmakat, mondjuk a közlekedési bűncselekményeket követő értelmező rendelkezések körében.⁶⁵

Feltehetően minden problémánkra nem jelentene ez sem megoldást, de álláspontom szerint jelentős előrelépés lenne az egységes ítélkezési gyakorlat felé.

65 Kereszty Béla: A magyar közlekedési jog kézikönyve, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest 2005, 186. oldal

Jogforrások jegyzéke

Jogszabályok:

- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
- 1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről
- 1975. (II.5) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól (KRESZ)

A Kúria testületi állásfoglalása:

- EBD.2018.B.10.sz. döntés

A Kúria Büntető Kollégiumának állásfoglalásai:

- 41/2007.Bk. vélemény (módosításokkal egységes szerkezetbe közzétette: 2/2013. (VII.8) BK vélemény)
- 38.sz. Bk. vélemény

Bírósági határozatok:

- BH.2018.239
- BH.2021.325
- BH.2010.58
- BH.1979.397
- BH.2004.130
- BH.1993.339
- BH.2021.247
- BH.2010.97
- BH.2005.167
- BH.2011.3
- BH.2004.130

Bírósági ítéletek:

- Veszprémi Járásbíróság 15.B.908/2020/30.
- Tapolcai Járásbíróság 2.B.54/2013/45.
- Veszprémi Törvényszék 1.Bf.891/2013/7.
- Veszprémi Törvényszék 3.Bf.416/2021/15/3.
- Kúria Bfv.II.79/2022-9.
- Kúria Bfv.II.818/2014/6.
- Veszprémi Törvényszék 3.Bf.416/2021/15/III.
- Veszprémi Járásbíróság 2.B.1153/2021/34.
- Veszprémi Járásbíróság 1.B.1492/2020/7.
- Veszprémi Törvényszék 1.Bf.199/2021/5/1.

- Veszprémi Járásbíróság 10.Bpk.776/2020/8.sz. büntetővégzése
- Veszprémi Járásbíróság 10.B.964/2020/36.
- Veszprémi Törvényszék 3.Bf.232/2022/16.

Egyéb határozatok:

- Veszprémi Járási Ügyészség K.483/2019/30.sz. vádirata, 46.sz. fellebbezése
- Veszprém Megyei Főügyészség Bf.367/2021/5.sz. átírata
- Veszprém Megyei Főügyészség Bf.159/2022.sz. felülvizsgálati indítványa
- Veszprémi Járási Ügyészség K.2610/2020/24.sz.
- Veszprém Megyei Főügyészség Bf.679/2021/9.sz. átírata
- Veszprémi Járási Ügyészség K.1455/2020/8.sz. vádirata
- Veszprém Megyei Főügyészség Bf.371/2020/6.sz. átírata
- Veszprémi Járási Ügyészség K.3126/2018/28.sz. vádirata
- Veszprém Megyei Főügyészség Bf.161/2022/7.sz. átírata

Felhasznált irodalom

- A Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára, 4. kiadás, ORAC Kiadó, Budapest 2022. Szerkesztő/lektor: Dr. Kónya István
- Büntetőjog Általános rész. Szerkesztette: Békés Imre. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2003
- Magyar Büntetőjog Általános rész. Szerkesztette: Balogh Ágnes-Tóth Mihály. Osiris Kiadó, Budapest, 2010
- Magyar Büntetőjog Különös rész. Szerkesztette: Tóth Mihály-Nagy Zoltán. Osiris Kiadó, Budapest, 2014
- Belovics Ervin-Molnár Gábor-Sinku Pál: Büntetőjog. Különös Rész. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2002
- Békés Imre: A gondatlanság a büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974
- Bérces Viktor: A veszély büntetőjogi fogalmának megjelenési formáiról. Glossa Juridica IV. évfolyam 1-2. szám. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2017.
- Földvári József: Magyar Büntetőjog Általános rész. Tankönyvkiadó, Budapest 1990
- Fülöp Ágnes-Fülöp Natasa-Major Róbert: A Kresz értelmezése a joggyakorlatban. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2021
- Irk Ferenc: Közúti Balesetek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981
- Irk Ferenc-Fehér Lenke: A közlekedési jogról és alkalmazásáról mindenkinek. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981
- Kereszty Béla: A magyar közlekedési büntetőjog kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2005
- Pintér Jenő: A veszély fogalma és jelentősége a büntetőjogban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965.
- Vágó Tibor: A közúti közlekedési balesetek csökkentésének kriminológiai és büntetőjogi eszközei. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972
- Viski László: Közlekedési büntetőjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974.

VAJDA EDIT¹

A fogvatartottak lelkigondozása, annak feladata, célja, lehetőségei és módjai

„...fogoly voltam, és eljöttetek hozzám.” (Máté 25,36b)²

1. Bevezetés

„Eljegyezlek magamnak örökre, eljegyezlek magamnak az igazság és a törvény, a szeretet és az irgalom ajándékával. Eljegyezlek magamnak a hit ajándékával, és megismered az Urat.” (Hóseás 2,21-22)³

Mintegy harminc éve, hogy büntető ügyszakos bíróként dolgozom. Végig jártam minden bírósági szintet, nagyjából 10-10 évet eltöltve székhelyi helyi bíróságon, törvényszéken és ítéletábrán. Munkám során mindenféle ügyféllel (szándékosan nem használom a perbeli pozícióra utaló „vádlott” megnevezést) meg kellett találnom azt a hangot, amely megfelelt ahhoz, hogy megpróbáljak bizalmat ébreszteni – az állam büntetőjogi igényét érvényesítő bíróság tagjaként – a vádlottak padján ülő rettegő, bizalmatlan, ellenséges érzületű, kiszolgáltatott pozícióban és krízishelyzetben lévő embertársamban.

Igyekeztem minden ügyfelemmel tisztázni már a tárgyalás kezdetén, hogy csak a munkámat végzem és nem érzelmek vezérelnek. Nyitott vagyok az ő álláspontjára is, hiszen az igazság felderítése a feladatom, ezért őszintén érdekel az élete, a családi háttere, a motivációja, ami a bűncselekmény elkövetéséhez vezetett. Nem „ítélkezem” felette, hanem csupán elbírálok a vádiratban foglalt tényeket, amennyiben azok bizonyítást nyernek.

Nagyon fontos volt számomra mindig, hogy a terhelteket meggyőzzem, komolyan gondolom Szent Ágoston tanítását, miszerint „a bűnt utáld, a bűnöst szeresd”. Sokszor megélhettem annak örömét, hogy az ügyfelem bizalmába fogadott, belátta, hogy a törvény adta keretek között segítségére lehetek, pl. a beismerő vallomását, cselekedetekben is megnyilvánuló megbánását, a kár önkéntes megtérítését vagy más jellegű jóvátételi tevékenységét olyan nyomatékos enyhítő körülményként tudja a bíróság értékelni, ami adott büntetési tételhatárokon belül kisebb mértékű, méltányos joghátrány kiszabására ad lehetőséget.

1 Dr. Vajda Edit bíró, Győri Ítéletábra, a Magyar Bírói Egyesület alelnöke, okleveles biblia alapú lelkigondozó és pszichológiai szakreferens

2 Károli Gáspár revidált fordítása- a Máté írása szerinti szent evangéliom

3 Magyar Bibliatársulat újfordítású Bibliája (2014)

Néhány olyan terhelten is találkoztam, aki a nyomozás kezdetén körömszakadtig tagadta, amivel gyanúsították, bírói szakban azonban feltáró beismerő vallomást tett és ennek háttereként arra hivatkozott, hogy a hosszú letartóztatásban töltött idő alatt kapcsolatba került egy börtönben szolgáló lelkipásztorral. Ő megismertette vele az Igén keresztül a szabadító Istent, aki úgy szerette a Világot és benne a bűnösöket is, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.⁴

Régóta foglalkoztatott a kérdés, hogyan tudja megszólítani az ÚR a lelkipásztoron keresztül abban a zárt – kényszerű együttléttel járó, ellenséges, érdekorientált, rejtőzködésre, illetve szerepjátszásra készítő – erőszakon alapuló rezsimben élő embert, úgy, hogy ebből bűnlátás, bűnvallás, bűnbánás fakadjon; végső soron a bűntől való szabadulás és új élet legyenek a gyümölcsei.

Családi és gyülekezeti kapcsolataim folytán személyesen megismerhettem olyan elhívott lelkipásztorokat, akik a kezdetektől, vagyis évtizedek óta részt vesznek a börtönpásztorációban missziós, illetve hivatásos börtönlelkészként.

A lelkigondozói tanulmányaim külön alkalmat adtak, hogy elbeszélgessek velük a börtönbeli lelki gondozás során szerzett élményeikről és szakmai tapasztalataikról, nem úgy, mint egy interjúalannyal (ilyen cikkeket is olvastam a témában bőségesen), hanem mint hívó testvér és barát.

Ebben a rövid írásban szeretném bemutatni a börtönmisszó intézményének főbb jellemzőit, gyakorlati működését, a BV. intézetekben szolgáló lelkészek motivációját, a fogvatartottakkal való találkozásaik tanulságát és gyümölcseit, melyek – meglátásom szerint – felekezettől függetlenül egy életre elkötelezetté teszik és ott marasztalják őket a zár intézetek különös világában.

2. A börtönmisszió történeti áttekintése Magyarországon

A történelmi korok dokumentumai tanúskodnak arról, hogy az egyházak nem hagyták magukra az elítélteket, törődtek a különböző bűncselekmények miatt elzárt rabokkal. Már a 19. században is felmerült, hogy a büntetés letöltése alatt olyan segítséget kapjanak a fogvatartottak, amelyek a szabadulás után segítik őket a társadalomba való visszailleszkedésben.

Miklósi Márta „A büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenységeinek új rendszere Magyarországon” című⁵, 2016-ban megjelent tanulmányában felidézi, hogy a rendszerváltás környékén, 1989 után a büntetés-végrehajtás és az egyházak között kialakult az az együttműködés, amelynek keretében az egyházi szolgálat végzése céljából egyházak és különféle felekezetek vezetői, valamint a missziós és karitatív szervezetek tagjai beléphetnek a börtönökbe.

4 János 3,16

5 MIKLÓSI (2016) 53.

Jézus szavát⁶ számos lelkipásztor hallotta meg úgy, hogy küldetése a fogvatartásban lévőkhöz is szól. Sok lelkész látogatott a börtönökbe, sok ember vitte az evangélium gyógyító üzenetét a foglyoknak és a foglyok családjainak.

Keve István, a Magyar Evangéliumi Börtönmisszió alapító tagja 1994-ben megjelent „Börtönmisszió és határkérdései” című könyvében⁷ megírja a kezdetekről, hogy a Magyar Tudományos Akadémia a „Társadalmi Beilleszkedési Zavarok” című kutatási főtéma ágazataként összehívott egy tanácskozást a „Hazai Felekezetek Rehabilitációs Tevékenységének” vizsgálatára 1990 végén azoknak, akiket a téma érdekelt és akik e téren valamilyen tevékenységet folytattak. Az ott kialakult eszmecserek alapján a deviációmisszió témájában több tanulmány született a missziós gyakorlati tapasztalatokról és az elméleti háttérről, melyek alapul szolgáltak a mozgalom későbbi intézményesítéséhez.

A missziós lelkészek tevékenységéről már rövid idő után úgy nyilatkoztak a börtönpszichológusok és nevelőtisztek, hogy a foglalkozásaikon résztvevőkkel kevesebb probléma van, igen ritkán kell fegyelmi büntetést kiszabni velük szemben.

Így a 90-es évek elején Budapesten minden BV. intézetben, az ország további 17 börtönében, valamint a Rákospalotai Leánynevelő, illetve a Szőlő utcai Fiúnevelő Intézetben már lelkészek működtek. Négy missziós szervezet emelhető ki, amelyek a börtönök és a fogvatartottak segítésére szakosodtak. Ezek a Magyar Evangéliumi Börtönmisszió, a Magyar Börtönpasztorációs Társaság, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat és a Magyar Testvéri Börtöntársaság.

A Börtönlelkészi Szolgálat életre hívására 2000-ig kellett várni, amikor az Igazságügyi Minisztérium megállapodott a történelmi egyházak vezetőivel, és megkötötték a börtön-lelkészi szolgálatról szóló egyezményt.⁸

Az egyházak és a büntetés-végrehajtás egyaránt nagy figyelmet fordítottak a Börtönlelkészi Szolgálat működésének biztosítását szolgáló feltételek megteremtésére annak érdekében, hogy a vallásgyakorlás ne csupán alkotmányos alapelv maradjon, hanem napi szinten élhessenek ezzel a szabadságjoggal mindazok, akiknek az életében a hit támogatást és útmutatást jelent.

A szolgálat kezdettől fogva nemcsak igehirdetésből (katekézisből és bizonyágtételből) áll. Az evangéliumot nem „kapcsolt áruként” közlik⁹, hanem segítségére vannak olyanoknak is, akik az alkalmakon csak ritkán vesznek részt vagy meg sincsenek kereszteleve. A kinti családtagokkal, rokonokkal megerősítik az elítélt kapcsolatát, a kapcsolat nélküliek számára befogadó közösséget keresnek. A börtönben és a szabadulás után is segítséget nyújtanak az elítéltek integrációs zavarainak pszichés gyógyításában, iratbeszerzésben, munka- és szálláshely keresésben, az induláshoz szerény anyagi eszközök biztosításában is.

6 Máté 25,36b

7 KEVE (1994) 15.

8 13/2000. (VII. 14.) IM rendelet

9 KEVE (1994) 19.

Magyarországon – 2018. évi adat szerint – 33 börtön működik, amelyek mindegyikében végeznek börtönlelkészi szolgálatot. A börtönlelkészek közül 17 római katolikus, 11 református, 2 görögkatolikus és 2 fő izraelita. A fogvatartottak átlagos létszáma 18000 fő.

A Börtönlelkészek Magyarországi Szervezetének rendes tagja minden, a büntetés-végrehajtás alkalmazásában börtönlelkészként dolgozó lelkész. Pártoló tagok lehetnek a büntetés-végrehajtási intézetekben lelkészi feladatokat ellátó önkéntesek. A szervezet évente két alkalommal tart közgyűlést, de tagjai kisebb csoportokban (pl. felekezeti továbbképzések, lelkigyakorlatok alkalmával) évente 10-15 alkalommal találkoznak egymással.¹⁰

3. A börtönmisszió jogszabályi környezete

Magyarország Alaptörvényében az „Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait”¹¹ megfogalmazás mellett alkotmányos alapjogunk a vallás szabadsága, ami magában foglalja a vallás szabad megválasztását és annak szabad gyakorlását is.¹²

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló *2013. évi CCXL. törvény* (Bv. tv.) 126.§ (1) – (7) bekezdése kimondja, hogy: (1) A BV. intézetben minden elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy lelkiismereti és vallási meggyőződését szabadon megválassza vagy megváltoztassa, vallását gyakorolhassa. (2) A BV. intézetben minden elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy az egyházi személy, a vallási egyesület vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja, az egyházi jogi személy vagy a vallási egyesület által megbízott más személy általi gondozásban részesülhessen. (3) Az elítélt magánál tarthatja a vallása gyakorlásához szükséges könyveket, írásos anyagokat és kegytárgyakat. A kegytárgyak vallásgyakorláshoz való szükségességének megállapításához az adott egyházi személy és vallási egyesület vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjának állásfoglalása kérhető. (4) Az elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy a BV. intézetekben megvalósítható vallásos szertartásban részesüljön a vallási közösség előírásainak megfelelően. A súlyos, életveszélyes állapotban lévő elítélt kérelmére az egyházi személlyel vagy a vallási egyesület vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjával való találkozást soron kívül lehetővé kell tenni. (5) Az elítélt eltiltható az istentiszteleten való részvételtől, ha az a BV. intézet rendjét vagy a biztonságot veszélyezteti. (6) Az istentiszteletre önként jelentkezők részvétele – az (5) bekezdés alapján eltiltottakat, valamint a magánelzárást töltő elítélteket kivéve – nem korlátozható. A (2) bekezdésben meghatározott személlyel való ellenőrzés nélküli találkozás lehetősége azonban az istentisztelet látogatástól eltiltott, a magánelzárást töltő, illetve biztonsági zárkában vagy részlegesen elhelyezett elítélttől sem tagadható meg. (7) A BV. intézet előse-

¹⁰ Lelkész a rácsok mögött (2018)

¹¹ Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti Hitvallás, 6.mondata

¹² Magyarország Alaptörvénye VII. cikk (1) bekezdés

gíti a vallási közösségek szociális, karitatív, gondozói tevékenységét és az elítéltek a szabadulásra való felkészítéséhez nyújtott szolgáltatáit.

Ez a jogszabály leginkább az egyház vallásszervező munkáját és az elítéltek alkotmányos jogának biztosítását emeli a középpontba. A börtönben végzett egyházi missziós szolgálat kereteit a – 13/2000. (VII. 14.) IM rendeletet felváltó – 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet szabályozza. A rendelet értelmében: börtönlelkész az az egyházi személy, illetve az az egyházi vagy felekezeti eljáró által e feladattal megbízott személy, aki rendszeres jelleggel börtönlelkészi szolgálat körébe tartozó tevékenységet végez. A börtönlelkészi szolgálat: az egyházi jogi személy által a büntetés-végrehajtási intézetben (a továbbiakban: BV. intézet) az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak csoportos és egyéni vallásgyakorlásának, valamint lelki gondozásának biztosítása érdekében végzett egyházi szolgálat.

A jogszabály rendelkezik a börtönlelkészi szolgálat feladatáról, a börtönlelkészi szolgálat működéséről, amihez a rendelet a folyamatosság biztosítása érdekében egy teljes munkaidős börtönlelkészi közalkalmazotti státuszt is biztosít. A jogszabály nyitottan szabályozza az ezzel kapcsolatos kérdéseket, lehetőséget ad börtönmissziós munkatárs, kiegészítő börtönlelkészi szolgálatteljesítésre, illetve az intézet vezetője biztosítja, hogy „a börtönlelkészi szolgálatot nem végző vallási közösségek tekintetében is érvényesülhessen az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak vallásgyakorláshoz való joga.”¹³

Ez utóbbi jogszabályi feltétel megvalósulása a gyakorlatban nem mindig gördülékeny és nagy mértékben függ az adott BV. intézet parancsnokának attitűdjétől, illetve a személyzet hozzáállásától, valamint a státuszban lévő börtönlelkéssel való együttműködés lehetőségétől.

Ahol felismeri a vezetés, hogy a lelkigondozásra előállítás nemcsak plusz teher, hanem kézzelfogható hozadéka van, ott nagyon támogató a légkör, hiszen felismerik, hogy amelyik fogvatartott oda tud fordulni Istenhez, azzal a későbbiekben semmilyen gond nem lesz és sikeres reintegrációra van reménység.

Három intézetben is szolgáló missziós lelkipásztor testvérem arról számolt be, hogy a pandémia előtt havonta egyszer, illetve kéthetente egyszer járhatott be csoportos alkalmakat tartani és/vagy a személyes beszélgetést kérőkkel találkozni. Volt olyan intézmény, ahol kísérettel a zárkákba is bemehetett, átadhatta a traktátusokat és hívogathatta az érdeklődőket a következő csoportos igehirdetésre, illetve felírta a lelki beszélgetést kérőket. A személyes kontaktus tartásának lehetősége azonban 2020 márciusától 2022 áprilisáig megszűnt. Skype formában lehetett a csoportfoglalkozást megtartani a börtönlelkészek közreműködésével, akik összeállították az érdeklődő fogvatartottak csoportját. A hagyományos karácsonyi műsort videófelvétel formájában lehetett eljuttatni a börtönökbe, ahol a belső rendszeren megnézhatték a rabok. A hermetikus elzárttság jelentősen rontotta a fegyelmi helyzetet és a reintegrációs kilátásokat, hiszen a személyes beszélgetés, találkozás, kérdés lehetőség nélkül eredményes lelki gondozás nehezen képzelhető el.

13 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet 5. és 6. fejezete

4. A börtönben végzett szolgálat, mint a lelki gondozás speciális területe

A börtönben végzett lelki gondozás egy külvilágtól elzárt közegben, a bűncselekmények széles palettáját felvonultató fogvatartottak körében valósul meg. Mivel ez egy speciális terület, joggal felmerülhet a kérdés, hogy az állandó egyházi szolgálat és a lelkigondozói munka egyáltalán hogyan férhet meg egymással,¹⁴ de az is lehet egy nézőpont, hogy szükséges-e valamilyen speciális képzettség a fogvatartottakkal kialakított kapcsolat kiépítéséhez, ebben a speciális közegben való működéshez. A gyülekezeti lelkigondozói tevékenységgel szemben, ahol ideális esetben a gyülekezet vezetője (vezetői) ismeri (ismerik) a gyülekezet tagjait és van személyes tapasztalata, esetleg közelebbi kapcsolata a hívekkel, a börtön egy ismeretlen terület, a fogvatartott pedig szintén ismeretlen, felfedezendő személyiség. A fogvatartottal történő kapcsolatépítés egy folyamatban ábrázolható, ahol a lelkigondozó szavai, cselekedetei szép lassan ültetik el a keresztyény üzenet apró kis magját, amelyből akár gyümölcsöt termő fa is lehet. Persze a ténylegesen megvalósult „gyümölcs” igencsak eshetőleges. A börtönben zajló szociális folyamatoknak külön pszichológiája van, amelyek távol vannak a keresztyény értékrendtől. De akkor hogyan valósul meg a lelkigondozó szolgálat a börtönökben? És milyen különbségek vannak a lelkigondozói szolgálatot érintő szabályok és megvalósulás, az elmélet és gyakorlat között?

A börtönlelkészi szolgálat feladata igencsak sokrétű. A hagyományos és hétköznapi lelkészi feladatokhoz olyanok is társultak mint: a kérelmek és panaszok véleményezése, az elítélt szabadulásának utógondozásában nyújtott kiterjedt közreműködése, de – mint azt láthatjuk Erdélyi Csaba beszámolójából¹⁵ –, a börtönlelkészi szolgálat gyakorlati megvalósulása ennél sokkal több és szélesebb tevékenység-halmazt foglal magába. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a hatályos jogszabály a vallás gyakorlását és a fogvatartottak lelki gondozását egymás mellett, szorosan összekapcsolva szerepelteti. Tehát a személyes interakció során közvetített lelkigondozói empátia, elfogadás, a fogvatartott helyzetére adott beleérző válasz, a problémák feloldásának lehetősége a hit talaján, ugyanolyan fontos lett, mint a vallásgyakorlás liturgikus megvalósulása.

A beszámoló jól szemlélteti a főállásban végzett börtönlelkész feladatainak sokrétűségét, amelyek nem feltétlenül „az evangélium tiszta hirdetéséhez” kapcsolódnak¹⁶. Ezzel persze nem különbséget szeretnék tenni, hiszen a meghatározott időközönként szolgálatot végző lelkigondozó és a főállásban végzett börtönlelkész legfontosabb feladata a hit hirdetése és annak elmélyítése. A vallásos értékrend befogadása az elítéltek visszaesésének kockázatát csökkentheti, és ennek az értékrendnek a megismertetése különleges szerepet tölthet be egy zárt és beszűkült rendszer korlátos kereteiben.

„Ebben az elszigeteltségben sajátos szabályok mentén alakulnak ki az uralkodó értékrend jellemzői. A bekerült személy a prizonizáció folyamatában sajátítja el az elfogadott

14

15 Erdélyi (2018)

16 Erdélyi (2018) 2.

viselkedésmintákat. A prizonizáció fogalma a szocializációval rokon, **azt** jelenti, hogy a fogvatartott életében immár a börtön lesz a normális való világ, nem a kinti lét.¹⁷ A prizonizáció kérdésében kétféle modell létezik: az egyik a deprivációs modell, amely a negatív hatásokra – mint a társadalmi elutasítottság – adott válaszként szerveződik: „a rabtársadalmi rendszer a romboló pszichológiai hatásokra adott válaszként, a társadalom megvetésével való szembenézés „ellenreakciójaként” jön létre, és fő funkciója, hogy megvédje tagjait önmaguk elutasításától”¹⁸ A másik az importációs modell, amely szerint az egyének már eleve kriminális értékrenddel rendelkeznek. „Lloyd E. Ohlin szerint a fogvatartottak érték- és normarendszere a szabad életük időszakára vezethető vissza. Magában foglalja azon értékek legtöbbszörét, amiket az elítéltek a szabad társadalomban az elítélésük előtt követtek.”¹⁹ Kutatások szerint azonban az elítélt külső kapcsolattartásának mennyisége hatással van a börtön értékek átvételére: minél intenzívebb, annál kevésbé idomul a benti értékekhez. A fenti modellek rámutatnak arra, hogy a börtönnépesség rendelkezik egy saját kultúrával, norma- és értékrendszerrel, saját szimbolikával, amelynek révén elkülönül a többségi társadalomtól, amelynek követése vagy felvétele leginkább alkalmazkodási kényszerűségből történik.²⁰

A börtönmisszióknak vallási és egyben kultúrmissziós szerepe abban áll, hogy nemcsak vallási tanításokat kell továbbadniuk, hanem mindezzel együtt az önző és kizsákmányoló „börtöntörvények” helyébe egy olyan értékrendet kell állítaniuk, amely magában foglalja a Tízparancsolat – társadalmi együttélésre vonatkozó – szabályait, a békés és rendezett emberi viszonyok közötti együttélést, ezen keresztül a visszaesés elkerülését szolgálja.

Mutatnia kell egy olyan értékösszességet, amely valami teljesen újat ad a börtönben uralkodó „törvényekhez” képest, de pont emiatt formálni és alakítani képes a börtönök légkörét. A bűnök bocsánatának üzenete, az újrakezdés lehetősége felébresztheti a vágyat a fogvatartott szívében, a múlt elfeledésével egy új élet megvalósulásának reményére és a reményen túl annak tényleges megvalósítására.²¹ A börtönmisszió esszenciája ebben tükröződik: hit által az új élet valóságos lehetőségében, az újrakezdés tényleges elérhetőségében.

A missziós lelki gondozás egyik sajátja, annak inkulturális vonása az az igény, hogy az adott vallási tanítást a börtönbeli célközönség számára „le kell fordítani”; érthetővé és befogadhatóvá kell tenni. Az eredményes közvetítés lehetővé teszi, hogy a befogadó – az adott kulturális környezetben – saját kulturális gyökereinek megfelelően válaszolhasson Isten hívására.²²

Az inkulturáció nem egyirányú folyamat, mert az egyház az általa sikeresen közvetített üzenettel gazdagít egy kultúrát, amely maga is gazdagítja sajátos értékeivel az egyhá-

17 Tihanyi (2017) 5.

18 Papp (2013) 3.

19 Tihanyi (2017) 7.

20

21 Tihanyi (2017) 9.

22 Barnóczki (2012) 46.

zat. Az általam kérdezett lelkészek elmondták, hogy a szolgálatuk során megismerték az elítéltek sajátos – a környezethez alkalmazkodó – gondolkodásmódját, az élettörténetüket. Mindezt beépítik akarva-akaratlanul a „kinti” gyülekezeti tevékenységükbe, igehirdetésükbe.

Az egyik börtönlelkész ezt a kölcsönhatást így fogalmazta meg: „Én is épülök ezekből az együttlétekből, amikor – kicsit interaktív módon – együtt gondolkodunk Istenről. Ebben a közegben sallangmentesen, elemi szinten kell megfogalmazni az evangélium igazságait, hogy emészthetők legyenek. S ez a kinti, a gyülekezeti igehirdetésben is segít. A közös ima is felemelő érzés, a zene pedig különleges pedagógiai eszköz. Azok az emberek, akik képtelenek alkalmazkodni a szabályokhoz, egyszer csak alkalmazkodni kezdenek a dallamhoz, ritmushoz, szöveghez és egymáshoz.”²³

A börtönmisszió speciális volta a fent vázolt sajátos körülményekből adódik, amelyekhez a lelkigondozói kreativitás, a széles látókörű és nyitott gondolkodás elengedhetetlenül szükségesek. A vallási alkalmakon résztvevő börtönlakók tulajdonképpen egy sajátos „gyülekezetet” alkotnak, amelyben nincsenek jelen a szülők, házastársak, gyermekek; vagyis a teljes családok. Látszólag egy uniformizált, ám valójában minden más szempontból heterogén, az identitásukat a legapróbb részletekben is őrző közeget jelentenek²⁴, mivel ahány ember, annyiféle értékrendszer van jelen²⁵. Nem érvényesül a szabad gyülekezetválasztás, a fogvatartott döntése csupán abban nyilvánul meg, hogy igényli-e az vallási alkalmakon való jelenlétet. A „kényszergyülekezet” irányítása a börtönlelkész-től a szokottnál is nagyobb toleranciát és konfliktuskezelő képességet igényel. A „gyülekezeti tagok” közössége nem csupán az alkalmakra szorítkozik, hanem a nap 24 órájában fennáll. (Az elítéltek szerint az egymással való összezártság az igazi büntetés számukra, nem a szabadságelvonás!) Az ebből a helyzetből fakadó konfliktusok feloldásában a lelkészre óriási szerep hárul, mert különben az általa közvetített értékek nem találnak befogadó közegre.²⁶

A lelkigondozás modern szemlélete „hollandiai, illetve németországi, majd amerikai szakemberek közvetítésével jutott el hazánkba.” A magyar fejlődés Gyökössy Endre református pasztorálteológus-lelkész nevéhez köthető, aki az ötvenes évektől kezdve a pszichológia bevonásával végezte lelkigondozói munkáját.²⁷ Tehát Magyarországon is elindult egy szemléletváltási mód, amely a lelkigondozói munka széles körű tudományos útkeresését alapozta meg.

A börtönlelkész személyiségével kapcsolatban elmondható, hogy az átlagosnál jóval nagyobb pszichológiai állóképességgel kell rendelkeznie. Több türelem, több áldozatkészség, több empátia szükséges a fogvatartottak lelki gondozásához. A pszichológiai állóképesség három alappillére: a börtönlelkész (szak)tudása, személyiségének adottságai

23 Wessely (2018)

24 Fiáth (2012) 76.

25 Vári (2008) 50.

26 Tihanyi (2017) 10.

27 Török (2013) 18.

(hiszen a személyiségével gyógyít), és – amelyből az előbbi két szempont is következik – személyes hite és elhivatottsága, illetve a szolgálata iránti elkötelezettsége. Ezen ismeretek és képességek birtokában a börtönlelkész a büntetés-végrehajtáson belüli gyülekezetének tanítója, gondozója, pásztora lehet.²⁸

Az elmélet és gyakorlat között azonban sokszor óriási űr tátong, amely az evangélium hirdetésével nem összeegyeztető többletfeladatokban valósul meg. A börtönlelkész nem a kényelmes és a keresett szolgálati helyek közé tartozik. Ugyanakkor Erdélyi Csaba személyes megfogalmazása – hogy semmiért másért nem adná a szolgálatát – mindennek az átfogó lényege: a szolgálat, amelyet Isten akaratában végzünk, csak örömteli és áldásos lehet.

Clear és munkatársai két fontos elemet emeltek ki a fogvatartottak valláshoz kapcsolódó viszonyulásával kapcsolatosan, amelyek a korábban már említett bűnök bocsánatának üzenetéhez kötődnek: az egyik a vezeklés az elkövetett bűncselekmény miatt, a másik pedig az új élet lehetősége.

A börtönmisszió fontosságát Clear és munkatársainak szavai nagyon jól kifejezik: A szabadságvesztés büntetéssel okozott emocionális terheltség csökkentésére vonatkozóan ki kell emelni, hogy a vallás, bár nem az egyetlen eszköz, ami segíti a fogvatartottat megérteni, feldolgozni az általa elkövetett hibás lépés, a bűncselekmény elkövetésének okait, de az egyetlen eszköz, amely erre vonatkozóan elő tudja írni a megoldási lehetőséget.²⁹

5. A börtönben történő lelki gondozás feladata és célja

Folytatva Erdélyi Csaba gondolatmenetét a börtönlelkészeket terhelő számos, nem egyházi és vallási jellegű feladatról, a börtönlelkészi szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről szóló, már idézett 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet 2.§-a nyolc pontban állapítja meg a lelkész tevékenységi körét:

- a) a hitélet, a vallásgyakorlás biztosítása, mise, istentisztelet, biblia- és imaóra, illetve szent könyvek tanulmányozását célzó foglalkozás tartása,
- b) az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak egyéni és közösségi lelki gondozása,
- c) az elítéltek és az egyéb jogcímen fogvatartottak kérésére ingyenes vallási szertartások végzése, és az arra való felkészítés,
- d) kegyességi életgyakorlatok, illetve vallás erkölcsi oktatás,
- e) a vallásgyakorlással kapcsolatos fogvatartotti kérelmek és panaszok véleményezése,
- f) az adott egyház részéről végzett börtönmissziós tevékenység összehangolása,

²⁸ Vári (2008) 52.

²⁹ Miklósi (2016) 55.

- g) a szabadságvesztésre ítélték segítése a szabadulás utáni beilleszkedéshez támogatást nyújtó vallási közösségekkel és ezek intézményeivel való kapcsolatfelvételben,
- h) közreműködés az utógondozásban.

Az evangélikus börtönlelkész beszámolójában pontosan rámutat az egyház és az állam által meghatározott feladatok különbségére. Az egyház a lelkési szolgálatot az evangélium tiszta hirdetéséért és a szentségek helyes kiszolgáltatásáért biztosítja a börtönben is. A lelkész feladatai közé tartoznak a rendes (gyülekezeti életből ismert istentisztelet, bibliaóra, katekézis, kauzális szolgálatok, lelkigondozói beszélgetések) tevékenységek mellett olyanok is, amik idegenek az egyházi gondolkodástól. A lelkész mindenért felel, ami bármilyen módon kapcsolatos a vallásgyakorlással. Ilyen a bármely felekezetű keresztény és nem keresztény vallási közösség képviselőivel való kapcsolattartás, a fogvatartottakkal való kapcsolatfelvételük jogszabályokban rögzített módon való segítése, biztosítása.

A börtönlelkészek hétköznapi feladatai – jó esetben – nem csak az egyre kirívóbb fegyvelemsértéseket elkövető fogvatartottakra, hanem a társadalom biztonságáért, egészségükért, testi épségükért, életüket kockáztató börtönben dolgozó személyekre és családjukra is kiterjednek, bár őket nem kezeli a jogszabály „börtönben levőként”. Kétségtelen azonban, hogy a börtönártalmaknak éppúgy ki vannak téve, mint maguk a fogvatartottak. Ennek alapján elmondható, hogy a börtönlelkész tevékenysége – a missziós segítőéhez képes – sokkal inkább diakóniai terület, mint a misszió területe.³⁰

Az adminisztrációval, merevséggel, állandó biztonsági ellenőrzésekkel nehezített terepen nem könnyű megküzdeni az állam azon elvárásával, hogy egyértelműen a reintegráció szolgálatába rendeli a börtönlelkészeket és általában az egyházi szolgálatokat. Beemeli és egyúttal lehetővé teszi a börtönlelkészek bevonását az utógondozásba. A reintegrációs szolgálatba állításra való törekvés némileg sérti az egyházak autonómiájának elvét, melyből az következik, hogy az állam nem szabhat feladatokat az egyháznak. Ezért, ha az állam a reintegrációban partnerként számít az egyházak együttműködésére, akkor tiszteletben kell tartania az egyházi szolgálat sajátosságait.

A börtönlelkész szerepfelfogása értelmezésében meghatározó álláspont az egyház részéről, hogy a lelkészt nem lehet nevelőként, vagy pszichológusként kezelni.

A motivációjuk egyrészt az életükre szóló általános elhívás Istentől, másrészt – utalva a mottóul választott Igére³¹ – magával Jézussal találkoznak a fogvatartottak képében is. Mivel olyan személynek tekintik magukat, akik Isten szolgálatában állva az evangéliumot hirdetik, ezzel megfogalmazódik egyfajta „kívülálló” attitűd. Éppen ez a rendszeren kívüliség ébreszthet bizalmat a fogvatartottakban, hogy megnyíljanak és őszintén feltárhassák az őket foglalkoztató kérdéseket és utat engedjenek a vallási tanítások befogadásának. A lelkészt – az állam által érinthetetlen – egyházi titoktartás kötelezi, tehát a vele beszélgető biztos lehet abban, hogy az általa mondottak nem kerülnek a hatóság tudomá-

30 Erdélyi (2017) 2.

31 Máté 25,36b

sára. Ugyanakkor a lelkész a józan ész és a keresztény etika szabályai szerint nem hagyhatja, hogy bárki olyat tegyen, amivel magának vagy másnak ártana. A szerepfelfogások között az tesz különbséget, hogy ki milyen módon tudja megtartani a bizalmi egyensúlyt a belső együttműködés rendszerében. Jellemző közös vonás azonban, hogy egyikük sem tartja a szolgálatát hittérítésnek, evangelizációnak.³²

A főként letartóztatottak között szolgáló börtönlelkész nagyon tömören a következők szerint foglalta össze a fogvatartottak lelki gondozásának alapvető céljait: A büntetés-végrehajtás szempontjából a kezdeti időszakban cél a letartóztatottak első sokkon való átszívása, a börtön körülményeihez való alkalmazkodásban nyújtott segítség, krízis intervenció. A fogvatartott figyelmének a normakövető életmód felé való fordítása. Az ítélelhozzatal előtti és utáni stressz csökkentése. A jogerős büntetés végrehajtása alatt feladat a szabaddal utáni távlatok, lehetőségek felmérése; a társadalmi reintegráció elősegítése.

Egyházi szempontból nagyon fontos a bizalmi légkör megteremtése a lelkigondozó és a fogvatartott között. A legtöbben először találkoznak lelkésszel, rajta keresztül az egyházzal. Rengeteg mesterségesen létrehozott, alaptalan előítélet, ebből fakadó tartózkodás van az emberekben, így a bűnelkövetőkben is a papokkal, az egyházzal szemben. Fontos cél ezek oldása, a bizalom kiépítése. Egyházhoz nem kötődő, fenntartásokkal (pl. a papok szigorúak és ítélkezők, az egyház tevékenységének lényege a haszonszerzés stb.) élő emberek is fordulnak lelkészhez és megnyílnak, lelkileg megkönnyebbülnek előtte. Cél, hogy a fogvatartott az lehessen, aki. (Vagyok, aki vagyok.) Senki más előtt nem lehet annyira önmaga a fogvatartott, mint a lelkész előtt, akit köt a gyónási titok és (ahogyan Jézus) sosem azonosítja a bűnt magával az emberrel. Mindez hosszú távon az egyházi szempontból elsődlegesnek tartott célt: a missziót szolgálja.

6. A lelki gondozás lehetőségei és módjai

A jogszabályban elsorolt vallásgyakorlási módok kihasználása a lelkipásztorok kreativitásán és az adott BV. intézet vezetésének rugalmasságán egyaránt múlik.

A missziós segítő lehetőségei nyilván korlátozottabbak, mint a börtönlelkészeké. A vallási alkalmakon kb. az elítéltek 15%-a vesz részt. A csoportos alkalmakon való megjelenési arány függ az érdeklődők számáról, az aktuális BV. programtól (a séta, a beszélő, a kiéteztetés, a tárgyalásra kísérés és persze személyzet hozzáállása – hogy vállalják-e az előállítás többletmunkáját – mind befolyásolja a résztvevők számát).

A letartóztatottak között nagy a fluktuáció, ezért a lelkésznek mindig úgy kell készülni, hogy esetleg csak egyszeri alkalom adódik, amikor Isten Igéjével megszólíthatja a hallgatóságot. Őket elsősorban az ügyük kimenetele érdekli, de ezen kérdéseik megválaszolására nem a lelkész kompetenciájába tartozik. A felekezettől függetlenül igeszolgálat, majd a csoportos beszélgetés során elvi síkon olyan alapkérdéseket érdemes felvetni, mint

³² Tihanyi (2018) 214.

a bűn, a bűnhődés, a bűnbánat, a megbocsátás, a kegyelem és a megtérés jelentősége. Gyakran foglalkoztatja a fogvatartottakat, hogy miért engedi meg Isten a bűn elkövetését, majd annak következményeként a szenvedést, ha az embert saját képére alkotta és arra törekszik, hogy a szeretetkapcsolat minden gyermekével helyreálljon. Megmagyarázni, hogy Isten szemében a legkisebb bűn is „halálos” következménnyel jár. A Btk-ba ütköző bűncselekményekért kiszabott büntetés egyszer letelik, de a bűn által Istentől elválasztott ember nem juthat üdvösségre, hanem sorsa a lelki halál állapota, a kárhozat marad.

Meglepődtem a szakirodalmat olvasva, hogy milyen leleményességgel igyekeznek a lelkészek közvetíteni az evangélium örömét a fogvatartottaknak, a számukra leginkább vonzó és fogyasztható módon.

Az istentiszteletek tartása, egyéni lelkigondozás, gyónás, úrvacsora, hitet építő könyvek, magazinok, iratok és magyar, illetve idegen nyelvű Biblia, képes Biblia terjesztése, amikre mindig komoly igény van. Az alkotó tevékenység (rajzolás, hímzés, versmondás és versírás, ünnepi műsorok közös készítése fogvatartottak szereplésével) szintén lelkészi támogatással valósul meg.

A járvány előtti időben sokszor hívtak meg a BV. intézetekbe olyan hírességeket, akik hátrányos helyzetből indultak és értek el világhírt vagy országos elismertséget. Közismert egyházi személyeket kértek fel, akik személyes bizonyoságot tettek életükről, hitükről. Művészeket is hívtak meg, akik komolyzenei koncertet tartottak egy-egy nagy ünnephez kapcsolódóan. Kiállítások szervezésére került sor (a biblia évében biblia kiállítás volt, de sokszor volt képzőművészeti alkotók kiállítása, fotó kiállítás is, ahol saját alkotásokat állítottak ki). Ezekhez mindig kapcsolódtak megnyitó ünnepségek.

Korábban működött börtönrádió, amit fogvatartottak készítettek, melyben voltak hitéleti adások. Interjúkat készítettek a fogvatartottak a börtönben megforduló közismert egyházi személyekkel és ezek adásba kerültek más BV. intézetekben is.

Minden adventi időben országosan bibliaverseny van a börtönökben, amin a megadott két bibliai könyvből 50 tesztkérdésre kell válaszolni. A fogvatartottak erre komolyan készülnek a lelkész segítségével, mivel a verseny még úgyis nagyon nehéz, hogy megengedett a Biblia használata.

A hazai rendszer sikeresen adaptálta a „börtöncursillo” módszerét, és immár három BV. intézetben is működnek az úgynevezett APAC részlegek.³³ A cursillo három napja során sokszor nagyon vastag lelki falak dőlnek le egy-egy emberben. Egykor súlyos bűncselekményeket elkövetők is elsírják magukat, mert a programok alkalmával az ember szembenéz önmagával és tetteivel, találkozik Istennel és találkozik a felebaráttal is. A börtöncursillo eseményeinek szervezői viszont nem papok és egyházi emberek, hanem világi civil keresztények, akik önként végzik ezt a munkát, és törekednek a folyamatos kapcsolattartásra is. Ez a tevékenység az egész országra kiterjed, így az elítélt szabadulás után is találhat befogadó közösséget, kérhet segítséget az újrakezdéshez. Ráadásul a meg-

33 APAC (Association for the Protection and Assistance of the Codemned, magyarul: Szövetség az Elítéltek Védelmére és Támogatására)

tért rabok szabadulásuk után akár a családot és a rokonságot is elviszik a templomba, így azok is megismerhetik az evangéliumot, akikhez az egyház másképpen sosem tudott volna eljutni.

A különböző vallási programok közül kiemelkedik az Európában egyedülálló Országos Fogvatartotti Zarándoklat. A pandémiáig évente megrendezett különleges eseményen tizenhat börtön közel nyolcvan fogvatartottja vett részt. Ezen a zarándoklaton az arra érdemes elítéltek kapnak lehetőséget, hogy lelki feltöltődés reményében felkereshessék Magyarország egyik leglátogatottabb búcsújáráhelyét, Mátraverebély-Szentkutat.³⁴

7. A lelki gondozás hatása és lehetséges eredményei

A lelkészek egyöntetű véleménye szerint a börtönben lévő embernek – krízishelyzetnél fogva – fokozottan szüksége van lelki gondozásra. Van, aki a börtönpszichológushoz fordul, más – először kíváncsiságból, másodszer már érdeklődésből – részt vesz valamilyen vallásos alkalmon, majd lelki beszélgetést kér. A börtönlelkész (de különösen a missziós segítő) rendszeren kívülsége megeremti azt a közeget, ahol a fogvatartott nyugodtan beszélhet, mivel sem a társainak, sem a bűnüldözőnek nem kell azt a szerepet eljátszania, amit leginkább biztonságosnak érez a szabadságelvonás túlélése érdekében. A lelki beszélgetésen kiöntheti a szívét (a közvetítő lelkész személyén keresztül egyenesen Istennek). Sokak számára már pusztán a meghallgatás, a kérdéseinek feltétele, azokra adott válaszok, a beszélgetés is terápiás hatással van.

A lelkészek kiemelten fontosnak tartják, hogy az elítéltek családi kapcsolatai fennmaradjanak. A család mindig megtartó erő és ez a börtönben látszik igazán. Töreksenek arra, hogy az elítéltek legalább a gyermekeikkel tartsák a kapcsolatot. Nem könnyű, mert ha az iskolában kitudódik, hogy az édesapa hol is van, a gyerekeket megbélyegzik. Stigmatizálódik az egész család. Rossz ez a családnak és rossz az elítéltnak, mert mikor elfordul a feleség, és eltítja a gyerekeket, akkor már nincs kiért megváltozni.³⁵

A börtönlelkészek egy része konkrét eseteket sorol fel „sikerként”, mint pl. a fogvatartottnak az öngyilkosságról történő lebeszélése, vagy a szabadságvesztés kitöltése utáni gyülekezeti közösségbe való integrálása. Fontos eredmény az emberi értékek közvetítése, a felebaráti szeretet és megértés, a szolidaritás megjelenítése, az emberi kapcsolatok ilyen módon történő pótlása.

A négy szemközti beszélgetések – amelyek nagyon hiányoztak a pandémiás időszakban – nagyon meghatározó eredményeket hoznak, amelyek a lelkeszi szolgálat áldott gyümölcsei. Pl. az egyik lelkész elmondta a vele készült interjúban: az egyik fogvatartott sokat panaszkodott, hogy el akarja hagyni a barátnője. Imádkoztak együtt a kapcsolatuk fennmaradásáért. A szabadulása után nem sokkal meglátogatta őt, és bemutatta neki a hölgyet, aki akkor már a menyasszonya volt.³⁶

Egzakt eredményként megjelenik (a pandémia előtti időszakban) a családi istentiszteletek megtartása, amin a fogvatartottak és családtagjaik közösen vehettek részt vagy a

34 Lippai (2018)

35 Jankovic (2021)

36 Wessely (2018)

családi kapcsolat-tábor, illetve az általa életre hívott Reintegrációs Elősegítő és Megvalósító Körlet.

Az APAC típusú részlegeket a Váci Fegyház és Börtön, a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet (női fogvatartottak részére) és a Tiszalöki Országos Büntetés-végrehajtási Intézet működteti. Az APAC részlegekben is a vallásgyakorlás és a családi kapcsolattartás erősítése a fő cél, intenzív egyéni és közösségi lelki gondozást biztosítanak az intézetek az egyházakkal, civil szervezetekkel és vallási közösségekkel együttműködve.³⁷ Ezek a részlegek egyfajta keresztény közösségként működnek. A csatlakozók visszaesési arányszámai összehasonlíthatatlanul jobbak a többiekénél. Ők azt vállalják, hogy bűnmentes életet élnek, a rabtársak, a börtönszemélyzet és a külső társadalom felé csak szeretettel fordulnak. Reggelente közös imát tartanak, délután bibliaórát. Az APAC-körletekben rend és tisztaság van, az elítéltek figyelnek a környezetükre, nem dohányoznak, kedvesek egymással. Ilyen jellegű vállalásukat ellentételezik az intézetek jobb elhelyezési körülményekkel, lehetnek például szőnyegek, tarthatnak virágokat, nyitva lehet a zárkaajtajuk. Tag persze nem mindenki lehet az ilyen körletekben, klasszikusan csak azok csatlakozhatnak, akiknek már csak három évet kell a börtönben tölteniük, és akiknél a reintegrációs tiszt is javasolja ezt. Ha pedig valaki nem odaillő módon viselkedik, távoznia kell a körletből.³⁸

A kézzel fogható eredmények közé tartozik a börtönszínház létesítése, művészek meghívása, az interaktív karácsonyi műsor megtartása, esetleg valamelyik fogvatartott döntése, hogy életét a lelkészi hivatásra odaszánja és erre már a börtön falai között felkészül.

Az eredmények tág spektruma az adott vallás rítusainak gyakorlásától a visszaesés megelőzéséig terjed. A két végpont között jellemző a hitbeli megtérés, mint eredmény.³⁹

A börtönlelkészek számos olyan történettel gazdagodnak, amikor a bebörtönzött bűnelkövetők és nehézfiúk a keresztény hittel találkozáskor elindulnak a változás útján, és igyekeznek jobb emberré válni. Gyakran megtörténik, hogy ha az ember befogadja a Biblia örömhírét és a hitet, akkor sok minden szinte azonnal változásnak indul a lelkében és az életében. A gyökeresen átalakuló mentalitás és világlátás megnyilvánul a családdal és a többi emberhez való viszonyban, a munkában és a tanulásban is.⁴⁰

Az egyik fegyházban szolgáló lelkész asszony meghatározó élményeinek egyike egy kínai üzletember megtérése, aki egy leszámolás során kioltotta két ember életét, amiért tizennégy évet kapott. Kiválóan megtanult magyarul, szépen festett, tehetséges ember volt. A Bibliát visszautasította arra hivatkozva, hogy a nagymamája buddhista volt, a szülei kommunisták, ő pedig ateista. Aztán egy nap a börtönben megnézte „A passió” című filmet, zokogni kezdett, és azt mondta, hogy végre megértette. Más vallásokban mindig kell valamit tenni, hogy az emberek megnyerjék az istenük rokonszenvét, a

37 Lippai (2018)

38 Szabó (2019)

39 Tihanyi (2018) 216.

40 Lippai (2018)

keresztyén Isten viszont önmagát áldozta fel értünk. Ő már bent nagyon szépen bizonyosságot tett arról, hogy megváltozott. A szabadulása óta keresztyén misszionáriusként dolgozik Kínában.⁴¹ Lee esete is jól példázza, hogy a pálfordulás nem csupán egy üres kifejezés, hanem választási lehetőség, egy döntés, amit azonban egyáltalán nem könnyű meghozni és véghez vinni.

A börtönlelkészek az utógondozás keretében megismertetik az új életet kezdeni akaró elítélteket pl. a Váltó-sáv Alapítvánnyal, egy olyan civil szervezettel, amelynek célja a fogvatartottak és a szabadultak társadalmi és munkaerőpiaci beilleszkedésének támogatása. Sokan nem tudják, hogyan fogjanak hozzá a változáshoz, mert nincs előttük egy minta, amit követhetnek. Változni nem könnyű, főleg akkor, ha a múltban valaki „másban volt jó”, mint amit most akar csinálni. Az alapítvány az eligazodásban nyújt segítséget. Sokat segít a reintegrációban a tanulás, mert bármilyen képzésen is vesz részt az illető, ott találkozik emberekkel, tanárokkal, tanulókkal, akik mind új mintákat, lehetőségeket vihetnek az életébe.⁴²

A börtönlelkészek azonban nem ringatják magukat illúziókba. Megtanulták, hogy sokan visszaesnek. Azoknak van nagyobb esélyük, akik elsőbűntényesként, viszonylag rövid időre vannak elítélve, ám akik hosszú évtizedekre, azok egy idő után belefásulnak. Megszokják a börtönéletet, bent lesz nekik könnyebb. Tudják, hogy ha kikerülnek, csak az utca várja őket, mert mindenhol ódzkodnak olyasvalakit alkalmazni, akinek priusza van. Úgy vannak vele, hogy itt legalább tető van a fejük fölött, az ellátás meg az EU-s törvényeknek köszönhetően kifejezetten jó.⁴³

A társadalomnak óriási szerepe van abban, hogy egy elítélt visszatér-e bűnöző életmódjához, vagy sem. A börtönben szolgáló lelkészek valamennyien úgy vélik, hogy bár nem szabad naivan hozzáállnunk az egykori elítéltekhez és feltétel nélkül bízni bennük, törekednünk kell arra, hogy azok, akik bizonyítják, hogy képesek jó emberként velünk élni, megkapják azokat a lehetőségeket, amelyek biztosítják számukra a normális életet.

9. Összefoglalás

Dolgozatom célja: bemutatni a börtönben történő lelki gondozás; a börtönmisszió intézményét, gyakorlati megvalósulását és az egyénre, illetve a társadalomra gyakorolt hatását.

Az első fejezetben foglalkoztam a rendszerváltáskor induló börtönmissziós mozgalom 30 éves történetével, fejlődésével és a Börtönlelkészi Szolgálat életre hívásával.

A második pontban bemutattam a börtönmisszió jogszabályi környezetét.

41 Jámor-Miniska (2020)

42 Jámor-Miniska (2021)

43 Jankovic (2021)

A harmadik részben ismertettem a börtönben végzett lelki gondozás specifikumait és a különleges környezet, illetve lelkigondozottak sajátosságai miatt a szolgáló lelkészekkel szemben fennálló követelményeket, kihívásokat.

A negyedik részben írtam a börtönmisszió feladatairól, melyek némileg különböznek az állam elvárásai és az egyház céljai szempontjából. Foglalkoztam a lelki gondozásban résztvevők motivációjával.

Az ötödik pontban vizsgáltam a BV. intézetekben végzett lelki gondozás lehetőségeit és formáit, kitérve a közelmúltban fennállt járványügyi veszélyhelyzet előtti sokféle módra, amelyek – reménység szerint – folytatódnak a pandémia elmúltával.

A hatodik fejezetben beszámoltam a gondozást végző lelkészek eredményeiről és a tevékenységüknek a fogvatartottakra gyakorolt hatásairól.

Két nagy felismerésem volt a téma feldolgozása kapcsán. Az egyik, hogy mi, az igazságszolgáltatás szereplői és a börtönlelkészek valamennyien Isten különböző feladataival megbízott szolgálói vagyunk. Isten akarata, hogy a bűnnek már itt a földi életben legyen következménye.

A bűnüldöző és a büntetés-végrehajtás Isten általános haragját közvetíti.⁴⁴ A börtönmisszió viszont Isten speciális akaratát szeretné teljesíteni, ami az, hogy minden ember üdvözljön. A bűnre legyen bűnbocsánat és kövesse megtérés. Ha egyetlen ember is megmenekül a kárhozattól, akkor a börtönlelkész szolgálata elérte célját.⁴⁵

A másik tanulság, hogy a börtönlelkész kapacitásán túlmutat, hogy minden megtért lelki gondozottját kövesse és segítse a civil életben, ezáltal megóvva az új életét. Ez már a pártfogás, az egyház és felekezeteik közös feladata. Ezen a téren azonban sok teendő van még. Egyik oldalról jogos az óvatosság, ugyanakkor a gyülekezetek befogadásra való hajlandósága, előítéletessége, ítélkezésre és kioktatásra való hajlama, megtartó ereje sok kívánnivalót hagy maga után. Egyik oldalról óhaj a misszió célja: a megtért elítélt gyülekezetbe való integrálása, másik oldalról azonban nagy gondok vannak a megbocsátásra való készséggel.

44 „...nincs hatalom másból, mint Istentől, ami hatalom pedig van, az az Istentől rendeltetett. 2Aki tehát ellene szegül a hatalomnak, az az Isten rendelésének áll ellen; akik pedig ellenállnak, azok ítéletet vonnak magukra. 3Mert a jócselekedet miatt nem kell félni az előjáróktól, hanem csak a rossz miatt. Azt akarod, hogy ne keljen félned a hatalomtól? Tedd a jót, és dicséretet kapsz tőle: 4mert Isten szolgálja az a te javadra. Ha azonban a rosszat teszed, akkor félj, mert nem ok nélkül viseli a kardot, hiszen ő Isten szolgálója, aki az ő haragját hajtja végre azon, aki a rosszat teszi.” (Róma 13,1-4)

45 „... egyetlen megtérő bűnös miatt nagyobb öröm lesz a mennyben, mint kilencvenkilenc igaz miatt, akiknek nincs szüksége megtérésre.” (Lukács 15,7)

10. Irodalomjegyzék

- BARNÓCZKI Anita: *Az inkulturáció jelenségéről*, Sárospataki Füzetek, 2012. 16. évfolyam 1. szám 39-58. http://srta.hu/wp-content/uploads/2015/08/az_inkulturacio_jelensegero1.pdf (Utolsó megtekintés: 2022.04.19.)
- ERDÉLYI Csaba: *A Magyarországi Evangélikus Egyház Börtönlelkézi Szolgálatának tevékenysége a 2017. évben*. Budapest, 2018.02.10. https://misszio.lutheran.hu/data/munkaagab/bortonmisszio/2017_ErdelyiCs_BortonlelkéziSzolgalat.pdf. (Utolsó megtekintés: 2022.04.12.)
- FIÁTH Titanilla: *Börtönkönyv – Kulturális antropológia a rácsok mögött*. Budapest, Háttér Kiadó 2012.
- JANKOVIC Nóra: A börtönlelkész. *ujno.sk*, 2021. A börtönlelkész | Új Nő (ujno.sk) (Utolsó megtekintés: 2022.04.12.)
- JÁMBOR – MINISKA Zsejke: „Rám többé nem rúgja kommandós az ajtót, a szívemben békeség van”. *Képmás magazin*, 2020.11.17. „Rám többé nem rúgja kommandós az ajtót, a szívemben békeség van” | Képmás (kepmas.hu) (Utolsó megtekintés: 2022.04.12.)
- JÁMBOR – MINISKA Zsejke: A rácson innen és túl – Van-e visszaút a börtönből a társadalomba? *Képmás magazin*, 2021.03.17. A rácson innen és túl – Van-e visszaút a börtönből a társadalomba? | Képmás (kepmas.hu) (Utolsó megtekintés: 2022.04.12.)
- KEVE István: *Börtönmisszió és határkérdései*. Budapest, Keresztyén Ökumenikus Baráti Társaság, 1994.
- Lelkész a rácsok mögött – Beszélgetés Erdélyi Csabával. *evangelikus.hu*, 2018.04.11. <https://www.evangelikus.hu/archivum/lelkész-a-racsok-mogott-beszelgetes-erdelyi-csabaval> (Utolsó megtekintés: 2022.04.12.)
- LIPPAI Roland: Az evangélium a börtön falain belül is felemeli a lelkeket. *Képmás magazin*, 2018.08.31. Az evangélium a börtön falain belül is felemeli a lelkeket | Képmás Magazin (kepmas.hu) (Utolsó megtekintés: 2022.04.12.)
- MIKLÓSI Márta: *A büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenységeinek új rendszere*. Iskolakultúra. 26. évfolyam, 2016/5. szám
- PAPP Gábor: *Az elítélti értékrendszer vizsgálata egy hazai büntetés-végrehajtási intézetben*. Statisztikai Szemle, 89. évfolyam 9. szám
- POMOZI István: Szabadság a rácsok mögött. Népek Missziója, a Pápai Missziós Művek magazinja, 2. évfolyam, 1. szám, 2008. pünkösd, 11.
- SZABÓ Emese: A remény rabjai: lehetséges új emberként szabadulni a börtönből? *Képmás magazin*, 2020.02.21. A remény rabjai: lehetséges új emberként szabadulni a börtönből? | Képmás Magazin (kepmas.hu) (Utolsó megtekintés: 2022.04.12.)
- TIHANYI Miklós: *A börtönmisszió helye, szerepe a büntetés-végrehajtásban*. Magyar Rendészet 2017/5. 183—199 o.
- TIHANYI Miklós: *A börtönlelkézi szolgálat működése. A vallásszabadság jogának szervezeti keretei a büntetés-végrehajtási intézetekben*. Iustum Aequum Salutem XIV.2018.3. 217-232.
- TÖRÖK Gábor: *A lelkigondozó szakirányú továbbképzés curriculumának kidolgozása, eredményességvizsgálata és fejlesztése Doktori (PhD) értekezés*, Semmelweis Egyetem
- Mentális Egészségtudományok Doktori Iskola. Budapest, 2013. http://old.semmelweis.hu/wp-content/phd/phd_live/vedes/export/torokgaborpal.d.pdf (Utolsó megtekintés: 2022.04.12.)
-
- VÁRI Krisztina: *A börtönlelkészség hét éve Magyarországon*. Börtönügyi Szemle, 2008. 27. évfolyam 1. szám

- WESSELY Gábor: A börtönlelkész heti húsz órát tölt a rácsok mögött *Parókia, a Dunamelléki Református Egyházkerület honlapja, Sajtószemle*, 2018.02.14. <https://www.parokia.hu/v/a-bortonlelkesz-heti-husz-orat-tolt-a-racsok-mogott/> (Utolsó letöltés: 2022.05.16.)
- Magyarország Alaptörvénye <https://www.parlament.hu/irom39/02627/02627.pdf> (Utolsó megtekintés: 2022.05.16.)
- 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet a börtönlelkész szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről
- 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

Fiatalkorú vádlott: inkább fiatalkorú vagy inkább vádlott? Az igazságszolgáltatás resztoratív arca

Bevezető gondolatok

A folyamatosan – és rohamosan – változó világunkban a jogrendszerek adta keretek hivatottak képviselni az állandóságot és biztonságot. A büntetőjogra ez hatványozottan is igaz kell, hogy legyen. Az alternatív megoldások elterjedéséhez ezen a területen nagyon magas szintű garanciákra és igen erős társadalmi érdekekre van szükség.

Dolgozatom a resztoratív szemlélet megjelenésével és lehetőségeivel kíván foglalkozni az igazságszolgáltatásban, különös tekintettel a fiatalkorú vádlottakra.

Jogrendszerünk, és ezen belül büntetőjogunk is – Európa és a világ nagy részéhez hasonlóan – kiemelt figyelmet fordít a gyermekekre, számos módon megkülönböztetett bánásmódot biztosít számukra. Ennek elsődleges és nyilvánvaló oka, hogy életkorukból, tapasztalataiknak és erőforrásaiknak a hiányából adódóan a kiszolgáltatott helyzetben lévő kisebbséghez tartoznak. A társadalomnak pedig kötelessége fellépni a gyengék védelme érdekében.

A dolgozatomban vázolom a vonatkozó jogi szabályozási háttér mellett a fiatalkorú elkövetők életkorukból adódó helyzetét pszichológiai szempontból is.

A dolgozat első fele a gyermekkor büntetőjogi megítélésének változásaival foglalkozik, majd a pszichológiai fejlődés kérdései következnek. Ezt követően bemutatom az igazságszolgáltatás resztoratív szemléletének alakulását, és a magyar büntetőjogban jelenleg elérhető lehetőségeket.

Dolgozatomban választ keresek arra, hogy a resztoratív szemlélet milyen lehetőséget kínál egy büntetőeljárás keretei között, és ennek milyen jelentősége van a fiatalkorúak esetében.

I. A gyermekekről

1.1. A gyermek, ha elkövető

A jogban – és a büntetőjogban is – a különböző életkorok (jog)következményekhez kapcsolódva jelenhetnek meg. A dolgozatban vizsgált téma szempontjából a pontos termi-

¹ dr. Kustos Anna Zsófia bírósági titkár, fiatalkorúak ügyeinek szakjogásza, bírósági közvetítő, Szombathelyi Törvényszék

nus technicus a fiatalkorú és a gyermekkorú, azonban az évezredekén átívelő változások, és a szabályrendszerek mögötti törekvések és biztosítani kívánt célok okán több helyen a gyermek és gyermekkor kifejezés szerepel, amit a mindenkor aktuális szabályozások szerinti „nem felnőtt” személyekre használok.

A gyermekekhez való viszonyulás nagyon sok változáson ment át a történelem során a büntetőjog területén is. A fiatalkorú bűnelkövető önálló kategóriaként történő meghatározása nem tekint vissza hosszú múltra, azonban a kérdéssel már a római jogban is találkozhatunk.

„Napjainkban természetesnek tűnik, hogy a gyermekekre és a fiatalkorúakra a büntetőjog külön szabályokat rendel alkalmazni. A korai jogban a gyermekkort csupán a felelősség enyhítése körében értékelték, csak századokkal később jutott el a jogtudomány arra a szintre, hogy az életkorhoz, az ember fejlettségi szintjéhez igazodó felelősségi korosztályokat állapítson meg.”²

A ma általánosnak mondható alsó korhatár kijelölésére nem minden esetben került sor. A Code Pénal-ban például nem jelent meg az alsó korhatár években történő rögzítése, hanem a cselekménytől, egyéntől és jogalkalmazótól függően állapították meg, hogy az elkövető felelősségre vonható-e a tettéért. Ennél elterjedtebb volt, hogy konkrét életévvel húzták meg a határvonalat, amiben koronként és régióként jelentős eltéréseket találhatunk (még napjainkban is). Az alsó korhatárt el nem érő elkövetők esetében nem volt egységes a kép abban a vonatkozásban sem, hogy az eljárás velük szemben meg sem indult, vagy megindult ugyan, de az esetlegesen megállapított szankciókra inkább védelmi, alternatív jellegű beavatkozások formájában került sor. A felső korhatár mindenhol életévekben került meghatározásra, bár az évek számában találhatunk eltérést.³

A római jogban rögzített gyermekkort a kánonjogi szabályok is átvették. Az „infantes” a 7. életév alatti gyermek, aki nem vonható felelősségre a tetteiért, így a jogi értelemben vett büntetés sem szabható ki vele szemben. A 7. életévet betöltött gyermekek jogi megítélése a középkorban nélkülözött minden különbségtételt, ami az egyéni fejlettségből: pszichés, vagy erkölcsi fejlődés szintjéből adódóan szükséges lehet. A jog ezeket a gyermekeket tulajdonképpen felnőtteknek tekintette: ha bünt követnek el, megérdemlik a büntetést, akár a legsúlyosabbat is. Ez a megközelítés sokáig tartotta magát: a szabályokat – esetleg némi könnyítéssel – általánosan alkalmazták, a fiatalkorúakra nem alakítottak ki önálló szabályrendszert.

Amellett, hogy az az igény, hogy a nem egyenlőkkel nem szabad egyenlően bánni, filozófiai-erkölcsi vonatkozásban már az ókorban megjelent, a gyermekek vonatkozásában történő alkalmazására az újkorig várni kellett. Európában a 19. század során került sor a fiatalkorú bűnelkövetők tekintetében a gyakorlati megvalósításra. A büntethetőségi korhatár mellett – az alsó korhatár felemelésén túl -, egy olyan rendszer kezdett kibontakozni,

2 Bogár Péter-Margitán Éva-Vaskuti András: Bevezető. In: Bogár Péter-Margitán Éva-Vaskuti András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. KJK Kerszöv, Budapest, 2005. 11. o.

3 Nári József: Gondolatok a javítóintézeti nevelésről; Büntetőjogi Tanulmányok XIX. kötet, 2018. Veszprém, MTA Veszprémi Területi Bizottsága; 57.o.

kozni, amelyben egymás mellett kaphat helyet a felelősségre vonás, a védelem és a nevelés.

Ez a folyamat vitathatatlanul tart a mai napig, s bár voltak és vannak benne zsákutcák és kacsaringók, az előrehaladás töretlen. Az előző évszázadra rápillantva láthatjuk, hogy a két világháború, és a nyomában kialakuló rendszerek meglehetősen szerteágazóvá tették – sok más mellett – a jognak ezt a szegletét is. Európában az egységesedésre törekvés, valamint a nemzetközi szervezetek (pl.: ENSZ) gyermekre fókuszálása hozta meg azt a jelentős változást, amelynek hullámai elérnek a máig.

Az ENSZ Gyermek Jogairól szóló 1989-ben született New York-i Egyezménye Magyarországon az 1991. évi LXIV. törvénnyel került kihirdetésre. A gyermekek jogainak védelme itt a 18. életévüket be nem töltött személyekre vonatkozik. Ebben a körben megjelennek a fiatalok bünelkövetői is, hiszen a gyermek áldozat lehet akkor is, ha a tényleket nézve a bűncselekménynek elkövetője és nem elszenvetője.

Az egyezmény és kapcsolódó dokumentumai – a Pekingi Szabályok⁴, valamint a Havannai⁵ és Rijádi Irányelvek⁶ – teremtettek alapot ahhoz, hogy regionális szinten megvalósulhasson a hatékony szabályozás.

Ezeket túl pedig az Európa Tanács speciálisan a gyermekek jogainak az igazságszolgáltatás területén történő hatékonyabb érvényesülése érdekében született első jelentős dokumentumai, amelyekben megjelenik a „Gyermekbarát igazságszolgáltatás”, a 2007. évben az Európai Igazságügy-miniszterek Lanzarote-ban megtartott 28. konferenciáján meghozott 2. számú határozat, majd a 2010. november 17. napján az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága által elfogadott a „Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Iránymutatása” (Guidelines on Child-friendly Justice) voltak. Itt jelenik meg annak a követelménye, hogy a meghatározott, gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetén meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy a sértettek számára nagykorúságuk elérése után a bírósági út bizonyos ideig még hozzáférhető legyen. Ennek megfelelően a magyar szabályozásban a jelenleg hatályos Btk. (2012. évi C. tv.) az általánostól eltérő elévülési szabályokat tartalmaz egyes nagy tárgyi súlyú bűncselekmények esetében, ha azokat a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek sérelmére követik el (Btk. 26. § (3) bekezdés c) pont, 28. § (1a) bekezdése).

Az Európai Unió – a Lisszaboni Szerződés – kiemelten foglalkozik a gyermekek jogainak előmozdításával és védelmével. A szerződés 3. cikk (3) bekezdése előírja az Unió számára a gyermekek jogainak érvényre juttatását és védelmét, míg az Európai Unió Alapjogi Chartájának 24. cikke rögzíti, hogy a gyermekek önálló jogokkal rendelkeznek. A Stockholmi Program (2009) végrehajtásáról szóló bizottsági cselekvési terv

4 „Pekingi Szabályok” – a fiatalok igazságszolgáltatásában alkalmazandó általános minimumkövetelményekről szóló 1985. november 29-én kelt 40/33-as ENSZ közgyűlési határozat

5 „Havannai Szabályok” – a szabadságtól megfosztott fiatalok védelmének szabályairól szóló 1990. december 14-én elfogadott 45/113-as számú ENSZ közgyűlési határozat.

6 „Rijádi Irányelvek” – a fiatalok bűnözés megelőzéséről szóló 1990. december 14-én elfogadott 45/112-es számú ENSZ közgyűlési határozat.

{COM/210}171} nagy hangsúlyt fektet arra, hogy felhívja a figyelmet az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegének erősítésére.

A dolgozat témáját tekintve a gyermekbarát igazságszolgáltatás, azon belül is a gyermek tisztességes eljáráshoz való joga játszik fontos szerepet. Kiemelem, hogy általános elvárás, hogy a fiatalkorúak letartóztatása, elzárása és a velük szemben alkalmazott szabadságelvonással járó intézkedés vagy szabadságvesztés büntetés csak végső eszközként és a lehetséges legrövidebb időtartamban kerüljön alkalmazásra.

Ez tehát a nemzetközi jogi háttér nagy vonalakban, melyben a hazai jogalkotás és jogalkalmazás keresi a saját megoldásait és válaszait. A magyar büntetőjogi jogtörténet vitathatatlanul fontos állomásait nem citálok ide, viszont mindenképpen említést érdemel, hogy a fiatalkorúak különálló és önálló büntetőjogi szabályozása a 1951. évi 34. tvr.-ben elsőként és eddig egyetlenként felmerült. Ez a téma napjainkban is sokat vitatott, azonban tagadhatatlan, hogy hazánkban az európai törekvésekhez sorolható, haladó szellemű hozzáállás volt jellemző a második világháború utáni rezsimváltásig.

Az 1961. évi V. törvény ezt az irányvonalat követte, a törvény miniszteri indokolása tartalmazza, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó „külön jogszabályok értelme és feladata nem a felnőtt korúakra vonatkozó anyagi büntetőjogtól való elszakadás, hanem az általános büntetőjogi szabályok maradéktalan érvényesítése azoknak a körülményeknek a figyelembevételével, amelyek a fiatalkorúak társadalmi helyzetét, értelmi-pszichikai sajátosságait jellemzik.”⁷

A törvény azonban hozott még egy jelentős, hosszú ideig fennmaradó változást: a büntethetőség alsó korhatárát felemelte az addigi tizenkettedik életévről a tizennegyedik életévre.

A 2013. július 1. napjáig hatályos 1978. évi IV. törvény (régí Btk.) eleinte ezen az úton haladva nem változtatott a büntethetőségi korhatárokon, a speciális szabályok az általános büntetőjog szerves részeként szerepeltek. Kinyilvánításra került, hogy az eljárásnak a fiatalkorú helyes irányú fejlődésének elősegítése az elsődleges célja, azonban a joggyakorlat nem mutatott változást.

A jelenlegi Btk.-val a büntetőjogi felelősség alsó korhatára ismét változott, így a fiatalkorú fogalma is módosult.

A gyermekkor büntethetőséget kizáró okként a Btk. 16. §-ában található: nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét még nem töltötte be, kivéve ha a rendkívüli tárgyi súlyú bűncselekmények közül – emberölés alapesete és minősített esetei, erős felindulásban elkövetett emberölés, a testi sértés életveszélyt vagy halált okozó minősített esetei, a hivatalos személy elleni erőszak alapesete és minősített esetei, a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak, a terrorcselekmény, rablás alapesete és

⁷ Az 1961. évi V. törvény 85. §-ához írt indokolás; Vaskuti András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában (doktori értekezés), Budapest 2016, 57.o. (https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/32555/Disszertacio_VaskutiAndras_EDIT.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

minősített esetei valamint a kifosztás minősített esetei – valósított meg, de ebben az esetben is csak akkor büntethető az elkövető, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és elkövetéskor a bűncselekmény következményeinek a felismeréséhez szükséges belátással rendelkezik.

Az érintett bűncselekmények köre 2020. szeptember 6. napjával bővült, ekkor került be a hivatalos személy elleni erőszak alapesete és minősített esetei, a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak, valamint a terrorcselekmény. A jogszabály miniszteri indokolása rávilágít arra, hogy az iskolai erőszak elkövetői jellemzően 12-17 év közötti fiatalok, akiknek egy része a fenti módosításig mentesülhetett a büntetőjogi felelősségre vonás alól. Mivel ezek a cselekmények – fizikai erőszak hiányában is – olyan demoralizáló hatással bírhatnak, ami miatt veszélyesek lehetnek a társadalomra, így bevonhatóak abba a körbe, ahol a jogalkotó a büntethetőségi korhatár 12 évre történő leszállításával – belátási képességtől függően – lehetővé tette a felelőssége vonást. A jogalkotó ezzel a módosítással a fiatalok nevelését, oktatását közvetlenül ellátó pedagógusok, nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazottak és egyéb szakmai munkát segítő szakemberek biztonságos munkavégzését is biztosítani kívánta.⁸

Ezzel összhangban a büntetőeljárásról szóló 2017. évi C. tv. (továbbiakban: Be.) 105. § (1) bekezdése a fiatalkorú fogalmát az alábbiak szerint határozza meg: fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét már betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem.

A módosítás igen élénk vitákat generált a hatálybalépés környékén, s nem mondhatnánk, hogy az álláspontok jelentősen közeledtek volna az elmúlt közel egy évtizedben.

A büntethetőségi akadályok rendszere két csoportból tevődik össze a magyar szabályozásban. Az objektív okok között jelennek meg azok a körülmények, amelyek a cselekmény büntethetőségét zárják ki a társadalomra veszélyességük hiányában (a jogos védelem, a végszükség, valamint a jogszabály engedélye). A gyermekkor, mint büntethetőséget kizáró ok, a szubjektív okok kategóriában jelenik meg, a kóros elmeállapot, a kényszer és a fenyegetés, valamint a tévedés mellett. Ebben a körben a jogalkotó úgy határozott, hogy egyedi vizsgálatot követően ezek az okok büntethetőséget kizáró vagy korlátozó tényezők lehetnek.

Én magam úgy vélem, hogy egy állam fiatalokkal kapcsolatos büntetőpolitikájának eredményessége és szellemisége nem ítéhető meg csupán a büntethetőségi korlátok életvevi alapján. A fent hivatkozott miniszteri indokolásból is kitűnik, hogy azoknál a cselekményeknél, ahol az elkövető – belátási képesség birtokában – 12 éves korától felelősségre vonható, a büntetőpolitikának kifejezésre jut az a szándéka, a legsúlyosabb cselekmények visszaszorítása mellett, hogy kiemelt helyen kezelje a békés, biztonságos társadalmi együttélésre veszélyes helyzeteket.

⁸ A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény miniszteri indokolása a 16.§-hoz.

I.2. A személyiség kialakulása – egy kis lélektani kitekintés

A dolgozatomban vizsgált téma és a kérdésfelvetés szempontjából elengedhetetlenül fontosnak tartom, hogy rápillantsunk arra is, hogy a „vádlott”, aki még nem felnőtt, azon túl, hogy bűncselekményt követ el, éppen milyen folyamatban van benne, (személyisége) fejlődésének milyen fontos állomásait érinti szükségszerűen, miközben adott esetben egy büntetőeljárás vagy már akár a kiszabott büntetésének végrehajtása is folyik.

A fiatalkorúak büntetőjogi megítélése álláspontom szerint egy szempontot általában nélkülözni szokott: a gyermek fel fog nőni, felnőtt tagja lesz a társadalmunknak. Igaz, hogy a speciális prevenció az egyén szempontjából célozza meg a bűnelkövetés megelőzését, emellett mégis kevés figyelmet kap az a tény, hogy a lélek, a személyiség, az attitűd a minket ért valamennyi élmény hatására formálódik, és az egyénnek ez a „vonása” legalább annyira meghatározza a jövőjét, mint az egzisztenciális, fizikai vagy társadalmi körülményei.

Régóta vitatott kérdés, hogy az „öröklődés” és a „környezet/nevelés” milyen szerepet játszanak az ember személyiségének fejlődésében. Az újkori történelem során mindkét elméletnek voltak erős érvei és híres elméletei. John Locke angol filozófus a XVII. században – szemben a kor uralkodó irányzatával – az újszülöttet tiszta lapnak tekintette, akinek a későbbi tapasztalatai határozzák meg a fejlődését. Locke szerint semmilyen ismeretnek nem vagyunk még a birtokában születésünk pillanatában. Charles Darwin ezzel szemben evolúcióelméletében az emberi fejlődés biológiai hátterét tette hangsúlyosá, azt állítva, hogy az öröklődéssel megkapott személyiségjegyek határozzák meg az egyént elsődlegesen. Őket követték a XIX. században a behavioristák, John B. Watson, valamint B. F. Skinner, akik szerint a gyermekből megfelelő neveléssel – az örökségtől függetlenül – bárki lehet.⁹

A pszichológia mára viszonylag egységesen azt az álláspontot képviseli, hogy az „öröklés” és a „nevelés” kölcsönösen egymásra hatva vezetik az egyén fejlődését. A csecsemő agya például világrajövetelkor 100 milliárd neutronot tartalmaz, amik között azonban alig van kapcsolat. A születést követően viszont villámsebességgel épülnek ki az újabb és újabb összeköttetések, és így a gyermek 3 éves korára agyának súlya háromszorosára nő. Ezt a fejlődést az öröklött genetikai tényezők éppúgy befolyásolják, mint a csecsemő környezetének ingergazdagsága, vagy éppen annak a hiánya.

Dolgozatom témáját szem előtt tartva – igazodva a jelenleg hatályos büntetőjogi szabályozásunkhoz – a 12. életévet választottam, mint alsó határt és innen szeretném röviden áttekinteni a személyiségfejlődés állomásait. Ez az életkor tulajdonképpen vízvonal: a gyermekkor vége és egyben a kamaszkor kezdete. Egyéni szinten ezt a választóvonalat természetesen a genetika és a környezet együttesen határozzák meg. A környezet szempontjából különösen jelentősek a család, az otthoni konfliktusok, valamint a gyermeket érő stresszhatások. Mindezek mellett a legtöbb elmélet a serdülőkor kezdetét ebben az

9 Richard C. Atkinson – Ernest Hilgard: Pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 33-34.o.

időpontban, a 12. életévben határozza meg. Ezt a korszakváltást elsősorban az éréssel járó hormonális változások idézik elő, amelyek belobbanása erre az időszakra tehető a fejlődépszichológia szerint. A testi fejlődés változást idéz elő a testképben, így az énképben is, ezzel párhuzamosan alakul a gondolkodás, az érzések, és ezáltal a társas kapcsolatok rendszere is. A változások tehát az egyén valamennyi dimenziójában megjelennek.

Nézzük a serdülőkori gondolkodást: kiemelendő, hogy erre a korosztályra jellemző a sérthetetlenség illúziója. Habár rengeteg információ birtokában vannak, mégis erős az a meggyőződés bennük, hogy ezek a dolgok velük nem történhetnek meg. Ez magyarázat lehet arra, hogy ebben az életszakaszban miért jellemző a vakmerő kockázatvállalás. Emellett kitérek Piaget¹⁰ kognitív fejlődéseméletére, amely többek között arra a megállapításra jutott, hogy gondolkodás szintünk meghatározza az erkölcsi vélekedéseinket is.¹¹

Az erkölcs ebben a körben megkerülhetetlen kérdés, és nem csak számunkra: a pszichológiában hatalmas szakirodalom foglalkozik a témával. Pszichológiai vonatkozásban az erkölcs a társadalmi normákhoz való viszonyulást, az azokhoz történő azonosulást jelenti, ami egy tanulási folyamat eredményeként alakulhat ki. A pszichológia különbséget tesz az erkölcshez kapcsolódóan is a tudat és a viselkedés között. Ideális esetben a kettő együtt van jelen, azonban bűnelkövetőknél gyakran megfigyelhető, hogy a tudatot nem követi a releváns viselkedés. A fejlődépszichológia egységes abban, hogy az erkölcsi tudat, az erkölcsi gondolkodás egy tanulási folyamat eredményeként alakul ki. Piaget szerint a kettő együtt fejlődik, meghatározott sorrendben, ebben a folyamatban a gondolkodási képesség 12 év körül éri el a formális műveletek szakaszát, ami a gondolkodási képesség legmagasabb szintje. Itt jelenik meg az absztrakcióra való képesség, a hipotézisek használata és a szempontok sokszínűsége is.¹²

Egy másik elmélet szerint az erkölcsi gondolkodás önmagában fejlődik, továbbá létezik olyan megközelítés is, amely a szocializáció szerepét emelte ki az erkölcs kialakulásában. A környezet, különösen a vonzó modellek által képviselt értékeket, normákat, viselkedési szabályokat fokozatosan sajátítjuk el.¹³ Az erkölcsös viselkedés mindezekhez képest az egyén önkortolljában ragadható meg. A pszichológia ezt a viselkedést két kritériumba sűrítve vizsgálja: a csábításnak való ellenállás képességében, illetve ezt követően a lelkiismeretfurdalás megjelenésében. Amennyiben a csábításnak való ellenállásra, és a tekintélyszemély jelenléte nélküli szabálykövető magatartásra a gyermek 10 éves koráig nem válik képessé, az jelentősen csökkenti a felnőttkori erkölcsös viselkedés kialakulásának valószínűségét.¹⁴

A büntetőjogi értelemben fiatalkorúaknál, tehát a kamaszoknál az ösztönök nagyon megerősödnek, agresszív reakciókban is utat törhetnek maguknak. Látható, hogy a sze

10 Jean Piaget (Svájc, 1896. augusztus 9. – 1980. szeptember 16.) svájci pszichológus és ismeretelmélet-teoretikus

11 Richard C. Atkinson – Ernest Hilgard: Pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 109.o

12 Kováts Daniella (2004): Az erkölcsi fejlődés. In: Csondorné dr. Schüller Gabriella (szerk.) Pszichológiai alapismeretek, Rejtjel Kiadó, Budapest, 143. oldal.

13 Kelman, H. (1974): Further thoughts on the processes of compliance, identification, and internalization. In: James T. Tedeschi (szerk.), Social power and political influence, 128. o., URL: [Social Power and Political Influence – Google Könyvek](#), utolsó letöltés: 2022. április 27.

14 Ranschburg Jenő és Popper Péter (1978): Személyiségünk titkai. RTV-Minerva Kiadó, Budapest, 150. oldal.

mélyiségpszichológiai különböző elméletei a viselkedés szabályozásának kialakulásában máshová helyezik a hangsúlyt, azonban nagyjából általánosan elfogadott az a nézet, mely szerint a szocializáció kulcsfontosságú a morális attitűd fejlődése szempontjából.

Mindezzel szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy minden egyéb folyamat, amiben a gyermekek a személyiségfejlődésüknek ebben a jelentős fázisában részt vesznek, a fejlődésnek ezen a szintjén is hat, hiszen a fentiekben részletezettek szerint az egyén szocializációjának meghatározó tényezőjévé válhat a büntetőeljárás, az abban részvevő szereplők, szakemberek ugyanúgy, ahogyan a bűnelkövető fiatalkorú közvetlen környezete. Ebben az életkorban minden tapasztalat kihat a személyiség fejlődésére, a fentiekben érintett szükségszerű érési folyamat támogatója, vagy gátolója lehet.

Mielőtt még elhagynánk a lélektan területét, fontosnak tartom a tanult tehetetlenség elméletét bemutatni, mivel úgy gondolom, hogy a felvetett és vizsgálni kívánt kérdéseknek talán ez az elmélet az alapja.

Tanult tehetetlenség a pszichológiában az a mentális állapot, mely során az egyén az egymást követő kiszámíthatatlannak értékelt negatív ingerek hatására feladja, hogy azokat megpróbálja elhárítani. A tehetetlenség legfőbb jellemzői közé tartozik a negatív előfeltételezés a jövőre vonatkozó történésekkel kapcsolatban, a reménytelenség és a passzív viselkedés. Az elmélet kidolgozója és későbbi módosítója Martin E.P. Seligmann, a Pennsylvanai Egyetem pszichológusa volt.¹⁵

Úgy vélem, hogy a fiatalkorú bűnelkövetők esetében a tanult tehetetlenség ellen alternatív szemlélettel igen sokat lehet tenni. Amikor az egyén részt vehet a folyamatokban, és a vele szemben kiszabott büntetés nem csupán „végrehajtva van”, nem lesz passzív elszenvedője a saját sorsának, egyúttal esélyt kaphat arra is, hogy az irányítást kézben tartsa a saját élete felett.

Éppen ezért tartom elhibázottnak azt a gyakorlatot, amely a „gyermekközpontú igazságszolgáltatás” elvárására és a „gyermekek mindenek felett álló érdekének”¹⁶ eszméjére hivatkozva igyekszik a fiatalkorú bűnelkövetőket távol tartani a bíróságtól akkor, amikor a büntetőügyükben egyébként a vádemelés már megtörtént. Meglehetősen felemás a helyzet, mivel a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvényünk nem engedi a tárgyalás lefolytatását távol lévő terhelttel szemben, ha a vádlott fiatalkorú¹⁷, ugyanakkor a fiatalkorú vádlottakkal szemben nagy arányban érkeznek a vádiratok olyan indítvánnyal, hogy a bíróság a vádlott büntetőjogi felelősségéről tárgyalás mellőzésével döntsön. Úgy vélem, hogy amennyiben egy fiatalkorú bűnelkövető esetében a büntetőjogunk biztosította – és a dolgozatom második felében részletezett – alternatív lehetőségek nem vezettek eredményre, egy olyan „ítélet” (büntetővégzés), amelynek a megszületésekor ő nem volt jelen, és azt csupán bedobják a postaládájába, semmiképpen nem szolgálhatja az egyéni preven-

15 Richard C. Atkinson – Ernest Hilgard: Pszichológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2005. 533.o.

16 „Best interests of the child” – az ENSZ ENSZ Gyermek Jogairól szóló Egyezményének 3. cikk 1. bekezdésében lefektetett alapelve, amely szerint „A szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe.”

17 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. tv. (továbbiakban Be.) 694.§ (2) bekezdése

ciót. Így válnak nagy százalékkal az „fk-s” elkövetőkből felnőtt vádlottak, akik adott esetben priusszal érkeznek életük első tárgyalására.

„A fiatalkorúakkal való munka során mindig figyelembe kell venni a korosztály sajátosságait. Ha több fiatalkorú terhelt van jelen egy ügyben, akkor figyelembe kell vennünk a korosztályra

jellemző „összetartozást”, kortárs csoporthoz, barátokhoz való erős kötődést, az általuk nyújtott normákhoz való ragaszkodást. Ez megkönnyítheti, vagy éppen megnehezítheti számunkra a megbeszélést. Figyelembevételével könnyebben dönthetünk arról, hogy külön vagy együttes ülésben vezessük a megbeszélést, kinek és milyen kérdést tegyünk fel. A csoportszellem erősítheti a tagadást, vagy megkönnyítheti az őszinte beismerést.”¹⁸

Ezeket a gondolatokat nem lehet figyelmen kívül hagyni annak, aki a gyermekvédelem, vagy az igazságszolgáltatás területén gyermekekkel, fiatalokkal dolgozik együtt.

II. Az igazságszolgáltatás resztoratív arca

II.1. Fiatalkorúak a büntetőeljárásokban

A dolgozatnak ebben a részében a resztoratív igazságszolgáltatás lehetőségeit tekintem át a fiatalkorú bűnelkövetők vonatkozásában.

A fiatalkorú vádlottak büntetőeljárásait nézve megállapítható, hogy az ügyek és vádlottak száma az elmúlt tíz évben folyamatosan csökken, azonban ez mégsem ad okot felhőtlen optimizmusra. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy az új szabálysértési törvény 2012. április 15-dikei hatályba lépésével a jogalkotó az addigi 20.000 Ft-os értékhatárt 50.000 Ft-ra emelte a vagyon elleni bűncselekmények vonatkozásában. Belátható, hogy ezzel a fiatalkorú elkövetők nem elhanyagolható része a szabálysértési eljárások hatálya alá került.

A fiatalkorúak ellen indult büntetőeljárások tendenciái az alábbiak.¹⁹

A fiatalkorú vádlottak vonatkozásában hozott bírósági határozatok alakulása:

Évszám	Jogerős bírósági határozattal elbírált		bíróság elé állítás keretében		vádirat alapján	
	ügyek száma	vádlottak száma	ügyek száma	vádlottak száma	ügyek száma	ügyek száma
2020	2035	2577	27	33	2008	2544
2019	2408	3117	89	106	2319	3011
2018	2783	3563	118	137	2665	3426
2017	3064	3944	174	197	2890	3747
2016	3550	3676	213	250	3337	4426

¹⁸ Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban, Bibo Kiadó, Miskolc, 2010. 254.o.

¹⁹ A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai II. fiatalkorú vádlottak. A 2020. évi tevékenység; Legfőbb Ügyészség Budapest, 2021; <http://ugyeszseg.hu/statisztikai-adatok/buntetobirosag-elotti-ugyeszi-tevenkesseg/>

A vádirati indítványok:

Évszám	Vádirattal megvádoltak száma	ebből indítvány büntetővégzés meghozatalára (tárgyalás mellőzésére) *	bíróság a vádlottal szemben jogerős büntetővégzést hozott (tárgyalás mellőzésével járt el) *
2020	2544	1388	1338
2019	3011	1036	899
2018	3426	877	753
2017	3747	977	824
2016	4426	977	823

* 2018. június 30-ig a büntetővégzés tárgyalás mellőzés

A büntetések alakulása a vádlottak számát és a főbb büntetési nemek százalékos megoszlását tekintve:

Évszám	Vádlottak száma, akikkel szemben büntetés kiszabására került sor	szabadságvesztés / végrehajtandó szabadságvesztés	elzárás	közérdekű munka büntetés	pénzbüntetés
2020	1259	41,06 / 6,83	1,11	50,68	4,21
2019	1518	40,71 / 9,75	1,71	49,41	6,13
2018	1643	46,56 / 10,71	1,70	44,86	4,14
2017	1766	47,85 / 10,81	2,21	44,22	3,17
2016	2124	49,25 / 11,72	1,18	44,30	3,25

Megfigyelhető, hogy a szabadságvesztés büntetés mellett folyamatosan emelkedik a közérdekű munka büntetés aránya. Közérdekű munka büntetés kiszabására sor kerülhet, ha a bűncselekmény büntetési tételének alsó határa nem éri el az egy év szabadságvesztést, illetve, ha a bűncselekményt a törvény elzárással rendeli büntetni. Ez utóbbi esetben a büntetés helyett vagy mellett szabható ki közérdekű munka büntetés. A fiatalkorú vádlottal szemben akkor van helye közérdekű munka büntetés kiszabásának, ha az ügydöntő határozat meghozatalakor tizenhatodik életévét betöltötte. Ennek a kritériumnak az okai viszont nem a büntetőpolitikában, hanem a munkajogi szabályokban keresendők: munkaviszonyt munkavállalóként az létesíthet, aki tizenhatodik életévét betöltötte.

Végül pedig a végrehajtandó és felfüggesztett szabadságvesztés büntetések, valamint a javítóintézeti nevelés alakulása:

Évszám	végrehajtandó szabadságvesztés büntetés	felfüggesztett szabadságvesztés büntetés	javítóintézeti nevelés intézkedés
2020	86	431	163
2019	148	470	193
2018	176	588	285
2017	191	654	293
2016	249	797	267

Érdekes látni, hogy amíg a felfüggesztett szabadságvesztés büntetések arányaiban folyamatosan jóval meghaladják végrehajtandó szabadságvesztés büntetést és a javítóintézetit is, addig a két tényleges szabadságelvonással járó szankció viszonya erősen az intézkedés túlsúlya felé tolódik.

Mint már utaltam rá, a fiatalok – bármilyen minőségben is kerül kapcsolatba az igazságszolgáltatással – életkorából adódóan bizonyos védelmet kell, hogy élvezzen, a nevelése és értékkeremtő fejlesztése nem maradhat el ezekben a folyamatokban sem. Továbbá nem „tűnhetnek el” a rendszerben.

Ma Magyarországon ez utóbbi biztosítását is szolgálja a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. (továbbiakban Gyvt.). A Gyvt. 14. § (1) és (3) bekezdése alapján a gyermekvédelmi rendszer működtetése állami és önkormányzati feladat, amelynek célja a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítása. A Gyvt. 5. § n) pontjának értelmező rendelkezése szerint a gyermek veszélyeztetettségén olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapotot kell érteni, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer hatékony működése alapfeltétele annak, hogy a fiatalok elkövetők esetében a büntetőpolitika speciális céljai és a védelem elve biztosítva legyen. A gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer feladata a veszélyhelyzet felismerése, majd annak jelzése az illetékesek felé.

A fiatalokkal kapcsolatban a büntető eljárásban a gyermekvédelem a Gyvt. 15. § (5) bekezdés alapján a bíróság által javítóintézeti nevelésre utalt, illetve a letartóztatásba helyezett fiatalok javítóintézeti ellátásában jelenik meg. A Gyvt. 17. § (1) bekezdése alapján a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot lát el az alaptevékenysége keretében többek között a bíróság, az ügyészség, a rendőrség, a pártfogó felügyelői szolgálat, a javítóintézet, valamint a menekülteket befogadó állomás és a menekültek átmene-ti szállása.

A Gyvt. 17. § (2) bekezdése rögzíti továbbá, hogy a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot ellátó intézmények és személyek kötelesek jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatot nyújtó szolgáltatónál, illetve hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén.

II.2. A resztoratív igazságszolgáltatás

„A tudomány, a bűnügyi tudományok, a kriminológia fejlődésével egyre szélesebb körben válik láthatóvá, hogy a jelenlegi igazságszolgáltatási rendszer sok tekintetben igazságtalan, minthogy nem mindenütt kapcsolódik össze az áldozatok kártalanításával.

Az pedig már ma is a szakemberek többsége által elfogadott elvnek tekinthető, hogy az igazságszolgáltatás csak akkor igazságos, ha az áldozatoknak is igazságot szolgáltat.²⁰

A resztoratív igazságszolgáltatásnak pontos és általánosan elfogadott definíciójával nem szolgálhatok, magyarrá fordítva helyreállító igazságszolgáltatásként is szokták használni. Hogy pontosan mit kívánunk vele helyreállítani? A megbomlott társadalmi rendet, egyensúlyt? A bizalmat, vagy pragmatikusabban közelítve: csupán a bűnelkövetés előtti „eredeti állapotot”? Érdekes módon, ha a helyreállító igazságszolgáltatást úgy tekintjük, mint aminek a fókuszában a helyreállítás szerepel nem juthatunk előbbre, hiszen tulajdonképpen a klasszikus értelemben vett kártérítésnél lyukadunk ki. Mit is takar akkor pontosan a resztoratív szemlélet, és ezzel összefüggésben a resztoratív igazságszolgáltatás? A számos elmélet különbözőségeik ellenére egy kérdésben mégiscsak egységes: a helyreállító igazságszolgáltatás középpontjába az elkövető és a sértett közötti konfliktust állítják.

Dolgozatomnak nem célja a resztoratív igazságszolgáltatás mélyebb bemutatása, itt csupán számomra lényeges kérdést szeretnék érinteni, utána pedig áttérni a resztoratív szemlélet fiatalokkal kapcsolatos jelentőségére.

Annak áttekintéséhez, hogy mi hívta életre az igazságszolgáltatás „alternatíváját”, és hogy mennyire beszélhetünk új, vagy éppen klasszikus jelenségről vissza kell néznünk egészen az 1950-es évekig, az Egyesült Államokba. Ekkora ott előtérbe kerültek a hagyományos büntetőpolitika árnyoldalai. A bűncselekmények területi elosztásában nagy aránytalanságok alakultak ki: voltak rendkívül „veszélyes” vidékek, emellett pedig a visszaesés mértéke nagyon jelentős volt. Ezen tényezők mentén jelent meg a rehabilitációs elméletek, amelyek az eljárás középpontjába az elkövetőt állították, és célként fogalmazták meg a visszaesés megakadályozását. Elterjedtek a szabadságvesztést mellőző szankciók és az elítéltek utógondozása is. Mivel ez az irányzat költségesebbnek bizonyult, emellett a hatására a közbiztonságban bekövetkező pozitív változások minimálisak voltak erősödött a társadalomban a korábbi büntetőpolitikát visszakövetelő hangok. A szakmai vonal azonban nem fordult vissza, és ebbe a kettősségbe érkeztek a resztoratív szemlélet eszméi a 70-es években, tulajdonképpen alternatívát kínálva, a reszocializációs politika és a hagyományos rendszerek mellé. Mivel sikeresnek bizonyultak a kezdeti lépések, a 80-as években a helyreállító igazságszolgáltatás teret nyert Európában, az új évezredben pedig már nemzetközi kötelezettségként is jelen van.

A két irányvonal – a retributív és a resztoratív igazságszolgáltatás – egymáshoz való viszonyának vizsgálata elméleti és gyakorlati szinten is kihívás elé állít minket. Míg a hagyományos (retributív) igazságszolgáltatás értelmezésében a bűncselekmény a jogrend és az állam megsértése, addig a helyreállító (resztoratív) szemlélet emberek és kötelezettségek sérüléséről beszél, amelyből így újabb kötelezettségek keletkeznek.²¹ A gyakorlati alkalmazás újabb kérdéseket vet fel. Vajon a két rendszer működhet-e párhuzamosan, vagy zavarja egyik a másikat? A válaszok sokfélék: van, akik szerint ez megvalósítható,

20 Vigh József: A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás. In: Magyar Jog, 1998/6. 328.o.

21 Zehr, Howard – Gohar, Ali: The little book of restorative justice. Published by Good Books, Intercourse, Pennsylvania, USA, 2003. 19. o.

azonban van olyan álláspont is, ami nem tartja ezt szerencsésnek, mivel a hagyományos igazságszolgáltatás le tudja rombolni a resztoratív igazságszolgáltatás eredményeit.²² A legradikálisabbak odáig is elmennek, hogy a resztoratív igazságszolgáltatást kellene megtenni az egyedül létező rendszernek. Erre gyakorlati példa jelenleg nincsen, és a folyamatokat tekintve a jövő nem ebbe az irányba mutat. Az azonban állandó vizsgálat tárgya, hogy a bűncselekmények milyen csoportjának, illetve milyen szempontrendszer mellett lehet hatékony a resztoratív technika, és hatékonyabb-e a hagyományos büntető-politikánál.

A dolgozat szerzője erre a területre helyezné a fiatalok bűnelkövetők által megvalósított bűncselekményeket.

Hiába szerepel a büntetés jogelméleti céljai között a speciális prevenció, hogy az adott vádlott ne kövessen el a jövőben újabb bűncselekményt, azonban az igazságszolgáltatás klasszikus formájában a büntetőeljárás mégiscsak a múltban reked, oda tekint vissza folyamatosan. Nagyon halványan tud csak megjelenni az „élet megy tovább” motívuma. Ezzel a büntetőeljárásban megjelenő kapcsolatok is a múltban, a bűncselekmény elkövetésének időpillanatában ragadnak, és semmi nem szolgálja a felgyülemlett feszültségek oldását. A resztoratív szemlélet arra világít rá, hogy ha a bíróság kimondja: „bűnös”, a múlt még nem zárul le, a felek közötti konfliktus nem oldódik meg. Ez ugyanúgy rajta hagyja a terhet az elkövetőn, mint a sértetten, áldozaton, és tágabb értelemben véve az egész érintett közösségen is. A resztoratív szemlélet az igazságszolgáltatáson belül a tényeken túl rákérdez az okokra, viszonyokra is, így abban nyújthat segítséget, hogy problémákra – mert a probléma általában nem a bűncselekmény, az csupán a következménye egy mélyebb szinten jelen lévő feszültségnek – megoldást találhassunk, ezzel pedig lehetőség van az újabb bűncselekmények elkövetését megakadályozni.

„Ezeknek az eljárásoknak fontos eleme, hogy az érintettek szükségleteiből indul ki. Tehát a közösség normáiból, szabályaiból, amit a közösség maga alkot. Fontos része a beismerés és a felelősség vállalása. Az okozott kár helyreállítására törekszik, az érintett személyek közvetlenül részt vesznek benne. A megállapodás, ami születik, a jóvátétel tartalmáról, módjáról, menetéről szól, és érvényesül benne a családok, az intézmények, a hatóságok közös tervezése.”²³

A resztoratív szemlélettel a büntetőjog területén a tevékeny megbánás intézményénél találkozhatunk elsősorban.

A közvetítői eljárás által a büntetőeljárásban arra nyílik lehetőség, hogy az elkövető a büntetőjogi felelősségre vonást elkerülhesse (vagy a büntetését korlátlanul enyhítsék) az által, hogy a sértettnek okozott hátrányt jóváteszi úgy, ahogy ahhoz a sértett hozzájárul. Mindemellett célja az eljárásnak, hogy a jövőbeni bűncselekmények elkövetését is megakadályozza. További pozitívuma az intézményeknek, hogy az ügyészség vagy bíróság

22 Marshall, Tony: Restorative Justice: An Overview. London, Home Office Research Development and Statistics Directorate, 1999. 8.o.

23 Mediáció Közvetítői eljárások, Szerkesztő: Sáriné Simkó Ágnes, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2012. 43-44. o.

tehermentesítését is szolgálhatja azzal, hogy a megállapodás nem előttük jön létre. Ugyanakkor a jelenlegi szabályrendszerben a közvetítői eljárás már elszakad a tevékeny megbánástól, tágabb kört ölel fel.

A közvetítői eljárás részletes szabályait a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény (továbbiakban Bktv.) tartalmazza.

A Kúria a 2012. évi C. törvény és az 1998. évi XIX. törvény közvetítői eljárásra vonatkozó egyes rendelkezései értelmezéséről szóló 3. BK véleménye a gyakorlati kérdéseket rendezi.

Emellett, mivel a közvetítői eljárás a büntetőjogban egyszerre anyagi és eljárásjogi természetű jogintézmény is, így a szabályokat a büntetőeljárásról szóló 2017. évi C. törvény (a továbbiakban Be.), és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) törvény is tartalmazza. Büntetőügyben akkor kerül sor közvetítői eljárás alkalmazására, ha az ügyészség az előtte folyamatban lévő büntetőügyet közvetítői eljárásra utalja és ebben az esetben az előtte folyamatban lévő eljárást felfüggeszti. Ehhez az alábbi konjunktív feltételeknek kell teljesülni: a gyanúsított, illetve a sértett a közvetítői eljárás lefolytatását indítványozza, vagy ehhez hozzájárul, a gyanúsított a vádemelésig a bűncselekmény elkövetését beismerte és a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a bűncselekmény következményeinek jóvátétele várható és a büntetőeljárás lefolytatása mellőzhető, a közvetítői eljárás a büntetés kiszabásának elveivel nem ellentétes.

Az eljárás felfüggesztésére egy alkalommal, hat hónap időtartamra kerülhet sor, a felfüggesztő határozatot az ügyészség megküldi a közvetítői eljárás lefolytatására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező pártfogó felügyelői szolgálatnak.

Az anyagi jogi szabályozás területén a tevékeny megbánásról szóló rendelkezés az 1978-as Btk.-ban 2007. január 1-je óta volt jelen, azt megelőzően pedig a vagyoni elleni (nem erőszakos) bűncselekményeket érintően ismerte a Büntető Törvénykönyv ezt a jogintézményt, jóval szűkebb körben.

„Az Európai Unió Tanácsának a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló, 2001. március 15-i 2001/220/IB kerethatározatának 10. cikke értelmében minden tagállamnak törekednie kell arra, hogy ösztönözze a sértett és az elkövető közötti közvetítést, valamint köteles biztosítani azt, hogy a közvetítés eredményeként létrejött megállapodásokat a büntetőügyekben vegyék figyelembe. A kerethatározat szerint a közvetítői eljárás rendeltetése az, hogy a sértettet kedvezőbb helyzetbe hozza a büntetőeljárásban. A kerethatározatot átültető 2006. évi LI. törvény hatályon kívül helyezte a cselekmény társadalomra veszélyességének megszűnését, mint büntethetőséget megszüntető okot, és helyébe 2007. január 1. napjától a tevékeny megbánás jogintézményét iktatta be.”²⁴

A büntethetőség megszűnésére csak meghatározott bűncselekményekkel – az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyoni elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni

24 Miniszteri indoklás a Btk. 29. §-ához

vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett – kapcsolatosan kerülhet sor, amennyiben a terhelt a vádemelésig beismer, a közvetítői eljárás lefolytatására eredményesen sor kerül, annak során megállapodás születik egy olyan jóvátételről, amelyet a sértett elfogad. Ezeknek a feltételeknek együttesen kell fennállniuk ahhoz, hogy tevékeny megbánásról beszélhessünk. Eljárásjogi szempontból a tevékeny megbánás elismeréséhez az elkövetőnek a vádemelésig a bűnösségre elismerésére is kiterjedő beismerő vallomást kell tennie. Az ügyész csak ezt követően dönthet arról, hogy a közvetítői eljárás lefolytatása céljából felfüggeszti-e az eljárást.

Amellett, hogy a tevékeny megbánásból az elkövetőnek milyen előnye származhat, ezen a ponton a kimenetel adott esetben még meglehetősen bizonytalan ahhoz, hogy esetleg a motiváció ellen dolgozzon. A közvetítői eljárás során történik meg ténylegesen a jóvátétel a sértett által elfogadott módon és mértékben, vagy a korábban történt ilyen jóvátételt a közvetítői eljárás során jóváhagyják. A jóvátétel szükséges feltétele a büntetethőség megszűnésének, így ha eredménytelen a közvetítői eljárás, a felfüggesztett büntetőeljárást folytatni kell.

Fiatalkorú elkövető esetén a vétségek és az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntettek elkövetése eredményezhet tevékeny megbánást, és ezáltal az eljárás megszüntetését. A tevékeny megbánás anyagi jogi feltételei egyebekben meggyeznek a felnőttkorúakra vonatkozó szabályozással.²⁵

A Be. 682.§ (1) bekezdése rögzíti, hogy a fiatalkorú elleni eljárásban védő részvétele kötelező, a védőnek a vádemelés előtt is kötelezően jelen kell lennie azon a fiatalkorú részvételével megtartott eljárási cselekményen, mely közvetlenül szolgálja a bizonyítást. Az előző körbe nem tartozó eljárási cselekményről az eljáró ügyészség vagy nyomozó hatóság utólag köteles tájékoztatni a védőt, ha azon a védő nem volt jelen. A törvény a kötelező védői jelenlét, illetve utólagos tájékoztatás előírásával azt kívánja elérni, hogy a fiatalkorú védője már a nyomozási szakban aktív és naprakész résztvevője legyen az eljárásnak.²⁶

A közvetítői eljárás egyértelműen nem tartozik ebbe a bizonyítást közvetlenül szolgáló körbe.

A Bktv. 7. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a védő a közvetítői eljárásban részt vehet. A (3) bekezdés alapján a büntetőügyben a képviseletre adott meghatalmazás – ha a meghatalmazásból más nem tűnik ki – és a kirendelés hatálya kiterjed a közvetítői eljárásra is. A (4) bekezdés pedig tartalmazza, hogy közvetítői eljárásban a sértett és a terhelt törvényes képviselőjének részvétele kötelező. A terhelt törvényes képviselője jogait a polgári jog szabályai szerint gyakorolja.

Kitűnik, hogy a jelenleg hatályos szabályozás alapján kiemelt szerepe van az ügyészségnek a közvetítői eljárásokban. A felek között létrejött megállapodást szintén az ügyész-

25 Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez
Szerkesztette: Karsai Krisztina (Gál Andor / Hegedűs István / Juhász Zsuzsanna / Karsai Krisztina / Mezöklaci Erik / Szomora Zsolt / Törő Sándor) 29.§-hoz és 107. §-hoz

26 Miniszteri indoklás a Be.682.§-ához.

ségnek kell megküldeni, és az ügyészségnek van lehetősége arra, hogy a megállapodást hatályon kívül helyezze, ha azt a Bktv.-be ütközőnek találja. A felfüggesztéssel kapcsolatban is van lehetősége arra, hogy amennyiben megállapodásban foglalt kötelezettség az eljárás felfüggesztésének tartama alatt nem teljesíthető, legfeljebb tizennyolc hónappal meghosszabbíthatja a felfüggesztést; erre a felfüggesztés tartama alatt bármikor, sőt annak lejártát követően is sor kerülhet. Ennek egyetlen korlátja, hogy a meghosszabbítás nem tarthat a felfüggesztés elrendelésétől számított 2 évnél hosszabb ideig.

Kiemelendő, hogy a közvetítői eljárást a büntetőjog területén is köti a titoktartás: a gyanúsított és a sértett által elmondottak az ügyben később bizonyítékként nem használhatóak fel és a közvetítői eljárás eredményét (adott esetben eredménytelenségét) nem lehet a gyanúsított terhére értékelni.

Tekintve, hogy a közvetítői eljárásban különös hangsúly van a résztvevők attitűdjén, szándékain és hozzáállásán, nem minden esetben áll nyitva a lehetőség a közvetítői eljárásra. Egyik nagyobb csoport a büntetőeljárások azon köre, ahol a „vádát” nem az ügyészség képviseli (magánvádas, pótmagánvádas eljárások). Ebben a körben a jogalkotó talán úgy vélte, hogy a feljelentés, és az (önkéntes) vádképviselet rögzíti a sértett pozícióját annyira, hogy a megállapodás megkísérlése ebben az esetben felesleges.

A másik halmazba az elkövető személyéhez fűződő akadályok tartoznak. A tevékeny megbánás alkalmazását, ezáltal a közvetítői eljárást is kizárja a Btk. 29.§ (3) bekezdése azokban az esetekben, amikor az elkövető többszörös vagy különös visszaeső, a bűncselekményt bünszervezetben követte el, a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélese után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetve próbára bocsátás vagy vádemelés elhalasztásának tartama alatt követte el, vagy korábban szándékos bűncselekménye miatt közvetítői eljárásban vett részt, és ennek eredményeként vele szemben a tevékeny megbánást alkalmazták, feltéve, hogy az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésétől az újabb szándékos bűncselekmény elkövetéséig két év még nem telt el.

Külön eset, amikor a bűncselekmény halált okozott. Bár jogelméleti és a resztoratív elméletek szempontjából érthető, hogy itt miért nem lehet szó tevékeny megbánásról, mégis úgy vélem, hogy ebben a körben is lehetne helye a konfliktusok feldolgozása céljából.

A büntetőügyekben a közvetítői tevékenység a kezdetektől fogva a pártfogói felügyeleti szolgálathoz tartozik. A 2019. év első felére vonatkozó adatszolgáltatás²⁷ az alábbi eredményeket mutatja fiatalkorú bűnelkövetők vonatkozásában.

27 IM Igazságügyi Módszertani Irányításért Felelős Helyettes Államtitkárság, Jelentés a Pártfogó Felügyelői Szakterület 2019. első félévi tevékenységéről, 2019. október 3., dr. Gellén Márton helyettes államtitkár

Ügyszak	Előző időszakról folyamatban maradt	Az időszak alatt érkezett	Az időszak alatt befejezett	Az időszak alatt folyamatban maradt
Büntetőügyek	93	153	135	110
Szabálysértési ügyszak	8	80	66	30

A felnőttkorúaknál a 2019. I. félévi adatok az alábbiak szerint alakulnak.

Ügyszak	Előző időszakról folyamatban maradt	Az időszak alatt érkezett	Az időszak alatt befejezett	Az időszak alatt folyamatban maradt
Büntetőügyek	1494	1853	1581	1766
Szabálysértési ügyszak	197	814	814	197

Az időszak alatt befejezett ügyeket tovább bontva a következőket tartalmazza a jelentés.

Fiatalkorú bűnelkövetők esetében büntető ügyszakban az összesen befejezett 135 ügyből:

Megállapodás teljesítése a közvetítői eljárás szakaszában /Bktv. 15. § (1) a) és c)/	104
A közvetítői eljárás szakaszában nem teljesült a megállapodás	3
Vádemelés elhalasztása alatt a teljesítés közvetítő általi ellenőrzésének befejeződése teljesült megállapodással /Bktv. 15. § (1) b) és c)/	3
Vádemelés elhalasztása során pártfogó felügyeletet rendeltek el a teljesítés ellenőrzésére	0
Sértett önkéntes részvételének hiánya /Bktv. 15. § (1) f) és g)/	9
Terhelt önkéntes részvételének hiánya /Bktv. 15. § (1) f) és g)/	5
Mindkét fél önkéntes részvételének hiánya /Bktv. 15. § (1) f) és g)/	7
Idézés kézbesíthetetlen /Bktv. 15. § (1) d)/	0
Sértett vagy terhelt elhunyt /Bktv. 15. § (1) e)/	0
A terhelt nyilatkozatából megállapítható, hogy a Be. 221/A § (3) b) vagy c) pontjában írt feltételek nem állnak fenn /Bktv. 15. § (1) h)/	1
Az első közvetítői megbeszéléstől számított 3 hónap eredménytelenül telt el /Bktv. 15. § (1) i)/	1
Eredménytelenség egyéb okból	1
Illetékességből történő áttétel	1

Látható, hogy 75% feletti az összes befejezésen belül a megállapodások teljesítése. Ez alátámasztja a közvetítés hatékonyságát, különös tekintettel arra, hogy az önkéntes részvétel hiánya viszont alig több, mint 15%-ban jelenik meg.

A szabálysértési ügyeket nézve az adatok a következők.

Fiatalkorú elkövetők esetén az összesen befejezett 97 ügyből:

Megállapodás teljesítése a közvetítői eljárás szakaszában /Szabs. tv. 82/I. § (1) a) /	65
Nem teljesült a megállapodás /Szabs.tv. 82/I. § (1) g)/	0
A felek nem kötöttek megállapodást /Szabs.tv. 82/I. § (1) f)/	1
A felek megállapodását a közvetítő nem hagyta jóvá /Szabs.tv. 82/I. § (1) f)/	0
Eljárás alá vont személy önkéntes részvételének hiánya /Szabs.tv. 82/I. § (1) d) vagy e)/	20
Sértett önkéntes részvételének hiánya /Szabs.tv. 82/I. § (1) d) vagy e)/	9
Mindkét fél önkéntes részvételének hiánya /Szabs.tv. 82/I. § (1) d) vagy e)/	2
Idézés kézbesíthetetlen /Szabs. tv. 82/I. § (1) b)/	0
Sértett vagy eljárás alá vont személy elhunyt /Szabs. tv. 82/I. § (1) c)/	0
Eredménytelenség egyéb okból	0
Illetékességből történő áttétel	0

Szabálysértési ügyekben kicsit más tendencia figyelhető meg, mert bár a megállapodások teljesítése itt is meghaladja a 65%-ot, viszont az önkéntes részvétel hiánya 30% feletti, és ennek 2/3 részét az elkövetők távolmaradása adja. Erre magyarázat lehet, hogy itt kisebb a tét: mivel a szabálysértési ügyek kisebb tárgyi súllyal bírnak, így a motiváció is kisebb a rendőrségi/bírósági eljárás elkerülésére.

Mindezekből látható, hogy a resztoratív szemlélet tényleg hatékony lehet, és alkalmas arra, hogy a problémák valódi megoldása felé indítsa el a fiatalokat.

Záró gondolatok

A dolgozatom bevezetőjében feltett kérdésre a büntetőjog és a pszichológia tudománya is megadja a választ.

A magyar jogrendszer, kapcsolódva az európai és nemzetközi irányvonalakhoz, lehetőséget teremt arra, hogy a bűncselekmény elkövetője és áldozata a köztük keletkezett konfliktust alternatív módon próbálja rendezni. Erre akár a büntetőeljárás, vagy szabálysértési eljárás keretei között is sor kerülhet.

A resztoratív szemléletmód és technikák eszközt adhatnak az igazságszolgáltatásnak arra, hogy az újabb és újabb kihívásokkal sikeresen tudjon szembenézni.

A fiatalkorú elkövetők kérdése gyakorlati oldalról megközelítendő, állandóan változó jelenség. Gyermekek minden korban voltak, vannak és lesznek, és minden kornak megvan a saját hozzáállása a gyermekekhez. Ezen a területen soha nem leszünk készen, a jog kiváltképp nem lehet készen soha. Mindig van lehetőség az újításra, a jobbitásra és arra, hogy máshogyan álljunk hozzá az újabb és újabb kérdésekhez.

Általános vélekedés, hogy a mai „fk-s” korosztály mindennapjait átjárja a rájuk egyébként is jellemző útkeresési és önmeghatározási kaoszonn túl a kilátástalanság érzése.

Felnőttként – jó esetben – az ember rendelkezik egy kialakult, szilárd értékrenddel, tisztában van az erőforrásaival és a határaival is. Mindez pedig hozzásegítheti ahhoz, hogy a mindennapi élet kihívásai közt helyt tudjon állni.

A dolgozatom fókuszába emelt fiatalok a fentiekkel még nem, vagy csupán korlátozott mértékben rendelkezhetnek, így az ő útkeresésükben és személyiségük kialakulásában – amit adott esetben egy büntetőeljárás is befolyásol – döntő jelentőségű lehet az olyan eljárások aktív alkalmazása, amelyek a felelősségvállalás képességének, az empátiának az érését erősítik.

Irodalom

- Bogár Péter – Margitán Éva – Vaskuti András: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, 2005.
- Kelman, H. (1974): Further thoughts on the processes of compliance, identification, and internalization. In: James T. Tedeschí (szerk.), *Social power and political influence*
- Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010.
- Kováts Daniella (2004): Az erkölcsi fejlődés. In: Csondorné dr. Schüller Gabriella (szerk.) *Pszichológiai alapismeretek*, Rejtjel Kiadó, Budapest
- Marshall, Tony: *Restorative Justice: An Overview*. London, Home Office Research Development and Statistics Directorate, 1999.
- Mediáció Közvetítői eljárások, Szerkesztő: Sáriné Simkó Ágnes, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2012.
- Nárai József: Gondolatok a javítóintézeti nevelésről; Büntetőjogi Tanulmányok XIX. kötet, 2018 Veszprém, MTA Veszprémi Területi Bizottsága
- Ranschburg Jenő és Popper Péter: *Személyiségünk titkai*. RTV-Minerva Kiadó, Budapest, 1978.
- Richard C. Atkinson – Ernest Hilgard: *Pszichológia*, Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
- Vaskuti András: *A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalok büntető igazságszolgáltatásában (doktori értekezés)*, Budapest, 2016.
- Vigh József: *A kárhelyreállító (restoratív) igazságszolgáltatás*. In: *Magyar Jog*, 1998/6.
- Zehr, Howard – Gohar, Ali: *The little book of restorative justice*. Published by Good Books, Intercourse, Pennsylvania, USA, 2003.

A különleges bánásmód biztosítása a büntetőeljárásban, különös tekintettel a tanúvédelem szabályaira

1. Bevezetés

Jelen tanulmányban a különleges bánásmódot igénylő személyek új büntetőeljárási törvényben meghatározott jogainak bemutatására törekszem, a témakörön belül pedig kiemelten tagolom a különleges bánásmód egyik esetének, a tanúvédelemnek a szabályrendszerét.

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC törvény (Be.) miniszteri indokolása a különleges bánásmódra vonatkozó szabályozás szükségessége miatt a következőket rögzíti:

„A különleges bánásmód indokának lényege, hogy az érintett eljárási részvétele valamilyen szempontból akadályozott. Az intézményrendszer célja, hogy ezt az akadályt a lehetőségekhez képest kompenzálja. A törvény nem kimerítő felsorolással jelöli meg azokat a körülményeket, amelyek vagy az egyénhez, vagy a bűncselekményhez kapcsolódnak, és amelyek alapján a különleges bánásmód alkalmazását indokolhatják.”

Valójában nem is új keletű jogintézményről van szó, mivel már az 1998. évi XIX. törvény (régí Be.) is ismerte a kizárólag a sértettre vonatkozó különleges rendelkezéseket. Az új Be. hatályba lépésével azonban az alanyi kör bővült és a sértett mellett a tanú vonatkozásában is lehetővé vált, hogy különleges bánásmódot igénylő személyként kerüljön meghatározásra, továbbá a törvényben meghatározott esetben a terheltnél és más személyeknél (védő, szakértő stb.) is megnyílt a különleges bánásmód egyes eszközeinek az alkalmazhatósága.²

A büntetőeljárásban a bíró egyik fő tevékenysége az „igazságon” alapuló tényállás megállapítása. A bíró a döntését a valósággal egyező tényekre alapítja. A tényállás hiánytalan és valóságnak megfelelő felderítése a releváns tények alapján történik. Amennyiben az ítélet megalapozatlan, az elsőfokú bíróság nem tett eleget tényállás felderítési kötelezettségének, nem állapított meg tényállást vagy az teljes egészében felderítetlen, annak súlyos jogkövetkezménye az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezése és az elsőfokú bíróság új eljárás lefolytatására utasítása.³

A bizonyítási eljárás egy megismerési folyamat, melynek célja egy múltbeli esemény feltárása. A bíró a bizonyítási eljárás során a külvilágban megjelent történéseket megismeri, a büntető ügyben egy múltbeli esemény rekonstrukciója történik, melynek során a

1 Szücsné dr. Németh-Csóka Tímea bírósági titkár, szervezett bűnözés elleni tanácsadó, Győri Törvényszék

2 Be. 81.§ és 96.§

3 Be. 592.§ (1) bekezdés és 610.§

bíró tudomást szerezhet azokról a tényekről, amelyek alapján el tudja dönteni, hogy történt-e bűncselekmény, azt ki követte el, az elkövető felelősségre vonható-e. „Az események szóbeli felelevenítése nélkül nincs büntetőeljárás, és arra a terhelt vallomása, a szakértő véleménye, az okiratok mellett a tanúk vallomásai hivatottak.”⁴A terhelt elítélése csak az általa ténylegesen kifejtett cselekvés, vagy tanúsított mulasztás megállapítása esetén történhet. A terhelt büntetőjogi felelősségének eldöntése során a tanúk közreműködése nélkülözhetetlen, igen értékes bizonyítási eszköz. Az elkövetők elítélésében vagy éppen felmentésében alapvető jelentőségű. A tanúk közül is ki kell emelnünk a sértettet, aki tanúként tud nyilatkozni a bíróság előtt az őt ért sérelemről, bántalmazásról, okozott kárról, segítségül van az elkövető azonosításában. A tanú a vallomástételével igen fontos állampolgári kötelezettségének tesz eleget, a tanú az a szereplő, „*aki az igazság kiderítésében vallomásával tényleges segítségére lehet az igazságszolgáltatásnak.*”⁵

Az átlagos tanú sokszor bánja, hogy bármiről is tudomása van, és a bíróságon szabad idejében vagy éppen a munkából kimaradva meg kell jelennie. Ugyanakkor bárkiből bármikor tanú lehet, akár úgy, hogy sértette az adott bűncselekménynek, vagy éppen érdekselem nélkül szemtanúja lesz a büntetendő eseménynek. Tanúskodni nem kellemes dolog, főleg sértett tanúként újra visszaemlékezni a történésekre, ezzel a begyógyulni látszó sebeket újra feltépve krónikaszzerűen felidézni a történéseket.

Tény, hogy a büntetőigazságszolgáltatás csak akkor tud hatékonyan működni, ha a tanúk a vallomásukat őszintén, mindenféle nyomás nélkül szabadon, megfélemlítés nélkül tudják megtenni. Az államnak olyan szabályokat kell megteremtenie, amely a tanút és családját fenyegető veszélyt a lehető legkisebb szintre minimalizálja. A tanú jogos elvárása tehát az, hogy a vallomás tételi kötelezettségéért cserébe az állam garantálja személyi biztonságát, adott esetben képes legyen őt és családját megvédeni egy esetleges bosszútól, leszámolástól, illetve az állam törekedjen arra, hogy megóvja az eljárásból adódó egyéb kellemetlenségektől is.

A tanúvédelem problematikája és a szervezett bűnözés elterjedése között szoros összefüggés van, mivel kétségtelen, hogy a tanúk védelme igazán a szervezett bűnözés hatására vált elengedhetetlenné. Az élet hozta, hogy az államnak meg kellett védenie azokat a tanúkat, akik kiemelt tárgyi súlyú bűncselekmények lényeges körülményei tekintetében vallomást tudtak tenni.

A szervezett bűnözés a világon mindenütt aktívan jelen lévő, valamennyi országot sújtó jelenség, melynek nincs általánosságban elfogadott fogalmi meghatározása. Sokan sokféleképpen próbálták definiálni. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy minden országban eltérő megjelenési formája van, másképpen jelentkezik. Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, a Rendőrtiszti Főiskola volt főigazgató parancsnoka szerint „*a szervezett bűnözés egy adott társadalom összébűnözésének sajátos alstruktúrája, amelyet azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamely bűnözői társulás tag-*

4 Király Tibor: Büntető-eljárás jog, 3. átdolgozott kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2003., 241.o.

5 Varga Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomsszolgáltató Kft., Budapest 2009., 11.o.

*jaként (vezetőjeként) tervszerűen, tagolt munkamegosztás és magas fokú konspiráció mellett valósítják meg a bűncselekményeket.”*⁶

Dr. Bócz Endre nyugalmazott fővárosi főügyész „*korunk pestisének*” nevezte és százfejű hidra pusztításához hasonlítva úgy írta körül, hogy „*ha egy fejét levágnák, nyomban tucatnyi újat növeszt.*”⁷

Magyarországon a rendszerváltást követő állami normarendszer fellazulása, a rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervek elbizonytalanodása, a privatizáció és annak diszfunkcionális hatásai, a gazdasági életben az állami monopólium megszűnése, a határok megnyitása, mind a szervezett bűnözői csoportok megerősödéséhez vezetett. Ennek eredményeként erőszakos bűncselekmények, egyre brutálisabb módszerek (robbantások, merényletek, bűnözői csoportok közötti leszámolások, kivégzések, bandaháborúk), az állami költségvetésnek milliárdos károkat okozó olajozással kapcsolatos ügyek jelentek meg.

A szervezett bűnözés egyik fő jellemzője, hogy minden eszközt képest bevetni annak érdekében, hogy a lebukást elkerülje és a büntetőjogi felelősségrevonást megghiúsítsa. Ezen igazságszolgáltatást keményen megzavaró események a tanúvédelmi szabályozási rendszer megalkotását elkerülhetetlenné tették, mivel a szervezett keretek között folytatott bűnözés elleni fellépés egyik törvényes és nélkülözhetetlen eszköze a tanúvédelem. Dr. Csányi Csaba úgy fogalmazott, hogy „*a szervezett bűnözésben a titkok tudója a tanú. Következésképpen az igazi titok maga a tanú.*”⁸

Egy bűnszervezet felszámolása akkor történhet meg, hogy ha a bűnbanda valamelyik tagja legyőzve félelmét a törvény szigorától, illetve rá és családjára váró retorziótól, felhagyva korábbi életmódjával, a komoly veszélyt is vállalva, a hallgatás törvényét megszegve lerántja a leplet az alvilági csoport tevékenységéről és feltárja a hatóságok előtt a bűnszervezet többi tagját és vezetőjét, belső hierarchiáját, valamint kapcsolatrendszerét. Ezen kockázatvállaláshoz az szükséges, hogy a tanúvédelmi rendszerben bizzon. A másik lehetséges út, hogy fedett nyomozó, vagy titkosan együttműködő személy a bűnszervezetbe beépülve téglaként „*eljátssza*”, hogy annak tagjává vált, mely „*színészkedés*” akár évekig is eltarthat, mire a befogadást és a bizalmat eléri és így tárja fel a bűnszervezet rejtélyes, nem egyszer krimikbe illő misztikumát.

Ugyanakkor a tanúvédelem korlátját képezi az európai jog, az annak való megfelelés. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéseiből egyértelműen az következik, hogy az nem történhet a terhelt kárára. Megállapítható volt, hogy a tisztességes eljárás és a fegyverek egyenlősége elvének megsértése okából több esetben is sor került a tagállamok elmarasztalására, mert a terhelt elítélése kizárólag védett tanúk vallomása bizonyítási eszközként történő felhasználása miatt történt meg.

6 Szűcs Bálint r. alezredes, mester oktató: A szervezett bűnözés és terrorizmus kölcsönhatásai. Az előadás elhangzott a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen a „Szervezett bűnözés elleni küzdelem szakirányú továbbképzési szakon” 2022. február 11. napján tartott előadáson, Budapesten

7 Bócz Endre: Egy államügyész vallomása...A szervezett bűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon, Belügyi Szemle, 7-8/1997-es szám, 11.o.

8 Csányi Csaba: Tanúvédelem, Dialóg Campus Kiadó, 2011., 9.o.

2. A tanúvédelem történeti fejlődése

Jelen fejezet rövid kitekintést ad a tanú fogalmának változásáról és a tanúvédelem intézményének hazai kialakulásához vezető útról, beszámolva a történeti előzményekről, az igen változatosan alakuló szabályozási rendszer fejlődéséről.

Magyarországon a tanúbizonyítás jogintézményének megjelenése, szabályozási szükségessége a kínvallatás eltörlésével kapott létjogosultságot, a bűnvádi bizonyítás során a tisztító eskü, az eskütársak és az istenítéletek fokozatos háttérbe kerülésével.⁹

A tanúvédelem alapjainak gyökereit felfedezhetjük már a Werbőczy István nevéhez fűződő magyar szokásjogi gyűjteményben, a **Tripartitumban** (Hármaskönyvben), melyet 1514-ben fogadott el az Országgyűlés.

A Tripartitum Második Rész 27. cím 2.§-a rögzíti,

„Hogy pedig minden közös tanúvallatás helyesen és törvényes módon mehessen végbé, öt feltételt kell szem előtt tartanunk, úgymint: a szabadságot, az életkort, a módot, az állapotot és a hitletételt.”

A 3.§-a pedig kimondja, hogy

„Először (mondám) megkívántató a szabadság, hogy mindenik tanú szabadon és félelem nélkül önként és nem erőszakos kényszer alatt, hanem csupán törvényes megkérdésre tegyen bizonyágot a valóságra nézve, nehogy az igazság a fegyver között, elnémulni lássék.”

A középkor szellemének megfelelően a Tripartitum a paraszt és nemesi származású tanúk szavahihetősége tekintetében különbséget tett, *„a paraszt tanúságtétele nemes személy ellenében mit sem ér.”* Ezt azzal magyarázza, hogy *„mert a paraszt és a közrendű embereket úgy ajándékkal, mint ijesztéssel sokkal könnyebben és hamarább lehet az igazság ösvényéről eltántorítani, semmint a nemeseket.”¹⁰*

A Tripartitum a tanú fogalmának meghatározásával adós maradt ugyan, de szabályozta a tanúkkal szemben támasztott feltételeket (életkor, tanú állapota, milyen vallási és egyéb követelményeknek kell eleget tenniük), valamint szólt a tanúkihallgatás módjairól, a hamis esküvők és hitszegők, vagy úgynevezett „ludasok” büntetéséről is.¹¹

A következő állomás az **1843. évi büntetőjogi javaslat**, mely kizárólag a tanúskodással foglalkozik, a tanúvédelemmel nem. A tanúkat akként osztályozta, hogy különbséget tett a teljes hitelű, a képtelen és a gyanús tanú között. A teljes bizonyításhoz két kifogástalan tanú egybehangzó vallomását követelte meg, de a gyanús tanú vallomása is érvényes bizonyíték, ha az megegyezett a kifogástalan tanú vallomásával.¹²

A bűnvádi perrendtartásról szóló **1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bp.)** tanúvédelmi szabályokkal szintén nem foglalkozott, jelentősége azonban abban állt, hogy első ízben

9 Varga Zoltán: i.m. 16.o.

10 Tripartitum Második Rész 27. cím 6.§-7.§

11 Tripartitum Második Rész 28-30. cím

12 Varga Zoltán: i.m. 16.o.

került sor a tanú fogalom definiálására, mely a ma érvényes meghatározás szabályozási előzményének tekinthető.

A Bp. 192.§ akként rendelkezett, hogy

„Tanúk gyanánt, a mennyiben kihallgatásuk szükségesnek mutatkozik, megidézendők mindazok; a kikről fel lehet tenni, hogy a bűncselekményről és a bünvádi eljárásra nézve fontossággal bíró ténykörülményekről közvetlen észleleten alapuló tudomásuk van. Mindenki, a kit tanukép megidéznek, a mennyiben a törvény kivételt nem tesz, köteles megjelenni és tudomása szerint tanuságot tenni.”

Olyan alapelveket fektetett le, melyek a későbbi eljárási törvényekben is kisebb eltérésekkel megtalálhatóak. Meghatározta a tanúk jogait és kötelezettségeit, a vallomástételi akadályokat és mentességeket, továbbá rendelkezéseket tartalmazott a megjelenési kötelezettség, valamint a tanúzási kötelezettség megszegésének a következményeiről, a tanúk díjazásáról, de részletesen taglalta a tanúk kihallgatásának szabályait is.¹³

Érdekességként kiemelhetjük, hogy azokat a tanúkat, akik megjelenési kötelezettségüknek nem tettek eleget, valamint a vallomást alaptalanul megtagadó tanúkat „engedetlen és makacs” tanúnak minősítette és a megbüntetésükről is rendelkezett.

A Bp. 195.§ szerint

„Ha a kellőleg megidézett tanu megjelent ugyan, de a vallomástételt vagy az eskü letételét, illetőleg a vallomás megerősítését (217., 219. §) a következményekre való figyelmeztetés daczára, törvényes ok nélkül megtagadta: az okozott költség megfizetésére kötelezendő és ezer koronáig terjedhető, elzárásra átváltoztatható pénzbüntetéssel büntetendő.

A mennyiben a büntetés kimondása eredménytelen maradt, a tanu letartóztatható és az eljárás befejezéséig, illetőleg mindaddig, míg a vallomásnak felesleges volta ki nem derül, fogva tartható. E fogvatartás azonban, ha az eljárás kihágás miatt foly, hat héten tul, büntett vagy vétség esetében pedig hat hónapon tul semmi esetre sem terjedhet.

A fogvatartás azonnal megszüntetendő, a mint a tanu vallomást tett, illetőleg az esküt letette, vagy (219. §) vallomását megerősítette.”

A büntetőeljárásról szóló **1962. évi 8. tvr.** a tanú fogalmát újra definiálta, és a 62.§ (1) bekezdése szerint

„Tanúként azt kell kihallgatni, akinek az ügy eldöntéséhez szükséges tényről tudomása van.”

A tvr. indokolása rögzíti, hogy *„a tanúvallomás forrása a tanú, vagyis az olyan személy, aki a büntetőperben eljáró hatóságokat és bíróságot a múltban lefolyt tényekről tudósítja.”*

Amíg a Bp. esetében elegendő volt csupán a feltételezés, addig az új fogalom meghatározás szerint a tényleges tudomás a bizonyítandó tényről juttathat valakit tanúi minőségbe.

¹³ Bp. 193-224.§

A büntetőeljárásról szóló **1973. évi I. tv.** az 1962. évi 8. tvr.-el azonos módon határozta meg a tanú fogalmát.

A magyar büntető eljárásjog tanúk védelmére vonatkozó szabályokat a társadalmi igény hiánya miatt hosszú időn keresztül nem határozott meg, a tanúk lényegében az 1990-es évek közepéig a védelem egyetlen formájában sem részesülhettek. A nagy fordulatot a rendszerváltás hozta el, a bűnözésben minőségbeli változás következett be. A korábbi betöréses lopásokat felváltotta a gépjármű lopás, kábítószeres-bűnözés, prostitúció, vámmorgazdaság, csempészet. *„A nagy nyitás negatív következményekkel is járt: a szervezett bűnözés – annak minden súlyos konzekvenciájával – jelentkezett a mindennapjainkban.”*¹⁴

A magyar társadalmat a szervezett bűnözés térhódításával egyre erőszakosabb bűncselekmények, durva elkövetési módozatok rázták meg. A tanúzási hajlandóság csökkenése miatt a szervezett bűneseteket vizsgáló rendőrségi felderítések kudarcba fulladtak.

A nagy fordulatot Varga Zoltán akként fogalmazta meg, hogy *„valamikor a bűnözők féltek, de legalább is tartottak a tanúktól, hogy vajon mit fognak mondani a hatóságok előtt. Ma már a tanúk félnek tőlük, hogy egyáltalán életben fognak-e maradni, ha vallo mást tesznek.”*¹⁵

A tanúvédelem törvényi szabályozását Magyarországon a szervezett bűnözés jelenléte és gyors ütemű elterjedése szükségessé tette, ugyanis *„a szervezett bűnözés térhódítása egyre kiszolgáltatottabb helyzetbe hozta az ilyen bűncselekményekről tanúvallomást tévőket.”*¹⁶

*A tanúk megfélemlítése az igazságszolgáltatás megbénításának kialakult módszerévé vált, a szervezett bűnözés találmánya, ami a XX. század utolsó évtizedeiben különösen elharapódzott.*¹⁷

Kijelenthetjük, hogy *„az igazságszolgáltatás eredményességének egyik lényeges kérdése lett a tanúk védelme.”*¹⁸

A tanúvédelem első alapkövét a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról szóló **1994. évi XCII. törvény** tette le, melynek 3.§-a az 1973. évi I. törvény 63.§-át kettő új bekezdéssel egészítette ki,

„(5) A hatóság a tanú kérelmére vagy hivatalból elrendelheti, hogy a tanúnak az (1) bekezdésben írt személyi adatait – a nevén kívül – az ügy iratainál elkülönítve, zártan kezeljék. Ebben az esetben az ügy egyéb irataiban a tanú zártan kezelt adatait csak a hatóságnak az ügyben eljáró tagja tekintheti meg.

14 Horváth András: A szervezett bűnözés néhány gyakorlati tapasztalata, Rendészeti Szemle, 1994/10. szám, 3.o.

15 Varga Zoltán: A tanú és a tanúvédelem a bíróság szemszögéből, in Mészáros Bence (szerk.): A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései, 2009, Pécsi Tudományegyetem, Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 85.o.

16 Tremmel Flórián: Magyar Büntetőeljárás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001, 235.o.

17 Király Tibor: i.m. 253.o.

18 Szabó Krisztián: Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban, Szerkesztő: dr. Gábor Zolt, HvgOrac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012., 30.o.

(6) Ha a hatóság elrendeli a tanú személyi adatainak zártan történő kezelését, a hatóság a kihallgatás kezdetén a tanú személyazonosságát az azonosításra alkalmas iratok megtekintésével állapítja meg.”

A módosítás megnyitotta a büntetőeljárásban a tanú adatai zárt kezelésének lehetőségét, amely a tanú nevére azonban nem terjedt ki.

A tanúvédelem körében újabb szigorúbb szabályozás kidolgozását az 1998. július 2. napján Budapest belvárosában, az V. kerületben az Aranykéz utca 2. számú ház előtt végrehajtott pokolgépes merénylet tette szükségessé. A bombatámadás célpontja Boros Tamás vállalkozó volt, aki korábban maga is részt vett az „olajszökítésben”. A rendőrség első számú besúgója volt, a szolgáltatott információinak köszönhetően számos eljárás indulhatott. Ez volt az első olyan alvilági leszámolás, melyben ártatlan kívülállók is áldozatul estek. A merényletben 4 ember meghalt, 25 ember megsérült.

Ezt követően az **1998. évi LXXXVIII. törvény** 8.§-a az 1973. évi I. törvény 63.§ fentebb említett (5) és (6) bekezdés helyébe új rendelkezéseket iktatott

„(5) A hatóság a tanú kérelmére vagy hivatalból elrendelheti, hogy a tanúnak az (1) bekezdésben felsorolt személyi adatait – a nevén kívül – elkülönítve, zártan kezeljék. Kivételesen indokolt esetben a tanú nevének zárt kezelése is elrendelhető. Ezekben az esetekben a tanú zártan kezelt adatait csak az ügyben eljáró bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság tekintheti meg. Az elkülönített, zártan kezelt iratról az iratok között olyan másolatot kell elhelyezni, amely a tanú zártan kezelt adatait nem tartalmazza.

(6) Ha a tanú személyi adatainak zárt kezelését rendelték el, a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság tagja a tanú személyazonosságát az azonosítására alkalmas iratok megtekintésével állapítja meg.”

Újítása, hogy kivételesen indokolt esetben a tanú nevének zárt kezelését is lehetővé tette, továbbá megteremtette a tanú különösen védetté nyilvánításának feltételeit is. A módosító törvény 10.§-a az 1973. évi I. törvényt különösen védett tanú alcímmel és 64/A.§-al egészítette ki, akként, hogy

„Különösen védetté nyilvánítható a tanú, ha

- a) vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik,*
- b) a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható,*
- c) személye, tartózkodási helye, vagy az a tény, hogy a nyomozó hatóság tanúként kívánja kihallgatni, a gyanúsított és a védő előtt ismeretlen,*
- d) személyének felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve.”*

A módosító törvény 23.§-a az 1973. évi I. törvénybe 120/A.§ alatt beiktatta továbbá a büntetőeljárásban részt vevők személyi védelmét, akként, hogy

„Különösen indokolt esetben a hatóság kezdeményezheti, hogy a terhelt, a védő, a sértett, az egyéb érdekelt, a sértett és az egyéb érdekelt képviselője, továbbá a tanú, a szakértő, a szaktanácsadó, a tolmács, a hatósági tanú, illetve ezek valamelyikére tekintettel más személy a külön jogszabályban meghatározott védelemben részesüljön.”

A régi Be. a Bp.-ben írt tanúfogalomhoz tért vissza, felismerve azt, hogy csak a kihallgatás után derülhet ki, hogy a bizonyítandó tényről a kihallgatott személy tudomással bír-e. A régi Be. 79.§ (1) bekezdése rögzíti, hogy

„Tanúként az hallgatható ki, akinek bizonyítandó tényről tudása lehet.”

A tanúvédelemi szabályokat a VII. Fejezet III. Címében „a tanú védelme” címszó alatt egyesítette, ezzel megszüntetve a korábbi 1973. évi I. törvényben való szétszórtságot.

Meghatározta a tanúvédelem általános szabályait, továbbá rendelkezett a tanú személyi adatainak zárt kezeléséről, a tanú különösen védetté nyilvánításának feltételeiről, a büntetőeljárásban részt vevők védelméről, valamint a tanúvédelmi programban részt vevő személyekre vonatkozó rendelkezést is tartalmazott. Ezzel a régi Be. *„a tanúvédelmi rendszer európai színvonalú és hatékonyan működő strukturált rendszerét építette ki.”*¹⁹

A Kormány megteremtette továbbá 34/1999. (II.26) kormányrendelettel a büntetőeljárásban résztvevők, valamint az eljárást folytató hatóság tagjai személyi védelmét.

A büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény hatályaba lépésével a védett tanúk hierarchijában újabb fokozatot vezettek be.

A tanúvédelem témakörében ki kell emelnünk két nagyon fontos alkotmánybírószági határozatot, amelyek a személyi adatok zárt kezelésével kapcsolatban tartalmaznak lényeges megállapításokat.

A **104/2010. (VI.10.) AB határozat** megállapította a régi Be. 96.§ (1) bekezdés alkotmány ellenességét, ezért azt 2010. december 31. napjával megsemmisítette. Az Alkotmánybírószág a döntést azzal indokolta, hogy *„nincs olyan alkotmányos indok vagy cél, amely miatt a nyomozó hatóságot, az ügyészt, valamint a bíróságot fel kell arra jogosítani, hogy – vizsgálva a tanú fenyegettségének objektív alapjait és mérlegelve a teljesíthetőséget – a kérelmet megtagadja.”*

Ezt követően a jogalkotás a személyi adatok zárt kezelését ismételten a fenti Alkotmánybírószági határozattal ellentétesen határozta meg, ezért a **166/2011. (XII.20.) AB határozat** megállapította a régi Be. 96.§ (1) bekezdés alkotmány ellenességét. Az indokolásban visszautal a 104/2010. AB határozatra. Kifejtette továbbá, hogy *„A tanú törvényben meghatározott személyi adatainak (születési ideje és helye, anyja neve, lakóhelyének és tartózkodási helyének címe, a foglalkozása, a személyazonosító okmány száma, kivételesen a neve zárt kezelése a tanúvédelmi rendszer első lépcsője. Lehetővé teszi a tanú érdekeinek védelmét úgy, hogy nem korlátozza a terhelt és a védő alapvető eljárási jogainak érvényesülését.”*

Az új Be. lényegében a régi Be. korszerű tanúvédelmi szabályrendszerét változatlanul átvette. Újdonság, hogy megszüntette annak a régi Be.-beli önállóságát és szabályait a különleges bánásmód biztosítása körében helyezte el a XIV. Fejezetben, intézményrendszerét a különleges bánásmód egyik eseteként egy szerkezetileg nagyobb egységbe integ-

19 Kónya István: Tanúvédelem és különleges bánásmód a 2017. évi XC. törvényben, In: Zinner 70: egy élet az igazságszolgáltatás kutatásának szolgálatában, Budapest, Írott Szó Alapítvány, Magyar Napló, 2018., 527.o.

rálta. Ebben a fejezetben található a tanú különös védetté nyilvánítása, valamint a személyi védelem és a védelmi programba való részvételre vonatkozó rendelkezések. A tanú személyi adatainak zárt kezelésére vonatkozó szabályok pedig a XV. fejezetben, a büntetőeljárásban kezelt iratok védelme címszó alatt szerepelnek, nem csorbítva ezzel a tanúk jogait, mivel az új Be. 86.§ (2) bekezdés f.) pont értelmében „a bíróság, ügyész és nyomozó hatóság hivatalból is elrendelheti az érintett személy személyes adatainak zárt kezelését.”

3. A tanúvédelem alapfogalmának a meghatározása

3.1. A tanú fogalma

A tanúvédelem szempontjából alapvetően fontos tisztázni, hogy ki is az a tanú. „*Tanú lehet minden rendes eszű ember, aki bizonyos összefüggésben gondolkodik és olyképpen észlel, mint a többiek.*”²⁰

A Be. 168. § átveszi a régi Be. tanú fogalmát és úgy rendelkezik, hogy „*Tanúként a büntetőeljárásban az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet.*”

A tanú a büntető ügyben a bíróság előtt az általa észlelt múltbeli történésről, eseményről (tényekről) teszi meg a vallomását. A feladata, hogy az általa észlelt tényeket, körülményeket előadja, azt, amit a bűnügyre vonatkozóan láthatott, hallgatott, vagy más módon (szaglás, tapintás) érzékelhetett. Sokszor véleményét is kifejti, következtetéseiről is beszámol, mely nem tiltott, de a bizonyítás szempontjából kizárólag a tényelőadást lehet figyelembe venni. Egységes a gyakorlat atekintetben is, hogy a tanú a közvetett módon, a más által közvetlenül észlelt eseményeket is előadhatja.

A tanúvallomások tartalmi szempontból csoportosíthatjuk a következők szerint:

- személyek vagy tárgyak felismerése,
- esemény lefolyásának rekonstrukciója,
- alibi igazolás, időpont megállapítása,
- beszélgetés rekonstrukciója.

Az Alaptörvény XV. cikk rögzíti, hogy „*minden ember jogképes*”. A Be összhangban az alkotmányos elvvel senkit sem zár ki a tanúk köréből, következésképpen a törvényi meghatározásból az következik, hogy bárkiből tanú lehet nemre, korra, vallásra, állampolgárságra tekintet nélkül, ha feltételezhető, hogy a bíróság által eldöntendő kérdések szempontjából várhatóan lényeges tényekről tud majd nyilatkozatot tenni. „*Nem a tényleges tudomás, hanem ennek feltételezése juttatja a meghatározott személyt a tanúi minőségbe, illetve pozícióba.*”²¹ Ugyanakkor nagyon fontos elv: „*a nemo testis auditor in re sua*”, ami azt jelenti, hogy senki sem lehet tanú a saját perében. A bíró csak a kihallgatása során tudja megállapítani, hogy a megidézett személynek van-e és miről tudomása. „*Tanúként*

20 Cesare Beccaria: Büntetés és büntetés, Akadémiai kiadó, Budapest 1967., 98.o.

21 Csányi Csaba: i.m. 18.o.

távozik még akkor is, ha kiderül, hogy nincs tudása a bizonyítandó tényről.”²² Rendszerint az eljárás résztvevői, az ügyész, védő, vádlottak azok, akik indítványt tesznek arra nézve, hogy a bíróság kit hallgasson ki tanúként az eljárásban.

Összegezve:

„A tanúvá válásnak két rendkívül lényeges feltétele van:

- az egyik az, hogy az észlelés olyan, jogilag releváns tényekre, körülményekre és eseményekre vonatkozzon, amelyek egy későbbi büntetőeljárás alapjául szolgálnak,
- a másik feltétel pedig az, hogy ez a személy – valamely hatóság intézkedése vagy eljárása következtében – jogviszonyba kerüljön az eljárással, és tanúi minőségben szerepeljen az ügyben.

Ennek megfelelően a tanú általános fogalmának meghatározásához egyrészt szükség van egy anyagi jogi feltétel bekövetkezésére, másrészt arra, hogy az észlelő személy eljárásjogi értelemben részese, résztvevője legyen a későbbi eljárásnak.”²³

A szubjektív adottságok alapján a tanú lehet „közlékeny, vagy szófukar, de olyan is, aki kimondottan élvezi a nyilvános szereplést, de lehet tudálékos, határozott, vagy bizonytalan, hezitáló, fölényes, vagy szerény.”²⁴ Ezen személyiségjegyek a kihallgatás során a felszínre törnek, így a bírónak a kihallgatás módszerét ennek megfelelően kell megválasztania.

3.2. A tanúzási képesség

Az eljárásjogok kezdettől fogva törekedtek olyan rendelkezések meghozatalára, melyek a tanúk köréből kizárják azon személyeket, akik fizikailag, vagy jogilag alkalmatlanok a tanúskodásra.

Akinek nincs tanúskodási képessége, annak következménye, hogy nem lehet tanú, még akkor sem, ha maga akar vallomást tenni. A Be. 170.§ (1) bekezdés c.) pontja az abszolút tanúzási akadály egyik eseteként rögzíti, hogy

„Nem hallgatható ki tanúként, akitől testi vagy szellemi állapota miatt nyilvánvalóan nem várható helyes vallomás.”

A fenti törvényi rendelkezés két együttes feltételt tartalmaz, amelyek fennállása esetén tilos az ilyen személy tanúkénti kihallgatása.

Az egyik feltétel, hogy ha a kihallgatni kívántnak olyan testi, szellemi fogyatékosága van, amely kizárja az érzékelést, észlelést.

A testi fogyatékoság körében az érzékszervek hiánya vagy fogyatékosága okozza a tanúkénti kihallgatás akadályát. „A testi fogyatékoság csak akkor lehet akadálya a tanúzásnak, ha az ismereteit a fogyatékos érzékszerveken keresztül kellett volna megszereznie a tanúnak.”²⁵ A vak nem hallgatható ki arról, hogy mit látott, vagy például a süket sem arról, hogy mit hallott. Minden esetben vizsgálni kell, hogy a tanú fogyatékosága mikor

22 Liziczay Sándor: A tanú fogalma, Collega, 1999/10. szám, 19.o.

23 Varga Zoltán: i.m. 15.o.

24 Király Tibor: i.m. 243.o.

25 Csányi Csaba: i.m. 28.o.

keletkezett, mert ha a bűncselekmény elkövetése után következett be, akkor lehet az eseményt követően megvakult szemtanú, illetve a hallását elvesztő fültanú.

A szellemi fogyatékoság fennállásának kizáró okként való megítélése minden ügyben egyedileg történik, mivel annak eseteit a Be. sem határozza meg, de segítségül szolgálnak a beszámítási képességet kizáró okok, melyek fennállása nem jelent feltétel nélküli kizártságot. Sor kerülhet a gyengeelméjűségben szenvedő személy tanúkenti kihallgatására állapotának figyelembevételével, mivel neki is lehet bizonyos fokú észlelési képessége, felhasználható információkkal szolgálhat. Az ilyen tanú is képes nyilatkozni az elkövető neméről, az elkövetők számáról, ismertető jeleikről, vagy arról, hogy milyen volt a ruházatuk. A tanúskodási képességük azonban kizárt, ha a szellemi állapot fogyatékosága olyan mértékű, mely akadályozza a történés hiteles visszaadását. Nyilvánvalóan az elmebetegségben szenvedő tanú nem hallgatható ki arról, amit betegsége miatt észlelni, felfogni nem volt képes.

A másik feltétel az, hogy *„a nyomozó hatóság, az ügyész, a bíróság mérlegelési jogkörében eljárva a korlátozottságot olyan mértékűnek találja, hogy a tanú nem képes a valóságot tükröző vallomás megtételére.”*²⁶ A szellemi állapot tekintetében a megalapozott döntéshez gyakran sor kerül pszichiáter, illetve pszichológus szakértő bevonására is. *„Az igazságügyi szakértő (elmeorvos, neurológus, pszichológus) annak megállapítására rendelkezhet kompetenciával, hogy a tanú szenved-e vagy az események (tapasztalás) idején szenvedett olyan megbetegedésben, kóros állapotban, amely kizárta vagy korlátozta abban, hogy a történeteket a valóságnak megfelelően észlelje, vagy abban, hogy a történetekről a valóságnak megfelelően adjon számot.”*²⁷

A büntetőeljárásban az válhat tanúvá, *„aki az adott releváns körülmények vonatkozásában érzékelési képességgel bír, és a tanúvallomás tételéhez szükséges kommunikációs képességgel is rendelkezik.”*²⁸

Ugyanakkor itt kell megemlítenünk a tanút terhelő titoktartási kötelezettségeket is. Itt két kötelezettség ütközik, nevezetesen a titoktartás és az igazmondás. A törvény azonban feloldja a két kötelezettség összeütközését.

A terhelt védője, az egyházi személy (gyónási titokról), a minősített adat tudója nem hallgatható ki tanúként.²⁹ Minősített adat esetén azonban a minősítő felmentést adhat a titoktartási kötelezettség alól.

A foglalkozásánál, vagy közmegebiztatásánál fogva titoktartásra köteles személyek vallomástétel-megtagadási joggal rendelkeznek.³⁰

26 Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter, 170.§ (1) c.) bekezdéshez

27 Kommentár: i.m. 194.§-hoz

28 Csányi Csaba: i.m. 28.o.

29 Be. 170.§ (1) bekezdés a.), b.) és d.) pont

30 Be. 173.§

3.3. A tanú jogi helyzete

A tanú pótolhatatlan, jelenléte és közreműködése az időszerű ítékezés garanciája, nélkülözhetetlen az igazság kiderítésében, a bizonyítási eljárásban. Ennek megfelelően az új Be. számos kötelezettséget határoz meg számára, illetve jogosultságokkal ruhazza fel, mely szabályok a törvényben szétszórtaan találhatók.

A tanú kötelezettségei:

a) megjelenési kötelezettség

A szabályszerű idézésre a tanúnak olyan állapotban kell megjelennie, hogy vallomást tudjon tenni, továbbá köteles a bizonyításnál felhasználható iratokat, feljegyzéseket tárgyakat magával hozni.³¹

Az idéző végzés tanú részére történő kiadása teremti meg a kapcsolatot a bíróság és a tanú között. A tanú ebből tudja meg, hogy mely bíróság előtt, hol és mikor, milyen minőségben kell megjelennie. Tartalmazza továbbá az eljárási cselekmény várható időtartamát, a távolmaradás jogkövetkezményeit, a vádlott nevét és az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény megjelölését. A megfelelő tájékoztatás érdekében a tanú kioktatást kap továbbá a bíróság épületének a megközelítéséről, parkolási lehetőségekről, a bíróság honlapjának helyéről, a tanúgondozó elérhetőségéről.

Amennyiben a tanú rendkívüli ok miatt, például tipikusan betegség miatt nem tud a tárgyaláson megjelenni, a távolmaradás okának igazolása mellett ki kell mentenie előzetesen magát. Ebben a beadványban fel kell tüntetni az ügy beazonosítása érdekében az idézésben szereplő ügyszámot és csatolnia kell az igazolást (pl. orvosi igazolást). A bíróság a kimentés elfogadása esetén a tárgyalásra új időpontot tűz ki. Ha a tanú a tárgyaláson nem jelenik meg, távolmaradását utólag igazolási kérelem benyújtásával mentheti ki, melyet a tárgyalás elmulasztott napjától számított 8 napon belül terjeszthet elő. Ha a mulasztásról később szerzett tudomást, vagy az az akadály, ami miatt a tárgyaláson nem tudott megjelenni, később szűnt meg, a tudomásszerzéstől vagy az akadály megszűnésétől kezdődik a 8 napos határidő, azzal, hogy az elmulasztott tárgyalás napjától számított 3 hónapon túl igazolási kérelmet előterjeszteni nem lehet.³²

b) vallomástételi kötelezettség

A tanúzási kötelezettség nem tartozik az Alaptörvényben felsorolt alapvető kötelezettségek körébe ugyan, de a jogirodalom mégis állampolgári kötelezettségnek nevesíti. A tanú, amennyiben vallomástételének akadály³³ nincs, **köteles vallomást tenni.**³⁴

A tanúvallomás megtagadásának jogszerűségéről az eljáró bíróság, ügyész, nyomozó hatóság dönt. Ha a tanúvallomás megtagadása jogtalan, akkor a bíróság végzést hoz, melyben vallomástételre kötelezi a tanút, e határozat ellen halasztó hatályú fellebbezésnek van helye, azaz a fellebbezés elbírálásáig a tanú nem hallgatható ki. „*A halasztó hatály ugyanis azzal a következménnyel jár, hogy a vallomástétel rendbírósággal történő kikény-*

³¹ Be.112.§ (1) és (2) bekezdés, 114.§ (2) bekezdés

³² Be. 139.§ (2) bekezdés

³³ Be. 169.§-174.§

³⁴ Be. 168.§ (2) bekezdés

szertítésére, vagy – például a bírósági eljárás során – a korábban tett tanúvallomás ismeretetésére, felolvasására csak a jogorvoslati kérelem elbírálása után – annak eredményéhez képest – van lehetőség.”³⁵

Ha a tanú a vallomástételt jogszerűen tagadta meg, ennek következménye: „további kérdés hozzá nem intézhető, és a tanú nem szembesíthető, kivéve, ha úgy dönt, hogy vallomást kíván tenni.”

c) igazmondási kötelezettség

A tanút az első kihallgatásakor figyelmeztetni kell arra, hogy ha vallomást tesz, köteles a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint az igazat vallani.

A tanú figyelmeztetést fel kell hívni, hogy a Btk. a hamis tanúzást, valamint a tanúvallomás jogosulatlan megtagadását büntetni rendeli.

A figyelmeztetést és a tanú figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell foglalni, ha ez elmarad, a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.³⁶

d) közreműködési és együttműködési kötelezettség az eljárási cselekményeknél

A tanú köteles a műtétnek nem minősülő szakértői vizsgálatnak alá vetnie magát.³⁷ Itt ki kell emelni, hogy „a sértett akkor is köteles magát a szakértői vizsgálatnak alávetni, ha a vallomástételt jogszerűen megtagadta,”³⁸ ellenben a tanú ilyenkor a szakértői vizsgálatra sem kötelezhető.

Szemlén, bizonyítási kísérletnél, felismerésre bemutatásban köteles közreműködni, továbbá a bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátásának a kötelezettsége is terheli, a birtokában lévő tárgyak átadása szemlén, bizonyítási kísérlet során, valamint felismerésre bemutatás céljából.³⁹

e) tárgyalás rendjének tiszteletben tartása

Ha a tanú a tárgyalás rendjét, vagy szabályszerű menetét zavarja, a bíró vagy a tanács elnöke rendre utasítja és rendbírsággal sújthatja. Ismételt vagy súlyos rendzavarás esetén a rendzavaró tanút a tárgyalásról kiutasíthatja. Ha a tanú felhívásnak nem tesz eleget, akkor a bírósági rendfenntartó személyzet (teremőr) közreműködésével kivezetheti, melynek során testi kényszer is alkalmazható. A bíró vagy a tanács elnöke rendelkezhet továbbá akként is, hogy a rendzavaró tanú az adott tárgyalási napon a tárgyalóterembe nem térhet vissza.⁴⁰

A tanú jogai:

a) felvilágosítás

A tanúnak joga van ahhoz, hogy felvilágosítást kapjon az őt érintő eljárási cselekményt megelőzően jogairól, valamint arra, hogy kötelezettségeire figyelmeztessék.⁴¹

b) tanúdíjhoz való jog

35 Kommentár: i.m. 175.§-hoz

36 Be. 177.§

37 Be. 194.§ (2) bekezdés

38 BH1986. 493.

39 Be. 231.§ (3) bekezdés

40 Be. 440.§ (1)-(4) bekezdés

41 Be. 74.§

A tanúnak joga van a megjelenésével felmerülő költségtérítéshez. Ha a tanú lakóhelye a kihallgatás helyétől eltérő településen van, kérelmére a bíróság a megjelenésével kapcsolatban költségként megtéríti:

- közösségi közlekedés esetén a menettérítési jegy árát,
- gépjármű használata esetén az üzemanyag-fogyasztási alapszabvány-átalányt és a parkolási díjat,
- a kihallgatás miatt felmerült számlával igazolt szállás költségét, amennyiben a tárgyaláson való megjelenése azzal járna, hogy az éjszakai órákban (23 óra és 5 között) kellene utaznia.⁴²

A kiskorú vagy az állapotánál fogva önállóan megjelenni nem képes tanú kísérőjét is megilleti a fenti költségtérítés, azzal, hogy kísérőként csak egy személy jogosult a költségtérítésre.

Ha a tanú tömegközlekedési eszközzel érkezik a tárgyalásra, a jegy bemutatásával, ha gépkocsival, a forgalmi engedély bemutatásával igazolhatja költségeit.

A tanúk költségtérítéséről szóló 14/2008. (VI. 27.) IRM rendelet 2.§ (2) bekezdés értelmében „*a tanú részére a vasút másodosztályú menettérítési jegy árát, a helyközi buszjárat menettérítési jegy árát, és a helyi tömegközlekedési eszköz, illetve komp visszaútra is számított viteldíját kell megtéríteni.*”

A 2. § (4) bekezdése értelmében „*gépjármű igénybevétele esetén útiköltségként a gépjármű motorjának hengerűrtartalma szerint a külön jogszabályban meghatározott üzemanyag-fogyasztási alapszabvány-átalány figyelembevételével közúton a tanú lakóhelye (tartózkodási helye) és a kihallgatás helye alapján a legrövidebb oda-vissza útra a km-távolság és az állami adóhatóság által közzétett hivatalos üzemanyagár szorzatát, valamint a parkolás díját kell megtéríteni. A gépjármű motorjának hengerűrtartalmát és hajtóanyagának fajtáját a jármű forgalmi engedélyének bemutatásával kell igazolni.*”

Ha több tanú egy gépjárművel utazik, az útiköltséget csak az egyikük esetében lehet megtéríteni.⁴³

Ha a tanút külföldről idézik, a tárgyalásra a légi jármű használatával felmerült költség megtérítésére jogosult, a turistaosztályú jegy illetékekkel számított összegét lehet megtéríteni.⁴⁴

A tanú szállásköltség igénye tekintetében a 4.§ (2) bekezdés úgy rendelkezik, hogy legfeljebb az öregségi teljes nyugdíj mindenkor legkisebb összegének egynegyedével megegyező összeg megtérítésére jogosult vendégéjszakánként.

A tanú, ha szállásköltség megtérítésére jogosult vagy ha a lakóhelyéről (tartózkodási helyéről) a kihallgatás helyére való utazás és visszautazás, valamint a kihallgatás együttes időtartama egy napon belül a 6 órát meghaladja, ellátási költségre jogosult, akként, hogy az egy napra eső ellátási költség a nyugdíjminimum 3 százaléka.⁴⁵

42 Be. 168.§ (3) bekezdés, 14/2008. (VI. 27.) IRM rendelet

43 14/2008. (VI. 27.) IRM rendelet 2.§ (5) bekezdés

44 14/2008. (VI. 27.) IRM rendelet 3.§ (1) bekezdés

45 14/2008. (VI. 27.) IRM rendelet 5.§

A tanút a munkából kiesett időre a külön jogszabályban meghatározott feltételek esetén óránként a nyugdíjminimum 1,5 százalékával megegyező összeg illelheti meg.⁴⁶

c) megjelenésről igazolás kéréséhez való jog

A munkáltató a tanúzási kötelezettség teljesítésének idejére köteles a tanút a munkavégzés alól mentesíteni. A bíróság a tanú kérelmére a munkáltató, illetve az oktatási intézmény részére igazolást állít ki a tanú részére.

d) jogi képviselőhöz való jog

A tanút az idézésben tájékoztatni kell arról, hogy érdekében meghatalmazott ügyvéd járhat el, de fel kell hívni a figyelmét arra is, hogy az ügyvéd jelenléte nem pótolja a személyes megjelenését. A meghatalmazott ügyvéd feladata kizárólag arra korlátozódik, hogy a tanút felvilágosítsa jogairól és kötelezettségeiről, továbbá ellenőrizze a tanúvallomásról készült jegyzőkönyv pontosságát.⁴⁷

e) különleges bánásmód biztosítása és a tanúvédelmi eszközök igénybevételenek a joga (kifejtésükre későbbiekben kerül sor)

A tanú jogosult továbbá arra, hogy vallomását befolyásolás nélkül, összefüggően, folyamatosan előadja. Kérelmére vallomását szó szerint jegyzőkönyvbe kell venni.⁴⁸

A tanút megilleti a büntetőeljárásban az anyanyelvének a használatára, valamint a vallomástétel megtagadására vonatkozó jog⁴⁹, továbbá, ha a rendbírsággal sújtja a bíróság, ellene halasztó hatályú jogorvoslattal élhet.

3.4. Kényszerintézkedések a tanúval szemben

A kötelezettségeit nem teljesítő tanúval szemben az alábbi szankciók alkalmazhatók:

Ha a tanú az idézés ellenére nem jelenik meg, és ezt előzetesen, mihelyt az akadály a tudomására jut, azonnal nem menti ki, vagy ha ez nem lehetséges, az akadály megszűnése után nyomban, alapos okkal nem igazolja, elővezetése rendelhető el vagy rendbírsággal sújtható.⁵⁰

Olyan eset is előfordul, hogy a tanú megjelenik ugyan, de ittasságánál, vagy kábítószert fogyasztása miatt, avagy bármely más ok miatt nincs kihallgatható állapotban. Ilyen esetben a bíróság mellőzi a kihallgatását és a tanút rendbírság kiszabásával egyidejűleg egy újabb időpontra idézi.

Ha a tanú az eljárási cselekményről engedély nélkül távozik, elővezetése rendelhető el, melynek költségei szintén a tanút terhelik, illetve rendbírsággal sújtható.⁵¹

Ha a tanú az eljárási cselekményen a közreműködést, vagy a vallomástételt a következőkre való figyelmeztetés ellenére is jogtalanul megtagadja, rendbírsággal sújtható és az okozott bűnügyi költséget is meg kell fizetnie.⁵²

46 14/2008. (VI. 27.) IRM rendelet 6.§

47 Be. 168.§ (4) bekezdés

48 Be. 180.§ (1) bekezdés

49 Be. 171-174.§

50 Be. 116.§ (1) bekezdés b.) pont

51 Be. 116.§ (5) bekezdés b.) pont

52 Be. 182.§

A tanúval szemben kiszabható **rendbírság** összege 5.000 forinttól 1.000.000 forintig terjedhet.⁵³

„Az **elővezetés** az idézéssel szemben mulasztó személy személyi szabadságának elvonása annak érdekében, hogy az érintettet a bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság elé kísérjék, vagy biztosítsák az eljárási cselekményen való jelenlétét.”⁵⁴

„Az elővezetés költségének megtérítésére az elővezetésben megjelölt személyt kell kötelezni,”⁵⁵ az elővezetési költség összegének megállapítása a 39/2017 (XII.29.) BM rendeletben meghatározottak szerint történik.

A tanúval szemben **testi kényszer** alkalmazására is sor kerülhet, amennyiben megalapozottan feltehető, hogy az eljárási cselekmény biztosítása vagy bizonyítási cselekmény foganatosítása miatt szükséges.⁵⁶

Ha a tanú igazmondási kötelezettségét megszegi, akkor igazságszolgáltatás elleni bűncselekményt követ el, hamis tanúzás (Btk.272.§), valamint mentő körülmény elhallgatása miatt (Btk. 281.§) felelősségre vonható.

A bíróság a bűncselekményt elkövető tanúval szemben feljelentést tesz.

4. Fedett nyomozó alkalmazása és védelme

A fedett nyomozó jogintézményét 1999. óta ismeri a magyar jogrend. Ezt megelőzően lényegében fedett nyomozónak minősült minden hivatásos állományú tag, aki nem mutatott igazolványt eljárása során.

A fedett nyomozó intézményét Mészáros Bence „a **bűnüldöző szervezetek által az alvilág ellen bevetett mélyre ható kémtevékenységként**” jellemezte.⁵⁷

Nélkülözhetetlen a szervezett bűnözés keretei között folytatott bűncselekmények felderítésében és bizonyításában, alkalmazása az áldozat nélküli bűncselekmények (kábitószeres és korrupcióval kapcsolatos bűncselekmények) elkövetőinek felelősségre vonását szintén lehetővé teszi.

„**Rendkívül elhivatott és kivételesen bátor férfiak és nők, akik folyamatosan ellenséges környezetben szolgálatot teljesítve, nap mint nap tanúbizonyosságot tesznek.**”⁵⁸

A fedett nyomozó köré szőtt „legenda” garantálja az általa végzett műveletek sikerességét. Az új név, az új személyi adatok valódi énjét elfedik (szűkebb értelemben vett legenda), de ahhoz, hogy az alvilág ellen bevethető legyen, fel kell ruházni egy szintén fiktív, de a bűnözők megtévesztésére alkalmas élettörténettel és életvezetéssel is, amely szükséges, hogy a célszemélyek bizalmába férkőzön és megbízatását teljesíteni tudja.

53 Be. 127.§ (1) bekezdés és (2) bekezdés c.) pont

54 Be. 118.§ (1) bekezdés

55 Be. 118.§ (9) bekezdés

56 Be. 129.§ (1) és (2) bekezdés

57 Mészáros Bence: Fedett nyomozó alkalmazása a bűnüldözésben, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019., 12.o.

58 Mészáros Bence: i.m. 12.o.

Ezt nevezzük fedőtörténetnek, melynek elemei az életvezetési legenda és az akciólegenda.⁵⁹

4.1. A fedett nyomozó fogalma és alkalmazásának feltételei

A Be. 222.§ (1) bekezdése szerint:

„A fedett nyomozó a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv a szervhez tartozását, illetve kilétét tartósan leplező, kifejezetten ilyen feladat ellátása érdekében foglalkoztatott tagja.”

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. tv. 97.§-a rögzíti, hogy a fedett nyomozó a rendőrséghez tartozását, illetve kilétét tartósan leplező, kifejezetten ilyen feladat ellátása érdekében foglalkoztatott rendőr.

A Nemzeti Adó-és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (Nav. törvény) is tartalmaz szabályozást, a fedett nyomozó az 52.§ e.) pontja alapján az a pénzügyi nyomozó, aki a NAV-hoz tartozását, illetve kilétét tartósan leplező, kifejezetten ilyen feladat ellátása érdekében foglalkoztatott.

A fedett nyomozót kizárólagosan foglalkoztató szerv az ORFK irányítása alatt működő NEBEK szervezeti egysége, a Bünyügyi Ellátó Igazgatóság.

A fedett nyomozónak szigorú követelményeknek kell megfelelnie, a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (HSZT) hatálya alatt állnak, jogosultak mindenre, amit a HSZT biztosít a többi hivatásos állományban lévő részére. Fedett nyomozó olyan hivatásos állományú tag lehet, aki a feladatot önként vállalja, alap- és bünyügyi szakirányú képzettséggel, 3 éves szakmai gyakorlattal rendelkezik felderítő és titkos információgyűjtésben, továbbá hozzájárul a folyamatos biztonsági ellenőrzéshez, eredményesen átesett (kockázat megállapítása nélküli) nemzetbiztonsági ellenőrzésen, pszichológiai vizsgálata eredményes és a rá vonatkozó speciális képzést sikeresen elvégezte.⁶⁰

A fedett nyomozó a vezetőtsízt iránymutatásai szerint jár el. A vezetőtsízt meghatározza a feladatait, tevékenységét a jogszabály és a vezetői utasítások alapján végezheti.

A fedett nyomozó alkalmazását kérheti az ügyészség, a TEK, az NVSZ, a nemzetközi együttműködés alapján eljáró szerv. A feltétel, hogy egyéb eszközök, módszerek nem elég hatékonyak a felderítésben. Ha az alkalmazás túlzott kockázatot nem jelenthet, a fedett nyomozó élete, testi épsége mindennél előrébb való.

A fedett nyomozó alkalmazásához szakmai engedély kötelező minden esetben, ügyészi engedélyt azonban nem minden esetben szükséges beszerezni.⁶¹

⁵⁹ Mészáros Bence: i.m. 20.o.

⁶⁰ Cszizner Zoltán r. ezredes, Dávid Norbert r. ezredes: Fedett műveletek a bűncselekmények felderítésében. Az előadás elhangzott a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen a „Szervezett bűnözés elleni küzdelem szakirányú továbbképzési szakon” 2022. március 18. napján tartott előadáson, Budapesten

⁶¹ Összefoglaló táblázat 4. számú mellékletben

4.2. A fedett nyomozó védelmére vonatkozó szabályok a hatályos Be.-ben

A Be.-ben több védelmi intézkedés olvasható, melyek azt célozzák, hogy egyrészt megvédjék a fedett nyomozót a lelepleződéstől, mivel titokban maradása alapvető érdek, másrészt biztosítsák, hogy biztonsága ne kerüljön veszélybe a büntetőeljárások miatt.

A fedett nyomozó kiemelten kockázatos tevékenységet végez, lelepleződés esetén igen komoly veszélybe is kerülhet, ezért részére a törvény konkrét védelmi szabályokat határoz meg, melyek eltéréseket engednek az általános szabályoktól.

A fedett nyomozó védelme bizonyítékként felhasználható eredmény esetén

A Be. alapvető szinten rögzíti a 255.§ (5) bekezdésében, hogy:

„Fedett nyomozó alkalmazása eredményének bizonyítékként történő felhasználása során minden szükséges intézkedést meg kell tenni a fedett nyomozó kilitének titokban maradása és biztonsága érdekében.”

– A fedett nyomozó által készített jegyzőkönyvet, vagy feljegyzést a fedett nyomozó foglalkoztatására feljogosított szerv erre felhatalmazott vezetője írja alá. Ezeket oly módon kell elkészíteni, hogy abból a fedett nyomozó személyére ne lehessen következtetni (Be. 243.§ (2) bekezdés).

– A fedett nyomozóra speciális tanúkihallgatási szabályok érvényesülnek. *„A fedett nyomozót tanúként kizárólag a fedett nyomozót foglalkoztató szerv álláspontjának megismerését követően lehet kihallgatni. Fedett nyomozó tanúkénti kihallgatására, vagy a személyes jelenlétét igénylő más bizonyítási cselekmény lefolytatására a vádemelés után kizárólag az ügyészség indítványára és akkor kerülhet sor, ha vallomása más módon nem pótolható.”* (Be.255.§ (2) bekezdés).

Ha kivételesen a fedett nyomozó idézése szükséges, akkor őt a foglalkoztató szerv útján kell idézni, illetve értesíteni, továbbá részére csak a foglalkoztató szerv útján lehet kézbesíteni. A fedett nyomozó az ügyiratokban a fedőokmányban szereplő nevében, vagy kódján szerepel, így különösen ügyelni kell arra, hogy a valódi személyi azonossága a tárgyaláson se derüljön ki. A fedett nyomozó személyazonosságát a fedett nyomozót foglalkoztató szerv azon tagja igazolja, aki a fedett nyomozó alkalmazásának végrehajtására történő felkészítéséért, a fedett nyomozóval és az alkalmazó szervvel való folyamatos kapcsolattartásért, valamint a fedett nyomozó védelméért felelős.

Személyes jelenlét helyett távmeghallgatásra is van lehetőség, amin szükség esetében, ha a fedett nyomozó védelme indokolttá teszi, csak a fedett nyomozó és a vezető tiszt lehet jelen. A végrehajtás helyszíne, a kihallgatás technikai torzítása és annak módja is megválasztható és alkalmazható, ha a fedett nyomozó védelme ezt indokolja.

– A fedett nyomozót a törvény erejénél fogva a különösen védett tanú jogállása illeti meg a Be.255.§ (3) bekezdése alapján. Ezen minőségét a bíróság csak a fedett nyomozót foglalkoztató szerv hozzájárulásával szüntetheti meg, ilyenkor a továbbiakban különleges bánásmódot igénylő személynek kell tekinteni.

– Írásbeli tanúvallomás engedélyezése esetén, a fedett nyomozó nem kézzel leírt vallomását vezetőtisztje, akadályoztatás esetén annak felettese hitelesíti.

A fedett nyomozó védelme bizonyítékként fel nem használt eredmény esetén

Ha a bűnszervezetbe vagy terrorizmussal kapcsolatba hozható tevékenységet folytató csoportba, szervezetbe beépült fedett nyomozó alkalmazásának eredményét az ügyészség bizonyítékként nem kívánja felhasználni, és az alkalmazás tényének ismertté válása a fedett nyomozó életét, testi épségét, személyes szabadságát közvetlenül veszélyeztetné, az ügyész elrendelheti a vonatkozó ügyiratok zárt kezelését, amely az ügyész engedélye nélkül nem szüntethető meg (Be.255.§ (6) és (7) bekezdés).

Végül kiemelem, hogy a fedett nyomozókra vonatkozó fenti védelmi intézkedéseket a Be. a **titkosan együttműködőkre** is kiterjeszti. Ennek oka abban rejlik, hogy a rendőrséggel titkosan együttműködő személyek a felderítés szemszögéből legalább olyan jelentőséggel bírnak, mint a fedett nyomozók. Az általuk megszerzett információ is ún. humán forrásból származó információnak minősül. A titkosan együttműködő személyektől származó információk, azonban ellenőrzésre szorulnak, fenntartásokkal kell kezelni azokat. Nagyobb a veszélye annak, hogy a titkosan együttműködőtől származó információk torzítottan jutnak el a hatósághoz, szemben a fedett nyomozók által beszerzett információkkal. Az együttműködők személyének védelme is rendkívül fontos, a személyükre ugyanúgy nem derülhet fény, mint a fedett nyomozókéra. Egy esetleges dekonspiráció veszélyeztetheti adott esetben az együttműködő életét, testi épségét, továbbá a rendőrségbe vetett bizalmát, valamint a további együttműködés lehetőségét.

5. A különleges bánásmódra vonatkozó szabályok a büntetőeljárásban

A Be. különleges bánásmód jogintézményére vonatkozó igen részletes szabályai az Európai Parlament és Tanács 2012/29/EU irányelvében (Áldozati irányelv) megfogalmazottakat tükrözik, áthatja és szerves részét képezi továbbá a Gyermekek jogairól szóló Egyezmény, az Európa Tanács Lanzarote Egyezménye és a Miniszteri bizottságának iránymutatása, valamint átültetésre kerültek az Európai Unió gyermekközpontú igazságszolgáltatással összefüggő szabályai. A mostani szabályozás álláspontom szerint eleget tesz a nemzetközi és uniós elvárásoknak. A jogalkotói célja olyan szabályok megalkotása volt, hogy az eljáró hatóságok azon ügyekben, ahol felmerül a különleges bánásmód igénye, egy egységes szempontrendszeren nyugvó döntést hozzanak.

A preambulum már kifejezésre juttattja, hogy a büntetőeljárás során kiemelt hangsúlyt fektetett a bűncselekmény sértettjeinek a fokozott védelmére, valamint jogaik érvényesítésére. Különös figyelmet szentel a más sérülékeny csoportba tartozó személyek fokozott védelmének is, ahol az életkor, a szellemi, fizikai, egészségügyi állapot, az elszenvedett bűncselekmény jellege indokolja az eljárás során a különleges bánásmódban való részesítést. Specifikus, egyéniesítésre törekvő rendelkezései megteremtik az érintettek számára ezen akadályok kiküszöbölésével a teljes körű joggyakorlás lehetőségét.

Biztosítja a büntetőeljárásban részt vevő személy egyedi, sajátos igényeinek figyelembevételét.

A Be. védelmi hálója a fokozatosság elvére épül, nagy szabadságot és mozgásteret biztosít az eljáró hatóságoknak (bírósz, ügyész, nyomozó hatóság). Nem határozza meg konkrétan, általános érvennyel, hogy mely esetben milyen kíméleti, illetve védelmi intézkedést kell alkalmazniuk, ezt mindig a konkrét ügyben az érintett személyhez és az ügy körülményeihez igazítottan kell eldönteniük.

A jogalkotó a jogintézmény szabályait egységes rendszerbe foglalta, és részben a régi Be. szabályanyagait felhasználva azokat átvette és továbbfejlesztve korszerűsítette, ennek eredményeként a XIV. Fejezetben „Különleges bánásmód biztosítása a büntetőeljárásban” cím alatt külön fejezetben szabályozza. Az egységes szerkezetbe foglalás legfőbb célja az volt, hogy megkönnyítse a jogalkalmazói munkát. Ez a törekvés mégsem valósult meg teljesszűően. A Be. ezen fejezeten kívül is tartalmaz elszórtan a különleges bánásmódot igénylő személyekre vonatkozó rendelkezéseket, továbbá a Be-n kívül más jogszabályok is meghatároznak gyermek- és tanúvédelemmel kapcsolatos intézkedéseket, további részletszabályokat.⁶²

A Be. különleges bánásmódra vonatkozó fejezetének szabályozási rendszerét tekintve a következő felépítés található:

1. Eljárási keretek meghatározása (81-84.§)
Különleges bánásmód megállapítása, visszautasítása és felülvizsgálata
2. Különleges bánásmódra vonatkozó általános és különös intézkedések (85-89.§)
3. A védelem speciális jogintézményei (90-95.§)
4. Más eljárási résztvevők esetén alkalmazható kíméleti-védelmi intézkedések (96.§).

5.1. A hatályos szabályozás előzményei

A büntetőeljárásjogi törvények hosszú ideig nem vették figyelembe a tanú kihallgatása során a tanú életkorát, mentális állapotát. A változást ezen a téren a gyakorlat, a nemzetközi és uniós elvárások kívánták meg.

A régi Be. kizárólag a sértetteket privilégizálta és esetükben tartalmazott a kíméletük és védelmük érdekében eltérő specifikus szabályokat. Az első állomás a 2015. január 1. napjától hatályba lépő 2014. évi LXXII. törvény 28.§-a, mely a régi Be.-t a 62/A.§-al egészítette ki, előírva a 18 év alattiak esetében az életkoruknak és érettségüknek megfelelő kommunikációt.

A második állomás a 2015. november 1. napján hatályba lépő 2015. évi CLI. törvény 7.§-a, amely új – 62/B.§ és 62/C.§ – szakaszokkal egészítette ki a régi Be.-t. Így lényegesen több eszköz jelenik meg a sértettek különleges bánásmódja területén. Előírta az érthető és értő kommunikációt, a személyes állapot, személyes jellemzők figyelembevételét az ilyen

⁶² A gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv, A védelmi programról szóló 2001. évi LXXXV. törvény, A személyi védelemről szóló 34/1999. (II.26.) Kormányrendelet stb.

sértettek kihallgatása során, és a különleges bánásmódot igénylő sértett fogalmát meghatározta. Megjelenik a lehetőleg egyszeri kihallgatásra való törekvés előírása, a sértett a terhelttel szükségtelenül ne találkozzon, a sértett kímélete az eljárási cselekményeknél, igényeinek figyelembe vétele. Bevezetik a zárt adatkezelést különleges bánásmód esetén, kiskorúak számára külön tájékoztató az idézés és értesítés mellett az eljárási cselekmény menetéről a gyermek számára érthető módon megfogalmazva. A nemi bűncselekmény sértettjével azonos nemű kihallgatót ír elő, továbbá a 14 év alatti tanú kihallgatását kép- és hangfelvétellel rögzíteni kell, védelme érdekében zártcélú távközlő hálózat alkalmazását. A sértetti kímélet további lehetőségei az írásbeli vallomástétel, a tanúvédelem intézményrendszere, a szembesítés mellőzésének lehetősége, a feljelentő tanúkenti kihallgatásának mellőzése.

A 64/2015. (XII.12.) BM rendelet bevezette az egyéni sértetti értékelést, lefektette a rendőrség áldozatsegítő feladatainak alapjait.

5.2. A különleges bánásmód lényegi ismérvei, a megállapítására vonatkozó eljárási rend

A főszabály, hogy különleges bánásmódban a büntetőeljárás során csak természetes személy részesíthető. A különleges bánásmódban részesíthető alanyok köre a régi Be. szabályozáshoz képest kiterjesztésre került. A Be. az áldozatvédelmi érdekek szem előtt tartásával elsődlegesen a sértett és a tanú részére biztosítja a plusz garanciákat. Meghatároz egy másodlagos személyi kört is, amelynek alanyai csak a törvényben meghatározott intézkedéstípusokat kérhetik.⁶³ Ide tartozik a terheltek egy bizonyos köre (18. életévet be nem töltött terhelt, fogyatékos, vagy ilyennek minősülő terhelt, ha a terheltnek a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonyára tekintettel indokolt),⁶⁴ továbbá a Be. nevesíti a védőt, szakértőt, szaktanácsadót, vagyoni érdekeltet, ezek, valamint a sértett és a tanú segítőt.⁶⁵

A különleges bánásmód megállapításának általános szabályait a Be.81.§ szakasza tartalmazza. Először meghatározza azt a kört, akikre a szabályok vonatkoznak. Nevezetesen olyan sértett és tanú, akik a személyes jellemzőik, az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jellege, körülményei alapján a megértésben, a megértetésben, a jogaik gyakorlásában vagy kötelezettségeik teljesítésében, vagy a büntetőeljárásban való hatékony részvételben akadályozottak. A jogszabály ezt követően nem taxatív sorolja fel a különleges bánásmódot megalapozó körülményeket. Ilyen az érintett személy életkora, szellemi, fizikai, egészségügyi állapota, az eljárás tárgyát képező cselekmény kirívóan erőszakos jellege, valamint az érintett személynek a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonya.⁶⁶

63 Fantoly Zsanett: A különleges bánásmódról és a Barnahus-modellről, Jogtudományi Közlöny, 6/2022. szám, 244.o.

64 Be. 96.§ (1) bekezdés

65 Fantoly Zsanett-Budaházi Árpád: Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus Rész, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 77. o.

66 Be. 81.§ (2) bekezdés

A sértettel, a tanúval való első kapcsolatba kerüléstől kezdődően figyelemmel kell lenni arra, hogy van-e különleges bánásmódot megalapozó körülmény.⁶⁷ Az első kapcsolatba kerülés esetei különösen az idézés, illetve az értesítés kibocsátása, a bűncselekmény helyszínén, vagy más helyszínen történő kapcsolatfelvétel, a sértettet, vagy a tanút érintő egyéb intézkedés, eljárási cselekmény, a sértett által tett feljelentés.⁶⁸

Mindez folyamatos egyéni értékelési kötelezettséget ró az eljáró hatóságokra, melynek részletszabályai a 12/2018. (VI.12.) IM rendeletben találhatóak.

A gyakorlatban előfordul, hogy nem kerül sor a sértettek egyéni értékelésére, vagy a nyomozati iratok között értékelő lap nem található. Az ügyészség feladata, hogy a nyomozás során a különleges bánásmód alkalmazásának indokoltságát folyamatosan ellenőrizze, és ha mulasztást tár fel, haladéktalanul felhívja a nyomozó hatóságot a törvénysértés orvoslására.⁶⁹

Az eljáró hatóságokat az egyéni értékelés elvégzésében az IM rendelet mellékletében lévő értékelő lap segíti. Az adatlapot a kitöltés után alá kell íratni az érintettel, ezt követően elkülönítetten, zártan kell kezelni az ügyiratok között.

Az egyéni értékelést a sértett, vagy a tanú személyes jelenlétét igénylő eljárási cselekményt közvetlenül megelőzően, vagy közvetlenül azt követően végzik el, de indokolt esetben sor kerülhet arra az eljárási cselekmény közben is, az eljárási cselekmény megszakításával.⁷⁰

További feladat, hogy meghatározzák, a különleges bánásmódot igénylő személy kímélete és védelme érdekében milyen intézkedést alkalmazzanak, melyre csak a különleges bánásmódot megállapítása esetén kerülhet sor. E körben meg kell ismerni a különleges bánásmódot igénylő személy álláspontját, indokolt esetben egyeztetésre is sor kerülhet vele.⁷¹ Az egész intézményrendszer az érintett és az eljáró hatóság közötti együttműködésre, egyeztetésre épül. Az előzetes kommunikáció keretében az érintett tudomást szerezhet a tervezett intézkedésekről, kifejezheti esetleges igényeit is.

Helyesnek tartom azt, hogy az egyes intézkedések megválasztása a szükségességi és arányossági teszt elvén alapul. A szükségesség azt jelenti, hogy indokolt esetben kerülhet sor az alkalmazásukra. Az arányosság pedig azt követeli meg, hogy kizárólag „*olyan mértékben, amely igazodik az alapjául szolgáló akadályozás mértékéhez*”.⁷² Mindezek mellett további feltétel, hogy nem eredményezheti a büntetőeljárásban részt vevő más személy eljárási jogainak a sérelmét, nem járhat a terhelt, a védő jelenléti, részvételi jogának aránytalan sérelmével.⁷³ Egyidejűleg több intézkedés alkalmazására is sor kerülhet.⁷⁴

67 12/2018. (VI.12.) IM rendelet 7.§ (1) bekezdés

68 12/2018. (VI.12.) IM rendelet 7.§ (2) bekezdés

69 Dénesné dr. Csernák Erzsébet: A büntetőeljárási törvény új jogintézményének, a különleges bánásmód elméleti és gyakorlati kérdései az ügyészség szemszögéből, Előadás-kézirat. Az előadás elhangzott „Az Egyesület és Szervezett Gazdasági Bűnözés Elleni Hatékonyabb Fellépés” éves közgyűlésén, 2021. szeptember 17-én, Balassagyarmaton

70 12/2018. (VI.12.) IM rendelet 9.§ (1) bekezdés

71 12/2018. (VI.12.) IM rendelet 10.§ (1) bekezdés

72 Kommentár: i.m. 81.§ (4) bekezdéshez

73 Be. 81.§ (4) bekezdés

74 12/2018. (VI.12.) IM rendelet 10.§ (2) bekezdés

A gyakorlat különleges bánásmódot igénylő sértettnek tekinti az emberkereskedelem, az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények, a kapcsolati erőszak és a családi jogállás megsértése, a bünszervezetben elkövetett bűncselekmény sértettjét, továbbá akinek a sérelmére a hozzátartozó követett el bűncselekményt, valamint azt a sértettet, aki a sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt ellenséggé vált a lakókörnyezetben. Ennek ellenére a nyomozó hatóság számos esetben ezen büntetőügyekben hivatalból nem folytat vizsgálatot, a sértett értékelését nem végzi el, vagy nem minősíti őket különleges bánásmódot igénylőnek.⁷⁵

Az értékelés elvégzése nem szükséges, ha a különleges bánásmód alkalmazása kötelező. A különleges bánásmód kötelező esetei, ha az érintett:

- a 18. életévet be nem töltött személy (A Be. az életkoron alapuló védelmet az érintett aktuális életkorára szűkítette, amely a büntetőeljárás megindításakor, illetve az eljárási cselekmény időpontjára irányadó)⁷⁶,

- fogyatékos személy vagy az, aki annak minősülhet,

- a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje,⁷⁷

- a 2020. évi LVIII. törvény alapján a 65. életévet betöltött sértett és tanú

- a Be.255.§ (3) bekezdés alapján különösen védett tanú: a fedett nyomozó.

Egyéb esetekben mérlegelés alapján hivatalból, vagy az érintett, illetve segítőtje kérelmre kerül sor a különleges bánásmód megállapítására. A köztudatban még nem terjedt el a jogintézmény alkalmazásának lehetősége, emiatt a gyakorlatban ritka, hogy a sértett, a tanú indítványozná ezen minőségének megállapítását.

Formakényszer kizárólag a sértett kérelmének elutasítása esetén van. A sértett különleges bánásmód megállapítása iránt előterjesztett indítványának az elutasítása határozatban történik, amely ellen a sértett jogorvoslással élhet (panasz, fellebbezés). Minden egyéb esetben nincs határozat hozatali kötelezettség.⁷⁸ Ha a tanú különleges bánásmód megállapítása iránt előterjesztett indítványa elutasításra kerül, a nyomozó hatóság köteles az ügyészséget haladéktalanul tájékoztatni.⁷⁹ Jogszabálysértés esetén az ügyészség elrendelheti a különleges bánásmód megállapítását.

A sértettet és a tanút megilleti a rendelkezési jog. A megfelelő tájékoztatást követően visszautasíthatja a különleges bánásmódot, illetve egyes intézkedések alkalmazását is. Ha a különleges bánásmódot visszautasítja, az egyes eszköz alkalmazására nincs lehetőség. Ha a visszautasítás csak egyes intézkedésekre vonatkozik, más eszköz alkalmazása szóba kerülhet. A visszautasítás lehetősége kizárt a kötelező eljárásjogi rendelkezések tekintetében.⁸⁰ Például nem utasítható vissza, hogy 18. életévet be nem töltött sértett vagy tanú

75 Dénesné dr. Csernák Erzsébet:i.m.

76 Dr. Lencse Balázs: Specifikus védelmi szükséglet, avagy különleges bánásmód az uniós normáktól az új büntetőeljárás kódexig, Büntetőjogi Szemle, 2018/2. szám, 70.o.

77 Be. 82.§

78 Be. 81.§ (5) és (7) bekezdés

79 Be. 82.§ (6) bekezdés

80 Be. 83.§

részvételét igénylő eljárási cselekményről kép- és hangfelvétel készüljön. Formakényszer visszautasítás esetében nincs.

A különleges bánásmód indokoltságát felülvizsgálat keretében elemzi az eljáró hatóság. A Be. nem határoz meg időt, formai kötöttséget. A felülvizsgálat eredménye lehet, hogy a különleges bánásmódot az eljáró hatóság megszünteti. Erre akkor kerül sor, ha a feltételei nem állnak fenn. Dönthet úgy az eljáró hatóság, hogy mellőz egyes korábban alkalmazott intézkedéseket, vagy eltérő intézkedéseket vezet be. A megszüntetésről a sértett esetében határozatot hoz, tanú esetében nincs határozathozatali kötelezettség.⁸¹

5.3. A különleges bánásmód körébe tartozó kíméleti intézkedések

Az egyéniesítés első szintjén az érintett személy jogai gyakorlását, kötelezettségei teljesítését elősegítő és kíméletét biztosító eszközök vannak.

A kíméleti jellegű intézkedések esetén az érintett alanyi kör: bármely különleges bánásmódot igénylő sértett vagy tanú, továbbá a Be.96.§-ban meghatározott esetekben terhelt és más eljárási részt vevő.

Az eljárási cselekményt az érintett személy kíméletével kell végrehajtani. A Be. példálózó felsorolást ad a lehetséges szabadon választható eszközökről, amelyek elősegítik az érintett kíméletét. Az eljáró hatóság részéről a következő:

a) konkrétan meg nem határozott gondoskodási előírások: fokozott körültekintés a kapcsolattartás során, magánélet kímélete, személyes adatok (egészségügyi adatok) fokozott védelme, szükségtelen találkozás elkerülése a terhelttel, eljárási cselekmény haladéktalan elvégzése, megfelelő előkészítéssel, lehetőség szerint megismétlés nélkül,

b) konkrét jogintézmények nevesítése: segítő igénybevétele, kép- és hangfelvétel készítése, telekommunikációs eszköz használata, elkülönített (tanúsítvánnyal rendelkező) helyiség használata,⁸²

c) bíróságot érintő előírás: a kímélet érdekében nyilvánosság kizárása a tárgyalásról, vagy annak meghatározott részéről (pl. kegyeleti ok, bestiális és kirívóan erőszakos cselekmények indokolhatják),⁸³

d) felhatalmazás egyéb intézkedések alkalmazására: szabadon alkalmazható a rendszer nyitottsága miatt minden olyan intézkedés, amely segíteni képes a különleges bánásmód alkalmazásával elérni kívánt cél elérését, például szembesítés mellőzése.⁸⁴

A kép- és hangfelvétel készítése a kihallgatás elhúzódásához vezethet, ami a sértettet nagyon megviselheti. A kihallgató rendőr párhuzamosan jegyzőkönyvet is vezet, és a pontos jegyzőkönyvezés érdekében a megállás, visszakérdezés a sértettet kikölkentheti.⁸⁵

81 Be. 84.§ (2) bekezdés

82 Be. 85.§ (1) bekezdés a.)-k.) pont

83 Dr. Papp Eszter: A különleges bánásmód jelentősége, elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban, Előadás-kézirat. Az előadás elhangzott „Az Egyesület és Szervezett Gazdasági Bűnözés Elleni Hatékonyabb Fellépés” éves közgyűlésén, 2021. szeptember 17-én, Balassagyarmaton

84 Be. 85.§ (3) bekezdés

85 Dénesné dr. Csernák Erzsébet:i.m.

Fontos a büntetőügyben a sértetti kihallgatás előtti felkészültség a bíró, ügyész, nyomozó hatóság, védelem részéről, amivel elkerülhető a többszöri kihallgatás.

Az eljáró hatóság a kíméleti intézkedés megválasztásánál megfelelő körültekintéssel jár el. Az alkalmazásáról, valamint az alkalmazást indítványozó kérelem elutasításáról határozathozatal nélkül dönt (akkor is, ha a sértett indítványát utasítja el), jogorvoslatnak helye nincs.

5.4. A különleges bánásmód körébe tartozó védelmi intézkedések

Az egyéniesítés eszközszerében második szinten a védelmi intézkedések helyezkednek el. A védelemben részesítés konkrét feltétele, a fokozatosság és arányosság elvárása mellett, hogy az érintett büntetőeljárásban történő részvételével összefüggésben élete, testi épsége, személyes szabadsága veszélyeztetett, illetve jogait és kötelezettségeit megfélemlítés és befolyásolás nélkül gyakorolhassa, illetve teljesíthesse. A kíméleti intézkedésekkel együtt is alkalmazhatók. A védelmi eszközök az adott esetben eredményezhetik más eljárási résztvevő jogának a korlátozását, a terhelti és védői jogok korlátozás alá eshetnek, a különleges bánásmódot igénylő személy védelme és a terhelti jogok konkurálása látható. Az alkalmazásukhoz a pusztá feltételezés nem elegendő, az eljárás adatainak gondos mérlegelésével hozható meg a döntés, fokozottan figyelni kell arra, hogy az egyik jog gyakorlása a másik sérelmével járhat, ezért az ügy minden szempontját mérlegelve kell határozni. Első körben azt kell megvizsgálni és mérlegelni, hogy valamelyik kíméleti eszköz alkalmazása nem elegendő-e.

Az alkalmazható intézkedések konkrétan meghatározottak, a védelmi eszközök a kíméleti eszközök mellett:

a) meghallgatás szabályaira (telekommunikációs eszköz használata során, valamint kép-és hangfelvétel esetén személyazonosság leplezése torzítással, torzító másolat készítése, a terhelt és a védő jelenléti jogának korlátozása, kérdésfeltevési jog korlátozása, szembesítés mellőzése)

b) adatkezelés (hivatalból elrendelhető a zárt adatkezelés)

c) személyi védelem kezdeményezése, különösen védett tanúvá nyilvánítás, védelmi programba való felvétel.⁸⁶

Védelmi intézkedés alkalmazása esetén a különleges bánásmód megállapításának kezdeményezésével és vizsgálatával kapcsolatos ügyiratokat zártan kell kezelni.⁸⁷

5.5. A különleges bánásmód körébe tartozó intézkedések különös szabályai

A törvény a különleges bánásmód három kötelező esetére határoz meg szabályokat, az érintettek vonatkozásában a Be. 85.§ és 86.§ szerinti intézkedések eltérő alkalmazását, vagy más általánostól eltérő különleges szabályok alkalmazását írja elő.

A speciálisan érintettek:

⁸⁶ Be. 86.§ (2) bekezdés

⁸⁷ Be. 86.§ (3) bekezdés

1. 18. életévet be nem töltött személy
 - sértett, tanú, aki 14. életévét betöltötte
2. 14. életévet be nem töltött személy
 - sértett, tanú, aki 14. életévét nem töltötte be
 - fiatalkorú vádlottra is vonatkozhat a Be. 96.§ (2) és (3) bekezdés rendelkezései szerint
3. szexuális jellegű bűncselekmény sértettje
 - felnőtt (Be. 89.§ (1)-(3) bekezdés)
 - 18. életévet be nem töltött személy (Be. 89.§ (4) bekezdés)
 - 14. életévet be nem töltött személy (Be. 89.§ (5) bekezdés)

I. A 18. életévet be nem töltött személy részvételét igénylő eljárás cselekmény kapcsán

- lehetőség szerint kép- és hangfelvétel készítése,
- gyermekeket megillető jogok érvényesülésének biztosítása,
- poligráf tilalma,
- szembesítés csak hozzájárulásával,
- igazságügyi pszichológus szakértő is jelen lehet az eljárási cselekményen,
- az eljárási cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy szaktanácsadó közreműködésével hajtja végre.⁸⁸

II. A 14. életévet be nem töltött személy részvételét igénylő eljárás cselekmény kapcsán

- az eljárási cselekmény csak akkor végezhető el, ha az attól várható bizonyíték másal nem pótolható,
- kihallgatása különleges meghallgatóban (gyermekbarát kihallgatószoza),
- nyomozás során a kihallgatást ugyanazon személy végezze,
- szembesítés tilalma,
- kép- és hangfelvétel készítése kötelező,
- az eljárási cselekményen a terhelt és védő jelenlétének tilalma (kivéve, ha a kihallgatást ők indítványozták).

Természetesen alkalmazni kell a 18. életévet be nem töltöttekre vonatkozó rendelkezéseket is.⁸⁹

III. Nemi deliktumok sértettjére vonatkozó szabályok

Főszabályként rögzíti a törvény, hogy az eljárási cselekményt a sértettel azonos nemű, minden esetben ugyanazon személy hajtja végre, a sértett jelenlétével zajló más eljárási cselekményen az eljáró nyomozó hatóság részéről a sértettel azonos nemű személynek is jelen kell lennie (a nyomozó hatóság eltérhet, ha az eljárás eredményességének biztosítása ezt elkerülhetetlenné teszi, illetve a sértett hozzájárulásával, indítványára).⁹⁰

A szexuális jellegű bűncselekmény sértettje csak hozzájárulással szembesíthető.

⁸⁸ Be. 87.§

⁸⁹ Be. 88.§

⁹⁰ Be. 89.§ (1)-(2) bekezdés

- a) 18. életévet be nem töltött sértett kapcsán
 - az eljárási cselekményt az erre szolgáló vagy arra alkalmassá tett helyiségben kell elvégezni (kivéve, ha kímélete más módon is biztosítható),
 - az eljárási cselekményről kép- és hangfelvétel készítése kötelező,
 - a sértett részvételét igénylő eljárási cselekmény helyszínén a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen,
 - biztosítani kell, hogy a telekommunikációs eszköz használata esetén csak az eljáró bírót, ügyészt vagy nyomozó hatóság tagját lássa a sértett,
 - bírósági szakban kiküldött bíró útján történő kihallgatás,
 - kérdés feltevésének indítványozása,
 - nyilvánosság kizárása a tárgyalásról.⁹¹
- b) 14. életévet be nem töltött sértett kapcsán

A bíróság hivatalból vagy indítványra mellőzheti a sértett tanúként történő kihallgatását, ha a nyomozás során a kihallgatásáról kép- és hangfelvétel készült. A feltételek fennállása esetén az ügyészség vádiratban indítványozza ezen védelmi intézkedés alkalmazását.⁹²

5.6. Barnahus-modell

A Barnahus-modell a gyermekbarát igazságszolgáltatás egyik új eszköze, a gyermekvédelem és a büntetőigazságszolgáltatás legújabb vívmánya. Izlandi eredetű kihallgatási módszer, melynek célja, hogy a bűncselekmény miatt traumát elszenvedett gyermekeket családiás, barátságos környezetben hallgassa ki a hatóság. A modellt Bragi Gudbrandsson dolgozta ki. Hazánkban a 2020. évi XLIII. törvény 154.§-a 2021. január 1. napjától vezette be azt a lehetőséget a Be-be, hogy a nyomozás alatt igazságügyi pszichológus szakértő, vagy gyermekvédelmi szaktanácsadó kérdezze ki a gyermeket a tanúkihallgatás során, illetve amennyiben a kihallgatást a nyomozó hatóság tagja végzi, az igazságügyi pszichológus szakértő jelen legyen a kihallgatáson.⁹³

6. A tanúvédelem büntetőeljárásban rögzített speciális jogintézményei

A Be. rendszere alapján megállapítható, hogy ahhoz, hogy a tanú a speciális védelmi eszközöket igénybe vehesse, szükséges, hogy a tanút „előzetesen” különleges bánásmódot igénylő személlyel nyilvánítsa az eljáró hatóság. A rendelkezésekből az is egyértelműen kitűnik, hogy ha felmerül a tanú különösen védetté nyilvánításának szükségessége, nyilvánvalóan nem szükséges vizsgálni a különleges bánásmódot megalapozó körülmények fennállást.

91 Be. 89.§ (4) bekezdés a.)-g.) pont

92 Be. 89.§ (5) bekezdés

93 Be. 87.§ (1) bekezdés b.) pont

6.1. Különösen védett tanú

A büntetőeljárás ezen bizonyítást segítő eszközéről elmondható, hogy a különleges bánásmódot igénylő tanú, illetve hozzátartozója életének és testi épségének a megóvását a leginkább garantáló eszköz, de ugyanakkor a legerőteljesebben sérti a terhelt megillető jogok gyakorlását. Éppen ezért elrendelés esetén biztosítani kell a tisztességes eljárás és a fegyverek egyenlősége büntetőeljárás alapelvek érvényesülése érdekében, hogy az ily módon beszerzett bizonyíték tartalmát a terhelt megismerhesse. Az EJEB gyakorlata alapján továbbra is mérvadó, hogy a bűnösség kimondása nem történhet meg kizárólagosan, illetve túlsúllyal az anonim tanúk vallomása alapján.

A bűnüldözési érdeket szem előtt tartva a különleges bánásmódot igénylő tanú különösen védetté nyilvánításának együttes, konjunktív feltételei:

1. vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik

A joggyakorlat a legalább 5 évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeket tekinti kiemelkedő súlyúnak, de a konkrét ügy összes körülményének figyelembevétele is szükséges. Megalapozza a prostitúciós jellegű elkövetés, a cselekmény köznyugalmat súlyosan megzavaró volta, kábítószerrel, fegyver- és emberkereskedelemhez kapcsolódó tényállások.⁹⁴

Lényeges körülménynek számít, ami a bűnösség megállapítása vagy a büntetés kiszabása szempontjából jelentős.

2. a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható

A tanú kihallgatása elengedhetetlen a tényállás megállapításához. A rendelkezésre álló bizonyítékok nem elégségesek.

3. személyének, illetve tanúként történő kihallgatásának felfedése esetén, a tanú vagy hozzátartozójának élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve.⁹⁵

Az érintett védelmi igénye esetén kerülhet sor az alkalmazására. A fenyegetés fogalmára a Btk. 459.§ (1) bekezdés 7. pontja a mérvadó, azzal, hogy nem feltétel, hogy a fenyegetés közvetlen legyen.⁹⁶

A Be. újítása a régi szabályokhoz képest, hogy már nem szükséges, hogy a tanú a terhelt számára ismeretlen legyen. A változtatás indoka az, hogy sokszor éppen a tanú és a terhelt közötti ismeretség teszi szükségessé a tanú rejtve maradáását.

A tanú különösen védetté nyilvánítására vonatkozó döntést az ügyész indítványára a vádemelést megelőzően a nyomozási bíró, azt követően a bíróság hozza meg, a kezdeményezéssel kapcsolatos ügyiratokat a határozathozatalig zártan kell kezelni. Az elrendelő határozat ellen nincs helye fellebbezésnek, az indítvány elutasítása ellen az ügyész és a tanú nyújthat be fellebbezést.⁹⁷ A cél, hogy a tanú félelem nélkül tehesse meg a vallomá-

94 Fantoly Zsanett: i.m.247.o.

95 Be. 90.§ (1) bekezdés

96 Fantoly Zsanett: i.m.247.o.

97 Be. 90.§ (2) bekezdés

sát, különösen védett tanúvá nyilvánításával megelőzzék, hogy vallomástétele miatt esetleges zsarolások, bántalmazások, leszámolások elszenvedőjévé váljon.

A különösen védett tanú kihallgatását a régi szabályok alapján a nyomozási bíró végezte, az új szabályozás ezt megszüntette, és az ügyben eljáró hatóság végzi a különösen védett tanút érintő eljárási cselekményeket azzal, hogy biztosítani kell az eljárási cselekmény végzése során, hogy személye ne váljon megismerhetővé. A tanú vallomása hitelességének vizsgálata kötelező, a közvetlen ellenőrzést a perbíró végzi. Ellenőrizni kell a tanú szavahihetőségét, tudomásának megbízható voltát, a vallomása hitelt érdemlőségét befolyásoló körülményeket, és ezeket a jegyzőkönyvben rögzíteni is kell.⁹⁸ Ennek elmaradása a vallomás bizonyítékok köréből történő kirekesztését eredményezi.

A Be. a tanú védelmének garantálása érdekében a különösen védett tanú részvételével tartott eljárási cselekményeken jelenlét korlátozására vonatkozó rendelkezéseket rögzít a 92.§ (1) és (2) bekezdésben. A vádemelés előtt a nyomozó hatóság tagja, az ügyész, a jegyzőkönyvvezető, indokolt esetben szakértő, szaktanácsadó, a különösen védett tanú segítője, az eljárási cselekménnyel szükségszerűen érintett lehet jelen. A szükségszerűen érintett akár a terhelt is lehet, például őt érintő felismerésre bemutatás esetén, de ilyenkor megfelelő technikai eszközökkel (telekommunikációs eszköz) biztosítani kell a tanú védelmét. A vádemelést követően a bíróság a különösen védett tanú részvételét igénylő eljárási cselekményt elsősorban megkeresett bíróság vagy kiküldött bíróság útján végzi el, ezen az eljárási cselekményen a terhelt és a védő személyesen nem lehet jelen. A bíróság a különösen védett tanú jelenlétét az eljárási cselekményen telekommunikációs eszközzel is biztosíthatja akkor, ha az nem jár a személye felfedésének veszélyével. Ekkor egyedi tulajdonságainak technikai eszközzel történő torzításával tesz vallomást, a jelenlévők pedig csak indítványozhatják kérdés feltevését. Ebben az esetben speciális mentességi jog⁹⁹ illeti meg, amely alapján megtagadhatja a vallomást olyan adatra, amelyből személyazonosságára, tartózkodási helyére következtetni lehet.

A különösen védett tanú részvételével folytatott eljárási cselekményről készített jegyzőkönyvet zártan kell kezelni. A jegyzőkönyvről jegyzőkönyvkivonatot kell készíteni, melynek követelményeit a Be. 92.§ (8)-(9) bekezdése határozza meg, azzal a céllal, hogy a tanú titokban maradjon.

A különösen védett tanúvá nyilvánítás megszüntetése a különösen védett tanú indítványára, vagy ha a feltételei nem állnak fenn, hivatalból, illetve az ügyész indítványára, valamint a tanú a jogintézménnyel nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen magatartása esetén hivatalból, vagy a terhelt, védő, ügyész indítványára történik.¹⁰⁰ A megszüntetésről a bíróság (nyomozási bíró a vádirat benyújtása előtt) dönt. Ha megszünteti, egyidejűleg a különösen védett tanúvá nyilvánítással kapcsolatos ügyiratok zárt kezelését is megszünteti. Nincs helye fellebbezésnek, ha a bíróság az indítványt elutasítja, illetve akkor sem, ha a különösen védett tanú indítványa alapján szünteti meg a pozíciót.

98 Be. 92.§ (5) bekezdés

99 Be. 92.§ (6) bekezdés

100 Be. 91.§ (1) bekezdés

A különösen védetté nyilvánítás megszüntetése a tanú különleges bánásmódjának megszüntetésével nem jár együtt, mert ha annak feltételei fennállnak, egyéb kíméleti, illetve védelmi eszközök alkalmazhatók.

6.2. Személyi védelem

A személyi védelem a büntetőeljárásban részt vevő személyek és a hatóság tagjai fizikai védelmét hivatott biztosítani. A biztonsági szükséglet kielégítését célzó alapvetően rendészeti jellegű tevékenység, a személyes biztonság garanciája. A rendőrség feladatkörébe tartozik a végrehajtása. A jogintézmény eredményességéhez elengedhetetlen az érintett személy együttműködése, közreműködése. Alkalmazható a büntetőeljárás tartama alatt, illetve a büntetőeljárás befejezése után is. A cél a védelemre szorultat fenyegető veszély elhárítása, illetve minimalizálása.

Általános szabályait a Be. tartalmazza, részletes szabályokat a büntetőeljárással összefüggésben személyi védelemben részesíthető személyekről és a személyi védelem ellátásának szabályairól szóló 41/2018. (III.13.) Kormányrendelet rögzíti.

A személyi védelem alanyai a Be. alapján a különleges bánásmódot igénylő sértett és tanú, valamint a sértett és a tanú, rájuk tekintettel más személy is lehet (például barát, kolléga).¹⁰¹ A Be. 96. § (4) bekezdése további, a büntetőeljárásban részt vevő személyekre (sértett vagy tanú segítőtje, terhelt, védő, szakértő, szaktanácsadó, vagyoni érdekelt és ezek segítőtje) is kiterjeszti az alkalmazását a feltételek fennállása esetén. Az ágazati törvények alapján a személyi védelem alanyai a büntetőügyben eljáró szervek tagjai, valamint a büntetőeljárásban dolgozók is lehetnek.

A fenyegetett helyzetben lévő érintett, ha fennállnak a Be. 86.§ (1) bekezdésében meghatározott védelmi intézkedések feltételei, a büntető ügyben eljáró szervnél, ott, ahol az eljárása folyamatban van, indítványt terjeszthet elő annak érdekében, hogy az ügyében eljáró szerv a személyi védelem elrendelését kezdeményezze. A szóbeli kérelmét jegyzőkönyvbe foglalják. Javaslatot tehet a védelem módjára is, tiltakozhat egyes eszközök ellen.

Fenyegetett helyzetben lévő személy az, akinek az életét, testi épségét közvetlenül fenyegető jogellenes cselekményt, így különösen személy elleni erőszakos, vagy közveszélyt okozó bűncselekményt követtek el, illetve valószínűsíthető, hogy ilyen cselekményt követnek el, a büntetőeljárásban való részvétele miatt, büntetőeljárási jogai érvényesítése, kötelezettségeinek teljesítése, meghiúsítása végett.¹⁰²

Az indítványról az eljárást folytató bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság az előterjesztéstől számított 8 napon belül (a bíróság végzéssel) dönt. Helyt adás esetén kezdeményezéssel él a személyi védelem elrendelésére jogosultnál. A döntés ellen nincs helye jogorvoslatnak. Ha az indítványt elutasítja, az indítvány előterjesztője jogorvoslattal (bíróság elutasító végzése ellen fellebbezéssel) élhet.¹⁰³

101 Be. 94.§ (1) bekezdés

102 41/2018. (III.13.) Kormányrendelet 2.§

103 Be. 94.§ (2) bekezdés

Az eljárást folytató bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság hivatalból is jogosult különösen indokolt esetben a személyi védelem kezdeményezésre az érintett hozzájárulásával. Nem kell a hozzájárulás az érintett életét, testi épségét, személyes szabadságát közvetlenül veszélyeztető helyzetekben, az érintett biztonságát minden törvényes eszközzel biztosítani kell, olyan eszközzel is, ami ellen tiltakozik.¹⁰⁴

A személyi védelem elrendeléséről és annak formájáról a nyomozást folytató vagy folytatott nyomozó hatóságnak a vezetője dönt. Bíró, ügyész, igazságügyi és ügyészségi alkalmazott esetében a személyi védelmet a büntetőeljárást folytató vagy folytatott bíróság elnöke, illetve ügyészség vezetője rendeli el.¹⁰⁵

A személyi védelem formái a rendszeres járőrszolgálat, technikai eszköz rögzítése, folyamatos hírszkekötetés az érintettel, védőruházat biztosítása, őrszemélyzet felállítás, titkos információgyűjtés. Ha ezek nem elegendők, őrszeméllyel biztosított más helyen történő védelemben részesítés történik.¹⁰⁶ A személyi védelmi feladatok ellátásának eszközei kiterjedhetnek a védelemben részesített magánlakására, tartózkodási helyére, közlekedési útvonalára, eljárási cselekményen való részvétele biztosítására. A védelméhez szükséges, azzal arányos bármely intézkedés alkalmazható, egyidejűleg több is, azzal, hogy olyan eszköz, amely ellen a fenyegetett helyzetben lévő személy szóban vagy írásban tiltakozik, nem rendelhető el.

Az elrendelő szerv háromhavonta felülvizsgálja a személyi védelem fenntartásának indokoltságát. Beszerzi a személyi védelmet ellátó szerv álláspontját, vele együttműködik.¹⁰⁷

A személyi védelmet meg kell szüntetni, ha az elrendelés feltételei már nem állnak fenn, vagy ha a fenyegetett helyzetben lévő személy a személyi védelemről írásban lemond. Megszüntethető, ha az érintettel szemben a személyi védelem tartama alatt elkövetett szándékos bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárást rendelnek el, továbbá, ha az ajánlásoktól indokolatlanul eltért, vagy tájékoztatási kötelezettségét a személyi védelem további fenntartását súlyosan veszélyeztető, vagy azt lehetetlenné tevő módon önhibájából megszegi, ha a személyi védelem biztosításához szükséges eszközök alkalmazása ellen tiltakozik, a büntetőeljárási kötelezettségeit nem teljesíti (például a tanú nem tesz vallomást).

A személyi védelem megszüntetéséről az elrendelésre jogosult hatóság dönt. *„A személyi védelem megszüntetése önmagában nem érinti a korábban védelemben részesített személy büntetőeljárási státuszát, így a különleges bánásmód kérdését sem.”*¹⁰⁸

6.3. Védelmi programban való részvétel

A védelmi programban való részvétel a Be. XIV. fejezetében az utolsóként szabályozott, nevesített tanúvédelmi jogintézmény. A védelmi háló csúcsa, a legerősebb, rendsze-

104 41/2018. (III.13.) Kormányrendelet 10.§ (2) bekezdés

105 41/2018. (III.13.) Kormányrendelet 6.§ (1) és (2) bekezdés

106 41/2018. (III.13.) Kormányrendelet 9.§

107 41/2018. (III.13.) Kormányrendelet 18.§

108 Kommentár: i.m. Be. 94.§-hoz

ti jellegű védelmi intézkedés. A Be. megteremti a jogalapját, szabályozza a kezdeményezésének feltételeit, valamint a felvételt követően a részt vevő számára speciális jogokat és kötelezettségeket ír elő. A részletszabályokat külön jogszabályok tartalmazzák.

A jogszabályi háttér:

- a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény (Tvdvtv.),
- a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott érintett Védelmi Program keretében biztosított védelmének részletes szabályairól szóló 15/2018. (VI. 7.) BM rendelet,
- a Védelmi Programban résztvevők, valamint reájuk tekintettel más személyek támogatásáról és az egyes támogatási formákról szóló 28/2002. Kormányrendelet,
- minősített normák,
- nemzetközi együttműködési szerződéseket kihirdető törvények.

Ide tartoznak a szomszédos országokkal kötött kétoldalú megállapodások, például a 2009. évi LXVI. törvény a Magyar Köztársaság Kormánya és a Horvát Köztársaság Kormánya között a határokat átlépő bűnözés elleni harcban történő együttműködésről szóló Megállapodás kihirdetéséről, továbbá a multilaterális megállapodások. Ilyen például a 2012. évi LXXVII. törvény a tanúvédelem terén történő együttműködésről szóló multilaterális Megállapodás kihirdetéséről, valamint a Délkelet-európai Rendőri Együttműködési Egyezmény kihirdetéséről szóló 2012. évi XCII. törvény.

A Tanúvédelmi Programban való részvétel a védelem olyan szervezett formája, amely alapján a program résztvevője különleges intézkedések alkalmazására, illetve a társadalmi beilleszkedését elősegítő mentális, szociális, gazdasági, humán és jogi támogatás nyújtására szerez jogosultságot.¹⁰⁹

Alkalmazására a büntetőeljárás alatt, illetve a büntetőeljárás befejezését követően is sor kerülhet (a büntetőeljárást megelőzően nem).

Kizárólag megállapodással lehet részt venni benne. A Védelmi Programban történő részvétellel kapcsolatos valamennyi iratot zártan kell kezelni.

A Védelmi Programban részt vevőre vonatkozó speciális büntető eljárási szabályok:

- A védelmet ellátó szerv útján kell idézni, értesíteni, kézbesíteni is csak a Tanúvédelmi Szolgálaton keresztül lehet.
- Az eljárás során eredeti adatokat kell közölni, de laccímének, értesítési címének a védelmet ellátó szerv címét jelöli meg.
- A személyes adatait zártan kell kezelni, ezeket csak az ismerheti meg, akinek a védelmet ellátó szerv azt engedélyezi.
- A megjelenésével, közreműködésével kapcsolatos költség nem számolható el bűnügyi költségként.

¹⁰⁹ Tvdvtv. 1.§ 1. pont

- A védelmet ellátó szerv minden eljárási cselekményen részt vehet, ahol a védett személy jelen van.
- Speciális vallomás megtagadási jog alapján megtagadhatja a vallomást olyan adatra nézve, amelyből új személyazonosságára, illetve tartózkodási helyére következtetni lehet.¹¹⁰

7. A Tanúvédelmi Szolgálat és intézkedései

A Tanúvédelmi Szolgálat a Készenléti Rendőrség Személy- és Objektumvédelmi Igazgatóság Különleges Védelmi Osztálya alá tartozó szervezeti egység. A Védelmi Program előkészítéséért és végrehajtásáért a Tanúvédelmi Szolgálat felel, amely országos hatáskörrel látja el feladatait.

7.1. A védelmi program alanyai

A Védelmi Program alanyai az egyik oldalon a rendőrség, a másik oldalon a hatósággal együttműködő, fenyegetett helyzetben lévő tanú, sértett, terhelt, valamint rájuk tekintettel a hozzátartozójuk, kivételes esetben más személy (például barátnő) lehet. A gyakorlatban előfordul, hogy az érintett büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodik, és csak a családja kéri, hogy felvegyék a Tanúvédelmi Programba. Erre azonban nincs lehetőség. Ilyen esetben a szabadlábon lévő hozzátartozók mellett a fogvatartott is bekerül a Tanúvédelmi Programba. Fedett nyomozóval is köthető megállapodás, a kezdeményezést a fedett nyomozót foglalkoztató szerv vezetője az eljáró vagy eljáró nyomozó hatóság vezetőjének egyetértésével teszi meg.¹¹¹ Aki a Védelmi Programba bekerül, különleges bánásmódot igénylő személynek minősül. A Védelmi Program polgári jogi jogviszonyt teremt a résztvevők között.

A Védelmi Program alkalmazásának együttes, konjuktív feltételei:

- Olyan vallomást tett vagy kíván tenni, amely kiemelkedő súlyú bűncselekmény lényeges körülményeire vonatkozik. (pl. bűnszervezet összetételére, tevékenységére, bűnszervezettel fenntartott kapcsolatára, bűnszervezet által tervezett vagy elkövetett bűncselekményekre)

- A vallomása a tényállás felderítését, bizonyítását, az elkövető kilétének megállapítását és felelősségre vonását jelentősen segítette, vagy segítheti és megalapozottn feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna, a megállapodás megkötésével a bizonyíték beszerzése valószínűsíthető.
- A fenyegetett helyzete a büntetőeljárásban való részvételével függ össze.

110 Be. 95.§ (3) bekezdés

111 Tvdvtv. 5.§ (2a) bekezdés

A büntetőeljárás során eljáró szervek a különleges bánásmód megállapítása körében vizsgálják és értékelik a fenyegetettséget.

- A fenyegetett helyzetben lévő személy, illetve az érintett védelme a személyi védelem keretében nem biztosítható.¹¹²

A büntetőeljárási jogokat és kötelezettségeket a Védelmi Program nem érinti.¹¹³

7.2. A védelmi program hatálya, a megállapodás kezdeményezése, megkötése, feltételei

A megállapodás megkötésének kezdeményezését a fenyegetett helyzetben lévő személy hozzájárulásával hivatalból kérheti az eljáró bíróság, az ügyészség és az ügyészség egyetértésével a nyomozó hatóság a Tanúvédelmi Szolgálatnál. A fenyegetett helyzetben lévő személy maga is indítványozhatja a kezdeményezésre jogosult hatóságnál, hogy kezdeményezze a felvételt a Védelmi Programba. Az indítványt a hatóság 3 napon belül bírálja el. A kezdeményezés tárgyában meghozott döntés ellen, ami lehet elutasítás, vagy helyt adás és kezdeményezés, nincs helye jogorvoslatnak.¹¹⁴

A sürgősségi intézkedés alkalmazásának kivételével a megállapodás megkötéséig a fenyegetett helyzetben lévő személy biztonságáért a kezdeményező szerv felel.¹¹⁵

A Védelmi Programban való részvétel kezdeményezését követően a Tanúvédelmi Szolgálat 30 napon belül pszichológiai és biztonsági kockázatot felmérő vizsgálatot végez.

A pszichológiai vizsgálatot a Tanúvédelmi Szolgálat pszichológusa végzi, mely tesztekkel és interjúval alátámasztott. A célja annak megállapítása, hogy az érintett a Védelmi Programmal együtt járó nyomást el tudja-e viselni.

A biztonsági kockázatot felmérő vizsgálat keretében kerül sor a fenyegetettség vizsgálatára. Itt is van személyes elbeszélgetés az érintettel. A vizsgálat kiter a fenyegetett helyzetben lévő személy előéletére, ismeretségi körére, bünszervezetben betöltött szerepére, továbbá feltérképezi a személyes és anyagi kapcsolatait, azt, hogy a védelem érdekében nemzetközi együttműködés szükséges-e, vagy Magyarországon belül is védhető-e. Ennek érdekében a Tanúvédelmi Szolgálat a nyomozó hatósággal is együttműködik, továbbá megkeresi a Nemzeti Adó- és Vámhivatalt, Egészségbiztosítási Pénztárt.¹¹⁶

Ha a Tanúvédelmi Szolgálat a vizsgálatok alapján azt állapítja meg, hogy a védelemre alkalmatlan a fenyegetett helyzetben lévő, akkor elutasítja a kezdeményezést. Indokolási kötelezettsége van, de az elutasító döntés ellen nincs helye jogorvoslatnak. Ha egyetért a Tanúvédelmi Szolgálat a kezdeményezéssel, a megállapodás megkötésére tett javaslatát felterjeszti az Országos Rendőrfőkapitánynak.¹¹⁷

112 Tvdvtv. 2.§ (2) bekezdés

113 Be. 95.§ (3) bekezdés

114 Be. 95.§ (1) és (2) bekezdés

115 Tvdvtv. 4.§ (5) bekezdés

116 Madarász Katalin r. alezredes: Tanúvédelem. Az előadás elhangzott a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen a „Szervezési bűnözés elleni küzdelem szakirányú továbbképzési szakon” 2022. április 29. napján tartott előadáson, Budapesten

117 Tvdvtv. 5.§ (3)-(4) bekezdés

Az Országos Rendőrfőkapitány 3 napon belül foglal állást arról, hogy a megállapodás megkötésével egyetért, vagy elutasítja a Tanúvédelmi Szolgálat javaslatát. Az elutasító döntést indokolni köteles, ellene jogorvoslatnak helye nincs.¹¹⁸

Az Országos Rendőrfőkapitány egyetértése után a Tanúvédelmi Szolgálat önállóan köti meg a megállapodást a fenyegetett helyzetben lévővel, melynek törvényi előfeltétele, hogy az érintett a Védelmi Programba való felvétel elrendeléséhez szükséges a Tvdvt. 1. számú mellékletben foglalt nyilatkozatot megtegye.¹¹⁹ Ebben nyilatkozik személyi viszonyokról, a saját és hozzátartozói adatairól, vagyoni helyzetéről, egyéb, a Védelmi Program során alkalmazható intézkedések szempontjából jelentős adatokról. Lehetőség van arra is, hogy konkrét javaslatot tegyen a Védelmi Program keretében alkalmazható intézkedésekre, azok végrehajtási módjára. Ha a nyilatkozatot nem tölti ki, a Védelmi Program megszűnik.

A harmadik személlyel szemben, illetve harmadik személy vele szemben fennálló követelését lehetőleg rendezni kell.

A Védelmi Program a megállapodás megkötésével hatályosul.¹²⁰ A megállapodás mind a két félre jogokat és kötelezettségeket állapít meg.

A Tanúvédelmi Szolgálat köteles az érintettet tájékoztatni a tervezett intézkedésekről, a követendő magatartásokra ajánlatot tesz. A különleges óvintézkedések alkalmazásáról a Tanúvédelmi Szolgálat önállóan dönt.

Az érintett kötelezettségei közé tartozik, hogy köteles a Tanúvédelmi Szolgálatot tájékoztatni a biztonságát érintő körülményekről. Tájékoztatási kötelezettség terheli akkor is, ha az ajánlásoktól eltért vagy el kíván térni. Gyakorlatban az érintett ezen kötelezettsége egy nehezen megvalósítható szabály. Ha például az érintett fel kívánja hívni a korábbi bűntársát, ahhoz nem fog engedélyt kérni a Tanúvédelmi Szolgálattól.

7.3. A Tanúvédelmi Szolgálat által alkalmazott különleges óvintézkedések

A Tanúvédelmi Szolgálat a védelmi program keretében önállóan dönt a különleges óvintézkedések alkalmazásáról, a veszélyhelyzet fokát mérlegelve, figyelembe véve az érintett véleményét is. A védelmet személyre szabottan kell biztosítani. Az érintett biztonságát közvetlenül fenyegető és másként el nem hárítható veszély kivételével a védelem olyan módja nem rendelkezhető, amelyet az érintett kizár, vagy ami ellen tiltakozik.¹²¹ A védelem módjai, melyek közül egyidejűleg több is alkalmazható, a következők:

1. Tartózkodási hely megváltoztatása

Ebben az esetben az érintett elhelyezésére elsősorban belföldön kerül sor, a korábbi életviteléhez hasonló környezetben. Az új környezet nem tudhatja az érintett személy adott helyen való feltűnésének valódi indokát. Legendát szönek köre, és általában azt állítja az érintett az új környezetben a kíváncsiskodóknak, hogy hosszabb időt töltött kül-

118 Tvdvt. 6.§

119 Tvdvt. 7.§ (1) bekezdés

120 Tvdvt. 7.§ (3) bekezdés

121 Tvdvt. 16.§ (2) és (3) bekezdés

feldön és onnan tért haza. Az érintettek nem szívesen vállalják az elköltöztetést, kivéve, ha a szervezett bűnözéssel kapcsolatuk volt.

Ha az érintett fogvatartott, akkor az elhelyezésül szolgáló büntetés-végrehajtási intézetből a másik büntetés-végrehajtási intézetbe történő átszállítása történik.

2. Személyi védelem

Ezen óvintézkedés elrendelésére a Tanúvédelmi Szolgálat vezetője jogosult.¹²² Ezen intézkedés célja az érintett fizikai védelme. Akkor kerül alkalmazásra, ha az érintett az eredeti adatain vesz részt eljárásában, például tárgyaláson, vagy más hatósági eljárásban.

A személyi védelmet a távmeghallgatás esetén is biztosítani kell az érintett részére. Ennek oka, hogy távmeghallgatás esetén nem kell egy légtérben lennie ugyan például a bűntársakkal, de a védelmét biztosítani kell, mert a gyakorlatban a távmeghallgatás helyszínét ki kell írni, így kiderül, hogy az érintett melyik bíróságon, vagy nyomozó hatóságon van a vallomása megtételekor.

3. Nyilvántartásokban adatszárlat elrendelése

A Tanúvédelmi Szolgálat rendszerint az érintett eredeti adataira rendeli el. Ezen óvintézkedések célja kettős. Egyrészt a jogosulatlan adatkérés megakadályozása, másrészt a jogszerűen adatot kérő tájékoztatása. Adatszárlat esetén az adatkérő adatot nem kap, hanem csak egy tájékoztató üzenet megy vissza részére, hogy a kért adat adatszárlat alatt áll, és hívja a Tanúvédelmi Szolgálat telefonszámát. A Tanúvédelmi Szolgálatot a lekérdezésről az adatkezelő értesíti.

4. A nyilvántartott adatokkal kapcsolatos megkeresés jelzésének előírása

Ennek célja, hogy a Tanúvédelmi Szolgálat tudomást szerezzen akár a jogosult, akár a jogosulatlan adatkérésekről. Az adatkérő az adatokat megkapja, ezzel egyidejűleg a szolgálatot értesíti az adatkezelő. Ezt az óvintézkedést rendszerint a megváltoztatott adatokra rendelik el.

5. Névváltoztatás

Ez az óvintézkedés csak a nevére vonatkozik, a többi adatra nem. Az érintett névváltoztatás esetén egyéb adatait megtartja. A gyakorlatban ezt nem alkalmazzák. Ennek oka, hogy a nyilvántartási rendszerből az eredeti és a megváltoztatott adatok is láthatók.

6. Személyazonosság megváltoztatása

A személyazonosság megváltoztatására csak akkor kerülhet sor, ha a védelem mással nem garantálható. Az országos rendőrfőkapitány engedélyével a legfőbb ügyész által kijelölt ügyész egyetértésével a teljes személyazonosság megváltoztatására van lehetőség. Az új adatokkal szemben elvárás, hogy nem egyezhetnek meg a nyilvántartásokban szereplő más természetes személy adataival, továbbá, ha a védendő személy nem magyar állampolgár, részére magyar állampolgárságot nem igazolhatnak. Rendezni kell a harmadik személy felé fennálló tartozást és követelést. A bünyügyi előélet nem törlődik, azt a visszaesés szempontjából figyelembe kell venni. A személyazonosság megváltoztatása esetén a Tanúvédelmi Szolgálat biztosítja az érintett számára az alapokmányokat (például

¹²² Tvdvtv. 16.§ (4) bekezdés

a személyazonosító igazolványt, a lakcímet igazoló hatósági igazolványt, TAJ és adó kártyát), valamint a végzettséget igazoló bizonyítványokat, az egészségügyi előzmény adatokat.

7. Nemzetközi együttműködésben való részvétel

Lehetőség van arra, hogy az érintettet külföldre költöztessék, ha a védelme Magyarországon nem biztosítható. Ennek teljes költségét a magyar állam állja.

A Tanúvédelmi Szolgálat a nemzetközi együttműködés keretében ugyanakkor ellátja a külföldről Magyarországra költöztetett személy védelmét a külföldi állam költségvise- lése mellett.

Sürgősségi intézkedések

Halaszthatatlan szükség esetén sürgősségi intézkedések keretében lehetőség van a tartózkodási hely megváltoztatására, és/vagy a személyi védelem elrendelésére, nemzet- közí együttműködésre az érintett kérelmére vagy a hatóság kezdeményezésére. Ennek feltételei:

- a késedelem veszéllyel járna
- a megállapodás megkötése valószínűsíthető
- a fenyegetett ezt kéri, vagy a hatóság kezdeményezi.

Sürgősségi intézkedés elrendelésével egyidejűleg kezdeményezni kell a megállapodás megkötését is.¹²³

7.4. A Védelmi Programban részt vevő szociális és gazdasági támogatása

Az érintett tekintetében a megállapodás megkötését megelőzően a Tanúvédelmi Szolgálat teljes körű vagyonfelmérést végez, és a támogatás mértékét később ehhez iga- zítja. A szociális és gazdasági támogatás mértékét az érintettnek a megállapodás megkötését megelőző két évben elért adózott bevételének átlagára figyelemmel kell meghatározni, azzal, hogy az a vagyoni gyarapodást nem szolgálhatja. A kapott támogatás a létfenn- tartáshoz, társadalmi beilleszkedéshez elengedhetetlenül szükséges mértékig terjedhet. Ez az összeg személyenként a mindenkori minimálbér 50-100%-a lehet. A támogatás kiterjedhet a lakhatási (pl. rezszi, lakbér), az egészségügyi (szemüveg), a mentális (pszicho- lógus és pszichiáter), a jogi vagy egyéb felmerülő költségekre (pl. oktatás, nyelvtanfolyam)is. A támogatás maximális összege jelenleg nettó 200.000 forint, minimuma nettó 100.000 forint.

7.5. A Védelmi Program megszüntetése

A Védelmi Program megszüntetésének esetei:

- a védelem feltételei nem állnak fenn,
- az érintett a védelemről lemond,
- az érintett az együttműködést megtagadja,
- a Tanúvédelmi Szolgálat a megállapodást felmondja,

123 Tvdv. 15.§ (1) és (2) bekezdés

- az érintett külföldi védelmét a megkereső állam megszünteti és erről a szolgálatot értesíti.¹²⁴

Ezen esetkörök vizsgálata, továbbá a megállapodás felmondása a Tanúvédelmi Szolgálat feladata.

A megállapodás felmondásának okait a Tvdvtv. 36.§ (2) bekezdés tartalmazza. Ilyen ok, ha az érintett a büntetőeljárás kötelezettségeit nem teljesíti, vagy a védelem további fenntartását veszélyezteti a védelem tartama alatt az érintettel szemben szándékos bűncselekmény elkövetése miatt indított büntetőeljárás, továbbá, ha az érintett indokolatlanul eltért a megállapodásban rögzített követendő magatartási szabályoktól, vagy tájékoztatási kötelezettségét önhibájából megszegi, indokolatlanul megtagadja a részére a Program keretében biztosított jövedelemszerző tevékenység végzését, vagy ha nem nyilatkozik tartozásairól, követeléseiről.

Amennyiben a védelmi program keretei között az érintett új személyazonosságot kapott, a program megszűnését követően méltányosságból az új adatait megtarthatja, illetve nem állítható vissza az eredeti személyazonosság, ha az más személy személyi állapotát érinti, így például, ha gyermeke születik vagy házasságot köt.

7.6. A védett fogvatartottra vonatkozó speciális szabályok

A Védelmi Programba a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartottat is fel lehet venni. Fogvatartott érintett esetében a Szolgálat a büntetés-végrehajtási intézettel együttműködve hajtja végre a teendőket.

A védett fogvatartott bv.intézetbe történő befogadása a Tanúvédelmi Szolgálattal előzetesen egyeztetett időpontban, a Tanúvédelmi Szolgálat közreműködésével történik. Főszabály szerint az érintett fogvatartott szállítását is a Tanúvédelmi Szolgálat hajtja végzi.

A kijelölt bv. intézetek a védett fogvatartott elhelyezésére alkalmas biztonsági zárkát és biztonsági részleget tartanak fenn, biztosítva a kijelölt részleg biztonságtechnikai eszközökkel történő ellenőrzését.¹²⁵ Ez az úgynevezett védetti körlet. Itt csak olyan személyek helyezhetők el, akik a Védelmi Programban részt vesznek és különféle kedvezményekben részesülhetnek. Az elhelyezési körülményeik az átlagnál jobbabbak. A védetti körletben főzhetnek, kondi gépek is lehetnek, a kapcsolattartás és csomagfogadás szabályai is kedvezőbbek. Például intézeten kívüli kapcsolattartásra is van lehetőségük, amelyet védett objektumban biztosítanak.

Amennyiben szükséges, hogy a védett fogvatartott a bv. intézetet átmenetileg elhagyja, különösen a védett fogvatartott előállítás, más bv. intézetbe, javítóintézetbe vagy rendőrségi fogdába történő átszállítása esetén a bv. intézet minden ilyen intézkedést a Tanúvédelmi Szolgálattal előre egyeztet. Ha az előzetes egyeztetésre azért nem kerülhetett sor, mert a védett fogva tartott a bv. intézetet gyógykezelés céljából hagyta el, a bv.in-

¹²⁴ Tvdvtv. 36.§ (1) bekezdés

¹²⁵ 15/2018. (VI. 7.) BM rendelet 3.§

tézetet haladéktalan értesítési kötelezettség terheli a Tanúvédelmi Szolgálat felé. A bv. intézet gondoskodik a fenyegetettség jellegét, súlyát is figyelembe véve a védett fogvatartott biztonságáról, ha a védett fogvatartott a bv. intézetet őrzés mellett hagyja el, különösen indokolt esetben gondoskodik a védett fogvatartott páncélozott járműben történő szállításáról. A Tanúvédelmi Szolgálat számára biztosítja a közreműködést a védett fogvatartottat érintő intézkedések foganatosítása során.¹²⁶

A védett fogvatartottal kapcsolatos, a Védelmi Program végrehajtását érintő kérelemről, beadványról, indítványról a bv. intézet haladéktalanul tájékoztatja a Tanúvédelmi Szolgálatot.¹²⁷

A bv. intézet a védett fogvatartott szabadulásáról a Tanúvédelmi Szolgálatot haladéktalanul, de legkésőbb a szabadulás várható időpontját tizenöt nappal megelőzően értesíti.¹²⁸

A Tanúvédelmi Szolgálat értesíti a bv. intézet parancsnokát a Védelmi Program alapján szolgáló megállapodás megszűnéséről vagy megszüntetéséről. A megállapodás megszűnésének időpontját a fogvatartotti nyilvántartásban rögzíteni kell.¹²⁹

7.7. Interjú Madarász Katalin r. alezredes asszonnyal, a Tanúvédelmi Szolgálat vezetőjével

A szakdolgozat készítése során interjút készítettem Madarász Katalin r. alezredes asszonnyal, a Tanúvédelmi Szolgálat vezetőjével, és felkértem, hogy ismertesse a gyakorlati tapasztalatait a Védelmi Program végrehajtására vonatkozólag.

„A megállapodások megkötése során az érintettek részéről milyen Tanúvédelmi Szolgálattal kapcsolatos tévhitekkel találkozott?”

Madarász Katalin r. alezredes:

„Az érintettek gyakran abban a tudatban vannak, hogy ha részt vesznek a Védelmi Programban, akkor nem kell vallomást tenniük a bíróságon. A megállapodás megkötésének pedig az egyik legfőbb alapfeltétele a vallomástétel, melyet az eljárás teljes szakaszában fenn kell tartani.

Gyakran tévesen azt gondolják az érintettek, hogy ha a Védelmi Programba bekerülnek, akkor büntetlen előéletet kapnak, továbbá nem kell a tartozásaikat kifizetni. A Tanúvédelmi Szolgálat a tartozás átütettségében tud segíteni, illetve a tartozás megelőzésében, melyet később az érintettek behajtanak. A Tanúvédelmi Szolgálat kizárólag a tartási kötelezettséget vállalhatja át.

Helytelen az is, hogy az érintettet eltartja az állam élete végéig. A megállapodásokba belefoglalásra kerül, hogy az érintetteknek magukról és a családjáról minél előbb gondoskodniuk kell. Ha ennek nem tesznek eleget, akkor a jogkövetkezmény a támogatás csökkentése is lehet.

126 15/2018. (VI. 7.) BM rendelet 6.§ (1) bekezdés

127 15/2018. (VI. 7.) BM rendelet 8.§

128 15/2018. (VI. 7.) BM rendelet 6.§ (3) bekezdés

129 15/2018. (VI. 7.) BM rendelet 13.§

Az érintettekben élő leggyakoribb tévedés, hogy luxuskörülmények között fognak élni. A Védelmi Programban részt vevő számára átlagos életkörülmény biztosítható, átlagos életszínvonalon tud élni. A gyakorlatban ez egy lakótelepi lakást jelent.

Az érintettek zöme úgy gondolja, hogy kap új igazolványt, és utána már nincs szüksége a Szolgáltatásra, majd ő saját maga megoldja a problémáit. Fontos hangsúlyozni, hogy a Védelmi Programba foglalt szabályok fennmaradnak az új igazolvány után is, az előírt magatartási szabályokat be kell tartani.

Téves az a gondolat is, hogy az érintettek mellett 24 órában testőrök lesznek. A fő cél éppen az ellenkező, vagyis, hogy az érintett a megállapodás után is úgy tudjon élni, ahogy az átlag állampolgárok.”

„A Védelmi Program végrehajtása során milyen fő nehézségeket tapasztalt?

Madarász Katalin r. alezredes:

„A nehézségek közül a mentális instabilitást hangsúlyozom. Sok érintett egyedül van, és új életet kell kialakítania a családjától távol, ami felnőttekkel már nehezebben megy. Főleg az ünnepek viselik meg legjobban az érintetteket, mivel a családtagokkal csak a Tanúvédelmi Szolgálat engedélyével, a meghatározott módon tarthatnak kapcsolatot. Ez történhet például védett vonalon, vagy Skype-on. A honvágy is érthető módon gyötri őket. Ezen nehézség feldolgozásában segít nekik az, hogy bizonyos időközönként kötelező az érintettnek a pszichológusnál megjelenni, de kérhet többszöri alkalmat is. A Tanúvédelmi Szolgálat saját pszichológussal rendelkezik, szükség esetén pszichiáterhez irányítják az érintetteket.

Újabb nehézség az alacsony szocializáció, mivel a Védelmi Programba rendszerint alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők kerülnek be, rossz anyagi körülményekkel. Problémát okoz az is, hogy menet közben derülnek ki, hogy az érintettnek jelentős, elhallgatott tartozásai vannak.

Az érintettek számára gondot okoz a szigorú magatartási szabályokból fakadó pszichés teher is. A bűnelkövető érintett a világ életben a maga ura volt, nehezen viseli, hogy vannak a megállapodásban foglalt kötelezettségek, amiket be kell tartania.

Sokszor tapasztalható pszichés nyomás az érintettekben a büntetőeljárás miatt. Az érintettek zöme lényegében besűgő, akik az adott esetben gyerekkori barátjukat adták fel, ez lelkiileg megviseli őket. Sokszor őrlődnek azon, hogy mi lett volna, ha nem adják fel a barátjukat.

A Tanúvédelmi Szolgálat az érintettek részéről gyakran szembesül olyan hozzáállással is, hogy az illető úgy gondolja, hogy fontos ügyben tesz vallomást, ezért majd ő diktálja a feltételeket.”

„Köszönöm szépen az alezredes asszony által elmondottakat”

Madarász Katalin r. alezredes:

„Köszönöm a lehetőséget.”

8. Interjú dr. Tóth Éva ny. kúriai bírót, tanácselnökkel a különösen védett tanú jogintézményéről

A szakdolgozat készítése során felkértem a nagy gyakorlattal rendelkező témavezetőmet, dr. Tóth Évát, ny. kúriai bírót, tanácselnököt, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar címzetes egyetemi tanárát, a képzésünk alapító koordinátorát a tanúvédelemmel kapcsolatos interjúra és e körben konkrét ügyének ismertetésére.

„A tanúvédelem jogintézménye hogyan kezdődött, mi indokolta a tanúk védelmére vonatkozó szabályok megalkotását?”

Dr. Tóth Éva tanácselnök:

Az 1970-es évekre vezethető vissza előzményként az a jogeset, amelyet el kívánok majd mondani, ezért néhány gondolatot erről az időszakról is szeretnék ismertetni.

Ekkor még kezdő bíróként ítélkeztem a Budapest XVIII. és XIX. Kerületi Bíróságon. E bíróság illetékességi területébe tartozott a ferihegyi repülőtér, és a külföldön jól működő kábítószer kereskedelemnek hazánk volt a tranzit útvonala. Libanonból Madridba szállították a kábítószer, pontosabban a hasist dupla fenekű bőröndökben. A repülőtéren az átszállásra váró külföldi bünszervezet szállítói a tranzit váróterembe várakoztak körülbelül egy órát, majd a kábítószer folytatta tovább az útját. Tudomásunkra jutott az ilyen jellegű elkövetés, és egymás után az erre kiképzett kutyák kiemelték a szalagról a dupla fenekű bőröndöket. Elég sok ilyen bűnügyet tárgyaltam. Többször kimentem helyszínelést is folytatni.

Áttérek a hazai szervezett bűnözés 1980-as években történő kialakulására, amiben részben már szerepel a kábítószer kereskedő bünszövetség, majd bünszervezet is, de más, vagyon elleni, gazdasági bűncselekmények elkövetésére is szerveződött a társas bűnelkövetés mindkét igen veszélyes formája. Egyre többször a legkülönbözőbb említett bűncselekmények tekintetében felmerült, hogy a szervezett bűnözés a tanúkat megfenyegette, zsarolni kezdte, illetve leszámolás áldozataivá is váltak. Olyan tanúk voltak, akik a konkrét bűncselekmény lényeges körülményeire vallomást tettek, amely elősegítette a nyomozást, hozzájárult egy igazságos és megalapozott jogerős bírósági döntéshez.

Az élet hozta, hogy az államnak meg kellett védenie azokat a tanúkat, akik kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmények lényeges körülményei tekintetében tudtak vallomást tenni, akiknek a vallomásuktól várható bizonyíték mással nem volt pótolható, továbbá akik személye felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozójának élete, testi épsége, vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve. Ezt a hármas feltételt támasztja a jelenleg hatályos szabályozás is.

„A tanárnó ítélkezése során tárgyalt-e olyan büntetőügyet, amelyben a különösen védett tanú intézményét alkalmazta?”

Dr. Tóth Éva tanácselnök:

„A technika fejlődésével a szervezett bűnözés olyan formában kezdett működni, mely megnehezítette a felderítését a kábítószer beszerzőknek és értékesítőknek, akiknek a

haszna igen jelentős volt. Egy érdekes ügyemet ismertetem, ami arra az időkre esett, amikor a bűnszervezetek már a kábítószer kereskedelemre alakultak.

Egy öt tagból álló bűnszervezet kábítószer kereskedelemre szakosodott, amelynek vezetője egy testvérpár volt. Ők rendelték meg és tárgyalták a részleteket a kábítószer értékesítőkkal. A bűnszervezetnek volt egy olyan tagja, akinek az volt a feladata, hogy beszédi a kábítószer ellenértékét, majd ezt követően a pénzt a bűnszervezet vezetőinek átadta. A bűnszervezet vezetőinek a közös munka során volt egy olyan pusztaság megérzése, hogy a pénzkezelő tagjuk saját zsebre is dolgozik, valamint veszélyesnek tartották, hogy saját felelősségének csökkentése érdekében esetleg a hatóságokkal együttműködik. Elhatározták, hogy megszabadulnak ettől a tagtól, mivel éppen ekkor volt egy aktuális elszámolás. Szada nevű község határába beszéltek meg vele egy találkozót. Az említett tag a megbeszélés helyén és időben gyanútlanul megjelent, és közel egy millió forint készpénzt átadott társainak. A jelen levő három tag e találkozót a nevezett megölésére szervezték. Az élet kioltására alkalmas ütő-vágó eszközökkel felszerelve várták. Amikor a pénzt átadta, megszámlálták és közölték, hogy ez nem elég, nyilván a többit saját magának megtartotta. Szidalmazták, majd bár tiltakozott, lényegében brutálisan agyonverték és a nyakát is elvágták.

Ezt követően az elkövetők a magukkal vitt ásókkal mély gödört ástak és beletették az akkor már elhunyt bandatagot. Vigyáztak arra, hogy a bántalmazás környékéről a legapróbb vérszennyeződést is elföldeljék, a föld felszínét jól megtaposták azért, hogy a holttestet így senki soha ne találhassa meg.

A „jól elvégzett munka után” a pénzt szétosztották maguk között egyenlő arányban és a helyi szórakozóhelyre mentek ünnepelni. Több pálinka és sör elfogyasztása után ittas állapotban fennhangon, nevetgélve, egymást túllícitálva emlékeztek vissza a rendkívül brutális, előre kitervelt, különösen kegyetlen gyilkosságra, részletezve az eseményeket. Nevetve mondták maguk között, hogy olyan ügyesek voltunk, hogy soha senki nem fogja megtalálni az elhunytat. A saját csapdájukba estek, mert nem vették észre, hogy a közvetlenül mögöttük lévő asztalnál két férfi vendég ül, akik minden szót hallottak. A két vendég a vacsorájuk elfogyasztása után a rendőrkapitányságra mentek és bejelentették az általuk hallottakat. Az elkövetőkről pontos személyleírást adtak, megjelölték a holttest eladásának a helyét is. A két tanú, mielőtt részletesen beszámolt volna a leszámolás, brutális gyilkosság cselekményéről, kérték, hogy sehol ne szerepeljenek, az elkövetők ne tudják meg, hogy ők tették a feljelentést ellenük, mert akik ezt a gyilkosságot elkövették, nem tudni, hogy hány fős bűnszervezetnek a tagjai, féltek, hogy a vallomásuk miatt őket, családjukat kivégzik. A hatóság megnyugtatta őket és mind a két tanút különösen védett tanúvá nyilvánították. A két tanú vallomásának volt köszönhető, hogy a kábítószer kereskedelemmel foglalkozó bűnszervezetet a nyomozó hatóság felszámolta. Az ügyben jogerős marasztaló ítélet született. Az általam vezetett tanács mindhárom vádlottat jogerős életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját 30, 35, illetve 40 évben állapítottuk meg.”

„A különösen védett tanúk kihallgatása abban az időben, amikor a bűncselekmény megtörtént, hogy zajlott?”

Dr. Tóth Éva tanácselnök:

„Álláspontom szerint az ügy elbírálásakor a hatályos szabályok szerint a különösen védett tanú intézménye volt az a tanúvédelmi forma, ami tökéletesen védte a tanú életét, testi épségét, mivel soha nem jelent meg sehol, anonim volt, neve és adatai zártan kezelt, titkos adatok voltak. A kijelölt bíró kezdetben egyedül, a késő éjszakai órában hallgatta meg az általa idézett, jelen esetben két tanút. A meghallgatáson még jegyzőkönyvvezető sem lehetett jelen, a jegyzőkönyv szigorúan titkosan, zártan kezelt volt. A kihallgató bíró a jegyzőkönyvből összefoglaló kivonatot készített, és az okirati bizonyítékként szerepelt az ügyben. Ez a kivonat szintén nem tartalmazhatott olyan adatot, amiből a különösen védett tanú személyére következtetés vonható lett volna.”

„Milyen eset fordult elő, hogy a tanú annyira félt, hogy a kihallgatásra nem tudott egyedül elmenni?”

Dr. Tóth Éva tanácselnök:

„A nyomozó hatóság közreműködésével történt általában a tanú kihallgatásra kísérése. Sokat foglalkoztam e jogintézménnyel és alkalmaztam is, több kérdés merült fel bennem. Az Országos Bírósági Értekezleten, mint előadó, fel is vettem néhány esetleg kodifikálásra váró kérdést. Először is, hogy a kijelölt bíró mellett egy részletes kihallgatásnál legyen jelen kijelölt és titoktartásra köteles jegyzőkönyvvezető, aki segíti a bíró munkáját, majd a jegyzőkönyvkivonat szerkesztését. Felmerült továbbá egy konkrét ügyben, hogy egy 12 éves kislány szentánija volt egy gyilkoságnak, és az nem várható el egy kisgyermektől, hogy az éjszaka közepén, törvényes képviselő nélkül vigyék a meghallgatásra. Olyan eset is volt, hogy egy külföldi állampolgárt kellett kihallgatni tanúként és tolmács vált szükségessé. Ez a kérdés aztán megoldódott, mert a kodifikáció elfogadta a felvetésem és az ilyen irányú indítványom.

Változatlan az a véleményem, hogy a különösen védett tanú intézménye korábban és jelenleg is, mivel anonim, valóban alkalmas arra, hogy megvédje az igazságszolgáltatással együttműködő személyeket és hozzátartozóikat. Jelenleg is kedvenc témám a különösen védett tanú jogintézménye”

„Köszönöm szépen a tanárnő által elmondottakat, a dolgozatom az interjúval érdekesebbé válik.”

9. Összegzés

A dolgozat írása során törekedtem arra, hogy egy átfogó képet adjak a különleges bánásmódra vonatkozó büntetőeljárás szabályokról, bemutatva a fokozatosságra épülő eszközrendszer, a sérülékeny csoportba tartozók kíméletét és védelmét hivatott rendelkezéseket, valamint a fedett nyomozókra vonatkozó speciális védelmi szabályokat. A dolgo-

zat jogtörténeti kitekintést is tesz, ismertette a tanú fogalmának és a tanúvédelem intézményeinek, valamint a különleges bánásmódra vonatkozó norma szabályozási rendszerének a fejlődését, tartalmazza továbbá a gyakran a szervezett bűnözés keretei között megvalósított emberkereskedelem áldozatai részére nyújtható segítség formáit. A dolgozatomat értékesé teszi dr. Tóth Éva tanárnővel és Madarász Katalinnal, a Tanúvédelmi Szolgálat vezetőjével készített interjúk, akik gyakorlati tapasztalataikkal színesítették meg a mondanivalót.

A Be. a jogalkalmazó szervektől új szemléletet kíván meg, de a szemléletváltás elérése még kialakulóban van. Az eljáró hatóságoknak a különleges bánásmódra vonatkozó büntetőeljárási szabályokkal napra készén tisztában kell lenniük, hivatalból is kötelesek minden esetben vizsgálatot folytatni, hogy az adott személy különleges bánásmódot igénylőnek minősülhet-e. Sajnos az tapasztalható, hogy még előfordul, hogy ezen vizsgálati és értékelési kötelezettségnek nem mindig tesznek eleget. Ezt azért tartottam fontosnak kiemelni, mert például a Győri Törvényszék előtt folyamatban lévő „jedlikes késelős” ügyben, amelyben egy középiskolás diák többször késsel megszurta az osztályfőnökét, a sértett pedagógus különleges bánásmódot igénylő személlyé történő minősítése kizárólag a bírósági szakban történt meg, a minősítés a nyomozás során elmaradt, ezért a sértett a bírósági eljárás során részesülhetett csak a kímélete és védelme érdekében alkalmazható intézkedésekben.

A büntetőeljárásokban a különleges bánásmódon belül a különös védelemmel érintett személyek száma növekszik. 2020. évben 39615 esetben, 2021. augusztus 31. napjáig 31616 esetben került sor a különleges bánásmódot igénylő jogalany különösen védetté nyilvánítására.¹³⁰

A Győri Járásbíróság hatáskörében az úgynevezett „unokázós csalásos” ügyekben számos esetben részesültek különleges bánásmódban a sértettek. Ezen – a bűnelkövetői körükben mai is népszerű – csalástípusok lényege, hogy az elkövetők az idős sértettekől azzal a módszerrel próbálják meg elvenni a pénzüket, vagy más értékeiket, hogy vezetékes telefonon keresik fel a őket és unokájuknak, vagy közeli hozzátartozójuknak vagy ügyvédnek hazudják magukat, és valamilyen problémás, veszélyes helyzetre hivatkozva, például baleset, tartozás, készpénzt, pénzzé tehető értéktárgyat csálnak ki tőlük, vagy éppen lelki nyomást gyakorolnak rájuk és így szereznek pénzt. Ezen sértettek zöme idős és különböző egészségügyi problémákkal küzd. A kihallgatásuk általában a vádlottak távollétében történt, a nevüket és adataikat az eljárás során zártan kezelték.

A Győri Törvényszék hatáskörébe tartozó ügyekben főlegemberkereskedelem, emberrelés büntettének kísérlete, szexuális bűncselekmények sértettjei részesültek különleges bánásmódban.

A bíróságok előtt folyamatban volt ügyekben megállapítható, hogy a különleges bánásmódban részesített sértettek adatait a bíróság hivatalból zártan kezelte. Az ügyben

130 Barabás Ildikó: A különleges bánásmódról. Előadás-kézirat. Az előadás elhangzott „Az Egyesület a Szervezett Gazdasági Bűnözés Elleni Hatékonyabb Fellépés” éves közgyűlésén 2021. szeptember 17-én, Balassagyarmaton

szereplő sértett tanúk kihallgatása mindig külső helyszínen, távmeghallgatás keretében történt. A bíróság a Be. 86. § (2) bekezdés c.) pontja alapján, valamint az 526. § (3) bekezdése alapján a sértettek kihallgatásának idejére a vádlottakat a tárgyalóteremből eltávolította. A bíróság az ügyésznek, a védőknek és a vádlottaknak csupán a kérdés feltevésének indítványozását engedélyezte. Megállapítható volt az is, hogy a különleges bánásmódot igénylő tanúk szembesítését a bíróság mellőzte a kíméletük érdekében. A külső helyszínen kihallgatott különleges bánásmódot igénylő tanúnak bemutatásra került, hogy a tárgyalóteremben a bíró, a jegyzőkönyvvezető, az ügyész és a védők vannak csak jelen. A bíróság a tanú kihallgatását követően vallomásának a lényegét ismertette a vádlottal. Az ügyek többségében a sértetteket egyszer hallgatták ki.

A tárgyalási határnap kitűzése előtt a bíró a különleges bánásmódban részesített sértettekkel telefonon egyeztetett a tárgyalás időpontjáról, és rövid felvilágosítást adott arról, hogy a tárgyaláson kik lesznek jelen, a tárgyalás menetéről, arról, hogy segítőt vehetnek igénybe. Szükség esetén a sértettet a Jogi Segítségnyújtó Szolgálathoz irányította, megadva a szolgálat telefonszámát, elérhetőségét, nem egy esetben a szolgálattal is egyeztetett a sértetti felkeresést megelőzően. Az egyeztetésről hivatalos feljegyzések készültek az ügyiratban. Az egyeztetés során azt is tisztázta a bíróság, hogy a sértettet próbálták-e befolyásolni, illetve inzultus érte-e a vallomástétele miatt. Megállapítható volt az is, hogy a különleges bánásmódot igénylő tanúk idézése mellé a bíróság mellékelte a Be. különleges bánásmódra vonatkozó rendelkezéseit, amely kivonat alapján a tanúk teljes körű tájékoztatást kaptak a jogaikról és a kötelezettségeikről. Amennyiben a különleges bánásmódot igénylő tanú az idézésre nem jelent meg, a bíróság ezen esetben is kímélettel járt el, méltányosan kezelte a távollét okát, az okozott költségek megfizetésére nem kötelezte a tanút.

A büntetőeljárás akkor lesz eredményes, ha az állam szavatolni tudja a tanúk védelmét, a vallomástétellel járó kockázatot legalacsonyabbra szintre szorítja, így nem fordulhat elő az, hogy egy büntetőügyet azért nem sikerül felderíteni, mert a tanúk félelem miatt nem tesznek vallomást.

A Védelmi Programban való részvétel igen költséges intézmény, adott esetben a veszélyeztetett tanú egész életét megváltoztatja, így helyesnek tartom, hogy a tanúk védelmét szolgáló széles eszköztárban „ultimum remedium” végső eszköz lehet.

Álláspontom szerint a sérülékeny csoportok sajátosságainak szem előtt tartása a tisztességes eljárás garanciája, a különleges bánásmódra vonatkozó szabályok alkalmazása hozzájárul a hatékony és időszerű igazságszolgáltatás követelményéhez. A tanúgondozás jogintézménye, a sikeresen megvalósított tanúvédelem a vallomástételi hajlandóságot növeli.

Végül problémaként szeretném felvetni, ahogy a dolgozatom is rámutat, hogy valamennyi védelmi eszköz alkalmazása a büntetőeljárás megindulásához kötött, igénybevételekre a büntetőeljárást megelőzően nincs lehetőség. Ebből adódik a kérdés, hogy a büntetőeljárás megindulása előtt a leendő tanú védelméről hogyan lehet gondoskodni, ha alappal lehet tartani jogtalan befolyásolásától, illetve, hogy olyan helyzetbe kerülhet,

melyben élete, testi épsége veszélybe sodródik. Például, ha látja, hogy a szembe szomszédjánál napi rendszerességgel gyanús alakok jelennek meg, felmerül benne, hogy kétes ügyleteket bonyolítanak le, és tart attól, hogy ha bejelentést tesz, ő és családja veszélybe kerül. Erre a jelenlegi szabályozásban álláspontom szerint a bűnmegelőzési titkos információgyűjtés alkalmazása nyújt megoldást.

Dolgozatomat az új büntetőeljárási törvény szabályozási koncepciójával zárom:

„...Hiábavaló az olyan garanciák biztosítása, amelyeket a jogosultak- személyüknél fogva- nem, vagy csupán elégtelen módon képesek használni, alkalmazni. A büntetőeljárást érintő esélyegyenlőség kötelezettsége, ezért elsősorban nem többletgaranciák, hanem a garanciákhoz való hozzáférés – kiegyenlítő módon történő – biztosítását jelenti.”¹³¹

131 Az új büntetőeljárási törvény szabályozási elvei, a Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésen elfogadott előterjesztés

Felhasznált szakirodalom

- Bócz Endre: Egy államügyész vallomása...A szervezett bűnözés elleni küzdelem ügyészi tapasztalatai Magyarországon, Belügyi Szemle 7-8/1997.
- Cesare Beccaria: Büntett és büntetés, Akadémiai kiadó, Budapest 1967.
- Csányi Csaba: Tanúvédelem, Dialóg Campus Kiadó, 2011.
- Dr. Lencse Balázs: Specifikus védelmi szükséglet, avagy különleges bánásmód az uniós normáktól az új büntetőeljárási kódexig, Büntetőjogi Szemle, 2018/2. szám
- Fantoly Zsanett: A különleges bánásmódról és a Barnahus-modellről, Jogtudományi Közlöny, 6/2022. szám
- Fantoly Zsanett-Budaházi Árpád: Büntető eljárásjogi ismeretek I. Statikus Rész, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.
- Horváth András: A szervezett bűnözés néhány gyakorlati tapasztalata, Rendészeti Szemle, 1994/10. szám
- Király Tibor: Büntető-eljárás jog, 3. átdolgozott kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Kónya István: Tanúvédelem és különleges bánásmód a 2017. évi XC. törvényben, In: Zinner 70: egy élet az igazságszolgáltatás kutatásának szolgálatában, Budapest, Írott Szó Alapítvány, Magyar Napló, 2018.
- Liziczay Sándor: A tanú fogalma, Collega, 1999/10. szám
- Mészáros Bence: Fedett nyomozó alkalmazása a bűnüldözésben, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.
- Szabó Krisztián: Tanúvédelem a magyar büntetőeljárásban, szerkesztő: dr. Gábor Zsolt, HvgOrac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2012.
- Tremmel Flórián: Magyar Büntetőeljárás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001.
- Varga Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest 2009.
- Varga Zoltán: A tanú és a tanúvédelem a bíróság szemszögéből, in Mészáros Bence (szerk.): A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései, Pécsi Tudományegyetem, Gazdasági Büntetőjogi Kutatóintézet, Pécs, 2009.
- Csizner Zoltán r. ezredes, Dávid Norbert r. ezredes: Fedett műveletek a bűncselekmények felderítésében. Az előadás elhangzott a Nemzeti Közszerződési Egyetemen a „Szervezett bűnözés elleni küzdelem szakirányú továbbképzési szakon” 2022. március 18. napján tartott előadáson, Budapesten
- Dénesné dr. Csernák Erzsébet: A büntetőeljárás törvény új jogintézményének, a különleges bánásmód elméleti és gyakorlati kérdései az ügyészség szemszögéből, Előadás-kézirat. Az előadás elhangzott „Az Egyesület és Szervezett Gazdasági Bűnözés Elleni Hatékonyabb Fellépés” éves közgyűlésén, 2021. szeptember 17-én, Balassagyarmaton
- Barabás Ildikó: A különleges bánásmódról. Előadás-kézirat. Az előadás elhangzott „Az Egyesület és Szervezett Gazdasági Bűnözés Elleni Hatékonyabb Fellépés” éves közgyűlésén 2021. szeptember 17-én, Balassagyarmaton
- Dr. Papp Eszter: A különleges bánásmód jelentősége, elméleti és gyakorlati kérdései a büntetőeljárásban, Előadás-kézirat. Az előadás elhangzott „Az Egyesület és Szervezett Gazdasági Bűnözés Elleni Hatékonyabb Fellépés” éves közgyűlésén, 2021. szeptember 17-én, Balassagyarmaton
- Frücht Pál: Tanúvédelem, Az előadás elhangzott a Nemzeti Közszerződési Egyetemen a „Szervezett bűnözés elleni küzdelem szakirányú továbbképzési szakon” 2022. április 29. napján tartott előadáson, Budapesten

Madarász Katalin r. alezredes: Tanúvédelem. Az előadás elhangzott a Nemzeti Közszerződési Egyetemen a „Szervezett bűnözés elleni küzdelem szakirányú továbbképzési szakon” 2022. április 29. napján tartott előadáson, Budapesten

Szücs Bálint r. alezredes, mester oktató: A szervezett bűnözés és terrorizmus kölcsönhatásai. Az előadás elhangzott a Nemzeti Közszerződési Egyetemen a „Szervezett bűnözés elleni küzdelem szakirányú továbbképzési szakon” 2022. február 11. napján tartott előadáson, Budapesten

Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter

Jogszabályok és irányadó egyéb dokumentumok jegyzéke

- A bűncselekmények és a hatalommal visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságszolgáltatás alapelveiről szóló 1985. november 29-én kelt ENSZ nyilatkozat
- az Európai Parlament és a Tanács irányelve (2012/29EU,2001/220IB.)
- Magyarország Alaptörvénye (2011.04.25.)
- Tripartitum
- 1843. évi büntetőjogi javaslat
- 1896. évi XXXIII törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról szóló (Bp.)
- 1962. évi 8. tvr. a büntetőeljárásról
- 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- 1998. évi LXXXVIII. törvény a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról
- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- 2001. évi LXXXV. törvény a védelmi programról
- 14/2008. (VI. 27.) IRM rendelet
- 34/1999. (II.26.) Kormányrendelet a személyi védelemről
- 15/2018. (VI. 7.) BM rendelet a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott érintett Védelmi Program keretében biztosított védelmének részletes szabályairól
- 28/2002. Kormány rendelet a Védelmi Programban résztvevők, valamint reájuk tekintettel más személyek támogatásáról és az egyes támogatási formákról
- Az új büntetőeljárás törvény szabályozási elvei, a Kormány 2015. február 11. napján megtartott ülésen elfogadott előterjesztés
- a Legfőbb Ügyészség 2018. október 25. napján NF.3889/2014/11. és KSB.3771/2018/5-I. számon kiadott iránymutatását.
- 104/2010. (VI.10.) AB határozat
- 166/2011. (XII.20.) AB határozat
- BH1986. 493.

Az adatvédelem és a tanúvédelem összefonódása, különös tekintettel a zárt adatkezelésre

1. Bevezetés

Magyarország Alaptörvényének VI. cikk (3) bekezdése szerint „mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.”² A személyes adatok védelméhez fűződő jog olyan alapjog, amely ugyan korlátozható, azonban kiemelt védelmet élvez nemcsak hazánkban, hanem az Európai Unió kivül az Európai Gazdasági Közösségbe tartozó államokban, valamint a harmadik országokba történő adattovábbítás esetén is.

A büntetőeljárás során rendkívül fontos az adatvédelmi szabályok maradéktalan betartása, hiszen a bíróságok, az ügyészségek, valamint a nyomozó hatóságok számtalan személyes adatot kezelnek, amelyek közül kiemelt védelmet élveznek a büntügyi személyes adatok. Ezt az adatkategóriát ugyan nem kizárólag bűnüldöző szervek kezelhetik (hiszen bizonyos feltételek fennállása esetén pl. a munkáltató is), azonban bűnüldözési célú adatkezelésre már kizárólag csak bizonyos állami szervek jogosultak.

Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Info tv.) 3. § 10a. pontja szerint bűnüldözési célú adatkezelés „a jogszabályban meghatározott feladat- és hatáskörében a közrendet vagy a közbiztonságot fenyegető veszélyek megelőzésére vagy elhárítására, a bűnmegelőzésre, a bűnfelderítésre, a büntetőeljárás lefolytatására vagy ezen eljárásban való közreműködésre, a szabálysértések megelőzésére és felderítésére, valamint a szabálysértési eljárás lefolytatására vagy ezen eljárásban való közreműködésre, továbbá a büntetőeljárásban vagy szabálysértési eljárásban megállapított jogkövetkezmények végrehajtására irányuló tevékenységet folytató szerv vagy személy (a továbbiakban együtt: bűnüldözési adatkezelést folytató szerv) ezen tevékenység keretei között és céljából – ideértve az ezen tevékenységhez kapcsolódó személyes adatok levéltári, tudományos, statisztikai vagy történelmi célból történő kezelését is – (a továbbiakban együtt: bűnüldözési cél) végzett adatkezelése.”³

A definíció szerint tehát a büntetőeljárás során alapvetően bűnüldözési célú adatkezelés történik, azonban nem kizárólag a terhelt, hanem az eljárás egyéb résztvevői, többek között a tanúk személyes adatait is megismerhetik és kezelhetik a bíróságok, ügyészségek és nyomozó hatóságok. Ez a megállapítás vezet el dolgozatom központi témájához, amely nem más, mint annak vizsgálata, miként fonódik össze az adatvédelem a tanúvédelemmel.

1 dr. Badics Judit bírósági titkár, adatbiztonsági és adatvédelmi szakjogász, Győri Törvényszék

2 2022. szeptember 27. napján hatályos normaszöveg

3 2022. szeptember 27. napján hatályos normaszöveg

Kutatásaim során nagy hangsúlyt fektettem a zárt adatkezelés szabályainak megismerésére, azonban nem kizárólag az ezzel kapcsolatos eljárási és ügyviteli szabályokat ismertetem, hanem a tanúvédelem szigorúbb eszközeinek adatvédelmi aspektusaira is ráirányítottam a figyelmet, valamint néhány európai ország tanúvédelmi szabályait is elemzem összehasonlító jelleggel. Történeti távlatban csak néhány évtizedre tekintek vissza, mivel korábban nem születtek a témát érintően olyan jogszabályok, amelyek egybevetése a hatályos joganyaggal tanulságokkal szolgálhatna.

2. Adatvédelmi szabályok a büntetőeljárásban

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 1995. február 15. napjától 2003. június 30. napjáig hatályos 119/A. §-a meglehetősen szűkszavúan rendelkezett a személyes adatok kezeléséről, amikor kimondta, hogy azokat a hatóság a büntetőeljárás lefolytatása érdekében, a törvényben meghatározottak szerint kezeli, valamint a büntetőeljárásban részt vevő személyes adatait jegyzőkönyvben kell rögzíteni, a büntetőeljárás céljához szükséges mértékben. A büntetőeljárás során rögzített személyes adatok utóbb nem voltak törölhetőek. Ezen túlmenően a büntetőeljárási törvény több helyen is utalt adatkezeléssel összefüggő szabályokra, pl. a megkeresések esetén.

A 118. § (3) bekezdése⁴ akként rendelkezett, hogy amennyiben a megkeresés személyes adatok közlésére irányult, az csak olyan és annyi személyes adatra vonatkozhatott, amely a megkeresés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges volt, továbbá meg kellett jelölni az adatkezelés pontos célját és a kért adatok körét is. A (4) bekezdés szerint, ha a megkeresés eredményeként olyan személyes adat jutott a megkereső tudomására, amely a megkeresés céljával nem függött össze, abban az esetben az adatot törölni kellett.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.) adatkezelési klauzulája a 2003. július 1. napjától hatályos 63. § (1) bekezdése volt, amely kimondta, hogy a bíróság, az ügyész, a nyomozó hatóság, a szakértő, valamint a bíróság vagy az ügyész által megkeresett hatóság jogosult a büntetőeljárásban részt vevő személyek személyes adatainak megismerésére, valamint kezelésére, de kizárólag célhoz kötötten, a törvényben meghatározott feladatainak teljesítése érdekében. A régi Be. akként rendelkezett továbbá, hogy „a büntetőeljárásban részt vevő személy személyes adatait a szükséges mértékig kell jegyzőkönyvben rögzíteni”⁵, a már rögzített személyes adatok főszabály szerint nem voltak törölhetőek (csak a törvényben meghatározott esetben),⁶ valamint azokat statisztikai célokra felhasználhatták, de kizárólag személyazonosításra alkalmatlan módon. Ez utóbbi rendelkezés azonban csak 2008. január 1. napján lépett hatályba.⁷

4 1999. március 1. napjától 2003. június 30. napjáig hatályos normaszöveg alapján

5 Régi Be. 63. § (2) bekezdés 2003. július 1. napjától 2018. június 30. napjáig hatályos normaszövege alapján

6 Régi Be. 63. § (3) bekezdés 2003. július 1. napjától 2018. június 30. napjáig hatályos normaszövege alapján

7 Régi Be. 63. § (4) bekezdés 2008. január 1. napjától 2018. június 30. napjáig hatályos normaszövege alapján

A régi Be. hatálya alatt a Legfelsőbb Bíróság (később a Kúria) több eseti döntésében is foglalkozott a személyes adatok védelmével, valamint törlésével. A Kúria a Pfv.20.491/2014/15. számú ítéletében arra az álláspontra helyezkedett, hogy „a Be. 63. § (3) bekezdésében rögzített személyes adat a büntetőeljárás vonatkozásában az Avtv. 2. § 3. pontja szerinti bűnügyi személyes adatnak minősül.” Az Avtv. 2. § 3. pontja akként rendelkezett, hogy bűnügyi személyes adat „a büntetőeljárás során vagy azt megelőzően a bűncselekménnyel vagy a büntetőeljárással összefüggésben, a büntetőeljárás lefolytatására, illetőleg a bűncselekmények felderítésére jogosult szerveknél, továbbá a büntetés-végrehajtás szervezeténél keletkezett, az érintettel kapcsolatba hozható, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adat.”⁸

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) adatkezelési klauzulája a 97. § (1) bekezdése, amely kimondja, hogy „a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a büntetőeljárás lefolytatása céljából megismerheti és kezelheti mindazon személyes adatot, amely az e törvényben meghatározott feladatainak ellátásához szükséges.”⁹ Kiemelem, hogy a Be. külön fejezetet (XV. fejezet) szentel a büntetőeljárásban kezelt adatok védelmének (ezen belül pedig külön cím a személyes adatok zárt kezelése), így kijelenthetjük, hogy az adatvédelem fontosságát a jogalkotó a büntetőügyek esetében is felismerte, jóval bővebben szabályozva ezt a kérdést, mint a korábbi büntetőeljárás kódexekben.

A büntetőeljárásban részt vevő személyek a Be. rendelkezései alapján megismert személyes adatot főszabály szerint kizárólag a törvény szerinti jogaik gyakorlásához vagy kötelezettségeik teljesítéséhez szükséges ideig és mértékben kezelhetik. Ettől eltérő szabályt az érintett adatkörre vonatkozó jogszabály állapíthat meg¹⁰ (ebben a körben az Info tv. jöhetne szóba elsősorban), ám „a megismert adatok büntetőeljáráson kívüli kezelése (így különösen továbbítása, híresztelése, nyilvánosságra hozatala) ... lényegében kizárt.”¹¹

A Kúria bűnügyi személyes adatokkal kapcsolatos álláspontját követve, véleményem szerint továbbra is helytálló azon állítás, hogy a büntetőeljárás során keletkezett személyes adat bűnügyi személyes adatnak minősül, azonban annak fogalmát már nem az Avtv., hanem az Info tv. 3. § 4. pontja határozza meg, az Avtv.-vel megegyezően. A bűnügyi személyes adat a különleges adatok közé tartozik, amelynek kezelésére a Be. 97. §-a – mint általános felhatalmazás – teremt jogalapot a büntetőeljárást lefolytató szervek számára.¹²

8 A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Avtv.) 2011. december 31. napjáig hatályos normaszövege szerint

9 Be. 2022. március 1. napjától 2022. október 31. napjáig hatályos normaszövege alapján

10 Be. 2022. március 1. napjától 2022. október 31. napjáig hatályos 98. § (3) bekezdése alapján

11 Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter, Wolters Kluwer Jogtár, a Be. 98. §-ához fűzött komment 3. pontjának 2022. augusztus 26. napján hatályos szövege

12 U.o.

3. Az adatvédelem és a tanúvédelem összefonódása

Dr. Pálvölgyi Ákos szavaival élve, a gyakorlatban „nem a hatóság adatkezelése, illetőleg az adatoknak a hatóság által való megismerésének lehetősége jelent elsősorban problémát, hanem az a körülmény, hogy a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően legalább iratismertetéskor az eljárásban érintett más személy is megismerheti a személyes adatok ezen körét.”¹³ Az a tény, hogy adott esetben „a személyes adatok is kilépnek a hatósági adatkezelési körből”¹⁴, nemcsak a terhelt esetében lehet aggályos – például egy nagy sajtóvisszhangot kapott ügy esetén -, akit megillet az ártatlanság védelme, hanem az eljárás egyéb résztvevőinek (elsősorban a tanúk) jogait is csorbíthatja, de akár veszélyeztetheti életüket, testi épségüket is, azáltal, hogy személyes adataik a terhelt vagy terheltek előtt ismertté válnak. Ezen a ponton fonódik össze a személyes adatok védelméhez való jog a tanúvédelemmel.

Ahogy dr. Kemény Gábor fogalmaz, „a bűncselekmények mind mennyiségükben, mind minőségükben megváltoztak, átalakultak, gyakran a csekélyebb bűncselekmények hátterében is olyan csoportok, érdekek húzódnak meg, melyek veszélyt jelentenek a bűncselekménnyel kapcsolatba kerülő személyre, vagy esetleg családtagjaikra.”¹⁵

Az adatvédelmi szabályok kivételnek a tanúvédelemre is, segítve annak hatékony működését. A tanúvédelem célja elsősorban a tanút fenyegető veszély lehető legalacsonyabb szintre szorítása. A védelemnek többféle formáját különböztethetjük meg, így ide tartoznak az anyagi jogi eszközök (vagyis a tanú befolyásolásának büntetőjogi tilalma), a fizikai védelem, az anonimitás, valamint a távmeghallgatás lehetősége is.¹⁶

4. A tanú személyi adatainak zártan kezelése

4.1. Történeti előzmények

A büntetőeljárás során leggyakrabban alkalmazott tanúvédelmi eszköz a tanú személyi adatainak zártan kezelése. Az Alkotmánybíróság 104/2010. (VI. 10.) AB határozatában kifejtette, „hogy a személyes adatok védelméhez való jognak megfelelően a büntetőeljárásban a tanú információs önrendelkezési joga körébe tartozik, hogy személyes adatainak zárt kezelését kérje. Nincs olyan alkotmányos indok vagy cél, amely miatt a nyomozó hatóságot, az ügyészt, valamint a bíróságot fel kell arra jogosítani, hogy a kérelmet megtagadja. E szabály alól kivétel, ha a tanú személyi adatai a büntetőeljárásban részt vevők előtt már egyébként is ismertek és emiatt a személyi adatok zárt kezeléséhez fűződő érdek

13 DR. PÁLVÖLGYI Ákos: A hírérték margóján: személyhez fűződő jogok védelméhez való jog a büntetőeljárásban különös tekintettel a személyes adatok védelmére, in: Büntetőjogi Szemle, 2014/3. szám, 44. oldal

14 U.o.

15 DR. KEMÉNY Gábor: Büntető eljárásjogunk tanúvédelemmel kapcsolatos módosításai, a bennük rejlő lehetőségek tükrében, in: Belügyi Szemle 48 (10), 2000, 85. oldal

16 KISS Anna: A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai a büntetőeljárásban, in: Kriminológiai Tanulmányok, 55. évf. (2018), interneten: <https://jog.tk.hu/uploads/files/KissAnna.pdf> (letöltés ideje: 2022. augusztus 25.), 54. oldal

már nem érvényesíthető: ebben az esetben a kérelmet el kell utasítani. Az említett AB határozat további következménye, hogy a megsemmisített rendelkezés¹⁷ helyébe lépő törvényszöveg már nem tesz különbséget a név és egyéb adatok között, azokat egységesen kezeli.¹⁸

A zárt adatkezeléshez való jog jelentősége tehát vitathatatlan, története azonban nem túl hosszú időre nyúlik vissza. A tanú személyi adatainak zártan kezelését az 1994. évi XCII. törvény 3. §-a tette lehetővé, amellyel letette „a tanúvédelem intézményének első építőköveit.”¹⁹ „A büntetőeljárás rendes szabályai szerint a tanú az esetek többségében a kihallgatása kezdetén köteles a Be. 85. § (2) bekezdésben írt személyi adatait az eljáró hatóságok tudomására hozni. A jegyzőkönyvben rögzített, vagy a tárgyaláson elhangzó személyi adatok nyilvánosságra kerülésével fennáll annak a veszélye, hogy a tanút a valamás megtételében befolyásolják, illetve megfélemlítsék. A tanú személyi adatainak zártan kezelésével a tanú biztonságban érezheti magát, mivel legfontosabb személyi adatai, elsősorban lakcíme nem kerül nyilvánosságra, így a kihallgatása előtti vagy utáni zaklatások, atrocitások elkerülhetőek.”²⁰

A zárt adatkezelés szabályozásának történetét tételelesen áttekintve, az 1994. évi XCII. törvény 3. §-a a Be. 63. §-át további két bekezdéssel egészítette ki. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 63. § (5) bekezdése ezt követően akként rendelkezett, hogy „a hatóság a tanú kérelmére vagy hivatalból elrendelheti, hogy a tanúnak az (1) bekezdésben írt személyi adatait – a nevének kívül – az ügy iratainál elkülönítve, zártan kezeljék. Ebben az esetben az ügy egyéb irataiban a tanú zártan kezelt adatait csak a hatóságnak az ügyben eljáró tagja tekintheti meg.” A (6) bekezdés értelmében, „ha a hatóság elrendeli a tanú személyi adatainak zártan történő kezelését, a hatóság a kihallgatás kezdetén a tanú személyazonosságát az azonosításra alkalmas iratok megtekintésével állapítja meg.” A módosítás a gyakorlatban nagyon kedvező fogadtatásra talált, amit például Györe István véleménye is tükröz, amely szerint „ez a szabályozás a magyar büntetőeljárás-jog történetében példa nélküli, „a tanúvédelem” intézményének kezdeti lépéseként értékelhető.”²¹

A régi Be. 2003. július 1. napjától hatályos 96. § (1) bekezdése szintén lehetővé tette a zárt adatkezelést, amely a tanú, illetve az érdekében eljáró ügyvéd kérelmére vagy hivatalból volt elrendelhető. A tanú nevének kívül a 85. § (2) bekezdésében felsorolt adatait – születési idejét és helyét, anyja nevét, lakóhelyének és tartózkodási helyének címét, foglalkozását, személyazonosító okmányának számát – ebben az esetben az iratok között

17 A régi Be. 96. (1) bekezdése, amelyet az Alkotmánybíróság 2010. december 31. napjával semmisített meg.

18 MARTON Melitta: A tanúvédelem büntető eljárásjogi eszközrendszere Magyarországon, in: Diskurzus 5. évf. 2. sz., 2015, interneten: http://epa.oszk.hu/02200/02234/00011/pdf/EPA02234_Diskurzus_2015_2.pdf (letöltés ideje: 2022. augusztus 5.), 14. oldal

19 BÓDOR Tibor / CSAK Zsolt / MÁZINÉ Szepesi Erzsébet / SOMOGYI Gábor / SZOKOLAI Gábor / VARGA Zoltán: Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez, Wolters Kluwer Jogtár, a régi Be. 96. §-ához fűzött komment 1. pontjának 2016. január 1. napjától hatályos szövege

20 U.o.

21 DR. GYÖRE István: A tanú személyes adatai zárt kezelésének egyes problémái a magyar büntetőeljárásban, in: Belügyi Szemle 1995. 12. szám, 26. oldal

elkülönítve kellett kezelni, és a büntetőeljárásban részt vevő személyeknek csak olyan másolat volt kiadható, amely nem tartalmazta a tanú zártan kezelt adatait.

A régi Be. 2014. január 1. napjától 2018. június 30. napjáig hatályos 96. § (1) bekezdése kimondta, hogy „a bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság hivatalból elrendelheti, illetve a tanú vagy az érdekében eljáró ügyvéd kérelmére elrendeli, hogy a tanú személyi adatait [85. § (2) bekezdés], kivéve azokat az adatait, amelyek zártan kezelését nem kéri, az iratok között elkülönítve, zártan kezeljék. Ezekben az esetekben a tanú zártan kezelt adatait csak az ügyben eljáró bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tekintheti meg.”

A régi Be. 2003. július 1. napjától 2018. június 30. napjáig hatályos 96. § (2) bekezdése értelmében „ha a tanú személyi adatainak zárt kezelését rendelték el, ettől kezdve a) az eljárást folytató bíróság, ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság biztosítja, hogy a tanú zártan kezelt adatai az eljárás egyéb adataiból ne váljanak megismerhetővé, b) a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a tanú személyazonosságát az azonosításra alkalmas iratok megtekintésével állapítja meg, c) a személyi adatok zártan kezelésének megszüntetésére csak a tanú beleegyezésével kerülhet sor.”

A 2003. július 1. napjától 2018. június 30. napjáig hatályos 96. § (3) bekezdése a zárt adatkezelés esetén kiadható iratmásolatról rendelkezik, amelynek értelmében „a tanú személyi adatai zárt kezelésének elrendelésétől kezdve a büntetőeljárásban részt vevőknek a tanú személyi adatait tartalmazó iratról olyan másolat adható, amely a tanú személyi adatait nem tartalmazza.”

Adatvédelmi szempontból mindez azért fontos, mert a régi Be. alkalmazóságának idején hatályos Avtv. 2. § 1. pontja szerint minősülő személyi adatok mind a tanú neve, mind pedig egyéb személyes adatai. Eszerint ugyanis személyes adat „a meghatározott természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés.”²² Németh Imre álláspontjával egyetértve, „a büntetőeljárásban a tanú tehát adatvédelmi szempontból érintettnek minősül, neve és egyéb személyes adatai kezeléséhez pedig az eljáró bíróságnak, ügyésznek, illetve nyomozó hatóságnak megfelelő joggal kell rendelkeznie.”²³ Ezt a jogalapot az Avtv. 3. §-a határozta meg, amely szerint „személyes adat akkor kezelhető, ha a) ahhoz az érintett hozzájárul, vagy b) azt törvény vagy – törvény felhatalmazása alapján, az abban meghatározott körben – helyi önkormányzat rendelete elrendeli”,²⁴ továbbá „személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak. Csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen,

22 Avtv. 2011. december 31. napjáig hatályos normaszövege alapján

23 NÉMETH Imre: A tanú nevének és személyes adatainak zárt kezelése a gyakorlatban, és az ezzel kapcsolatos kérdések, in: *Fiatalkorok tanulmányai* 1. kötet, Győr, 2003, 142. oldal

24 Avtv. 2011. december 31. napjáig hatályos normaszövege

a cél elérésére alkalmas, csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig. Vagyis a tanú személyes adatait csak a fenti feltételekkel és célból... lehet kezelni.”²⁵

Az Avtv. tehát már a régi Be. hatálya alatt is elég szigorúan meghatározta az adatkezelés feltételeit, amelyeknek a büntetőeljárás során eljáró bíróságnak, ügyésznek, illetve nyomozó hatóságnak is meg kellett felelnie, abban az esetben is, ha egyébként zárt adatkezelésre egyáltalán nem került sor. Zárt adatkezelés elrendelése esetén mindezek mellett még a régi Be. fentebb idézett rendelkezéseit is alkalmazni kellett, hiszen csak így valósulhatott meg ezen jogintézmény célja, amely nem más, minthogy a tanú zártan kezelt adatait illetéktelen személyek (többek között az eljárás egyéb résztvevői) ne ismerhessék meg.

4.2. A hatályos szabályozás

Az Európai Unió adatvédelmi reformjának részeként, 2018 májusában lépett hatályba az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/680 irányelve (2016. április 27.) a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről (Bűnügyi Adatvédelmi Irányelv, a továbbiakban: LED), amelynek szabályait Magyarországon az Info tv. ültette át. Gáti Balázs megfogalmazásában, „az irányelv védi a polgárok adatvédelemhez való alapvető jogát, amikor a bűnüldöző hatóságok személyes adatokat használnak fel. Így biztosítja az áldozatok, a tanúk és a gyanúsított bűnözők személyes adatainak megfelelő védelmét, és elősegíti a határokon átnyúló együttműködést a bűnözés és a terrorizmus elleni küzdelemben.”²⁶ Az irányelv „garantálja az egyének személyes adataik védelméhez való jogát, a közbiztonság magas szintjét kívánja biztosítani.”²⁷

Az Info tv. jelenleg is hatályos 2. § (3) bekezdése alapján a személyes adatok bűnüldözési célú kezelésére e törvényt kell alkalmazni. Így jelenleg az Info tv.-ben kell keresnünk a személyes adat büntetőeljárás szempontból releváns fogalmát is, melyet korábban az Avtv. tartalmazott. Az Info tv. 3. § 2. pontja alapján személyes adat „az érintettre vonatkozó bármely információ”, érintett pedig a 3. § 1. pontja értelmében „bármely információ alapján azonosított vagy azonosítható természetes személy.” Az Info tv. 5. § (1) bekezdése alapján „személyes adat akkor kezelhető, ha a) azt törvény vagy – törvény felhatalmazása alapján, az abban meghatározott körben, különleges adatnak vagy bűnügyi személyes adatnak nem minősülő adat esetén – helyi önkormányzat rendelete közérdeken alapuló célból elrendeli, b) az a) pontban meghatározottak hiányában az az

25 NÉMETH Imre i.m. 142. oldal

26 GÁTI Balázs: Az adatvédelmi szabályozás aktuális tendenciái a büntető igazságszolgáltatás területén, in: Konferenciakötet: a pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett konferencia előadásai, Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, 2022, 46. oldal

27 U.o.

adatkezelő törvényben meghatározott feladatainak ellátásához feltétlenül szükséges és az érintett a személyes adatok kezeléséhez kifejezetten hozzájárult, c) az a) pontban meghatározottak hiányában az az érintett vagy más személy létfontosságú érdekeinek védelméhez, valamint a személyek életét, testi épségét vagy javait fenyegető közvetlen veszély elhárításához vagy megelőzéséhez szükséges és azzal arányos, vagy d) az a) pontban meghatározottak hiányában a személyes adatot az érintett kifejezetten nyilvánosságra hozta és az az adatkezelés céljának megvalósulásához szükséges és azzal arányos.” A büntetőeljárás során az előbb felsoroltak közül az Info tv. 5. § (1) bekezdés a) pontja, különleges adatok esetén az 5. § (2) bekezdés b) pontja az adatkezelés jogalapja, amely szerint „különleges adat akkor kezelhető, ha az törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés végrehajtásához feltétlenül szükséges és azzal arányos, vagy azt az Alaptörvényben biztosított alapvető jog érvényesítése, továbbá a nemzetbiztonság, a bűncselekmények megelőzése, felderítése vagy üldözése érdekében vagy honvédelmi érdekből törvény elrendeli.” Az Info tv. 5. § (4) bekezdése kimondja továbbá, hogy „kizárólag állami vagy önkormányzati szerv kezelheti az állam bűncselekmények megelőzésére, felderítésére és üldözésére irányuló, valamint közigazgatási és igazságszolgáltatási feladatainak ellátása céljából kezelt bűnügyi személyes adatokat.”

Az Avtv. szabályozási rendszeréhez képest nem változott tehát az a szemléletmód, amely szerint állami szervek is kizárólag megfelelő jogalap és cél megléte esetén kezelhetnek személyes adatot, így ez a szabály alkalmazandó zárt adatkezelés elrendelése esetén is.

A zárt adatkezelés jelenlegi szabályozása jóval tágabb, mint a 2018. június 30-ig hatályos büntetőeljárás kódexben volt. „Az Alkotmánybíróság több határozatában korábbi döntésére hivatkozva legutóbb a 166/2011. (XII. 20.) AB határozatában tette egyértelművé, hogy a büntetőeljárásban a tanú személyes adatainak zárt kezelésével kapcsolatos nyilatkozata az információs önrendelkezési joga körébe tartozik, és nincs olyan alkotmányos indok vagy cél, amelynek mérlegelésével e rendelkezés teljesítése megtagadható lenne. A Be. a személyes adatok zárt kezelését ennek megfelelően az 1998-as Be. tanúvédelmi intézkedéséhez képest új alapokra helyezte, és arról nem a különleges bánásmód intézményrendszerében, hanem az adatkezelési szabályok keretében rendelkezik. Az információs önrendelkezési jog a terhelt és a védőn kívül a büntetőeljárásban részt vevő valamennyi személyre kiterjed. Ennek megfelelően nem csupán tanúk, de akár lefoglalással, kutatással érintettek, eljárás cselekmény helyszínén tartózkodásra, közreműködésre kötelezettek, szakértők, valamint ezek segítői is indítványozhatják a zárt kezelést. A segítők büntetőeljárás feladata alapvetően járulékos, azonban a személyes adatok zárt kezelése intézményének önálló alanyai.”²⁸

A Be. jelenleg is hatályos 99. § (1) bekezdése szerint „a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság indítványra elrendeli, hogy a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb

28 Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Pólt Péter, Wolters Kluwer Jogtár, a Be. 99. §-ához fűzött komment 1. pontjának 2022. augusztus 22. napján hatályos szövege

érdekelt vagy ezek segítőjének a nevét, születési nevét, születési helyét és idejét, anyja nevét, állampolgárságát, személyazonosító okmányának számát, lakcímét, értesítési címét, tényleges tartózkodási helyét, kézbesítési címét, illetve elektronikus elérhetőségét zártan kezeljék (a továbbiakban: zárt adatkezelés).²⁹ A zártan kezelhető adatok körének felsorolása a Be.-ben taxatív jellegű. Az indítványt előterjesztheti a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt vagy ezek segítője is. A különleges bánásmódot igénylő személy (tanú vagy sértett) védelme érdekében a zárt adatkezelés hivatalból is elrendelhető, azonban más személy érdekeinek védelme érdekében arra ilyen formában nem kerülhet sor.³⁰

A zártan kezelt személyes adatot kizárólag az ügyben eljáró bíróság, ügyészség, illetve nyomozó hatóság kezelheti, valamint az érintett hozzájárulása nélkül csak az ügyben eljáró ezen szervek, az áldozatsegítéssel összefüggő feladatok ellátása érdekében az áldozatsegítő szolgálat, továbbá a közvetítői eljárás lefolytatása céljából a pártfogó felügyelői szolgálat részére lehet azt továbbítani, de csak az ezen feladatok ellátásához elengedhetetlenül szükséges mértékben. Az ügyben eljáró bíróságnak, ügyészségnek, nyomozó hatóságnak biztosítani kell, hogy a személyes adat ne váljon megismerhetővé az eljárás egyéb irataiból sem.³¹ „A zárt adatkezelés elrendelését követően az eljáró bíróság, ügyészség és nyomozó hatóság a) a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt zártan kezelt személyes adatait tartalmazó ügyiratot, illetve bizonyítási eszközt zártan kezeli, b) a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt személyazonosságát az azonosításra alkalmas iratok megtekintésével állapítja meg, illetve c) a zárt adatkezelést – egyes személyes adatok vonatkozásában is – csak a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt beleegyezésével szüntetheti meg.”³² A Be. kimondja továbbá, hogy az ügyirat zárt adatkezeléssel nem érintett részének megismerhetőségét biztosítani kell az általános szabályok alkalmazásával, „így különösen az ügyiratról készült olyan kivonattal, amely a zártan kezelt személyes adatokat nem tartalmazza.”³³

A zárt adatkezelés kizárólag az érintett hozzájárulásával szüntethető meg, akár indítványra, akár kérelemre került sor annak elrendelésére.³⁴

4.3. A régi és új Be. összehasonlítása a zárt adatkezelés tekintetében

A régi és a jelenleg hatályos Be. közötti különbségek a zárt adatkezelés tekintetében az alábbiakban foglalhatók össze:

- a régi Be. kizárólag a tanúvédelem eszközeként kezelte a zárt adatkezelést, a tanúvallomással összefüggésben, „A bizonyítás” című VII. Fejezetben szabályozta, ezzel szemben a Be. egységes szabályozási körben rendezi a kérdést (az adatkezelé-

²⁹ Be. 2022. augusztus 29. napján hatályos normaszövege

³⁰ Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter, Wolters Kluwer Jogtár, a Be. 99. §-ához fűzött komment 1. pontjának 2022. augusztus 22. napján hatályos szövege alapján

³¹ Be. 99. § (5)-(6) bekezdés, 2022. március 1. napjától 2022. október 31. napjáig hatályos normaszöveg alapján

³² Be. 99. § (7) bekezdés, 2022. március 1. napjától 2022. október 31. napjáig hatályos normaszöveg alapján

³³ Be. 99. § (8) bekezdés, 2022. március 1. napjától 2022. október 31. napjáig hatályos normaszöveg alapján

³⁴ Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter, Wolters Kluwer Jogtár, a Be. 99. §-ához fűzött komment 1. pontjának 2022. augusztus 22. napján hatályos szövege alapján

si szabályok keretében), és nem csupán védelmi eszköznek tekinti, hiszen az információs önrendelkezési jog nem kizárólag a tanú vonatkozásában érvényesülhet, így a zárt adatkezelés elrendelését sem csak ő indítványozhatja;³⁵

- a régi Be. szabályai szerint a hatóság a tanú kérelmére rendelhetette el a zárt adatkezelést, a Be. ezzel szemben lehetővé teszi a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt (ideértve a tanút is) vagy ezek segítőjének indítványára is azt;
- a régi és az új szabályok szerint is elrendelhető hivatalból, a Be. külön kiemeli, hogy erre különleges bánásmód alkalmazása esetén kerülhet sor;
- a zártan kezelhető adatok körének felsorolása a Be.-ben taxatív jellegű, a régi Be. visszautalt a 85. § (2) bekezdésben felsorolt adatokra;
- a régi Be. 2010. december 31. napjáig a tanú nevének zártan kezelését csak kivételesen indokolt esetben tette lehetővé. Ezt követően azonban már nem tett különbséget név és egyéb adatok között, ahogyan a hatályos Be. alapján is lehetőség van a tanú nevének zártan kezelésére is.

4.4 Az ügyiratok zárt kezelése

A Be. 2018. július 1. napjától bevezette az ügyiratok zárt kezelésének szabályait is, azonban azt a zárt adatkezelés fogalmától el kell határolnunk. Utóbbi ugyanis „egy ügyviteli, ügyiratkezelési kérdés. Az ügyiratok zárt kezelésének közvetlen következménye, hogy az ilyen módon kezelt ügyiratok megismerése korlátozott, az lényegében csak az ügyben eljáró szervek számára biztosított.”³⁶ Ilyen szabályt tartalmaz a Be. például a kirekesztett bizonyítékkal, a különös bánásmód megállapításával, valamint a különösen védett tanúval összefüggésben.³⁷

A Be. 102. § (1) bekezdése kimondja, hogy a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság az ügyiratok között elkülönítve, zártan kezeli a Be.-ben meghatározott ügyiratokat. „A különleges bánásmód körében az érintett kímélete, illetve védelme érdekében több rendelkezés biztosítja az ügyiratok zárt kezelésének kötelező, egyes esetekben választható elrendelését. Ez a jogintézmény biztosítja továbbá a zártan kezelt személyes adatok védelmét, a leplezett eszközök alkalmazásának bizalmasságát.”³⁸

4.5. Zárt adatkezelés a vádemelés előtt

A büntetőeljárás vádemelés előtti szakaszára – így a nyomozati szakaszra is – alapvetően a Be. szabályai alkalmazandók, a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól azonban a 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Nyer.)³⁹ rendelkezik, így érdemes megvizsgálni, milyen adatvédelmi rendelkezéseket tartalmaz ez a jogszabály.

35 Dr. Miskolczi Barna, Dr. Karner Zsanett, Dr. Vida József: A büntetőeljárás (1998-2017) – jogszabálytükör, Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 108. oldal

36 Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter, Wolters Kluwer Jogtár, a Be. 102. §-ához fűzött komment 1. pontjának 2022. augusztus 26. napján hatályos szövege

37 Be. 102. §-ához fűzött indokolás, Wolters Kluwer Jogtár

38 Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter, Wolters Kluwer Jogtár, a Be. 102. §-ához fűzött komment 2. pontjának 2022. augusztus 26. napján hatályos szövege

39 2022. szeptember 15. napján hatályos normaszöveg alapján

Főszabály szerint az eljárási cselekményen jelen lévő, büntetőeljárásban részt vevő személy személyes adatait személyazonosságának megállapításához, valamint későbbi elérhetőségének biztosításához szükséges mértékben kell a jegyzőkönyvben rögzíteni. Ettől eltérő szabályt csak törvény állapíthat meg. Amennyiben a büntetőeljárásban részt vevő személy elektronikus elérhetőségét hozzájárulásával rögzítik, és személyes adatainak zárt kezelését kéri a büntetőeljárásban, abban az esetben elektronikus elérhetőségét is zártan kell kezelni.⁴⁰

A Nyer. 42. § (1) bekezdése alapján a büntetőeljárásban részt vevő személyt az első kapcsolatba kerüléskor, de legkésőbb az őt érintő eljárási cselekmény megkezdésekor közérthetően tájékoztatni kell jogairól, amelynek a 42. § (3) bekezdés b) pontja értelmében ki kell terjednie a személyes adatok zárt kezelésének lehetőségére is, valamint ugyanezen szakasz h) pontja alapján arra is, hogy az eljárási cselekmény során megismert adatok, valamint az eljárási cselekményen tapasztaltak személyes adatnak, illetve védett adatnak minősülnek, ezért azok kezelése csak jogszabályban meghatározottak szerint történhet.

A Nyer. 63. § (1) bekezdés c) pontja alapján a szakértőt kirendelő határozatnak tartalmaznia kell annak megjelölését is, ha a szakértői vizsgálattal érintett személy zárt adatkezelést kért, valamint fel kell hívni a szakértőt, hogy a személyes adatok zárt kezelését köteles biztosítani eljárása során, a lehetséges módon.

A nyomozás során lefolytatott bizonyítási cselekményeken szükségessé válhat érdektelen kívülálló személyek igénybevétele is. A Nyer. 71. § (3) bekezdés b) pontja és (4) bekezdése alapján a kívülálló személyt közreműködését megelőzően tájékoztatni kell többek között a büntetőeljárásban részt vevő személyeknél leírtakról, azzal, hogy ő is kérhet zárt adatkezelést, így a Be.-hez képest a Nyer. ezzel tovább bővíti a zárt adatkezeléssel érintett személyek körét.

Az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás⁴¹ is tartalmaz adatvédelemmel kapcsolatos rendelkezéseket. Az utasítás 10. §-a szerint az ügyészségnek eljárása során biztosítania kell az adatvédelemre, valamint a minősített adat védelmére vonatkozó szabályok megtartását.

A 15. § külön rendelkezik arról, hogy a sértett, a vagyoni érdekelt, az egyéb érdekelt és a segítők személyi adatai zárt kezelésének elrendelése esetén a vallomásukat, valamint zártan kezelendő személyi adataikat tartalmazó jegyzőkönyvet zártan kell kezelni.

Az 57. § (1) bekezdés b) és c) pontja alapján kiemelem, hogy a vádirat is tartalmaz személyes adatokat, méghozzá a terhelt Be. 184. § (2) bekezdés a)-f) pontjában felsorolt személyi adatait – azzal, hogy szükség esetén a 184. § (2) bekezdés g) pontja szerinti személyes adatok is megjelölhetők -, valamint azokat a személyes adatokat és körülményeket, amelyek az ügy megítélése szempontjából jelentősek (pl. korábbi büntetések).

40 Nyer. 5. § (2) bekezdés 2022. szeptember 15. napján hatályos normaszövege alapján

41 2022. szeptember 15. napján hatályos normaszöveg

4.6. A zárt adatkezelés ügyviteli szabályai

A zárt adatkezelés jelenleg hatályos szabályainak ismertetése után érdemes kitérni az ügyviteli rendelkezésekre is, hiszen nem kizárólag eljárásjogi kérdésekről beszélünk.

Az ügyészi szervezet iratkezelési szabályzatáról szóló 26/2018. (XII. 28.) LÜ utasítás említés szintjén tartalmaz adatvédelemmel kapcsolatos szabályokat, így az elektronikus iktatási sajátosságokról szóló 25. § (2) bekezdésében, valamint a selejtezéssel összefüggésben utal arra, hogy a vonatkozó adatvédelmi szabályokat be kell tartani, a zárt adatkezeléssel kapcsolatos teendőkről azonban nem rendelkezik.⁴²

A rendőrségi szervek vonatkozásában alkalmazandó, az Iratkezelési Szabályzatról szóló 40/2017. (XII. 29.) ORFK utasítás⁴³ II. fejezet 8. pontja úgy rendelkezik, hogy az elektronikus ügyintézés, valamint az iratkezelés során úgy kell eljárni, hogy az iratok tartalmát kizárólag az arra jogosult ismerhesse meg, biztosítva ezáltal az iratokban szereplő személyes adatok védelmét. A XVI. Fejezet 350. pontja előírja, hogy a folyamatban lévő iratokat munkaidőn kívül lemezzekrényben vagy zárható irodai bútorban kell tárolni, függetlenül attól, hogy személyes adatot tartalmaznak-e, a 354. pont szerint pedig a tárolt iratok védelme érdekében a felügyelet nélkül hagyott helyiségek nyílászáróit munkaidő alatt is be kell zárni. A zárt adatkezelésről ugyan ez az utasítás sem rendelkezik, azonban szigorúbb iratkezelési szabályokat határoz meg, mint az ügyészi szervezetre vonatkozó utasítás.

A bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet (a továbbiakban: BÜsz.) VI. fejezete tartalmazza a zárt adatkezeléssel és egyes védelmi intézkedésekkel érintett személyekre vonatkozó ügyviteli szabályokat. A BÜsz. 41. § (1) bekezdése alapján „a tanú, valamint a büntetőügyben részt vevő sértett, vagyoni érdekelt és egyéb érdekelt vagy ezek segítőtje törvény alapján zártan kezelendő adatait, valamint a zárt adatot tartalmazó iratot az iratborítóban lévő iratok között személyenként elkülönített, zárt, lepecsételt és a bírósági körbélyegző lenyomatával ellátott borítékban kell elhelyezni. Az iratborítón, a zárt adatot tartalmazó borítékon és a lajstromban fel kell tüntetni a zárt adatkezelés tényét.” A (2) bekezdés értelmében, „a zárt adatot tartalmazó iratról olyan másolatot kell készíteni és az iratok között elhelyezni, amely nem tartalmazza a zárt adatot. A zárt adat megismerésére nem jogosult személy részére felvilágosítás céljára (8-12. §) ezt a másolatot kell felhasználni; az iratbetekintés során a zárt adatot tartalmazó borítékot az iratok közül ki kell emelni.” A zárt adatot tartalmazó boríték felnyitására kizárólag a bíró, a jogorvoslati kérelmet elbíráló bíró vagy a bírói utasítást teljesítő személy jogosult, és csak abban az esetben, ha „az adat megismerése eljárási cselekmény foganatosításához szükséges.” Ekkor a felnyitás tényét, okát és időpontját fel kell jegyezni a zárt adatot tartalmazó borítékra, majd a továbbiakban az (1) bekezdésnek megfelelően kell eljárni.

Fontos garanciális szabályt tartalmaz a BÜsz. 5. § (2a) bekezdése, amely kimondja, hogy elektronikus eljárásban a zártan kezelendő személyes adatokat papír alapon vagy

42 2022. szeptember 15. napján hatályos normaszöveg

43 2022. szeptember 15. napján hatályos normaszöveg

adathordozón, zárt borítékban kell benyújtani, amelyre a bíróságnak az eljárásban résztvevők figyelmét fel kell hívnia.

A bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról szóló 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás (a továbbiakban: Beisz.) szintén külön szabályozza a zárt adatkezelés során követendő szabályokat papír alapú ügyiratok és elektronikus úton kezelt iratok esetén.

A papír alapú iratokra vonatkozóan lényegében megismétli a Bűsz. fentebb idézett rendelkezéseit, amikor kimondja, hogy a zártan kezelendő iratot zárt, lepecsételt, a bíróság körbélyegző lenyomatával ellátott borítékban kell elhelyezni, az iratborítékban lévő iratok között elkülönítetten.⁴⁴

A zártan kezelendő iratot, valamint az elektronikus úton érkezett, zártan kezelendő küldeményt csak arra jogosult igazságügyi alkalmazott töltheti fel a Dokumentumtárba.⁴⁵ A bíró feladata az, hogy az ún. Ítélezést Támogató Rendszerben (ÍTR) minden iratot megjelöljön, attól függően, hogy azt bárki megtekintheti, vagy csak a perben részt vevő egyes személyek, netán ők sem. Büntetőügyben a bíró ezt követően irodai utasításban rögzíti, ha megtekinthetőséget rendelt el.⁴⁶

Ha elektronikus úton olyan külső irat érkezik a bíróságra, amely zártan kezelendő adatot tartalmaz, abban az esetben az irat benyújtóját fel kell hívni arra, hogy papír alapon nyújtsa be azt.⁴⁷

A Beisz. 29. § (7) bekezdése alapján büntetőügyekben zártan kell kezelni a különleges bánásmód megállapításával, a különösen védett tanúval, a kirekesztett bizonyítékokkal kapcsolatban keletkezett, valamint az olyan iratokat is, amelyekre az arra jogosult hatóságok zárt iratkezelést rendeltek el a leplezett eszközök alkalmazása során. Az adatvédelmi szempontokon túlmenően ez utóbbi rendelkezés a leplezett eszközök alkalmazásának titkosságát hivatott előmozdítani.

Zártan kezelendő irat más hatóságnak vagy bíróságnak kizárólag törvényben meghatározott esetben küldhető meg,⁴⁸ így az ilyen iratok továbbítása más eljáró szervek irányában is erőteljesen korlátozott.

A fenti rendelkezések alapján összefoglalóan elmondhatjuk, hogy „a tanú személyi adatait nem csak zártan, hanem elkülönítve is kell kezelni... mások számára hozzáférhetetlen módon.”⁴⁹ Ez nem jelenti azonban azt, hogy a titkos ügykezelés szabályait kellene alkalmaznunk, ezért ez a legenyhébb tanúvédelmi eszköz jelenleg a magyar büntetőeljárásban.⁵⁰

44 Beisz. 29. § (1) bekezdés, 2022. augusztus 26. napján hatályos normaszöveg alapján

45 Beisz. 29. § (2) bekezdés, 2022. augusztus 26. napján hatályos normaszöveg alapján
46 U.o.

47 Beisz. 29. § (2a) bekezdés, 2022. augusztus 27. napján hatályos normaszöveg alapján

48 Beisz. 29. § (9) bekezdés, 2022. augusztus 27. napján hatályos normaszöveg alapján

49 MARTON Melitta, i.m. 15. oldal

50 U.o.

4.7. A zárt adatkezelés alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai

A zárt adatkezelés gyakorlati megvalósulását illetően több probléma is felmerül. Nyomozati szakban a lezárt borítékot a nyomozati iratok között helyezik el, a tanú többszöri kihallgatása esetén ugyanakkor még az is előfordulhat, hogy nem zárják vagy nem pecsételik le a borítékot. Ha pedig a borítékot esetleg le sem ragasztják, és a bírósági szakban az ügy iratai a vádlotthoz vagy védőjéhez kerülnek az iratok tanulmányozása során, akkor sok esetben csak a saját belátásukon múlik az, hogy megtekintik-e vagy sem az egyébként zártan kezelendő személyes adatokat tartalmazó iratokat. Ez a probléma elkerülhető, ha a vádemelést követően az eljáró bíróság a Bűsz. fentebb idézett rendelkezéseit betartja, a lezárt, lepecsételt borítékot pedig az irattanulmányozás ideje alatt kiemeli az iratok közül.⁵¹

A zárt adatkezeléssel kapcsolatban bírósági szakaszban több további probléma is felmerült. A büntetőeljárások során gyakran előfordult, hogy a zártan kezelendő személyes adatokat hibajavító segítségével tették felismerhetetlenné, ami azonban adott esetben eltávolítható, egyszerűen lekapható volt, így akár az iratbetekintés során a terhelt és a védő is megismerhették a zártan kezelendő adatokat, amennyiben az ilyen adatot tartalmazó iratokat nem emelték ki az iratborítóból.

Szintén gyakori probléma, hogy a zártan kezelendő személyes adatot tartalmazó iratot elhelyezik ugyan külön, zárt és lepecsételt borítékban, azonban azt nem elkülönítetten, hanem pl. a tárgyalási jegyzőkönyvhöz csatolva találjuk meg az ügyiratban, ez azonban szintén nem felel meg az ügyiratkezelési szabályoknak, ráadásul szintén nagy az esély arra, hogy az iratbetekintés során a borítékot arra nem jogosult személy felbontja, ezáltal a zártan kezelendő személyes adatot megismeri. Az, hogy ki és mikor bontotta fel a borítékot, utólag szintén nehezen nyomon követhető kellő körültekintés hiányában.

A zárt adatkezelés elrendelése – noha kérelemre is helye van – sok esetben teljesen felesleges procedúra. Jó példa erre a volt házastársak esete, ahol véleményem szerint csak az aktuális lakó- vagy tartózkodási hely zártan kezelése lenne ténylegesen indokolt, hiszen egyéb személyes adataik (pl. születési hely, idő, anyja neve, születési neve, stb.) egymás előtt már egyébként is ismertek a büntetőeljárás megindulása előtt is.

Szerintem a fenti problémák elsősorban a szabályozás, valamint az igazságügyi alkalmazottak képzésének hiányosságaira vezethetők vissza. Egyrészt, valamennyi kezelőirodán alapvető követelmény az iratkezelési szabályok ismerete, mivel azonban semmiféle szankcióval – akár fegyelmi felelősséggel – nem jár a szabályok megszegése, így kevesebb hangsúlyt fektetnek azok pontos betartására. Ez kiküszöbölhető lenne, ha fegyelmi felelősség megállapításának alapját képezné a zárt adatkezeléssel kapcsolatos szabályszegés, valamint képzésre is szükség lenne az ismeretek elméleti és gyakorlati elsajátítása érdekében. Másrészt, a Be.-ben is olyan módon kellene szabályozni a zárt adatkezelést, hogy feleslegesen ne terjedjen ki automatikusan minden felsorolt személyes adatra, például a felek egymás előtt már ismert adataira.

⁵¹ U.o.

Bíróági titkárként több éve büntetés-végrehajtási ügyekkel, többek között kártalanítási eljárásokkal foglalkozom, amelyek során szintén többször szükségessé vált a zárt adatkezelés elrendelése. Ha tágabb értelemben vesszük, a büntetőeljárást közvetlenül követő, kvázi záró fázisnak tekinthetjük a már kiszabott büntetések végrehajtását, így meggyőződésem szerint helytálló az ezzel kapcsolatos gyakorlati problémák ismertetése is.

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) 75/M. § (1) bekezdése⁵² szerint a kérelem elbírálása során a büntetés-végrehajtási bírónak (a gyakorlatban a büntetés-végrehajtási titkárnak is) hivatalból meg kell vizsgálnia, hogy a fogvatartás alapjául szolgáló büntetőügyben a sértett vagy örököse javára ítélte-e meg a bíróság polgári jogi igényt, vagy annak érvényesítését egyéb törvényes útra utasította-e. Amennyiben igen, tizenöt napos határidő kitűzésével fel kell hívni a sértettet, hogy nyilatkozzon a külön jogszabályban meghatározott azon körülményekről, amelyek a kérelem elbírálásához szükségesek. Ezekről jelenleg a fogvatartott személy esetében a büntetőeljárás lefolytatása, továbbá a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról szóló 9/2018. (VI. 11.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 122. §-a rendelkezik, amely szerint a bv. bíró a felhívásban a sértettet nyilatkoztatja arról is, hogy személyes adatainak zártan kezelését kéri-e.⁵³

Ezen rendelkezés alkalmazása során több gyakorlati probléma is felmerült, amelyek egy része szintén az ismeretek, valamint a szabályozás hiányosságaira vezethető vissza. Tekintve, hogy a Bv. tv. 50. § (6) bekezdése alapján háttérjogszabályként a Be. szabályai alkalmazandók, ezért a zárt adatkezelésre vonatkozó, fentebb ismertetett rendelkezések itt is érvényesek.

Mivel az IM rendelet kötelezővé teszi a bíró számára azt, hogy nyilatkoztassa a sértettet a zárt adatkezelés kérdésében, ezért ezt akkor is meg kell tennie, ha egyébként a tanú személyi adatai (elsősorban neve és lakcíme) már korábban is ismertek voltak az elítélt előtt is, tekintettel arra, hogy azokat tartalmazta az alapul szolgáló bírósági határozat. Ezt a problémát a korábban hatályos szabályozás idején azzal küszöböltük ki, hogy a sértettnek küldött nyilatkozaton azt a kérdést tettük fel, hogy amennyiben korábban sor került személyi adatainak zártan kezelésére, abban az esetben továbbra is kéri-e azt. A jelenleg hatályos IM rendelet azonban egyértelműen a bíró kötelezettségévé teszi, hogy nyilatkoztassa a sértettet ebben a kérdésben is, így az nem kerülhető meg akkor sem, ha az elítélt korábban is ismerte a sértett lakó- illetve tartózkodási helyét. Véleményem szerint a kérdés feltevése olyan formában lenne indokolt, hogy amennyiben a sértett lakcíme az ítélet meghozatalát követően megváltozott, abban az esetben kéri-e személyi adatainak zártan kezelését, mert egyéb esetben teljesen felesleges azt elrendelni.

A zárt adatkezelés gyakorlati alkalmazása büntetés-végrehajtási ügyekben is több problémát okozott. Egyrészt, előfordult, hogy a sértett nevét is zártan kezelték, ez azonban

52 2021. január 1. napjától hatályos normaszöveg

53 9/2018. (VI. 11.) IM rendelet 122. § (2) bekezdés d) pont, 2022. szeptember 13. napján hatályos normaszöveg alapján

végképp feleslegesnek bizonyult, hiszen az alapul szolgáló ítéletben – amely már korábban is az elítélt rendelkezésére állt – már szerepelt a sértett neve, az ítélet ügyszámát pedig az IM rendelet 124. § (1) bekezdés b) pontja alapján a kártalanítást megállapító végzésben kötelező megjelölni, enélkül a sértett részére a kifizetés lehetetlen lenne.

Másrészt, gyakorlati problémát vetett fel az elektronikus iratkezelés is, a beérkezett sértetti nyilatkozatokat ugyanis kezdetben változatlan formában beszkenelték zárt adatkezelésre irányuló kérelem esetén is, így az elektronikus akta is tartalmazta a sértetti adatokat (elsősorban a sértett lakcímét). Ez utóbbi viszont nem felel meg a Beisz. rendelkezéseinek sem.

Harmadrészt, a papír alapú ügyiratokban gyakran előfordult, hogy a lezárt borítékot a zártan kezelendő adatot már nem tartalmazó irathoz csatolva helyezték el a kezelőirodán, amely szintén nem felel meg a Büsz. és a Beisz. rendelkezéseinek, ezért utóbb korrigálásra szorult.

Gyakorlati tapasztalataim alapján a zárt adatkezelés szabályozása és alkalmazása fejlesztésre szorul. Fontos lenne az igazságügyi alkalmazottak tudatosítása, képzése, érzékenyítése a téma kapcsán, amelynek során elsajátítanák a zárt adatkezeléssel kapcsolatos elméleti és gyakorlati tudást, azt jóval magabiztosabban alkalmazhatnák, kiküszöbölve ezzel a fentebb ismertetett hiányosságokat.

4.8. Összegzés

Egyetértek Varga Zoltán azon álláspontjával, amely szerint „a személyi adatok és esetleg a név zártan kezelése esetén a tanú névtelenül ugyan, de az eljárási cselekményeken résztvesz, így idézésre köteles a tárgyaláson megjelenni és vallomást tenni. Ebből következően a tanúvédelem ezen módja különösebb problémát nem is vet fel a tekintetben, hogy a tárgyalás közvetlensége, illetve a vádlottnak a tanúhoz történő kérdésfelvetési joga csorbul-e vagy sem. Önmagában pedig az a körülmény, hogy az ügyben szereplő vádlott, illetve védő nem ismeri a vallomást tévő tanú nevét, illetve személyi adatait, a bizonyítási eljárás törvényességét nem kérdőjelezheti meg”.⁵⁴ Ezt kiegészíthetjük Bócz Endre véleményével is, aki szerint „a tanú zártan kezelt adatai (a lakcíme kivételével) a személyazonosításhoz szükségesek ugyan, a védekezés szemszögéből azonban többnyire érdektelenek”.⁵⁵

Ahogy Kádár Hunor doktori értekezésében rávilágít, „kétségtelen tény, hogy a tanú nevének zárt kezelése nem sérti a közvetlenség, a szóbeliség és a kontradiktórium eljárási alapelveit, ugyanis a tanú minden esetben köteles fizikailag megjelenni a bíróság előtt és ezáltal a védelemnek lehetősége van annak kikérdezésére”.⁵⁶ Álláspontom szerint, a személyes adatok védelméhez való jog, mint alkotmányos alapjog megvalósul a zárt adatke-

54 Varga Zoltán: A tanúvédelem, in: Magyar Jog, 5/2001-es szám, 271. oldal

55 Bócz Endre: A tanúvédelem egyes jogértelmezési és egyéb gyakorlati kérdései a magyar büntető igazságszolgáltatásban, in: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 63. oldal

56 Kádár Hunor: Tanú- és sértettvédelem a magyar és a román büntetőeljárásban az emberi jogok tükrében, Doktori értekezés, Pécs, 2016, 91-92. oldal, interneten: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/14543/kadar-hunor-phd-2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, letöltés ideje: 2022. szeptember 13.

zelés elrendelése és helyes alkalmazása esetén. Ez ugyan korlátozható alapjog, azonban a zárt adatkezelés egyúttal a tanú (és az eljárás egyéb résztvevőinek) védelmét is szolgálja, hozzájárul továbbá ahhoz, hogy a terhelt és védője ne ismerhesse a tanú lakcímét, ezáltal nem áll fenn annak a veszélye, hogy esetleg megfélemlítsék vagy befolyásolják a vallomástételt megelőzően. Így véleményem szerint a személyes adatok védelmének és a tanúvédelemnek is jól alkalmazható eszköze, ugyanakkor a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a jogalkalmazókra hárul annak megítélése, mennyiben van értelme a zárt adatkezelés elrendelésének azokban az esetekben, ha a tanú személyi adatai a terhelt, illetve védője előtt már egyébként is ismertek.

5. A különösen védett tanú

5.1. Jogtörténeti előzmények

Az egyik legvitatottabb tanúvédelmi eszköz a tanú különösen védetté nyilvánítása, amelynek ellentmondásosságára a Be.-hez fűzött nagykommentár is rávilágított. „A különösen védett tanú intézményét a magyar büntetőeljárás jogba a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról szóló 1998. évi LXXXVIII. törvény vezette be 1999. március 1. napjával. Az intézmény összeforr az ún. anonim tanú EJEB által az EJEE 6. cikk 1. és 3. pontjában meghatározott tisztességes eljáráshoz, illetve fegyveregyenlőséghez való joggal összefüggésben számos döntésében vizsgált intézményével. A jogintézmény a különleges bánásmódot igénylő tanú védelmének egyik legerősebb, egyúttal a terhelti jogok gyakorlását leginkább korlátozó intézménye.”⁵⁷

A különösen védett tanú tehát szintén nem új keletű – bár nem is túl régi – fogalom a magyar büntető eljárásjog történetében. 1999. március 1. napjától az 1973-as Be. 64/A.§-a akként rendelkezett, hogy különösen védetté nyilvánítható volt a tanú, ha a) vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozott, b) a vallomásától várható bizonyíték mással nem volt pótolható, c) személye, tartózkodási helye, vagy az a tény, hogy a nyomozó hatóság tanúként kívánja kihallgatni, a gyanúsított és a védő előtt ismeretlen volt, és d) személyének felfedése esetén a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lett volna kitéve.

A különösen védetté nyilvánításról a vádirat benyújtása előtt a megyei bíróság elnöke által kijelölt helyi bírósági bíró ügyészi indítványra döntött, valamint ő hallgatta ki a különösen védetté nyilvánított tanút meghallgatás keretében.⁵⁸

A meghallgatáson csak az ügyész lehetett jelen, az arról készült jegyzőkönyvet és a bíróság határozatát a kijelölt bíró zártan kezelte. A kihallgatásról jegyzőkönyvi kivonatot kellett készíteni, amelyet a vádirat bírósági példányához csatoltak. Ez utóbbi szabály azért

57 Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Pólt Péter, Wolters Kluwer Jogtár, a Be. 90. §-ához fűzött kommentár 1. pontjának 2022. augusztus 29. napján hatályos szövege

58 A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 379/D. § (1) bekezdése, valamint 379/E. § (1) bekezdése 1999. március 1. napjától 1999. május 31. napjáig hatályos normaszövege alapján

is fontos, mert a különösen védetté nyilvánított tanút a tárgyalásra nem lehetett idézni, a tanács elnöke a vádirat kézbesítésével egyidejűleg közölte a vádlottal és védőjével, ha különösen védetté nyilvánított tanú vallomását kívánta bizonyítási eszközként felhasználni, azzal a figyelmeztetéssel, hogy a vallomásáról készült jegyzőkönyvi kivonatot megtekinthették, valamint a tanúhoz írásban kérdés feltevését indítványozhatták.

Ha utóbbira sor került, abban az esetben sem az eljáró bíró, hanem a különösen védetté nyilvánítást elrendelő bíró hallgatta ki ismételten a tanút. Fontos adatvédelmi szabálya volt az 1973-as Be.-nek, hogy a kijelölt bírónak az ismételt kihallgatás során is gondoskodnia kellett arról, hogy a különösen védett tanú személyére és tartózkodási helyére ne lehessen következtetni a vallomásáról készült jegyzőkönyvi kivonat alapján sem.⁵⁹

A régi Be. 97. §-a szintén lehetővé tette a tanú különösen védetté nyilvánítását, hasonló feltételek szerint, mint az 1973. évi I. törvény. A tanú különösen védetté nyilvánításáról a nyomozási bíró döntött (ugyanaz a ma hatályos szabályozás is), aki a vádirat benyújtása előtt ki is hallgathatta őt, a tanú, valamint az érdekében eljáró ügyvéd ügyésznél tett kezdeményezésére. A tárgyalás előkészítése vagy a tárgyalás során a bíróság elrendelhetette a tanú ismételt kihallgatását, a kihallgatás azonban továbbra is a nyomozási bíró hatásköre volt, hasonlóan az 1973-as Be. szabályaihoz.

A régi Be. kihallgatásra vonatkozó szabályai közül kiemelem, hogy a nyomozási bírónak fel kellett tárnia, és szükség esetén – akár a nyomozó hatóság közreműködésével – ellenőriznie kellett a tanú szavahihetőségét, azt, hogy megbízható-e a tudomása, valamint azokat a körülményeket is, amelyek vallomása hitelt érdemlőségét igazolják. A korábbi szabályokhoz hasonlóan, szintén jegyzőkönyvi kivonatot kellett készíteni a tanú kihallgatásáról, a nyomozási bírónak pedig gondoskodnia kellett róla, hogy a különösen védett tanú személyére és tartózkodási helyére ne lehessen következtetni a jegyzőkönyvi kivonat alapján, amely adatvédelmi szempontból szintén fontos szabály volt. A jegyzőkönyvi kivonatot az ügyésznek kellett átadni, aki gondoskodott róla, hogy azt a vádirat benyújtásáig elkülönítetten, zártan kezeljék, az ügyészen kívül csak a nyomozó hatóság ismerhette meg.⁶⁰ A vádirat benyújtását követően ez a jegyzőkönyv-kivonat okiratként felhasználható volt a bírósági eljárás során.

A vádirat kézbesítésével egyidejűleg a tanács elnöke közölte a vádlottal és védőjével, ha különösen védett tanú vallomását kívánta bizonyítási eszközként felhasználni, továbbá figyelmeztette őket arra is, hogy megtekinthetik a jegyzőkönyv-kivonatot, valamint a különösen védett tanúhoz kérdések feltevését, sőt, a különösen védetté nyilvánítás megszüntetését is indítványozhatják. A különösen védett tanúhoz intézett kérdések nem irányulhattak azonban közvetlenül személyének és tartózkodási helyének felfedezésére.⁶¹

Álláspontom szerint a régi Be. az 1973-as büntetőeljárás kódexhez képest sokkal inkább figyelembe vette a védelemhez való jog érvényesülését a tanú különösen védetté nyilvánítása esetén is, hiszen a terhelt és védője nem kizárólag kérdések feltevését, de a

59 U.o. 180/A. § 1999. március 1. napjától 1999. május 31. napjáig hatályos normaszöveg alapján

60 Régi Be. 213. § (2) bekezdés 2018. január 1. napjától 2018. június 30. napjáig hatályos normaszövege alapján

61 Régi Be. 263. § (3) bekezdés 2018. január 1. napjától 2018. június 30. napjáig hatályos normaszövege alapján

különösen védetté nyilvánítás megszüntetését is indítványozhatták, így egyfajta felülvizsgálati lehetőséget biztosított a régi Be. ezáltal. Szintén a védelem szempontjából felhívom a figyelmet a régi Be. kihallgatással kapcsolatos szabályaira, hiszen a nyomozási bírónak nem kizárólag kihallgatnia kellett a védett tanút, de a lehető legjobban ellenőriznie kellett annak szavahihetőségét is, hiszen arról sem a védelem, sem az eljáró bíróság nem győződhetett meg személyesen. Az adatvédelmi szabályokkal itt tehát szemben állt a védelemhez való jog érvényesülése – ez ma sincs másképp -, melyet a jogalkotó az ismertetett szabályokkal igyekezett feloldani. Véleményem szerint jogtechnikailag ez egy jó megoldás volt, más kérdés, hogy a nyomozó hatóság bevonása a tanú szavahihetőségének ellenőrzésébe adott esetben az eljárás elhúzódásához is vezethetett, hiszen egy egyszerű kihallgatásnál több időt vett igénybe.

5.2. A különösen védett tanú fogalma

A különösen védett tanú fogalmának megértéséhez elengedhetetlen, hogy tisztázzuk, miként rendelkezik az új Be. a különleges bánásmódot igénylő tanúról. A Be. 81. § (1) bekezdése értelmében „a természetes személy sértett és a tanú különleges bánásmódot igénylő személynek minősül, ha a személyes jellemzői vagy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jellege és körülményei alapján a) a megértésben, a megértetésben, b) az e törvényben meghatározott jogok gyakorlásában vagy kötelezettségek teljesítésében, vagy c) a büntetőeljárásban való hatékony részvételében akadályozott.” A Be. példalódzó felsorolása alapján a különleges bánásmódot igénylő körülmények közé tartozik az érintett személy életkora, szellemi, fizikai, egészségi állapota, az eljárás tárgyát képező cselekmény kirívóan erőszakos jellege, valamint az érintett személynek a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonya. Adatvédelmi szempontból fontos kiemelni, hogy a Be. 81. § (3) bekezdés d) pontja értelmében „a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság elrendelheti, hogy a különleges bánásmód megállapításának kezdeményezésével és vizsgálatával kapcsolatos ügyiratokat zártan kezeljék.” A bíróság, az ügyészség, valamint a nyomozó hatóság hivatalból, valamint az érintett indítványára vizsgálja, hogy a sértett vagy a tanú különleges bánásmódot igénylő személynek minősül-e, amelyet már az érintettel történő kapcsolatba kerüléstől kezdődően meg kell tennie.

„A különleges bánásmódot igénylő csoportba sorolt tanú esetében az eljárás folyamán tett intézkedéseket a jogalkalmazóknak a tanúk kíméletével kell végezniük. További kötelező szabály, hogy a jogalkalmazónak a tanú személyes adatait zártan kell kezelnie, a tanút személyes védelemben kell részesítenie, meghatározott feltételek esetén pedig egyrészt különösen védetté kell nyilvánítania, másrészt pedig fel kell vennie a külön törvény által szabályozott védelmi programba.”⁶²

A különleges bánásmódot igénylő tanú fogalmának tisztázását követően már könnyebben megérthetjük a különösen védett tanú fogalmát, amelyet a Be. 90. § (1) bekezdése szabályoz. A bíróság az ügyészség indítványára rendelkezhet a tanú különösen védetté

62 KISS Anna: i.m. 54. oldal

nyilvánításáról, „ha a) vallomása kiemelkedő súlyú ügy lényeges körülményeire vonatkozik, b) a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható, és c) személyének, illetve tanúként történt kihallgatásának felfedése esetén, a tanú vagy hozzátartozója élete, testi épsége vagy személyes szabadsága súlyos fenyegetésnek lenne kitéve.” A bíróság ezen konjunktív feltételek fennállása esetén nem fellebbezhető határozattal rendelkezik a tanú különösen védetté nyilvánításáról, azonban az indítvány elutasítása ellen az ügyészség és a tanú is fellebbezhet.⁶³ Fontos hangsúlyozni, hogy a különösen védettség automatikusan zárt adatkezelést is jelent. Mindkét jogintézmény a tanúvédelem szolgáltatásában áll, de a Be. külön fejezetben tárgyalja azokat.

A Be. hatályos rendelkezéseinek tanulmányozásából egyértelműen kiderül, hogy a különösen védetté nyilvánítás jóval szigorúbb szabályozást igényel, mint önmagában a zárt adatkezelés. A Be. 90. § (3) bekezdése alapján ugyanis itt nem kizárólag a tanú adatait kell az eljárás iratai között elkülönítetten kezelni, hanem „a különösen védett tanúvá nyilvánítás indítványozásával, a különösen védett tanúvá nyilvánítás előtt a tanú részvételével végzett eljárási cselekményekkel, és a különösen védett tanú részvételével végzett eljárási cselekményekkel kapcsolatos ügyiratokat” is zártan kell kezelni. Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy a különösen védetté nyilvánítástól kezdve – akár a vádemelés előtt, akár azt követően kerül arra sor – annak esetleges megszüntetéséig úgy kell eljárni, hogy a különösen védett tanú személyét az eljárás egyéb résztvevői (így különösen a terhelt és védője) előtt ne fedjék fel.

„A tanú védelme érdekében a Be. 92. § (1) és (2) bekezdése határozza meg a jelenlét korlátozására vonatkozó szabályokat, korlátozásokat. Kiemelést érdemel az eljárási cselekménnyel szükségszerűen érintett személy. E körben a Be. szándékosan nem tartalmaz további pontosítást, hiszen ez az eljárási cselekmény jellegéhez igazodóan taxatív módon határozható meg. Elképzelhető ezért akár a terhelt jelenléte is, például a személyét érintő felismerésre bemutatás során, vagy más érintett részvétele bizonyítási kísérlet, szemle során. Ilyen eljárási cselekmények esetén a megfelelő végrehajtás útján, így különösen technikai módszerekkel (telekommunikációs eszköz, detektív-tűkör alkalmazásával), vagy éppen a tanú különösen védett státuszának bizalmas kezelésével kell a tanú védelmét biztosítani.”⁶⁴

Két fázist kell elkülönítenünk egymástól, az első a különösen védetté nyilvánítás, a második a különösen védett személy kihallgatása. A tanú különösen védetté nyilvánításáról a Be. 464. § (2) bekezdés b) pontja alapján a bíróság a vádemelés előtt dönt, vagyis a Be. 463. §-ából adódóan ez a nyomozási bíró hatásköre. A különösen védett tanúvá nyilvánítás tárgyában hozott határozatot a tanú részére a bíróság az ügyészség útján kézbesíti.⁶⁵

Vádemelés előtt a különösen védett tanú részvételét igénylő eljárási cselekményen kizárólag az ügyész, a nyomozó hatóság tagja, a jegyzőkönyvvezető, a különösen védett

⁶³ Be. 90. § (2) bekezdés 2022. március 1. napjától 2022. október 31. napjáig hatályos normaszövege alapján

⁶⁴ Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter, Wolters Kluwer Jogtár, a Be. 92. §-ához fűzött komment 2022. augusztus 29. napján hatályos szövege

⁶⁵ Be. 479. § (4) bekezdés 2022. szeptember 13. napján hatályos normaszövege

tanú segítője, az eljárási cselekménnyel szükségszerűen érintett más személy, valamint indokolt esetben a szakértő és szaktanácsadó vehet részt.⁶⁶

Vádemelés után ugyan érvényesülhet a közvetlenség elve, azonban a terhelt és védője személyes jelenléte kizárt.⁶⁷ Ebben a körben többféle lehetőség áll a bíróság rendelkezésére, így például kiküldött vagy megkeresett bíró alkalmazása, ahol a terhelt és védője nem lehet jelen, még telekommunikációs eszköz útján sem. A bíróság rendelkezhet a különösen védett tanú jelenlétének telekommunikációs eszköz útján történő biztosításáról is, feltéve, hogy annak végrehajtása során biztosítható a tanú védelme.⁶⁸ A Be. 92. § (3) bekezdés 2. mondata értelmében „ebben az esetben a bíróság elrendeli a tanú személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságok technikai eszközzel történő torzítását, és a jelen lévő személyek kérdésfeltevési joga korlátozott, csupán indítványozhatják kérdés feltevését.”

Írásbeli jegyzőkönyvet kell készíteni a különösen védett tanú részvételét igénylő eljárási cselekményekről, amelyet zártan kell kezelni, és arról olyan kivonat készítendő, amely „a jelenlévők közül kizárólag a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság eljárási cselekményen jelen lévő tagjának nevét, a tanú különösen védetté nyilvánításának tényét és az eljárási cselekmény leírását tartalmazza. Garanciális szabály, és véleményem szerint a vizsgált téma adatvédelmi vonatkozása miatt kiemelendő a Be. 92. § (9) bekezdése, amely szerint „az eljáró bíró, ügyész vagy nyomozó hatóság tagja gondoskodik arról, hogy a különösen védett tanú személyére, lakcímére, értesítési címére, tényleges tartózkodási helyére az eljárási cselekmény végzése, illetve az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyv kivonata alapján ne lehessen következtetni.”

5.3. Ügyviteli szabályok

A Bűsz. vonatkozó rendelkezéseit megvizsgálva először is a zárt adat fogalmára hívom fel a figyelmet, amely a 42. § a) pontja alapján „a tanúnak a Be. 178. § szerinti személyes adatai, valamint az olyan adatok, amelyekből a Be. 92. § (9) bekezdése szerinti személyes adatokra lehet következtetni.” Amennyiben a büntetőügy bíróságra érkezését követően a büntetőiroda vezetője megállapítja, hogy abban különösen védett tanú szerepel, „a) elkészíti a kísérőirat borítóját, amelyen első zárt adat-kezelőként feltünteti a saját nevét, b) az iratokat haladéktalanul bemutatja az ügyet elosztó bírósági vezetőnek, c) az eljáró tanács kijelölését követően az iratot a kísérőirattal együtt bemutatja az eljáró bírónak, akinek a nevét szintén fel kell tüntetni a kísérőirat borítóján mint a zárt adat kezeléséért továbbiakban felelős személyt.”⁶⁹A bemutatás után haladéktalanul – de legkésőbb az azt követő első munkanapon – az eljáró bíró a kísérőirat borítóján feltünteti azt a bírósági alkalmazottat, aki az ügyben mint zárt adat-kezelő ellátja a további teendőket. Az így kijelölt zárt adat-kezelő feladata a továbbiakban az lesz, hogy „a) kigyűjti a zárt adatokat

66 Be. 92. § (1) bekezdés 2022. szeptember 13. napján hatályos normaszövege

67 U.o.

68 U.o.

69 Bűsz. 43. § (2) bekezdés 2022. augusztus 29. napján hatályos normaszövege

tartalmazó iratokat a büntetőügy iratából, b) elkészíti azok kivonatos iratát és elhelyezi a büntetőügy eredeti iratai között, c) a zárt adatokat tartalmazó iratot elhelyezi a kíséroriratban, d) elkészíti a kísérorjegyzéket és azt a büntetőügy eredeti iratai között elhelyezi, e) értesíti a zárt adat-kezelésről az ügyben korábban eljáró hatóságokat.⁷⁰

A Bűsz. 45. § (1) bekezdése alapján a kíséroriratban el kell helyezni a kísérorjegyzék egy példányát, majd ezt követően minden később keletkezett, zárt adatot tartalmazó iratot, így például tértivevényeket, bv. visszajelentést, elővezetésről készült rendőri jelentést, stb. Mind a kísérorirathoz, mind a zárt adatot tartalmazó irathoz kizárólag a kijelölt zárt-adatkezelő férhet hozzá. A 45. § (3) bekezdése fontos garanciális szabályt tartalmaz, hiszen kimondja, hogy „a zárt adatról, illetve a kíséroriratról másolatot kiadni nem lehet, arról felvilágosítás nem adható, kivéve az ügyésznek és annak, aki az ügyben maga is zárt-adatkezelő.” A kíséroriratot elzárva, lemezszekrényben kell őrizni.⁷¹ Ilyen módon valószínűsíthető meg a gyakorlatban a különösen védett tanúra vonatkozó, Be.-ben szabályozott rendelkezések.

Kádár Hunor véleménye szerint a különösen védett tanú kihallgatására vonatkozó szabályok elemzése során arra a következtetésre juthatunk, hogy a zárt adatkezelésű tanúval ellentétben neki még a személye is ismeretlen marad a terhelt és védője előtt. A zárt adatkezelésű tanú esetében ugyanis a védelem alanyai kizárólag a személyi adatokat nem ismerhetik meg, azonban fizikailag megjelenik előttük a tárgyaláson, így közvetlenül kérdéseket intézhetnek hozzá. A közvetlen kérdésfeltevés joga a különösen védett tanú esetében azonban kizárt, még audiovizuális technikai eszközök alkalmazása esetén is, így joggal merülhet fel aggály a védelem részéről ezen jogintézmény esetén,⁷² hiszen a tanú szavahihetőségét is lényegesen nehezebb ilyen módon ellenőrizni. Így véleményem szerint helytálló az a szakirodalomban többször megjelenő álláspont, amely szerint különös tekintettel kell lenni arra, hogy az eljárás kimenetele nem alapulhat túlnyomórészt a különösen védett tanú vallomásán, az egyéb – a terhelt bűnösségét vagy ártatlanságát alátámasztó – bizonyítékok beszerzése kiemelten fontos ilyen esetekben.

6. A Védelmi Program

6.1. A Védelmi Program főbb szabályai

A büntetőeljárásban részt vevők, valamint az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjának részletes szabályairól a 2001. évi LXXXV. törvény (a továbbiakban: Tvdvtv.) rendelkezik. Ezt tekinthetjük ma a tanúvédelem legszigorúbb eszközének, hiszen akár a személyazonosság megváltoztatása is alkalmazható intézkedésként, emiatt adatvédelmi szempontból is érdekes kérdéseket vet fel a jogintézmény.

70 Bűsz. 44. § (2) bekezdés 2022. augusztus 29. napján hatályos normaszövege

71 Bűsz. 45. § (4) bekezdés 2022. augusztus 29. napján hatályos normaszövege

72 KÁDÁR Hunor: i.m. 116. oldal

A törvény fogalom meghatározása szerint büntetőeljárásban részt vevő személy a terhelt, a védő, a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél, a vagyoni érdekelt, valamint az egyéb érdekelt.⁷³ A Védelmi Programban történő részvételhez a rendőrség és a fenyegetett helyzetben lévő személy között – polgári jogi jogviszony keretében – megkötött megállapodás szükséges, amely a Védelmi Programba való felvételről, az abban való együttműködésről, valamint a résztvevők jogairól és kötelezettségeiről szól.

Megállapodás „a büntetőeljárásban részt vevő vagy abban részt vett, együttműködő személlyel köthető, feltéve, ha a) olyan vallomást tett vagy kíván tenni, amely kiemelkedő súlyú bűncselekmény lényeges körülményeire, bűnszervezet összetételére, tevékenységére, bűnszervezettel fenntartott kapcsolatára, bűnszervezet által tervezett vagy elkövetett bűncselekményekre vonatkozik; b) a vallomása a tényállás felderítését, bizonyítását, az elkövető kilétének megállapítását és felelősségre vonását jelentősen segítette vagy segítheti és megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna, és a megállapodás megkötésével a bizonyíték beszerzése valószínűsíthető, c) a fenyegetett helyzete a büntetőeljárásban való részvételével függ össze és d) a fenyegetett helyzetben lévő személy, illetve az érintett védelme a személyi védelem keretében nem biztosítható.”⁷⁴

A megállapodás megkötésének kezdeményezését a fenyegetett helyzetben lévő személy indítványozhatja, valamint hivatalból a büntetőeljárást folytató bíróság, ügyészség vagy az ügyészség egyetértésével a nyomozó hatóság kezdeményezheti a Tanúvédelmi Szolgálatnál (a továbbiakban: Szolgálat), amely harminc napon belül vagy elutasítja a kezdeményezést (ha a fenyegetett helyzetben lévő személy alkalmatlan a védelemre), vagy amennyiben egyetért azzal, állásfoglalásra felterjeszti az országos rendőrfőkapitányhoz, aki a megállapodás kezdeményezésétől számított három hónapon belül foglal állást a kezdeményezés elutasítása tárgyában vagy a megállapodás megkötése iránti szándékáról. Utóbbi esetben a Szolgálat köt önállóan megállapodást a fenyegetett helyzetben lévő személlyel. A Program előkészítéséért és végrehajtásáért a Szolgálat felelős, amely a rendőrség szervezetén belül jött létre.

A Tanúvédelmi Program keretében az alábbi különleges óvintézkedések alkalmazhatók:

1. az érintett biztonságos helyre költöztetése, fogvatartott személy esetén másik büntetés-végrehajtási intézetbe szállítása;
2. személyi védelem igénybevétele;
3. nyilvántartásokban adatzárlat elrendelése;
4. a nyilvántartott adatokkal kapcsolatos megkeresés vagy adatkérés jelzésének előírása;
5. névváltoztatás;
6. személyazonosság megváltoztatása;
7. nemzetközi együttműködésben való részvétel.⁷⁵

73 2001. évi LXXXV. törvény 1. § 2. pontja (2022. szeptember 12. napján hatályos normaszöveg alapján)

74 Tvdvt. 2. § (2) bekezdés 2022. szeptember 12. napján hatályos normaszövege

75 Tvdvt. 16. § (1) bekezdés 2022. szeptember 12. napján hatályos normaszövege

Az adatvédelem terén a törvény adattárlatra vonatkozó szabályait emelem ki, amely már jóval túlmutat a zárt adatkezelés büntetőeljárás szabályain. A Szolgálat megkeresésére ugyanis az adatkezelő szerv (pl. a személyiadat- és laccím-, a személyi igazolvány-, az anyakönyvi, az útiokmány-, bűnügyi, idegenrendészeti, a gépjárművezetői engedély és gépjármű-, az ingatlan-, a cég-, társadalombiztosítási, adó-, szociális és egészségügyi, katonai nyilvántartásokat kezelő szerv) az érintett személyes adatait köteles meghatározott körben zárolni, valamint az azokról történő adatszolgáltatást főszabály szerint megtagadni. Ez alól egyetlen esetben lehet kivételt tenni, a Szolgálat engedélyével és közreműködésével, de az adatszolgáltatás ebben az esetben is csak nyomos közérdek érvényesítése érdekében teljesíthető. Az adattárlatot haladéktalanul el kell rendelni abban az esetben, ha elrendelték a személyazonosság megváltoztatását.

További fontos szabály, hogy már a zárolt adatok kiszolgáltatására irányuló megkeresésről is haladéktalanul értesíteni kell a Szolgálatot, az adattárlat elrendelésének tényét pedig közölni kell az adatszolgáltatást igénylővel.

A zárolt adatok biztonságát az adattárlatot végrehajtó szervnek kell biztosítania, valamint az kizárólag a Szolgálat engedélyével oldható fel.

A törvény 37-38. §-a szabályozza a Védelmi Programmal kapcsolatos adatvédelmi rendelkezéseket, amely szerint a minősített adatokra vonatkozó szabályok betartásával kezeli a Szolgálat a Program elrendelése, végrehajtása, továbbá a külföldi állam megkeresése alapján végrehajtott védelem ellátása során keletkezett olyan adatokat, amelyek egyébként nem tekinthetők minősített adatnak.

Kizárólag a bíróság, az ügyészség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a büntetés-végrehajtási szerv és a nemzetbiztonsági szolgálatok jogosultak adatigénylésre a Szolgálattól, de csak törvényben meghatározott feladataik ellátására, az ott meghatározott körben. Ebben az esetben sem sértheti ugyanakkor az adatközlés a védelem érdekeit, a Szolgálat pedig korlátokat határozhat meg az átadott adat felhasználására vonatkozóan. A védelem érdekei tehát elsőbbséget élveznek a bűnüldöző szervek azon jogosultságával szemben, hogy hozzáférjenek a fenyegetett személy (pl. a tanú) Szolgálat által kezelt adataihoz, valamint felhasználják azokat pl. egy büntetőeljárás során.

6.2 A személyazonosság megváltoztatása

Mintegy végső eszközként alkalmazható a tanú személyazonosságának megváltoztatása, amely már nem pusztán adatvédelmi kérdéseket vet fel, hiszen ebben az esetben az eredeti személyazonosító adatot rögzítő okirat helyett – részben vagy egészben, ideiglenesen vagy véglegesen – olyan új okiratot állítanak ki a fenyegetett személy részére, amely alkalmas új személyazonosságának igazolására. Az intézkedés – amelyet a Szolgálat az országos rendőrfőkapitány engedélyével kezdeményez – az érintett valamennyi személyes adatára kiterjedhet, és elrendelése esetén a korábban ismertetett adattárlatot is kezdeményezni kell a nyilvántartást vezető szerveknél. Nem pusztán új okiratok kiállításáról szól ugyanakkor ez a tanúvédelmi eszköz, hiszen azon túl, hogy azokat – a régi okiratok

bevonásával egyidejűleg – átadják az érintettnek, életvezetési és magatartási szabályokra is ajánlást kap a Szolgálattól, amelyek a fenyegetett személy biztonságát szolgálják. Így véleményem szerint ez a tanúvédelmi eszköz a személyi adatok védelmén jóval túlmutat, az az érintett személyiségébe, életvezetési szokásaiba is erőteljes beavatkozást jelent adott esetben, így akár alapjog korlátozó hatása is lehet, de meggyőződésem, hogy az érdekmérlegelési teszt elvégzését követően levonható az a következtetés, hogy elsőbbséget élvez az érintett élethez, testi épséghez és egészséghez való joga, mint egyéb alapjogai. Ugyanakkor a személyes adatok védelméhez fűződő alapjog érvényesül, hiszen az érintett személyes adatai így valóban nem juthatnak illetéktelen személyek tudomására.

Felhívom a figyelmet ugyanakkor a különösen védett tanúval kapcsolatban leírtakra is, hiszen a védelem szempontjából még inkább aggályos ezen program alkalmazása esetén a kérdésfeltevés joga és a tanú szavahihetőségének igazolása, így a bűnösség kérdésének eldöntésekor még inkább figyelembe kell venni azt a tényt, hogy nem lehet kizárólag és főként a védett tanú vallomásában foglaltakra alapozni az ítéletet.

Ahogy a hatályos Tvdvtv. indoklásában a jogalkotó megfogalmazta, a törvény különbséget tesz a személyazonosság ideiglenes és végleges megváltoztatása között. Nem állítható vissza az érintett személyazonossága később sem abban az esetben, ha az életkörülményeiben utóbb bekövetkezett változás más természetes személy személyállapotát érinti. Különös méltánylást érdemlő esetben – ha az eredeti személyazonosság visszaállítása életvitelét aránytalanul megnehezítené – maga az érintett is kérheti a megváltozott személyazonosító adatok megtartását, abban az esetben is, ha az elrendelés oka utóbb megszűnt. Amennyiben a Szolgálat a program befejezését követően jóváhagyta az érintett kérelmét, korábbi személyazonossága többé már nem állítható vissza. Ebben az esetben a Szolgálat végleges adatzárlat elrendelése iránt intézkedik.

6.3 Összegzés

Összefoglalva a fentieket, a tanúvédelmi eszközök közül jelenleg a tanúvédelmi program a legerősebb, amely az érintett biztonságos helyre költöztetésétől az adatzárlat elrendelésén keresztül akár a személyazonosság megváltoztatásáig is terjedhet. Véleményem szerint adatvédelmi szempontból mindegyik ismertetett tanúvédelmi eszköz kiemelt jelentőséggel bír, hiszen személyes adatokat érint, biztosítva, hogy azok illetéktelen személyek előtt rejtve maradjanak. Ugyanakkor a büntetőeljárás sikeres lefolytatásához is elengedhetetlen alkalmazásuk, hiszen adott esetben mással nem pótolható bizonyítékok származhatnak például egy különösen védett tanú vallomásából. A tanúvédelem tehát egy olyan terület, ahol az adatvédelmi szempontok a sikeres bűnüldözéshez fűződő állami és társadalmi igénnyel találkoznak.

7. Európai kitekintés

7.1. Tanúvédelem a német büntetőeljárásban

A tanúvédelem, azon belül a zárt adatkezelés hazai szabályainak ismertetését követően – összehasonlító jelleggel – áttérek a német Strafprozessordnung (a továbbiakban: StPO) tanúvédelemmel, illetve zárt adatkezeléssel kapcsolatos szabályainak áttekintésére.

Az StPO 1877. február 1-jén lépett hatályba. Azóta „a tanúvédelem egyre hatékonyabb büntető eljárásjogi és rendészeti eszközei kerültek bevezetésre Németországban.”⁷⁶ Ahogy Csányi Csaba is rámutat, az StPO 68. § (2) bekezdése szerint „a tanú akkor nyilvánítható védetté, ha azzal kell számolnia, hogy vallomástétele esetén élete, testi épsége, személyes szabadsága, tulajdona vagy egyéb alkotmányosan védett érdekei ellen jogtalan támadást intéznek vagy a tanúhoz közelálló személyeket fenyeget ez a veszély.”⁷⁷

Az StPO 68. §-a akként rendelkezik, hogy a kihallgatás kezdetén meg kell kérdezni a tanútól a személyes adatait, úgymint az utónevét, vezetéknevét, nő esetében leánykori nevét, életkorát, foglalkozását, valamint teljes lakcímét.

A tanú személyi adatainak védelmét szolgálja az a rendelkezés, hogy a vádlott jelenlétében folytatott bírósági kihallgatásokon, valamint a főtárgyaláson nem kéri a teljes lakcím megadását, csak a lakó- vagy tartózkodási helyét, kivéve, ha kétség merül fel a tanú személyazonosságát illetően. Lehetővé kell tenni ugyanakkor azt is számára, hogy a teljes lakcím helyett telephelyét, munkahelyét vagy más idézhető címét közölje, ha alapos aggodalomra ad okot, hogy a teljes lakcím megadása sértené a tanú vagy más személy törvényes érdekeit, vagy fennáll a veszélye, hogy a tanút vagy más személyt tisztességtelen módon befolyásolják. A vádlott jelenlétében folytatott bírósági kihallgatásokon, valamint a főtárgyaláson meg kell engedni azt is ilyen esetekben, hogy a tanú ne közölje lakó- vagy tartózkodási helyét sem.

Tanúvédelmi célt szolgál az StPO azon rendelkezése is, hogy amennyiben alapos aggodalomra ad okot, hogy a tanú személyazonosságának, lakóhelyének vagy tartózkodási helyének feltárása a tanú vagy más személy életét, testi épségét vagy szabadságát veszélyezteti, megengedhető, hogy személyes adatot ne adjon meg tanúvallomásában, vagy kizárólag korábbi személyazonosságával összefüggésben. A főtárgyaláson azonban nyilatkoznia kell arról, hogy milyen minőségben szerzett tudomást az általa elmondott tényekről. Ha a tanú személyes adatot nem, vagy csak korábbi személyazonosságára vonatkozóan közölhet (ez a titkos állományú nyomozókra vonatkozik), az Alkotmánytörvény 176. § (2) bekezdés 1. mondatával ellentétben az arcát részben vagy egészben eltakarhatja. Ezen jogairól tájékoztatni kell őt, amennyiben arra utaló jeleket észlelnek, hogy speciális tanúvédelmi rendelkezések alkalmazásának lehet helye. A tanú lakóhelyének, tartózkodá-

76 Csányi Csaba: A tanúvédelem és a szervezett bűnözés összefüggései és a tanúvédelem egyes eszközei (doktori értekezés), Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, Pécs, 2010, 96. oldal, interneten: <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/csanyi-csaba/csanyi-csaba-vedes-ertekezes.pdf>, letöltés ideje: 2022. szeptember 27.

77 U.o.

si helyének, teljes lakcímének vagy személyazonosságának megállapítását biztosító iratot az ügyészség őrzi, azok csak akkor kerülhetnek be az aktába, ha nem áll fenn veszély az előbb ismertettek szerint.

Amennyiben a tanú korlátozhatja vallomását azzal, hogy teljes lakcíme helyett telephelyét, munkahelyét, vagy más megidézhető címét közölheti, az ügyészség hivatalból zárolja az adatokat a tanú hozzájárulása esetén. Ezeket a speciális szabályokat a tanúkihallgatás befejezése után is alkalmazni kell. Amennyiben a tanú számára az adatszolgáltatás mellőzését engedélyezték, az adatszolgáltatás és az aktákba való betekintés során biztosítani kell, hogy ezek az adatok más személy számára ne legyenek megismerhetőek, kivéve, ha a korábban ismertetett bármely kockázat kizártnak tűnik.

A német büntetőeljárásban alkalmazható tanúvédelmi eszközök közül az alábbiakat emelem ki:

1. A nyomozás során a bíró hallgatja ki a tanút abban az esetben, ha az őt fenyegető veszély elhárítására nincs más lehetőség. Ez alól két kivétel van, az első az az eset, amikor a jelenléti joggal rendelkező személy (pl. a gyanúsított) értesítését mellőzi a tanúkihallgatásról, ha az veszélyeztetné a nyomozás sikerét. A másik esetkör az StPO 168. c) pont (3) bekezdése, amely szerint ugyanezen okból kizárható a gyanúsított a tanú kihallgatásáról, nevezetesen akkor, ha várható, hogy a gyanúsított jelenlétében a tanú nem mondana igazat.

2. Ugyanezen okból kizárható a tanú a főtárgyalásról is. Ebben a körben annyi a különbség, hogy nem kizárólag a vádlottat és a védőt, de minden főtárgyaláson részt vevő személyt (pl. jegyzőkönyvvezetőt, ülnököket is) veszélyforrásnak tekintenek, amely miatt akár a nyilvánosság kizárására is sor kerülhet. Ahogy Csányi Csaba is rámutat, a nyilvánosság kizárható a tárgyalásról például a személyiségi jogok védelme, a személyiség kibontakoztatása és fejlődése érdekében, valamint számos más okból.⁷⁸

3. Ha a fenti lehetőségek nem biztosítanak kellő védelmet, a német StPO alapján lehetőség van a tanú zárt láncú televíziós hálózat útján történő kihallgatására is, elsősorban gyermek- vagy fiatalkorú sértett kihallgatása esetén.⁷⁹

4. Ha a tanú hosszú vagy bizonytalan ideig tartó betegsége, testi fogyatékosága vagy egyéb el nem hárítható akadály miatt akadályoztatva van abban, hogy személyesen megjelenjen a főtárgyaláson, az StPO 251. § (1) bekezdése alapján lehetőség van videotechnika útján történő kihallgatására.

7.2. Tanúvédelem Romániában

A román büntetőeljárás törvény 2003 előtt nem ismerte a tanúvédelem intézményét. Az új büntetőjogi perrendtartás tanúvédelmi rendelkezései közé tartozik – a magyar szabályokhoz hasonlóan – a személyazonosság megváltoztatásának lehetősége, amelyet az ügyész rendelhet el a kivizsgálás során, később a per folyamán a bíróság is, ha azt nyomo-

⁷⁸ U.o. 97. oldal

⁷⁹ U.o.

zást végző személy, a tanú vagy más érdekelt személy kéri. A tanúnak más személyazonosságot kell kapnia, „ha vallomása miatt saját vagy más élete, testi épsége vagy szabadsága veszélybe kerülhet.”⁸⁰

A tanú adatait ebben az esetben jegyzőkönyvbe kell venni, amelyet – hasonlóan a magyar eljárásjog szerinti zárt adatkezeléshez – lezárt, lepecsételt borítékban őriznek a bíróságon vagy ügyészségen, méghozzá szigorú titoktartás mellett. A védett tanúnak nem kell jelen lennie a tárgyalóteremben, vallomását megteheti az ügyész előtt egy másik helyiségben, ezt azonban hangszalagra vagy videofilmre kell rögzíteni.

Romániában is működik tanúvédelmi program, melyet alapvetően az Országos Tanúvédelmi Hivatal végez, és amelynek célja azon személyek életének, testi épségének és egészségének védelme, akiket védett tanúvá nyilvánítottak. Az Országos Tanúvédelmi Hivatal a Belügyminisztérium keretében jött létre, és a Román Rendőrség Főfelügyeletének lett alárendelve.

Az alkalmazható védelmi intézkedések közé tartozik többek között a védett tanú személyes adatainak és nyilatkozatainak védelme, a tanú lakcímének, személyazonosságának vagy megjelenésének megváltoztatása, fokozott biztonsági intézkedések alkalmazása a tanú lakásán, védett tanú kihallgatása nem a valós identitása alapján, valamint torzított kép és hang módszerekkel.

7.3. A szlovák tanúvédelem

Szlovákiában 1999-től alakult át a tanúvédelem intézményrendszere, ettől kezdve önálló jogszabályban került szabályozásra, a 256/1998. számú törvényben. A tanúvédelem ellátására a rendőrségen belül egy önálló szervezeti egység jött létre.

Ahogy Csányi Csaba rámutat, „a szlovák definíció szerint a védelmi program azoknak az eljárásoknak és intézkedéseknek az összessége, melyeket a rendőri szervek végeznek a védett tanú védelmében és részére segítség nyújtásában a büntetőeljárás alatt fennálló veszély miatt, amíg fennállnak a védelem és a segítségnyújtás feltételei.”⁸¹

Szintén Csányi Csaba szavaival élve, a szlovák szabályok szerint „a veszélyeztetett tanú olyan személy, aki a büntetőeljárás során vallomást tett, esetleg további bizonyítékokat nyújt a terheltről vagy a bűncselekmény egyéb körülményeiről, ez elsődlegesen kapcsolódik a szervezett bűnözéshez, és tanúvallomásával kapcsolatban jogosan merül fel az, hogy élete, testi épsége veszélyeztetve van, és akire – és a hozzá közeli személyre is, ha szükséges – előterjesztették a védelmet és a dolog jellege szerint a javaslat eredménye az elkerülhetetlen intézkedés elvégzése.”⁸²

A védelmi programba történő felvételtől Szlovákiában egy négytagú bizottság dönt, amelynek elnöke a rendőri munkában jártas személy, tagjai két, a büntetés-végrehajtás területén tapasztalt szakember, valamint egy ügyész a Szlovák Főügyészségről. A törvény szerint az ún. Védő Szolgálatok Főosztálya nyújt segítséget és védelmet az érintettnek

80 U.o. 120. oldal

81 U.o. 126. oldal

82 U.o.

mind a büntetőeljárás során, mind annak befejezését követően. A tanúvédelem eszközei közé tartozik Szlovákiában is a személyazonosság, a tanú külsejének megváltoztatása, új lakóhely kijelölése (akár külföldön is), szociális segély nyújtása, vagy akár egy új képzettség megszerzésének finanszírozása.⁸³

A szlovák jog ismeri az ún. „rövid távú tanúvédelem” lehetőségét is, amelynek során különböző technikai eszközök segítségével biztosítják a veszélyeztetett személy lakó- vagy tartózkodási helyét, ott megfigyelést végezhetnek (vagy akár magát az érintett személyt is megfigyelhetik). Ezek a lehetőségek kisebb súlyú ügyekben merülnek fel, ahol a veszélyeztetett tanú részére fel kell ajánlani a rövid távú védelem biztosítását.⁸⁴

7.4. Összegzés

Ahogy néhány európai ország szabályainak ismertetése alapján látható, a tanúvédelem (azon belül a személyes adatok szigorúbb vagy kevésbé szigorú védelme) nem kizárólag Magyarországon, de Európában mindenütt kiemelt jelentőséggel bír a büntetőeljárások során. Ennek oka a szervezett bűnözésben, valamint a határon átnyúló bűncselekmények számának emelkedésében keresendő, hiszen sok esetben a tanúk olyan veszélynek vannak kitéve, amely miatt önmagában a zárt adatkezelés alkalmazása már nem elegendő ahhoz, hogy életük, testi épségük, netán a hozzájuk közel álló személyek, hozzátartozók élete, testi épsége ne kerüljön veszélybe, bár a büntetőeljárás sikeres lefolytatása szempontjából már önmagában a tanúk befolyásolásának lehetősége is komoly veszélyeket rejt magában.

Véleményem szerint a magyar szabályozás az európai tanúvédelemmel összehasonlítva megfelelő szintű védelmet biztosít annak érdekében, hogy a hatóságok a tanúk befolyásolástól mentes, biztonságukat nem veszélyeztető kihallgatását megvalósítsák, ezáltal az ügy érdemi elbírálása szempontjából jelentős bizonyítékok beszerzésére van lehetőségük, amely különösen fontos a nagy terjedelmű, akár a szervezett bűnözéshez kapcsolódó büntetőügyek felderítése, a bűnelkövetők felelősségre vonása szempontjából.

8. Végkövetkeztetések

Az elmúlt évek során bírósági titkárként eljárva magam is számtalan alkalommal kezeltem személyes adatokat, amelyek főként bűnügyi személyes adatnak minősülnek. Tapasztalatom szerint a büntetőeljárás, valamint a büntetés-végrehajtás során ezidáig nem kapott kellő figyelmet az adatvédelem, amelyet sok esetben az általános adatvédelmi rendelettel, vagyis a GDPR-ral azonosítanak, holott ennél sokkal többről van szó. Bűnüldözési célú adatkezelések során ráadásul az Info tv., a Be., valamint az ügyviteli szabályok ismerete az, ami nélkülözhetetlen, az igazságügyi alkalmazottak és bírák oktatása és érzékenyítése terén ezekre a jogszabályokra jóval nagyobb hangsúlyt kell fektetni

83 U.o. 127. oldal

84 U.o. 128. oldal

a jövőben. Az általam ismertett tanúvédelmi szabályok csupán egy kis szegletét alkotják azoknak a rendelkezéseknek, amelyek ismerete nélkül ma már nem érvényesülhet kellőképpen az adatvédelem a bírósági munka során.

2022. szeptember 20. napján lépett hatályba az Országos Bírósági Hivatal elnökének 5/2022. (IX. 19.) OBH utasítása a bíróságok és az Országos Bírósági Hivatal adatvédelmi tisztviselőiről és az adatvédelmi incidensek jelentéséről, amelynek 4. § (1) bekezdése a törvényszékek, az ítélőtáblák, valamint az OBH elnökének kötelezettségévé teszi adatvédelmi tisztviselő kijelölését. Dolgozatom témája szempontjából az utasítás 5. § (1) bekezdés g) pontját emele ki, amely szerint az adatvédelmi tisztviselőnek kell gondoskodnia a bírák és igazságügyi alkalmazottak adatvédelmi képzéséről és tájékoztatásáról. Ez a rendelkezés azért fontos, mert a jövőben ezáltal lehetőség nyílik arra, hogy a bírósági dolgozók is sokkal részletesebben megismerjék a rájuk vonatkozó adatvédelmi rendelkezéseket. Büntető ügyszakban javaslatom szerint külön hangsúlyt kell fektetni az adatvédelem és a tanúvédelem találkozási pontjainak ismertetésére, ezen belül is a zárt adatkezelés eljárási és ügyviteli szabályaira. Ezáltal a jövőben sokkal inkább kiküszöbölhetőek lesznek azok a hiányosságok, amelyek a dolgozatom 4.5 címében tárgyalt anomáliákat okozzák.

Bízom benne, hogy a jövőben külön tanulmányt szentelhetek annak ismertetésére, hogy a fenti rendelkezéseknek köszönhetően az adat- és tanúvédelem terén milyen pozitív változások következnek be a büntetőeljárások során, annak érdekében, hogy a bírósági eljárásokban is kellő hangsúlyt kapjon az adatvédelmi rendelkezések betartásának fontossága, hiszen enélkül sem a terheltek tisztességes eljáráshoz fűződő joga, sem az eljárás egyéb résztvevőinek védelme nem valósulhat meg maradéktalanul.

Felhasznált irodalom

- BODOR Tibor / CSÁK Zsolt / MÁZINÉ Szepesi Erzsébet / SOMOGYI Gábor / SZOKOLAI Gábor / VARGA Zoltán: Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez, Wolters Kluwer Jogtár
- BÓCZ Endre: A tanúvédelem egyes jogértelmezési és egyéb gyakorlati kérdései a magyar büntető igazságszolgáltatásban, in: RÓTH Erika (szerk.): A tanúvédelem útja Európában, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002
- CSÁNYI Csaba: A tanúvédelem és a szervezett bűnözés összefüggései és a tanúvédelem egyes eszközei (doktori értekezés), Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, Pécs, 2010
- DR. GYÖRE István: A tanú személyes adatai zárt kezelésének egyes problémái a magyar büntetőeljárásban, in: Belügyi Szemle 1995. 12. szám
- DR. KEMÉNY Gábor: Büntető eljárásjogunk tanúvédelemmel kapcsolatos módosításai, a bennük rejlő lehetőségek tükrében, in: Belügyi Szemle 48 (10), 2000
- DR. MISKOLCZI Barna, DR. KARNER Zsanett, DR. VIDA József: A büntetőeljárás (1998-2017) – jogszabálytükör, Wolters Kluwer, Budapest, 2018
- DR. PÁLVÖLGYI Ákos: A hírérték margóján: személyhez fűződő jogok védelméhez való jog a büntetőeljárásban különös tekintettel a személyes adatok védelmére, in: Büntetőjogi Szemle, 2014/3. szám
- GÁTI Balázs: Az adatvédelmi szabályozás aktuális tendenciái a büntető igazságszolgáltatás területén, in: Konferenciakötet: a pécsi jogász doktoranduszoknak szervezett konferencia előadásai, Pécs, PTE ÁJK Doktori Iskola, 2022
- KÁDÁR Hunor: Tanú- és sértettvédelem a magyar és a román büntetőeljárásban az emberi jogok tükrében, Doktori értekezés, Pécs, 2016
- KISS Anna: A különleges bánásmódot igénylő személyek jogai a büntetőeljárásban, in: Kriminológiai Tanulmányok, 55. évf., 2018
- MARTON Melitta: A tanúvédelem büntető eljárásjogi eszközrendszere Magyarországon, in: Diskurzus 5. évf. 2. sz., 2015
- Nagykomentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter, Wolters Kluwer Jogtár
- NÉMETH Imre: A tanú nevének és személyes adatainak zárt kezelése a gyakorlatban, és az ezzel kapcsolatos kérdések, in: Fiatal oktatók tanulmányai 1. kötet, Győr, 2003
- VARGA Zoltán: A tanúvédelem, in: Magyar Jog, 5/2001-es szám

Felhasznált jogforrások, bírósági határozatok

- Magyarország Alaptörvénye
- 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
- 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- 2001. évi LXXXV. törvény a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról
- 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
- 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról és a hozzá fűzött indokolás (Wolters Kluwer Jogtár)
- 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól
- 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól
- 9/2018. (VI. 11.) IM rendelet a fogvatartott személy esetében a büntetőeljárás lefolytatása, továbbá a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról
- 17/2014. (XII. 23.) OBH utasítás a bíróságok egységes iratkezelési szabályzatáról
- 40/2017. (XII. 29.) ORFK utasítás az Iratkezelési Szabályzatról
- 26/2018. (XII. 28.) LÜ utasítás az ügyészi szervezet iratkezelési szabályzatáról
- Az Országos Bírósági Hivatal elnökének 5/2022. (IX. 19.) OBH utasítása a bíróságok és az Országos Bírósági Hivatal adatvédelmi tisztviselőiről és az adatvédelmi incidensek jelentéséről
- A Kúria Pfv.20.491/2014/15. számú ítélete
- Strafprozessordnung (StPO)

A bizonyítási eszközök és a bizonyítékok rendszerbe foglalása

„Akár ezer meg ezer gyanúsítás sem bizonyíték, csak feltevés.”
(John Vermuelen)

Bevezetés

Témám választásának apropója a bűnügyi tudományok egyik specifikus sajátossága, miszerint az igazságnak két formája létezik; az egyik, amely valójában fedi a valóságot, és az, mely a jog nyelvén leírható és kifejezhető. Jog és igazság, melyeknek oly szorosan kellene összekapcsolódnia, hogy elválasztani se lehessen őket egymástól.

A bizonyítási rendszerek és a bizonyítékok az igazság meghatározásának olyan eszközei, melyekkel a szóban forgó eset, annak körülményei, a cselekmények és motívumai igazolást nyerhetnek. Dolgozatomban átfogó képet szeretnék nyújtani a bizonyítási rendszerek sajátosságairól, a bizonyítékok büntetőeljárásban elfoglalt helyzetéről, illetve a bizonyítékok feldolgozásáról és értékeléséről.

1. A büntetőeljárás történelmi rendszerei

Habár a büntetőeljárás történelmi modelljei az igazság feltárását tűzik zászlaikra, addig az igazság keresésére és megállapításra szolgáló módszereik és eszköztáraik tekintetében nagy eltérések figyelhetők meg. A büntetőeljárás több ezer éven átívelő történetét görcső alá véve aszerint, hogy miként oszlanak meg bennük az eljárási funkciók, az alanyokat milyen jogosultságok illetik meg, három fő rendszer különíthető el. A vádelvű, a nyomozóelvű és a vegyes rendszer. Az első kettőt egymást kizáróként, a harmadikat pedig az előbbi kettő hiányosságait, hibáit kiegyensúlyozni igyekvő optimális rendszerként jegyzti a szakirodalom².

1.1 A vádelvű eljárás

Más nevén akkuzatórius rendszer, latinul *processus accusatorius* jellemzője, hogy „... az igazságot csak az egyéni szabadság lehető biztosításával igyekszik megvalósítani...”³, eljárási igazságot keres, „mi az, ami bizonyítható” mottóval. Az eljárásban egymással

1 Papp Benedek András joghallgató, Széchenyi István Egyetem, Győr

2 Király Tibor: Büntetőeljárásjog. Budapest, 2003., Osiris Kiadó (53.p)

3 Finkay Ferenc: A magyar büntetőjog tankönyve. Politzer, Budapest, 1902. (16.p)

szemben álló felek viszonyát tekintve egyenjogúak, fontos elem, hogy a terhelt nem tárgya, hanem alanya az eljárásnak. Kérelemre induló eljárásról beszélünk, mely esetében a bíró feladata kizárólag az igazság megállapítása a jogvita eldöntése során. Bírői passzivitás jellemzi; a *iudex* nem vesz részt a bizonyításban, az a felek feladata. Bizonyítás tekintetében nagyfokú a felek szabadsága, a bizonyítékok között nincs erőssorrend, ám meghatározott tény csak meghatározott eszközzel bizonyítható (pl: kóros elmeállapot bizonyítása szakértői véleménnyel). További jellemzői még a közvetlenség, szóbeliség és a nyilvánosság. A vádelvű rendszerben az eljárási feladatok megoszlanak; a vád, a védekezés, és az ítélezés funkciója személyileg is elkülönül. Az akkuzatórius eljárás az ártatlanság vélelmén alapul, elve az *in dubio pro reo* (kételey esetén a vádlott javára ítélj), és a *favor defensionis* (a védelem kedvezménye), mely a terhelt eljárási jogait szélesíti úgy, mint felszólalás az utolsó szó jogán, vagy a védőhöz való jog⁴. A vádelvű rendszerben technikailag egy szakasz figyelhető meg, ez a bírósági tárgyalás (tárgyalási szakasz), mely a vádló vádjára indul meg. Vádló lehet a sértett, annak képviselője, illetve az egész társadalmat, államot ért sérelem esetén bármely polgár.

Az akkuzatórius modell rendszerint az alkotmányos államok és szabadelvű érak uralkodó eljárási rendszere volt. Kezdetben az ókori városállamokra volt jellemző, de angol-szász területeken napjainkban is működik, melyhez kiegészítésképp a nép hangjának reprezentálása céljából csatlakozott a laikus réteg, esküdszék formájában.

1.2. Nyomozóelvű eljárás

A nyomozóelvű, más nevén inkvizitórius rendszer „...a szabdságot feláldozza az igazságnak s az erre alapított állami érdekeknek...”⁵. Az akkuzatórius modellhez képest a terheltet az eljárás tárgyának tekinti, és objektív igazságot keres, „mi történt valójában” jelmonddal. Az állami büntetőjog közjogi, alá-fölérendelő jellegét sugallja, hogy a terhelt nem a sértettel, hanem az állam büntetőhatalmával áll szemben. Nagy különbség továbbá, hogy a vádelvű rendszerhez képest az eljárás nem vád alapján, hanem a bíróság bármely forrásból szerzett értesülésére hivatalból indul. Az értesülés lehet besúgás vagy akár egy kósza hír is, mely az eljárás megkezdésére ad okot. Az inkvizitórius eljárásban az officialitás elve mentén az igazságszolgáltatást hivatásos apparátus végzi, nélküli azonban a funkciómegosztást; az eljáró hatóság – a bíróság – kezében egyesül a vád, a védelem és az ítélezés feladata is. Az eljárás a bűnösség vélelmére épül, a terheltnek tulajdonképpen eljárási jogai nincsenek, a váddal szembeni védekezésre rendszerint csak annyiban van lehetősége, amennyiben ezt számára a bíróság lehetővé teszi. A vádelvű eljáráshoz képest a nyomozóelvű rendszer pozitíve kötött bizonyítással operál, melyben a bizonyítékok ereje, súlya, és jelentősége törvény által előre determinált, ezzel csonkítva a bíróság mérlegelési jogkörét. Az eljárásra az írásbeliség jellemző. Ezt mi sem mutatja jobban, mint hogy az eljárás voltaképpen a hivatalból lefolytatott vizsgálat(ok) eredmé-

4 Finkey i.m. (55.p)

5 Finkey i.m. (16.p)

nyényét tartalmazó írásbeli jegyzőkönyvek megismerésében áll. A bíróság ítélezése során többnyire a kontradikciót is mellőzi, az iratok alapján, *ex actis* dönt. Mint említettem, az eljárást a bűnösség vélelme hatja át. Ezt támasztja alá a rengeteg kínvallatással kierőszakolt beismerő vallomás, melyet a bírói önkény kialakulása is segített, hiszen az állami büntetőhatalom eredményességén nem eshetett csorba.

Az inkvizitórius modell az abszolút típusú államok és a reakcionárius, szabadságel-lenző korszakok büntetőeljárására volt jellemző.

1.3. A vegyes rendszer

A vegyes rendszer voltaképpen a vádrendszer és a nyomozórendszer üdvözítő jegyeit egyesíti és ötvözi a jogállamiság eszméjének szem előtt tartásával. A vádelvből vett funkciómegosztás elvét konzekvensen vezet végig a peren. Elkülöníti egymástól a vád, a védelem és az ítékezés feladatköreit. Szintén a vádelvből átvett sajátosság, hogy az eljárás megindítására vád alapján kerül sor, mely származhat a sértettől - magán-, vagy póttagonvádlótól -, és az ügyésztől - mint állami vádhatóságtól - egyaránt. A terhelt eljárásjogi helyzetét tekintve ügyfél, számos eljárási jogát eljárásjogi törvény rögzíti, mint például a védelemhez, tájékoztatáshoz, az iratok megismeréséhez, indítványtételhez való jog. A nyomozóelv hatása az előkészítő szakasz hivatalbóliságán érhető tetten, és a tárgyalási szakaszra ugyancsak jellemző, hiszen a bíró a felek indítványa nélkül is köteles mindent megvizsgálni és értékelni, amit az igazság kiderítése érdekében hasznosnak ítélt. A nyilvánosság kapcsán megemlítendő, hogy a nyomozás és a vizsgálat javarészt a nyilvánosság kizárásával folyik, ám a tárgyalások a jogállamiság eszméjéből fakadóan főszabály szerint nyilvánosak, törvény által nevesített okokra hivatkozással azonban a tárgyaláslátogatás korlátozható.

Fontos megjegyezni, hogy a tisztán vádelvű és a tisztán nyomozóelvű rendszer a gyakorlatban sehol nem fordult elő, ezek csupán elméleti modellek. A büntetőeljárás gyakorlatában megfigyelhető vegyes rendszer a két elv hatékony és tudatos vegyítésének eredménye.

2. A bizonyítás tanának változásai

A jogtörténet számegegyesén haladva különböző rendszereket figyelhetünk meg. Ezen témában három fő változatot vonunk vizsgálat alá. A bizonyítási jog szabályozását, a bizonyítás tárgyát, illetve módját, a bizonyítás eredményének megállapítását, továbbá a bizonyítási terhet tekintve három rendszer alakult ki a büntető perrendtartásokban, úgymint a 1.) kötött, 2.) szabad, illetve 3.) a bizonyítékok szabad mérlegelésén alapuló vegyes rendszer.

1. A *kötött* bizonyítási rendszer fő jellemvonása, hogy az egyes perbeli bizonyítékok bizonyítóerejét a törvény előre determinálta. Előre meghatározott volt ugyanis az egyes bizonyítékok súlya és jelentősége. A kötöttség a bírák értékelési szabadságában is megfigyelhető volt; joguk nem volt arra, hogy szabad belátásuk szerint mérlegeljenek. Feladatuk abban állt, hogy az adott ügyben bizonyítékként előterjesztett tényre a törvény által meghatározott mértéket alkalmazzák és a törvény által megállapított következtetést levonják. A bizonyítás voltaképpen abban állt, hogy a perben részt vevő felek állításaival szemben felmerülő ellentmondásokat a törvény megfelelő szakaszai által előírtak teljesítésével kizárják. A kötött bizonyítás során felmerülő vitás kérdések megválaszolásához rendszerint isteni segítséget hívtak. Ennek eszközei voltak az eskütetelek, párbajok, istenítéletek. Mint láthatjuk az igen szigorú „sorminta” nem a valóság megismerését helyezte a célpontba, hanem sokkal inkább - a kor szelleméhez igazodva - az isteni beavatkozás lehetőségét.

a) A *pozitíve kötött* rendszerben a törvény előre megállapította, hogy mit kell igaznak venni, ha ehhez a törvény szerint szükséges bizonyítékok rendelkezésre álltak. A vádlottat a bírónak el kellett ítélnie függetlenül attól, hogy álláspontja szerint bűnös volt-e, avagy sem. Ellentétben azzal az esettel, ha a bíró meg lett volna győződve a vádlott bűnösségéről, ám mindaddig, míg törvény adta formális bizonyítékok rendelkezésre nem álltak, bűnösítő ítéletet nem mondhatott.

b) A *negatívve kötött* bizonyítási rendszerben áttörés jelentkezett azon a nézetben, mely szerint a bíró személyes meggyőződése irreleváns az ítélezésben. Ennek hatására erősödött fel az a szemlélet, hogy minden objektív, tételes szabály szubjektív értékelést hordoz magában, melynek kibontására a bírónak joga van. A pozitíve kötött szabályozással ellentétben, amennyiben a bíró a teljes értékű bizonyítékok ellenére sem látta a vádlottat bűnösnek, felmenthette. Az elitéléshez azonban a törvény által megszabott bizonyítékmenyiségre mindig szükség volt.

2. A bizonyítékok szabad mérlegelése a bíró lelkiismeretében gyökerezik, ugyanis a bíró arról dönt, hogy maradéktalanul elégségesek-e a bizonyítékok a vádlott büntetőjogi felelősségre vonásához. A *kötetlen* mérlegelési szabadság azonban a szubjektum olyan mértékű kidomborodását eredményezheti, mely magában hordozhatja az önkény kialakulását, egyúttal veszélyeztetve az egységes jogalkalmazást, ugyanis előállhat, hogy két különböző bíró előtt zajló eljárásban, ugyanazon tényállás és bizonyítékok mellett két, egymással elletétes ítélet születik. A fent említett nagyfokú mérlegelési szabadsággal operált például az 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról (továbbiakban: Bp.). A Bp. 4. §-ának (1) bekezdésében ugyanis így fogalmaz: „*a büntető eljárás során eljáró hatóság alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához nincs kötve és szabadon felhasználhat minden bizonyítékot, amely a tényállás kiderítésére alkalmas lehet*”⁶.

6 1951. évi III. tv. 4. § (1)

3. A kötött és a szabad bizonyítás szintéziséből kifejlődő *vegyes rendszer* fő irányvonalának változatlanul a szabad bizonyítást tekinti és fejleszti azt tovább. A bíró feladata az igazság megállapítása, mely a belső meggyőződésre épül. A vegyes rendszert a bizonyítékok értékelése tekintetében valóban nem jellemzi merev, absztrakt szabályokhoz kötöttség, ám ezen szabadság határaként megjelennek a tudományos eredmények, a gondolkodás törvényei és a tapasztalati tételek korlátai. „A bizonyítékok szabad értékelésének alapelve nem azt jelenti, hogy a bíró immáron minden kötöttségtől mentes. A gondolkodás és a tapasztalat törvényeinek változatlanul alá van vetve, és ezeket a törvényeket a tényállás megállapításánál változatlanul figyelembe kell venni”⁷.

3. A bizonyítás

A bizonyítás a büntetőeljárásban annak részét képező közvetett és összetett megismerési folyamat, mely egyedi ügyben a büntetőjogi relevanciával bíró, túlnyomórészt múltbéli tényállásnak az eljáró hatóság, végső soron a bíróság általi, a valósággal egyező megállapítására irányul. A bizonyítás általános szabályai között első helyen foglal helyet a bizonyítás tárgyának megfogalmazása, melynek értelmében a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető (anyagi jogi) és eljárási jogszabályok alkalmazása tekintetében jelentősek. Ezen tevékenység a bizonyítékok összegyűjtésével, vizsgálatával és mérlegelésével kapcsolatos tevékenységben realizálódik⁸. Mint láthatjuk a megfogalmazásból, a bizonyítás egy, a valóság felderítését szolgáló eljárás, olyan megismerési tevékenység, mely a gyanútól a bizonyosság felé halad.

4. A bizonyítási eszközök és a bizonyítékok

Fontos megtenni az elhatárolást bizonyítási eszköz és bizonyíték között. A bizonyítási eszközök azok az eljárási cselekmények (például a tanúvallomás) vagy dolgok (például tárgyi bizonyítási eszköz), amelyekből a nyomozó, az ügyész, a bíró és az eljárás résztvevői a bűncselekményre, az elkövetőre vonatkozó ismereteket szereznek⁹, voltaképpen a bizonyíték forrásai. Ezzel szemben a bizonyítékok a bizonyítási eszköz által hordozott, abból levezetett tények, olyan adatok, melyek büntetőjogilag releváns tényre vonatkoznak, és melyeket a törvény által nem tiltott forrásból szereztek meg, illetőleg alkalmasak a tényállás az eljáró hatóság általi megállapítására. Ugyanakkor a bizonyítás, a bizonyíték és a bizonyítási eszköz fogalma szorosan összefügg egymással; tudniillik bizonyításról nem beszélhetünk bizonyítékok nélkül és bizonyíték sincs bizonyítás nélkül és ugyanígy bizonyítékról sem beszélhetünk bizonyítási eszköz nélkül.

7 BGH St 6/70 sz. ítélete (1958. március 18.) Walter, G.: Freie Beweiswürdigung. Tübingen, 1974. (322.p)

8 Herke Csongor, Fenyvesi Csaba, Tremmel Flórián: A büntetőeljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, 2012. (132.p)

9 Király i.m. (225.p)

A büntetőeljárás jog kodifikációjának fejlődési ívében markánsan észrevehető a bizonyítási eszközök és azok értékelésének változása. Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk (a bűnvádi perrendtartásról) tételesen nem rendelkezett a bizonyítási eszközökről és az azokból nyert bizonyítékok értékeléséről. Azonban a kodifikáció számegyenesen egy nagyobb ugrással megfigyelhetjük, hogy az 1951. évi Bp. megnevez ugyan bizonyítási eszközöket¹⁰, ám *különösen* szóhasználatával nem foglalja azokat zárt rendszerbe. Mint már korábban említettem, az értékelés körében az eljáró bíróság nem volt alakszerű szabályokhoz kötve, szabadon felhasználhatott minden bizonyítékot, melyet a tényállás tisztázásához alkalmasnak tartott¹¹. A kor államhatalmi berendezkedése azonban nem a megfelelő célra használta a törvény adta nagyfokú szabadságot, ugyanis az államhatalmi önkény és a hatalomtól korántsem független bírák révén visszaélészerű jogalkalmazást tett lehetővé. Gondoljunk csak a számos koncepciós perre. Az 1962. évi 8. tvr. 61. §-a nem bizonyítási eszközöket, hanem bizonyítékokat¹² sorolt fel. Ugyanakkor a bizonyítási eszköz és a bizonyíték mára már általánosan elfogadott viszonyát tekintve megállapíthatjuk, hogy a felsorolás a mai értelemben vett bizonyítási eszközöket tartalmazza, azt kiegészítve a szemlével.

A fejlődés következő állomása az 1973. évi I. törvény, amely 61. § (1) bekezdésében ugyan több – szám szerint kilenc – bizonyítási eszközt említ, elődjéhez hasonlóan példalózó felsorolást alkalmaz¹³, és a bizonyítékok értékelése tekintetében is megegyezik elődjével. Jelentős különbségeket mutatott az 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: régi Be.) a korábbi kódexekhez képest. Elsőként kiemelendő, hogy elhatárolást tesz a bizonyítási eszközök¹⁴ és bizonyítási eljárások között¹⁵. Az 1998-as büntetőeljárás törvény ugyanis a szemlét, a bizonyítási kísérletet, a felismerésre bemutatást és a kihallgatások részeként végzett szembesítést a korábbi gyakorlattal szakítva bizonyítási eljárásnak határozta meg. Ennek indokolása, hogy az előbb említettek „*olyan eljárások, melyek közvetlenül, vagy pl: vallomások, nyilatkozatok, szakvélemények közbejöttével a bizonyítékok forrásai*”¹⁶. „*Ebben a fogalmi körben a bizonyítás – azaz a bizonyítékok megszerzése – érdekében végzett eljárásokról és nem egyszerűen a bizonyítás eszközeiről van szó*”¹⁷. A bizonyítási eszközök már taxatív felsorolásban kaptak helyet, zárt rendszerben. A bizonyítékok értékelésénél maradt főszabályként a szabad mérlegelés, továbbá, hogy a bizonyítékok erejét a törvény előre nem határozza meg, viszont a bizonyítékok értékelési korlátjaként a 78. § (4) bekezdésében megfogalmazza, hogy „*nem értékelhető bizonyítékként olyan bizonyí-*

10 Bizonyítási eszközök különösen a terhelt személyes nyilatkozatai, a tanúvallomások, a szakértői vélemények, a szemle, okiratok és egyéb tárgyi bizonyítékok.

11 1951. évi III. tv. 4. § (1)

12 Bizonyítékok különösen: a tanúvallomások, a szakértői vélemények, a tárgyi bizonyítékok, az okiratok, a szemle és a terhelt vallomása.

13 A bizonyítás eszközei különösen a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat, a szemle, a helyszínelés, a bizonyítási kísérlet, a felismerésre bemutatás és a terhelt vallomása.

14 A bizonyítás eszközei a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása.

15 A szemle, a helyszíni kihallgatás, a bizonyítási kísérlet, a felismerésre bemutatás, a szembesítés és a szakértők párhuzamos meghallgatása (119. §-125. §)

16 Belegi József: Büntetőeljárás jog I-II - Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007 (625.p)

17 Belegi i.m. (625.p)

tási eszközből származó tény, melyet a bíróság, az ügyészség, a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők büntetőeljárási jogainak lényeges sérelmével szerzett meg”¹⁸. Ugyanakkor érdemesnek tartom hangsúlyozni, hogy a régi Be.-ben bevezetett nem teljesen szabad, vagy vegyes rendszer korlátai nem akadályok, hanem garanciák.

A régi Be.-ben újdonságként szereplő felosztást az új Be. megtartotta, különbségeit az alábbi táblázat szemlélteti:

Bizonyítás			
régí Be.		új Be.	
Bizonyítási eszközök	Bizonyítási eljárás	Bizonyítási eszközök	Bizonyítási cselekmény!
<ul style="list-style-type: none"> • tanúvallomás, • terhelt vallomása • szakvélemény • tárgyi bizonyítási eszköz • okirat 	<ul style="list-style-type: none"> • szemle • helyszíni kihallgatás • bizonyítási kísérlet • felismerésre bemutatás • szembesítés • szakértők párhuzamos meghallgatása 	<ul style="list-style-type: none"> • tanúvallomás • terhelt vallomása • szakvélemény • pártfogó felügyelői vélemény • tárgyi bizonyítási eszköz (irat, okirat) • elektronikus adat 	<ul style="list-style-type: none"> • szemle • helyszíni kihallgatás • bizonyítási kísérlet • felismerésre bemutatás • szembesítés • műszeres vallomáellenőrzés

A technikai fejlődés büntetőeljárásra gyakorolt hatása számos helyen igényelte a korábbi Be. módosítását, ennek eredményképpen bizonyítási eszközként megjelent az elektronikus adat. Erre utal Herke Csongor is, megállapítva, hogy „*éppen a számítógéppel összefüggő kérdések azok, ahol a legtöbb módosítás volt a régi Be. eredeti szövegéhez képest*”¹⁹. Az új Be. az elektronikus adatnak a tárgyi bizonyítási eszköz és az okirat köréből történő kiemelésére és önálló bizonyítási eszközként szabályozására a törvény indokolásában találunk magyarázatot. „*A törvény egyik kifejezett célja olyan büntetőeljárás kialakítása, amely a jövő kihívásaira is képes választ adni. Az új bizonyítási eszköz definiálása ezért nem öncélú, az elektronikus adatra további részletszabályokban rendezett eljárási cselekmények, így például a lefoglalás különleges szabályai épülnek*”²⁰. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a fő cél nem is az elektronikus adat önálló bizonyítási eszközként történő nevesítése volt, az csupán átvezetésként szolgált egyes eljárási cselekmények és kényszerintézkedések pontosabb szabályozásához. Új bizonyítási eszközként megnevezésének szükségességét a jogalkotó a következőkkel indokolta: „*A törvény az elektronikus adat külön nevesítése mellett foglalt állást azon okból kifolyólag, hogy az egyes büntetőeljárás cselekmények szabályozásában az elektronikus adat kategóriája nem minden esetben kezelhető a fizikai dolgok analógiájára. Azokban az esetekben, amikor az elektronikus adatokra és a tárgyi bizonyítási eszközökre közös rendelkezések*

18 1998. évi XIX. tv. 78. § (4)

19 Herke Csongor: A digitalizáció szerepe a büntetőeljárásban. Az MTA TK Jogtudományi Intézete és a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar közös kiadványa. Budapest-Pécs, 2019. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/06_buntetojog_informatika_HERKECS.pdf (104.p) letöltve: 2021.01.26.

20 Indokolás az új Be. 165. §-hoz

alkothatók, ott a törvény eltérő rendelkezés hiányában az elektronikus adatot is tárgyi bizonyítási eszközként kezeli”²¹. A táblázatban jól látható, hogy a régi Be.-ben szereplő „bizonyítási eljárások” kifejezést az új Be. „bizonyítási cselekmények” megnevezéssel váltotta fel, ugyanakkor „a bizonyítási cselekmények szabályait illetően érdemben nem tér el a – régi – Be. rendelkezéseitől, a részletszabályokat a törvény 166. § (2) bekezdésére is figyelemmel az egyes végrehajtási jogszabályok tartalmazzák.”²² A kriminalisztika fejlődésével megjelent továbbá a műszeres vallomásellenőrzés, mint krimináltechnikai eszköz, mely segítségével (szaktanácsadó vagy szakértő által) a vizsgált személy állítása(i)-tagadása(i) során jelentkező fiziológiai változásokból következtetések vonhatók le arra vonatkozóan, hogy az állítás vagy a tagadás megtévesztő volt-e²³.

4.1. A taxatívitás probléma vagy sem?

A már fentebb bevezetett újdonság, melynek lényege, hogy a bizonyítékok 1973-as Be. szerinti példálózó felsorolását a soron következő két büntető eljárásjogi kódex taxatív felsorolással váltotta fel, számos jogtudós vélekedése szerint nem örvendett egyöntetű elismerésnek. Herke Csongor, Fenyvesi Csaba és Tremmel Flórián a jogalkotói állásponttal szemben megfogalmazott kritikájának alapja, hogy „a kriminalisztika fejlődésének köszönhető, hogy egyre több bizonyítási mód önálló jelentőségre tesz szert, s egyszersmind sui generis eljárási szabályozás révén legalizálódik”²⁴. A bizonyítási eszközök zárt rendszerbe foglalását a Jogtár kommentár sem tartja helyeselhetőnek, kifejti, hogy „a bizonyítás lehetséges eszközeinek ez a lezárása nem feltétlenül helyeselhető törvényhozói megoldás, törvényes bizonyítási eszköz beszerzése nehezen lenne egyébként is elképzelhető, ha az nem képezné a felsorolás részét”²⁵. A taxatív felsorolás kritikáját fogalmazza meg Farkas Ákos is; álláspontjában kifejti, „a társadalmi, gazdasági, kulturális viszonyok, uralkodó eszmerendszerek és a technikai fejlettség foka által meghatározott célszerűségi, alkalmassági, hatékonysági szempontok szerint alakul, változik”²⁶, hogy mi az, ami bizonyítási eszköznek tekinthető. Az elmúlt évtizedek, évszázadok büntetőeljárásai alapelveinek szerves alkotóelemét képező szabad bizonyítás elve szerint sem szükséges kimerítő jellegű felsorolást alkalmazni. Amíg a példálózó felsorolás esetében a gyakorlati-technikai fejlődés eredményeképp felmerülő újabb megoldások külön nevesítés nélküli alkalmazása feltétlenül nem, addig a zárt, taxatív rendszerben történő alkalmazásuk már törvénytört lenne.

21 Indokolás az új Be. 205. §-hoz

22 Indokolás az új Be. 206-213. §-hoz

23 Budaházi Árpád: A műszeres vallomásellenőrzés, különös tekintettel a poligráfós vizsgálatra. Pécs, 2013. <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/budahazi-arpad/budahazi-arpad-vedes-tezisek.pdf> letöltve: 2021. 01. 26.

24 Herke - Fenyvesi - Tremmel i.m. (133.p)

25 https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/99800019.TV/ts/20180101/lr/chain3055_km2 letöltve: 2021.01.23.

26 Farkas Ákos - Róth Erika: A büntetőeljárás. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018. (199.p)

5. A bizonyítékok osztályozása

A bizonyítékok osztályozása fontos elvi és gyakorlati szempontokra vezethető vissza. A bizonyítékok lehetnek az új Be. rendelkezéseire tekintettel a szakirodalomban elfogadott szempontok szerint:

1. tárgyi jellegű és személyi jellegű bizonyítékok (az adatforrás általános jellege alapján);
2. eredeti és származékos bizonyítékok (az adatforrás áttételessége szerint);
3. terhelő (súlyosító) és mentő (enyhítést alátámasztó) bizonyítékok, illetve;
4. közvetlen és közvetett bizonyítékok (büntetőjogi relevancia szerint).

1. A *tárgyi jellegű* bizonyítékok esetében materiális reflexiókkal találkozunk, amelyeknél „*az információk kinyerésére, dekódolására, biztosítására sokféle természettudományos alapossággal kidogozott eszközt és módszert lehet felhasználni*”²⁷. Ezen eszközök kimunkálása és fejlesztése, illetőleg alkalmazása a kriminalisztika tudományán belül a krimináltechnika feladata. A Be. 204. §-a példálózó jellegű felsorolásban foglalja össze, mi minősül tárgyi bizonyítási eszköznek²⁸. Ide sorolandó az irat és az okirat is. Míg a bizonyítási eszközök tekintetében a felsorolás tételes volt, addig a 204. § a)-d) pontjainál összefüggésben keletkező materiális leképeződések, tárgyak rendkívül sokfélék lehetnek, így azok zárt rendszerben történő szerepeltetése nem célszerű. Gondoljunk csak egy löfegyverrel elkövetett emberölés helyszínére, ahol a holttesttel kezdve az elkövető lábnyomain át a töltényhüvelyen keresztül a löpormaradványokig milyen sokféle bizonyítékkal találkozhatunk.

A *személyi jellegű* bizonyítékok a bűncselekmény helyszínén, vagy a bűncselekménnyel kapcsolatban történtek tudati visszatükröződései. A tanúvallomás a leggyakoribb ilyen bizonyíték, mely esetében kettős megismerési folyamatról beszélünk; elsődlegesen a tanú által tapasztaltak megismeréséről (primer megismerés), másodlagosan pedig az eljáró hatóság részéről végzett megismerési folyamatokról (szekunder megismerés).

Miközben a kriminalisztika fejlődése nyomán a tárgyi bizonyítási eszközök, szakértői vélemények köre egyre bővül, addig a tanúvallomás rendszerint nem nélkülözhető és mással nem pótolható, ugyanis „*mert más bizonyítási eszköz nem mindig áll rendelkezésre, másfelől, mert az események gyakran csak általuk rekonstruálhatók és szóltathatók meg*”²⁹. Az események szóbeli felelevenítése nélkül nincs büntetőeljárás, és arra a terhel

27 Herke - Fenyvesi - Tremmel i.m. (137.p)

28 (1) Tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan tárgy - ideértve az iratot és az okiratot is -, amely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas, így különösen az,

a) amely a bűncselekmény elkövetésének vagy a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben az elkövető nyomait hordozza,

b) amely a bűncselekmény elkövetése útján jött létre,

c) amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközként használtak, vagy

d) amelyre a bűncselekményt elkövették.

(2) Irat minden olyan tárgyi bizonyítási eszköz, amely műszaki, vegyi vagy más eljárással adatokat rögzít, így különösen a papíralapú vagy elektronikus adatként létező szöveg, rajz, ábra.

29 Király i.m. (304.p)

vallomása, a szakértő véleménye, az okiratok mellett a tanúk vallomásai hivatottak. A tanúvallomásokban a személyeket megnevezik, a dolgokat elnevezésük szerint említik, és a bűncselekmények eseményeit krónikaszzerűen felidézük³⁰. A tanú által elmondottak alapján állítható fel a történeti tényállás, melyre később a törvényi tényállás rávetíthető lesz. A tanúvallomások azonban szubjektív attribútumaik miatt számos okból aggályosak lehetnek. Elméleti és gyakorlati tapasztalatok egyaránt rámutatnak, hogy a tanú tévedhet, az események részleteit nem jól, vagy nem kellőképpen figyelte meg, illetőleg az adott szituációban őt ért esetleges sokkhatás miatt felismerése torzulhat, illetőleg fennállhat, hogy a tanú véletlenül, de akár szándékosan hamisan vall. Rubinstein megfogalmazásában ez az ún. prizmaeffektus, melynek lényege, hogy a tanúvallomás kialakulásánál a tanú személyiségének valamennyi (biológiai, pszichikai, szociológiai) oldala, a megismerés valamennyi (érzéki-tapasztalati, gondolati-rationális) foka tetten érhető, az idegrendszer adottságaival kezdődően, az érzékszervek állapotán át egészen a műveltségig. Ezek megismerésével, létre hívásával a krimináltaktika foglalkozik. Személyi jellegénél fogva a tévedés lehetősége a szakértőre ugyanígy igaz.

Mindezek konzekvenciájaként célszerű a büntetőjogilag releváns tények bizonyítására objektívebb bizonyítékokat felvonultatni, ha erre lehetőség van. Ugyanitt kiemelem, hogy a tárgyi bizonyítási eszközök sem minden esetben kikezdetlenek, hiszen a bizonyíték lehet hamis, hamisított, ezért mindenkori feladat ezek hitelességének vizsgálata.

2. Az *eredeti* bizonyítékok elsődlegesen, őseredeti forrásúak. A *származékos jellegű-eknél* azonban a forrás már áttételes. Minél nagyobb az áttézettség foka, annál nagyobb mértékben áll fenn az adatok torzulásának veszélye is. Származékos bizonyítékokat tartalmaznak azok az okiratok vagy okirattal egy tekintet alá eső adatrögzítő tárgyak, melyek az eljárás egy korábbi szakaszában rögzítenek egy bizonyítási eszközt. Az eredeti bizonyítékok hitelt érdemlősége általában nagyobb, mivel az adatforrás és a bizonyíték közötti kapcsolat szorosabb, ezért is fontos előtérbe helyezni az eredeti bizonyítékokat. Vannak azonban olyan esetek, melyeknél meg kell elégednünk a származékos bizonyítékokkal, hiszen a leégett gépjármű, mint eredeti bizonyíték nem bocsátható rendelkezésre, itt tehát be kell érünk származékos bizonyítékkal; jelesül fényképekkel.

3. A felosztás lényege abban áll, hogy a büntetőeljárásban az egyes bizonyítékok által megállapítható tények az eljárás alá vont személy vonatkozásában *terhelő* vagy *mentő* jellegűek-e, illetőleg felelősségét enyhítik, vagy minősítik. Sok relatív mozzanatot tartalmaz a felosztás, hiszen ami a terhelt tekintetében kezdetben *mentő*, az később már más szituációban akár *terhelővé* válhat³¹. E csoportosítás lényege leginkább a bizonyítékok értékelésénél, a perbeszédben, illetőleg az ítélelhozatalnál figyelhető meg.

30 Király i.m. (305.p)

31 Herke - Fenyvesi - Tremmel i.m. (137.p)

4. Az utolsó csoportosítási szempont célkeresztjében a büntetőjogi relevancia áll. A *közvetlen* bizonyítékok esetében az adat, információ büntetőjogilag lényeges tényre vonatkozik, elfogadásával nyomban megállapítható a releváns tény. Közvetlen bizonyíték lehet a tanú illetve a terhelt vallomása. Ezzel szemben a *közvetett* bizonyítékok úgynevezett közbenső tényekre (*indiciumra*) vonatkoznak, melyekből már bizonyos valószínűséggel lehet következtetni a bizonyítandó tényre, de nem a büntetőjogilag leghangsúlyosabb tényt tükrözik vissza, azzal távolabbi kapcsolatban állnak. A közvetlen bizonyíték hátránya, hogy a közbenső tényből csak valószínűségi ténymegállapítás tehető még akkor is, ha a közbenső tény kétséget kizáróan megállapítható. Így például, ha az egyik tanú elmondja, hogy lövést hallott a sértett lakásából, egy másik tanú pedig látta, hogy a terhelt a lövés után távozott a sértett lakásából, egy további harmadik tanú pedig előadja, hogy pár nappal ezelőtt a sértett és a terhelt heves szóváltásba keveredett. A fenti tényekből bizonyos valószínűséggel következtethetünk arra, hogy a terhelt megfordult a sértett házában, és az emberölést ő követte el. Ugyanakkor nem zárhatók ki más valószínűségi ténymegállapítások sem, mint például, hogy a lövést leadhatta más személy is. A közvetett bizonyítékok általában csak gyanúokat tesznek megállapíthatóvá, melyből csak bizonytalan eredménnyel lehet a büntetőjogi szempontból esszenciális tényre tovább következtetni.

6. Egyes bizonyítékok

A sorban szemügyre vételezett eljárásjogi kódexek között egyes bizonyítékok vonatkozásában további dogmatikai különbségek is megfigyelhetők. Ezen fejezetben foglalkozom röviden a tanúvallomás szabályai között helyt foglaló tanú fogalmával az 1973-as és 1998-as, valamint a 2017-es törvény tükrében.

A tanúvallomás, mint bizonyítási eszköz és az abból nyerhető bizonyíték büntetőjogi relevanciája kapcsán felmerülhet, hogy egyáltalán bizonyíték-e a tanú részéről elhangzó olyan közlés, mely a büntetőjogi kérdések eldöntését nem segíti.

Az 1973-as Be. 62. § (1) bekezdésének megfogalmazása szerint „*tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása van*”. Az indokolásból következtethető, hogy a jogalkotó a „tudomása van” fordulattal a tanúvallomás megtételét, mint eljárási cselekményt kívánta szűkíteni úgy, hogy azon csak büntetőjogilag releváns tényre vonatkozó tényközlések hangozzanak el. Ugyanis „*a tanú nem idézhető meg abból a célból, hogy a terheltől, vagy az eljárásban szereplő más személyről általános véleményt mondjon*”³².

Ezzel szemben az 1998-as Be. által használt tanú fogalma eltér elődjétől. A 79. § (1) bekezdése úgy rendelkezik: „*tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről*

32 Berkes György: Büntetőeljárás jog - Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2001 (227.p)

tudomása lehet.” A korábbi szabályozásnak elvi fogyatékosága, hogy csupán a kihallgatás során válik megállapíthatóvá, ki minősül tanúnak, és ki nem. A kihallgatás előtt eljárásjogi értelemben bizonytalan az, hogy tényleges tudomása tekintetében tanú-e a kihallgatni szándékozott személy. Megidézése ugyanakkor mégis tanúi minőségében történik, melyhez tanú mivoltából eljárásjogi kötelezettségek is tapadnak, amelyek megsértésének esetére a törvény szankciót állapít meg (pl. megjelenési kötelezettség elmulasztása - rendbírság). Az indokolásból megállapítható, hogy a tanú fogalmának korábbi meghatározása „tudomása lehet” szófordulattal történő felváltása „nem a bizonyítandó tényről való tényleges tudomáshoz, hanem az ilyen tudomás logikailag alapos feltételezéséhez köti a személy tanúi minőségét, s ennek megfelelő eljárásjogi pozícióját”³³, mellyel kiküszöböli az elvi ellentmondást. Ezt nagyon helyesen követi a 2017-es törvény is.

7. A bizonyítékok értékelése

A bizonyítékok értékelésének vonatkozásában is fejlődés figyelhető meg. Az 1896-os Bp. a bizonyítékok szabad mérlegelésén alapuló szabad bizonyítási rendszeren nyugodott³⁴. „*A bűnvádi per egész reformmozgalma e korban már nagy arányokat öltött és a titkos írásbeli inquisitorius per helyett életre kelt a nyilvánosságon alapuló vegyes eljárás és ezzel együtt diadalmasan vonult be a bizonyítékok szabad mérlegelésének rendszere is a bizonyítékok bíró általi szabad mérlegelés elvével*”³⁵ – olvasható a hozzá tartozó indokolásban. A fejlődéstörténetben soron következő 1951-es Bp. is ugyancsak hasonló fokú szabadságot enged a mérlegelésnek; a 4. § (1) bekezdés szerint „*a büntető eljárás során eljáró hatóság alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához nincs kötve és szabadon felhasználhat minden bizonyítékot, amely a tényállás kiderítésére alkalmas*”³⁶, ebből következően a bizonyítékokat sem határozta meg. Továbbá a 177. § megfogalmazásából kitűnik, hogy a bíróság „*a bizonyítékokat a maguk összességében értékeli és meggyőződése szerint bírálja el*”³⁷. Ezeket az elvi megfontolásokat követték a későbbi kódexek.

Áttörést az 1998-as Be. jelentett, ugyanis ezen büntető eljárásjogi kódex már „*nem teljesen szabad*” vagy „*vegyes*” rendszerként jellemezhető³⁸. A már korábban említett tételes felsorolás kimerítően meghatározza a törvényes bizonyítási eszközöket és a bizonyítékok megszerzésére irányuló eljárásokat, melyek közül általában bármelyik felhasználható. A 78. § (2) alapján a bizonyítékok nem rendelkeznek előre meghatározott bizonyítóerővel, ezzel egyértelműen elhatárolódik a kötött bizonyítási rendszertől. A törvény

33 Belegi József: Büntetőeljárás jog I-II - Kommentár a gyakorlat számára. Harmadik kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007. (484.p)

34 Csizmadia Andor - Kovács Kálmán - Asztalos László: Magyar állam- és jogtörténet. Tankönyvkiadó, 1978. (480.p)

35 1896. évi XXXIII. törvénycikk indokolása bűnvádi perrendtartásról - Forrás: Képviselőházi irományok 1892/97. XXVII. kötet 1-416. oldal, XXVIII. kötet 1-376. oldal, irományszám: 870.

36 1951. évi III. tv. 4. § (1)

37 1951. évi III. tv. 177. §

38 Belegi: i.m. (471.p)

meghatároz bizonyítási tilalmakat, mellyel „*egyres jogoknak és érdekeknek, garanciális okokból, még az igazság elvének érvényesülésével szemben is elsőbbséget ad*”³⁹. Ez támasztja alá a 78. § (4) bekezdést, mely szerint „*nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg*”⁴⁰. Az abszolút és relatív vallomástételi akadályokkal a különböző titoktartási kötelezettségek részesülnek méltánylásban, egyes rendelkezések az önvádra kötelezés tilalmát juttatják érvényre (8. §), míg mások a titkos információszerezés eredményének felhasználást zárják ki, ha annak 206/A. §-ban megállapított feltételei nem állnak fenn.

A fejlődéstörténeti áttekintés sorában - jelenleg - utolsó, a 2017-es büntető eljárásjogi törvény, ennek vonatkozásában formabontó újdonságokkal nem találkozunk. A bizonyítás törvényessége és a bizonyítékok értékelése tekintetében átveszi elődjének rendelkezéseit, „*lévén azok olyan jogállami és bizonyításelméleti alaptételek, amelyek helyébe más megfontolás nem állítható*”⁴¹.

A bizonyítékok értékelésénél rendkívül fontos, hogy az adott bizonyítási eszköz felhasználására tilalmak ne álljanak fenn. Ha ugyanis a régi Be. 78. § (4) és az új Be. 167. § (5) bekezdésében megjelölt kitételeinek az adott bizonyíték nem felel meg, úgy az a bizonyítás köréből kizárandó. Ezek rendkívül fontos garanciák, ugyanis a legalitás elve csak úgy érvényesülhet, ha ezzel egyidőben a bizonyítási eszközök felderítése, összegyűjtése, biztosítása és felhasználása során a törvény rendelkezéseit betartják, melyből következik, hogy az értékelés is csak törvényesen megszerzett bizonyítékok alapján történhet. E körben a mérgezett fa gyümölcsének elméletét, az ezüsttálca elvet, és a Miranda-szabályt emelem ki.

A mérgezett fa gyümölcsének elve a jogellenesen megszerzett bizonyítékok továbbbhatóságát zárja ki. „*Ez azt jelenti, hogy a büntetőeljárásokban sem a jogellenesen megszerzett bizonyíték, sem az annak folyományaként megszerzett további bizonyíték nem használható fel a terhelttel szemben*”⁴². Ha a nyomozóhatóság törvénysértő módon foganatosít házkutatást a terhelt lakásán és ennek eredményeként találnak egy adathordozót, melyen a terhelt az általa elkövetett bűncselekmény részleteit tárolta, továbbá abban feljegyezte, hogy volt egy szemtanúja is az elkövetésnek, kérdés, hogy mi lesz az adathordozó és az abból nyert információ alapján fellelt tanú vallomásának sorsa. Ebben az esetben az adathordozó a mérgezett fa és az abból a tanú kilétére vonatkozó információs és a tanú által tett vallomás a mérgezett fa gyümölcse.

Az ezüsttálca elv „*lényege abban ragadható meg, hogy ez az elv csupán korlátozta, enyhítette a jogellenes bizonyíték továbbbhatóságát*”⁴³. Ennek értelmében a jogellenesen

39 Belegi i.m. (472.p)

40 1998. évi XIX. tv. 78. § (4)

41 Indokolás az új Be. 166-167. §-hoz

42 Gácsi Anett Erzsébet: A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az Amerikai Egyesült Államok büntetőeljárás jogában II. (11.p) http://acta.bibl.u-szeged.hu/36053/1/forum_doctorandorum_2015_005-029.pdf letöltve: 2021. 01. 27.

43 Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Budapest-Pécs, 2006. (164.p)

szerzett bizonyíték felhasználhatósága eleve nincs kizárva, az magasabb szinten felhasználható. Az amerikai Legfelsőbb Bíróság a *Lustig vs. United States* ügyben hozott döntésének indokolása szerint a szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyítékszerzés, ha a házkutatás foganatosításában részt vesz a szövetségi nyomozó; még nem minősül szövetségi nyomozó hatóság tagja általi bizonyítékszerzésnek, ha a házkutatás foganatosításában csak tagállami rendőrök vesznek részt, de az így beszerzett bizonyítékot *ezüsttálcán* nyújtják át a szövetségi hatóságoknak. Ez esetben az alsóbb, tagállami szinten elkövetett jogsértés, a magasabb, szövetségi fórum előtt ugyanis már nem minősült annak, a jogellenesen megszerzett bizonyítékot fel lehetett használni szövetségi szinten⁴⁴. A mérgezett fa gyümölcsét közvetlenül ugyan nem, de az abból nyert közvetett bizonyítékot már fel lehet használni. Erről azonban a különböző államok kódexei máshogy rendelkeznek.

A Miranda-szabály a terhelt hatóságokkal való első kapcsolatfelvétele során, és későbbi kihallgatásánál is rendkívül fontos szerephez jut. „Magyarországon az 1989. évi XXVI. törvény a Miranda-figyelmeztetés kifejezett előírásával nem valamiféle forradalmi újdonságot vezetett be, hiszen az 1973. évi I. törvény (régí Be.) is elismerte a terhelt hallgatáshoz való jogát a 87. § (3) bekezdésében. A hatóságok általános tájékoztatási kötelezettsége (4. § (3) bek.) pedig elméletileg ennek közlésére is kiterjedt”⁴⁵.

Az ún. négyirányú figyelmeztetés⁴⁶ nem csak a bírósági szakaszban, hanem már a nyomozati szakaszban rendkívül fontos alakszerűségi feltétel, hiszen a figyelmeztetés elhangzásának és annak tudomásul vételéről szóló nyilatkozat jegyzőkönyvbe vételének elmaradása a terhelt vallomását kizárja a bizonyítékok köréből. A nyomozati szakaszban a terheltnek a vallomás felvételéről készített jegyzőkönyv minden oldalát alá kell írnia, ennek hiánya szintügy kizáró oknak minősül. A Miranda-elv „felhasználható ellene” kitétele a kikényszerített vallomások felhasználásától igyekezett oltalmat nyújtani. Ugyanakkor, ha a terhelt hallgatásba burkolózik, úgy a javára, mentségére szolgáló információkat sem fogja feltárni. Célravezetőbb tehát az „ellene” szó elhagyásával egyszerűen arra felhívni a terhelt figyelmét, hogy a kioktatás után elhangzó vallomása „felhasználható”, ebben ugyanis a terhére és javára való felhasználás is benne rejlik.

A büntetőeljárásban nemcsak az adott ügyben terhelti minőségben tett vallomás értékelhető terhelti vallomásként, hanem a tanúként vagy más ügyben terheltként tett vallomása is, feltéve, ha a megfelelő figyelmeztetés itt is megtörtént és az arra adott választ is egyértelműen jegyzőkönyvezték, amely nyomozati jegyzőkönyv minden oldalát a terhelt az eljárási cselekmény zárultával aláírt⁴⁷. Az aláírásra a bírósági szakaszban már nincs

44 Gácsi: i.m. (25.p)

45 Jungi Eszter: A „Miranda-figyelmeztetés”, avagy a hallgatás joga a magyar büntetőeljárásban. <https://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2011/1/Jungi.pdf> letöltve: 2021. 01. 28.

46 A Miranda elv négy iránya:

- a terhelt
- nem köteles vallomást tenni
- a vallomástételt megtagadhatja
- bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz akkor is, ha korábban azt megtagadta
- minden, amit mond bizonyítékként felhasználható

47 Herke Csongor: Büntetőeljárásjog. Dialóg Campus 2019. (71.p)

szükség. A terhelt vallomását vissza is vonhatja, ám a Miranda-figyelmeztetésnek köszönhetően a terhelt vallomásának visszavonása előtt elhangzottak bizonyítékként felhasználhatók. A terheltnek nincs rendelkezési joga a már megtett vallomása felett⁴⁸. Lényeges különbség mutatkozik a terhelt és a tanú vallomása között. Amíg az önvádra kötelezés tilalmából következik, hogy a terhelt nem köteles vallomást tenni, a Miranda-elv szóhasználatával élve: *joga van hallgatni*, addig a tanú (bizonyos kivételekkel) mind az igazmondásra, mind a vallomás megtételére köteles. Az önvádra kötelezés tilalma vonatkozik arra is, hogy a terhelt nem köteles tárgyi jellegű bizonyíték szolgáltatására sem, azonban ezek megszerzése és felkutatása érdekében túrni köteles a kutatást, motozást, illetve lefoglalást, továbbá köteles magát alávetni szakértői bizonyításnak, ezen felül, mint a szemletárgy birtokosa köteles magát a szemlének alávetni és a szemletárgyat a szemle céljából rendelkezésre bocsátani⁴⁹.

Az értékelés körében fontosnak tartom megjegyezni, hogy a terhelt beismerő, illetőleg tagadó vallomása esetén is be kell szerezni az egyéb bizonyítékokat. A BH2001.316. a beismerő vallomás túlértékelését tilalmazza, ugyanis kinyilvánítja, hogy az elsőfokú bíróság ítéletének megalapozatlanság folytán történő hatályon kívül helyezését eredményezi, ha a bíróság a bűnösséget megállapító ítéletét a vádlottnak a nyomozás során tett egyetlen, és később visszavont olyan beismerő vallomására alapítja, amelyben foglaltakat az ügyben feltárt objektív jellegű bizonyítékok kellően nem támasztják alá, továbbá elmaradtak azok a szakszerű vizsgálatok is, amelyek egyébként a vádlott beismerő vallomásának az alátámasztására, vagy azok megcáfolására alkalmasak. A beismerésnek az előkészítő ülésen túl kiemelt szerepe a külön eljárásoknál van, ugyanis a beismerő vallomás esszenciális feltétele, a bíróság elé állításnak, büntetővégzésre irányuló tárgyalás mellőzéssel eljárásnak, egyezségnek.

Végezetül a büntetőeljárás két fő elvének hatását említem meg, mely a bírót a bizonyítékok értékelése, mérlegelése és az ítélezés során egyaránt vezeti.

A Be. alapvető rendelkezései között első helyet elfoglaló ártatlanság védelme értelmében *„senki nem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg bűnösségét a bíróság jogerős ügydöntő határozata meg nem állapítja”*⁵⁰. Az ártatlanság védelme a büntetőeljárás garanciális alapelve, amelyből a büntetőeljárás során alkalmazandó bizonyítási követelmények fakadnak. E szerint: A vád bizonyítására, vagyis, hogy az eljárás alá vont személy az eljárás tárgyát képező bűncselekményt elkövette, a vádló köteles. Az ártatlanság védelmére vezethetők vissza a büntetőeljárás egyéb garanciális szabályai is, melyek szerint a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére, továbbá a terhelt ártatlanságát vélelmezni, míg bűnösségét bizonyítani kell⁵¹.

A fentiekből következően tehát, a büntetőeljárás alatt az eljáró bíróság kizárólag olyan tényeket értékelhet döntése meghozatalakor, amelyek a bizonyítási eljárás során megfele-

48 Herke - Fenyvesi - Tremmel i.m. (157.p)

49 Herke - Fenyvesi - Tremmel i.m. (159.p)

50 2017. XC. tv. 1. §

51 Fantoly Zsanett - Gácsi Anett Erzsébet: Eljárási büntetőjog, statikus rész. Jurisperitus Bt. Szeged, 2013. (74.p)

lően alátámasztottak, a bizonyítási eljárás követelményeinek megfelelően - a garanciális szabályok betartásával - minden kétséget kizáróan megállapíthatóak.

A másik elv az *in dubio pro reo*, vagyis, hogy „kétely esetén a vádlott javára ítélj”. A bíróság a bizonyítékok értékelését csak akkor fejezheti be, ügydöntő határozatot akkor hozhat, ha meggyőződése szerint az összes szükséges bizonyítási eszközt (bizonyítékot) beszerezte és értékelt. A Be. a bizonyítás alapvetései között, a 7. § (4) bekezdésében rendelkezik arról, hogy „kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére.” Az ártatlanság vélelméből fakadó következmény a vádló azon kötelessége, mely során köteles a terhelt bűnösségének bizonyítására. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy amennyiben a büntetőeljárás során nem nyer minden kétséget kizáróan bizonyítást, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekményt a terhelt követte el, úgy bűnössége nem állapítható meg és a bíróság kellő bizonyítottság hiányában a vádlottat felmenti⁵².

Zárszó

A sorban megvizsgált büntető eljárásjogi kódexeken jól látszik az adott kor lenyomata, az akkori társadalmi követelmények és tudományos elméletek szintje. A közelmúlt jogszabályait tekintve rendkívül hasznos változásnak tartom a tanú fogalmának meghatározásában eszközölt dogmatikai újítást. Ugyanakkor megfontolandó lehet a bizonyítékok taxatív jellegű említése helyett nyitott felsorolást alkalmazni, ugyanis a nyitott rendszer a kriminalisztikai fejlődés eredményeinek legális felhasználását a törvény állandó kiegészítésének követelménye nélkül tenné lehetővé. Végül, taktikusabbnak tartanám a Miranda-figyelmeztetés olyan pontosítását, amely a hallgatást választó terhelt figyelmét arra is felhívna, hogy ekként a védekezés egyik lehetőségéről mond le. Hérakleitosz szavaival: „*semmi sem állandó, csak a változás maga*”. Ez a büntetőeljárás kódexeire is igaz, hiszen a jelenleg hatályos törvény módosítása sem zárult le a 2021. január 1-jén hatályba léptetett változtatásokkal.

52 Fantoly - Gácsi: i.m. (204.p)

Felhasznált irodalom

- BELEGI JÓZSEF: *Büntetőeljárás jog I-II - Kommentár a gyakorlat számára*. Harmadik kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007.
- BERKES GYÖRGY: *Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2001.
- BUDAHÁZI ÁRPÁD: *A műszeres vallomásellenőrzés, különös tekintettel a poligráfós vizsgálatra*. Pécs, 2013. <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/budahazi-arpad/budahazi-arpad-vedes-tezisek.pdf> letöltve: 2021. 01. 26.
- CSIZMADIA ANDOR - KOVÁCS KÁLMÁN - ASZTALOS LÁSZLÓ: *Magyar állam- és jogtörténet*. Tankönyvkiadó, 1978.
- FANTOLY ZSANETT - GÁCSI ANETT ERZSÉBET: *Eljárási büntetőjog, statikus rész*. Iurisperitus Bt. Szeged, 2013.
- FARKAS ÁKOS - RÓTH ERIKA: *A büntetőeljárás*. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018.
- FINKEY FERENC: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Politzer Kiadó, Budapest, 1902.
- GÁCSI ANETT ERZSÉBET: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése az Amerikai Egyesült Államok büntetőeljárási jogában II*. http://acta.bibl.u-szeged.hu/36053/1/forum_doctorandum_2015_005-029.pdf. Letöltve: 2021. 01. 27.
- HERKE CSONGOR: *A digitalizáció szerepe a büntetőeljárásban*. Az MTA TK Jogtudományi Intézet és a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar közös kiadványa. Budapest-Pécs, 2019. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/06_buntetojog_informatika_HERKECS.pdf. Letöltve: 2021.01.26.
- HERKE CSONGOR: *Büntetőeljárásjog*. Dialóg Campus 2019.
- HERKE CSONGOR, FENYVESI CSABA, TREMMEL FLÓRIÁN: *A büntetőeljárásjog elmélete*. Dialóg Campus Kiadó, 2012.
- JUNGI ESZTER: *A „Miranda-figyelmeztetés”, avagy a hallgatás joga a magyar büntetőeljárásban*. <https://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2011/1/Jungi.pdf> Letöltve: 2021. 01. 28.
- KIRÁLY TIBOR: *Büntetőeljárásjog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
- TREMMEL FLÓRIÁN: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Budapest-Pécs, 2006.

Felhasznált jogszabályok

- 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról
- 1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról
- 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntetőeljárásról
- 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
- 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

Téves ítéletek – ítéleti tévedések

Bevezetés

„...az emberi magabiztosság falából néhány téglát kivenni. Nagyreményű kívánságunk, hogy mindazok, akik elolvassák az eseteket, óvatosabbá és körültekintőbbé váljanak, és soha többé ne ítélkezzenek elhamarkodottan. Annak is örülünk, ha sikerül az igazságszolgáltatással hivatásszerűen foglalkozók tudatalattijába elrejtteni a kétség apró morzsáit, hogy munkájuk minden percében érezzék, a látszat többször csal, mint gondolják.”²

Egy ártatlan ember elítélése minden esetben az egyik legnyomasztóbb gondnak tekintendő, amely egyáltalán a büntető igazságszolgáltatás kapcsán felmerülhet. Sajnálatos módon évtizedek óta létező problémával állunk szemben. Azonban fontos kiemelni, hogy a büntető igazságszolgáltatás hibáihoz számos tényező hozzájárulhat, s képes nagy mértékben befolyásolni. A büntetőeljárás működésével kapcsolatos hibák iránti kutatást véleményem szerint nagy mértékben indokolja, hogy az egyén és az állam viszonyában megfigyelhető, sőt tisztán látható az állam erőteljes beavatkozása és az egyén felett gyakorolt kontroll fontos területe a büntető hatalom. A téves bírói ítéletek rendkívüli negatív hatással járnak, mind az egyén, mind pedig a társadalom szempontjából. Alapjaiban rengetik meg a büntető igazságszolgáltatásba vetett bizalmat, s képesek befolyásolni az igazságos ítéletbe vetett hitet. Továbbá nem elhanyagolható szempont, hogy a stigmatizáció, amelyet a büntetőeljárás idéz elő, a későbbiek folyamán kirekeszti az egyént a konvencionális társadalomból, s ártatlansága ellenére akadályozza, ellehetleníti. A hibázás elvi lehetősége az emberi tevékenység velejárója. Minden ember hibázik és ez alól senki sem számít kivételnek. A modern büntetőjogi felelősségre vonás többszakaszúsága is kiválóan megmutatja, erre pedig azért van szükség, hogy minél többen, többféle módszer és különböző vizsgálat segítségével ugyanazon kérdést vegyék górcső alá.³ Fontos kiemelni azonban azt a tényt, hogy a legnagyobb hozzáértés, gondosság és precízió mellett sem lehet minden siker és csillogás. A bűnüldözés tehát nem minden esetben „sikeres-tori”. A dolgozat a büntetőjogi főkérdésben hibás ítélet témáját, azon belül is az ezt befolyásoló tényezőket, okokat dolgozza fel. Véleményem szerint a hibás bírói ítélet hosszú ideje problémák kiváltója, és természetesen nem mindegy egyetlen ember esetében sem,

1 Bedő Kata joghallgató, Széchenyi István Egyetem, Győr (a legfőbb ügyész által Kozma Sándor emlékére hirdetett tudományos pályázaton 2023-ban joghallgatói tagozaton a szerző díjat nyert e pályaművel)

2 Badó Attila – Bóka János: Ártatlanul halálra ítélték. Az amerikai igazságszolgáltatás tévedései. Nyitott Könyv, 2003. 8. o.

3 Hajdú Eszter: A téves bírói ítélet. 389-390. o. http://epa.oszk.hu/02600/02687/00008/pdf/EPA02687_jogi_tanulmányok_2018_389-402.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2022. április 3.)

hogy ártatlanul ítéltetett el. Céлом annak bemutatása, hogy ezek a problémák, amelyek a büntető igazságszolgáltatás sokrétű tevékenysége folytán bekövetkezhetnek, milyen módon képesek befolyásolni, és hatást gyakorolni a bírói ítélethozatalra.

A téves ítélet

A szakirodalmi szerzők nagy többsége egyetért azzal, miszerint a téves ítéletek számát tekintve pontos adatokkal képtelenség szolgálni, és a rengeteg ismertté vált ügy is csak „hab a tortán”, hiszen a többség jócskán látens marad. Az igazságszolgáltatás működésének legitimitását adja, hogy a fair eljárás és az eljárási igazságosság szempontjából rendkívül fontos az ártatlanság, illetve bűnösség egyértelmű meghatározása, ami a generális preventív hatáson túlmenően fontos szerepet játszik a speciális prevencióban is. Érzékelhető, ha egy eljárás és tárgyalás igazságos, akkor a súlyosabb ítéleteket is jobban megértőbben fogadják el az érintettek. A téves ítéletnek nincsen konkrét definíciója, ugyanis egy rendkívül bonyolult és több lábbon álló jelenségről van szó. Több megnevezéssel is találkozhatunk a szakirodalomban, ilyen a „*wrongful conviction*”, illetve gyakran előfordul a „*miscarriage of justice*”. A „*wrongful conviction*” fogalom az angolszász szakirodalom szerint az a téves ítélet, amelyben egy ténylegesen ártatlan ember elítélésére kerül sor, annak ellenére, hogy bűnösségét egyértelműen alátámasztó döntő bizonyíték nem áll rendelkezésre. Ezzel szemben a „*miscarriage of justice*” egy sokkal szélesebb spektrumú kategória, amely magába foglalja a vádat és ítéletet, törvénytelen letartóztatást, valamint a büntetőeljárás során elkövetett más egyéb hibát. A hibákat bárki elkövetheti, így tehát a rendőröktől kezdve, a védőn át, az ügyész, a bíró, de az eljárás egyéb résztvevője is. Fontos mindjárt az elején leszögezni, hogy e két kifejezés nem felcserélhető, illetve nem használhatjuk egyiket a másik szinonimájaként. Ezen hibák többsége nem szándékos, hiszen a háttérben mégis csak emberek állnak, akik nem tévedhetetlenek. További problémaként említendő, hogy hivatalos, de még nem hivatalos adatbázis sem áll a rendelkezésünkre, ami megkönnyítené, hogy az eseteket naprakészen összegyűjtsék és a rendszer segítségével számon lehetne tartani az egyre bővülő történeteket. Még a definíció kérdéskörét tekintve nem mehetünk csak úgy el Bedau és Radelet koncepciója mellett sem.⁴

Bedau és Radelet az igazságszolgáltatás kudarcai mentén próbálták a lényegét megragadni és ezáltal akartak egy elfogadható definíciót megalkotni. Szerintük a téves ítélet két konjunktív feltételből áll, egyrészt a bűncselekmény miatt a vádlottat elítélték és/vagy ténylegesen maga a bűncselekmény nem történt meg, másrészt jogilag és fizikailag érintetlen a vádlott az adott bűncselekményt tekintve.⁵

4 Hajdu Eszter: A téves bírói ítélet. 390-391. o. http://epa.oszk.hu/02600/02687/00008/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2018_389-402.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2022. április 3.)

5 Hajdu Eszter: A téves bírói ítélet. 390-391.o. http://epa.oszk.hu/02600/02687/00008/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2018_389-402.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2022. április 3.)

A kutatások kezdete

A téves bírói ítéletek rendkívül hosszú történeti hagyományra vezethetők vissza. A téma érzékenysége az angolszász területek, azon belül is az Egyesült Államok igazságszolgáltatási rendszerének sajátos jellemzőin keresztül ragadható meg a legjobban. A legtöbb amerikai ember azt feltételezi, hogy büntető igazságszolgáltatási rendszerük igazságosak. Úgy gondolják, hogy soha senkit nem ítélnék el olyan bűncselekményért, amelyet ne követett volna el.^{6,7}

Az a gondolat, hogy az állam igazságtalanul börtönbüntetésre ítéltet egy szabad állampolgárt, sajnálatos módon szöges ellentétben áll az Egyesült Államokban elvárt méltányos bánásmód koncepciójával. Az Egyesült Államokban élő minden személyt, legyen az állampolgár vagy sem, megilletnek az alkotmányos jogok, a tisztességes eljáráshoz, az esküdtszéki eljáráshoz való jog, amelyben az államnak minden kétséget kizáróan bizonyítania kell, hogy a vádlott bűnös vagy sem az adott bűncselekmény kapcsán. Ez az eszköz kifejezetten az ártatlanok védelmét szolgálja, nem pedig az elítélésüket.^{8,9}

Mindenkinek azt tanítják, hogy bizzanak a büntető igazságszolgáltatás rendszerében, hiszen egy ártatlan embernek nincs mitől tartania.¹⁰

Felmerülhet bennünk az a költői kérdés, hogy: Egy ilyen pártatlan rendszerben nem jelent-e gyakorlatilag garanciát, hogy csak a „gonoszok” szenvednek? Sajnálatosan az igazságszolgáltatási eljárást a szemtanúk téves azonosítása, a megalapozatlan és helytelen törvényszéki tudományok, hamis vallomások, a nem megfelelő ügyvédi tevékenység és a kormányzati visszaélések sújtják, amelyek számtalan téves büntetőítélet meghozatalához vezetnek. Kijelenthető, hogy az ilyen felfedezések igencsak „megrágnak” a demokratikus republikanizmus érzékeny társadalmi szövétét.¹¹

Az amerikai büntető igazságszolgáltatási rendszer olyan felfogáson nyugszik, miszerint a rossznak oka van, ezek az okok pedig megelőzhetőek és a káros cselekmények az áldozatok számára kárpótlást, míg az elkövetők számára büntetést igényelnek.¹² Ha a

- 6 Huff, C. R. (2002). Wrongful conviction and public policy: The American Society of Criminology 2001 Presidential address. *Criminology*, pp.: 1-18. https://www.researchgate.net/publication/229786058_Wrongful_conviction_and_public_policy_The_American_Society_of_Criminology_2001_presidential_address (View and download date: 3 April 2022)
- 7 Marquis, J. (2005). The myth of innocence. *Journal of Criminal Law and Criminology*, pp.: 501-521. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7185&context=jclc> (View and download date: 3 April 2022)
- 8 Anderson, J. B. (2005). Hamdi vs. Rumsfeld: Judicious balancing at the intersection of the executive's power to detain and the citizen-detainee's right to due process. *Journal of Criminal Law and Criminology*, pp.: 689-723. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7193&context=jclc> (View and download date: 3 April 2022)
- 9 Givelber, D. (2005). Lost Innocence: Speculation and data about the acquitted. *The American Criminal Law Review*, pp.: 1167-1199. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/amcrimlr42&id=1175&collection=journals&index=> (View and download date: 3 April 2022)
- 10 Cross, F. B. (2005). Law and trust. *Georgetown Law Journal*, pp.: 1457-1545. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/glj93&div=50&id=&page=&collection=journals> (View and download date: 3 April 2022)
- 11 Rattner, A. (1988). Convicted but innocent: Wrongful conviction and the criminal justice system. *Law and Human Behavior*, pp.: 283-293.
- 12 Leo, R. A. and Gould, J. B. (2009). Studying wrongful convictions: Learning from social science. *Ohio State Journal of Criminal Law*, pp.: 7-30. https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/osjcl7&id=11&men_tab=srchresults (View and download date: 3 April 2022)

problémát valamilyen módon kezelni szeretnénk, akkor először megérteni szükséges és nem úgy, ahogy azt érzékeljük, de ahogy az valójában van. A jogtalan elítélések és a jogi eljárások közötti kapcsolat nem egyszerű kérdés, éppen ezért nagyon nehéz az ok-okozati összefüggések felfedezése. Annyi egészen biztos, hogy a probléma jobbra a vádlottak és a megfigyelők közti dinamikus kölcsönhatást jelenti, amelyben minden fél nagyon is aktív szerepet játszik. 1923-ban Learned Hand bíró egyszer azt mondta, hogy magát az amerikai igazságszolgáltatási rendszert „mindig is kísértette az ártatlanul elítélt ember szelleme.” Sőt úgy fogalmazott a jogtalan elítélés kapcsán, hogy az egy „irreális álom”.^{13 14}

Ezen jelenség komolyabb és áthatóbb tanulmányozása jóval Learned Hand bíró kijelentését követően kezdődött meg. A kijelentéssel ellentétben az idő és a technológia feltárta, hogy megszámlálhatatlan azon emberek összessége, akik jogtalanul töltik börtönbüntetésüket, akiket olyan bűncselekményért ítétek el, vagy végeztek ki, amelyet el sem követtek, sőt azok köre is, akiket olyan bűncselekményért ítétek el, ami soha meg sem történt.¹⁵

Nagy nehézséget okoz megfogalmazni a téves ítéletek tendenciáját, és konkrétan meghatározni a probléma növekedését, esetleg visszaesését. Ez azon megkerülhetetlen ténynek köszönhető, hogy egy téves ítéletről akkor lehet egyértelműen tudni azt, hogy megtörtént, ha az elkövetőt az a rendszer, amely az eredeti tévedésért felelős volt, utólag felmentette. A téves elítéléssel kapcsolatos kutatások egészen addig nem is léteztek, amíg nem Edward Borchard, a Yale Egyetem professzora 1932-ben megjelent a „*Convicting the Innocent*” című könyvében 65 konkrét esetet dokumentált, és foglalkozott a tévedések jogi okaival és egyértelmű reformjavaslatokat tett. Ezt követően egy folyamat indult, melynek során számos kutató végzett esettanulmányokat s publikált olyan megállapításokat, amelyek egyértelműen megerősítették, hogy a téves elítélés egy szisztematikus problémát jelent az amerikai igazságszolgáltatás berkein belül. Ennek ellenére a törvényhozók, a bűnüldöző szakemberek, valamint maga a közvélemény is „boldog tudatlanságban” maradt. Az átható változást Bedau és Radelet 1987-ben megjelent cikke jelentette, sőt fogalmazhatunk úgy is, hogy munkájuk a modern kutatások kezdetét jelölte. Bedau és Radelet 350 téves ítélet azonosítását végezték el és leplezték le.¹⁶ Ennek köszönhetően a közvéleményt kísértette a gondolat, hogy talán az ártatlanul elítélt ember „irreális álma” kemény szubjektív valóság. Az igazságszolgáltatás elmarasztalásának modern történetét ezen leleplezések nyitották meg. Sajnálatosan a kutatók nagy valószínűséggel soha nem fogják tudni pontosan meghatározni, hogy hány ártatlan vádlott veszítette életét, vagy

13 Halsted, J. B. (1992). The anti-drug policies of the 1980s: Have they increased the likelihood of both wrongful convictions and sentencing disparities? *Criminal Justice Policy Review*, pp.: 207-228.

14 Huff, C. R., Rattner, A., Sagarin, E., and MacNamara, D. E. J. (1986). Guilty until proven innocent: Wrongful conviction and public policy. *Crime and Delinquency*, pp.: 518-544.

15 Huff, C. R. (2002). Wrongful conviction and public policy: The American Society of Criminology 2001 Presidential address. *Criminology*, pp.: 1-18. https://www.researchgate.net/publication/229786058_Wrongful_conviction_and_public_policy_The_American_Society_of_Criminology_2001_presidential_address (View and download date: 3 April 2022)

16 Leo, R. A. and Gould, J. B. (2009). Studying wrongful convictions: Learning from social science. *Ohio State Journal of Criminal Law*, pp.: 7-30. https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/osjcl7&id=11&men_tab=srchresults (Download date: 3 April 2022, View date: 5 April 2022)

hány vádlott vesztegetett el évtizedeket életéből az igazságszolgáltatás elhibázott eljárása miatt.¹⁷

A DNS-vizsgálat tárgyalóterembe való bevezetése óriási változást és előrelépést hozott az igazságszolgáltatás életébe. A DNS-vizsgálatnak köszönhetően az első, akit nemi erőszak elkövetéséért ítélték el, s végül DNS-bizonyíték alapján felmentettek 1989-ben Gary Dotson volt.¹⁸ A DNS-vizsgálat igazolta ártatlanságát, ezáltal az ítélet téves voltát. Az ügy mérföldkőnek számított több szempontból is, ugyanis elindult egyfajta mozgalom, amelynek köszönhetően máig több száz ítéletet semmisítettek meg.

A DNS-vizsgálat tehát egy új lehetőség, egy új korszak az igazságszolgáltatás hibáinak kiküszöbölésére, mely megalapozta, hogy igenis létezik tényleges ártatlanság s szilárd bizonyítás. Nemcsak az Egyesült Államokban, de magyar szerzőktől is egyre több szakirodalom jelenik meg a kérdéssel kapcsolatban Magyarországon.

A téves ítélet meghozását befolyásoló lehetséges tényezők

A téves bírói ítéletek hátterében álló lehetséges hibák kivizsgálása, s a hibák azonosítása, a civil és politikai erőfeszítéseknek köszönhető az angolszász területeken. Az elmúlt évtizedekben számos ügy nyilvánosságot kapott, amely arra mutat rá, hogy a jogállami igazságszolgáltatás abszolút nem mentes a hibáktól. A büntetőigazságszolgáltatási rendszer ereje a pontosságtól függ – attól, hogy képes-e elítélni a bűnösöket s tisztázni az ártatlanokat. A téves elítélések okainak azonosítása és megértése kulcsfontosságú az igazságszolgáltatási rendszer integritásának fenntartásához.

Egy elítélés több sebből is vérezhet, rengeteg okból kifolyólag. Vagy azért, mert az elítélt személy ténylegesen ártatlan a vádakkal szemben. Vagy olyan eljárási hibák következtek be, amelyek megsértették az elítélt személy jogait. Az esetleges ténybeli ártatlanságon alapuló téves elítélés sok esetben az ítéletet követő DNS-vizsgálat segítségével lát napvilágot. Az ítélet utáni DNS-vizsgálat jelentős mértékben hozzájárul a téves ítéletek egyre gyakoribb felfedezéséhez. Sőt az elmúlt évtizedekben a „DNS előtti” korszakból származó ügyekben megőrzött biológiai bizonyítékokat is meg lehetett vizsgálni. Az Egyesült Államokban átfogó sikereket értek el s a DNS alapú felmentések óriási felháborodásokat okoztak. Számos ügy kiemelendő, köztük az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA) által elkövetett bombamerényletek, de ezen felül Kanadában is a figyelem központjába került Donald Marshall Jr., és Guy Paul Morin ügye egyaránt. Fontos kiemelni, hogy a felsorolt esetekben megfigyelhető volt vizsgálóbizottság felállítása, és törvényalkotási lépések megtételére is sor került. Azért is fontos ezt hangsúlyozni, mert ha az igazságszol-

17 Zalman, M., Larson, M. J., and Smith, B. (2012). Citizens' attitudes toward wrongful convictions. *Criminal Justice Review*, pp.: 51-69. https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/crmrev37&div=7&start_page=51&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=schresults (View and download date: 5 April 2022)

18 The case of Gary Dotson. Dotson is an American man who was the first to be exonerated from a criminal conviction by DNA evidence. <https://innocenceproject.org/cases/gary-dotson/> (View and download date: 5 April 2022)

gáztatás valóban hibázott, készen állt arra, hogy a fennálló helyzeten változtasson s nyilvánosan bocsánatot kérjen, valamint az ügy kivizsgálására és nem utolsó sorban kártalanításra is sor került. Ezáltal pedig lehetőség adódott arra is, hogy ha történt hibás döntéshozatal, a hibás döntés meghozatalához vezető hibákat elemezzék.¹⁹

A téves ítéletet eredményező okokat különböző szempontok alapján tudjuk megkülönböztetni. Megemlítendő a Finlayson általi csoportosítási szempont, amely magát az igazságszolgáltatást hajlamossá teszi a hibás lépések megtételére. Ezeket nevezhetjük közvetett okoknak.²⁰

Hack Péter a közvetett okokat a következők szerint csoportosította: egyrészt a közvélemény nyomása, a vádlott népszerűtlen vagy kisebbségi csoport tagja, a kontradiktórius per játzsmává válása (amikor az igazság kiderítése helyett a másik fél legyőzése a cél.), illetve a hatóság jó szándékú korrumpálódása, vagyis a cél szentesíti az eszközt.²¹

Míg a másik csoport a közvetett körülmények csoportja, ide sorolandó: a szemtanú általi téves felismerés, a rendőrség által elkövetett hibák és törvénysértések, az ügyészi eljárásban elkövetett hibák, azon szakértői vélemények, amelyek kétes, megbízhatatlan és/vagy nem szilárd, tudományos alapokon nyugszanak, a bűnözők által tett tanúvallomások felhasználása az eljárásban, a védői munka, mely hiányos s hibás, de ide tartozik a hamis beismerő vallomás, illetve maguk a félrevezető közvetett bizonyítékok is.²²

Pszichológiai faktorok

A bűncselekményekkel való téves vádaskodás igen súlyos és egyben negatív következményekkel járhat a tévesen megvádolt személyre nézve. Azonban a téves vádak pszichológiai hatásait rendkívül kevés kutatás vizsgálja. A téves vádak pszichológiai következményei jelentősen befolyásolják a vádlottak életét. Rendkívül nagy mennyiségű szakirodalom foglalkozik a bűnözőkre hatást gyakorolt konkrét pszichológiai faktorokkal, de viszonylag kevés azokkal, amik a téves ítéletekhez vezetnek. Megemlítendő, hogy a téves vádak gyakoriságát tekintve közel sem egységesek a vélemények. Nemrégiben készült tanulmány becslése szerint mindössze 6%-a téves a szabadságvesztéssel járó büntetőítéleteknek.²³ A közelmúltban megugrott a felmentő ítéletek meghozatalának száma az Egyesült Államokban. Ez egyrészt a technológiai fejlődéssel, másrészt a politikai fejleményekkel is összefüggésbe hozható. Sok szakirodalom megkérdőjelezi a

19 Hajdú Eszter: A téves bírói ítélet. http://epa.oszk.hu/02600/02687/00008/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2018_389-402.pdf 395. oldal (Letöltés dátuma: 2023. április 3., Megtekintés dátuma: 2022. április 13.)

20 Hack Péter: A büntető igazságszolgáltatás szervezete. Függetlenség, számonkérhetőség és a büntetőeljárás rendje. Budapest, 2007, 17. oldal.

21 Hack Péter: A büntető igazságszolgáltatás szervezete. Függetlensége, számonkérhetősége és a büntetőeljárás rendje. Budapest, 2007, 17. oldal.

22 Hack Péter: A büntető igazságszolgáltatás szervezete. Függetlensége, számonkérhetősége és a büntetőeljárás rendje. Budapest, 2007, 18. oldal.

23 Loeffler CE, Hyatt J, Ridgeway G. Measuring self-reported wrongful convictions among prisoners. *J Quant Criminol*, 2019. pp.: 259–286. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10940-018-9381-1> (View and download date: 13 April 2022)

szemtanúk azonosításának pontosságát, értve ez alatt a gyermekek, serdülők, illetve a kiszolgáltatott felnőttek befolyásolhatóságát, amely nagy mértékben képes hozzájárulni a hamis vádhoz és hamis vallomásokhoz, illetve a kényszerített kihallgatások alkalmazása is megemlíthető, ugyanis a kényszer hatásának köszönhetően ez ugyancsak hamis vallomáshoz vezethet.

Érdekes az angol Oxford szótár megfogalmazása, amelyben a téves igazságszolgáltatás úgy került meghatározásra, mint a „bíróház vagy az igazságszolgáltatási rendszer kudarca az igazságszolgáltatás céljainak elérésében, különösen akkor, ha ez egy ártatlan személy elítélését eredményezik”.²⁴ Fontos tisztázni azt a tényt, hogy egy adott ügy megoldása kapcsán a szemtanúk kulcsfontosságú szerepet töltenek be, valamint hozzájárulnak annak megértéséhez, hogy mi történt a bűncselekmény elkövetésének helyszínén. Maguk a szemtanúk hatással lehetnek a bíróságra, és nagyon sok esetben a bíróságra hárul annak eldöntése, hogy a tanú szavahihető.

Mindazonáltal felmerülhet az a kérdés, mi történik akkor, ha a tanú által tett vallomás valótlan, ugyanis a bíróságon a hazugságot hamis tanúzásnak nevezik. Az emlékezés egy aktív folyamat, ezért előfordulhatnak és elő is fordulnak olyan hibák, amelyek egyértelműen téves azonosításhoz vezetnek. Lényeges, hogy egy szemtanú emlékét ugyanúgy kell kezelni, mint a bűncselekmény elkövetésének helyszínét, ugyanis ezzel a szükségszerűen módosulást kerüljük el, megőrizve az eredeti állapotot.

Kijelenthető, hogy döntő többségében a téves azonosítás tekinthető a legfőbb tényezőnek a téves ítéletek meghozatalakor. A szemtanúk általi téves azonosítás nagy mértékben hozzájárult az Egyesült Államokban hozott téves ítéletek 75%-hoz, amelyeket DNS bizonyítékok alapján hatályon kívül helyeztek.²⁵

Elizabeth Loftus 2005-ben megállapította, hogy a félretájékoztatás a múltra vonatkozó emlékezet károsodására utal. Ez pedig a félrevezető információknak való kitettséget követően keletkezik. Loftus egy 1974-es autóbalesetről szóló tanulmánya igazán jó példa erre. A vizsgálat lényege abban rejlett, hogy a résztvevő személyek egy autóbalesetről szóló filmet láttak. Ezt követően a vizsgálatban résztvevő személyeket arra kérték, hogy próbálják meghatározni, hogy megközelítőleg milyen gyorsan közlekedtek az autók. Különböző szavakkal operáltak, például azokat a résztvevőket, akiket úgy kérdeztek meg: „milyen gyorsan mentek az autók, amikor egymásba csapódtak?”, nagyobbban közelítették meg az autók sebességét, mint azok a résztvevők, akiktől azt kérdezték: „milyen gyorsan mentek az autók, amikor egymásba ütköztek?”. Továbbá megfigyelték azt is, hogy azon résztvevők, akiknek az első kérdésre kellett válaszolniuk, hajlamosabbak voltak azt mondani, hogy törött üveget láttak, ugyanis az a szó szerepelt a kérdésben, hogy

24 Oxford Dictionary of English: miscarriage of justice: a failure of a court or judicial system to attain the ends of justice, especially one which results in the conviction of an innocent person: he was the victim of a miscarriage of justice | [mass noun] : allegations of miscarriage of justice.

25 <https://innocenceproject.org/in-focus-eyewitness-misidentification/> (View and download date: 13 April 2022)

„összetört”, szemben azokkal, akiknek a második kérdést tették fel, ahol az „ütközés” kifejezést használták.²⁶

A kutatás második részében Loftus más kérdést tett fel a résztvevőknek. Ez arra irányult, hogy „látta-e a törött fényszórót?”. Többen is úgy válaszoltak, miszerint igen, látták a törött fényszórót, szemben a másik esettel, ahol azt kérdezték, „látott törött fényszórót?”. Ez a fajta forrás megjelölés a félretájékoztatás egyik fő magyarázata. Láthatjuk tehát, hogy csak a szavakkal játszottak a kutatás során és ez is éppen elég volt ahhoz, hogy megzavarják a résztvevőket. A résztvevők nem láttak semmilyen törött fényszórót, de azáltal, hogy a szavakat olyan környezetbe csomagolták, amely azt sugallta, hogy igenis volt törött fényszóró, a résztvevők valóban azt hitték, hogy láttak egy törött fényszórót. Tehát, óriási hatása van ilyen fajsúlyos helyzetekben annak, hogy az adott kérdést milyen módon, milyen szöveggörnyezetben tesszük fel. A pszichológia kimutatta, hogy egy tanú elméje mennyire befolyásolható és azt, hogy a félretájékoztatás és a vezető kérdések révén milyen egyszerűen bekövetkezhetnek igazságszolgáltatási tévedések, mivel maguk a tanúk is azt hiszik ezáltal, hogy olyan dolgokat láttak, amit valójában nem.²⁷

Loftus egy másik kísérlete nagyon jó képet adott arról, hogy a megtevesztő vagy zavaros információk igenis félrevezethetik a tanút a kihallgatás során. Ezen kísérletben a résztvevőknek egy stop táblánál álló autó képét mutatták meg. Ezt követően néhány résztvevővel azt az információt tudatták, hogy a tábla egy elsőbbségadási tábla volt. Amikor a résztvevőket arról kérdezték, hogy stop táblát vagy elsőbbségadási táblát láttak a képen, sokan a második opciót választották, ami természetesen rossz válasz volt. Kimutatták azt is, hogy a sémákat a mindennapi kontextusban használják, mivel a sémák nagy mértékben befolyásolják a mindennap látott dolgokat. Ekként befolyásolják a felidézést és ez számos következménnyel járhat, főleg szemtanúk vallomása esetén, ugyanis, amikor az emberek megpróbálják felidézni, hogy mit láttak, a felidezésüket igenis befolyásolják a korábban tapasztaltak.²⁸

Megemlítendő George Barry ügye, amely a közelmúltban komoly nyilvánosságot kapott. Előjáróban annyit érdemes tudni erről, hogy George Barry állítólag meggyilkolta Jill Dando televíziós műsorvezetőt, s 2001. július 21-én ítélték el a nő meggyilkolásáért. Azonban 7 év börtönbüntetés után 2008. augusztus 1-jén felmentették. 2007-ben kezdődött a fellebbezési eljárás, amelyben lényeges pont volt a szemtanúk vallomásainak vizsgálata. Az egyik tanú állítása szerint George Barry *ott volt* 4 órával a bűncselekmény

26 Elizabeth F. Loftus and John C. Palmer: Reconstruction of Automobile Destruction: An Example of the Interaction Between Language and Memory. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* 13, (1974), pp.: 585-589. <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0022537174800113?token=15C139525377FBB8776B9DF39B2E6BC6F15BB302A8E5AFA52992E1281BE88FB236DF348D9C7E35BE504C95FA7FC650AB&originRegion=eu-west-1&originCreation=20230227145535> (View and download date: 13 April 2022)

27 Elizabeth F. Loftus and Guido Zanni: Eyewitness testimony: The Influence of the wording of a question. *Bulletin of the Psychonomic Society*, 1975. pp.: 86-88. <https://link.springer.com/content/pdf/10.3758/BF03336715.pdf> (View and download date: 14 April 2022)

28 Elizabeth F. Loftus, David G. Miller and Helen J. Burns: Semantic Integration of Verbal Information into a Visual Memory. *Journal of Experimental Psychology: Human Learning and Memory*, 1978. pp.: 19-31. https://www.researchgate.net/publication/22519774_Semantic_Integration_of_Verbal_Information_into_a_Visual_Memory (View and download date: 14 April 2022)

elkövetése előtt a helyszínen. Ezzel szemben más tanúk úgy vélték, hogy *láthatták* őt 4 órával a bűncselekmény elkövetése előtt a helyszínen, az utcán, de ezek a tanúk mégsem tudták azonosítani, „kiválasztani” egy felismerésre bemutatáson George Barry-t. Az egyik fő bizonyítéknak a lőpormaradvány számított, amelyet egy évvel a bűncselekmény elkövetését követően találtak George Barry kabátzsebében.²⁹

Kutatások kimondták, hogy azon bűncselekmények esetében, ahol fegyverek is szerepet játszanak, negatívan befolyásolják a szemtanúk beszámolóját. Elizabeth Loftus és társai ezt a jelenséget fegyverhatásnak nevezték. A „fegyverhatás” akkor jelentkezik, amikor a bűncselekmény helyszínén fegyver van jelen. A fegyver ugyanis hátrányosan képes befolyásolni a tanúk emlékezetét. Ezáltal hatást gyakorol arra, hogy a tanú képes legyen részletesen leírni a bűncselekmény bizonyos részeit, hiszen a fegyverre koncentrált, ezáltal kizárva más lényeges információkat. Ennek oka egyszerű, a tanú, amikor jelen volt a helyszínen, a fegyverre összpontosított és nem a többi lényeges részletre. Olyan hatást gyakorol a fegyver jelenléte a tanú emlékeire, hogy homályba borulnak a bűncselekmény felderítése szempontjából lényeges egyéb információk. Ennek több eredője is lehet, ilyen többek között a tanú által érzett nagyfokú stressz, amely sajnálatosan csökkenti a figyelmi képességeket.³⁰ Deffenbacher megállapította azt, hogy a szemtanúknál a megnövekedett stressz-szint negatív hatást gyakorol, sőt csökkenti az emlékezet pontosságát.³¹

Egy másik esetet is kiemelek, amelyben egy embert szintén tévesen ítélték el. Johnny Briscoe-t 45 évnyi börtönbüntetésre ítélték, melyből 23 évet töltött le, míg nem az Innocence Project igazságot nem szolgáltatott az ügyében. Johnny Briscoe-t tévesen ítélték el nemi erőszak, szodómia, betörés, rablás, lopás és fegyveres bűncselekmény vádjával. Az áldozat több, mint egy órát töltött az elkövetővel, aki azt állította, hogy Johnny Briscoe-nak hívják, miközben megerőszkolta és meglopta őt. Az áldozat az igazi Johnny Briscoe-ra mutatott rá, mind fényképen, mind pedig a felismerésre bemutatáson. Azonban nem azonosította azt a férfit, aki magát Briscoe-nak adta ki s bántalmazta őt. A helyzet értelemszerűen igazságtalan volt több okból is, de talán az egyik legfontosabb az, hogy Briscoe volt az egyetlen férfi a sorban, aki narancssárga kezeslábast (bv. formaruhát) viselt. Felmerülhet bennünk a kérdés, hogy ez miért olyan lényeges dolog? Elizabeth Loftus szerint a narancssárga kezeslábas (bv. formaruha), amelyet Johnny Briscoe a sorban állva viselt, romboló aktualizáláshoz vezetett. Ugyanis szerinte a félrevezető információk teljes mértékben megváltoztathatják a tényleges esemény emlékezetét. Jelen esetben, a narancssárga kezeslábas (bv. formaruha) Briscoe-t bűnösnek mutatta annak ellenére,

29 Case of George Barry. <https://evidencebasedjustice.exeter.ac.uk/case/barry-george/> (View and download date: 14 April 2022)

30 Elizabeth F. Loftus, Geoffrey R. Loftus and Jane Messo: Some Facts about „Weapon Focus”. *Law and Human Behavior*, 1987. pp.: 57-60. <https://faculty.washington.edu/gloftus/Downloads/LoftusLoftusMessoWF.pdf> (View and download date: 14 April 2022)

31 Kenneth A. Deffenbacher, Brian H. Bornstein, Steven D. Penrod and E. Kiernan McGorthey: A Meta-analytic review of the effect of high stress on Eyewitness Memory. *Law and Human Behavior*, 2004. pp.: 687-689. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10979-004-0565-x.pdf> (View and download date: 15 April 2022)

hogyan akkor még nem ítélték el. Ennek a behatásnak köszönhetően az áldozat a narancs-sárga kezeslábas (bv. formaruha) láttán a bűnös s nem az ártatlan férfit látta.³²

Persze van számtalan más olyan mód, amelyekkel a tanúk félrevezethetők. Ilyen többek között a memóriakonformitás. Ez akkor fordul elő, ha a tanúk más szemtanúkkal beszélgetnek arról, hogy mi történt a bűncselekmény helyszínén. Az egyes tanúk által látott információk eltérhetnek egymástól, az emlékezeti hibák vagy esetleg egy másik tanú által észrevett különböző dolgok miatt, ezáltal pedig a tanú a saját visszaemlékezéseit konformizálhatja az alapján, amiről másokat hallott beszélni.³³

A valóságban nagyon sok tényező képes még befolyásolni a téves ítéletek meghozatalát. A szemtanúk vallomása azonban kulcsfontosságú tényező a bűnözők elítélésében, és az említett esetek csak kettőt jelentenek a sok közül. Az aggasztó tény pedig nem csak az, hogy ezek valóban meg is történtek, hanem az, hogy ez azt jelzi, sok más embert is igazságtalanul ítélték és ítélnék el mind a mai napig bűncselekmény elkövetéséért.

Szemtanú

A szemtanúk tévedése – ahogy már utaltam rá – a téves ítéletek egyik fő okának tekinthető.

Megvizsgálendő kérdés, hogy mik a szemtanúk általi tévedések fő okai, az esküdtek, a bírák, az ügyvédek, jogászok és különböző országok szakértői mit tudnak a szemtanúk vallomásáról és az emlékezetről, valamint, kérdés, hogy rendelkeznek-e a szükséges ismeretekkel s készségekkel a szemtanúk vallomásának pontos értékeléséhez.³⁴

A kutatók nagyon hosszú idő óta tanulmányozzák a szemtanúk vallomásait. Annál is inkább foglalkoznak ezzel a kardinális kérdéssel, mivel az emberi emlékezet gyengeségei révén kulcsfontosságú szerepet játszanak a téves ítéletek meghozatalában. Maga az emlékezet egy rekonstruáló folyamat. Ennek megfelelően akár a rendőrség, az ügyészség, a média, de más szemtanúk által az eseményt követően adott információk nemcsak a szemtanú emlékezetét változtathatják meg a bűncselekményről, de nagy mértékben képesek befolyásolni is azt. Sajnálatos módon kijelenthető, hogy a szemtanúk nagy általánosságban nincsenek annak tudatában, hogy magára a bűncselekményre vagy akár magára az elkövetőre vonatkozó emléküket az eseményt követő információk megváltoztatták.

32 Case of Johnny Briscoe <https://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/casedetail.aspx?caseid=3052> (View and download date: 15 April 2022)

33 https://www.ted.com/talks/elizabeth_loftus_how_reliable_is_your_memory/transcript?language=hu (View and download date: 15 April 2022)

34 Richard A. Wise, Giuseppe Sartori, Svein Magnussen and Martin A. Safer: An Examination of the Causes and Solutions to Eyewitness Error. August 13, 2014. p.: 1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4131297/pdf/fpsy-05-00102.pdf> (View and download date: 15 April 2022)

Kijelenthető, hogy rendkívül nehéz, akár lehetetlen a szemtanú „eredeti” emlékezetének visszaállítása a bűncselekményre vagy az elkövetőre nézve.³⁵

Ugyancsak egy képlékeny dolog a szemtanúk bizalma. Számos tényező, gondolkodás alatt a szemtanú ismételt kikérdezésére vagy annak megtudására, hogy egy másik szemtanú is azonosította ugyanazt a gyanúsítottat, nagy mértékben képes befolyásolni, hatást gyakorolni és növelni a szemtanú magabiztosságát, amely nem vezet jóra. A szemtanú magabiztossága általában egy fontos tényezőnek minősül, amely a tényfeltáró bíróságot téves ítéletek meghozatalához vezetheti.³⁶

Gross és Shaffer egy rendkívül részletes elemzést végeztek, és a National Registry of Exonerations-ban szereplő 873 esetről azt állapították meg, hogy 667 esetben téves szemtanú általi azonosítás következtében születtek ítéletek.^{37 38}

Smith és Cutler 1198 szintén tévesen meghozott ítéletet elemzett. Kutatások során arra a következtetésre jutottak az 1198 ítélet elemézve, hogy az elítélések közel 50%-a téves azonosítással járt kézen fogva. Az Amerikai Pszichológiai Társaság becslése szerint ráadásul minden harmadik szemtanúból egy egészen biztosan tévesen azonosít.^{39 40}

Az Innocence Project szerint a téves szemtanú azonosítások nagy mértékben hozzájárultak az USA-ban meghozott több mint 375 téves ítélet hozzávetőlegesen 69%-hoz, amelyeket DNS-vizsgálatnak köszönhetően hatályon kívül helyeztek.⁴¹ A szemtanúk által szolgáltatott bizonyítékok több szempontból is megbízhatatlanok lehetnek, például stressz, érzelmek, különféle külső behatások, fényviszonyok, távolság, valamint memória visszaemlékezés miatt. A közvélemény jellemzően nagyon keveset tud arról, hogy ilyen bizonyítékokra támaszkodni rengeteg veszélyt rejt magában.

A szemtanúk vallomásának megbízhatatlanságát képes növelni a fajközi hatás is. Az úgynevezett „cross-race” effektust⁴² vizsgáló tanulmányok kimutatták azt, hogy egy sze-

35 Richard A. Wise, Giuseppe Sartori, Svein Magnussen and Martin A. Safer: An Examination of the Causes and Solutions to Eyewitness Error. August 13, 2014. p.: 1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4131297/pdf/fpsy-05-00102.pdf> (View and download date: 15 April 2022)

36 Richard A. Wise, Giuseppe Sartori, Svein Magnussen and Martin A. Safer: An Examination of the Causes and Solutions to Eyewitness Error. August 13, 2014. p.: 1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4131297/pdf/fpsy-05-00102.pdf> (View and download date: 15 April 2022)

37 Samuel R. Gross, Michael Shaffer: Exonerations in the United States, 1989-2012: Report by the National Registry of Exonerations. University of Michigan Public Law Working Paper No. 277. 7th Annual Conference on Empirical Legal Studies Paper. June, 2012. p. 51. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2092195 (View and download date: 15 April 2022)

38 Richard A. Wise, Giuseppe Sartori, Svein Magnussen and Martin A. Safer: An Examination of the Causes and Solutions to Eyewitness Error. August 13, 2014. p.: 1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4131297/pdf/fpsy-05-00102.pdf> (View and download date: 15 April 2022)

39 Richard A. Wise, Giuseppe Sartori, Svein Magnussen and Martin A. Safer: An Examination of the Causes and Solutions to Eyewitness Error. August 13, 2014. p.: 1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4131297/pdf/fpsy-05-00102.pdf> (View and download date: 15 April 2022)

40 Richard A. Wise, Giuseppe Sartori, Svein Magnussen and Martin A. Safer: An Examination of the Causes and Solutions to Eyewitness Error. August 13, 2014. p.: 1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4131297/pdf/fpsy-05-00102.pdf> (View and download date: 15 April 2022)

41 Eyewitness Identification Reform. Mistaken Identifications are the Leading Factor In Wrongful Convictions. <https://innocenceproject.org/eyewitness-identification-reform/> (View and download date: 15 April 2022)

42 A cross-race hatás alatt azt értjük, hogy könnyebben felismerjük a saját faji csoportunkhoz tartozó arcokat. A szociálpszichológiában a cross-race effektust „ingroup advantage-ként” írják le, ezzel szemben más területeken a hatás az „ingroup advantage” egy speciálisabb formájának tekinthető, mivel csak fajok vagy etnikumok közötti helyzetekben alkalmazható.

mély sokkal nagyobb valószínűséggel képes visszaemlékezni és helyesen azonosítani a vele egy rasszhoz tartozó személy arcát, mint egy másik rasszhoz tartozó személy arcát.

A társadalomtudományi kutatások nagy mértékben bizonyítják, hogy az emberi emlékezet rendkívül tökéletlen. Ugyanis amikor az emberek olyan stresszes eseményt kénytelenek átélni, mint adott esetben az, hogy egy bűncselekmény elkövetésénél szemtanúként vannak jelen, sokkal kevésbé képesek a pontos azonosításra. Ahogy már említettem a „cross-race” effektus kapcsán, a szemtanúk különösen pontatlanok abban az esetben, amikor egy másik rasszhoz tartozó személyt kell azonosítaniuk. Ráadásként a felismerésre bemutatás és a fényképek teljesen szugesztívek, amelyek arra készítetik a tanút, hogy rossz személyt válasszon. Ez legtöbbször akkor fordul elő, ha a gyanúsított az egyetlen olyan személy a képek között, aki nagyon hasonlít az elkövető személyleírására. Például a rendőrök kapcsolatteremtése a tanúval szintén nagyon nagy mértékben képesek befolyásolni az eljárást. Ugyanis a rendőr megjegyzései az ügyel kapcsolatban, a testbeszéde, netalán pozitív visszajelzései az ügy kapcsán, nagyon árulkodóan hatnak a tanúra. Ezzel azt a hatást érik el, hogy a tanút egy bizonyos gyanúsított felé terelgetik, így növelve a tanúk magabiztosságát az azonosításkor. Ez rendkívül meggyőző bizonyíték tud lenni, annak ellenére, hogy egy sor tanulmány bizonyítja megbízhatatlanságát.⁴³

A szemtanúk vallomását befolyásoló pszichológiai tényezők

A szemtanúk vallomása a kognitív pszichológia és az emberi emlékezet egy nagyon fontos kutatási területe. A kutatások nagy része azt mutatja, hogy a szemtanúk vallomását számos pszichológiai tényező befolyásolja, ahogy azt már a „Pszichológiai faktorok” részmánál kifejtettem. Ilyen tényezők főként a stressz és szorongás, rekonstruktív memória (Reconstructive Memory), a fegyver-fókusz (Weapon Focus), illetve maguk a vezető kérdések (Leading Questions).

1. Stressz és szorongás

A valós életben előforduló erőszakos bűncselekményekkel sajnálatos módon nagyon szoros összefüggésbe lehet hozni a szorongást és stresszt. A következő ábra⁴⁴, az úgynevezett Yerkes-Dodson görbe, amely a teljesítmény és a stressz-szint közötti empirikus kapcsolatot mutatja. Deffenbacher 21 tanulmányt tekintett át és arra a megállapításra jutott, hogy a stressz-szint és a teljesítmény közötti kapcsolat a Yerkes-Dodson görbe fordított U alakú függvényét követi. Ez azt jelenti, hogy egy optimális pontig a mérsékel-

43 John Paul Wilson, Michael J. Bernstein, Kurt Hugenberg: The Cross-Race Effect and Eyewitness Identification: How to Improve Recognition and Reduce Decision Errors in Eyewitness Situations. *Social Issues and Policy Review*, Vol 7, No. 1, January 2013. pp.: 83-113. https://www.researchgate.net/publication/259551789_The_Cross-Race_Effect_and_Eyewitness_Identification_How_to_Improve_Recognition_and_Reduce_Decision_Errors_in_Eyewitness_Situations (View and download date: 15 April 2022)

44 Képi forrás: Yerkes-Dodson görbe. https://www.researchgate.net/figure/Illustration-of-Yerkes-Dodson-law-1_fig1_320592240 (Megtekintés és letöltés dátuma: 2022. április 23.)

ten összetett feladatok esetében a teljesítmény a stresszel együtt növekszik, ezt követően pedig csökkenni kezd.⁴⁵

Egy tanulmányban Clifford és Scott megállapították, hogy azok, akik erőszakos támadásról készült filmet láttak, az egyébként magáról az eseményről szóló 40 információból sokkal kevesebbre emlékeztek, mint azok, akik ennek kevésbé stresszes változatát látták.⁴⁶

Egy „valódi” bűncselekmény szemtanúja nagyobb stresszhelyzetben van, mint az, aki egy kísérlet részese. Ebből kifolyólag az emlékezet pontosságát a való életben a stressz még inkább képes gátlón befolyásolni. Ennek egy másik tanulmány próbálta az ellenkezőjét bebizonyítani. Yuille és Cutshall cáfoló tanulmánya ugyanis arra akart rámutatni, hogy a fegyverekkel kapcsolatos stresszes eseményeket a szemtanúk sokkal jobban és pontosabban képesek visszaidézni. Erre példaként hoztak fel egy kanadai fegyverbolt előtti lövöldözést, melynek során egy tolvaj fegyvert, illetve pénzt lopott, majd hat lövést kapott és meghalt.⁴⁷

A rendőrség az eset kapcsán a szemtanúkat kihallgatta. Ezt követően a szemtanúk közül 5 hónap elteltével 13-at újból kihallgattak. A tanulmány rávilágított arra, hogy a visszaemlékezés ennyi idő távlatából is pontos. A csavar a dologban az volt, hogy ráadás-ként a kutatócsoport két félrevezető kérdést is feltett, amely végül nem gyakorolt komolyabb hatást a visszaemlékezés pontosságára. A vizsgálat továbbá rámutatott arra is, hogy azok a szemtanúk, akik a bűncselekmény elkövetésekor a legnagyobb stressznek voltak kitéve, tehát testközelből érezhették magukon az eseményeket, ez úgymond egy segítő tényező volt az emlékezetük felidézésében.⁴⁸

2. Rekonstruktív memória

A rekonstruktív memória kapcsán elsők között kell kiemelni Bartlett rekonstruáló emlékezet elméletét. Ugyanis Bartlett azt állította, hogy a visszaemlékezés a tanult vagy kulturális normáktól s értékektől, valamint a világ értelmezésének módjától függő személyes értelmezés tárgya.⁴⁹

Nagyon sokan úgy gondolják, hogy az emlékezet teljesen ugyanúgy funkcionál, mint egy videókazetta. Megnyomunk egy gombot és csak egyszerűen visszajátsszuk az esemé-

45 Kenneth A. Deffenbacher, Brian H. Bornstein, Steven D. Penrod and E. Kiernan McGorty: A Meta-Analytic Review of the Effects of High Stress on Eyewitness Memory (2004). Faculty Publications, Department of Psychology. pp.: 687-689. <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1181&context=psychfacpub> (Download date: 15 April 2022, View date: 23 April 2022)

46 Anjali Nandan: Eyewitness Testimony: A Psychological and Legal Perspective. Journal of Positive School Psychology, 2022, Vol. 6, No. 6, p.: 5447. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/8433> (View and download date: 23 April 2022)

47 Anjali Nandan: Eyewitness Testimony: A Psychological and Legal Perspective. Journal of Positive School Psychology, 2022, Vol. 6, No. 6, p.: 5447. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/8433> (View and download date: 23 April 2022)

48 Anjali Nandan: Eyewitness Testimony: A Psychological and Legal Perspective. Journal of Positive School Psychology, 2022, Vol. 6, No. 6, p.: 5447. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/8433> (View and download date: 23 April 2022)

49 Anjali Nandan: Eyewitness Testimony: A Psychological and Legal Perspective. Journal of Positive School Psychology, 2022, Vol. 6, No. 6, p.: 5447. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/8433> (View and download date: 23 April 2022)

nyeket, és mindent úgy látunk majd, ahogy az megtörtént. Kiábrándító, de az igazság az, hogy ez a folyamat nagyon bonyolult, és nem olyan egyszerű, ahogy azt gondolnánk. Sokan azt feltételezik, hogy az információ ugyan abban a formában kerül elő, ahogyan azt kódolták, magyarul ahogy azt láttuk, azt úgy képesek is vagyunk visszaidézni. Sajnálatos módon a memória nem így működik. Ugyanis az emberi memória egy sajátos ismertetőjegye, hogy úgy tárolja az információt, ahogyan az elénk kerül. Az emberek konzekvenciaként jobbra a lényegre vagy a mögöttes jelentést vonják le az információkból. Tehát egyszerűbben fogalmazva az emberi memória úgy tárolja az információkat, ahogyan annak a legtöbb értelme van számunkra. Az információk pedig úgy nyernekel értelmet, hogy azokat megpróbáljuk sémákba illeszteni. Ez pedig az információk rendszerezésének egy módja. Maguk a sémák a tudás mentális „egységei”. Vagyis ezek a sémák nagyon gyakran akár egymással találkozó embereknek, akár különböző tárgyaknak vagy éppen különböző helyzeteknek felelnek meg. Ezáltal lehetővé teszik számunkra azt, hogy értelmet adjunk annak, amivel találkozunk, hogy ekként előreláthatólag megmondhassuk, mit kell és hogyan egy adott helyzetben tennünk. Ezeket a sémákat részben maguk a társadalmi értékek, ezáltal pedig így az előítéletek is meghatározhatják. A sémák éppen ezért képesek arra, hogy az ismeretlen vagy éppen tudattalanul „elfogadhatatlan” információkat eltorzítsák. Ezáltal illeszkednek meglévő tudásunkhoz vagy sémáinkhoz. Bartlett elméletét különböző történetek segítségével tesztelte és támasztotta alá, annak érdekében, hogy szemléltethesse azt, hogy az emlékezet egy aktív folyamat, amely egyéni értelmezés vagy konstrukció tárgya. Tanulmányában rámutatott arra a tényre, hogy az emlékezet nem csupán a megtörtént események tényszerű rögzítése, hanem „erőfeszítést” teszünk annak jelentése iránt. Ez alatt azt kell érteni, hogy megpróbáljuk összeilleszteni azt, amire emlékszünk és azt, amit valójában tudunk és megértettünk. Ennek eredményeként elég gyakorta megváltoztatjuk emlékeinket, ezt pedig azért tesszük, hogy azok minél érthetőbbek legyenek számunkra.⁵⁰

Bartlett tanulmányában a résztvevők hallottak egy történetet, egy észak-amerikai népmesét, a „szellemek háborúját”. A hallott történetet a jelenlétüknek el kellett mesélniük egymásnak. Amikor a résztvevőket arra kérték, hogy meséljék el a történetet részleteibe menően, teljesen egyértelművé vált, hogy mindenki a saját maga módján próbálja felidézni a hallottakat, a saját verzióját próbálja elmesélni. A történet egyre csak rövidült minden elbeszélést követően, és észlelhető volt, hogy azok a részek, amiket racionalizáltak a résztvevők, megmaradtak, vagy pedig egy az egyben kihagyták őket. Megfigyelhető volt, hogy bizonyos részleteket megváltoztattak, amely azt a célt szolgálta, hogy könnyebben megértsék. Például azokat a részeket, amelyek a szellemekről szóltak, a résztvevők ösztönösen kihagyták, mivel számukra megfoghatatlan, nehéz volt megmagyarázni a jelenséget. Tény, hogy a szellemekről az emberek nagyon kevés tudomással bírnak, éppen ezért nagy nehézséget okoz a jelenségre racionális magyarázattal szolgálni. A kutatásból

50 Anjali Nandan: Eyewitness Testimony: A Psychological and Legal Perspective. *Journal of Positive School Psychology*, 2022, Vol. 6, No. 6., pp.: 5447-5448. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/8433> (View and download date: 23 April 2022)

egyértelműen kiderült, hogy az emlékezet nem pontos, és a birtokunkban lévő tudás és meglévő sémák csak még jobban torzítják azt. Minden ember rekonstruálja az emlékeit, ezt annak érdekében teszi, hogy azok megfeleljenek a világról alkotott elképzeléseinknek. Úgy gondolom, hogy ez nagyon jól jelzi azt a tényt, hogy az emlékeink nem megbízható, fényképszerű feljegyzések az eseményekről. Ezek egyéni emlékek, amely emlékeket a sztereotípiák, elvárások stb. szerint alakítunk.⁵¹

3. Fegyver-fókusz

Ahogy azt már a pszichológiai faktoroknál említettem, a „fegyver-fókusz (Weapon Focus)” egy fontos tényező. Ugyanis a jelenség lényege az, hogy a szemtanú a bűncselekmény elkövetésekor konkrétan a fegyverre koncentrálna, kizárva ezáltal más fontos részleteket. Egy olyan bűncselekmény esetében, ahol fegyver is jelen volt, nem szokatlan az, ha a tanú a fegyverről részletesen képes beszámolni, azonban azon tényezők, hogy azt az adott fegyvert ki használta, netalántán, hogy nézett ki az elkövető, elhomályosulnak, eltorzulnak. Elizabeth Loftus és társai egyik kutatásuk során a jelenlévőknek egy éttermi vendégről készült diasorozatot mutattak. Két változat volt. Az egyik változatban a vendég a kezében fegyvert tartott. A másik változatban a különbség az volt, hogy ugyanazon vendég a kezében egy csekkfüzetet tartott. A kutatás rámutatott arra, hogy azok a résztvevők, akik a fegyvert tartó személyt látták, hajlamosabbak voltak a fegyverre fókuszálni, ennek következtében kisebb valószínűséggel tudták azonosítani a személyt. Szemben azokkal, akik a másik diasorozatot látták ugyanazon személlyel, csak csekkfüzettel a kezében.⁵²

4. Vezető kérdések

A vezető kérdések olyan kérdések, amelyek az adott választ sugallják, vagy éppen tartalmazzák azon információkat, amely információk megerősítését várja a vizsgáló. A vezető kérdés a válaszadót arra készíti, hogy a kérdés megfogalmazása alapján meghatározott módon válaszoljon. Ezek a kérdések többnyire tartalmazzák olyan információt, amelyet a vizsgáló meg szeretne erősíteni, ahelyett, hogy megpróbálna igazságot elfogulatlan választ kapni. Nyilvánvalóan az elfogultságok a legváratlanabb módon is felbukkanhatnak, de ha ezek vezető kérdések formájában öltenek alakot, akkor a cél felhígul, ugyanis a válaszok a vezető kérdések alapján lesznek elfogultak. A rosszul felépített kérdések nem kívánatos válaszokhoz vezetnek. Maga az a következtetés, hogy a vezető kérdések befolyásolhatják az emlékezetet, fontos következményekkel jár a tanúk kihallgatására nézve. Kiemelendő, hogy a kihallgatóknak kerülniük kell a vezető kérdések alkalmazását, és ügyelniük kell arra, hogy a kérdéseket úgy fogalmazzák meg, hogy semmiképpen ne

51 Anjali Nandan: Eyewitness Testimony: A Psychological and Legal Perspective. *Journal of Positive School Psychology*, 2022, Vol. 6, No. 6., pp.: 5447-5448. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/8433> (View and download date: 23 April 2022)

52 Elizabeth F. Loftus, Geoffrey R. Loftus and Jane Messo: Some facts about „Weapon Focus”. *Law and Human Behavior*, Vol. 11, No. 1, 1987. pp.: 57-60. <https://faculty.washington.edu/gloftus/Downloads/LoftusLoftusMessoWF.pdf> (Download date: 14 April 2022, View date: 23 April 2022)

sugalljanak választ a kihallgatott személy számára. Néhány pszichológus kritizálta Loftus és Palmer következtetéseit. Ugyanis azzal érvelnek, hogy nem tudhatjuk, hogy a résztvevők emlékeit a vezető kérdések visszafordíthatatlanul megváltoztatják-e vagy sem.⁵³ A helyes módszer az, ha a kihallgatás nyitott kérdésekkel kezdődik és az esetleges eldöntendő kérdések csak ez után következnek és kizárólag a pontosítást szolgálják.

Gyanúsított

A gyanúsított személy vallomása a rendőri munka célja, és ezzel egyben a nyomozati szak csúcspontjának is tekinthető. Hiábavaló a tárgyi bizonyítékok megléte vagy hiánya, ugyanis a bizonyítékok királynőjének (*Confessio est regina probationum*⁵⁴) a gyanúsított vallomása mutatkozik mind a mai napig. Ez alatt azt értjük, hogy amennyiben a gyanúsított személy vallomása a birtokunkban van, további bizonyítás lefolytatására esetleg nincs is szükség. Az elv a modern, azonban nem teljesen szabad bizonyítási rendszerünkben nem élvez elsőbbséget. Erdei Árpád ezzel kapcsolatban egyik híres tanulmányában⁵⁵ a „királynő trónfosztását” ecsetelte, azonban láthatjuk azt, hogy az ügyek egy igen jelentős részében igenis kiemelt szerepet játszik a terhelti beismerés, főként bizonyíték- és nyomszegény ügyekben.⁵⁶ Emellett pedig a büntető eljárási törvényünk is fontos szerepet szán magának a beismerő vallomásnak. Mint már említettem, a nyomozati szak csúcspontja a gyanúsított személy beismerő vallomása a kontinentális jogrendszerben. A gyanúsított beismerő vallomásának több funkciója is van, amely kulcsfontosságú lehet egy adott ügyben, ugyanis nemcsak hogy időt spórol a nyomozás számára, de a tárgyalás is mellőzhető, ha a gyanúsított beismeri a bűncselekmény részleteit. Egyben a beismerő vallomás egy könnyítés is, hiszen ezzel sokkal rövidebb úton kerülhet sor az elítélésre.⁵⁷

Azonban kiemelendő, hogy sok esetben a gyanúsítottak nem érdeke az, hogy vallomást tegyen. Nem kell sok magyarázat ennek miértjéhez, hiszen mindenki tisztában van vele, hogy ez a gyanúsított személyére nézve komoly következményt von maga után. A jogi következmények adottak. Van olyan jogrendszer, ahol a büntetés eredményeként hosszú évekre, évtizedekre elveszíti szabadságát a gyanúsított, míg más jogrendszerek esetében ez együtt járhat akár életének kioltásával is. A szabadságának elvesztése pedig együtt jár társadalmi pozíciójának és megbecsültségének elvesztésével. Amely önkéntele-

53 Elizabeth F. Loftus, John C. Palmer: Reconstruction of Automobile Destruction: An Example of the Interaction Between Language and Memor. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* 13, (1974), pp.: 585-589. <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0022537174800113?token=1865F16E7DE8D8A74091E8E763E26C9B15D0973A218750891E154363E5093D46C0A98BA6346C10F45D7E791393434829&originRegion=eu-west-1&originCreation=20230227151508> (Download date: 13 April 2022, View date: 14 February 2023)

54 Dr. Háger Tamás: Gondolatok a bizonyításról. 5. o. https://debreceniiteltabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/gondolatok_a_bizonyitasrol_ht_0.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 14.)

55 Erdei Árpád: A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításmélemtel szent tehene. *Magyar Jog* 38: (4) 210-216. o.

56 Dr. Háger Tamás: Gondolatok a bizonyításról. 5. o. https://debreceniiteltabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/gondolatok_a_bizonyitasrol_ht_0.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 14.)

57 Hajdu Eszter: A téves bírói ítélet és a hamis beismerő vallomás egyes pszichológiai aspektusai. 181. o. http://www.kriminologia.hu/files/kiadvany/2020/hajdu_eszter.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 19.)

nül kézen fogva jár az emberek negatív reakciójával, elvesztheti önbecsülését is, és egy életre megbélyegződik. Felmerülhet az a kérdés, hogy ezek tudatában, mégis miért döntenek a beismerő vallomás mellett a gyanúsítottak? Kijelenthető, hogy ez nem egy bizonyos okra vezethető vissza, hanem egy hosszú folyamat eredménye, amely számos faktort és tényezőt képes magába foglalni, melynek eredménye egy vallomás lesz. Ezt a folyamatot befolyásolhatják akár a kihallgatás körülményei, a gyanúsítottan alkalmazott kihallgatási technika, a gyanúsított személyiségi jegyei és mentális állapota és nyilvánvalóan az adott ügy jellegzetességei is.⁵⁸

A beismerő vallomás egy belső, pszichés folyamat „terméke”. Megemlítendő három modell: a pszichoanalitikus, a döntéshozatali, illetve az úgynevezett kognitív-viselkedéslélektani modell. Theodor Reik „The compulsion to confess” című könyvében a pszichoanalitikus modell alapján a vallomásra helyezi a hangsúlyt, amely mint bűnhődés iránti vágy jelenik meg. A pszichoanalitikus modell középpontjában maga a bűnösség lelhető fel, amely meghozza a bűnhődés utáni vágyat. A fő cél az elmélet szerint nem más, mint mentesíteni önmagunkat a büntudattól, ezáltal pedig megkönnyebbülünk. A másik modell a vallomástétel döntéshozatali folyamatát vizsgálja. Hilgendorf és Irving szerint e modell esetében arról van szó, hogy a vallomás megtételekor a gyanúsított számba veszi a cselekvési lehetőségeit, számba veszi azt, hogy a vallomása megtételével milyen nyereségre tehet szert, illetve milyen veszteségek érhetik őt. Tehát kijelenthető, hogy a döntéshozatali folyamatot a cselekvések következményeinek a valószínűsége mozgatja. Harmadikként az úgynevezett kognitív-viselkedéslélektani modell kerül kifejtésre, amely egy szociális tanulásméleti keretbe helyezi a folyamatot. A modell Gudjonsson munkája, amelyben a vallomástétel előzményeire és a vallomástétel következményeire helyezi a hangsúlyt.⁵⁹

Azonban előfordul az is, amikor a gyanúsított úgy dönt, hogy mégsem kíván vallomást tenni, ennek is számos oka lehet. A rendőrség feladata, hogy áttörést érjen el, és a gyanúsítottban kialakult esetleges gátakat, „visszatartó erőt” a kihallgatás folyamán oldják. A kihallgatás az idők során óriási változáson esett át a régmúlthoz képest, amikor is a fizikai erőszak alkalmazása közkedvelt volt annak érdekében, hogy minél előbb beismerő vallomást szerezzenek a hatóságok, de emellett megjelent a pszichikai nyomásgyakorlás is. Az Egyesült Államokban kialakult egy ítélkezési gyakorlat, miszerint nem vehető figyelembe a pszichikai nyomásgyakorlás útján kikényszerített vallomás, tehát csak a szabadon, nyomásgyakorlás nélkül tett vallomás lehet bizonyíték. Emellett szintén ki kell zárni azt a vallomást, melynek megtételét nem előzte meg a Miranda-figyelmeztetés.^{60 61}

58 Hajdu Eszter: A téves bírói ítélet és a hamis beismerő vallomás egyes pszichológiai aspektusai. 181-182. o. http://www.kriminologia.hu/files/kiadvany/2020/hajdu_eszter.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 19.)

59 Hajdu Eszter: A téves bírói ítélet és a hamis beismerő vallomás egyes pszichológiai aspektusai. 182. o. http://www.kriminologia.hu/files/kiadvany/2020/hajdu_eszter.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 19.)

60 Miranda-figyelmeztetés: ismerősen csenghet számunkra a figyelmeztetés, amely úgy szól; „Joga van hallgatni. Bármi, amit mond, felhasználható ön ellen a bíróságon. Joga van ügyvédet fogadni. Ha nem engedheti meg magának, hogy ügyvédet fogadjon, akkor kijelölnek önnek egyet. Megértette ezeket a jogokat, ahogy felolvastam önnek?”

61 Hajdu Eszter: A téves bírói ítélet és a hamis beismerő vallomás egyes pszichológiai aspektusai. 182. o. http://www.kriminologia.hu/files/kiadvany/2020/hajdu_eszter.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 19.)

Magyarországon a büntetőeljárás törvény (Be. 2017. évi XC. törvény) 167.§ (5) bekezdése és a 185.§ szabályozza a Miranda-figyelmeztetést.

Számos kihallgatási technika ismert, azonban a hatékonyság fokát tekintve kiemelendő a Reid-módszer, ez John E. Reid nevéhez köthető. A Reid-féle kihallgatási módszer kilenc fő lépésből tevődik össze. A módszer nem alkot egy zárt egészet, az évek folyamán többször bővült és valószínűleg bővülni is fog. Hatékony alkalmazása magába rejti a kihallgató személy tapasztalatait, megfelelő kommunikációs képességeit és hatékonyságát. Ismernie kell az elkövető által elkövetett bűncselekmény minden részletét, és ügyelni kell a kérdésfeltevés módjára, emellett elengedhetetlen a helyes stílus megválasztása.^{62 63} A módszer bizonyítottan hatásos, ellenben nem csak a valódi elkövetőknél éri el a kívánt eredményt, ami visszájára fordíthatja a dolgokat. Azonban mindettől függetlenül is tehet a gyanúsított valótlán beismerő vallomást, például: pszichés zavarai miatt vagy annak érdekében, hogy más mentse.

Rendőrség

A téves ítéletek vezető okaként tartják számon az úgynevezett csőlátás jelenséget (tunnel vision). A csőlátás effektus alatt azt értjük egészen pontosan, hogy maga a hatóság egy adott hipotézis mellett elköteleződik, és ezáltal a nyomozást elzárja a különböző alternatív feltételektől és egyéb, az eredeti feltételezést alá nem támasztó információ tömegtől. Ez több olyan döntéshozatali mechanizmussal egészülhet ki, amelyek egyszerű döntéseknél működhetnek, azonban a bonyolult és dinamikus nyomozásoknál nem igazán alkalmazhatóak. Megemlíthetők a nyomozás során felmerülő és a döntéshozatali folyamatokkal kapcsolatos kognitív hibák, torzítások, valamint a szervezet konzervatív struktúrájából, illetve működéséből eredő szervezeti csapdák egyaránt.⁶⁴

A csőlátás problémája, hogy a bűnüldöző szervek szakemberei minél inkább meg vannak győződve egy adott következtetésről, vagyis esetünkben a gyanúsított személy bűnösségéről, annál inkább valószínűsíthető az, hogy kizárnak olyan alternatív forgatókönyveket, amelyek ellentmondanak következtetéseiknek. Findley és Scott nagyon részletesen kifejtették azt, hogy amikor a büntető igazságszolgáltatás szakemberei egy bizonyos gyanúsítottra összpontosítva kiválasztják, és ezáltal kiszűrik azokat a bizonyítékokat, amelyek adott esetben az elítéléshez szükséges ügyet megalapozzák, akkor figyelmen kívül hagyják, vagy akár elhallgatják a bűnösségtől távolabb mutató bizonyítékokat. Ebben az esetben fennáll annak a veszélye, hogy a rossz gyanúsítottat „zárják be”.

62 Ivaskevic Krisztián, Pásztor Attila: Kihallgatástechnikai metódusok a világban 1. A Reid-módszer. 1-27. o. <http://real.mtak.hu/133436/1/Ivaskevic-PasztorBelugyiSzemle2015.evi2.szam66-92.pdf> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 19.)

63 Nyeste Réka: Kihallgatás és kérdezői technikák a büntetőeljárásban. 34-35. o. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jNZt8NUkNwsJ:midra.uni-miskolc.hu/document/25579/20840.pdf&cd=8&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 19.)

64 Hajdú Eszter: A téves bírói ítélet. 397. o. http://epa.oszk.hu/02600/02687/00008/pdf/EPA02687_jogi_tanulmányok_2018_389-402.pdf (Letöltés dátuma: 2022. április 3., Megtekintés dátuma: 2023. február 14.)

Egyebek mellett megemlítendő, hogy a csőlátás effektus a büntető eljárás bármely szakaszában előfordulhat. Például egy rendőr száz százalékig meg van győződve egy szemtanú általi azonosítás eredményéről, ezáltal figyelmen kívül hagyja az ügy egyéb, számára fontosnak nem tűnő tényeit, amelyek esetleg más gyanúsított személy bűnösségére utalhatnak; vagy egy igazságügyi orvosszakértő hajösszehasonlítást végez, és olyan szoros egyezést lát a gyanúsított és az elkövető személyének hajszálai között, hogy ezáltal figyelmen kívül hagyja a kevésbé meggyőző, de ugyancsak jelentős ujjlenyomatelemzést; vagy a védőügyvéd olyannyira elégedett a gyanúsított vallomásával, hogy figyelmen kívül hagyja a másokat terhelő törvényszéki bizonyítékokat, illetve annyira „tökéletesnek” tartja a vádat, hogy nem veszi a fáradságot a tüzetesebb utánajárásnak, esetleg a különböző aktákba való betekintést elhanyagolja, mert úgy ítéli meg, hogy a vád teljesen megalapozott. Az említett lehetőségek példák, azonban láthatjuk, hogy bármelyik magyarázatot adhat számunkra, miért neveznek ártatlan személyeket gyanúsítottnak, és ezáltal miért jutunk el a büntetőeljárás megindításától egészen az ítélelhozatalig. Ahogy mondani szokták, az ember gyarló, senki sem tökéletes, azonban ezek nem csak elméleti lehetőségek, számos tanulmány alátámasztja, hogy ezek a hibák igenis valósak, amiket egyáltalán nem szabad félvállról venni, hiszen igen súlyos következményekkel járnak.⁶⁵

Külső nyomás – média és közvélemény

Ugyan egy alapvető környezeti faktorról van szó, azonban kevésbé megfogható, ám mégis képes hozzájárulni egy téves ítélet megszületéséhez. Különösen nagy nyilvánosságot kapott ügyek esetében figyelhető meg a sajtó erőteljes nyomása, a média és közvélemény keltette óriási hatás a bűnüldöző hatóságokra, amely teherként nehezedik a vállukra. Valamint a téves ítéletek növekedését eredményezik a különböző ügyek jellegzetességei, amelyek adott esetben hozzájárulhatnak a normál döntéshozatali folyamat torzulásához.⁶⁶ Véleményem szerint alaposan megvizsgálandó az igazságszolgáltatás és a média kapcsolata. Egy találkozón, melyen a sajtó munkatársai és bírósági szóvivők vannak jelen, a fő kitűzés az, hogy egymást minél inkább megértsék, és a hatékony együttműködés érdekében párbeszédet folytassanak, tehát a cél, a felek közötti egyensúly és kommunikáció megteremtése. Dr. Kónya István „Az igazságszolgáltatás és média”⁶⁷ című írásában kitért arra, hogy kezdő szóvivőként részt vett egy ilyen találkozón, amelynek folyamán világossá vált számára, hogy a média „szent meggyőződése”, hogy a bíróság információt titkol el a nyilvánosság elől.

65 Jon. B. Gould, Richard A. Leo: One hundred years later: Wrongful convictions after a century of research. *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973-), Vol. 100, No. 3, Centennial Symposium: A Century of Criminal Justice (Summer 2010), p. 851. <https://www.jstor.org/stable/25766110#> (View and download date: 15 February 2023)

66 Hajdú Eszter: A téves bírói ítélet. 398. o. http://epa.oszk.hu/02600/02687/00008/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2018_389-402.pdf (Letöltés dátuma: 2022. április 3., Megtekintés dátuma: 2023. február 15.)

67 Dr. Kónya István: Az igazságszolgáltatás és a média. 1. o. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/vasi_jogasz_napok_dr_konya_istvan_beszede_0.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 15.)

Ez bebizonyosodott, amikor egy bírósági szóvivő azzal érvelt, hogy a „sajtó munkatársai miért nem fordulnak bátrabban kérdéseikkel a bírósághoz”? Az egyik újságíró válasza meghökkenítő volt: „Mert nem arra vagyunk kíváncsiak, amit el akarnak nekünk mondani, hanem arra, amit el akarnak titkolni.” Ez önkéntelenül egy vészharangot kongthat meg fejünkben, ugyanis ez a mondat már eleve egy rossz kezdete a felek közötti kapcsolatnak, hiszen óriási bizalmatlanságra utal, amelynek alapján valljuk be, egyetlen partnerség sem működhet normálisan. A bíróság egy olyan intézmény, melynek nem célja bármely információ elhallgatása a nyilvánosság előtt. Sőt, a bíróságnak, ha lehet így fogalmazni, nem célja van, hanem feladata van. Tehát a bíróságnak nincs érdekeltsége az ügyek eldöntésének kimenetelében, hanem a fő feladata az, hogy az ügyeket elbírálja. Alaptalannak tekinthető a média vádaskodása, miszerint a bíróság szándékosan fosztja meg a társadalmat a valóságtól. Az igazságszolgáltatásnak igenis szüksége van a médiára, hogy gyakorolhassa a hiteles tájékoztatást és biztosítsa a tisztességes eljárást.⁶⁸ Ez a Római Egyezmény nyomán az Alaptörvényünk XXVIII. cikkében is megfogalmazásra került: „*Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.*”⁶⁹

A nyilvánosság a bíróság lételeme, így maga az Alaptörvény is nevesíti. A nyilvánosság alatt értjük, hogy a tárgyalások főszabály szerint nyilvánosak, de ide tartozik a sajtónyilvánosság, illetve a bíróság kapcsolata a „közönséggel”, amely a bíróság általi tájékoztatás útján valósul meg. Maga a nyilvánosság egyfajta garancia az emberek számára, hogy az ítékezés nem zárt ajtók mögött folyik és ami a tárgyaláson elhangzik, az pontosan ellenőrizhető. Egyben a nyilvánosság a generális prevenciót is szolgálja. A bíróságnak feladata, hogy helyes kapcsolatot építsen ki, és a kialakult kapcsolatot ápolja a sajtóval, ez pedig hozzájárul, hogy az információ széles körben jusson el a társadalom tagjaihoz. Ebből a kapcsolatból kilépni nem lehet, azonban az egyensúlyra törekedni kell, annak érdekében, hogy egyik fél se akarjon a másik fölé kerekedni.⁷⁰

Nem egyszerűen teremtő hatalomról van szó. A média nemcsak a nyilvánosságot tájékoztatja, hanem képes valakit felemelni, de letaszítani, akár magasztalni, de lealacsonyítani is. Pillanatok alatt képes valakit bűnösnek, vagy akár ártatlannak beállítani a társadalom szemében. A média akkora hatalommal bír, amelyben a célközönség részévé válik ennek a milliónek, hogy ezáltal olyan nézőpontból látja a valóságot, mint amilyenek azt beállították, és igazságnak ezt fogadja el. Pedig sok esetben az írott szó nem a valóság, csak a valóság eltorzított mása. Véleményem szerint a média célja sokszor szenzációhajhászás miatt a valóság elferdítése. Ez óriási károkat képes okozni, ugyanis a társadalom-

68 Dr. Kónya István: Az igazságszolgáltatás és a média. 1-4. o. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/vasi_jogasz_napok_dr_konya_istvan_beszede_0.pdf (Letöltés dátuma: 2023. február 15., Megtekintés dátuma: 2023. február 16.)

69 Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (Megtekintés dátuma: 2023. február 16.)

70 Dr. Kónya István: Az igazságszolgáltatás és a média. 1-4. o. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/vasi_jogasz_napok_dr_konya_istvan_beszede_0.pdf (Letöltés dátuma: 2023. február 15., Megtekintés dátuma: 2023. február 16.)

mal elhitheti az elferdített valóságot és nem azt próbálja elérni, hogy megismerjük az igazságot. Érdeke, hogy a nézettséget, olvasottságot növelje, és nem rest ezt bármely eszköz árán elérni, nem törődve az okozott károkkal, illetve a társadalomra gyakorolt kedvezőtlen hatással. Ez az igazságszolgáltatásra oly módon hat vissza, hogy gyors eredményt várnak a nyomozástól, kritikákkal illetik és ezáltal sürgetik a hatóságokat, a döntés iránt elvárásokat vetítenek előre, ami befolyásolhatja a döntéshozókat, lásd például móri ügy⁷¹.

Kriminalisztikai veszélyek és azok következményei

Az ember által végzett tevékenység magában hordozza a hibázás elvi lehetőségét. Nincs olyan, hogy tökéletes lény, ez alatt értünk a jogalkalmazóktól kezdve a kétkezi munkát végző emberig mindenkit. Így tehát engedessék meg az is, hogy az általuk végzett ténykedés elvégzése folyamán is hiba csúszhat a gépezetbe. Ez egy olyan el nem hanyagolható faktum, amellyel még maguk a jogalkotók is tisztában vannak. Azonban a büntetőjogi felelősségre vonás többszakaszúsága pontosan ezt a célt szolgálja, hogy bármely hiba, amely ebben az összetett és több lábon álló gépezetben merül fel, időben orvosolható legyen, fény derülhessen a tévedésre és az emberi sorsot érintő veszélyhelyzetek elkerülhetők legyenek. Pontosabban, ha minél több szűrőn át vizsgálnak egy adott kérdést, sokkal nagyobb az esélye, hogy az azonos válaszadások esetén a felelet helyes.⁷²

Fenyvesi Csaba „a kriminalisztika veszélyeit” tárgyaló írása egészen rendkívüli módon szól az igazságszolgáltatásban előforduló ellentmondásokról és tévedésekről.^{73 74}

Művében a fellelt kriminalisztikai hibákat és azok lehetséges következményeit egyfajta skála segítségével rendszerezi.⁷⁵

A legsúlyosabb következménynek egyértelműen a „justizmord” tekinthető, amely kézen fogva jár a téves ítélettel, vagy másképpen fogalmazva, egy ártatlan ember bűnösnek nyilvánításával. Ezen felül szintén kriminalisztikai hiba következménye lehet egy bűnös személy felelősségre vonásának elmaradása, továbbá egy konkrét személy ellen folytatott büntetőeljárás megindítása, folytatása s végül el nem ítéltése is.⁷⁶

71 2002. május 9-én fegyveres rablás történt a móri Erste Bankfiókban, amely 8 halálos áldozatot követelt.

72 Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika veszélyei. 115. o. <http://www.pecshor.hu/periodika/XVI/fenyvesi.pdf> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 17.)

73 Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika veszélyei. 115. o. <http://www.pecshor.hu/periodika/XVI/fenyvesi.pdf> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 17.)

74 Hautzinger Zoltán: A bűnügyi nyomozás elmélete. Gondolatok Fenyvesi Csaba A kriminalisztika tendenciái című műve kapcsán. *Belügyi Szemle*, 2015/2. 125. o. <http://real.mtak.hu/133438/1/HautzingerBelugyiSzemle2015.evi2.szam122-129.pdf> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 17.)

75 Hautzinger Zoltán: A bűnügyi nyomozás elmélete. Gondolatok Fenyvesi Csaba A kriminalisztika tendenciái című műve kapcsán. *Belügyi Szemle*, 2015/2. 125. o. <http://real.mtak.hu/133438/1/HautzingerBelugyiSzemle2015.evi2.szam122-129.pdf> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 17.)

76 Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika veszélyei. 116. o. <http://www.pecshor.hu/periodika/XVI/fenyvesi.pdf> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 17.)

A kriminalisztikai hibák körében beszélhetünk krimináltaktikai és krimináltechnikai hibákról. A krimináltaktikai hibák eredője lehet, például: forrányomon üldözés⁷⁷ ⁷⁸ és felismerésre bemutatás. A forrányomon üldözés egy olyan talányos kifejezés, amelyet a Rendészettudományi Szaklexikon sem tartalmaz. A szaknyelvben általánosan elfogadott értelmezés szerint a forrányomon üldözés tekinthető a kezdeti, vagy első stációnak a nyomozás folyamatában. Ekkor lehetőség nyílik az elkövető személy beazonosítására, üldözésre és elfogásra. A forrányomon üldözésnek két fontos feltétele van: az egyik, hogy a bűncselekmény elkövetése és felfedezése között ne teljen el hosszú idő és minden olyan kapcsolódó nyom álljon a nyomozó hatóság rendelkezésére, amely alapján és azokat követve eljutnak egészen a tettesig.⁷⁹ Ezzel szemben a felismerésre bemutatás sokkal inkább egy kritikus pontnak tekinthető a nyomozás szempontjából. Itt a tanú kulcsfontosságú, ugyanis a tanú által látott elkövetőt kell „kiválasztani” egy más, úgynevezett mesterséges környezetben. Alapvető tényező a tanú emlékezőképessége, a meglévő ismeretei, hogy akkor mire figyelte, mi került el a figyelmét, az események milyen gyors lefolyásúak voltak.

A kriminalisztikai hibák körében beszélhetünk az úgynevezett krimináltechnikai hibákról, mely csoportba tartozik többek között a bűnjelek elvesztése, illetve rossz nyomok felkutatása. Ezen felül a harmadik csoportot a metodikai hibák alkotják, amely a hibalehetőségek számát tekintve kimeríthetetlen. Egy másik felbontás 7 hibacsoportot különböztet meg, az úgynevezett kriminalisztikai piramis építőkövei szerint. Beszélhetünk általános jellegű hibákról, amelyek elsősre nem tűnnek fontos tényezőnek, azonban nagy jelentőségük van, lásd idővesztés. A nyomokkal kapcsolatos hibák, szintén egy kategória, jó példa rá, ha egy fontos nyom nem kerül rögzítésre, vagy akár menet közben megsemmisül, ennek következtében a későbbiekben az nem kerülhet felhasználásra. Az anyagmaradványokkal kapcsolatos hibák sem elhanyagolható kategória, erre példa, amikor egy szinte lényegtelennek tűnő nyom nem kerül felkutatásra. További kategória a vallomásokkal kapcsolatos hibák csoportja. Egy tág értelemben vett hiba csoportról van szó, amely magában foglalja a vallomás befolyásolását, a hamis beismerő vallomást, a téves tanúvallomást stb. Megemlítendő még az okiratokkal kapcsolatos hibák is, például a hamis iratok és azok felismerésének elmaradása, téves vagy hibás szakvélemények stb.⁸⁰

További csoportosítási szempontokat keresve a veszélyskála foka szerint is beszélhetünk három kategóriáról. Az első és legfontosabb a justizmord veszélyű csoport.

77 Forrányomon üldözés: Ez tekinthető a kezdeti, vagy első stációnak a nyomozás folyamatában. Ekkor lehetőség nyílik az elkövető személy beazonosítására, üldözésére és elfogására.

78 Havasi Sándor: A forrányomos felderítés vezetése, irányítása megújításának lehetséges irányai. Magyar Rendészet 2020/2. 89. o. <http://real.mtak.hu/123508/1/95-Cikk%20megjelenésre%20%28pdf%29-13023-1-10-20201013.pdf> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 18.)

79 Dr. Kovács Gyula: Forrányomos felderítés. Jogi Fórum Publikáció. Budapest, 2020. október 31. 2. o. http://real.mtak.hu/125765/1/kovacs_gyula_forronyomos_felderites_2020jogi_forum.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 18.)

80 Tóth Szimonetta: Téves bírósági ítéletek hatása a személyiségre, különös tekintettel a Balla ügyre. 132-133. o. http://real.mtak.hu/158538/1/10_tothszimonetta_tordeltDOI.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 18.)

Justizmord⁸¹, avagy „az igazság megölése”: súlyos bírói tévedés, méghozzá a vádlott rovására. A justizmord egy folyamat eredménye, amely nem a végső döntést meghozó bíró egyedüli felelőssége. Így tehát a nyomozási szakban elkövetett bármely hiba, tévedés hozzájárulhat a tárgyalási szakban meghozott téves ítélethez.⁸²

A következő az úgynevezett veszélyes kategória. Itt ugyanis a felelősségre vonás hiányzik. Ide tartoznak a kutatási hibák, illetve a bizonyítási kísérlet hibái, tehát amikor nem találnak meg egy nyomot vagy nem rögzítik pontosan azt. Az utolsó csoportba a kisebb jelentőségű, kevésbé veszélyes hibák tartoznak, ilyenek tipikusan a szembesítési hibák. A hibázat tekintve még nyílt és titkos hibákról beszélhetünk. A nyílt hibák csoportjába a már említettek sorolhatóak, ezzel szemben azonban a titkos hibák azok, amelyeket titkos eszközök vagy éppen módszerek útján követtek el jogi keretek túllépésével, de a hiba akár taktikai és technikai körben is előfordulhat. Utolsó kategóriaként említést kell tenni az elkövetés helye szerinti csoportosításról. Kijelenthető, hogy hiba bármilyen szakban elkövethető, mind a nyomozati szakban, a közbenső eljárás során, mind pedig bírósági szakban egyaránt találkozhatunk velük.⁸³

Fenyvesi Csaba „A kriminalisztika tendenciái” című művében, három nagy kategóriában összegyűjtve beszél a kriminalisztikai hibák lehetséges következményeiről. A leg súlyosabb következmény, amely egy jogállamban bekövetkezhet, az a „justizmord”, vagyis egy téves ítélet megszületése, egy ártatlan ember elítélése, hibás felelősségre vonása. Fenyvesi Csaba tanulmányában számos megtörtént és e jelenséget hűen ábrázoló esettel szemléltette, hogy a büntető igazságszolgáltatás szépen felépített és tökéletesnek tűnő rendszerében igenis előfordulhatnak hibák, amelyek sokszor egy ártatlan ember elítéléséhez vezetnek. Sok történet szolgál okulásra, amelyek alátámasztják az olvasóban kialakult kétséget. További következményként ki kell emelni azt az esetet, amikor az elkövető nem kerül felelősségre vonásra. Ez számos okból bekövetkezhet, vagy azért, mert egyáltalán fel sem merült a személye a hatóságok látókörében, vagy pedig azért, mert személyét minden kétséget kizáróan nem sikerült beazonosítani. Előadódhat az az eset is, amikor mégis felmerül a személy vélt elkövetőként, de felelősségre vonása elmarad. A harmadik nagy csoportja pedig amikor a büntetőeljárás tévesen indul meg, folytatódik, és ami a legrosszabb, hogy végül nem kerül sor a jogerős elítélésre. Azonban egy jogállamban törekedni kell arra, hogy téves elítélésekre ne kerülhessen sor, senkivel szemben tévesen ne kerüljön büntetőeljárás, nyomozás, sőt bírósági tárgyalás sem lefolytatásra.⁸⁴ A tévedés

81 A justizmord kifejezést a súlyos bírói tévedésre használatos kifejezés. Szokták fordítani úgy is, hogy az „igazság megölése”, „jogi halál”, „bírói halál”, de a „bírói gyilkosság” is ismert. Szűkebb értelemben a nem bűnös vádlott elítélését, ezzel szemben tágabb értelemben a bűnös vádlott felmentését kell érteni. <https://www.jogiforum.hu/cikk/2019/07/17/justizmord-avagy-az-igazsag-megolese-a-modern-buntetoeljarasban-okok-es-kovetkezmenyek/> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 18.)

82 <https://www.jogiforum.hu/cikk/2019/07/17/justizmord-avagy-az-igazsag-megolese-a-modern-buntetoeljarasban-okok-es-kovetkezmenyek/> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 18.)

83 Tóth Szimonetta: Téves bírósági ítéletek hatása a személyiségre, különös tekintettel a Balla ügyre. 133. o. http://real.mtak.hu/158538/1/10_tothszimonetta_tordeltDOI.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 18.)

84 Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője. Dialóg Campus, 2014. 169-171. o.

legsúlyosabb következményeként a justizmord említendő. Ezért a téma fontosságát tekintve egy külön fejezetben írok róla.

Justizmord

A justizmord jogrendszerünkben kimondottan büntetőügyekben értelmezhető. Ennek legfőbb oka az, hogy egy polgári eljárásban a felek az ügy urai. Ezzel együtt az eljáró bíró csak a felek által elé tárt bizonyítékok alapján hozza meg ítéletét. Hivatalból bizonyítás nagyon ritka, tehát a bíróságnak nem feladata, hogy az ügy minden körülményét tisztázza. A „bizonyítás szabadsága” következtében a polgári per céljának tekinthető, hogy az alaki igazság megtalálásra kerüljön. Azonban ahhoz, hogy a justizmord fogalmát meg tudjuk határozni, tisztázni kell a büntetőeljárás célját, amit a szerzők számos módon definiáltak. Sok esetben megfigyelhető, hogy a büntetőeljárás célja annak feladatából és funkciójából került levezetésre.⁸⁵ Finkey Ferenc az „Anyagi igazság és téves jelszavak a büntető eljárásban” című művében a célt így fogalmazta meg: *„A büntető eljárás célja évezredek óta, amióta és ahol a bűnügyek elismerése jogilag rendezett eljárás alakjában történik, mindig és mindenütt kifejezetten és hangsúlyozottan az igazság keresése és az igazság érvényesítése volt és ma is az. Igazság a tények megállapítására nézve s igazságosság a bűnösség feletti döntés és a büntetés kiszabása tekintetében.”*⁸⁶

Finkey szavait összefoglalva és azt egy kifejezésbe olvasztva, nem más kristályosodik ki szemünk előtt, mint az igazságszolgáltatás. Kiemelendő az igazság és az igazságosság kifejezés. Az igazság alatt kell érteni a történeti tényállás feltárását, felderítését, míg igazságosság alatt, amely egyebek mellett egy erkölcsi kérdésnek tekinthető, értjük, hogy a már feltárt történeti tényállás alapján kell a vádlott bűnösségét kimondani, ennek arányban kell lennie a vádlott által elkövetett cselekmény súlyával és emellett értelemszerűen figyelembe kell venni minden körülményt, amelyet jogszabály meghatároz.⁸⁷ Finkey Ferenc leírása nagyon pontos, hiszen számos alapvető rendelkezés felfedezhető benne, és a justizmord fogalma szempontjából is találunk benne lényeges elemeket.

A justizmord alatt értünk tehát minden olyan ítéletet, amely kimondását megelőzően folytatott eljárásban a tényállás rögzítése nem történik meg törvényben meghatározottak szerint és kielégítő módon. Ennek következtében a meghozott ítélet nem tekinthető igazságosnak. Két feltétel kiemelendő, az egyik a tényállás nem kellő mértékű vagy nem megfelelő mértékű felderítése. Ez esetben a tévedés lehet „in rem” vagy pedig „in personam”. In rem tévedés esetében arról van szó, hogy már magába foglalja eleve a nem

85 Várdai Viktória Jáde: Szakértés és justizmord. PhD Tanulmányok 11, 2012. 633-634. o. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/phdtk11&collection=journals&id=636&startid=&end=651> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 21.)

86 Finkey Ferenc: Anyagi igazság és téves jelszavak a büntető eljárásban. Magyar Jogi Szemle, Budapest, 1927. 3. o. https://mandadb.hu/dokumentum/1053976/Finkey_Az_anyagi_igazsag.pdf (Megtekintés dátuma: 2023. február 21.)

87 Várdai Viktória Jáde: Szakértés és justizmord. PhD Tanulmányok 11, 2012. 634. o. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/phdtk11&collection=journals&id=636&startid=&end=651> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 21.)

megfelelő minősítést. Az in personam tévedés esetében viszont előfordulhat az az eshetőség, hogy nem a megfelelő személlyel szemben hoznak ítéletet, ezáltal az elkövetői minősítés sem lesz sikeres. Azon esetben, ha a bíróság az ítélet meghozatalakor nem veszi figyelembe a törvényi körülményeket, vagy túl enyhe vagy pedig túl szigorú ítélet születhet. Ez két eset, azonban ne feledjük, hogy él az az eshetőség is, hogy a tényállás nem hibátlan felderítése és a meghozott „igazságtalan” ítélet között akár ok-okozati összefüggés is fellelhető. Azonban mindez az eredményre (justizmord) nem gyakorol nagy hatást.⁸⁸

Ennélfogva a nyomozati szakban bekövetkezett hibák hozzájárulhatnak a téves ítéletekhez. Az Egyesült Államokban működik az úgynevezett Innocence Project, amely 1992 óta több mint háromszáz, nagy arányban halálbüntetésre vagy súlyos börtönbüntetésre ítélt személy DNS minta alapján történő felmentéséhez nyújtott segítséget. Az Innocence Project vizsgálata szerint jelentős százalékban a téves elítélésnél szerepet játszott, hogy egy vagy esetleg több tanú tévesen azonosította a terheltet. Megemlíthető az úgynevezett felismerésre bemutatás, amely alatt a hatóság által bemutatott személyek emlékenyomok alapján történő azonosítását értjük, ez egy erre irányuló krimináltaktikai módszer, melynek esetében lényegében arról van szó, hogy a tanú kihallgatása révén arról kell a hatóságnak meggyőződnie, hogy az eléjük állított személy azonos-e azzal a személlyel, akit a tanú a bűncselekmény elkövetésekor látott. A bűncselekmények felderítésében, egy-egy esemény rekonstruálásában a tanúk szerepe kulcsfontosságú lehet, annál is inkább, mivel látták és érzékelték az eseményeket, azonban nem elhanyagolható, hogy a cselekményt optimálisan kell, hogy észleljék és a történeteket pontosan kell visszaadják. Azonban ezt a folyamatot több tényező is befolyásolhatja. Mivel maguk az események gyorsan történtek, és nyilvánvalóan az emlékezés is nagyon sok tényező függvénye, ezt képes befolyásolni többek között a tanú érdeklődési köre, a tanú ismeretei és persze az is, hogy a cselekménnyel kapcsolatban mi ragadta meg a figyelmét. Továbbá megemlíthető, szintén hivatkozva az Innocence Project adataira, hogy a tévesen elítéltek jelentős számban hamis beismerő vallomást tesznek. Tehát magukra vállalnak egy olyan bűncselekményt, amelyet el sem követtek. Ilyenkor kérdésként merülhet fel, hogy vajon mi vezethet egy ártatlan embert ahhoz, hogy beismerjen egy olyan cselekményt, amelyet el sem követett? Logikus lenne, hogy küzdenie kellene az utolsó percekig ártatlanságáért, de mégsem így cselekszik. Az ilyen esetek nagy része mögött nem más áll, mint a kihallgatáson alkalmazott óriási pszichés nyomás. A terhelt személyiségi jegyeiből is fakadhat ez a probléma, és a pszichés nyomás következtében beismerhet egy általa el nem követett bűncselekményt. Az az eshetőség sem zárható ki, hogy maga a kihallgatást végző nyomozó vezeti rá a megfelelő válaszokra (vezető kérdések), az elkövetéssel kapcsolatos vagy arra utaló körülményekre a gyanúsítottat. Az az eshetőség sem vethető el, hogy a gyanúsított tudatosan vállalja magára az elkövetett cselekményt. Ez adódhat akár érzelmi okból vagy abból is, hogy tart

88 Várdai Viktória Jáde: Szakértés és justizmord. PhD Tanulmányok 11, 2012. 634-635. o. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/phdtk11&collection=journals&id=636&startid=&end=651> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 21.)

a valódi elkövető haragjától, de hozzájárulhat fenyegetés, vagy lehetséges, hogy kényszer hatása alatt cselekszik. A védőügyvédek felelőssége is kiemelendő tényező. Az Innocence Project ezt egy önálló okként határozza meg. Ugyanis a védőügyvéd felelőssége is felmerülhet a hamis beismerés esetén, hiszen jelen lehet a kihallgatáson, tevékenysége a kihallgatás folyamán pedig megfigyelő jellegű. További justizmord okként említendő a szakértői tévedések köre. Ezek a hibák a szakértők által elkészített szakvéleményekhez, szükséges vizsgálatok során felmerülő hibákhoz kapcsolódnak. Maga a szakértő független, már olyan értelemben, hogy közvetlenül nem került kapcsolatba a bűncselekmény elkövetéséhez tartozó eseményekkel. Ugyanis a szakértő számára ezeket tárgyi jellegű bizonyítási eszközök vagy pedig személyek közvetítik. A szakértői véleményekkel kapcsolatosan két hibalehetőség ismerhető fel: vagy az eljáró hatóságok nem értelmezik megfelelően a szakértő által elmondottakat, vagy pedig felmerül a befolyásolhatóság kérdésköre, vagyis az, hogy a szakértő meghallgatása során mennyire lehetséges és észlelhető a hatóságok általi befolyásolása. Mindemellett említést kell tenni a téves bírói ítéletek kapcsán a bíró személyében rejlő okokról is. A bíró elsőként az ügyről a vádiratból értesül. Az adott bírora „rászignálják” az ügyet, aki ezek után megkapja az anyagot, azt átveszi és elolvassa. Az eljáró bíró a kapott anyagokból dolgozik, így tehát, ha az eljárás bármely korábbi szakaszában hiba merült fel, amennyiben azt nem sikeredik a bírósági szakban kiküszöbölni, sajnálatosan a végső döntés részét képezheti. A tévedés kizárásához kell a tárgyaláson felvett bizonyítás és az ellentmondások felderítése. A bizonyíték-értékelő szerep is kiemelendő, ugyanis, ha az eljáró bíró egyes bizonyítékokat nem megfelelő módon, akár indok nélkül figyelmen kívül hagy, vagy azokat nem súlyukhoz mérten értékeli, ezek helytelen következtetések, megállapítások születését eredményezik.^{89 90 91}

Az igazságszolgáltatásban a legnagyobb bizonytalansági tényező maga az ember. Így tehát a legsúlyosabb esetnek az tekinthető, amikor a bíróság olyan embert mond ki bűnösnek, aki nem követte el a terhére rótt cselekményt. A végső szót a bíró mondja ki, aki az igazságszolgáltatás megtettesítője.⁹² Azonban bármely hiba, amely e gépezetben problémák okozója lehet, egy folyamat eredménye, mely folyamatban szerepe van az eljárás minden résztvevőjének. Jelentősége van e folyamatban annak, hogy ki s miben vétett hibát, és azt az eljárás mely szakaszában követte el. Hiszen ezek a hibák akár elsőre jelentéktelennek tűnnek, de tisztázásuk hiányában, az eljárás végéhez közeledve, egyre csak reménytelenebbé teszik, hogy a terhelt „megmenekülhessen”. A tévedés elvi lehetősége a

89 Várdai Viktória Jáde: Szakértés és justizmord. PhD Tanulmányok 11, 2012. 635-642. o. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/phdtk11&collection=journals&id=636&startid=&end=651> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 21.)

90 Handrik Adél: A justizmordok okai – tévedési források a büntetőeljárásban. *Studia Iuvenum Iurisperitorium: A Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai*, 2012. 318-333.o. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/sii6&collection=journals&id=317&startid=&end=336> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 22.)

91 <https://www.jogiforum.hu/cikk/2019/07/17/justizmord-avagy-az-igazsag-megolese-a-modern-buntetoeljarasban-okok-es-kovetkezmenyek/> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 22.)

92 Handrik Adél: A justizmordok okai – tévedési források a büntetőeljárásban. *Studia Iuvenum Iurisperitorium: A Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai*, 2012. 333-334.o. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/sii6&collection=journals&id=317&startid=&end=336> (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 22.)

büntetőeljárás egésze felett pallosként lebeg, amely az eljárás bármely szakaszában lecsaphat, ez pedig gyökerestül rengeti meg a társadalom igazságszolgáltatásba vetett hitét.

Következtetések – lehetséges megoldások

A hibák csak akkor javíthatók, ha felismerjük, elemezzük és rendszerezzük azokat. El tudjuk képzelni azt, hogy mit érezhet az az ember, akit ártatlanul ítélték el egy olyan bűn miatt, amelyet el sem követett? Erre nem lehet kielégítő választ adni, hiszen pontos adatok nem, csak hozzávetőleges értékek állnak rendelkezésünkre. Az emberi sorson túl a társadalom igazságszolgáltatásba vetett hite is meginog. Lényeges lenne mind az egyén, mind pedig a társadalom számára, hogy a rossz ítéletek számát, azok jellegét ismerjék, hiszen ebből következtethetünk arra, hogy egy egyszerű botlásról van szó, vagy annál nagyobb probléma ütötte fel a fejét, akár az egész rendszeren belül, így ennél fogva átfogó megoldásokat kell eszközölni, hogy megoldódhasson.⁹³ Az igazságszolgáltatás hibáinak feltárása a világon mindenütt szükségesnek tartott dolog. Megfigyelhető, hogy egyre több intézmény alakul, amely arra ösztönözi az igazságszolgáltatást, hogy igenis „mozgásban” legyen, mind az ártatlanul elítéltek, mind pedig a tanulságok levonása érdekében. Vannak az igazságszolgáltatási rendszerbe beépített megoldások, ezek a jogorvoslatok. Menet közben lehet korrigálni, például a nyomozás során panasszal, a bírósági eljárásban fellebbezéssel, a jogerőn túl rendkívüli jogorvoslattal élni. A perújítás kifejezetten a releváns ténybeli hibák jogerőn túli megoldását szolgálja. Lehetősége mindkét oldalon nyitva áll, ugyanis akár a terhelt javára, akár a terhelt terhére bejelenthető. Az anyagi jogerő, a res iudicata hatás, szembe kerülhet a teljes igazság iránti igényvel. Finkey Ferenc szavaival élve: *„Természetesen ügyelni kell arra, hogy a bírói ítéletek tekintélyét ok nélkül ne ingassák meg, de az emberi tévedések helyrehozása se legyen megnehezítve, és különösen az ártatlanul elítéltek megmentése az igazságtalan büntetéstől minél biztosabban keresztülvihető legyen. A res iudicata sértetlensége és a perújítás tehát csak látszólag vannak ellentétben, a perújítás éppen az alaki és az anyagi igazság közti ellentétet rontja le az utóbbi javára.”*⁹⁴

A bíraskodásba bele van kódolva a téves ítéletek, döntések lehetősége – írta Korinek László.⁹⁵

A rendes és rendkívüli jogorvoslatok egyedi ügyekben segítenek az igazság megtalálásában, a tudományos kutatások pedig alkalmasak az általános tapasztalatok összegyűjtésére. A kettő közötti híd szerepének betöltésére a Kúria a legalkalmasabb, különösen a

93 Korinek László: Az ártatlanság félelme. Jogtudományi Közlöny, 2017/7-8. 309-311.o. http://real-j.mtak.hu/10792/7/JK_2017_7-8_egybe.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 23.)

94 Finkey Ferenc: A magyar büntetőeljárás tankönyve, Budapest, Politzer Zsigmond és fia kiadása, 479. o.

95 Korinek László: Az ártatlanság félelme. Jogtudományi Közlöny, 2017/7-8. 310. o http://real-j.mtak.hu/10792/7/JK_2017_7-8_egybe.pdf (Megtekintés és letöltés dátuma: 2023. február 23.)

joggyakorlat elemző tevékenysége által. Mindezt megtámogathatják olyan kezdeményezések, mint az amerikai Innocence Project, amelynek eddigi eredményei vizsgálati szempontokat kínálnak.

A jogtalan elítélésekkel kapcsolatos kutatások fontosak ahhoz, hogy az igazságszolgáltatás rendszere még igazságosabb legyen. Az ártatlan embert, akit tévesen ítélték el, a rendszer cserben hagyta, de nemcsak cserben hagyta, hanem a későbbiekben ártatlansága bizonyításának indokolatlan terhe is ráhárul. Érdeemes foglalkozni ezzel a kérdéssel, amihez az első lépés a gyakorlati hibák feltárása és tudatosítása. Ebben kiemelkedő szerepe lehet az ügyészségnek, hiszen tevékenysége lefedi az egész büntetőeljárást, nyomoz, vagy felügyeli, irányítja a nyomozást, indítványjaival, jogorvoslati jogával pedig hatást gyakorol a bírói döntésekre. A megoldásokhoz vezető ajtó egyik kulcsa tehát az ügyész kezében van.

Szakirodalom

- Alaptörvény XXVIII. cikk (1.) bekezdés. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>
- Anderson, J. B. (2005). Hamdi vs. Rumsfeld: Judicious balancing at the intersection of the executive's power to detain and the citizen-detainee's right to due process. *Journal of Criminal Law and Criminology*, pp.: 689-723. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7193&context=jclc> (Download date: 3 April 2022)
- Anjali Nandan: Eyewitness Testimony: A Psychological and Legal Perspective. *Journal of Positive School Psychology*, 2022, Vol. 6, No. 6, p.: 5447-5448. <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/8433> (Download date: 23 April 2022)
- Badó Attila – Bóka János: Ártatlanul halálra ítélték. Az amerikai igazságszolgáltatás tévedései. Nyitott Könyv, 2003. 8. o.
- Case of George Barry. <https://evidencebasedjustice.exeter.ac.uk/case/barry-george/> (Download date: 14 April 2022)
- Case of Johnny Briscoe <https://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/casedetail.aspx?caseid=3052> (Download date: 15 April 2022)
- Cross, F. B. (2005). Law and trust. *Georgetown Law Journal*, pp.:1457-1545. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/glj93&div=50&id=&page=&collection=journals> (Download date: 3 April 2022)
- Dr. Háger Tamás: Gondolatok a bizonyításról. 5. o. https://debreceniitlotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/gondolatok_a_bizonyitasrol_ht_0.pdf (Letöltés dátuma: 2023. február 14.)
- Dr. Kónya István: Az igazságszolgáltatás és a média. 1-4. o. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/vasi_jogasz_napok_dr_konya_istvan_beszede_0.pdf (Letöltés dátuma: 2023. február 15.)
- Dr. Kovács Gyula: Forrónyomos felderítés. *Jogi Fórum Publikáció*. Budapest, 2020. október 31. 2. o. http://real.mtak.hu/125765/1/kovacs_gyula__forronyomos_felderites_2020jogi_forum.pdf (Letöltés dátuma: 2023. február 18.)
- Elizabeth F. Loftus and Guido Zanni: Eyewitness testimony: The Influence of of the wording of a question. *Bulletin of the Psychonomic Society*, 1975. 86-88. <https://link.springer.com/content/pdf/10.3758/BF03336715.pdf> (Download date: 14 April 2022)
- Elizabeth F. Loftus and John C. Palmer: Reconstruction of Automobile Destruction: An Example of the Interaction Between Language and Memory. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 1974, pp.: 585-589. <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0022537174800113?token=15C139525377FBB8776B9DF39B2E6BC6F15BB302A8E5AFA52992E1281BE88FB236DF348D9C7E35BE504C95FA7FC650AB&originRegion=eu-west-1&originCreation=20230227145535> (Download date: 13 April 2022)
- Elizabeth F. Loftus, David G. Miller and Helen J. Burns: Semantic Integration of Verbal Information into a Visual Memory. *Journal of Experimental Psychology: Human Learning and Memory*, 1978. 19-31. https://www.researchgate.net/publication/22519774_Semantic_Integration_of_Verbal_Information_into_a_Visual_Memory (Download date: 14 April 2022)
- Elizabeth F. Loftus, Geoffrey R. Loftus and Jane Messo: Some Facts about „Weapon Focus”. *Law and Human Behavior*, 1987. pp.: 57-60. <https://faculty.washington.edu/gloftus/Downloads/LoftusLoftusMessoWF.pdf> (Download date: 14 April 2022)
- Erdei Árpád: A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításmélet szent tehene. *Magyar Jog* 38: (4) 210-216. o.
- Eyewitness Identificatin Reform. Mistaken Identifications are the Leading Factor In Wrongful Convictions. <https://innocenceproject.org/eyewitness-identification-reform/> (Download date: 15 April 2022)

- Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője. Dialóg Campus, 2014. 169-171. o.
- Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika veszélyei. 115. o., 116. o. <http://www.pecshor.hu/periodika/XVI/fenyvesi.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. február 17.)
- Finkey Ferenc: A magyar büntetőeljárás tankönyve, Budapest, Politzer Zsigmond és fia kiadása, 479. o.
- Finkey Ferenc: Anyagi igazság és téves jelszavak a büntető eljárásban. Magyar Jogi Szemle, Budapest, 1927. 3. o. https://mandadb.hu/dokumentum/1053976/Finkey_Az_anyag_i_gazsag.pdf (Megtekintés dátuma: 2023. február 21.)
- Givelber, D. (2005). Lost Innocence: Speculation and data about the acquitted. The American Criminal Law Review, pp.:1167-1199. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/amcrimlr42&id=1175&collection=journals&index=> (Download date: 3 April 2022)
- Hack Péter: A büntető igazságszolgáltatás szervezete. Függetlenség, számonkérhetőség és a büntetőeljárás rendje. Budapest, 2007, 17-18. o.
- Hajdu Eszter: A téves bírói ítélet és a hamis beismerő vallomás egyes pszichológiai aspektusai. 181-182. o. http://www.kriminologia.hu/files/kiadvany/2020/hajdu_eszter.pdf (Letöltés dátuma: 2023. február 19.)
- Hajdú Eszter: A téves bírói ítélet. 389-390. o., 390-391. o., 395. o., 397. o., 398. o. http://epa.oszk.hu/02600/02687/00008/pdf/EPA02687_jogi_tanulmányok_2018_389-402.pdf (Letöltés dátuma: 2022. április 3.)
- Halsted, J. B. (1992). The anti-drug policies of the 1980s: Have they increased the likelihood of both wrongful convictions and sentencing disparities? Criminal Justice Policy Review, pp.: 207-228.
- Handrik Adél: A jutizmordok okai – tévedési források a büntetőeljárásban. Studia Iuvenum Iurisperitorium: A Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai, 2012. 318-333.o., 333-334. o. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/sii6&collection=journals&id=317&startid=&end=336> (Letöltés dátuma: 2023. február 22.)
- Hautzinger Zoltán: A bűnügyi nyomozás elmélete. Gondolatok Fenyvesi Csaba A kriminalisztika tendenciái című műve kapcsán. Belügyi Szemle, 2015/2. 125. o. <http://real.mtak.hu/133438/1/HautzingerBelugyiSzemle2015.evi2.szam122-129.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. február 17.)
- Havasi Sándor: A forrónyomos felderítés vezetése, irányítása megújításának lehetséges irányai. Magyar Rendészet 2020/2. 89. o. <http://real.mtak.hu/123508/1/95-Cikk%20megjelenésre%20%28pdf%29-13023-1-10-20201013.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. február 18.) <https://innocenceproject.org/in-focus-eyewitness-misidentification/> (Download date: 13 April 2022)
- <https://www.jogiforum.hu/cikk/2019/07/17/justizmord-avagy-az-igazsag-megolese-a-modern-buntetoeljarasban-okok-es-kovetkezmenyek/> (Letöltés dátuma: 2023. február 18.)
- https://www.ted.com/talks/elizabeth_loftus_how_reliable_is_your_memory/transcript?language=hu (Download date: 15 April 2022)
- Huff, C. R. (2002). Wrongful conviction and public policy: The American Society of Criminology 2001 Presidential address. Criminology, pp.: 1-18. https://www.researchgate.net/publication/229786058_Wrongful_conviction_and_public_policy_The_American_Society_of_Criminology_2001_presidential_address (Download date: 3 April 2022)
- Huff, C. R., Rattner, A., Sagarin, E., and MacNamara, D. E. J. (1986). Guilty until proven innocent: Wrongful conviction and public policy. Crime and Delinquency, pp.: 518-544.
- Ivaskevics Krisztián, Pásztor Attila: Kihallgatástechnikai metódusok a világban 1. A Reid-módszer. 1-27. o. <http://real.mtak.hu/133436/1/Ivaskevics-PasztorBelugyiSzemle2015.evi2.szam66-92.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. február 19.)
- John Paul Wilson, Michael J. Bernstein, Kurt Hugenberg: The Cross-Race Effect and Eyewitness Identification: How to Improve Recognition and Reduce Decision Errors in Eyewitness

- Situations. *Social Issues and Policy Review*, Vol 7., No. 1., January 2013. pp.: 83-113. https://www.researchgate.net/publication/259551789_The_Cross-Race_Effect_and_Eyewitness_Identification_How_to_Improve_Recognition_and_Reduce_Decision_Errors_in_Eyewitness_Situations (Download date: 15 April 2022)
- Jon. B. Gould, Richard A. Leo: One hundred years later: Wrongful convictions after a century of research. *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973-), Vol. 100, No. 3, Centennial Symposium: A Century of Criminal Justice (Summer 2010), p: 851. . <https://www.jstor.org/stable/25766110#> (Download date: 15 February 2023)
- Kenneth A. Deffenbacher, Brian H. Bornstein, Steven D. Penrod and E. Kiernan McGorthy: A Meta-analytic review of the effect of high stress on Eyewitness Memory. *Law and Human Behavior*, (2004). 687-689. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10979-004-0565-x.pdf> (Download date: 15 April 2022)
- Képi forrás: Yerkes-Dodson görbe. https://www.researchgate.net/figure/Illustration-of-Yerkes-Dodson-law-1_fig1_320592240 (Letöltés dátuma: 2022. április 23.)
- Korinek László: Az ártatlanság félelme. *Jogtudományi Közlöny*, 2017/7-8. 309-311.o., 310. o. http://real-j.mtak.hu/10792/7/JK_2017_7-8_egybe.pdf (Letöltés dátuma: 2023. február 23.)
- Leo, R. A. and Gould, J. B. (2009). Studying wrongful convictions: Learning from social science. *Ohio State Journal of Criminal Law*, pp.: 7-30. https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/osjcl7&id=11&men_tab=srchresults (Download date: 3 April 2022)
- Loeffler CE, Hyatt J, Ridgeway G. Measuring self-reported wrongful convictions among prisoners. *J Quant Criminol*, 2019. pp.: 259–286. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10940-018-9381-1> (Download date: 13 April 2022)
- Marquis, J. (2005). The myth of innocence. *Journal of Criminal Law and Criminology*, pp.: 501-521. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7185&context=jclc> (Download date: 3 April 2022)
- Nyeste Réka: Kihallgatás és kérdézési technikák a büntetőeljárásban. 34-35. o. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jNZt8NUkNwsJ:midra.uni-miskolc.hu/document/25579/20840.pdf&cd=8&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (Letöltés dátuma: 2023. február 19.)
- Rattner, A. (1988). Convicted but innocent: Wrongful conviction and the criminal justice system. *Law and Human Behavior*, pp.:283-293.
- Richard A. Wise, Giuseppe Sartori, Svein Magnussen and Martin A. Safer: An Examination of the Causes and Solutions to Eyewitness Error. August 13, 2014. p.:1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4131297/pdf/fpsyt-05-00102.pdf> (Download date: 15 April 2022)
- Samuel R. Gross, Michael Shaffer: Exonerations in the United States, 1989-2012: Report by the National Registry of Exonerations. University of Michigan Public Law Working Paper No. 277. 7th Annual Conference on Empirical Legal Studies Paper. June, 2012. p. 51. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2092195 (Download date: 15 April 2022) <https://innocenceproject.org/cases/gary-dotson/> (Download date: 5 April 2022)
- Tóth Szimonetta: Téves bírósági ítéletek hatása a személyiségre, különös tekintettel a Balla ügyre. 132-133. o. http://real.mtak.hu/158538/1/10_tothszimonetta_tordeltDOI.pdf (Letöltés dátuma: 2023. február 18.)
- Várdai Viktória Jáde: Szakértés és justizmord. PhD Tanulmányok 11, 2012. 633-634. o.,634-635. o. 635-642. o. <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/phdtk11&collection=journals&id=636&startid=&endid=651> (Letöltés dátuma: 2023. február 21.)
- Zalman, M., Larson, M. J., and Smith, B. (2012). Citizens' attitudes toward wrongful convictions. *Criminal Justice Review*, pp.: 51-69. https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.journals/crmrev37&div=7&start_page=51&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (Download date: 5 April 2022)

Tartalom

<i>Jungi Eszter</i> Előszó	5
<i>Kahler Frigyes</i> Vérzivaratos idők a magyar jogtörténetben (1919-1921)	7
<i>Bótor Szabolcs</i> Egy bűvár-baleset margójára	26
<i>Király Réka Zsuzsa</i> A szakértői vélemény jelentősége a közúti közlekedési balesetek elbírálásában, különös tekintettel a közúti baleset gondatlan okozásának vétségére	43
<i>Kőhegyi Eszter</i> A közúti veszélyeztetés büntetetének elemzése és e bűncselekmény az ítélkezési gyakorlat tükrében	94
<i>Laczkó Henriett</i> A közúti veszélyeztetés büntette néhány veszprémi ítélet nyomán	137
<i>Vajda Edit</i> A fogvatartottak lelkigondozása, annak feladata, célja, lehetőségei és módjai	206
<i>Kustos Anna Zsófia</i> Fiatalkorú vádlott: inkább fiatalkorú vagy inkább vádlott? Az igazságszolgáltatás resztoratív arca	224
<i>Szücsné dr. Németh-Csóka Tímea</i> A különleges bánásmód biztosítása a büntetőeljárásban, különös tekintettel a tanúvédelem szabályaira	243
<i>Badics Judit</i> Az adatvédelem és a tanúvédelem összefonódása, különös tekintettel a zárt adatkezelésre	291
<i>Papp Benedek András</i> A bizonyítási eszközök és a bizonyítékok rendszerbe foglalása	323
<i>Bedő Kata</i> Téves ítéletek – ítéleti tévedések	340

